Univerzitet Singidunum

Miodrag Milovanović

ISTORIJA SPORTA

Beograd, 2024.

UNIVERZITET SINGIDUNUM

Miodrag Z. Milovanović

ISTORIJA SPORTA

Prvo izdanje

Beograd, 2024.

ISTORIJA SPORTA

Autor:
Doc. dr Miodrag Z. Milovanović

Recenzenti
Red. prof. dr Vladimir Koprivica
Red. prof. dr Dragan Životić
Prof. dr Aleksandar Gadžić

Izdavač:
Univerzitet Singidunum
Danijelova 32
www.singidunum.ac.rs

Za izdavača:
Prof. dr Milovan Stanišić

Lektor:
Prof. Slavica Milovanović

Priprema za štampu:
Miloš Višnjić

Dizajn korica:
Aleksandar Mihajlović, MA

Godina izdanja:
2024.

Tiraž:
300

Štampa:
Caligraph, Beograd

ISBN: 978-86-7912-833-1

Copyright:
© 2024. Univerzitet Singidunum
Izdavač zadržava sva prava.
Reprodukcija pojedinih delova ili celine ove publikacije nije dozvoljena.

POSVETA:

U znak zahvalnosti i poštovanja, ovu knjigu posvećujem mom ocu Zvonku Milovanoviću, koji je bio moja najveća podrška i oslonac u životu i koji me je svojom dobrotom, znanjem i ljubavlju izveo na pravi put. Veliku zahvalnost dugujem i mojoj majci Svetlani, kao i mom posebnom bratu Ivanu, koji mi je bio veliki motiv za pisanje ove knjige. Na kraju, ogromnu zahvalnost izražavam mojoj supruzi Slavici i deci Stefanu i Ivi, koji su imali izuzetno strpljenje i razumevanje za sve dane koje nismo proveli zajedno. Hvala vam na neizmernoj podršci, motivaciji i ljubavi.

S'ljubavlju i poštovanjem
Miodrag Z. Milovanović

Sadržaj

Predgovor **3**

1. **OPŠTA ISTORIJA, PODELE ISTORIJE, OSNOVNI POJMOVI U OBLASTI SPORTA, UVOD U ISTORIJU SPORTA** **7**
   - 1.1. PODELA ISTORIJE KAO NAUKE 8
   - 1.2. ISTORIJSKI METOD ISTRAŽIVANJA I ISTORIJSKI IZVORI 9
   - 1.3. OSNOVNI POJMOVI U OBLASTI SPORTA 10
   - 1.4. UVOD U ISTORIJU SPORTA 12

2. SPORTSKE AKTIVNOSTI U PRAISTORIJI **17**
   - 2.1. PRVOBITNA LJUDSKA ZAJEDNICA 17
   - 2.2. SPORTSKE AKTIVNOSTI, FIZIČKO VEŽBANJE I RAD U PRVOBITNOJ ZAJEDNICI 18
   - 2.3. ZEMLJORADNJA I STOČARSTVO U METALNOM DOBU KAO PRETEČA FIZIČKOG VASPITANJA I SPORTA 19

3. SPORT U STAROM VEKU **25**
   - 3.1. KARAKTERISTIKE ROBOVLASNIČKOG DRUŠTVENOG PORETKA 25
   - 3.2. OBLICI SPORTA NA ZAPADU 26
     - 3.2.1. Irska 26
   - 3.3. OBLICI SPORTA NA BLISKOM ISTOKU 27
     - 3.3.1. Mesopotamija 27
     - 3.3.2. Hetiti 30
     - 3.3.3. Asirci i Persijanci 31
     - 3.3.4. Nubija 32
     - 3.3.5. Hiksos 33
     - 3.3.6. Feničani 33
     - 3.3.7. Turska 33
     - 3.3.8. Egipat 34
     - 3.3.9. Indija 40
   - 3.4. OBLICI SPORTA NA DALEKOM ISTOKU 41
     - 3.4.1. Kina 41
     - 3.4.2. Japan 47
     - 3.4.3. Koreja 49

3.5. OBLICI SPORTA NA SREDOZEMLJU 50
3.5.1. Mikena 50
3.5.2. Krit (Minojska civilizacija) 51

4. OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U ANTIČKOJ GRČKOJ 59
4.1. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U ANTIČKOJ GRČKOJ 62
4.1.1. Sparta 62
4.1.2. Atina 64
4.2. SPORTSKE DISCIPLINE U ANTIČKOJ GRČKOJ 66
4.2.1. Trčanje 66
4.2.2. Trke kolima 70
4.2.3. Skakanje 71
4.2.4. Bacanje diska 72
4.2.5. Bacanje koplja 75
4.2.6. Rvanje 75
4.2.7. Pesničenje 77
4.2.8. Pankration 77
4.2.9. Pentatlon 78
4.2.10. Gimnastika u medicini 79
4.2.11. Ostale sportske discipline u antičkoj Grčkoj 80
4.3. SVEČANE IGRE U ANTIČKOJ GRČKOJ 80
4.3.1. Antičke Olimpijske igre u Olimpiji 81
4.4. SPORTSKI OBJEKTI U ANTIČKOJ GRČKOJ 85
4.4.1. Gimnazion 85
4.4.2. Palestra 86
4.4.3. Stadion 87
4.4.4. Hipodrom 87
4.4.5. Bazen 88
4.4.6. Ostale zgrade u Olimpiji 88
4.5. NAČIN ORGANIZOVANJA I PRAVILA ANTIČKIH OLIMPIJSKIH IGARA 89
4.5.1. Organizacija i program takmičenja na antičkim Olimpijskim igrama 90
4.5.2. Redosled uvođenja sportskih disciplina od prvih antičkih Olimpijskih igara: 90
4.5.3. Rasporedi održavanja antičkih Olimpijskih igara 91
4.5.4. Slava pobednika u Olimpiji 92
4.6. HEREJSKE IGRE (HEREJE) – TAKMIČENJE ŽENA 93
4.6.1. Spartanske žene (legenda o Kuniski) 94
4.7. PITIJSKE IGRE 94
4.8. ISTMIJSKE IGRE 96

4.9. NEMEJSKE IGRE 97
4.10. PANATENEJSKE IGRE 98
4.11. OSTALE IGRE ANTIČKOG DOBA 99
4.11.1. Aktijske igre 99
4.11.2. Pogrebne igre Patrokla 99
4.11.3. Ptolemajske igre 100
4.11.4. Igre za Heru u Argosu 101
4.11.5 Isolimpijske i Isopitijske igre 101
4.11.6. Kapitolijske igre 102
4.11.7. Krunske igre 103
4.11.8. Kruna (nagrada) igara 104
4.12. SPORTISTI ANTIČKE GRČKE 105
4.12.1. Pojava profesionalizma i profesionalnih atleta u antičkoj Grčkoj i opadanje značaja Olimpijskih igara 109
4.12.2. Promene u sportu zbog pojave profesionalizma u antičkoj Grčkoj 110
4.13. ZNAČAJ I UTICAJ GRČKIH ANTIČKIH OLIMPIJSKIH IGARA U SVETU 111
4.14. UKIDANJE OLIMPIJSKIH IGARA 112

5. OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U STAROM RIMU 117
5.1. ETRURCI I POČECI SPORTA U ANTIČKOM RIMU 117
5.2. SPORTOVI I FIZIČKO VEŽBANJE U ANTIČKOM RIMU 120
5.3. SPORTISTI ANTIČKOG RIMA 125

6. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U SREDNJEM VEKU 129
6.1. OBLICI SPORTA U SREDNJEM VEKU NA DALEKOM ISTOKU 130
6.1.1. Kina 130
6.1.2. Japan 130
6.1.3. Koreja 132
6.2. OBLICI SPORTA U SREDNJEM VEKU NA AMERIČKOM KONTINENTU 133
6.2.1. Centralna Amerika (Meksiko) 133
6.2.2. Južna Amerika (Peru) 135
6.3. OBLICI SPORTA FIZIČKOG VEŽBANJA U SREDNJEM VEKU U EVROPI 136
6.3.1.Vitezovi 136
6.3.2. Takmičenja vitezova (viteški turniri) 138
6.3.3. Lov kao sportska aktivnost 139
6.3.4. Sportska narodna takmičenja 140
6.4. OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U SREDNJEM VEKU U SRBIJI 140

7. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U NOVOM VEKU 145
7.1. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE MEĐU GRAĐANSTVOM 145
7.2. TEORIJSKE I PRAKTIČNE OSNOVE SPORTA U NOVOM VEKU 146
7.3. FILANTROPIZAM 148
7.4. GIMNASTIČKI SISTEMI SPORTA U KAPITALISTIČKO DOBA 149
7.4.1. Gimnastički sistemi sporta u Nemačkoj 149
7.4.2. Gimnastički sistemi sporta u Švedskoj 151
7.4.3. Gimnastički sistemi sporta u Češkoj 152
7.4.4. Gimnastički sistemi sporta u Engleskoj 153
7.4.5. Gimnastički sistemi sporta u Francuskoj 155
7.4.6. Gimnastički sistemi sporta u Sjedinjenim Američkim Državama 157
7.4.7. Gimnastički sistemi sporta u Srbiji 158

8. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U SAVREMENOM DOBU 165
8.5. RAZVOJ SPORTA U SVETU 165
8.6. OSNIVANJE MEĐUNARODNIH SPORTSKIH FEDERACIJA I ORGANIZACIJA 168
8.7. ISTORIJA ŽENSKOG SPORTA 169
8.7.1. Žene, sport i identitet 170
8.7.2. Globalne perspektive i društvene promene u istoriji ženskog sporta 172

9. ISTORIJAT I RAZVOJ MODERNIH LETNJIH OLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA 177
9.1. OBNOVA OLIMPIJSKIH IGARA 177
9.2. MEĐUNARODNI OLIMPIJSKI KOMITET (MOK) 180
9.3. MODERNE LETNJE OLIMPIJSKE IGRE 182
9.4. MODERNE LETNJE OLIMPIJSKE IGRE OD ATINE 1896 DO PARIZA 2024. GODINE 184
9.4.1. I Letnje Olimpijske igre – 1896. godina, Atina 184
9.4.2. II Letnje Olimpijske igre – 1900. godina, Pariz 185
9.4.3. III Letnje Olimpijske Igre – 1904. godina, Sent Luis 186
9.4.4. IV Letnje Olimpijske igre – 1908. godina, London 187
9.4.5. V Letnje Olimpijske igre – 1912. godina, Stokholm 188
9.4.6. VII Letnje Olimpijske igre – 1920. godina, Antverpen 189
9.4.7. VIII Letnje Olimpijske igre – 1924. godina, Pariz 190
9.4.8. IX Letnje Olimpijske igre – 1928. godina, Amsterdam 191
9.4.9. X Letnje Olimpijske igre – 1932. godina, Los Anđeles 192
9.4.10. XI Letnje Olimpijske igre – 1936. godina, Berlin 193
9.4.11. XIV Letnje Olimpijske igre – 1948. godina, London 194
9.4.12. XV Letnje Olimpijske igre – 1952. godina, Helsinki 195
9.4.13. XVI Letnje Olimpijske igre – 1956. godina, Melburn 196

9.4.14. XVII Letnje Olimpijske igre – 1960. godina, Rim 197
9.4.15. XVIII Letnje Olimpijske igre – 1964. godina, Tokio 198
9.4.16 XIX Letnje Olimpijske igre – 1968. godina, Meksiko 199
9.4.17. XX Letnje Olimpijske igre – 1972. godina, Minhen 200
9.4.18. XXI Letnje Olimpijske igre – 1976. godina, Montreal 202
9.4.19. XXII Letnje Olimpijske igre – 1980. godina, Moskva 203
9.4.20. XXIII Letnje Olimpijske igre – 1984. godina, Los Anđeles 204
9.4.21. XXIV Letnje Olimpijske igre – 1988. godina, Seul 205
9.4.22. XXV Letnje Olimpijske igre – 1992. godina, Barselona 207
9.4.23. XXVI Letnje Olimpijske igre – 1996. godina, Atlanta 208
9.4.24. XXVII Letnje Olimpijske igre – 2000. godina, Sidnej 209
9.4.25. XXVIII Letnje Olimpijske igre – 2004. godina, Atina 210
9.4.26. XXIX Letnje Olimpijske igre – 2008. godina, Peking 211
9.4.27. XXX Letnje Olimpijske igre – 2012. godina, London 213
9.4.28. XXXI Letnje Olimpijske igre – 2016. godina, Rio de Ženeiro 214
9.4.29. XXXII Letnje Olimpijske igre –2020. (2021.) godina, Tokio 215
9.4.30. XXXIII Letnje Olimpijske igre, 2024. godina, Pariz 216
9.4.31. Otkazane Letnje i Zimske moderne Olimpijske igre 217
9.5. ISTORIJAT I RAZVOJ LETNJIH OLIMPIJSKIH SPORTOVA 218
9.5.1. Atletika 218
9.5.2. Boks 220
9.5.3. Biciklizam 223
9.5.4. Badminton 225
9.5.5. Bejzbol 227
9.5.6. Gimnastika 228
9.5.7. Rvanje 229
9.5.8. Dizanje tegova 230
9.5.9. Golf 232
9.5.10. Hokej na travi 233
9.5.11. Jedrenje 234
9.5.12. Džudo 235
9.5.13. Karate 236
9.5.14. Košarka 237
9.5.15. Basket 3x3 241
9.5.16. Mačevanje 241
9.5.17. Moderni petoboj (pentatlon) 243
9.5.18. Fudbal 243
9.5.19. Ronjenje 246

9.5.20. Rukomet 248
9.5.21. Stoni tenis 250
9.5.22. Streličarstvo 251
9.5.23. Vaterpolo 252
9.5.24. Streljaštvo 255
9.5.25. Tekvondo 257
9.5.26. Tenis 258
9.5.27. Triatlon 260
9.5.28. Veslanje 261
9.5.29. Kanu/Kajak (Divlje vode; Mirne vode) 262
9.5.30. Konjički sportovi 264
9.5.31. Odbojka 265
9.5.32. Odbojka na pesku 267
9.5.33. Plivanje 268
9.5.34. Sinhrono plivanje 270
9.5.35. Skokovi u vodu 271
9.5.36. Skejtboarding 272
9.5.37. BMX biciklizam 275
9.5.38. Breakdance 275
9.5.39. Sportsko penjanje 276

10. ISTORIJAT I RAZVOJ ZIMSKIH OLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA 283
10.1. ZIMSKE OLIMPIJSKE IGRE OD ŠAMONIJA 1924 DO PEKINGA 2022. GODINE 284
10.1.1. I Zimske Olimpijske igre – 1924. godina, Šamoni 284
10.1.2. II Zimske Olimpijske igre – 1928. godina, Sent Moric 285
10.1.3. III Zimske Olimpijske igre – 1932. godina, Lejk Plesid 286
10.1.4. IV Zimske Olimpijske igre – 1936. godina, Garmiš – Partenkirhen 287
10.1.5. V Zimske Olimpijske igre – 1948. godina, Sent Moric 288
10.1.6. VI Zimske Olimpijske igre – 1952. godina, Oslo 289
10.1.7. VII Zimske Olimpijske igre – 1956. godina, Kortina d'Ampeco 289
10.1.8. VIII Zimske Olimpijske igre – 1960. godina, Skvo Veli 290
10.1.9. IX Zimske Olimpijske igre – 1964. godina, Insbruk 291
10.1.10. X Zimske Olimpijske igre – 1968. godina, Grenobl 292
10.1.11. XI Zimske Olimpijske igre – 1972. godina, Saporo 293
10.1.12. XII Zimske Olimpijske igre – 1976. godina, Insbruk 294
10.1.13. XIII Zimske Olimpijske igre – 1980. godina, Lejk Plesid 295
10.1.14. XIV Zimske Olimpijske igre – 1984. godina, Sarajevo 296
10.1.15. XV Zimske Olimpijske igre – 1988. godina, Kalgari 296

10.1.16. XVI Zimske Olimpijske igre – 1992. godina, Albervil 297
10.1.17. XVII Zimske Olimpijske igre – 1994. godina, Lilehamer 298
10.1.18. XVIII Zimske Olimpijske igre – 1998. godina, Nagano 298
10.1.19. XIX Zimske Olimpijske igre – 2002. godina, Solt Lejk Siti 299
10.1.20. XX Zimske Olimpijske igre – 2006. godina, Torino 300
10.1.21. XXI Zimske Olimpijske igre – 2010. godina, Vankuver 301
10.1.22. XXII Zimske Olimpijske igre – 2014. godina, Soči 302
10.1.23. XXIII Zimske Olimpijske igre – 2018. godina, Pjongčang 302
10.1.24. XXIV Zimske Olimpijske igre – 2022. godina, Peking 303
10.2. ISTORIJAT I RAZVOJ ZIMSKIH OLIMPIJSKIH SPORTOVA –SKIJANJE 304
10.2.1 Alpsko skijanje 305
10.2.2. Nordijsko skijanje 306
10.2.3. Skijaški skokovi 307
10.2.4. Nordijska kombinacija 308
10.2.5. Akrobatsko skijanje 308
10.2.6. Snowboard 309
10.2.7. Brzo klizanje 310
10.2.8. Brzo klizanje na kratkim stazama 310
10.2.9. Umetničko klizanje 311
10.2.10. Biatlon 311
10.2.11. Bob 313
10.2.12. Skeleton 313
10.2.13. Sankanje 314
10.2.14. Hokej na ledu 314
10.2.15. Karling 316
10.3. OLIMPIJSKI POKRET U SRBIJI 316

11. ISTORIJAT I RAZVOJ LETNJIH I ZIMSKIH PARAOLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA 321
11.1. LETNJE PARAOLIMPIJSKE IGRE ISTORIJAT I RAZVOJ 321
11.2. LETNJI PARAOLIMPIJSKI SPORTOVI – ISTORIJAT I RAZVOJ 327
11.2.1. Para atletika 328
11.2.2. Para streljaštvo 328
11.2.3. Para stoni tenis 328
11.2.4. Para plivanje 329
11.2.5. Para sedeća odbojka 229
11.2.6. Para biciklizam 330
11.2.7. Košarka u kolicima 330
11.2.8. Golbal 331

11.2.9. Para džudo 332
11.2.10. Para badminton 332
11.2.11. Fudbal 7 na 7 i fudbal za slepe i slabovide 332
11.2.12. Para boćanje 333
11.2.13. Para kanu 333
11.2.14. Para konjički sport 334
11.2.15. Para powerlifting 334
11.2.16. Para veslanje 336
11.2.17. Para taekvondo 336
11.2.18. Para triatlon 337
11.2.19. Para streličarstvo 337
11.2.20. Ples u kolicima 337
11.2.21. Mačevanje u kolicima 338
11.2.22. Ragbi u kolicima 338
11.2.23. Tenis u kolicima 338
11.4. ZIMSKE PARAOLIMPIJSKE IGRE – ISTORIJAT I RAZVOJ 339
11.5. ZIMSKI PARAOLIMPIJSKI SPORTOVI – ISTORIJAT I RAZVOJ 340
11.5.1. Para alpsko skijanje 340
11.5.2. Para nordijsko skijanje 340
11.5.3. Para hokej na ledu sa sankama 342
11.5.4. Para snowboard 343
11.5.5. Karling u kolicima 344

12. MODERNI SPORT I MASOVNI SPORT 349
12.1. OSTALE IGRE 349
12.2. OSTALI INTERNACIONALNI SPORTOVI 351
12.2.1. Istorijat bodibildinga 351
12.2.2. Istorijat i razvoj fitnesa 352
12.2.3. Istorijat moto-sporta (automobilizma) 354
12.2.4. Istorijat Šaha 355
12.3. ISTORIJAT DOPINGA U SPORTU 357
12.3.1. Doping u antičko doba 357
12.3.2. Istorijat dopinga u novije vreme 359
12.4. DIGITALNA SPORTSKA ISTORIJA U SAVREMENOM SPORTU 361
12.4.1. Digitalna sportska istorija i kvantifikacija 361
12.4.2. Digitalna sportska istorija i internet 363
12.4.3. Digitalna sportska istorija i digitalizacija kulturnog nasleđa 364
12.4.4. Digitalna sportska istorija i budućnost 366

12.5. POLITIČKA KORIST U ISTORIJI SPORTA 367
12.5.1. Sport i diplomatija kroz istoriju 368
12.5.2. Budućnost sporta i politike 372
12.6. AKTIVIZAM U ISTORIJI SPORTA 373
12.6.1. Aktivizam sportista 374
12.7. SPORTSKO NASILJE U ISTORIJI SPORTA 376
12.8. MEĐUNARODNI ODNOSI U ISTORIJI SPORTA 381
12.8.1. Globalizacija i moderne Olimpijske igre 382
12.8.2. Međuratne alternative u istoriji sporta 384
12.8.3. Hladni rat i dekolonizacija u istoriji sporta 385
12.8.4. Sport i međunarodni odnosi 386
12.9. ISTORIJAT TAKMIČARSKOG ESPORTA – INTERNET SPORTSKO IGRANJE 388
12.9.1 Doba esporta 392
12.9.2. Preslikavanje dostignuća pravog sporta 394
12.10. SPORT U DOBA KOVIDA -19 396
12.11. ISTORIJAT ŠKOLSKOG SPORTA 397
12.11.1. Školski sport u Srbiji 397
12.12. EVROPSKI FESTIVAL MLADIH (EYOF) 399
12.13. ISTORIJAT UNIVERZIJADE 399
12.14. ISTORIJAT ASOCIJACIJE "SPORT ZA SVE" 400
12.15. ISTORIJAT SPORTA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI I SRBIJI 402
12.15.1. Razvoj sporta u Srbiji (XIX-XX vek) 402
12.16. ISTORIJAT REKREATIVNOG SPORTA U JUGOSLAVIJI I SRBIJI 406
12.17. ISTORIJAT SEOSKIH I RADNIČKIH SPORTSKIH IGARA U JUGOSLAVIJI 407
12.18. VRHUNSKI SPORT U JUGOSLAVIJI I SRBIJI 409

Literatura 411
Internet izvori 424
Izvori korišćenih slika 426
Biografija autora 429

Predgovor

Udžbenik "Istorija sporta" je strukturiran u skladu sa važećim nastavnim programom predmeta Istorija sporta na Fakultetu za fizičku kulturu i menadžment u sportu Univerziteta „Singidunum“. Napisan je prema savremenim standardima za izradu udžbenika i namenjen je studentima ovog fakulteta, posebno onima koji se obrazuju na smeru menadžmenta u sportu. Ovaj udžbenik pruža detaljna objašnjenja o zakonitostima nastanka i razvoja sporta od najranijih vremena do savremenog doba. Pored studenata, mogu ga koristiti i drugi studenti sa srodnih smerova, kao i sportisti, treneri, istoričari i svi zainteresovani za sport kao društveno-istorijski fenomen.

U udžbeniku je ostvarena logička raspodela nastavnog sadržaja iz oblasti istorije sporta. U uvodnom delu su jasno postavljeni predmet, cilj, zadatak i značaj istorije sporta. Ova tema je didaktički obrađena kroz poglavlja koja se bave fenomenom sporta, prikazanim hronološkim redosledom epoha ljudskog društva. Istaknuti su ključni elementi koji su bili značajni za sport u određenim periodima ljudske istorije i koji su uticali na njegov kasniji razvoj. Oblici sporta i fizičkog vežbanja i takmičenja u udžbeniku su obrađeni sa naučno-teorijskim pristupom aktuelnim periodima.

Tematika obrađena u ovoj knjizi potkrepljena je relevantnim citatima iz izvorne građe. Ovaj materijal obuhvata brojne nove informacije koje su starije od onih koje se mogu naći u sličnim udžbenicima o istoriji sporta.

Ovaj udžbenik, organizovan na ovaj način, ima za cilj da pobudi interesovanje za sport i pomogne studentima da steknu osnovna znanja iz oblasti sporta, razviju kritičko mišljenje o određenim fenomenima, obogate sportsku terminologiju i podstaknu istraživački pristup prema teoriji i praksi sporta. On predstavlja podršku studentima u efikasnijem učenju tokom procesa usvajanja znanja.

Značaj istorije sporta ogleda se u tome što znanja stečena u ovoj oblasti pomažu budućim stručnjacima da bolje razumeju svoju profesiju, kao i da obogate svoju pedagošku i opštu kulturu. Razumljivo je da oblast istorije sporta zahteva kontinuirano dopunjavanje materijala u budućem radu, čime se doprinosi daljem razvoju istorije sporta.

dr Miodrag Milovanović

OPŠTA ISTORIJA, PODELE ISTORIJE, OSNOVNI POJMOVI U OBLASTI SPORTA, UVOD U ISTORIJU SPORTA

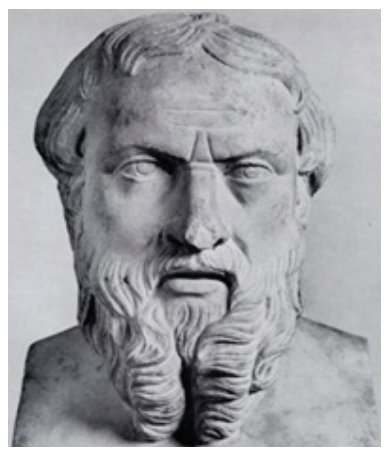

1

1. OPŠTA ISTORIJA, PODELE ISTORIJE, OSNOVNI POJMOVI U OBLASTI SPORTA, UVOD U ISTORIJU SPORTA

Istorija predstavlja naučnu disciplinu koja se bavi proučavanjem svih prethodnih ljudskih događaja i društvenih struktura. Da bi neki događaj bio dokumentovan i klasifikovan kao istorijski, neophodno je da sadrži tri osnovna elementa: vreme kada se dogodio, mesto događanja i aktere ili učesnike uključene u taj događaj. Ukoliko nedostaje bilo koji od ovih elemenata, događaj se ne može smatrati istorijskim. Među najznačajnijim ličnostima u istoriji ističe se starogrčki istoričar Herodot (Slika 1), često nazivan ocem istorije. Herodot je prvi sistematski organizovao istorijske informacije, praveći razliku između onoga što se može posmatrati, onoga što se može zaključiti i onoga što se može samo čuti o određenom događaju. Njegov rad naglašava važnost oslanjanja na verifikovane istorijske izvore prilikom rasprave o prošlim događajima, umesto da se oslanja na spekulacije ili nepouzdane usmene priče. Ovaj pristup postavio je temelje za rane zabeležene oblike sporta.

Slika1. Herodot.

1.1. PODELA ISTORIJE KAO NAUKE

1. *Praistorija* se može podeliti u dva ključna vremenska perioda: *kameno doba*, koje se smatra najranijom fazom ljudske istorije i obeleženo je primitivnim načinom života, traje otprilike od pre milion godina do oko 2000 godina pre nove ere. Ovaj period je nazvan "kameno doba" zbog upotrebe kamenog oruđa. Kraj kamenog doba označen je razvojem metalurških tehnika, što je dovelo do prelaska u bronzano doba. Nakon bronzanog doba, usledilo je *gvozdeno* ili *metalno doba*, koje se karakteriše primitivnim društvenim uređenjima i traje otprilike od 2000 godina pre nove ere do početka nove ere.
2. *Istorija starog veka*, koji se definiše kao period robovlasničkog sistema koji traje do 476. godine nove ere, obuhvata značajan vremenski okvir. Ovaj period karakteriše pojava prvih civilizacija, uspostava klasnih društava i razvoj pisane komunikacije. Mnoge od ovih rane civilizacija formirale su se na Bliskom Istoku, uz obale Sredozemnog mora, kao i u regionima Južne i Istočne Azije.
3. *Istorija srednjeg veka (srednji vek)*, karakteriše pad Zapadnog rimskog carstva, završetak renesanse i značajna geografska otkrića, uključujući Kolumbovo otkriće Amerike. Srednji vek je trajao od V do XV veka i smatra se jednim od najdužih istorijskih perioda.
4. *Istorija novog veka (novi vek)*, obuhvata period od pada Carigrada 1453. godine, koji se smatra prekretnicom, do Francuske revolucije 1789. godine.
5. *Istorija savremenog doba* fokusira se na događaje od 1789. godine pa do danas, obuhvatajući značajne promene i razvoj koji su oblikovali savremeni svet.

1.2. ISTORIJSKI METOD ISTRAŽIVANJA I ISTORIJSKI IZVORI

Naučna osnova istorijske discipline leži u konceptima i metodologijama koje se koriste tokom istraživačkog procesa. Istoričari, primenjujući različite naučne pristupe, stiču dublje razumevanje prošlih događaja, čime istorija postaje disciplina zasnovana na sistematičnim istraživanjima. Istorijski izvori, kao tragovi koji osvetljavaju prošlost, funkcionišu kao posrednici između istoričara i istorijskih fenomena. Pristupačnost i obilje konkretnih podataka iz određenih vremenskih perioda predstavljaju ključne faktore za uspešno istraživanje. Bez temeljne analize tih izvora, događaji iz prošlosti ostaju nedovoljno istraženi i skriveni. Kako bi sprovodili efikasna istraživanja, istoričari moraju imati duboko razumevanje kako same prošlosti, tako i specifičnog konteksta koji proučavaju. Uloga istraživača u analizi istorijskih događaja je od suštinskog značaja, a korišćenje rigoroznih istraživačkih metoda ključno je za prikupljanje validnih istorijskih podataka.

Istorijski izvori se obično klasifikuju u tri glavne kategorije: pisane, materijalne i usmene. Pre nego što je pismenost postala uobičajena, ljudi su razvili različite oblike beleženja važnih događaja, kao što su crteži urezani na stene, u pećinama ili na drveću. Pojavom pisanog jezika počinje formalno beleženje istorije, koje je omogućilo sistematično čuvanje ovih zapisa i natpisa u istorijskim arhivima i bibliotekama, a stari Egipćani su odigrali pionirsku ulogu u beleženju događaja na papirusu.

Tokom XX veka, autori ranih istorijskih dela značajno su doprineli oblikovanju narativa o prošlosti, kombinujući pisane izvore sa legendama, mitovima i epovima o božanstvima i herojima. Materijalni izvori, poput građevinskih objekata, arheoloških nalaza, alata i oružja, predstavljaju ključne elemente za razumevanje različitih istorijskih konteksta. Ovi artefakti pažljivo se čuvaju na arheološkim lokalitetima i u muzejima. U savremenom dobu, dokumentovanje ključnih istorijskih događaja znatno je olakšano zahvaljujući dostupnosti audio, video i internet resursa. Istorijski izvori mogu se klasifikovati prema načinu očuvanja, bazirajući se na ostacima i tradiciji. Ostaci se odnose na izvore koji su slučajno očuvani usled različitih okolnosti, dok tradicija podrazumeva svesno očuvanje, kao što je na primer narodno kolo u Srbiji, koje nastoji očuvati autentične elemente određene epohe i predstavlja svedočanstvo prošlih događaja. Tradicija može biti usmena ili pisana, usmena tradicija uključuje mitove, bajke, narodne pesme i legende koje se prenose s generacije na generaciju, dok pisana tradicija obuhvata memoare, dnevnike, biografije i hronike specifičnih regiona. Tradicija se takođe manifestuje kroz štampane materijale kao što su novine, časopisi, letci i proglasi, kao i kroz umetničke forme poput filmova, fotografija i raznih umetničkih dela.

Istorijski metod sadrži četiri faze:

1. **Prikupljanje i poznavanje istorijskih izvora** (heuristika)
2. **Kritika** se sastoji u potvrđivanju originalnosti i verodostojnosti izvora i obuhvata: **kritiku teksta** (spoljašnja kritika) kojom se utvrđuje u kakvom je stanju tekst izvora, pokušava da utvrdi vreme i mesto njegovog nastanka, i **kritiku iskaza** (unutrašnja kritika) koja ocenjuje i proverava stepe istinitosti onoga što nam izvor govori.
3. **Sinteza** je uopštavanje i spajanje kritički proverenih činjenica.
4. **Ekspozicija** je saopštavanje rezultata istorijskih istraživanja pismenim ili usmenim putem. Postoji više istorijskih radova: priručnik, rasprava, monografija, udžbenik, prikaz, recenzija i kritika (*Ilić,2012*).

1.3. OSNOVNI POJMOVI U OBLASTI SPORTA

Kako bi se bolje razumeli termini i značenje određenih pojmova u sportu, važno je definisati šta svaki termin podrazumeva. Svaki pojam mora biti jasno definisan da bi se shvatilo njegovo značenje. Pojam nosi značenje i može obuhvatati šire koncepte u vezi sa jednom ili više ideja. Takođe, termini su reči kojima se u određenom kontekstu pridaje specifično značenje.

Fizička kultura je širok pojam koji obuhvata fizičko vaspitanje, sport i rekreaciju. Sve više naučnika smatra da bi u bliskoj budućnosti termin "fizička kultura" mogao biti zamenjen pojmom "sport". Ovaj izraz se sastoji od dve reči stranog porekla. Reč "fizička" potiče iz grčkog jezika, od reči "fizikos", što znači prirodni, čulni, telesni. Može se reći da je fizička kultura deo opšte kulture koja se fokusira na fizički razvoj i poboljšanje opšteg zdravlja pojedinca.

Fizičko vaspitanje sastoji se od dve reči: "fizičko" i "vaspitanje". Pojam "vaspitanje" odnosi se na sistematsko i plansko delovanje usmereno na decu i omladinu, sa jasno definisanim ciljevima, zadacima i metodama, sa fokusom na osposobljavanje i razvoj ličnosti za život. Razvoj ličnosti podrazumeva uticaj različitih faktora, uključujući fizičke, intelektualne, estetske, moralne, socijalne i radne aspekte. U tom smislu, "fizičko vaspitanje" predstavlja deo opšteg vaspitanja i uključuje sistematske, planske i organizovane aktivnosti koje, kroz fizičko vežbanje, pomažu u postizanju ciljeva vezanih za telesni i fizički razvoj zdrave ličnosti, sposobne za život, rad i odbranu svoje zemlje.

Fizičko obrazovanje predstavlja ključni deo procesa fizičkog vaspitanja, s ciljem usvajanja sportskih i motoričkih veština, odnosno određenih pokreta koji omogućavaju uspeh u vežbanju i postizanju ciljeva fizičkog vaspitanja.

Fizičko vežbanje obuhvata proces razvoja fizičkih veština i sposobnosti, pri čemu se određeni pokreti, odnosno fizičke vežbe, ponavljaju više puta kako bi se bolje ovladali. Na primer, u košarci je potrebno ponoviti neki tehnički element 10.000 puta da bi se automatizovao. U sportskoj terminologiji, umesto "fizičko vežbanje", često se koristi izraz "trening", što podrazumeva vežbanje, obuku ili nastavu.

Trening je specifičan sportsko-pedagoški i rekreativni proces usmeren na unapređenje funkcionalnih, posebno motoričkih sposobnosti organizma, kao i drugih psihičkih aspekata ličnosti, s ciljem postizanja boljih rezultata u određenoj sportskoj aktivnosti. U širem smislu, trening takođe ima za cilj poboljšanje zdravlja i osnovnih radnih (samoizražajnih, stvaralačkih) sposobnosti pojedinca.

Fizička vežba označava ključni deo celokupnog procesa fizičke aktivnosti. Ona se sprovodi sa specifičnim ciljevima, uključujući održavanje, unapređenje i usavršavanje fizičkih sposobnosti i opšteg fizičkog razvoja.

Termin "sport" obuhvata širok spektar aktivnosti, a njegovo definisanje predstavlja izazov. Na primer, da li ribolov, planinarenje i lov spadaju u sportove? Većina bi se složila da su ove aktivnosti oblici rekreacije i sporta. Sa sociološkog stanovišta, sport se ne može posmatrati samo kao igra, već kao fizička aktivnost. Ipak, iz druge perspektive, sport se može svrstati u igre. Mnogi autori su dali različite definicije sporta:

1. "Sport je oblik fizičkog vaspitanja koji se odlikuje raznovrsnošću iskustava zasnovanih na unapređenoj borbi koju je čovek razvio kako bi postao bolji i zdraviji, sa stalnom težnjom da prevaziđe svoje postignuće." (*Leskovšek, 1976*).
2. "Pod pojmom sporta, i u svetu i kod nas, podrazumevaju se fizičke aktivnosti (vežbanja) prijatnog, dinamičkog i izrazito takmičarskog karaktera. Agonistika označava veštinu nadmetanja u staroj Grčkoj; Agon se odnosi na princip borbe i takmičenja svih vrsta u težnji ka opštem usavršavanju." (*Kurelić, 1977*).
3. "Sport je dobrovoljna i uobičajena praksa intenzivnog mišićnog vežbanja, zasnovana na želji za napretkom, koja može nositi određene rizike." Pjer de Kuberten. Definicija pojma "sport" može se sažeti na sledeći način: Sport predstavlja fizičku aktivnost ili takmičenje prema jasno utvrđenim

pravilima i normama, s ciljem postizanja boljih rezultata. Prema Zakonu o sportu, u članu 2, sport se definiše kao: "Sport, u smislu ovog zakona, obuhvata: sportsko obrazovanje (obučavanje u fizičkom vežbanju, razvoj fizičkih sposobnosti i sticanje sportskih navika), takmičarski sport (sportske aktivnosti usmerene na postizanje sportskih rezultata), rekreativni sport (sportske aktivnosti usmerene na rekreaciju, koje se izvode samostalno ili u sportskim i drugim organizacijama) i školska sportska takmičenja (sportska takmičenja učenika i studenata)."

Reč "*rekreacija*" potiče od latinske reči "re-creare", što znači "ponovo stvarati, obnavljati, osvežiti, oporaviti se" i odnosi se na sve aktivnosti koje čovek obavlja van profesionalnog rada. Pojmovi "rekreativni sport" i "rekreacija" sve više se koriste zajedno u cilju kulturnog, ekonomskog, privrednog i turističkog razvoja, postajući važni za kvalitet slobodnog i radnog vremena, obrazovanje i zdravlje. Sportska rekreacija se praktikuje prema slobodnom izboru i najčešće u slobodnom vremenu, no sve više se uključuje u specifične programe kao ključni deo savremene organizacije rada i odmora. Suština sportske rekreacije leži u pružanju optimalnih uslova i mogućnosti savremenom čoveku da zadovolji svoju potrebu za kretanjem i igrom kroz različite sportske i rekreativne aktivnosti, čineći njegovo slobodno vreme sadržajnijim i kreativnijim, a istovremeno čuvajući i unapređujući zdravlje, vitalnost i optimizam u životu i radu. Može se reći da je sportska rekreacija dobrovoljna aktivnost, ne nametnuta, a karakterišu je fizičke vežbe i razne aktivnosti koje doprinose opuštanju i zabavi, čime se poboljšavaju fizičke i psihičke sposobnosti pojedinaca.

1.4. UVOD U ISTORIJU SPORTA

Celokupna aktivnost istraživanja istorije sporta može se sagledati kao naučna disciplina na osnovu više kriterijuma, s obzirom na to da je to proces koji uključuje celokupno društvo kao i njegove specijalizovane delove, što nauku čini društvenim fenomenom. Takođe, značaj naučnih rezultata često se odražava u različitim društvenim promenama, uključujući i one u sportu. Stoga, nauka se može opisati kao složen i strukturiran društveni proces. Završetak sporta kao organizovanog fenomena proizašao je iz različitih oblika vežbanja i takmičenja, koje su ljudi koristili za pripremu tela i uma za ratove, čime su doprineli razvoju sportske kulture (*Öngel & Yıldıran, 2000*).

Istoričari sporta se tradicionalno bave proučavanjem fenomena sporta, njegovog porekla i razvoja, analizirajući različite vremenske i prostorne kontekste. Oni su usvojili specifične vremenske okvire kako bi pratili razvoj sportske istorije, s posebnim naglaskom na period od XIX do XX veka kada je sport doživeo značajnu evoluciju i postao globalni fenomen, pretežno zahvaljujući Evropi i Americi. Novija istorija sporta i njegov razvoj uklapaju se u teorijske okvire modernizacije. Svi događaji iz prošlosti, uključujući sportske, doprinose razvoju istorije sporta kao naučne discipline. Kao i druge oblasti, istorija sporta ima značaj u okviru šireg spektra istorijskih nauka, fokusirajući se na proučavanje fenomena sporta, fizičkog vežbanja i fizičkog vaspitanja, sa akcentom na različite teorije, pojave i zakonske norme kroz istoriju čovečanstva. Jedan od bitnih ciljeva istorije sporta je očuvanje svih relevantnih događaja vezanih za ovaj fenomen. Na taj način se postiže uvid u ključne činjenice o nastanku i razvoju sporta kroz vekove, kao i o evoluciji sportista kroz različite istorijske periode. Iako je današnji fokus na fizičkoj aktivnosti kao sredstvu za unapređenje zdravlja, istorijski gledano, ciljevi fizičke aktivnosti su se sličili, sa posebnim naglaskom na vojnu spremnost.

Kroz proučavanje istorije sporta dobijaju se značajni podaci o sistematskom razvoju sporta kroz vekove. Rani istraživači došli su do informacija o fizičkom vežbanju, koristeći arheološke nalaze poput crteža u pećinama, artefakata i skulptura koje prikazuju ljudska tela kao simbole zdravlja i fizičke aktivnosti. Dalji dokazi dolaze iz pisanih izvora na papirusu i papiru, čime se postavlja i evolucija pisane istorije fizičke kulture i sporta. Mnogi autori smatraju da je fizička kultura inherentna ljudskom društvu i da njen postanak datira od samih početaka ljudske civilizacije. Glavni cilj istorije sporta je evidentiranje ključnih sportskih događaja i ličnosti kroz istoriju, kako bi se omogućila bolja analiza fenomena sporta i fizičkog vežbanja u okviru fizičke kulture. U svetlu ovoga, istorija sporta predstavlja posebnu naučnu disciplinu sa jasno definisanim ciljevima, predmetom i metodama istraživanja. Ona proučava poreklo, razvoj i popularizaciju sportskih aktivnosti i organizacija, kao i njihovo buduće usmerenje kroz dijagnostiku i prognostiku. Istorijski razvoj sporta obuhvata sve ključne epohe ljudskog društva, uključujući primitivnu zajednicu, robovlasništvo, feudalizam, kapitalizam, socijalizam i savremene društvene strukture. Istorija sporta kao naučna disciplina mora zadovoljiti praktične i društvene potrebe, oslanjajući se na naučna saznanja za unapređenje postojeće sportske prakse i fizičke kulture (*Stanković,2015*).

SPORTSKE AKTIVNOSTI U PRAISTORIJI

2

2. SPORTSKE AKTIVNOSTI U PRAISTORIJI

Preliminarne procene govore da je Zemlja stara između 4,5 i 4,7 milijardi godina. Smatra se da je poslednja faza formiranja Zemljine kore trajala otprilike 70 miliona godina, pri čemu je završna etapa tog perioda trajala oko 1000000 godina. Tokom ovog značajnog vremenskog okvira, pojavio se homo sapiens, sa prvim tragovima ljudske vrste u Africi. Razvoj ljudskog roda odvijao se tokom celog ovog perioda sve do nastanka civilizacijske erupcije. Period od oko milion godina pripada ljudima kamenog doba, dok se poslednjih 10000 godina može svrstati u kvartarni period savremenog čoveka. (*Ilić, 2012*).

2.1. PRVOBITNA LJUDSKA ZAJEDNICA

Ovo razdoblje, koje se prostire unazad gotovo milion godina, može se podeliti u dve glavne epohe:

Kameno doba, koje se dalje deli na tri faze: starije, srednje i mlađe. Ova epoha je obeležena divljaštvom i trajala je od otprilike 1000000 godina pre nove ere do oko 2000 godina pre nove ere. Metalno doba, koje se sastoji od bakarnog, bronzanog i gvozdenog doba, karakterizovano je razvojem varvarskih kultura. Ovo razdoblje trajalo je od oko 2000 godina pre nove ere do početka nove ere.

Slika 2. Prikaz lova sa kopljem i kamenom

Prelomni trenutak u razvoju primitivne zajednice označava period kada je jezik omogućio ljudima da se odvoje od svojih životinjskih predaka. Tokom ovog vremena, čovek je prešao sa četvoronožnog na uspravno kretanje, čime su njegove ruke postale ključne za sakupljanje i upotrebu alata kao što su kamen i motka, kao i za lov (Slika2). Osvestivši se, ljudi su počeli da koriste svoje ruke za raznovrsne aktivnosti. Tokom dugog vremenskog perioda, evolucija ljudske vrste dovela je do svesnog stvaranja oružja i alata. Ovaj proces je rezultirao ubrzanjem razvoja sposobnosti i navika kod ljudi. Kako bi osigurali opstanak, počeli su da se okupljaju u zajednice poznate kao horde ili čopori. U kasnijim fazama, te zajednice su se organizovale u rodbinske strukture povezane krvnom srodnošću, koje su nazivane rod ili rodovske zajednice. U ovom ključnom periodu postavljeni su temelji fizičke kulture, pošto su sve fizičke i mentalne aktivnosti bile usmerene na preživljavanje, u stalnoj borbi protiv prirodnih izazova. Među najznačajnijim otkrićima u praistoriji nalaze se vatra i točak.

2.2. SPORTSKE AKTIVNOSTI, FIZIČKO VEŽBANJE I RAD U PRVOBITNOJ ZAJEDNICI

Kada je čovek uspravio svoje telo, postao je sve svesniji svojih fizičkih sposobnosti. Fizička aktivnost postala je povezana s proizvodnjom i radom, a prvi oblici sporta manifestovali su se kroz aktivnosti poput lova, ribolova, sakupljanja plodova, zemljoradnje i stočarstva. Ove aktivnosti predstavljale su prve fizičke napore ljudi u kamenom dobu. Tokom metalnog doba, zanatstvo i trgovina su takođe postali važni aspekti ljudskog delovanja. Da bi preživeo, čovek se morao osloniti na svoje fizičke sposobnosti, često izbegavajući opasnost od velikih divljih zveri hitrim bežanjem. Osim toga, kako bi obezbedio hranu za opstanak, bio je primoran da juri i lovi manje životinje (Slika 3). Ove aktivnosti dovele su do brzog razvoja određenih fizičkih sposobnosti kod ljudi, uključujući trčanje, skakanje, penjanje, bacanje i rvanje, budući da su predstavljale borbu za opstanak. U pećinama su otkriveni brojni crteži koji svedoče o ovim aspektima života, prikazujući scene iz lova i različitih religijskih obreda, kao i mnoge materijalne ostatke poput oružja i alatki.

Slika 3. Prikaz crteža lova iz pećina.

2.3. ZEMLJORADNJA I STOČARSTVO U METALNOM DOBU KAO PRETEČA FIZIČKOG VASPITANJA I SPORTA

Razvoj ljudske svesti dovodi do napretka proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa. S pojavom udruživanja, pojedinci su počeli da se sve više specijalizuju za određene proizvodne metode, što je rezultiralo podelom rada između poljoprivrede i stočarstva. Ova fundamentalna podela imala je značajan uticaj na evoluciju ljudske civilizacije, kao i na specifičan razvoj fizičkog vaspitanja i sporta. Život stočara zahtevao je svakodnevno pešačenje i stalnu promenu lokacije, što je podrazumevalo da su stočari morali biti fizički izuzetno spremni. Njihove fizičke sposobnosti bile su nužne za zaštitu od napada drugih ljudi i divljih životinja, što je impliciralo i borbene veštine. Stočar je morao da razvije širok spektar motoričkih sposobnosti, uključujući snagu, brzinu, spretnost i izdržljivost, budući da su te osobine bile ključne za opstanak. Nasuprot tome, zemljoradnicima nisu bile potrebne sve te iste motoričke veštine, s obzirom na to da su do hrane dolazili putem racionalnijih metoda na plodnom tlu. Ovaj sigurniji izvor hrane, kao i veća koncentracija ljudi na jednom mestu, doprinosili su formiranju većih naselja i civilizacija, što je omogućilo razvoj specifičnih oblika fizičkog vežbanja i sporta.

Tokom daljeg razvoja ljudskih društava, fizičke aktivnosti više nisu bile samo priprema za rad, pripadnici plemena su se, kroz adekvatne fizičke vežbe, pripremali za odbranu zajednice. Pored toga, vežbanje je doprinosilo i fizičkom zdravlju, što je rezultiralo osećajem opšte dobrobiti. Fizička aktivnost dobijala je i zabavni karakter. Kako je vreme prolazilo, fizičko vežbanje u praistoriji postajalo je sve organizovanije i sistematizovanije, oblikujući fizičku kulturu i sport unutar različitih plemena. Sposobnosti kao što su snaga, brzina i veština u upotrebi oružja i alata postajale su cenjene osobine pojedinaca. U tom kontekstu, organizovane manifestacije i takmičenja održavala su se na različitim događanjima (kao što su religijski obredi, svadbe, sahrane), gde su pojedinci demonstrirali svoje fizičke sposobnosti kroz korišćenje oružja i alata, kako u borbi, tako i u radu.

SPORT U STAROM VEKU

3

3. SPORT U STAROM VEKU

Stari vek predstavlja ključnu epohu u razvoju ljudske civilizacije, obeleženu robovlasničkim društvenim poretkom. U ovom sistemu, robovlasnici, kao vladajuća klasa, eksploatisali su rad robova, koji su bili potčinjeni i isključeni iz društvenih privilegija. Društvena struktura tog vremena delila je ljude na tri glavne kategorije: aristokratiju, slobodne ljude i robove. Ova epoha, koja je trajala najduže u istoriji, počela je sa pojavom prvih klasnih društava i civilizacija, kao i razvoja pismenosti, te se protezala od 4000. do 2000. godine pre nove ere, do pada zapadnog rimskog carstva 476. godine. Tokom ovog razdoblja razvijaju se prve civilizacije na Srednjem Istoku, u regionu Sredozemnog mora, kao i u južnim i istočnim delovima Azije.

3.1. KARAKTERISTIKE ROBOVLASNIČKOG DRUŠTVENOG PORETKA

Jedna od karakteristika ovog perioda je to što su bogatiji pojedinci mogli da obezbede robove kao besplatnu radnu snagu. U ovom kontekstu, dolazi do značajnih društvenih promena, uključujući fizičku aktivnost, koja počinje da se klasifikuje. Vladajuća klasa, zahvaljujući velikom broju robova koji su radili za njih, prestaje da se angažuje u fizičkom radu, dok fizičko vaspitanje njihove dece poprima vojni karakter. Ova deca počinju da se sistematski obučavaju kako bi postala efikasni ratnici, spremni da brane svoje teritorije. Fizička spremnost postala je ključna za vojsku, pri čemu su se posebno cenile motoričke veštine poput snage, brzine, izdržljivosti, spretnosti i preciznosti u upravljanju oružjem. Stalni sukobi činili su da je efikasna vojnička i fizička priprema bila neophodna, te su se različiti sistemi vežbanja razvijali kako bi ispunili specifične ciljeve svake robovlasničke države. Sve klase društva počele su da prepoznaju značaj fizičkih aktivnosti za opšte zdravstveno stanje, shvatajući da je dobra fizička kondicija temelj uspeha, posebno u vojnim redovima.

U starom veku, mnoge drevne civilizacije pridavale su veliku važnost fizičkom vežbanju i aktivnostima, uključujući takmičenja. Na zapadu je posebno istaknuta Irska, dok su na Bliskom Istoku najpoznatije civilizacije koje su praktikovale fizičke aktivnosti bile one u Mesopotamiji i Egiptu. Daleki Istok, uključujući Indiju, Kinu i Japan, imao je svoja redovna fizička vežbanja. Na Sredozemlju, u civilizacijama kao što su Krit, Mikena, Grčka i Rim, fizička aktivnost i takmičenja u različitim sportskim disciplinama bili su vrlo prisutni.

Mnoge od ovih fizičkih aktivnosti postavile su temelje za moderne sportske discipline, pri čemu su neke od popularnih disciplina, poput skoka u dalj, skoka u vis, trčanja, bacanja koplja, boksa, mačevanja, streljaštva, rvanja, plivanja, trke kočija i konja, ostale i danas. Pored sportskih disciplina, takmičenja su uključivala strategijske igre, pevanje, ples i pripovedanje, kao i takmičenja u veštinama zlatarstva, juvelirstva, tkanja i izrade oružja.

3.2. OBLICI SPORTA NA ZAPADU

3.2.1. Irska

U Irskoj su se isticale legendarne "Tailitine igre", koje su predstavljale glavna sportska takmičenja u ovom regionu i mogu se smatrati irskim ekvivalentom Olimpijskim igrama. Ove igre organizovane su u čast kraljice Tailite, koja je bila poznata po svojoj dobročinstvu i kao pomajka kralja Luga. Oblikovane su kao godišnji događaj, počinjući svake godine 1. avgusta, na obeležavanje godišnjice njene smrti. Osim po imenu "Tailitine igre", ovi događaji su poznati i kao "Lugnasad". Održavale su se od 1829. godine pre nove ere do 554. godine, kada su, usled brojnih ratova, privremeno prekinute (*Šiljak, 2007*). U okviru ovih takmičenja bile su razne discipline, uključujući bacanje kamena, skakanje s motkom, skakanje u vis, troskok, bacanje točka, gađanje u metu, trčanje, jahanje i trke kočija. Pored sportskih takmičenja, igre su obuhvatale i izazove u strategiji, pevanju, plesu i pripovedanju, kao i različite konkurencije za zlatare, juvelire, tkače i oružare.

U kasnije vreme igre su ponovo oživele i nazvane su ˝Tailitin vašar˝, koje su se sastojale od brojnih takmičenja u snazi i veštini, konjskih trka, verskih proslava. Tailitine igre su predstavljale značajan način za uspostavljanje nove Irske države, revitalizujući drevne sportske tradicije. Međutim, zbog svoje velike popularnosti, Olimpijske igre su preuzele primat nad Tailitinim igrama, koje su pokušale da se obnove u Dablinu 1924. godine. Pored Irske, učesnici su uključivali Englesku, Škotsku, Vels, Kanadu, Sjedinjene Američke Države, Južnu Afriku i Australiju, ali se obnova nije pokazala uspešnom. Kako bi se sačuvale od potpunog zaborava, Tailitine igre su ponovo oživljene 1963. godine i od tada se svake godine održavaju kao sportska takmičenja za školsku omladinu u Irskoj.

3.3. OBLICI SPORTA NA BLISKOM ISTOKU

3.3.1. Mesopotamija

Sve civilizacije na Bliskom Istoku su provodile svoje slobodno vreme putem sportskih aktivnosti, igara i raznih oblika zabave. Mnoge od igara prisutnih u to vreme nalikuju savremenim igrama. Sportovi i igre obično su se organizovali tokom praznika i festivala.

Mesopotamija se prostirala između reka Eufrat i Tigar, gde je nastala prva civilizacija i ljudska kultura. Njeni počeci vezani su za poljoprivredu, stočarstvo, gajenje biljaka, kao i izgradnju trajnih naselja. Pored lova, boks i rvanje su takođe bili veoma popularni. Mesopotamci su se bavili nekim oblicima igara s loptom, sličnim ragbiju. Deca su pravila različite igračke, kao što su puške, bumerang i štapovi za bacanje. Lov je bio izrazito cenjen u Mesopotamiji, (Slika 4), posebno među vladarima, koji su uživali u lovu na slonove, lavove i nojeve. Scene lova su često prikazane na zidovima drevnih palata.

Slika 4. Oblici sportskog lova.

Prema dostupnim podacima, oko 5000 godina pre nove ere prvi stanovnici ovog područja bili su Sumeri, narod čijem poreklu nije moguće sa sigurnošću odrediti. Ovi ljudi su razvili naprednu kulturu, koju su kasnije nastavili da obogaćuju drugi narodi poput Vavilonaca, Asiraca, Persijanaca, Feničana i mnogih drugih. Takođe, jedan od prvih sportova koji se praktikovao bio je takozvano tursko rvanje, što je dokumentovano kroz brojne crteže i skulpture (Slika 5).

Slika 5. Tursko rvanje.

Iako je količina podataka o sportskim i rekreativnim aktivnostima nižih društvenih slojeva u Sumeru ograničena, dostupni dokazi sugerišu da su atletska takmičenja i razne provere snage predstavljali uobičajene aktivnosti tokom raznih manifestacija i svetkovina u hramovima. Sumeri su se mazali uljima na način sličan onom koji su kasnije praktikovali stari Grci. Trke koje su se organizovale nisu bile isključivo sportska takmičenja, već su imale ritualni karakter. Pored toga, Sumeri su praktikovali boks, o čemu govore prikazi boraca sa golim šakama na različitim grobnicama, iako neki istraživači ovu praksu tumače kao ritualni ples. Postoje i dokazi o drugim sportskim aktivnostima, uključujući streljaštvo, trke kočijama, vožnju čamcem, pecanje, žongliranje, akrobacije i borbu sa bikovima. Sumeri su igrali različite igre sa štapom, slične hokeju ili bacanju, koje su se nalazile i u ranijim društvima Dalekog Istoka, Egiptu i Grčkoj.

Društvene igre takođe su bile popularna forma rekreacije: arheolozi su u kraljevskim grobovima u Uru pronašli brojne igre na sreću, uključujući table sa 20 ili 30 kvadrata. U Mesopotamiji je bilo potrebno da mladići razvijaju sposobnosti koje bi ih pripremile za vojničku službu i zaštitu svoje zemlje. Vojnička obuka podrazumevala je borbe sa i bez oružja, vožnju lakih i brzih bojnih kola,, vežbanje preciznosti u gađanju strelom iz luka, kao i bacanje koplja. Osim toga, ritualne igre i plesovi imali su značajnu ulogu u društvenom životu. Brojni istorijski izvori iz Vavilona iz XVIII veka pre nove ere ukazuju na to da je lov bio veoma popularan, što uključuje razne hajke na divlje životinje, streljaštvo, bokserske mečeve i takmičenja u vožnji bojnim kolima sa dva točka. Jedan od najpoznatijih dokumenata, Ep o Gilgamešu, sadrži opis borbe između Gilgameša i Enkidua u obliku rvanja (Slika 6).

Slika 6. Borba Gilgameša i Enkidua XIX -XVIII v.p.n.e.

Postojala je neizvesnost oko toga da li je Gilgameš pobedio na takmičenju, a značajnije je to što je njegovim sportskim uspesima doprineli jačanje njegovog vođstva nad narodom. U mnogim sumerskim tekstovima spominje se kralj koji se ponosio svojim sportskim sposobnostima. Kralj Shulgi, koji je vladao u periodu od 2094. do 2047. godine pre nove ere, često je bio predmet hvalospeva zbog svojih fizičkih sposobnosti, čije su se osobine značajno preuveličavale u spisima. Shulgi je bio percipiran kao simbol nadčoveka, a njegovi su podvizi obuhvatali različite aspekte, uključujući snagu i hrabrost u sportu, kao i junaštvo i zaštitu svog naroda. Osim toga, u tim spisima se navodi da je Shulgi, poput Gilgameša, bio veoma vešt u rvanju, stičući slavu pobedama protiv takmičara iz drugih zemalja koristeći specijalne tehnike. Tako su se prvi primeri međunarodnog sporta zabeležili zahvaljujući njegovim borbama. Takođe, pominje se da je Shulgi posedovao izvanredne sposobnosti trčanja, tj. kako je pretrčao poznatu relaciju između grada Nipura i Ura u jednom danu. Veruje se da je prešao ovu ogromnu udaljenost od oko 200 milja radi učešća na svečanostima u Uru, uključujući i ples. Njegova brzina je opisivana kao brzina gazele, dok je izdržljivost u trčanju bila izvanredna. Međutim, u istorijskim izvorima ne postoje potvrde da je Shulgi zaista istrčao ovu deonicu, s obzirom na to da bi to zahtevalo čak 24 sata neprekidnog trčanja po vrućini, što bi predstavljalo ogroman izazov čak i za savremene ultramaratonce. Ova veličanja vladara često su odražavala njihov pokušaj da se poistovećuju s božanstvima tog vremena. Pored toga, spominje se da je Shulgi bio izuzetno vešt u rukovanju lukom i strelom, drvenim mačem, metalnim kopljem i kožnom praćkom.

3.3.2. Hetiti

Hetiti su izgradili svoje carstvo koje se protezalo od Mesopotamije do Sirije i Palestine, dominirajući tim regionima između 1600. i 1200. godine pre nove ere. Slično Sumerima, imali su religiozne praznike koji su uključivali atletska takmičenja i konkurencije u snazi. Međutim, u suprotnosti sa starim Grcima, atletski sportisti u hetitskom društvu nikada nisu zauzimali istaknuto mesto na verskim festivalima. Jedna od zanimljivih tradicija bila je izvođenje ritualnog borbenog takmičenja, u kojem su se takmičari delili u dva tabora: "Ljudi Hatija" su koristili bronzano oružje, dok su "Ljudi Mase" imali oružje od trske. Ova poznata borba simbolizovala je božansku konfrontaciju između dobra i zla, prema mitološkom verovanju. U ranijim izvorima pominje se i takmičenje u streljaštvu koje se odvijalo u prisustvu kralja. Pobednik je za nagradu dobijao vino, dok je poraženi morao da se obnaži i donese vodu za ostale učesnike. Otkrivena glinena ploča u Hatuši, koja se pripisuje Kikuliju, kraljevskom gospodaru konja, predstavlja prvi priručnik za obuku trkačkih konja.

Kao i drugi narodi, Hetiti su organizovali takmičenja u dizanju tegova, pri čemu su mladi izazivali jedni druge da pomere velike kamenice. Takođe su se nadmetali u bacanju kamenja. U brojnim otkrivenim umetničkim delima prikazane su i scene skakanja preko bika, kao i rvanje i boks, koji su takođe bili prisutni u umetnosti tog doba. Postoji verovanje da su Hetiti, slično starim Grcima, praktikovali sport koji je kombinovao elemente rvačkog i bokserskog nadmetanja, nalik grčkom pankrationu. Ostale aktivnosti uključivale su ples, akrobacije i lov. Većina istraživača smatra da su atletska takmičenja među Hetitima imala značajan uticaj na kasniji razvoj atletskih disciplina i takmičenja. Neki takođe sugerišu da su borbe naoružanih Hetita predskazivale rimska gladijatorska takmičenja. Istoričare naročito zanima mogući uticaj hetitskog sporta na grčku atletiku, što je posebno opisano u Homerovoj "Ilijadi", gde su navedene discipline poput boksovanja, rvanja, trčanja, borbe oružjem, bacanja diska i streljaštva, pri čemu su Grci dodeljivali značajne nagrade. Poslednje dve discipline, bacanje koplja i trke kočijama koje su postojale među Hetitima, imale su vojni karakter i zbog toga su bile izdvojene od drugih sportskih aktivnosti. Na celom Bliskom Istoku među svim narodima u domenu sporta i fizičkog vežbanja, Hetiti su se najviše istakli.

3.3.3. Asirci i Persijanci

Na Bliskom Istoku, među svim narodima u domenu sporta i fizičke aktivnosti, posebno su se istakli *Asirci i Persijanci.* Sport je imao ključnu ulogu u ovim civilizacijama, iako arheolozi nisu pronašli stadione ili specijalizovane lokacije za fizičke vežbe. Brojni istorijski izvori, uključujući skulpture, zapise, reljefe i crteže, ukazuju na značaj i poštovanje koje su Asirci pridavali fizičkom vežbanju, što je bilo od suštinske važnosti za formiranje njihovog moćnog vojničkog identiteta. Asirska vojska je uglavnom delovala na konjima, pa su trening, briga i nega konja bili od izuzetne važnosti. O tome svedoče brojni spisi, uključujući jedan napisan klinastim pismom u XIII veku pre nove ere, koji pruža detaljna uputstva o ishrani, nezi i treningu konja. Među najomiljenijim sportskim aktivnostima Asiraca bila je lov, pri čemu se na mnogim reljefima mogu videti asirski lovci sa lukovima i strelama kako love lavove. Takođe, reljefi prikazuju pešadijske hajkače naoružane kopljima, bodežima i štitovima. Na nekim crtežima je dokumentovano kako su Asirci prelazili reke plivajući u punoj ratnoj opremi uz pomoć naduvanih životinjskih koža koje su funkcionisale kao čamci, a njihova plivačka tehnika podseća na savremeni stil "kraul". Osim toga, bili su izuzetno vešti veslači, a zapisi svedoče o trčanju kao posebnoj takmičarskoj disciplini. Na nekim reljefima mogu se videti dvojica Asiraca koji se goli do struka bore se šakama obavijenim kožnim remenima. Kao i Persijanci, Asirci su praktikovali ritualne igre i plesove. Persijsko carstvo je postojalo otprilike od 612. godine p.n.e. do 331. godine p.n.e., kada je palo pod vojnim udarom Aleksandra Makedonskog.

To carstvo je obuhvatilo prostranu teritoriju koja se prostirala od današnjeg Irana, Grčke do Indije. Persijanci su bili poznati po streljaštvu i veštini rukovanja lukom i strelom, iako ne postoje čvrsti dokazi o organizovanim sportskim takmičenjima u ovoj disciplini. Pored toga, bili su istaknuti u konjičkim trkama, igri s konjima kao što su polo i hokej na travi. Persijanci su imali bogatu tradiciju plesova, među kojima je najpoznatiji bio ples s oružjem poznat kao ˝oklazma˝. Zanimljivo je da je vrsta pola poznata kao ''chogan'' bila veoma popularna među Persijancima. Iako tačno poreklo ovog sporta ostaje nejasno, postoje podaci koji sugerišu da je on nastao u V veku pre nove ere kao deo vojne obuke i evoluirao u plemenitu igru. Značajni zapisi, poput onih persijskog historičara Dinvarija, opisuju pravila chogana, ukazujući da su i žene učestvovale u ovom sportu. Nakon pada Persijskog carstva, bio je jasno prisutan uticaj grčke civilizacije, ali su se usprkos tome sportske discipline kao što su polo, hokej na travi i ples s oružjem zadržale. Veliki naglasak bio je stavljen na sistematsko fizičko vežbanje među mladima, uključujući streljaštvo i konjičke veštine, kako bi se osigurala visoka fizička spremnost vojnika koji su štitili svoju domovinu. U tom kontekstu,

značajni zapisi i radovi Ksenofonta i Herodota pružaju dodatne uvide o sportskim praksama tog doba (*Šiljak, 2007*). Persijanci, slično Spartancima, primenjivali su rigorozan pristup u vaspitanju svoje dece. Naime, deca su od 7. godine napuštala porodične domove i obavljala obuku u specijalizovanim ustanovama do 16. godine. U tim institucijama, vaspitači su najčešće bili sveštenici, koji su im predavali verske običaje i fizičke veštine, uključujući borilačke veštine, trčanje, jahanje, gađanje lukom i strelom, kao i veštine borbe bodežom i bacanjem koplja. Primarni cilj ovog sistema obrazovanja bio je da se formiraju sposobni lovci i ratnici. Persijski trkači i jahači stekli su reputaciju kroz organizaciju poštanske i obaveštajne službe koja je radila po principu štafete.

Poznati persijski kralj Darije I (522 - 488. p.n.e.) bio je pionir u uspostavljanju kurirske službe, koja se može smatrati pretečom modernog poštanskog sistema. Tokom svoje vladavine, stvorio je put od Suze do Sarda, dug 2400 km, koji je olakšao upravljanje vojskom i omogućio bržu kurirsku službu koja je uključivala veoma izdržljive trkače sposobne da prenose poruke u bilo koje doba dana i noći. Poznate su brojne reference u kojima persijski historičar Dinvari opisuje pravila igre chogan, ukazujući na činjenicu da su žene u Persiji takođe učestvovale u ovoj igri. Sa padom Persijskog carstva, primetno je jak uticaj grčke civilizacije, ali ipak, sportske discipline poput pola, hokeja na travi i plesova s' oružjem zadržale su se kroz vreme. U kasnijim periodima, u okviru obrazovnog sistema, pojavljuju se različite igre, ritmičke aktivnosti, kao i plesovi i zdravstvena gimnastika (*Ilić, 2012*).

3.3.4. Nubija

Nubija, poznata i kao "Zlatna zemlja", nalazila se u području Karima u Sudanu. Njena istorija nerazdvojno je povezana sa istorijom Egipta, koji je počeo da osvaja i kolonizuje ovu oblast oko 1500. godine pre nove ere. Egipatska umetnost često prikazuje Nubijce kao fizički robusne pojedince tamnije kože u poređenju sa Egipćanima. Herodot, u svom delu "Etiopika" iz V veka pre nove ere, opisuje Nubiju kao zemlju pravednih vladara i građana. U ovom kontekstu, naglašava se da su se Nubijci angažovali u raznim sportskim aktivnostima, uključujući rvanje i borbe štapovima. U egipatskoj umetnosti postoje primeri međunarodnih takmičenja u rvanju između Nubijaca i Egipćana, a jedan prikaz iz XIV veka pre nove ere prikazuje Nubijce kao gubitnike u ovim borbama. Na zidovima grobnice faraona Ramzesa III nalaze se slike rvanja koje prikazuju egipatskog rvača kako trijumfalno stoji nad svojim nubijskim protivnikom. Ove informacije sugerišu da je rvanje bilo centralni sport među Nubijcima, a zanimljivo je napomenuti da se ovaj sport, zajedno sa borbama štapovima, i danas praktikuje na seoskim festivalima u Nubiji.

3.3.5. Hiksos

Hiksos je bilo pleme koje je verovatno poteklo iz oblasti Sirije i Palestine, koje je izvršilo invaziju i vladalo Egiptom u periodu od otprilike 1650. do 1540. godine pre nove ere. Ovi ljudi su bili izuzetno borbeni i vešti konjanici, a koristili su dvokolice koje su omogućavale visoku brzinu kretanja. Hiksosi su uveli konjičke trke i streljaštvo kao dominantne sportove u Egiptu tokom Novog kraljevstva. Kao što je bio slučaj kod mnogih drugih naroda na drevnom Bliskom istoku, razvili su se u iskusne strelce, kako u sportu, tako i u vojnim sukobima. Oni su prvi koristili kompozitne lukove, napravljene od kombinacije različitih vrsta drveta. Ova inovacija je omogućila veću preciznost i dubok prodor strele, a u kombinaciji s bržim dvokolicama, to je učinilo Hiksose izuzetno veštim u lovu i ratu.

3.3.6. Feničani

Feničani, jedan od najpoznatijih naroda drevnog Bliskog istoka, naseljavali su značajne trgovačke gradove poput Tira, Sidona i Biblosu (danas u Libanu), smeštene duž istočne obale Sredozemnog mora. Iako su naše informacije o njihovim sopstvenim sportovima ograničene, jedan libanski naučnik sugerisao je da su Feničani prethodili Grcima u razvoju atletskih veština. Ova teorija izazvala je veliki interes kada je prvi put predstavljena, ali danas malo ko veruje da ima temelje u stvarnosti, budući da su uočeni rani uticaji na Grke zapravo datirani u vreme samog grčkog razvoja. Značajan podatak koji podržava ovu tvrdnju je otkriće stadiona u Amritu, na severu Fenikije, iz XV veka pre nove ere, što se događa mnogo pre nego što su Grci izgradili svoj stadion slične namene u III veku pre nove ere, zajedno sa gimnastičkom salom i palestrom (prostorom za rvanje).

3.3.7. Turska

Turska organizuje tradicionalno takmičenje u rvanju u ulju svakog juna i jula. Moderni sportisti putuju u Edirne i druga mesta u Turskoj kako bi učestvovali u ovom obliku rvanja, poznatom kao ˝Yağlı Güreş˝, koje je postalo nacionalni sport zemlje, privlačeći ogroman broj posetilaca. Tokom ovog takmičenja, rvači nose kožne pantalone i mazaju svoja tela maslinovim uljem. Ovaj oblik rvanja ostaje zanimljiva tema za istoričare zbog njegovog porekla, s obzirom na to da su drevni sumerski sportisti takođe koristili ulje za premazivanje svojih tela. Slično tome, premazivanje tela predstavlja osnovni element starogrčkog i mongolskog

rvanja pre više od hiljadu godina. Ostaje nejasno da li su se ovi oblici rvanja u ulju razvili nezavisno unutar različitih kultura ili su imali zajedničko poreklo. Danas se slične tradicije i dalje praktikuju u Turskoj.

3.3.8. Egipat

U severnoj Africi, u dolini reke Nil, oko 3000 godina pre nove ere, nastala je jedna od najstarijih i najznačajnijih antičkih civilizacija – egipatska civilizacija. Na osnovu različitih arheoloških nalazišta, pisanim izvorima, podacima, crtežima i hijeroglifima, možemo zaključiti da su se u to vreme postigla brojna visoka dostignuća, uključujući piramide, kao i u oblasti fizičke aktivnosti i sporta. Sport u doba faraona trajao je više od 2500 godina, počevši od prve dinastije (2950–2770 p.n.e.) do 31. dinastije (343–332 p.n.e.), a nakon toga su vlast preuzeli Makedonci, Rimljani, Vizantinci i Arapi na egipatskom tlu. Detaljniji zapisi o sportu mogu se naći na papirusnim rolama, ranoj verziji papira napravljenoj od rečne trske. Egipat je bogat ikonografijom, koja uključuje brojne vizuelne prikaze sportskih aktivnosti. Umetnici su često prikazivali scene iz svakodnevnog života na zidovima hramova, a posebno u grobnicama, kako bi osigurali uživanje svojih vlasnika u zagrobnom životu. Različiti sportski predmeti, poput kočija, luka, lopti, štapova za borbu i igara na dasci, pronađeni su u drevnim grobnicama. S druge strane, arheološka istraživanja nisu otkrila ostatke stadiona, hipodroma, gimnaziona ili drugih sportskih mesta koja bi bila dostupna široj javnosti. Umesto toga, pronađeni su tragovi vrtova, barica, lovišta i simboličnih staza za trčanje, koje su bile izgrađene isključivo za faraone. Stoga, naučnici često moraju da zasnivaju svoja istraživanja i rekonstrukcije egipatskih sportova na pretpostavkama i indirektnim dokazima, što ponekad može rezultirati kontradiktornim ili pogrešnim interpretacijama.

U Egiptu, poput nekih delova Mesopotamije, sport je bio povezan više sa ideologijom vladara nego sa blagostanjem i zabavom masa. Tokom vladavine faraona, koji su se trudili da učine teritoriju sigurnijom za svoje podanike boreći se protiv divljih zveri, sport je mogao postati vid izražavanja vladarske moći. Kako je opasnost koju predstavljaju divlje životinje postajala sve manja, vladari su počeli da ističu svoje sposobnosti u lovu, koji se transformisao u neku vrstu sportskog takmičenja (Slika 7). Posebno zanimanje za sport među faraonima javilo se tokom 18. dinastije (od 1552 p.n.e. nadalje), kada je bilo mnogo vojničkih aktivnosti među Egipćanima.

Slika 7. Crteži sporta u antičkom Egiptu.

Prema jednom izvoru iz tog perioda, "kralj je više cenio sat vremena provedeno u borbi nego ceo dan lenčarenja." Ubrzo, kao što je bio običaj u različitim kulturama, vojne veštine su se našle u sportskim aktivnostima. Faraon je postao vladajući ratnik, ali i lovac i sportista, u nastojanju da odrazi svoju veličinu kao monarh. U Egiptu se kralj nikada nije suočavao s porazom u sportu ili borbi. Iz tog razloga, kralj nije učestvovao u sportovima koji su uključivali takmičenja s ravnopravnim protivnicima, već je isključivo pokazivao svoje atletske sposobnosti. U Sakari, južno od visoravni Giza, arheolozi su otkrili ostatke staze za trčanje u blizini čuvene Đoserove stepenaste piramide, koja potiče iz otprilike 2600. godine p.n.e. Ova staza se sastoji od dva složena niza od po tri polukruga, udaljena oko 180 stopa, za koje se smatra da predstavljaju kosmički svet i granice Egipta na osi sever-jug.

Neki egiptolozi ovu stazu smatraju jednom od najstarijih sportskih objekata na svetu. Na ovoj stazi su faraoni učestvovali u "Jubilarnoj trci," koja se održavala povodom 30. godišnjice vladavine, a nakon toga svakih tri godine. Čak su i kraljice bile uključene u ovu ceremoniju. Reljef u hramu u Karnaku, blizu modernog Luksora, prikazuje Hatšepsut (1490–1468. p.n.e.) kako trči kroz hram. Svrha ovog događaja bila je potvrditi pravo faraona na njegov simbolički teritorij i demonstrirati njegovu sposobnost upravljanja uspešnim ispunjavanjem trke. Mudri vladari su diskretno ustupili mesto sposobnim naslednicima. Tokom XVII veka n.e., Hiksi, poznati kao "kraljevi stranih zemalja," uveli su u Egipat običaj gađanja strela iz pokretnih kola. Koristeći svoje veštine u streljaštvu, vrhunske konje i brza dvokola, poveli su Egipćane u pokoravanje. Slični čamci su otkriveni u grobnici Tutankamona (1347–1338 p.n.e.) i nalaze se u Egipatskom muzeju

u Kairu. Kočije su postale simbol prestiža među kraljevskim Egipćanima, slično kao što su konji bili ključni za srednjovekovne vitezove u Evropi. Zanimljivo je napomenuti da ne postoje dokazi o trkama kočija bez streljaštva u Egiptu.

Smatra se da je Amenhotep II (1438–1412. p.n.e.) bio najbolji strelac svog vremena i tvrdio je da je najvažniji sportista među svim kraljevima. Komemorativna kamena ploča iz Gize svedoči o izvanrednim sposobnostima vladara u gađanju lukom i strelom, kao i njegovom izuzetnom trkačkom umeću koje su drugi teško mogli da nadmaše. Granitni reljef iz Karnaka prikazuje trenutak kada je pucao u metu dok je bio u kočijama, pred očima mnogih posmatrača. Tekstovi tvrde da je navukao 300 lukova i ispalio četiri strele kroz metalnu ploču, dok su kočije bile u pokretu. Ova priča može predstavljati inspiraciju za deo u Homerovoj ˝Odiseji˝ u kojem Odisej ispaljuje strelom kroz metalne glavice sekira. Ingoti bakra, kao oblik razmene, verovatno su postojali u Egiptu u to vreme, a nekoliko takvih primeraka je otkriveno u kraljevskim grobnicama. Amenhotep II je ponudio nagrade onima koji su mogli da postignu slična dostignuća koja je on postigao. Neki istraživači smatraju da je veština istovremene vožnje kočija i gađanja strele zahtevala obimnu obuku. Ova veština gađanja iz kočija korišćena je od strane faraona tokom lova, jedne od njihovih najomiljenijih aktivnosti. U tu svrhu su se pravili manji „parkovi za takvu sportsku igru“ u kojima su se životinje zatvarale, što će se kasnije preneti u Rim i u borbama gladijatora, na divlje životinje u arenama. Ovaj oblik lova postao je društveni događaj gde su gledaoci posmatrali kako njihovi vladari love.

Faraoni su lovili razne životinje, uključujući nilske konje, slonove, divlje bikove i lavove. Međutim, s vremenom su lavovi postali svete životinje, često prikazivane u kraljevskim grobnicama, jer su predstavljali simboličko uništavanje neprijatelja. Mnogi kraljevi su zabeležili svoja postignuća u lovu; na primer, Amenhotep III (1402–1364 p.n.e.) je postao poznat po ubistvu čak 102 lava, dok se Tutmosis III (1490–1436 p.n.e.) hvalio se ubistvom sedam lavova „u jednom jedinom susretu“. Na jednom zanimljivom zidnom reljefu iz hrama Hatshepsut iz VI veka p.n.e. vidi se Tutmosis III kako drži savijen štap od masline u jednoj ruci, a loptu veličine softballa u drugoj, uz prisustvo sveštenika koji izgleda pokušavaju da uhvate loptu. Hijeroglifski natpis na ovom reljefu glasi: ˝Udaranje lopte za Hatora˝, što se odnosi na boga koji je imao svetilište u ovom hramu. Iz drugih zapisa možemo naslutiti da je udaranje lopte predstavljalo ritualni ili simbolički čin, gde je lopta verovatno predstavljala eliminaciju zla iz carstva, s obzirom na to da simbolizuje oko Apofisa, duha zla i uništenja. Ovo bi moglo predstavljati jednu od najranijih ilustracija egipatske ˝igre loptom˝, uz napomenu da postoje i raniji tragovi sličnih aktivnosti u piramidama, datirajući još 1000 godina unazad.

Mada je malo verovatno da se ovaj ritual razvio u moderan sport s timovima, neke kulturne sličnosti su primećene sa američkim ˝nacionalnim sportom˝. Neki elementi egipatske ikonografije ne prikazuju samo atletske veštine faraona, već i događaje u kojima su njegovi podanici učestvovali u čast vladara. Zidne rezbarije iz Medinet Habua, datiraju iz XII veka p.n.e., pokazuju rvače koji se bore pred publikom plemića, diplomata i žena. Ove rezbarije prikazuju sportiste iz Egipta u borbi protiv protivnika iz drugih zemalja, kao što su Sirijci, Libijci i Nubijci. Ovaj fenomen se ponekad opisuje kao ˝međunarodna sportska takmičenja˝. Ipak, i pored prisustva sudija, čini se da su ovi mečevi bili namešteni, s obzirom na to da su Egipćani gotovo uvek izlazili kao pobednici.

Neki egipatski takmičari su čak pokazivali prezir prema svojim suparnicima. Ovakve scene su imale za cilj da prikažu superiornost kralja nad svojim tradicionalnim neprijateljima. Dodatne slike iz palate takođe prikazuju Ramzesa III u pobedničkom položaju nad poraženim protivnicima. Osim rvanja, scene iz Medinet Habua prikazuju ritualizovane borbe mačevima, kao i borbe štapovima pred publikom. Taktike borbe štapom verovatno su podsećale na današnje mečeve mačevanja, iako su drevni takmičari ponekad koristili oružje u obe ruke. Arheolozi su otkrili nekoliko drevnih štapova dužine preko tri stope u grobnici Tutankamona, a borba štapovima predstavljala je počast faraonu kao ritualni događaj, povremeno prisutan i tokom sahrana. Vremenom se ovaj oblik borbe razvio u sport koji je i danas prisutan u Egiptu. Istraživanja sugerišu da je rvanje bilo najpopularniji sport među ljudima koji su živeli u Egiptu od 3000 do 1100 p.n.e., barem prema brojnim vizuelnim prikazima. Najkompletniji skup ovih prikaza nalazi se u Ben Hasanu u Srednjem Egiptu, gde je otkriveno više od 400 scena rvanja koje datiraju iz 2000. godine p.n.e. i oslikane su na zidovima različitih grobnica, zajedno s ilustracijama akrobata, skakača, igrača lopte i boraca sa štapovima (Slika 8).

Slika 8. Scene rvanja (2000 g.p.n.e.).

Ipak, uprkos ovim obilnim slikama, ne postoje pisani dokazi koji opisuju pravila, tehnike i svrhu rvanja. Iz ikonografije u Beni Hasanu, međutim, može se zaključiti da se pad desio kada je rvač ramenom ili leđima dodirnuo zemlju, iako broj padova neophodnih za pobedu ostaje nepoznat. Te slike prikazuju primere rvanja na zemlji, zaključavanja ruku, držanja nogu i raznih drugih taktika sa kojima smo danas upoznati. Pokazuju većinu rvača koji nose pojas koji njihovi protivnici pokušavaju da uhvate, što je praksa koju su koristili sportisti u nekoliko drugih civilizacija Bliskog istoka. Može se pretpostaviti da se tokom vekova stil rvanja menjao u Egiptu, jer su na ranim reljefima iz trećeg milenijuma umetnici prikazivali borce kao gole. Izgleda da se promenila i funkcija rvanja. U Beni Hasanu, gde su umetnici ponekad direktno prikazivali rvače u grupama iznad scena vojnih borbi, izgleda da je rvanje bilo oblik obuke za vojnike. Trčanje je bila još jedna aktivnost koja je postala deo vojne obuke. ˝Stela koja trči˝, iz VII veka p.n.e., tekst napisan na kamenoj ploči u znak sećanja na faraona Taharku, beleži da je odabrana trupa vojnika svakodnevno vežbala trčanje. Kako bi testirao atletske sposobnosti ovih trupa, kralj je ustanovio trku na ultraduge staze i nagradio najbolje trkače. Staza se protezala preko 60 milja od glavnog grada Memfisa (jugozapadno od modernog Kaira) u pustinju i nazad, sa dvočasovnim odmorom za vojnike usred trke. Naučnici su na osnovu podataka, izračunali da su trkači završili trku za devet sati, verodostojan podvig u svetlu modernih trka na daljinu. Čak je i u ovaj mukotrpni događaj bio lično umešan egipatski vladar, jer je tvrdio da je pretrčao deo te daljine sa svojim vojnicima.

Sudeći po umetnosti, boks je bio redak sport u Egiptu. Za to postoji samo jedan dokaz, a to je ilustracija sačuvana iz grobnice Keruef iz 18. dinastije. Ona prikazuje šest grupa sportista koji nose kratke suknje. Dilema je da li su to zaista bokseri, jer se nalaze pored scene borbe boraca na štapovima. Drugi naučnici, međutim, sugerišu da figure možda nisu bokseri već plesači, oponašajući pokrete plesača prikazanih u sceni okrenutim prema njima. Penjanje na motke se često pojavljuje u umetnosti iz Starog kraljevstva i kasnije, gde se penje nekoliko muškaraca koji su na glavama imali ukrasne pokrivače, na četiri stuba koja se oslanjaju na središnji stub ili drvo. Drugi ljudi drže užad (na način koji je teško objasniti) pričvršćena za stubove. Iako ovo aktivnost može biti kult u čast Mina boga plodnosti, pokazuje agilnost, ravnotežu i atletizam penjača. Grčki istoričar Herodot je govorio da su postojale nagrade za penjanje na motke u Chemmisu, gradu koji se nalazi u blizini modernog Luksora. I kraljevska porodica i obični ljudi igrali su se nekakvim loptama u Egiptu. Stvarne lopte napravljene od traka od kože, gline ili drveta, većina lopti bila je veličine modernog softballa ili manje. Takođe na brojnim slikama iz grobnica faraona, videlo se da je i faraon učestvovao u ritualnoj ˝igri loptom˝. Aktivnost sa loptom izgleda da je bila posebno popularan sport među mladim ženama.

Slike iz egipatskih grobnica prikazuju dva muška učesnika koji drže štapove sa zakrivljenim krajevima i koristeći obruč, a ne loptu. Neki su upoređivali ovo kao da je hokej na travi. Između ostalih sportova i aktivnosti za opštu populaciju u Egiptu bio je lov u močvarama u kojem su građani grada posebno uživali. Postao je društveni događaj koji je uključivao žene i decu. Može se reći da su već u prvoj dinastiji, to pokazuju hijeroglifi, ljudi koji su živeli pored Nila učestvovali u plivanju i koristili tehniku plivanja nešto nalik kraulu. Ipak, nema dokaza za takmičenja u plivanju. Slike iz dve grobnice pronađene u Beni Hasanu pokazuju skok iz mesta koji izvodi žena sa uvučenim nogama. Podvizi skakanja bili su deo egipatske mitologije gde su prosci pokušavali da pridobiju ruku princeze izvodeći fantastične skokove u pokušaju da dopre do prozora koji se nalazio na oko 100 stopa iznad zemlje. Ples i akrobacije, za koje je bilo potrebno mnogo treninga, bili su popularni od ranih vremena i kod muškaraca i kod žena.

Egipćani su bili poznati po svojoj strasti u igranju društvenih igara, koja je prožimala presek društva. Nekoliko složenih ukrasa ploče za plemstvo su ostale očuvane do današnjih dana i pronađene su kao i jednostavnije daske od kamena i gline pravljene za obične ljude. U Medinet Habu-u, umetnost prikazuje kako Ramzes III igra jednu od najpopularnijih ovih igara, pod nazivom ˝Senet˝. Iako su precizna pravila nepoznata, cilj ove igre bio je da se što brže pređe 30 ili 20 kvadrata na tabli. Jedan natpis asocira Senet na uživanje i ispijanje vina. Zanimljivo je da su arheolozi otkrili četiri ploče Seneta i tegle crnog vina u Tutankamonovoj grobnici. U Egiptu čak i tabla igra imala je verski značaj, jer je prema verovanju u Novom kraljevstvu igra obezbedila večni život i sreću.

Može se zaključiti da su, između ostalih fizičkih aktivnosti, faraoni učestvovali u svečanom trčanju, tj. gađanju strela iz kočije. Egipat je u vreme faraona imao 33 forme streljaštva, lova i ritualne ˝igre loptom˝. Obični ljudi su se bavili rvanjem, borbom sa štapovima, trčanjem, boksom, penjanjem na motke, igrama loptom, lovom, sportovima na vodi, skakanjem, plesom, akrobacijama i drugim sportskim aktivnostima. Bilo je to kroz različite oblike fizičkog vežbanja, jer su Egipćani težili da steknu privlačno i mišićavo telo. Neki istraživači ističu da su se faraoni kao što su Amenofis II i Tutmosis III ponosili svojim fizičkim dostignućima. Oni se odnose na račun Herodota koji pominje atletska takmičenja raznih vrsta u Kemisu, sa nagradama od stoke, ogrtača i kože. Štaviše, veruje se da je takmičarski mentalitet među Egipćanima bio je preteča ˝pobedničkog duha po svaku cenu˝, stava koji je odlikovao stare Grke, iako primeri nisu brojni. Drugi naučnici, međutim, vide malo dokaza za konkurenciju, ne pominjući da faraoni nikome nisu dozvolili da ih direktno ospori, tako da su svoje ˝rekorde˝ postigli u izolaciji. Ne postoje zapisi o pobedama ili porazima faraona. Oni vide sport u Egiptu kao fundamentalno

ukorenjen u ritualu, vojnoj obuci i propaganda, a ne u konkurenciji. Istraživači još primećuju da u ostatku Egipta ne postoje očigledni stavovi o organizovanim takmičenjima ili igrama koje su nastojale da otkriju vrhunske sportiste iz cele nacije. Oni zaključuju da je u antičkom mediteranskom svetu takmičenje kao osnovni deo sporta bilo isključivo grčka karakteristika, na koju su druge kulture imale mali uticaj.

3.3.9. Indija

Arheološki nalazi ukazuju na postojanje veoma starih civilizacija na indijskom tlu, uključujući Mohenjo-Daro i Nagarra, koje su obeležavale ovaj prostor između 4000. i 3000. godine pre nove ere. Na temelju raznih figura, reljefa i pečata, moguće je rekonstruisati aspekte sporta i fizičkog vaspitanja u Indiji, slične onima u Egiptu. Ovi artefakti prikazuju raznovrsne igre, često uključujući životinje poput bikova, te plesne grupe muškaraca i žena. Značajne informacije o razvoju sporta i telesnih aktivnosti u Indiji mogu se pronaći u drevnim svetim tekstovima, poznatim kao "Vede", kao i u epovima "Mahabharata" i "Ramayana," koji sadrže obimne podatke o fizičkim vežbama. Rituali kupanja i pranja, s posebnim značenjem u indijskoj religiji, održavali su se na svetim rekama poput Gangesa i Inda. Prvi natkriveni bazeni u ljudskoj civilizaciji potiču iz Indije, a otkriveni su prostrani tereni koji su sadržavali te bazene. Neki od njih su bili opremljeni kabinama za kupače i parnim kupatilima, što ukazuje na naprednost tog perioda. Dokumenti grčkih istoričara, koji beleže osvajačke pohode Aleksandra Makedonskog u Indiji (327. p.n.e.), takođe sadrže informacije o razvoju sportskih aktivnosti. U to vreme, vojnička kasta (kšatrije) imala je ključnu ulogu u fizičkom vežbanju, posvećujući se zdravom načinu života kroz telesne aktivnosti.

U "Vedama" su se nalazili detaljni propisi o vežbama mačevanja, rvanja, gađanja lukom i strelom, kao i bacanja koplja. Plesovi i igre, koje su organizovale vladajuće brahmanske kaste, bile su deo rituala kao dokaz nadljudskih sposobnosti, a posebne ceremonije se održavale tokom svadbenih i pogrebnih svečanosti. Interesantna anegdota iz tog vremena govori o tome kako je prilikom prosidbe princeze Gore organizovan desetoboj. Princ Siddhartha iz Magade morao je da pobedi u disciplinama kao što su mačevanje, rvanje, boks, skakanje i plivanje, kao i u pet "duhovnih" disciplina, za čije je uvežbavanje postojale posebne škole u hramovima i dvorovima. Jedna od najranijih telesnih vežbi koja se u Indiji primenjivala za zdravstvene svrhe bila je joga, koja se smatrala korisnom za mentalno zdravlje. Joga vežbe su i danas temelj različitih filozofskih učenja

o telu i duši. Srednja klasa, uključujući zanatlije, trgovce i seljake, kao i najnižu društvenu klasu poznatu kao "šudre" (robovi, radnici, bezemljaši), praktikovala je različite oblike fizičke aktivnosti, kao što su trčanje, skakanje, bacanje, rvanje i određeni oblici plesova, dok su se igrali i hokej na travi i polo (*Berar, 2000*).

3.4. OBLICI SPORTA NA DALEKOM ISTOKU

3.4.1. Kina

Stara Kina je predstavljala jednu od najranijih civilizacija i kultura, nastalu pre oko 3000 godina p.n.e. u dolinama istorijskih reka Hoangho i Jangcengjang. Postoje različiti dokazi o organizovanom sistemu fizičkog vaspitanja među Kinezima tog doba, kao i o njihovom učešću u raznovrsnim sportskim aktivnostima povezanim sa ritualima, vojnom obukom, društvenim običajima, filozofijom, zdravljem i medicinskim tretmanima. Arheološki nalazi iz pećina u blizini Pekinga sugerišu da su Kinezi bili vešti trkači, iako su u paleolitskom periodu ove aktivnosti u velikoj meri bile povezane sa veštinama preživljavanja i lova, a ne sa sportskim aktivnostima kakve poznajemo danas. Osim trčanja, Kinezi su praktikovali i ribolov, plivanje, te borilačku veštinu nazvanu "fušu", koja se smatra pretečom kung fua.

Ova borilačka veština obuhvatala je udarce, bacanja i hvatanja, a primarno je služila u borbi protiv divljih i opasnih životinja. Tokom vremena, fušu je evoluirala u veštinu koja se primenjivala u vojnim treninzima, a kasnije je postala i oblik zabave. Kineska tradicija se razlikovala od zapadnjačkih pristupa po tome što su u sportske aktivnosti uključivali brojne filozofske i moralne vrednosti. Kako bi poboljšali svoje zdravlje, praktikovali su razne tehnike vežbi disanja koje su im značajno koristile. Vojna obuka u Kini imala je ogroman uticaj na razvoj sporta i fizičkih vežbi od praistorije do dinastije Jin, koja je počela 265. godine p.n.e. Tokom vladavine cara Huang-Tija, poznatog kao izumitelj mnogih kulturnih dostignuća, uvedena je zdravstvena gimnastika, uz preporuke za plivanje i telesne vežbe koje su mogle prevenirati i lečiti razne bolesti (Slika 9) (*Šiljak, 2007*).

Slika 9. Kinezi koji plivaju 500 godina p.n.e.

Kinezi su se angažovali u različitim fizičkim aktivnostima, među kojima su se nalazili streljaštvo, konjičke veštine, masaže, ritualni plesovi, raznolike ratničke igre, vožnja kola, gađanje strelama iz luka, bacanje koplja i borbe prsa u prsa bez upotrebe oružja. Postojale su specijalizovane institucije u kojima su se ove discipline uvežbavale. Zabeleženo je da su između VIII i VI veka pre nove ere, u okviru eseja pod nazivom "Kung-fu", sistematizovane vežbe zdravstvene gimnastike, masaže, ritualnog plesa i ratničkih igara, a to se dogodilo 2698. godine pre nove ere. Poznati kineski filozof i mislioc Konfučije (551 p.n.e.- 479.p.n.e.) isticao je da je cilj fizičkog vežbanja razvijanje lepog držanja tela i pravilnog disanja.

Prema nekim izvorima, kineski lekari su preporučivali pasivne i lagane vežbe umesto energičnih i dinamičnih. Fokusirali su se na harmoniju tela, zdravlje, kondiciju, kao i ravnotežu između tela i uma, a time su zanemarivali takmičenja, intenzivne vežbe i razvoj mišićne mase. Ipak, situacija nije bila jedinstvena u celoj Kini, jer su u severnim i zapadnim planinskim i nomadskim oblastima prevladavali grublji sportovi povezani sa jahanjem i ratovanjem.

Drevni kineski sport odlikovao se takmičarskim duhom, veštinom i, iznad svega, zabavom, doprinoseći kako fizičkom, tako i mentalnom razvoju. Ove aktivnosti mogle su se klasifikovati u pet glavnih kategorija: *Aktivnosti i discipline inspirisane svakodnevnim životom i vojnim veštinama*, uključujući: streličarstvo, atletiku, plivanje i zimske sportove. Streličarstvo se smatra najstarijom disciplinom među kineskim sportovima, a njegovo gađanje lukom i strelom imalo je značajnu pedagošku ulogu, održavši se sve do XIX veka, kada je zajedno s jahanjem

i dizanjem tereta činilo deo državnog ispita. Trčanje je takođe bilo veoma popularno, posebno tokom dinastije Han i dinastije Juan, gde je organizovano takmičenje u trčanju poznato kao "Guiyouchi", koje je bilo gotovo dvostruko duže od modernog maratona, a održavalo se 600 godina kasnije.

Osim trčanja, Kinezi su praktikovali i discipline kao što su skakanje u vis i bacanje kamenja. Tokom Severne i Južne dinastije, skakanje u vis, poznato kao "Dutiao", bilo je uobičajeno. Bacanje kamenja se koristilo kao vojni trening u dinastiji Qin radi jačanja sposobnosti vojnika. Plivanje i skakanje u vodu takođe su bili veoma zastupljeni u drevnoj Kini; vojne vežbe na vodi sprovođene su u istoj dinastiji Čou s ciljem jačanja mišića vojnika, dok su tokom dinastija Ming i Qing plivanje i vodene aktivnosti dobile na popularnosti. Pre svih ovih sportova, drevni zimski sportovi poznavali su se već tokom dinastija Sui i Tang, dok su sportovi na ledu evoluirali u raznolike discipline do poznate dinastije Qing. Poznata slika pod nazivom "Igre na ledu" iz tog doba svedoči o postojanju umetničkog klizanja, akrobatskih nastupa na ledu, kao i streličarstva i fudbala na ledu (Slika 10), (*Šiljak*, 2007).

Slika 10. Prikaz raznih sportova na ledu

Aktivnosti koje su se praktikovale za postizanje dugovečnosti i očuvanje zdravlja uključivale su različite borilačke veštine i vežbe, kao što su borbe na brvnu, sumo rvanje i konjički sportovi. Većina savremenih borilačkih veština potiče iz drevne Kine, gde su one simbol kineske kulture i tradicionalni metod za jačanje fizičkog zdravlja. Drevne kineske borilačke veštine obuhvatale su tehnike borbe

sa oružjem, bokserske veštine, kao i izvođenje demonstracija borilačkih veština. Dve prepoznatljive škole boksa tokom dinastije Ming uključivale su unutrašnje veštine, predstavljene kroz borilačke veštine Shaolina, i spoljašnje veštine, za koje se smatra da je njihov osnivač bio Daoista Zhang Sanfeng sa svojom borilačkom veštinom Wudang (*Đurić*, 1955).

Sveštenici samostana Shao bili su prepoznati kao izvanredni takmičari i učitelji. Ključ njihovih veština ležao je u usavršavanju odbrambenih sposobnosti, kao i u poštovanju prema protivnicima. U drevnim vremenima, praksa negovanja dugovečnosti ili kultivisanja tela bila je podeljena u tri osnovne grupe: upravljanje či-jem, aktiviranje či-ija i masaža (*Ćirić, 1996*). Rvanje je proizašlo iz veština kao što su snaga, borba na brvnu i sumo rvanja. Borbe na brvnu bile su veoma popularne među starim severnim narodima. Razvoj ove forme borbe započeo je u vreme istočne dinastije Zhou i postupno se proširio ka jugu. Tokom dinastija Qin i Han, ova borba se usavršavala sve do dinastije Jin, kada je dobila novo ime: sumo. Nakon dinastije Jin, putem kulturne razmene, sumo se prenelo u Japan. Međutim, tokom dinastija Ming i Qing, sumo je dobilo novo ime: rvanje, što potvrđuje da savremeno rvanje potiče iz ovih tradicija. Konjički sportovi takođe su imali značajnu ulogu u sportskim aktivnostima drevne Kine, gde su se praktikovale konjske trke, polo i drugi sportovi. Može se primetiti da je u Kini postojala raznovrsnost telesnih vežbi i sportskih disciplina, uključujući 18 različitih stilova mačevanja, 32 forme boksa, razne vrste rvanja, dizanje tegova i druge aktivnosti. Zanimljivo je napomenuti da je u VII veku postojao oblik višeboja koji je uključivao gađanje lukom i strelom u pokretu i na konju, bacanje koplja kroz obruče, dizanje drvenog balvana dužine 5 metara, kao i nošenje opterećenja od 30 kilograma iznad glave na udaljenosti od 20 koraka.

Sportovi sa loptom. Drevna Kina obuhvatala je širok spektar sportova sa loptom. Među njima su se nalazili polo, čuivan, igra sa petnaest stubića, kriket, hokej i mnogi drugi. Najistaknutija igra u kineskoj kulturi, koja se često smatra pretečom modernog fudbala, bila je poznata kao ˝ču-ju˝ ili ˝ču-ki˝ (Slika 11). Ova igra prvobitno je korišćena za obuku vojnika i razvoj specifičnih motoričkih sposobnosti, uključujući brzinu, okretnost i spretnost. Osim što je pomagala vojnicima da održe kondiciju, ova igra je bila korisna i za učenje taktičkih veština. Igralište je bilo projektovano tako da u sredini sadrži dva bambusova štapa visoka 4 metra, postavljena na udaljenosti od 4 metra jedni od drugih. Između njih je bila razapeta mreža sa otvorom u obliku kruga na vrhu u sredini, čiji je prečnik iznosio 60 cm. Taj otvor bio je poznat kao "vrata".

Slika 11. ˝Ču-ki˝ kineska igra loptom

Popularnost ove igre odražava se i kroz činjenicu da je tokom dinastije Han (206. p.n.e. - 9. n.e.) sastavljen poseban priručnik posvećen njoj. U vezi sa tehnikom i veštinama povezanim sa loptom, postojala je i igra poznata kao "baida", ili pimplovanje lopte (Slika12).

Slika12. ”Baida” ili pimplovanje lopte

Baida se mogla igrati u formatu pojedinca ili kao grupa od desetak ljudi. Pored drevnog kineskog fudbala, koji je gotovo nestao do kraja dinastije Qing, polo je bila veoma popularna igra koja se pojavila krajem dinastije Han i razvijala se kroz dinastije Sui i Tang. Popularnost poloa u to vreme može se uporediti sa savremenim fudbalom. Ova igra se praktikovala na carskom dvoru i među aristokratijom, a učestvovali su i muškarci i žene. Drevni sport poznat kao "čuivan", koji podrazumeva udaranje lopte čekićem, pojavio se tokom vladavine dinastije

Song i bio je veoma prisutan i u dinastijama Yuan i Ming (Slika 13). Ova igra se izvodila isključivo na carskom dvoru kao oblik zabave. Prema pravilima i načinu igre, bila je najsličnija modernom golfu, koji se na Zapadu, tačnije u Škotskoj, razvio 400 godina kasnije.

Slika13. Čuivan kineska igra udaranja lopte čekićem

Šahovske igre i slične aktivnosti značajno doprinose razvoju pojedinačnih karakteristika igrača. Kineski šah, poznata tradicionalna igra, ostaje izuzetno popularan i danas, a njen osnovni format je očuvan još od dinastije Song, datirajući iz XX veka. Postoji verovanje da su ovu igru razvili vojni stratezi koji su prilikom igranja implementirali strategije slične onima korišćenim u vojnom planiranju. Pored kineskog šaha, postojala je i igra liuboqi koja se igrala na šahovskoj tabli, koristeći razne figure, ribe, štapiće i žetone. Ova igra podseća na savremeni format igre "ne ljuti se, čoveče", gde se potezi određuju bacanjem kocke.

Kineski sportski običaji često su bili povezani s određenim mestima i godišnjim dobima. Poznati festival zmajeva održava se tokom proleća i jeseni, dok su drugi etno sportovi uključivali vuču konopca, hodanje na štakama, ljuljanje na ljuljašci, prolećne šetnje po travi, penjanje na planine, puštanje zmajeva, festival lampiona, igru zmajeva, kao i igru s pernatom loptom. Jedan od popularnijih oblika igre bio je "perjanica" (Jianzi), koja se izvodila tako što su se tri ili četiri perja vezivala za meki predmet, poput mekanog bakrenog novčića. Igrači su zatim bacali ovaj rekvizit u vis, nastojeći da ga održe u vazduhu što duže koristeći različite delove tela, poput glave, ruku i nogu, bez dodirivanja tla. Kasnije su igre sa lopticama od dlake ili kože, koje su bile ispunjene pamukom, travom ili vazduhom, zamenile ovu igru. Gimnastika je bila veoma popularna u staroj Kini i ostala je tako sve

do današnjih dana, s obzirom na to da su kineski gimnastičari osvojili veliki broj zlatnih medalja na Olimpijskim igrama i Svetskim prvenstvima. Važno je napomenuti da je kineski sport i sportska kultura postojala veoma razvijeno mnogo pre nego što se globalna sportska kultura oblikovala. Može se zaključiti da su istočni sportovi igrali značajnu ulogu u istoriji sporta i da su dali veliki doprinos razvoju svetskog sporta već od ranih civilizacija (*Šiljak, 2007*).

3.4.2. Japan

Japan se razvio tokom VII veka pre nove ere, a njegovu kulturu su značajno oblikovale različite civilizacije, među kojima su posebno uticale civilizacije Kine i Koreje. Najstariji japanski sport, koji se i danas smatra nacionalnim sportom, jeste sumo rvanje (Slika 17). O postanku sumo rvanja postoje brojne mitološke priče, u kojima su neretko bili uključeni i bogovi, a istoričari smatraju da njegovo poreklo datira unazad skoro 2000 godina. Istraživanja su pokazala da je sumo rvanje započelo kao deo poljoprivrednih festivala, gde je predstavljalo posebnu ceremoniju koja je vremenom evoluirala u ritualni sport. Japanci su verovali da praktikovanje ovog sporta može osigurati dobru žetvu i otkloniti zlo. Kako je vreme prolazilo, sumo rvanje se počelo izvoditi i u zabavne svrhe.

Prve organizovane borbe sumo rvača datiraju iz VIII veka, kada su se borbe održavale na pesku u dvorovima, dok krug u kojem se borilo nije bio jasno definisan kao što je to slučaj danas. Tradicija je uključivala borbe između 17 članova carske garde protiv drugih 17. U to doba, pored sumo rvanja, manifestacije su sadržale plesove, recitacije poezije i muzičke nastupe uz bubnjeve i gongove. Većina sumo rvača dolazila je iz seljačkog sloja, koji je na neki način priznavali rastuću moć vladara. U Japanu je posebno bila popularna zdravstvena gimnastika, uključujući različite vrste masaža koje su vršili slepi umetnici. Kineska džiu-džica praktikovana je u početku isključivo od strane ratnika kao sredstvo za odbranu zemlje, ali se kasnije proširila kao osnovni vid fizičke kulture čitavog naroda u Japanu (*Šiljak, 2007*).

Igra sa loptom poznata kao "ču-ju" nastala je u Kini, a zatim se prenela u Japan, gde je preuzela oblik i naziv "kamari". Ova japanska verzija igre bila je slična, ali je imala nekoliko razlika koje su je činile jedinstvenom, a takođe je predstavljala rani oblik modernog fudbala. U "kamariju" se koristila lagana, šuplja lopta, izrađena od jelenje kože, napunjena vazduhom i nešto manjih dimenzija u odnosu na današnje fudbalske lopte (Slika 14).

Slika 14. *''Kamari''* japanska igra

Dve ekipe, sastavljene od po četiri ili osam igrača, takmičile su se u grupama od po dva igrača oko različitih vrsta drveća, smeštenih na svakom uglu kvadratnog terena, dimenzija od šest do sedam jardi. Zvaničnici su obrezivali drveće kako bi stvorili raznovrsne i izazovne puteve za loptu da prolazi kroz grane. Kako bi povratili lopte koje su se zaglavile u drvetu ili na krovu, koristili su duge motke. U jednoj varijanti igre, cilj je bio zadržati loptu u vazduhu koristeći noge što je duže moguće. Japanci su takođe bili poznati po borbenom plesu poznatom kao ˝kendo˝, koji se izvodio sa mačem, a bio je i takmičarskog karaktera (Slika 15).

U sportskom kontekstu, mač je često bio zamenjen bambusovim štapom, koji se držao obema rukama, uz ritmične pokrete i povike, kako bi se protivniku zadao udarac. Plesna tradicija u Japanu bila je veoma razvijena, a profesionalni dvorski plesači su bili ključni deo te kulture. Svega ovoga radi, osnovane su posebne škole posvećene obuci profesionalnih plesača i plesačica, poznatih kao gejše (*Šiljak, 2007*).

Slika15. Ples sa oružijem – kendo

3.4.3. Koreja

Kao i većina područja Dalekog Istoka, Koreja je bila izolovana od zapadnih uticaja sve do IX pa čak i do X veka. Tokom svoje istorije, različite invazije Kine, Japana, Mongolije i Mandžurije značajno su oblikovale njen kulturni identitet. U praistorijskom periodu (pre 57. godine pre nove ere), čini se da su stanovnici Korejskog poluostrva uglavnom praktikovali veštine preživljavanja kroz lov i ribolov, koristeći oružje poput strela i mačeva. Postupno su se razvila tri ključna sporta: vrsta tekvondoa, "sirum" (korejsko rvanje) i streličarstvo, koji i danas predstavljaju suštinski deo nacionalnog identiteta Koreje.

Kada je Seul bio domaćin Olimpijskih letnjih igara 1988. godine, tradicionalna korejska borilačka veština tekvondo postala je pokazni sport. Iako je tekvondo moderna kreacija iz XX veka, istoričari su uočili njegovu varijaciju, "taekkyon", koja se prati unazad do neodređenog perioda tokom ere Tri kraljevstva (I vek p.n.e. - VII vek n.e.), gde je inicijalno služila kao oblik vojne obuke pre nego što je evoluirala u svakodnevnu aktivnost. Tokom Kraljevine Korjo (935–1392 n.e.), taekkyon je postao organizovani sport, sa takmičenjima među plemićima. Takva takmičenja često su se održavala na festivalima pored popularnog sporta siruma. Prema nekim izvorima, takmičari su u taekkyonu koristili elemente udaranja, šutiranja i upotrebu ruku kao mača. Što se tiče kore-jskog rvanja, ili "siruma", njegovi koreni datiraju još pre oko 2000 godina, dok su prvi zapisi o njemu zabeleženi u IV veku nove ere, u obliku predstava koje su prikazivale rvače, što sugeriše da su takmičenja tada već postojala. Savremeni sirum je danas popularan i u Severnoj i u Južnoj Koreji, i dolazi u nekoliko varijanti. Rvačka takmičenja se odvijaju na velikim peščanim terenima, gde rvači nose platnene pojaseve i imaju za cilj da podignu i bace svoje protivnike. Iako postoje sličnosti između japanskog sumoa i siruma, ostaje nejasno da li je jedan sport uticao na drugi. Razlika je u tome što se u sirumu protivnik ne mora izgurati iz kruga.

U Koreji, sirum je služio kao oblik vojne obuke, s obzirom na to da su ratnici vežbali veštine streljaštva dok su jahali konje. Takođe, muškarci, žene i deca su igrali igru zvanu "jegichagi", koja je uključivala loptu napravljenu od papira ili malog kamena, a pravila su bila jednostavna, slična japanskom kamariju. Pored tih aktivnosti, u Koreji su popularne bile i druge rekreativne aktivnosti kao što su vožnja čamcem, ples, razne igre sa kockicama, bacanje štapa i šah. Organizovani su festivalski događaji, posebno u maju i avgustu, koji su obuhvatali sportske i rekreativne aktivnosti za sve društvene slojeve.

3.5. OBLICI SPORTA NA SREDOZEMLJU

3.5.1. Mikena

Kako je minojska civilizacija opadala tokom kasnog bronzanog doba, grčki jezik je počeo da se afirmiše u Mikeni, koja je postala središte dominacije na Egejskom moru (1500–1200 p.n.e.). Sačuvani arheološki nalazi iz oblasti sporta iz Mikene su veoma ograničeni. U to vreme, boks je bio popularan, što potvrđuju brojne freske koje su otkrivene. Neke od slika prikazuju kočije, kao i scene koje mogu da sugerišu trke, ali nije moguće sa sigurnošću utvrditi da li su te slike prikazivale lov, sukobe ili sportske trke. Neki naučnici sugerišu da prikazi kočija na reljefu iz grobova u Mikeni (1600. p.n.e.) mogu ukazivati na povezanost između trka kočija i pogrebnih igara. U kasnom mikenskom periodu, scene kočija, borbi i skakanja preko bika, prikazane na svečanom kovčegu iz Tanagre, takođe deluju da povezuju sport ili fizičke aktivnosti sa ritualima sahrane. Osim toga, postoje i slike koje ilustruju lov na lavove, borilačke scene i prikaze trčanja. Ipak, nije pronađeno ni tragova stadiona, ni fiskulturnih sala, ni sportskih sprava iz mikenskog doba. Detaljniji pregled mikenskog sporta pronađen je u Homerovim epovima "Ilijadi" i "Odiseji," koji su nastali nekoliko vekova nakon mikenskog perioda, u VIII veku p.n.e. "Ilijada" opisuje događaje koji se mogu datirati oko 1200. p.n.e., u kojima Grci organizuju improvizovane sportske priredbe na ravnici Troje, što predstavlja najraniji pisani dokaz grčkog sporta.

U ovom epskom delu, Homer prikazuje atletiku kao aktivnost za više klase, a takmičarski element je prisutan, što nije bio slučaj kod mnogih drugih naroda. Homerovi junaci takmiče se za nagradu ili "atlon," što čini koren engleske reči "athlete." Najvažnije takmičenje u "Ilijadi" jeste trka dvokolica, koja je simbolizovala sport kraljeva. U boksu se dva takmičara, obučena samo u natkolenice, bore za nagrade koje su manje od onih za trke kočija, ali i dalje značajne. Oblače zaštitne trake od kože, poznate kao himantes, oko ruku radi zaštite. Epeius, je bio apsolutni pobednik i zbog toga se hvalio kao najbolji bokser i koristio je taktiku zastrašivanja preteći da će slomiti kosti svakom izazivaču. Homerov boks nije sport za slabe. Predstavljao je nasilno i krvoločno takmičenje, prožeto znojem i grčenjem zuba, gde je pobednik sprovodio udarac koji je protivnika bacao u vazduh poput ribe koja skače. Njegovi drugovi su odvodili poraženog, dok je on pljuvao krv i vukao noge. Na kraju borbe, vidimo primer sportskog duha kada pobednik podiže svog palog protivnika iznad tla. U kasnijoj Grčkoj, koncept sportskog duha je teško dokumentovati, a verovatno je prvobitno naišao na svoje mesto u Homerovim delima, posebno s obzirom na to da su oba boksera bili saborci usred rata. Neki istraživači primećuju da pobednik u boksu nije uvek bio najbolji ratnik, što može osporiti tradicionalnu teoriju da je boks bio priprema za rat.

3.5.2. Krit (Minojska civilizacija)

Minojska civilizacija, koja se razvijala tokom bronzanog doba na Kritu, bila je predstavljena ljudima koji su bili nazvani po legendarnom kralju Minosu. Mnogi istraživači smatraju da je minojski Krit prva evropska civilizacija, koja je postojala od 3000. do 1000. godine pre nove ere. Kao važna trgovačka nacija, imala je kontakte sa drugim delovima Mediterana i Bliskog Istoka, uključujući i Egipat. U okviru sportskih i fizičkih aktivnosti, minojska civilizacija praktikovala je preskakanje bika, kao i različite oblike boksa. Ostaje nejasno da li je bik bio sveto biće na Kritu i da li su se posle izvođenja ovih predstava bikovi koristili kao žrtvene životinje?

Dokazi o minojskim sportovima vezanim za bikove datiraju još od 2000. godine pre nove ere i uključuju freske, nakit, pečate, vaze i druge artefakte koji to potvrđuju. Minojci su imali veoma razvijenu tehniku preskakanja bikova, koja je zbunjivala naučnike. Arheolog Sir Arthur Evans sugerisao je da su skakači hvatali bika za rogove, prevrnuli se preko glave i spuštali noge prvo na leđa bika, a zatim skakali. Ovi skakači su izvodili raznovrsne manevre prilikom preskakanja bika, što nam omogućava da to uporedimo sa savremenim gimnastičkim skokovima preko konja, kao i vežbama sa hvataljkama na konju. U umetničkim prikazima, bikovi su često predstavljeni kao znatno veći od ljudi, čime se naglašava njihova moć i snaga.

Slika16. Preskakanje bika - Minojska freska, 1500 p.n.e.

Na slici (Slika 16) prikazani su skakači koji izvode stoj na šakama na biku, uz prisustvo žena u belom. Ovi skakači, mladići i devojke plemenitog porekla, izvodili su akrobatske skokove. Istraživanje Evansa ukazuje na učešće žena u ovim aktivnostima kao deo kulta. Preskakanje bikova imalo je značajnu ulogu na važnim festivalima koji su se održavali u dvorištu kraljevske palate. Jedan arheolog je otkrio ogradnu konstrukciju sa preprekama ispred minojske palate u blizini Malije, za koju veruje da predstavlja prvi poznati stadion na svetu posvećen nekom "sportskom događaju". Ostaje nejasno da li je preskakanje bikova imalo takmičarski karakter, služilo kao zabava za posmatrače tokom javnog festivala, predstavljalo ritual ili kombinaciju sporta i religije koja je postala sveprisutna u kasnijem periodu Antičke Grčke. To se može potvrditi jer preskakanje bikova nije imalo unapred definisana pravila i bodovanja, a nije poznato u kojoj meri su Krićani naglašavali lepotu, gracioznost i fizičke veštine ovog sporta.

Minojci su takođe praktikovali različite oblike boksa na Kritu, što se može videti na "Bokser vazi" otkrivenoj u palati Aja Trijada (Slika 17). Izgleda da se na vazi nalaze četiri nivoa scena boksa (i preskakanja bikova), iako su stručnjaci značajno restaurirali vazu. Na najvišem nivou, bokseri sa dugom kosom drže mačeve, za koje se pretpostavlja da su ceremonijalni, a ne deo stvarnog takmičenja. Jedan bokser udara svog protivnika u desni kuk, dok drugi napada levom rukom u stomak, pokazujući tehnike koje su poznate modernim sportistima. Na terenu su i drugi bokseri. Drugi nivo vaze prikazuje bikove u naglašenim pozama. Na trećem nivou, bokseri nose neku vrstu rukavica (ili možda samo zaštite za desnu ruku). Naučnici raspravljaju da li su ove rukavice bile dodatna zaštita za ruke i palčeve. Bokseri su u uspravnom položaju, njihove desne ruke su povučene unazad, a leve ruke su ispred, zaštićene štitnicima. Oni nose nešto što podseća na metalne šlemove sa vizirima, za koje bi moglo biti reč o skupim ceremonijalnim predmetima ili oznakama viših klasa. Na drugoj ruci, šlemovi su možda izrađeni od jeftinije kože. Takođe imaju neobične kacige i cipele vezane kožnim trakama. Stubovi na slici označavaju arenu ili palatu gde su se borbe odvijale. Nije moguće utvrditi da li su bokseri učestvovali u timskoj ili pojedinačnoj borbi. Stoga ne možemo sa sigurnošću reći da slike boksa predstavljaju organizovan sport sa pravilima. Postoji mogućnost da ilustruju atletske scene iz svakodnevnog života, vojnu obuku, zabavu za posmatrače od strane robova ili profesionalne borce u okviru rituala koji su se održavali u posebnim prilikama.

Slika 17. ˝Bokser vaza˝

Na ostrvu Tera, koje je pretrpelo značajna oštećenja usled vulkanske erupcije 1628. godine pre nove ere, danas je poznato kao turistička destinacija Santorini. Tokom arheoloških istraživanja, otkrivena je ozbiljno oštećena freska pod nazivom "Dečak bokser" (Slika 18). Freska prikazuje dva mlada boksera, stara oko šest ili sedam godina, pri čemu oba dečaka nose crnu rukavicu na desnoj ruci. Niži dečak udarac svog protivnika izvodi levom rukom, koja nije zaštićena rukavicom. Stručnjaci sugerišu da ova scena može imati ritualni karakter.

Slika 18. ˝Dečak bokser˝- freska iz Tere

U minojskom svetu pronađeno je više ilustracija koje prikazuju ples i akrobatiku, dok su izvori za aktivnosti kao što su rvanje, lov, streljaštvo, trčanje, plivanje i vožnja čamcem bili manje zastupljeni. Arheološki nalazi takođe ukazuju na postojanje raznih oblika kockanja. Međutim, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su sve ove aktivnosti imale takmičarski karakter, a verovatno je da su se mnoge od njih odvijale i u nekom drugom kontekstu.

OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U ANTIČKOJ GRČKOJ

4

4. OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U ANTIČKOJ GRČKOJ

Antički period Grčke obuhvata približno hiljadu godina tokom kojih se formirala i razvijala celokupna grčka kultura. Ovaj period traje od oko 700. godine pre nove ere do 300. godine pre nove ere. Unutar ovog vremena razlikuje se nekoliko ključnih faza, kao i razvoj sporta i različitih sportskih disciplina:

1. Arhajsko doba (800. – 480. g. p.n.e.)
2. Klasično doba (480. – 338. g. p.n.e.)
3. Helenističko doba (338. – 146. g. p.n.e.)
4. Rimsko doba (146. g. p.n.e. – 395. g. p.n.e.)

Arheološka iskopavanja u Grčkoj otkrila su razne stadione, atletske predmete kao što su diskovi i tegovi za skakanje, statue sportista, kao i oslikanu keramiku koja prikazuje raznolike sportske scene i druge artefakte. Natpisi uklesani u kamen beleže pravila nekih atletskih festivala, kao i imena mnogobrojnih pobednika. Osim toga, pronađeni su papiri i stari novčići sa prikazima sportskih scena, koji ilustruju prve forme sporta u Grčkoj. Sport je postao ključni deo grčke kulture, pri čemu su muški građani svih slojeva redovno učestvovali u različitim atletskim aktivnostima. Helenska plemena, kao što su Jonci, Ahajci i Elonci, migrirala su s severa između 2000. i 1500. godine pre nove ere i naselila područje današnje Grčke. Ratnička plemena Doraca pojavila su se oko 1200. godine pre nove ere, osvajajući područja Grčke i prodirući do Peloponeza. Tokom svojih pohoda, srušili su brojne gradove, znamenitosti i dostignuća prethodnih kultura. Pobedili su pleme Ahajaca, pretvarajući njihove zarobljenike u robove (helote), i formirali nove države kao što su Sparta, Argolida, Korint, Megara, Delfi, Teba i Atina. Ovaj period je poznat po mitovima i legendama opisanim u epovima ˝Ilijada˝ i ˝Odiseju˝ (*Ilić, 2012*).

Počeci fizičke kulture kao u antičkoj Grčkoj vezuju se za Homerove epove ˝Ilijadu˝ i "Odiseju". U doba Homera, a možda čak i u Mikensko doba Grčka je bila agonističko društvo. Povremeno su se tada održavala takmičenja ne samo u sportu, već i u drami, muzici, lepoti, likovnoj umetnosti i drugim aspektima života. Grčki koncept konkurencije (agon), što znači "okupljanje", predstavljao je atletske festivale koji su se sastojali od dolaska na takmičenje, zajedno sa učesnicima i gledaocima.

Tokom klasične ere, Grčka je bila središte brojnih sukoba sa Persijom, pri čemu se istakao makedonski kralj Filip II, koji je uspeo da osvoji Grčku. Njegov naslednik, Aleksandar Veliki, značajno je proširio granice grčke teritorije putem svojih vojnih pohoda. Međutim, nakon njegove smrti, došlo je do raspada Velike Grčke, a region je kasnije stekao nezavisnost, čime je započeo Helenistički period, vreme kada je Grčka postajala sve slabija. Na scenu stupa čuvena Rimska imperija, koja je osvojila Grčku i održala kontrolu sve do svog raspada, što se može označiti kao Rimski period.

U helenističkom dobu, svi gradski centri su posedovali popločane ulice i trgove, tržnice sa visokim higijenskim standardima, vodovodne i kanalizacione sisteme, kao i prostrane škole, biblioteke, kamene teatre, sportske terene i trkališta, hramove i razne javne zgrade gde su se održavale sednice gradskih veća i narodnih skupština. U to doba, grčka kultura je pružala sveobuhvatne mogućnosti za obrazovanje i kultivaciju pojedinca. Obrazovanje se pružalo na otvorenim polisima i vežbalištima, gde su se fizičke veštine i sportski trening kombinovali sa muzičkim i književnim obrazovanjem, što je predstavljalo suštinski spoj za Grčku. Osobe koje su prošle kroz ovakav obrazovni sistem smatrane su kulturnim ljudima. Helenizam je predstavljao vrhunac kulture tokom rimskog doba, a podatak da se grčki jezik govorio čak i u Rimu ukazuje na njegov značaj. U patricijskim i bogatim porodicama uobičajeno je bilo slati sinove na školovanje u helenističke centre poput Aleksandrije, Antiohije, Atine i drugih gradova (*Μουρατιδη, 1992*).

Tokom klasične ere, Grčka je bila središte brojnih sukoba sa Persijom, pri čemu se istakao makedonski kralj Filip II, koji je uspeo da osvoji Grčku. Njegov naslednik, Aleksandar Veliki, značajno je proširio granice grčke teritorije putem svojih vojnih pohoda. Međutim, nakon njegove smrti, došlo je do raspada Velike Grčke, a region je kasnije stekao nezavisnost, čime je započeo Helenistički period, vreme kada je Grčka postajala sve slabija. Na scenu stupa čuvena Rimska imperija, koja je osvojila Grčku i održala kontrolu sve do svog raspada, što se može označiti kao Rimski period. U helenističkom dobu, svi gradski centri su posedovali popločane ulice i trgove, tržnice sa visokim higijenskim standardima, vodovodne i kanalizacione sisteme, kao i prostrane škole, biblioteke, kamene teatre, sportske terene i trkališta, hramove i razne javne zgrade gde su se održavale sednice gradskih veća i narodnih skupština. U to doba, grčka kultura je pružala sveobuhvatne mogućnosti za obrazovanje i kultivaciju pojedinca. Obrazovanje se pružalo na otvorenim policama i vežbalištima, gde su se fizičke veštine i sportski trening kombinovali sa muzičkim i književnim obrazovanjem, što je predstavljalo suštinski spoj za Grčku. Osobe koje su prošle kroz ovakav obrazovni

sistem smatrane su kulturnim ljudima. Helenizam je predstavljao vrhunac kulture tokom rimskog doba, a podatak da se grčki jezik govorio čak i u Rimu ukazuje na njegov značaj. U patricijskim i bogatim porodicama uobičajeno je bilo slati sinove na školovanje u helenističke centre poput Aleksandrije, Antiohije, Atine i drugih gradova (*Šiljak, 2007*).

Agonistika, ili nauka o borbi i takmičenju, obuhvata borilačke, gimnastičke i rvačke veštine i bila je ključna za razvoj svih aspekata helenskog društva, predstavljajući jedinstvo tela, duše i duha. Reč ˝agon˝, koja označava takmičenje ili sukob, bila je temelj formiranja grčke kulture, jer je predstavljala presudan faktor u svemu što je postignuto u sportu, kao i u drugim oblastima poput književnosti, umetnosti, politike i svakodnevnog života. Ovaj koncept je omogućio razvoju osećaja za lepotu kod svih Grka. Ideal kalokagatije, koji se odnosi na spoj fizičke lepote i moralnih vrednosti, doprineo je stvaranju harmonije između skladno oblikovanog tela i duhovnog bogatstva, a time i formiranju snažnog naroda sa zdravim duhom. Obzirom na to da su Grci povezivali sport i religiju, smatrali su da su njihove Igre integralni deo religijskog života. Kao što je istaknuto u ranijim literaturama, takmičenja su služila kao sredstvo za podsticanje i ispoljavanje ljudske *arete* (*Μουρατιδη, 1992*).

Zbog toga što su se arete odnosile na duh i na telo, muzička takmičenja su se održavala uporedo sa atletskim. Arete je na neki način predstavljalo upravo ono što je trebalo pokazati na Igrama, a to je arete čoveka u celini, a ne samo kao veštog sportistu.

U antičko doba, sportska takmičenja bila su duboko povezana s religijom, te su se stoga često održavala u vreme religioznih festivala posvećenih bogovima ili herojima. Ova takmičenja su se odvijala unutar svetilišta, koja su pored hramova obuhvatala i različite zgrade poput gimnazija, palestra, stadiona, pozorišta i hipodroma. Sve te građevine i svetilišta služila su i kao proročišta, koja su redovno posećivali Grci i koja su predstavljala simbole nacionalnog jedinstva. Tokom ovih Igara, stotine Grka iz različitih delova kopnene Grčke i iz njenih kolonija okupljale su se u Olimpiji ili drugim svetilištima kako bi raspravljali o važnim pitanjima koja su se ticala svih Grka. Ovaj susret se odvijao u okviru zajedničkih obreda i žrtvovanja. Na dan praznika, svaka zajednica u Grčkoj dovodila je svoje najtalentovanije umetnike i atlete da bi im odala počast i podigla statue pobednika ispred hrama. Duh pobedništva bio je prisutan među takmičarima, koji su težili postizanju savršenstva kako duhovno tako i telesno, s ciljem da osvoje nagrade kao pobednici. Najveća počast koju su mogli dobiti bila je priznavanje kao nacionalni i javni heroji s strane čitave Grčke, uz nagradu u obliku venca od svetog drveta i odobrenje za postavljanje njihovih statua pored

božanskih. Čuvene Svečane igre, koje su se održavale u Olimpiji, predstavljale su univerzalne ljudske vrednosti, a po uzoru na njih, savremene Olimpijske igre takođe odražavaju vrednosti koje i danas inspirišu ceo svet, slično kao što su to činili stari Grci pre skoro 3000 godina. Zbog toga Grci s ponosom ističu da su njihovi preci bili osnivači Olimpijskih igara (*Šiljak, 2007*).

4.1. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U ANTIČKOJ GRČKOJ

Obrazovanje u antičkoj Grčkoj postiglo je visoki nivo razvoja, pri čemu je fizičko vežbanje zauzimalo značajno mesto. Detalji o ovoj vrsti vežbi, kao i samim takmičenjima, mogu se pronaći u opisima čuvenih antičkih mitskih figura, uključujući heroje, bogove i polubogove. Ove informacije su zapisane u legendama, mitovima i predanjima, iz kojih se mogu izvući ključni uvidi o tehnikama fizičkog vežbanja, fizičkim kapacitetima, usvojenim veštinama i samoj prirodi takmičenja. Tokom perioda od VIII do VI veka p.n.e., oblikovano je državno uređenje polisa, tj. gradova-država. Dve od najznačajnijih i najmoćnijih gradova-država tog vremena bile su Atina i Sparta, koje zajedno odražavaju istorijski razvoj Grčke u tom periodu. U Sparti, poznatoj po svojoj vojnoj snazi, sistem vežbanja i obrazovanja bio je rigorozniji i strožiji u poređenju s Atinom.

4.1.1. Sparta

Sparta je osnovana u VIII veku p.n.e. na Peloponezu, u dolini reke Eurote. Prema istorijskim izvorima, grad Sparta je formiran kada je pleme Doraca osvojilo područje Lakonije, potčinivši Aksajce, i na taj način stvorilo snažnu vojnu i robovlasničku državu.

U drevnoj Sparti postojale su tri društvene klase. Prvu klasu činili su vojnici, poznati kao spartijati, dok je pokoreno stanovništvo bilo svedeno na status državnih robova, poznatih kao heloti. Treća klasa obuhvatala je slobodne građane Sparte, među kojima su se nalazili zanatlije, trgovci i zemljoradnici. Svaki spartijat bio je vojnik sa svojom porodicom, ali nije živeo u svom domu; bio je na raspolaganju državi i vojsci, a slobodno vreme provodio je u posebnim institucijama (sisitijama), slično internatima, gde su se odmarali i hranili. Prema nekim izvorima, bilo je približno 9000 spartijata koji su se isključivo posvetili vojnoj obuci, spremni da brane grad i odgovore na eventualne napade. Njihova vlast se održavala putem oružja, sile i straha. Heloti, kojih je imalo čak oko 250000,

radili su za spartijate i, uprkos pobunama, nisu uspeli da se oslobode njihove vlasti. Struktura društva u Sparti bila je odraz specifične organizacije, što je uticalo i na odgoj dece. Edukacija dečaka bila je rigorozna, pod nadzorom države, a odgovornost za njihov razvoj snosio je kolegijum efora. Ovaj kolegijum je donosio odluke o zdravlju novorođenčadi i utvrđivao da li su sposobna da postanu vojnici. U slučajevima kada bi se smatralo da je dete bolesno ili slabo, naređivali su njegovo ubistvo bacanjem u ponor planine Tajget. Ovaj proces predstavljao je izuzetno surovu i nehumanu selekciju budućih ratnika. Zdravi dečaci su od sedme godine odgajani kod svojih majki, ali nakon tog uzrasta, preuzimala ih je država. Od sedme do četrnaeste godine, deca su bila smeštena u specijalnim institucijama, gde su ih vaspitavali odabrani vaspitači (pedonomimi) i njihovi asistenti. U ovim državnim ustanovama, deca su se bavila zahtevnim fizičkim vežbama, kao i muzikom i čitanjem. Fizička obuka obuhvatala je različite vežbe sposobnosti korisne u borbi, uključujući trčanje, skakanje, bacanje, rvanje i borbu. Ishrana je bila jednostavna, a odeća skromna, spavali su na prostirci. U pogledu fizičkog izgleda, dečaci su imali šišanje do kože, kupali su se u hladnoj vodi i nisu upotrebljavali ulja za kožu. Tokom obuke, podvrgavani su različitim oblicima mučenja kako bi se naučili da podnose bol i poslušnost. Kako bi razvili izdržljivost i ojačali organizam, od dvanaeste do četrnaeste godine, dečaci su prolazili kroz još stroži režim. Kada su napunili četrnaest godina, dobijali su naziv eiren i nastavili su proces brutalnog vaspitanja, koje je bilo usmereno pretežno na vojnu obuku. Tokom svoje obuke, učestvovali su u vojničkim pohodima i marševima, pripremajući se za naporan logorski život budućih ratnika. Već sa osamnaest godina dobijali su naziv efeb, koji su nosili do dvadesete godine. Tada im je država obezbeđivala vojničku opremu i omogućavala učešće u vojničkim vežbama i manevrima. Efebi su takođe učestvovali u noćnim pohodima poznatim kao kriptije, tokom kojih su napadali i ubijali helote koji su se našli van svojih domova. Ovakve aktivnosti imale su za cilj izazvati strah među helotima i održati robove pod kontrolom, a ujedno su služile kao praktične vežbe za buduće ratnike. Kada su napunili dvadeset godina, efebi su postajali vojnici-spartijati, a do tridesete godine bili su u obavezi da služe vojsku i tek tada mogli da osnuju porodicu. Takođe, spartanske devojčice su imale posebnu fizičku obuku, koja je bila slična onoj kod dečaka i obuhvatala trčanje, skakanje, bacanje težine, rvanje, kao i učešće u vojnim i religioznim igrama. Cilj ovog obučavanja bio je pripremiti ih da postanu zdrave i jake majke, sposobne da rode buduće spartijate. Čak je i Platon isticao žene iz Sparte kao uzor i ideal lepote svog vremena. Spartanske devojke su redovno učestvovale u spartanskim gimnopedijama, svečanostima koje su uključivale gimnastička takmičenja, često vežbajući zajedno sa mladićima.

Osim fizičkog vežbanja i posebnih vojničkih vežbi, u Sparti se intelektualno obrazovanje, kao što su čitanje i pisanje, veoma malo cenilo i bilo je prepušteno svakom pojedincu kao njegova lična stvar. Zbog svega toga se može zaključiti da je fizičko vaspitanje u Sparti imalo klasni karakter, jer je bilo namenjeno samo deci robovlasnika, koja su pripremana za buduće vojnike-spartijate (Slika 19), neophodne za dalje očuvanje uspostavljenog društvenog poretka, odnosno da i dalje drže u pokornosti potčinjene helote.

Slika 19. Spartanski vojnik

4.1.2. Atina

Atina se razvijala paralelno sa usponom Sparte, koja je ubrzo postala jedna od najmoćnijih polisa u Grčkoj. Ova drevna država formirana je u najplodnijem području Atike, a osnovali su je Jonci. Zbog svog povoljnog geografskog položaja (Slika 20), Atina je imala izvanrednu povezanost sa brojnim morskim trgovačkim rutama.

Slika 20. Ostaci antičke Atine – "Akropolj"

Nasuprot Sparti, čija je osnovna ekonomija bila orijentisana na poljoprivredu i ratovanje isključivo na kopnu, Atina je postala snažna robovlasnička država sa razvijenim sektorima trgovine, zanatstva, poljoprivrede i pomorstva. Iako je Atina, poput drugih grčkih polisa, imala vojno-robovlasnički sistem vlasti, izdvajala se svojom naprednom demokratskom strukturom u poređenju s drugim državama. Zbog veće orijentacije ka trgovini, zanatstvu i pomorstvu, obrazovni sistem u Atini zahtevao je drugačiji pristup u odnosu na Spartu. Obrazovanje je bilo raznovrsnije i bogatije sadržajem, sa naglaskom na pismenosti, znanju i umetnosti, u suprotnosti sa surovim obukama budućih vojnika karakterističnim za spartanski sistem. U Atini, nakon rođenja muškog deteta, otac je imao ključnu ulogu u odlučivanju o njegovoj sudbini, razmatrajući potencijal za razvoj u zdravog i jakog vojnika, što je uticalo na njegovu sudbinu. Razlika u obrazovanju između Atine i Sparte leži u tome što su dečaci do svoje sedme godine bili vaspitavani u porodičnom okruženju, pod nadzorom majke, dadilje ili odabranog roba. U proces obrazovanja uključene su razne igre kako bi se popunilo njihovo slobodno vreme, a deca su ostajala u porodici čak i nakon navršene sedme godine, dok im je brigu preuzimao vaspitač ili rob.

Atinjani su pridavali značaj obrazovanju, tako da su deca pohađala tri vrste privatnih škola: gramatičke (gde su učili čitanje, pisanje i matematiku), muzičke (gde su se upoznavali s pevanjem, sviranjem i plesom) i gimnastičke (palestra), gde su se bavili fizičkim vežbama i borilačkim veštinama pod nadzorom vaspitača. Kako su odrastali, između 14. i 16. godine, prelazili su u državne škole (gimnazije), a obrazovni sadržaj postajao je klasno obeležen, jer su samo deca atinskih građana imala pristup tim institucijama. Gimnazije su se fokusirale na fizičke vežbe, kao i na osnovna znanja iz filozofije, umetnosti i društva. Obrazovanje

je trajalo do 18. godine, kada su postajali efebi, odnosno ravnopravni građani. Samo najbogatiji građani mogli su omogućiti školovanje svoje dece u privatnim gimnazijama, dok su deca manje imućnih porodica pohađala državne škole, koje su bile skromnije u sadržaju i obimu. Država je propisivala obrazovni program i metode, osiguravajući fizičku pripremu mladih za ulogu budućih vojnika. Na specijalnim narodnim svečanostima, mladići su dobijali vojničku opremu. Vojna obuka trajala je od 18. do 20. godine, pri čemu su prvu godinu proveli u vojnim logorima u blizini grada, a drugu godinu u garnizonima na granicama, gde su vršili stražarsku službu i vodili vojnički život. Iako su se Atina i Sparta značajno razlikovale u svojim obrazovnim pristupima, dok je Spartanac bio podvrgnut potpunom žrtvovanju ličnih interesa u korist kolektivnih potreba, atinski obrazovni sistem pružao je mogućnost za svestranije usavršavanje mladih, u skladu s ličnim i porodičnim potrebama i potrebama atinske države. Ispunjenje ovog cilja u obe države podrazumevalo je formiranje zdravih, hrabrih, snažnih i odlučnih vojnika sposobnih za odbranu svojih država od neprijatelja ili pobune robova.

4.2. SPORTSKE DISCIPLINE U ANTIČKOJ GRČKOJ

U staroj Grčkoj postojale su specifične podele sportskih disciplina u kojima su se takmičili. Atletika se sastojala od različitih trka, uključujući dromos, stadion, diaulos, dolihos i hoplit. Pored ovih trka, organizovan je i pentatlon koji je obuhvatao bacanje koplja, bacanje diska i skakanje u dalj. Takođe, u okviru atletskih takmičenja, rvanje je bilo prisutno, iako danas ne spada u atletske discipline. Od brojnih sportskih događaja u antičkoj Grčkoj, antičke Olimpijske igre su se isticale kao najvažnije i najistaknutije takmičenje, na kojem su učestvovali samo Grci iz raznih gradova, a discipline su se izvodile na način sličan onome u Olimpiji.

4.2.1. Trčanje

Trčanje je predstavljalo osnovnu atletsku disciplinu, kao i najomiljeniju i najpopularniju aktivnost unutar sistema fizičkog vaspitanja u Grčkoj. Pored toga, trčanje je imalo značajnu ulogu u obuci vojnika. Tokom ratova, kuriri su koristili trčanje za prenos važnih informacija i održavanje komunikacije. Ovi trkači su uživali ogromno poštovanje i ugled u društvu. Izdržljivost, spremnost i hrabrost bili su osobine poznatih grčkih trkača. (Slika 21)

Slika 21. Crtež nagih antičko grčkih trkača

Jedan od najpoznatijih trkača iz antičke Grčke bio je Filipid, koji je prešao udaljenost od 200 kilometara trčeći od Atine do Sparte u periodu od samo dva dana tražeći pomoć. Drugi možda još poznatiji bio je Filipidis (Slika 22), koji je, kako bi prenio vest o značajnoj pobedi na Maratonskom polju, pretrčao 42 kilometra do Atine za manje od tri sata, nakon čega je iskrvario. Ovaj događaj postao je inspiracija za maraton, trkačku disciplinu koja danas zahteva izuzetnu izdržljivost, budući da se trči 42 kilometra i 195 metara.

Slika 22. Crtež Filipidisa kao i mapa distance koju je pretrčao

Trčanje se izvodilo na peskovitoj podlozi na stadionu (Slika 23). Staze po kojima su trčali trkači bile su nalik na ove današnje, odvojene su bile belim prahom, a iza ciljne linije postojao je i prostor gde bi se trkači nakon prolaska kroz cilj zaustavljali. Taj prostor bio je dužine od 10 m do 11 m.

Slika 23. Ostaci stadiona iz drevne Olimpije

Mnogi istorijski izvori opisuju trkače koji su prvobitno trčali obučeni u tkanine, poput grubog sukna, omotane oko bedara. Međutim, od 720. godine pre nove ere, usled događaja na olimpijskim igrama, trčanje je prešlo u praksu naga trčanja. Takođe, dečaci su se takmičili bez odeće, dok su žene u Sparti trčale u kratkim hitonima, otkrivajući desno rame i koristeći široku traku preko grudi (*Christopoulos & Bastias,1982*).

Mnoge poznate discipline trčanja iz tog perioda su:

Trčanje na jedan stadion, poznato kao stadiodrom, predstavljalo je pravolinijsko takmičenje u trčanju sa dužinom staze od 192,27 metara. Prema nekim izvorima, ova dužina odgovara 600 Heraklesovih stopa, a u savremenom kontekstu može se uporediti sa atletskom disciplinom trčanja na 200 metara (*Ilić, 2012*). Ova trka sa ovnom smatra se najstarijom trkom među svim atletskim disciplinama. Njena velika popularnost dovela je do toga da su, nakon 37 održanih olimpijskih igara, u njoj počeli da učestvuju i dečaci. Na taj način, u Olimpiji su postojale dve kategorije takmičara: muškarci i dečaci, pri čemu su ih helanodici procenjivali na osnovu njihove visine i fizičke snage. Trkač koji bi ostvario najbolje vreme u ovoj disciplini sticao je titulu najbržeg trkača.

Trka na dva stadiona, poznata kao diaul ili diaulos, bila je takmičenje koje je u suštini predstavljalo dužu verziju prethodne discipline, s ukupnom dužinom od 384,54 metra. Trkači su prvu deonicu od 192,27 metara trčali u jednom pravcu sa zapadne strane stadiona, zatim su se okretali oko stuba i vraćali se nazad, pri čemu je startna linija istovremeno bila i cilj u ovoj disciplini. U ovom takmičenju moglo je da učestvuje najviše deset trkača.

Trka na više stadiona, poznata kao dolihos, obuhvatila je duže deonice, slične savremenim disciplinama na 1500, 3000 i 5000 metara. Ove trke su se izvodile na raznim distancama, uključujući 8 stadiona (1500,16 m), 12 stadiona (2307,24 m), 20 stadiona (3845,40 m) i 24 stadiona (4614,48 m).

Kako bi se dodatno povećala popularnost trkačkih disciplina, organizovane su i druge vrste trka, uključujući: *trku naoružanih ratnika, poznatu kao hoplita-hoplitodrom* (Slika 24). Ova ekstremno zahtevna disciplina podrazumevala je da ratnici trče sa šlemom na glavi, bronzanim štitom u jednoj ruci i mačem u drugoj. Distance na kojima su se takmičili iznosile su 11,5 km i 19 km.

Slika 24. Takmičenje u trčanju "hoplita"

Trčanje sa buktinjama- takmičenje lučonoša koje se održavalo za vreme raznih svečanosti i praznika.

Trčanje napred – nazad koristilo se kao posebna vežba za razvijanje izdržljivosti koja se primenjivala u ratnim borbama u različitim situacijama. Staza gde se održavalo ovakvo trčanje bila je duga 44 m podeljena u deonice od po 2 m.

U okviru celog stadiona gde su takmičari trčali, bila su obeležena startna mesta, kao i start na određenoj stazi širokoj 1,5 m. Svaku trku trkači bi započinjali iz stojećeg položaja, postavljajući prste nogu u već određene žlebove na kamenim pločama uglavljenim u zemlju. Uglavnom se trčalo u grupama od po četiri takmičara.

Standardni broj mesta za trkače na početku trke varirao je, ali se generalno kretao od 16 do 20. Startna linija sastojala se od jedne veće iskopane linije u pesku i kamene ploče na njoj koja je na mnogim stadionima ostala sačuvana i do današnjih dana (Slika 25), (*Crowther, 2007*).

Slika 25. Startna linija na stadionu

Glasnogovornik koji je predstavljao učesnike trke najpre je izgovarao imena gradova iz kojih dolaze takmičari, a zatim njihova imena i prezimena. Nakon toga, obraćao se publici, pozivajući bilo koga da podnese prigovor na sposobnosti takmičara na startnoj liniji. Ukoliko se niko ne bi javio, truba bi označila početak trke. Učestali su bili slučajevi kada je trka počinjala jednostavnim uzvikom "krenite", a ponekad su na startu postojale prepreke, poput podignutog užeta, koje bi se uklonile u trenutku kada su takmičari startovali. Čak i u to vreme, starter je pazio da svaki početak trke bude u skladu sa pravilima, imao je ovlašćenje da upozori takmičare ukoliko start nije bio ispravan i mogao ih je ponovo vratiti na startnu liniju. Takođe, mogao je i da kazni one koji su napravili grešku koristeći određenu vrstu korbača. Pobednici iz grupa od četiri takmičara takmičili su se dalje sve dok se nije odredio konačni pobednik u velikoj disciplini. Za razliku od savremenih trka, vreme se nije merilo, a plasman je bio zasnovan na međusobnom nadmetanju (*Ilić, 2012*).

4.2.2. Trke kolima

Trke konja su se održavale na hipodromu. Bile su to trke kolima (prikolice koje su vukli upregnuti konji) i one su bile podeljene u odnosu na to koliko konja vuče određena kola: vožnja bojnih kola, dvoprega i četvoroprega. Naravno, postojale su i jahačke trke konja, ali su trke kolima bile dosta popularnije (Slika 26). Sama dužina staze iznosila je 4 stadiona, i vozila su se u krug oko 2 stuba koja su bila postavljena na dva kraja hipodroma. Truba bi označila početak trke. Međutim zbog čestih sudara kolima i nesreća koje su se događale, kako se ne bi vozači sudarali iz suprotnih smerova, postavljen je zid koji je sprečavao takve nesreće, ali uprkos tome dolazilo je do nesreća i do smrtnog ishoda, jer je sama trka bila veoma opasna.

Slika 26. Trke konja kolima

4.2.3. Skakanje

Skakanje je, uz trčanje, imalo izuzetnu važnost u antičkoj Grčkoj, gde je bilo integralni deo sistema fizičkog obrazovanja, kao i vojnog treninga, s obzirom na to da su ratnici morali imati razvijene veštine skakanja. Različite vrste skokova su se praktikovale, uključujući skokove u vis, u dalj, kombinovane skokove, kao i saskoke sa neke visine. Vežbali su skakanje na različite načine, uključujući skakanje u dalj iz mesta ili uz zalet, kao i skakanje s uzvišenih mesta sa doskokom u peskovitu jamu. Tokom izvođenja skokova, koristili su posebne tegove poznate kao "halteri" (Slika 27), koje su držali po jedan u svakoj ruci kako bi povećali dužinu skoka i doprinosili stabilnosti prilikom doskoka. Najstariji primerci haltera datiraju iz VI veka p.n.e. Ovi tegovi su se razlikovali po težini, dimenzijama i obliku, s dužinom od 12 do 29 cm i težinom između 1.072 i 4.629 kg, a najčešće su bili izrađeni od kamena ili metala, uglavnom olova.

Slika 27. ˝Halteri˝ (težina oko 2 kg)

U Olimpiji su pronađeni halteri težine od 2 do 4 kilograma. Varijabilnost težine haltera sugeriše da su se, u zavisnosti od telesne konstitucije skakača, primenjivali odgovarajući modeli haltera. Pretpostavlja se da su teži halteri korišćeni kao deo treninga (*Šiljak, 2007*).

Na osnovu određenih crteža, moguće je bilo analizirati tehniku izvođenja skoka skakača. Proces je započinjao držanjem tegova u rukama, nakon čega se zaleteo i trčao s njima. Pre nego što je izvršio odraz nogom, snažno i brzo je zamahnuo obu rukama unazad držeći tegle. Tokom faze leta, rukama je zamahnuo unapred, a prilikom slijetanja, ponovo je zamahnuo rukama unazad. Neposredno pre doskoka, ispustio je tegove iz ruku, ostavljajući ih iza sebe (Slika 28).

Slika 28. Skok u dalj sa ˝halterima˝

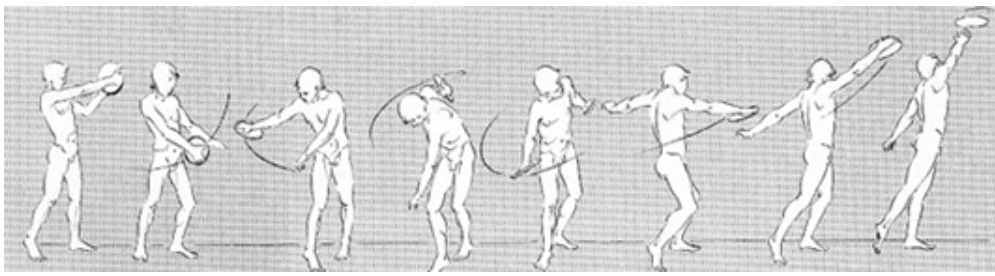
Mnoga takmičenja u skakanju predstavljaju preteču savremenih atletskih disciplina skakanja. U prošlosti su se održavala takmičenja koja su obuhvatala skakanje u vis preko konopca, koristeći odraz jednom ili obema nogama. Takođe, praktikovao se i skok u vis uz pomoć motke, koja je bila zašiljena na kraju, kako bi se premostile različite prepreke. Pored toga, izvođeni su i razni akrobatski skokovi, kao što su skokovi sa saltom ili okretima, često s jednim, dva ili čak tri okreta.

4.2.4. Bacanje diska

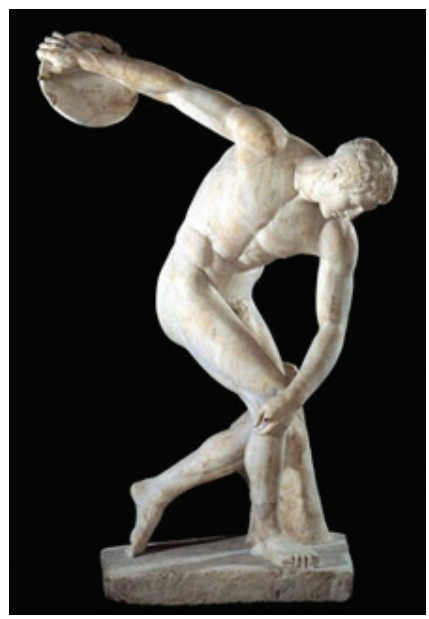
Kada je reč o *bacanju diska*, postoje ograničeni podaci o tehnici i načinu bacanja koji se značajno razlikuju od savremenog pristupa. Pre nego što započnu bacanje, bacači su disk i svoju šaku trljali prahom, zatim su se penjali na uzvišeno mesto za bacanje i zauzimali početnu poziciju. Disk su držali u desnoj ruci, a ruku

su držali pored tela. Takmičar bi podigao ruku s diskom ispred sebe, a zatim je podizao ruku iznad glave, koristeći drugu ruku za podršku, dok se istovremeno podizao na prste jedne noge i pravio mali iskorak levom nogom napred. Nakon što bi izveo sve ove pokrete, spuštao bi se u polučučanj, vraćajući levu nogu iza desne i savijajući trup, dok bi levu šaku postavljao na desno koleno. Zatim bi desnom rukom zamahnuo diskom prema nazad (Slika 29). Ova tradicija i vrednovanje sportista od strane Grka jasno se ogleda u umetničkom delu grčkog vajara Mirona, koji je stvorio čuvenu skulpturu bacača diska "Diskobolosa", prikazujući upravo položaj opisan u prethodnoj rečenici (Slika 30).

Slika 29. prikaz tehnike bacanja diska u antičkoj Grčkoj

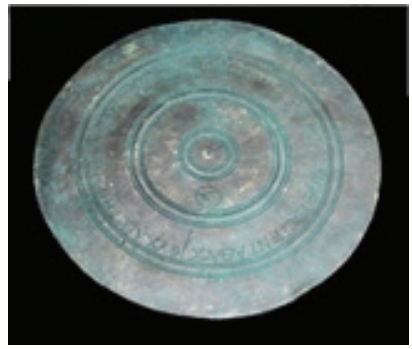

Slika 30. Mironov bacač diska " Diskobolos"

Posle toga, bacač je bez zaustavljanja desne ruke, brzim pokretom, kao i snažnim zamahom od nazad prema napred, rotacionim pokretom desne ruke (polukružno) izbacivao disk u daljinu, koji je horizontalno leteo i postizao određene daljine. Bacačke discipline su bile veoma zanimljive, naročito bacanje diska koji je bio pljosnatog oblika, tj. okrugao kamen prečnika od 17 do 34 cm, debljine od 4 do 8 cm, a težine od 2 do 6,5 kg. Kasnije, na brojnim takmičenjima, disk je bio pravljen od drveta, bronze i olova (Slika 31).

Slika 31. Vrsta diska u antičkoj Grčkoj

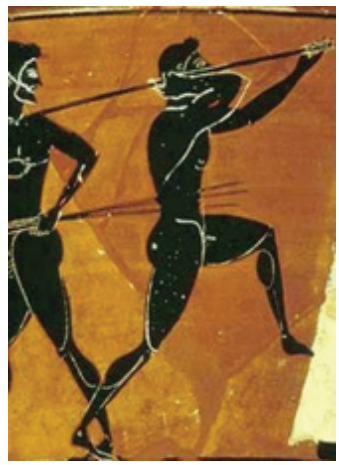

Bacačka tehnika koja se tada primenjivala bila je znatno teža i manje efikasna od savremenih metoda. Način bacanja diska poznat kao helenski stil uključivao je pravila slična onima koja koriste današnji bacači. Mesto na kojem bi disk pao označavano je kočićem, strelom ili štapom. Takmičari su imali tri pokušaja izbacivanja s linije bacanja, koju nisu smeli preći nakon izvođenja bacanja, jer bi u suprotnom njihova bacanja bila prozvana neuspešnim.

4.2.5. Bacanje koplja

Bacanje koplja ima korene u praistoriji, kada su ljudi koristili koplja za lov životinja. U antičkoj Grčkoj, koplje je takođe imalo praktičnu primenu u lovu i ratovanju.

Slika 32. Bacač koplja

Postojale su dve vrste koplja koja su se koristila u vojnim aktivnostima: kratko koplje, dužine od 1,2 do 1,4 metra, koje je imalo oštar vrh i služilo kao bacačko oružje, i dugo koplje, dužine od 4 do 5 metara, koje se koristilo u pojedinačnim borbama. Tokom manifestacija i takmičenja, korišćena su kraća drvena koplja sa dužim metalnim vrhom. Ova koplja su na sredini imala obmotan kožni remen sa omčom na kraju, poznatom kao ankhila, u koju su se za vreme bacanja umetali srednji prst i kažiprst. Ti prsti su tokom bacanja pružali završni impuls, a omča i remen su se odmotavali, omogućavajući koplju da se okreće oko svoje uzdužne ose. Ova rotacija je doprinela većem dometu koplja prilikom bacanja (Slika 32).

4.2.6. Rvanje

Rvanje je, poput trčanja, bilo jedan od najstarijih i najomiljenijih sportova među starim Grcima (Slika 33). Ono je predstavljalo deo petoboja, ali se i izvodilo kao samostalan događaj. U okviru petoboja, rvanje je moglo biti odlučujuće takmičenje, pogotovo ako se takmičenje nastavljalo do petog događaja. Rvači su se takmičili goli, uz pojas oko struka, a kako bi svoje telo učinili elastičnijim i

klizavijim, dodatno su se mazali uljem, što je otežavalo protivniku da ih uhvati. Nakon nanošenja ulja, na telo su posipali sitan pesak, koji su donosili iz reke Nil, kako bi se zaštitili od visokih temperatura i smanjili znojenje. U palestrama su rvači vežbali različite tehnike rvanja i izvodili vežbe snage koje su bile ključne za uspeh u rvačkim borbama.

Slika 33. Antičko rvanje

Takmičenje u rvanju se izvodilo na dva načina:

Prvi način, poznat kao stojeći ili uspravno rvanje (triagmos), podrazumevao je da su se takmičari postavljali jedan naspram drugog s ciljem da obore protivnika na tlo. Njihovi pokušaji obuhvatali su različite tehnike, uključujući podizanje protivnika. U toku borbe, takmičari su imali dozvolu da udaraju protivnika ispod kolena kako bi ga izbili iz ravnoteže, kao i da mu uvijaju i savijaju ruke i šake. Pobednik je bio onaj koji bi tri puta oborio protivnika na tlo; obaranje se računalo kada bi takmičar dodirnuo tlo gornjim delom tela od ramena do bokova ili kolenom. *Drugi način rvanja, nazvan ležeće rvanje ili rvanje na tlu (alindezis)*, može se uporediti sa savremenim "slobodnim stilom" rvanja, gde su se takmičari borili dok jedan od njih ne preda. Radi sigurnosti takmičara, mesto gde se rvanje odvijalo bilo je iskopano i navlaženo vodom kako bi podloga bila mekša, a u nekim borilištima umesto vode koristio se pesak. Pravila su bila stroga, a svaki prekršaj je kažnjavan udarcima pruta, što potvrđuju brojni prikazi na drevnim artefaktima poput vaza.

4.2.7. Pesničenje

Za *pesničenje* se može reći da je preteča današnjeg boksa. Borbe su vođene u palestrama. Takmičari su na glavi imali metalnu kapu i goli stajali jedan naspram drugog (Slika 34).

Slika 34. Pesničenje

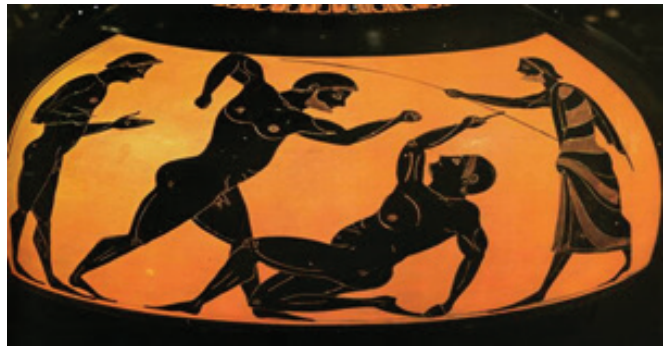

Borci su se u početku sukobljavali koristeći samo svoje gole pesnice, međutim, s vremenom su počeli da omotavaju ruke oštrim remenjem, na koje su se dodavale razne kopče i metalni šiljci. Ova promena je dovela do znatno surovijih borbi, koje su se često završavale teškim povredama ili čak smrću jednog od učesnika. Što se tiče pravila, nije postojala ring, runde niti periodi odmora; borba se završavala tek kada bi takmičar, koji nije mogao da nastavi, podigao ruku, što je simbolizovalo predaju. Zabeleženo je da je Euradamas, uprkos lomljenju zuba i vilice, hrabro progutao svoje zube pred prisutnima, pokazujući svoju neustrašivost. Ovaj njegov čin je naterao protivnika da odmah preda meč.

4.2.8. Pankration

Pankration je bio drevna borilačka veština koja je spajala elemente boksa i rvanja. Njegovo ime potiče od grčkih reči "pan" (sve) i "kratos" (snaga, moć), što doslovno može da se prevede kao "sva moć". Ovaj sport prvi put je predstavljen na XXXIII Olimpijskim igrama pre nove ere, gde se pridružio boksu i rvanju kao jedan od borilačkih sportova. Kao i bokseri, pankrati su bili nagi, a njihova tela su bila premazana uljem i peskom, pored toga, ruke su im bile obavijene kožnim trakama (Slika 35).

Slika 35. Pankration

Zbog svoje brutalnosti i surovosti, koja je uključivala tehnike poput uvrtanja ruku, saplitanja nogu i lomljenja prstiju, pankration je bio veoma popularan sport u antičkoj Grčkoj. I pored ovih nasilnih metoda, postojala su određena pravila koja su se morala poštovati, a njihovo kršenje moglo je dovesti do diskvalifikacije. Verovalo se da je vojna obuka zasnovana na ovom nekada nenaoružanom borilačkom sistemu značajno doprinela sposobnosti spartanskih ratnika u borbama prsa u prsa. Vojnici obučeni u pankrationu bili su veoma cenjeni, čak je i Aleksandar Veliki davao prednost regrutovanju takvih boraca u svoju vojsku. Ipak, poznati grčki lekar Hipokrat se zalagao za zabranu pankrationa, ukazujući na njegov negativan uticaj na zdravlje.

4.2.9. Pentatlon

Pentatlon se može smatrati pretečom savremenog desetoboja u atletici. Ova disciplina je prvi put uključena u takmičarski program XVIII olimpijskih igara koje su se održale 708. godine pre nove ere. Pentatlon se sastojao od pet različitih disciplina koje su zajedno činile jednu takmičarsku celinu. Disciplinske komponente ovog takmičenja uključivale su: skakanje, bacanje koplja, trčanje, bacanje diska i rvanje (Slika 36).

Slika 36. Prikaz disciplina u pentatlonu

Nije bilo potpuno jasno koji je redosled disciplina bio u takmičenju, međutim, rvanje je predstavljalo završnu disciplinu, a pobednik je bio takmičar koji je trijumfovao u toj disciplini, kao i u još dve druge. Pentatlon je imao značajnu ulogu u sistemu fizičkog vaspitanja u antičkoj Grčkoj, jer je istovremeno unapređivao sposobnosti kao što su snaga, brzina, izdržljivost i okretnost. Grci su izražavali duboko poštovanje prema telima petobojaca, što je potvrdio i poznati filozof Aristotel, koji je izjavio: ˝Petobojci su najsavršeniji među atletama, jer su od prirode obdareno snagom, brzinom, spretnostima i hrabrošću. Najlepša tela su uvek pripadala petobojcima, zbog njihove sposobnosti da izvode raznovrsne vežbe, od brzinskih do onih koje zahtevaju snagu˝ (*Ilić, 2012*).

4.2.10. Gimnastika u medicini

U antičkoj Grčkoj gimnastika je služila ne samo kao oblik fizičke aktivnosti za postizanje estetskog izgleda i poboljšanje fizičke kondicije, već i u medicinske svrhe, kao preventiva protiv raznih povreda, kao i u terapijama i rehabilitaciji. Mnogi grčki filozofi delili su uverenje da je "*u zdravom telu zdrav duh*", što je doprinelo percepciji da fizička aktivnost ima značajnu ulogu u medicinskoj praksi. U to vreme, brojni lekari su uticali na integraciju gimnastike u medicinu, a među njima se isticao Asklepije. Takođe, Mede je otkrio da se fizički slabiji pojedinci brže oporavljaju kroz fizičku aktivnost, čime se unapređuje njihovo opšte zdravstveno stanje. Ikus je prepisivao svojim pacijentima terapije koje su uključivale fizičko vežbanje.

Poznati Pitagora smatrao je da su vegetarijanstvo i fizička aktivnost osnovni elementi pravilnog načina života i dobrog zdravlja. Herodikus, poznat kao "otac medicinske gimnastike", doprinosio je primeni higijene i terapije kroz fizičko vežbanje dok je radio kao učitelj u palestri, čime je unapređivao zdravlje svojih učenika. Hipokrat, koji je postavio temelje medicinskih nauka, prepoznao je značaj fizičkih vežbi u lečenju bolesnika i formulirao osnovna načela za ortopediju, masažu, kupanje, sunčanje i fizioterapiju. On je povezao gimnastiku sa medicinom, verujući da gimnastika doprinosi očuvanju zdravlja, dok medicina ima za cilj lečenje i rehabilitaciju. Ipak, Hipokrat je bio protiv prekomernog vežbanja, kao i drugih preteranosti, te je preporučivao umerenu fizičku aktivnost (*Ilić, 2012*).

4.2.11. Ostale sportske discipline u antičkoj Grčkoj

U antičkoj Grčkoj, raznovrsne sportske aktivnosti praktikovane su kako bi privukle interes građana. Među njima su se isticale discipline poput dizanja tereta, različitih igara s loptom, streljaštva, plesa, lova i plivanja. Ove sportske discipline s vremenom su stekle veliku popularnost i postale deo programa Olimpijskih igara.

4.3. SVEČANE IGRE U ANTIČKOJ GRČKOJ

Antička Grčka organizovala je brojne manifestacije koje su bile u vezi sa sportom, uključujući verske svečanosti i razne druge slične ceremonije. Tokom ovih događaja održavana su brojna sportska takmičenja, a njihovo poreklo najverovatnije se vezuje za atletske i konjičke igre u čast poginulih heroja. O tome svedoče opisi takmičenja koja su se održavala prilikom sahrane Patrokla pod Trojom. Između VIII i VI veka pre nove ere, značajne igre koje su uspostavile čvrstu tradiciju uključivale su *Olimpijske, Pitijske, Nemejske i Ismijske igre*. Kako su se takmičenja razlikovala, sve vrste, uključujući atletska, hipodromska, umetnička i muzička, bile su označene kao Isolimpijske, Isopitijske ili Isonemejske. Kada je nagrada za pobednika bila novčana, ta takmičenja su se nazivala hrematitska, a među svim ovim igrama, Panatenejske igre isticale su se kao najpoznatije.

U slučajevima kada su pobednici osvajali venac, igre su se nazivale Stefaničke (sve četiri velike). Pored ovih, postojale su i mnoge druge manifestacije. U rimskom periodu, iselitičke igre su pružale pobednicima mogućnost trijumfalnog ulaska u grad. Na ostrvu Delu održavane su igre jonskih Grka, dok su se Sveazijske igre

održavale u Smirni. U čast Ajanta, održavale su se Ajantejske igre na Salamini. U tesalskoj regiji Ftiji organizovane su igre posvećene Ahilu, dok su se Protesilajeve igre održavale u čast prvog poginulog Grka pod Trojom. Eleuterija je bila posvećena poginulima kod Plateje, a Leonidi su se u čast održavale igre u Sparti. Karnejske igre u Sparti bile su posvećene grčkom bogu Apolonu. Sva takmičenja u antičkoj Grčkoj bila su obeležena nagonom za takmičenjem (agon), što je predstavljalo motivaciju za postizanje pobede i slavne pohvale. Agon je odražavao jednu od ključnih osobina starih Grka, označavajući i borbu, igru i utakmicu. Ova takmičenja su vremenom prerastala u Panhelenske svečane igre, koje su se održavale širom stare Helade i uključivale četiri velika takmičenja u *Olimpiji, Delfima, Nemeji i Istmiji.* Ove igre su bile posvećene bogovima čija su svetilišta bila domaćini događaja, privlačeći Grke iz svih plemena. Ova četiri takmičenja postala su poznata kao ˝kolo˝ (periodos) Svetih Krunskih igara. Svečane igre su se održavale svake godine ili svake druge, treće, četvrte ili pete godine na različitim lokacijama širom Grčke.

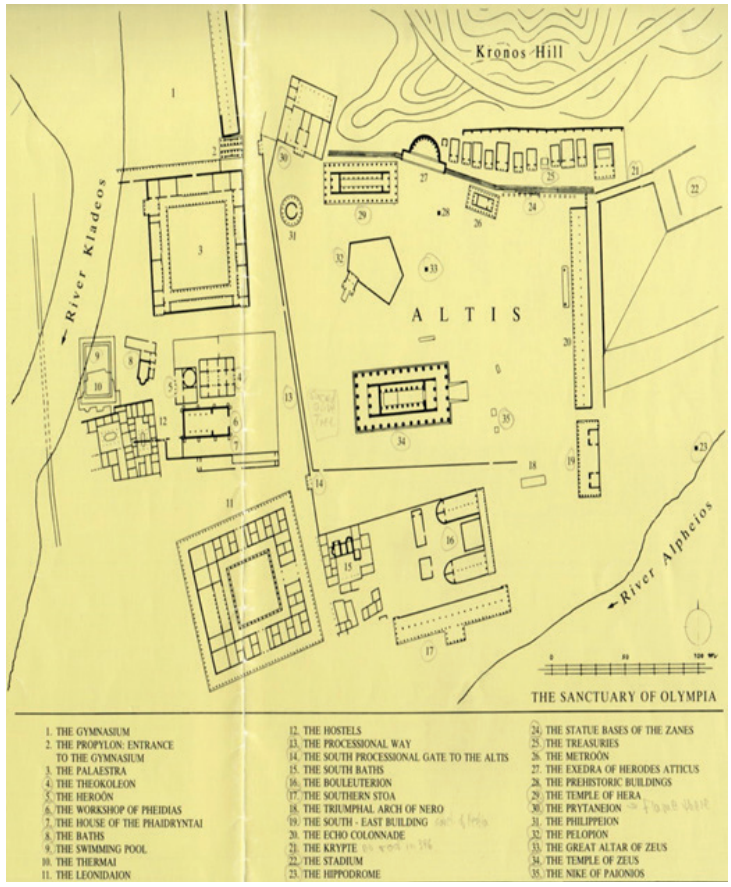
4.3.1. Antičke Olimpijske igre u Olimpiji

Brojne legende čine temu nastanka Olimpijskih igara fascinantnom. Prema jednoj, Igre je osnovao bog Zevs, dok druga verzija pripisuje tu čast Herkulu, sinu Zevsa, a treća govori o Pelopsu kao osnivaču. Ključna tačka je da je Zevs, kao vrhovni bog grčke mitologije, dao ime ovom značajnom mestu. Njegovo proročište u Olimpiji uživalo je veliku slavu u antičkom svetu.

U svetilištu posvećenom Zevsu, smeštenom u gradu-državi Elidi, nalazila su se prva, najveća i najtrajnija mesta održavanja antičkih Olimpijskih igara. Najprihvatljivija legenda navodi da je kralj Ifitos 884. godine pre nove ere osnovao Igre, a neki zapisi datiraju njihov zvaničan početak na 776. godinu pre nove ere. Ifitos je to učinio s ciljem da uspostavi mir, okonča ratove i bolesti te da uvede sistem svetog mira. Elida je tom prilikom proglašena za svetu zemlju, a pristup vojsci i naoružanim osobama bio je zabranjen; ratovi nisu mogli biti vođeni na toj svetoj teritoriji. Ovaj mir trajao je tokom Igara, za koje se u tom periodu, poznatom kao sveti mesec, prekinula svaka neprijateljstva. Delegati iz Elide oglašavali su taj sveti mir, što je podrazumevalo prekid svih sukoba i pomirenje zavađenih gradova, uz stroge kazne za prekršitelje. Slično današnjim modernim Olimpijskim igrama, antičke Igre u Olimpiji održavale su se svake četiri godine, a interval između njih nazivao se Olimpijada. Grci su organizovali antičke Olimpijske igre u plodnoj dolini Olimpije, smeštenoj na jugozapadu Grčke, obično tokom letnjih meseci na visokim temperaturama, u julu ili avgustu. Olimpija je bila

relativno izolovano mesto, sa lošom infrastrukturom i bez stalnih stanovnika, s obzirom na to da nije bila naselje ili polis, nego je imala tek nekoliko sportskih objekata koji su bili jednostavni čak i prema grčkim standardima. U poređenju s modernim kriterijumima, teško bi se moglo zamisliti neprikladnije mesto za najprestižnije svetske igre. Ipak, istraživači još uvek nisu sigurni zašto se upravo ovo zabačeno mesto ispostavilo tako značajnim za sport i njegovu istoriju. Na tom prostoru izgrađeni su svi objekti potrebni za takmičenja, uključujući stadion, hipodrom, gimnaziju i palestru. Ceo kompleks se naziva Olimpija i, osim takmičenja, tu su se održavali i verski obredi. Ova takmičenja kasnije su poznata kao "Igre u Olimpiji" ili "Drevne (antičke) Olimpijske igre". Olimpija je obuhvatala tri vrste objekata: svetilišta, takmičarske objekte i razne zgrade druge namene, što je prikazano na mapi drevne Olimpije (Slika 37), dok su ostaci antičke Olimpije prikazani na (Slika 38).

Slika 37. Mapa objekata u antičkoj Olimpiji

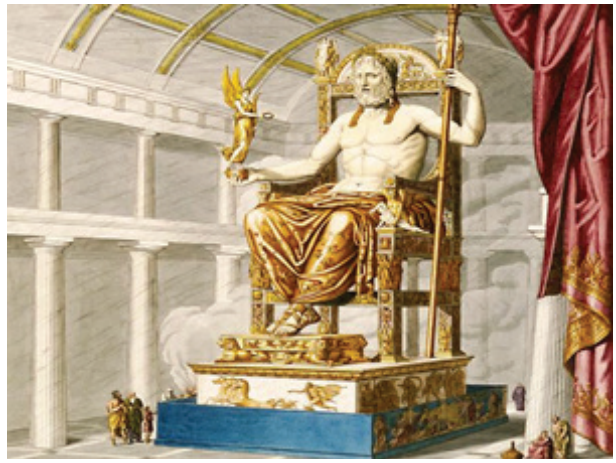

Slika 38. Mesto i ostaci objekata antičke Olimpije

Svetilište Olimpija nalazilo se u blizini zapadne obale poluostrva Peloponez, na padinama brda Kronosa, na brežuljku Altis, u neposrednoj blizini ušća reke Kladej u reku Alfej. Ovaj kompleks imao je pravougaoni oblik, sa dimenzijama otprilike 200 metara na zapadnoj strani i oko 160 metara duž severne i južne strane. Kasnije je cela oblast bila ograđena. Svetilište je obuhvatilo nekoliko sportskih objekata, uključujući gimnaziju, palestru i bazen, dok se uz istočnu stranu prostirao otvoreni Hodnik Odjeka, koji je služio kao razgraničenje između svetilišta i stadiona. Najznačajnija građevina unutar svetilišta Olimpije bio je čuveni hram boga Zevsa, smešten u južnom delu kompleksa. Unutrašnjost hrama krasio je kip boga Zevsa, izrađen od čistog zlata i delimično od slonovače, predstavljen u sedećem položaju. Ovaj kip prikazivao je Zevsa kao dobrog i plemenitog boga, ispunjenog ljubavlju i velikim sažaljenjem prema ljudima, simbolizujući tako i olimpijski mir (Slika 39).

Slika 39. Slika statue boga Zevsa

U to vreme, među ostalim zgradama, postojala je i posebna građevina namenjena proslavama u čast olimpijskih pobednika, poznata kao Piritanej. Grci su dolazili iz različitih gradova, donoseći sa sobom poklone za Olimpiju. Zbog toga je bila izgrađena i zgrada Riznica, koja je služila kao svojevrsni trezor. Pored nje, tu su se nalazili i Nimfeum i Kripta. Kripta je predstavljala tunel ili ulaz za takmičare koji je vodio direktno do stadiona. Ispred ovog tunela bile su postavljene dve ploče sa značajnim porukama ili epigramima: "Olimpijska pobeda se ne stiče novcem, već se postiže brzinom nogu i snagom tela." Takođe, u već pomenutom Hodniku Odjeka, održavali su se takmičenja trubača i glasnika. "Ovi kipovi pokazuju svim Grcima da se novcem ne može kupiti Olimpijska pobeda (*Šiljak, 2007*).

4.4. SPORTSKI OBJEKTI U ANTIČKOJ GRČKOJ

Uprkos velikom značaju koji se pridavao fizičkom vežbanju, najraniji oblici ovog aktivizma u antičkoj Grčkoj odvijali su se u prirodnim ambijentima poput izvora, reka i obale mora, u blizini šuma posvećenih raznim božanstvima. Ovi prostori omogućavali su vežbačima da se odmore u hladu, kao i da se rashlade vodom. Fizičke aktivnosti i takmičenja nikada se nisu održavala nezavisno, već su bila povezana sa religioznim obredima i događajima u čast bogova ili junaka, obično pored hramova koja su bila deo sportskih kompleksa. Ova praksa brzo se širila po svim gradovima antičke Grčke.

Mladići su svakodnevno vežbali kako bi se pripremili za razna takmičenja i svečanosti, rezultirajući visokim nivoom fizičke kondicije neophodne za odlične performanse u takmičenjima i vojnu spremnost. Mnogi aspekti tih aktivnosti nalaze se i u savremenom sportu. Osim svakodnevnih treninga, postojali su i treneri koji su vodili vežbe prema specifičnim programima. Takođe, primenjivali su se određeni treninzi i metode koje su podrazumevale specifične načine izvođenja vežbi. Kao i današnje sportske manifestacije, i tada su se takmičenja odvijala na uređenim sportskim terenima, a prisustvovali su im sudije. Sva takmičenja imala su unapred utvrđena pravila. Pobednici su dobijali nagrade, dok su učesnici koji se nisu pridržavali pravila bili kažnjavani. Sportske manifestacije, bilo da su bile revijalnog ili takmičarskog karaktera, pratili su gledaoci na stadionima.

U početku su objekti vezani za vežbališta bili prilično skromni i većinom locirani izvan zidina Svetilišta. Tadašnji sportski objekti obuhvatali su Stadion, Hipodrom, Gimnaziju (ili Gimnazion), Palestru i Bazen. Svi ovi objekti bili su prvenstveno namenjeni potrebama "školskog sporta". Palestre i gimnazioni služili su mladima kao mesta za svakodnevno učenje i vežbanje. U antičkoj Grčkoj, briga o fizičkom vežbanju građana bila je u nadležnosti države, koja je takođe bila odgovorna za izgradnju sportskih objekata. Da bi stekao status grada, grčki polis morao je imati izgrađen gimnazion (*Ilić, 2012*).

4.4.1. Gimnazion

U antičko doba, gimnazioni u Atini predstavljale su prostrane pravougaone komplekse koji su se sastojali od sale za vežbanje, igrališta za loptaške sportove, prostora za hidroterapiju, sastanke, kao i šetališta i vrtova. Gimnazioni su imali i terene za trčanje, okružene travnjacima i gustim šumama. U slučaju nepovoljnih vremenskih uslova, sportske aktivnosti su se organizovale u natkrivenom

hodniku dužine 212 metara, smeštenom na istoku. Osim fizičke edukacije, gimnazioni su postali centri obrazovanja mladih Grka, prostora za političke i filozofske rasprave. Tako su se takmičili u raznim sportskim disciplinama poput trčanja, skakanja, bacanja koplja i diska, rvanja, boksa, pankrationa i pentatlona (petoboja). Pored sportskih nadmetanja, organizovana su i umetnička takmičenja u retorici, muzici, recitovanju i govorništvu, čime su gimnazioni postali središta društvenog i kulturnog života. Stoga su se razvile u zapravo fakultete unutar univerzitetskog sistema starih Helena. Nasuprot tome, u Sparti su gimnazioni bili skromniji i obuhvatali su samo stazu za trčanje, prostor za bacanje koplja i diska, igralište za loptaške sportove, kao i palestru.

4.4.2. Palestra

Palestra je predstavljala centralnu zgradu u antičkim grčkim gimnazijama, karakterističnu po četvorougaonoj strukturi. Unutrašnji deo dvorišta palestre se prostirao u rasponu širine od 50 do 400 metara, a služio je raznovrsnim sportskim aktivnostima, pri čemu su se najčešće koristili za treninge i takmičenja u rvanju, boksu, skakanju i pankrationu. Jedan specifičan deo palestre bio je trem poznat kao *ksistos*, koji se protezao duž cele zgrade i bio širok 10 metara. Ovaj prostor je bio namenjen okupljanju starijih posmatrača, pesnika i filozofa, koji su tu delili svoje stihove i govore. Unutrašnjost palestre obuhvatala je i razne druge prostorije, uključujući:

1. *Efebejon* - prostrana natkrivena sala koja je služila kao alternativa za fizičke aktivnosti u slučaju nepovoljnih vremenskih uslova.
2. *Korikejon* - prostorija za odlaganje odeće, sa posebnim vrećama okačenim na zidove.
3. *Elaiotezion* - prostorija namenjena vežbačima da oblaže svoje telo uljem pre treninga.
4. *Konisterion* - prostor gde su se vežbači posipali sitnim peskom kako bi poboljšali prianjanje tokom rvanja.
5. *Lutron* - prostor sličan današnjim svlačionicama, koji je služio za pranje i kupanje nakon vežbanja. Unutar lutrona nalazile su se i posebne prostorije za uklanjanje peska s tela posle fizičkih aktivnosti ili borbi, uz pomoć specijalnih polukružnih alata poznatih kao strigila. Takođe, u ovom prostoru bila su dostupna topla i hladna voda za masaže i kupke.

6. *Egzedre* - otvorene oblasti gde su filozofi održavali časove govorništva. Iza palestre nalazio se prostran prostor zasađen drvećem koji je služio kao mesto za odmor i zaštitu od sunca za vežbače i posmatrače. Naprednost grčke civilizacije ogleda se i u tome da je rad gimnazija bio regulisan posebnim propisima i zakonima. Na čelu gimnazije nalazio se upravnik poznat kao gimnazijarh, dok su fizičkim vežbama upravljali učitelji pod nazivom pedotribi. Pored njih, postojali su i specijalisti za određene sportske discipline, poznati kao gimnasti. Ceo sistem podržavao je veliki broj pomoćnika i ostalog osoblja, neophodnog za efikasan rad ovih institucija.

4.4.3. Stadion

Stadioni u staroj Grčkoj služili su kao središnja mesta za okupljanje velikog broja ljudi, karakteristična po svojoj pravougaonoj formi. Dužina jednog stadiona iznosila je 600 stopa. Poznati stadion u Olimpiji imao je kapacitet od oko 40000 gledalaca, koji su mogli da prate događaje duž gledališta koje se nalazilo s obe strane trkačke staze. Pored trkačke staze, stadion je bio opremljen sudijskom svečanom ložom poznatom kao egzedra. Kameni oltar boginje Demetre nalazio se na sredini severne strane stadiona, uz koji je sedela sveštenica hrama boginje Demetre, jedina žena kojoj je bilo dozvoljeno prisustvovanje takmičenjima. Startna linija nalazila se na istočnom delu stadiona i uključivala je više urezanih kamenih ploča s kojih je istovremeno moglo da krene do 20 takmičara. Ovaj deo stadiona bio je smešten istočno od Svetilišta i sadržavao je uređene prostore za gledalište, kao i staze za trčanje. Ukupna dužina staze iznosila je 212,5 m, dok je širina trkačkih staza bila 30 m. Staza na kojoj su se odvijala takmičenja u trčanju imala je dužinu od 192,27 m (Ilić, 2012).

4.4.4. Hipodrom

Hipodrom je predstavljao prostrano mesto na stadionu namenjeno takmičenjima u vožnji bojnih kola, kao i različitim konjičkim sportovima. Obično se nalazio oko 700 metara južno od glavnog stadiona. Staza na kojoj su se odvijala ova takmičenja imala je eliptični oblik, sa veoma oštrim krivinama oko postavljenih stubova. Njena ukupna dužina iznosila je približno 780 metara, što je činilo jedan krug. Na središnjem delu hipodroma bio je izgrađen zid s ciljem povećanja sigurnosti takmičara, kako bi se sprečili direktni sudari između konja i bojnih kola.

4.4.5. Bazen

Bazen je, pored raznih objekata, bio mesto namenjeno sportistima za opuštanje nakon napornih treninga i takmičenja. Dimenzije bazena iznosile su 16 x 24 metra. Na osnovu brojnih istorijskih zapisa, može se zaključiti da je stara Olimpija sa svim svojim objektima, sportskim, svetovnim i drugim, prvi olimpijski kompleks u istoriji.

4.4.6. Ostale zgrade u Olimpiji

Osim glavnih objekata, u Olimpiji su se nalazile i druge zgrade, građene tokom različitih vremenskih perioda, većinom zapadno i južno od *Svetilišta*, sa raznovrsnim svrhama. *Grčko kupatilo* je bilo smešteno u blizini otvorenog bazena. *Heroon*, četvrtasta građevina, imala je oltar kružnog oblika posvećen nepoznatim herojima. *Atelje vajara Fidije* bio je mesto gde je izgrađen poznati kip boga Zevsa. *Teokoleon* je bila rezidencija u kojoj su boravila tri sveštenika Olimpije, zadužena za prinošenje žrtava Svetilištu i odavanje počasti bogovima. *Leonideon*, veća zgrada slična hotelu, imala je dimenzije 80 x 73,5 metara i pružala je smeštaj najvažnijim gostima tokom Igara, a nalazila se jugozapadno od Svetilišta. *Ulica procesije* prostirala se duž zapadnog zida Svetilišta, služeći kao ruta koju su u prvom danu Igara prešli sveštenici, helanodici, atletičari i zvanični gosti. *Buleterion* je funkcionisao kao svojevrsna palata pravde, smešten južno od hrama boga Zevsa. Između dva dela zgrade nalazio se otvoreni četvrtasti prostor u kojem su atlete i helanodici polagali zakletvu. Ovaj objekat takođe je služio za održavanje sastanaka olimpijskog saveta, razmatranje žalbi takmičara i sudija, kao i za čuvanje dokumenata vezanih za Olimpijske igre (*Ilić*, 2012).

4.5. NAČIN ORGANIZOVANJA I PRAVILA ANTIČKIH OLIMPIJSKIH IGARA

Igre u Olimpiji prvobitno su bile specifične po tome što je trčanje na jedan stadion predstavljalo jedinu takmičarsku disciplinu tokom prvih trinaest Igara. Svake sledeće Olimpijske igre, koje su se održavale svake četiri godine, dobijale su ime prema pobedniku u ovoj disciplini. Postepeno, trajanje Igara počelo je da se produžava usled uvođenja novih sportskih disciplina. U periodu od 776. godine p.n.e. do 684. godine p.n.e., Igre su bile jednodnevne, jer su se tada, osim trčanja, pojavile i druge discipline, uključujući pentatlon i trke kolima, što je produžilo trajanje na dva dana. Godine 632. p.n.e. uvedena su takmičenja za dečake, što je dodatno produžilo trajanje Igara na tri dana. Tokom 472. godine p.n.e., Igre su se produžile na pet dana zbog uvođenja raznovrsnih disciplina i takmičenja. Organizacija antičkih Olimpijskih igara bila je na visokom nivou za to vreme. U petom veku p.n.e., Hipias iz Elide sistematski je beležio pobednike i događaje. Tokom Igara, gradski savet Elide postao je poznat kao Olimpijski savet, zadužen za donošenje važnih odluka u vezi sa pravilima takmičenja, izbor sveštenika, helanodika (sudija) i organizatora Igara. Takođe, ovaj savet imenovao je šest žena koje su bile odgovorne za organizaciju ženskih takmičenja poznatih kao "Hereje". Sudije, poznate kao helanodici, morali su biti pošteni, ugledni i uzorni građani, odgovorni za svu organizaciju Olimpijskih igara. Tokom velikog dela istorije, na raspolaganju je bio samo jedan sudija, dok je posle dvadesetih Olimpijskih igara broj sudija povećan na dvojicu. Od dvadestpetih Olimpijskih igara, sudijski sastav dodatno se proširio na devet članova, pri čemu su prva trojica bila zadužena za trke s kolima i konjima, druga trojica za borilačke sportove, a poslednja trojica za ostale takmičarske discipline. Njihova prepoznatljiva odeća obuhvatala je ljubičaste i crvene toge. Da bi se obezbedila uspešna organizacija Olimpijskih igara, helanodici su sarađivali s različitim grupama koje su bile odgovorne za pripremu objekata, rekvizita i takmičarskih sprava, kao i za nadgledanje suđenja na svim borilištima. Tokom antičke Grčke, kako bi obavestili stanovništvo o početku Olimpijskih igara, helanodici su slali glasnike u sve grčke države i kolonije, najavljujući početak olimpijske godine i "Svetog mira", koji je trajao tokom Igara. Učešće na Olimpijskim igrama nije bilo dostupno svima. Selekcija se sprovodila tako što su takmičari morali da treniraju u svojim mestima tokom deset meseci pre Igara. Na Olimpiju su stizali sa dokazanom fizičkom spremnošću, a mesec dana pre Igara morali su vežbati u Elidi ili na borilištima u Olimpiji. Helanodici su potom birali najbolje i najsposobnije atlete. Kao glavni sudije, helanodici su imali potpunu vlast na Olimpijskim igrama, donoseći odluke objektivno i

u skladu sa pravilima. U antičkoj Grčkoj uživali su veliki autoritet. U slučaju da bi neki takmičar smatrao da je bio nepošteno tretiran, imao je pravo da se žali Olimpijskom savetu, koji je mogao preduzeti mere protiv helanodika, ali nije imao vlast da poništi njihove odluke, čak i u slučaju loših presuda (*Ilić*, *2012*).

4.5.1. Organizacija i program takmičenja na antičkim Olimpijskim igrama

Kao što je prethodno navedeno, takmičarski program je doživeo kontinuirane promene usled uvođenja različitih disciplina i sportova. Tačan raspored takmičenja u Olimpiji ostaje neodređen, no do sredine V veka p.n.e. došlo je do sinteze takmičenja i verskih rituala tokom petodnevnog festivala (*Guttman & L. Thomson, 2001*). U nastavku se nalazi tradicionalna rekonstrukcija razvoja programa sportskih takmičenja, temeljenog na izvorima kao što su (*Pausanija & Christesen, 2007a*).

4.5.2. Redosled uvođenja sportskih disciplina od prvih antičkih Olimpijskih igara:

Olimpijske igre 776 g. p.n.e. (trčanje na jedan stadion – 192,27 m);
Olimpijske igre 724 g. p.n.e. (trčanje na dva stadiona (diaulos) – 384,54 m);
Olimpijske igre 720 g. p.n.e. (trčanje na više stadiona (dolihos);
Olimpijske igre 688 g. p.n.e. (pentatlon, rvanje, pesničenje);
Olimpijske igre 648 g. p.n.e. (pankration, trke konja);
Olimpijske igre 632 g. p.n.e. (trčanje i rvanje dečaka);
Olimpijske igre 628 g. p.n.e. (pentatlon dečaka);
Olimpijske igre 616 g. p.n.e. (pesničenje dečaka);
Olimpijske igre 520 g. p.n.e. (trčanje (384,54 m) naoružanih ratnika – hoplita-hoplitodrom);
Olimpijske igre 500 g. p.n.e. (trke kolima koja su vukle dve mazge);
Olimpijske igre 496 g. p.n.e. (trke konja-jahanje);
Olimpijske igre 444 g. p.n.e. (trke kolima i trke konja (jahanje) su ukinute);
Olimpijske igre 408 g. p.n.e. (trke dvokolica sa dva upregnuta konja);
Olimpijske igre 396 g. p.n.e. (takmičenje glasnika i trubača);
Olimpijske igre 384 g. p.n.e. (trka kolima sa četiri upregnuta ždrebeta);

Olimpijske igre 268 g. p.n.e. (trke kolima sa dva upregnuta ždrebeta);
Olimpijske igre 256 g. p.n.e. (trke konja sa ždrebcima);
Olimpijske igre 200 g. p.n.e. (pankration dečaka) (*Christesen & Kyle, 2014*).

4.5.3. Rasporedi održavanja antičkih Olimpijskih igara

Sa porastom raznovrsnih takmičenja i disciplina, antičke Olimpijske igre su od 472. godine pre nove ere postale petodnevni događaj. Raspored aktivnosti tokom tih dana bio je sledeći:

Prvi dan je bio, kao i danas, rezervisan za ceremoniju otvaranja. U to vreme, prisutni takmičari su se prijavljivali i upisivali u Piritaneju, a zatim su, uz prisustvo helanodika, sveštenika, učesnika i zvaničnih gostiju, prolazili ulicom Procesije, koja se nalazila na zapadnoj strani Svetilišta, uz zvuke flaute. Prolazili su kroz Južnu kapiju i stigli do Hrama boga Zevsa, gde su se obavljali verski obredi, uključujući prinošenje žrtava i izlaganje pravila takmičenja, kao i govore filozofa i drugih istaknutih ličnosti. Nakon ceremonije, svi su se vraćali do Bulateriona, gde su takmičari polagali zakletvu pred oltarom boga Zevsa, obećavajući da će se pridržavati pravila Igara i potvrđujući da su se pripremali deset meseci, dok su njihovi očevi, braća i treneri takođe svedočili o tome. Helanodici su se zaklinjali na pravedno suđenje. Nakon toga, povorka se upućivala do Stadiona, gde su glasnici zvanično objavili otvaranje Igara.

Drugi dan su obeležila takmičenja, uključujući konjske i trke kolima na hipodromu, dok su u poslepodnevnim časovima održana takmičenja u pentatlonu, kao i trke dečaka na oko 100 metara, zajedno sa disciplinama rvanjem i boksom.

Treći dan, koji je bio najvažniji, posvećen je ritualima u čast boga Zevsa, uključujući prinošenje 100 volova na njegov oltar, koji je bio usklađen sa danom nakon punog meseca. Održana su takmičenja na stadionu, kao i u disciplini diaulos i dolihos, gde su takmičari trčali goli i bosi. Takođe su se odvijala takmičenja dečaka, ali isključivo u štafetnom trčanju.

Četvrti dan je bio najuzbudljiviji i najposećeniji, rezervisan za takmičenja odraslih, uključujući boks, pankration, trke pod oružjem i rvanje.

Peti dan, kao i prvi, bio je dan bez takmičenja, posvećen dodeli nagrada pobednicima, koja se održavala u predvorju Zevsovog hrama. Pobeda je nagrađivana venacima od grančica maslinovog drveta, koje je posadio Heraklo u Altisu, a nagrade su se čuvale u Herinom hramu na zlatnom stolu ukrašenom slonovačom. Ceremonija dodele nagrada uključivala je pesnika koji je proglasio

pobednike, izgovarajući imena njihovih očeva i gradova iz kojih dolaze. Zatim bi jedan od helanodika stavio venac na glavu pobednika, dok bi oduševljena publika bacala cveće i lišće u vazduh. Nakon proglašavanja pobednika organizovane su proslave u njihovu čast, tokom noći su se čule pesme i radosni povici prijatelja i rodbine, uz himne koje su odjekivale širom Olimpije, proslave koje su trajale do sledećeg jutra.

4.5.4. Slava pobednika u Olimpiji

Pobednici Olimpijskih Igara postali su nacionalni heroji, uživajući u večnoj slavi i predstavljajući ponos svojih porodica i svojih rodnih gradova. Samo to što su bili nagrađeni vencom od svetog drveta masline umesto zlata ili materijalnih bogatstava govori o dubokom značaju i veličini njihovih pobeda. Slično savremenim dočecima olimpijskim pobednicima, Stari Grci su dočekivali svoje pobednike u gradovima priređujući im svečane ceremonije, obasipajući ih cvećem, vencima i raznim poklonima. Pobednici su bili toliko cenjeni da su sugrađani rušili bedeme i zidine u znak poštovanja, smatrajući ih zaštitnicima grada i njegovih stanovnika. Hor je pevao pobedničke pesme dok se povorka približavala glavnom hramu, gde je pobednik polagao svoj venac kao dar Bogu. Nakon toga, organizovane su svečane gozbe na kojima su obrazovani pevači iz grada izvodili pesme poznate kao "epinikiji", uz pratnju instrumenata poput gitare ili frule. Pobednici su bili posebno unapređeni kada su ih pesnici poput Pindara hvalili, što je dodatno povećavalo njihovu slavu. Gradovi su podizali statue u njihov honor, postavljajući ih u gimnazijama, palestrama, na trgovima ili ispred hramova. Tokom pozorišnih predstava, pobednici su imali posebna mesta u prvim redovima, kao i privilegiju borbe u glavnim rangovima. Samo pobednik imao je pravo da podigne pobednički spomenik u Altisu, a u slučaju tri pobede, mogao je da postavi i svoju statuu. Ova praksa svedoči o visokom ugledu i poštovanju koje su pobednici Igara uživali među grčkim narodom.

U ovoj tradiciji se ističe i slavni Doriej, sin Dijagorin, koji je osvojio tri puta u Olimpiji, šest puta u Nemeji i sedam puta na Istmu. Kada su ga zarobili Atinjani, odmah su ga oslobodili, ne povredivši ga, jer su ga smatrali božanskim čovekom. Poput savremenih Olimpijskih igara i drugih velikih sportskih manifestacija, antičke Olimpijske igre imale su značajan uticaj na kulturni život, politiku i društvo u celini. Čuveni "Sveti mir" koji je važio tokom Igara omogućio je pošteno rivalstvo i pravi sportski duh, ostavljajući dubok trag na grčku kulturu i razvoj sportskih disciplina kroz vekove. Popularnost Igara oslikava i prisustvo svih važnih ličnosti antičke Grčke, uključujući filozofe, političare, istoričare i druge značajne ličnosti

tog vremena. Pored Pindara, pesnici kao što su Simonid i Bakhlid nalazili su inspiraciju u Olimpijskim igrama, dok su vrsni vajari ovekovečili ideale atletske lepote i snage sportista kroz svoja dela (*Šiljak, 2007*).

4.6. HEREJSKE IGRE (HEREJE) – TAKMIČENJE ŽENA

Jedan od mitova o nastanku Herejskih igara povezan je s proslavom sklapanja braka Pelopsa i Hipodameje, koja je, u čast boginje Here, organizovala te igre zajedno s još 16 žena. Herejske igre, nazvane po grčkoj boginji Here, održavale su se svake četiri godine, ali ne istovremeno s muškim igrama; umesto toga, dešavale su se mesec dana pre ili posle muških takmičenja. Udatim ženama bilo je zabranjeno prisustvovanje muškim igrama u Olimpiji.

Herejske igre su predstavljale poseban ritual prelaska mladih žena Elide iz adolescencije u odraslost. U prvobitnoj formi, takmičenje se sastojalo isključivo od trkačkih disciplina. Za razliku od muških igara, koje su uključivale borbene sportove, Herejske igre su obuhvatale discipline s kraćim distancama trčanja: Stadion (152–177 m), Diaulos (354 m), Hipije, četiri uzastopne trke po dužini stadiona (708 m), i Dolihos, koja je predstavljala trku izdržljivosti, trajajući od 18 do 24 kruga oko stadiona (3845,40 m – 4614,48 m). Pobednice svake trke dobijale su venac od maslinovog lišća, a životinje su žrtvovane u čast Here. Grci su verovali da će pobednici steći snagu konzumiranjem mesa životinjskih žrtava. Pobednice su takođe imale privilegiju da posvete portrete i statue Heri, čime su obeležile svoje atletske uspehe ispisivanjem imena na stubovima Herinog hrama. Na Herejskim igrama, žene su se takmičile u "hitonu", tradicionalnoj haljini koju su nosile stare Grkinje, ostavljajući jedno rame i dojku otkrivenim, uz raspuštenu kosu, dok su muškarci učestvovali potpuno goli (Slika 40).

Slika 40. Hereje

4.6.1. Spartanske žene (legenda o Kuniski)

Spartanke nisu bile prisiljene da nose dugačke haljine, što je predstavljalo uobičajeni običaj u većem delu Grčke. Ovaj aspekt spartanske ženske mode smatran je simbolom slobode i snage, karakteristika po kojima su spartanske žene bile poznate. Spartansko društvo čvrsto je verovalo da atletične žene rađaju zdravu i jaku decu. Stoga su spartanskim ženama bile dozvoljene aktivnosti kao što su jahanje, putovanja po svojoj volji, lov, kao i nošenje kraćih haljina. Iako bi se moglo raspravljati o tome da su većinu učesnica Herejskih igara činile Spartanke, nedostaju precizni podaci koji bi to potvrdili. Iako devojke nisu imale potrebu da učestvuju u muškim Igrama, s obzirom na to da su imale svoje Herejske igre, prema nekim izvorima, Kuniska, ćerka Arhidama II, kralja Sparte, bila je prva i jedina žena u istoriji koja je osvojila medalju na muškim olimpijskim igrama. Kuniska je pobedila u trkama kočija sa četiri konja 396. i 392. godine p.n.e., jer je bila vlasnica pobedničke kočije na tim Olimpijadama. U čast njenog uspeha, u Zevsovom hramu u Olimpiji postavljena je bronzana statua koja je prikazuje, zajedno sa njenom kočijom i konjima. Natpis na statui glasi: "Kraljevi Sparte, moj otac i braća, (Kuniska, pobednica sa kočijama brzonogih konja) podigli su ovu statuu. Izjavljujem da sam jedina žena u celoj Heladi koja je osvojila ovu krunu.

4.7. PITIJSKE IGRE

Pitijske igre su se održavale u drevnim Delfima, unutar svetilišta posvećenog bogu Apolonu, poznatom po mitu da je ovde Apolon ubio zmaja Pitiju, što je dalo ime ovim igrama. Po značaju, Pitijske igre su bile odmah iza Olimpijskih igara, a ujedno su predstavljale njihovu prethodnicu. Ovo je bio jedan od najprestižnijih sportskih događaja u antičkom svetu, gde su sportisti imali priliku da pokažu svoja umeća. Tačan datum početka prvih Pitijskih igara ostaje nepoznat, ali su one organizovane u čast grčkog boga Apolona.

U središtu svetilišta u Delfima nalazio se hram boga Apolona, koji je izgrađen u desetom veku pre nove ere i postao poznat po svom proročištu. U početku su se igre sastojale isključivo od takmičenja u pevanju himne posvećenoj bogu, a održavale su se svake osme godine. Godine 586. pre nove ere izbio je sukob između obližnjeg grada Krisa i Amfiktionije, asocijacije od dvanaest plemena koja su se obavezala da će štititi interese kulta. Amfiktionija preuzima kontrolu nad svetilištem i uvodi razne muzičke i pesničke događaje, uključujući mogućnost učešća mladih žena, kao i sportska takmičenja. Ova godina se smatra početkom

Pitijskih igara. Pitijske igre su se od tada održavale svake četiri godine tokom leta, uvek treće godine olimpijade. U okviru sportskih događaja, trke kočija su imale poseban značaj, a trke su se izvodile na specijalno izgrađenom hipodromu, koristeći četverokonjsku zapregu. Slično dodeljivanju medalja savremenim olimpijcima, pobednicima Pitijskih igara dodeljivani su venci od lovora, koji su dolazili iz grada Tempe u Tesaliji. Pitijske igre pripadale su određenim periodima i održavale su se svake četiri godine tokom leta, uvek u trećoj godini Olimpijade. Trajale su pet dana. Iako su se u to vreme uvele sportske discipline, muzički događaji su i dalje imali primat i bili su prvi na programu.

Prvi dan igara bio je posvećen religijskim ceremonijama, koje su uključivale žrtvovanja, izvođenje mitskog sukoba između Apolona i Pitona, kao i procesiju. Povorka bi kretala prema žrtveniku, noseći životinju koja je bila okićena cvetnim vencima. Tokom putovanja, okupljeni su pevali himne Apolonu, a zatim su vernici ubacivali ječam u žrtveni plamen uz molitve, nastojeći da pridobiju božansku naklonost. Životinja koja je bila prinesena žrtvi ubijena je tako što je njena glava bila unazad zbačena pre nego što je prerezan grkljan. Nakon toga, životinja bi bila rasporena, a prisutni su proučavali njene organe, s posebnim naglaskom na jetru. Vernici su svaki dobili svoj deo mesa, ostavljajući jedan deo za boga, nakon čega je započinjala gozba. Dan se završavao posetom amfiteatru, gde su se izvodile predstave o borbi Apolona protiv zmaja Pitona.

Drugi dan bio je posvećen velikoj gozbi u čast Apolona. Tokom ovog dana, takmičari i sudije su polagali zakletvu pored žrtvenika, dok su morali dokazati svoje helenske korene kako bi mogli učestvovati. Uz njih, dečaci takmičari su takođe polagali zakletvu, koju su obično potpisivali njihovi očevi, starija braća ili učitelji.

Treći dan bio je posvećen muzičkim takmičenjima, koja su bila izuzetno cenjena u staroj Grčkoj kao dar od bogova. Takmičenja su obuhvatala sviranje na kitari, pevanje peana uz kitaru, nadmetanje u frulanju i aulodici, pri čemu su takmičari mogli biti pratnji i s gitarom i frulom. Pored pojedinaca, takmičenja su uključivala i grupe ili horove. U helenističkom razdoblju, takmičenja su obuhvatala i pisanje poezije, kao i izvođenje dramskih predstava (komedija i tragedija). Pobednicima su se nagrade dodeljivale u formi pesama, pri čemu su se više cenile kompozicije poznatih pesnika.

Četvrti dan bio je rezervisan za atletske discipline, posebno trke. Najstarija disciplina bila je trčanje na 600 metara. Ostale discipline uključivale su trčanje na jednu dužinu stadiona (177,55 m), diaulos ili dve dužine (355 m), kao i dolihos, koje se sastojalo od više trčanja (7 do 20 dužina, što iznosi od 1243 m do 3850 m).

Pored trka, takmičenja su uključivala pentatlon, pri čemu je rvanje bilo uključeno samo ako su rezultati do tog trenutka bili izjednačeni. Ostale discipline obuhvatale su pankration i trčanje pod punom ratnom opremom, završavajući tako četvrti dan.

Peti dan bio je posvećen konjičkim trkama na hipodromu, gde su se takmičila dvoprežna i četvoroprežna kola. Ove trke bile su rezervisane za najbogatije, a jahači su mogli biti različiti od vlasnika konja. Pobeda je pripadala vlasniku konja, što je značilo da su mogli pobediti i žene i deca. Ako je vlasnik konja učestvovao u trci, to je dodatno povećavalo prestiž pobede. Trke četvoroprežnih kola bile su glavni događaj petog dana. Prvobitna nagrada za pobednike bila je kruna od lovora, dok su kasnije počele da se dodeljuju i jabuke. Zbog svog značaja tokom vremena, Pitijske igre su imale značajnu ulogu i postale su uzor drugim igrama. Tokom helenističkog i rimskog perioda, organizovane su slične igre i u drugim gradovima Mediterana.

4.8. ISTMIJSKE IGRE

Istmijske igre su se održavale u blizini Korinta, na seoskom svetilištu na Istamu, malom delu zemlje koji povezuje Peloponesko poluostrvo sa Centralnom Grčkom. Prema legendi, te su igre osnovali čuveni antički heroj Tezej. Organizaciju igara preuzeo je grad Korint, sve do 146. godine pre nove ere, kada su Rimljani potpuno uništili grad. Nakon toga, događaj se preselio u grad Sikion. Godine 40. pre nove ere, Korint je ponovo preuzeo organizaciju, a oko 40. godine nove ere igre su se vratile na Istam. Istmijske igre su se održavale u okviru perioda Olimpijade, održavajući se u proleće svake prve i treće godine. Ove igre su bile posvećene bogovima Posejdonu i Palaimonu, junaku iz jednog mita o osnivanju. Igre su imale svoj amblem, odnosno krunu. Već u XI veku pre nove ere, na Istamu je postojalo kultno mesto za boga Posejdona, dok je hram sagrađen u ranom VII veku. Igre su zvanično osnovane 582. godine pre nove ere i bile su deo Panhelenskih igara do 394. godine nove ere.

Program Istmijskih igara sastojao se od tri dela. Konjske trke su bile najistaknutiji segment, pošto je Posejdon, prema tradiciji, bio strastveni poklonik ovog sporta. Pored toga, održavana su i atletska takmičenja, a od 5. veka dalje, i muzička takmičenja, kao i takmičenja u veslanju. Prvobitna nagrada bila je kruna od borovih i palminih grančica, koja je kasnije, u V veku pre nove ere, zamenjena krunom od sušenog celera. Učesnici su dolazili iz čitave tadašnje Grčke, dok je stanovnicima Elide bilo zabranjeno da prisustvuju Istmijskim

igrama. Takođe, žene su mogle učestvovati na ovim takmičenjima, a među najpoznatijim pobednicama bile su tri sestre: Trifoza, Hedeja i Dionisija, koje su osvajale medalje u različitim disciplinama. U njihovu čast, njihov otac je podigao statue u Delfima (*Šiljak,2007*).

U I veku nove ere postojala su i istmijska takmičenja za devojčice. Istmijske igre su mnogi koristili (npr. rimski Flaminin) kao forum za političku propagandu. Istam je bio lako dostupan i sa kopna i sa mora, i stoga je bio prirodno mesto okupljanja. Štaviše, Korint je bio veliki i važan grad, za razliku od Elide ili Delfa.

4.9. NEMEJSKE IGRE

Prema mitološkim izvorima, *Nemejske igre* osnovao je Herakle u znak priznanja za svoj značajan podvig – pobedu nad nemejskim lavom. Ove igre su uspostavljene 573. godine pre nove ere i trajale su sve do 394. godine nove ere, kada su nestale kao poslednje od četiri Panhelenske igre. Nemejske igre su se održavale u Nemeji, svetilištu posvećenom bogu Zevsu, u čiju čast su i organizovane.

Prema legendi o osnivanju, igre su započele kao pogrebne ceremonije za princa Ofelta, poznatog i kao Arhemoros, koji je umro kao beba u Nemeji. Inicijalno su ih organizovali stanovnici Kleonaja, malog grada severno od svetilišta. Međutim, u poslednjoj četvrtini V veka, Kleonaj je pao pod vlast Arga, a do sredine trećeg veka pre nove ere, same igre su se preselile u Argolidu. Nemejske igre su se održavale svake druge godine, naizmenično sa Istmijskim igrama, tokom leta kada se nisu održavale Olimpijske ili Pitijske igre. Tokom rimskog carstva, Nemejske igre su se, nakon Olimpijskih igara, pomerile na zimu. Prvobitni program događaja uključivao je isključivo atletska takmičenja i konjske trke, poput onih na Olimpijskim igrama. U helenističkom periodu, muzička takmičenja su dodata programu. Kao na Olimpijskim igrama, žene su imale priliku da pobede kao vlasnice konja.

U I veku nove ere, takođe su organizovana takmičenja samo za devojčice. Pobednici su izvorno dobijali krunu od masline, ali je, nakon persijskih ratova, ova nagrada zamenjena krunom od divljeg celera. Zanimljivo je napomenuti da je Društvo za obnovu Nemejskih igara, koje danas broji više od 2400 članova širom sveta, uspelo da obnovi te igre 1996. godine. Među istaknutim članovima počasnog komiteta su brojni vrhunski sportisti i olimpijski pobednici, kao i prominentni sportski funkcioneri. Zahvaljujući arheološkim iskopinama profesora Stefana Milera sa Univerziteta Berkli u SAD, kao i podrški mnogih istomišljenika,

Nemejske igre se od 1996. godine održavaju svake četvrte godine, s ciljem očuvanja i promocije ovog antičkog nasleđa. Za razliku od Olimpijskih igara koje su rezervisane za vrhunske sportiste, Nemejske igre su otvorene za sve zdrave pojedince koji žele da dožive takmičarski duh antičkih vremena (*Šiljak, 2007*).

4.10. PANATENEJSKE IGRE

Panatenejske igre predstavljale su drevni verski festival u Atini, održavan svake godine u septembru. Tokom ovog festivala, Atinjani su organizovali povorku koja je vodila do Akropolja, gde su prinosili žrtve, uključujući i do 100 volova, kao i razne darove boginji Ateni u hramu Partenona, u čiju čast su igre i bile posvećene. U VI veku pre nove ere, festival je proširen uvođenjem atletskih i muzičkih takmičenja, verovatno pod uticajem rastuće popularnosti drugih vrhunskih igara, kao što su Olimpijske igre. Panateneja je postala jedna od najznačajnijih manifestacija van olimpijskog ciklusa, privlačeći međunarodne takmičare. Program festivala bio je raznolik i uključivao je više komponenti. Počinjao je muzičkim događajima, poput izvođenja na kitarističkoj flauti, a zatim su usledila olimpijska takmičenja kao što su trčanje, borilački sportovi i konjske trke. Završni deo festivala uključivao je tradicionalne sportske discipline rezervisane isključivo za Atinjane, poput trke s bakljama, organizovanih u štafetnom formatu (lampadodromia), u kojima su učestvovale osobe svih uzrasta i oba pola.

U okviru ovog festivala, posebno u Vranronianu, organizovane su i trke za devojke. Ostale aktivnosti uključivale su trke čamcima, bacanje koplja s konja i tradicionalne plesove. Ovaj opsežan program bio je rezervisan za velike Panatenejske igre, koje su se odvijale svake četiri godine u julu i trajale devet dana, neposredno pre Pitijskih igara. Tokom ostalih godina, održavali su se samo manji događaji za atinske građane, uključujući trke s bakljama, u okviru Malih Panatenejskih igara. Pobednici Igara bili su značajno nagrađivani. Sportisti koji su zauzimali prva ili druga mesta dobijali su, pored maslinovog venca, velike panatenejske amfore sa prikazom događaja, koje su bile ispunjene skoro 40 litara visokokvalitetnog maslinovog ulja. Broj amfora varirao je u zavisnosti od discipline, starosne kategorije i osvojenog mesta. Na primer, dečak koji je osvojio drugo mesto u petoboju dobijao je samo šest amfora, dok je mladić (ageneios) koji je pobedio u pankrationu mogao dobiti čak šezdeset. Najveći broj amfora bio je dodeljen pobednicima konjskih trka, dok su muzička takmičenja nagrađivana novčanim iznosima. U nekim tradicionalnim sportovima, pobednici su dobijali i krave kao nagradu. Većina amfora pronađenih tokom arheoloških iskopavanja

datira iz perioda od VI do IV veka pre nove ere. Tokom helenističkog perioda, nagrade koje su uključivale stotine ili čak hiljade litara maslinovog ulja postale su nepraktične za putujuće takmičare, ali su pobednici i dalje dobijali simbolične amfore kao znak priznanja.

4.11. OSTALE IGRE ANTIČKOG DOBA

4.11.1. Aktijske igre

Aktijske igre su ustanovljene prema uzoru na Olimpijske igre, a osnovao ih je August 27. godine pre nove ere u Nikopolisu, "gradu pobede" smeštenom u blizini Akcijuma na zapadnoj obali Grčke. Ove igre su organizovane u čast Augustove pobede nad Antoniom i Kleopatrom u pomorskoj bici kod Akcija. U Nikopolisu je August dao izgraditi stadion, gimnastiku, pozorište, hipodrom i kupatila. Program igara obuhvatao je muzička takmičenja, atletske discipline i konjske trke, sa tri uzrasne kategorije. Pored tradicionalnih sportskih disciplina, održavane su i trke čamcima, što se može povezati s pomorskom bitkom iz 31. godine pre nove ere. Igre su se odvijale svake četiri godine, a nagrada za pobednike bila je kruna od trske. Aktijske igre su spadale među najvažnije grčke festivale, zauzimajući drugo mesto po značaju nakon velikih Olimpijskih i Pitijskih igara. Ova važnost jasno se očituje u počasnim natpisima koji često navode pobede sportista i muzičara prema njihovoj relevantnosti. U II veku nove ere, Aktijske igre su postale deo redovnog programa održavanja igara. Njihov prestiž je bio potpomognut carskim pokroviteljstvom, a često su se prenosile u grčki svet, s lokalnim verzijama održavanim u Maloj Aziji i Fenikiji.

4.11.2. Pogrebne igre Patrokla

Pogrebne igre u čast Patrokla, prijatelja Ahileja koji je poginuo u sukobu s Trojcima, predstavljaju važan deo antičke tradicije. Hektorov leš, ubica Patrokla, koji je kasnije izgubio život od ruke Ahileja, ostao je nepokopan u grčkom logoru. Prema legendi, Patroklovo telo je bilo položeno na pogrebnu lomaču, na kojoj su prinošene žrtve, uključujući dvanaest trojanskih ratnih zarobljenika, a plamen je goreo tokom cele noći. U drugom delu ovih Igara dolazi do oslobađanja emocionalnog pritiska. Kroz takmičenje se smiruje sukob između Ahileja i Agamemnona, centralne svrhe Homerske Ilijade (Agamemnon dobija nagradu bez učestvovanja u takmičenju), dok Ahilej na kraju vraća Hektorovo telo svom

ocu Priamu. Ove pogrebne igre predstavljaju oproštaj od mnogih junaka, koji se ovde pojavljuju po poslednji put. Od osam disciplina koje su se izvodile tokom Pogrebnih igara, samo su pet preživeli u sklopu antičkih Olimpijskih igara: trke kočija, boks, rvanje, trčanje i bacanje koplja. Preostale tri discipline (borba mačevima, bacanje tegova i streljaštvo) predstavljaju deo modernih Olimpijskih igara, premda da Kuberten nije bio inspirisan ovim igrama kada je odlučio da uključi mačevanje, bacanje kugle i streličarstvo. Trke kočija su se čitale kao najznačajniji događaj, s obzirom na to da su dobile jednake stihove u epici kao sve ostale discipline zajedno. Ahil je obezbedio veličanstvene nagrade za sve učesnike, ne samo pobednike, uključujući konje, mazge, robinje, kazan i tronožac. Zanimljivo je primetiti da se simbolične krune, koje su postale uobičajena nagrada u kasnijim igrama, ovde ne pominju.

4.11.3. Ptolemajske igre

Ptolemajske igre uspostavio je kralj Ptolemej II u čast svom preminulom ocu. Organizovanjem ovih igara i pratećih svečanosti, kralj je nastojao da istakne svoj grčki identitet i autoritet nad kraljevstvom, ne samo u Egiptu, već i šire. Ptolemajske igre su od izuzetnog značaja u istoriji sportskih takmičenja, budući da su poslužile kao uzor za brojne slične događaje na helenističkom istoku. Kao tipični organizator velikih sportskih manifestacija, kralj je slao ambasadore kroz grčki svet kako bi pozvali učesnike i zvaničnike iz drugih gradova da prisustvuju svečanostima. Inovativan element bio je njegovo nastojanje da od grčkih gradova zatraži priznanje njegovih igara kao ekvivalentnih Olimpijskim igrama. Pobednici ovih Igara su, po povratku u svoje domove, dobijali iste nagrade kao i pobednici u Olimpiji. Pozitivan odgovor grčkih ostrva, poput Kiklada koje su tada bila pod vlašću Ptolomeja, kao i saglasnost delfskih amfiktionija, dokumentovani su na kamenu, a Atina je takođe dala svoj pristanak. Ovaj uspeh predstavljao je značajan diplomatski trijumf za kralja. Ptolemej nije samo promovisao svoje igre van granica kraljevstva, već je i podsticao učešće Grka koji su živeli u Egiptu oslobađajući ih od plaćanja poreza. Ipak, trajan učinak Ptolemjskih igara bio je kratak, dok su Olimpijske igre trajale više od jednog milenijuma, Ptolemejske igre su postojale manje od dva veka.

4.11.4. Igre za Heru u Argosu

U središtu Argolide, na severoistočnom Peloponezu, postojalo je značajno svetilište posvećeno boginji Heri. Oko 460. godine pre nove ere, grad Argos stekao je dominantnu poziciju u Argolidi i preuzeo upravu nad ovim svetilištem.

Od tada, natpisi na bronzanim nagradnim vazama, zajedno s nekim pobedničkim odama Pindara, ukazuju na to da su se ovde održavale igre u čast Heri. Tokom IV i ranog III veka pre nove ere, ove igre su nazvane Hekatomboia, što se prevodi kao proslava uz žrtvovanje 100 goveda. Program je uključivao atletske, muzičke i konjičke događaje, a igre su privlačile učesnike iz cele Grčke. Sredinom III veka pre nove ere, izgrađen je stadion u Argosu, gde su se Nemejske igre i igre u čast Here, sada poznate kao Hereje, preselile iz svojih ruralnih svetilišta. Ova promena imala je praktične posledice po organizaciju, jer su obe igre delile iste helanodike i ambasadore. Hereje su se održavale svake četiri godine, obično sredinom juna do početka jula, neposredno pre Nemejskih igara, koje su se održavale u godini nakon Olimpijskih igara. U I veku nove ere, igre posvećene Heri ponovo su dobile naziv "Argos štit". Bronzani štit bio je uobičajena nagrada na ovim igrama još od IV veka pre nove ere, s obzirom na to da je pravljenje štitova bilo specijalnost Argosa. U I ili II veku nove ere, igre posvećene Heri i Nemejske igre su premeštene na zimu, budući da je leto postalo previše prometna sezona za sportiste koji su učestvovali u brojnim novim takmičenjima.

4.11.5 Isolimpijske i Isopitijske igre

Tokom helenističkog i rimskog perioda, uvedena su mnoga nova takmičenja širom grčkog sveta, koja su se protezala od Tunisa do Avganistana, i od Balkanskog poluostrva do južnog Egipta. Kako bi ova takmičenja od samog početka ostvarila prestiž, a brojni sportisti putovali u gradove domaćine, organizovana su po uzoru na starije i već poznate igre. Olimpijske igre, koje su se fokusirale na atletska takmičenja, kao i Pitijske igre, koje su se bavile muzičkim takmičenjima, predstavljale su posebno popularne modele. Zbog toga su nova takmičenja nazvana Isolimpijska ili Isopitijska (grčki 'isos' znači 'jednak'). Imali su slične programe, starosne kategorije i nagrade kao njihov model. Uvođenje olimpijskog statusa ovom događaju može se pripisati kralju Ptolomeju II. Godine 279. pre Hrista, kada je ustanovio Ptolemejske igre u čast svog preminulog oca, Ptolemeja I. Kralj Ptolomej II imao je za cilj da od Aleksandrije stvori sportski centar koji bi bio jednak Olimpiji ili Delfima. Da bi privukao sportiste, bilo je potrebno obezbediti da pobednici dobijaju jednake nagrade kao na Olimpijskim igrama. Kako bi ostvario ovaj cilj, kralj je poslao ambasadore širom grčkog sveta.

Mnogi grčki gradovi su priznavali olimpijski status Ptolemejskih igara, što je predstavljalo značajan politički uspeh za Ptolomeja II. Mnogi organizatori novih igara pratili su primer ovog kralja. Tokom rimskog perioda, car je dodeljivao status raznim igrama. Te su se igre često nazivale jednostavno Olimpijskim, Pitijskim, Kapitolskim itd. Kao rezultat toga, Grci su počeli da nazivaju originalne Olimpijske igre ˝Olimpijskim igrama u Pizi˝, kako bi ih razlikovali od drugih olimpijskih festivala širom grčkog sveta.

4.11.6. Kapitolijske igre

U 86. godini nove ere, rimski car Domicijan organizovao je prve Kapitolijske igre u čast Jupiteru Kapitolinu, koji je bio najvažniji bog u rimskom panteonu. Ove igre su se održavale svake četiri godine u mesecima maju i junu, uvek u godini nakon Olimpijskih igara, i obuhvatale su različite discipline, uključujući atletska takmičenja, konjske trke i muzička takmičenja. Kapitolijske igre su od svog osnivanja zauzele značajno mesto u međunarodnom takmičarskom kalendaru, čak su bile deo redovnog programa. Sportistima je bila izuzetno važna pobeda na Kapitolijskim igrama, koja se smatrala gotovo jednako prestižnom kao pobede u Olimpiji i Delfima. Igre su se održavale u Rimu, a predsedavao im je sam car, što je privuklo mnoge međunarodne šampione. Godine 94. nove ere, u takmičenju u ˝grčkoj poeziji˝ učestvovalo je 94 takmičara. Pobednici su dobijali nagrade u obliku krune od hrastovog lišća, kao i status rimskog državljanstva. Prestiž ovih Igara bio je toliki da su u III veku nove ere u Egiptu organizovane lokalne verzije Kapitolijskih igara, inspirisane rimskim takmičenjima i slične olimpijskim igrama. Atletska takmičenja su se odvijala u skladu s tradicionalnim grčkim pravilima, sa raznovrsnim disciplinama trčanja i borbe, kao i petobojem. Takmičari su bili podeljeni u tri starosne kategorije. Takmičenja su se obavljala na novoizgrađenom stadionu Domitian koji se zvao i ˝Circus Agonalis˝ čiji je oblik i danas očuvan na modernom trgu Piazza Navona. (Slika 41).

Slika 41. Stadion u Rimu Circus Agonalis

Iako su Kapitolijske igre bile inspirisane igrama u Grčkoj, konjske trke u Circus Maximus bile su pod snažnim rimskim uticajem. Muzička takmičenja su se održavala u Odeumu, pozorištu koje je specijalno izgrađeno za ovu svrhu u Martiusu. Pored tradicionalnih događaja kao što su tragedija i komedija, kao i izvođenja na fruli, gitari i trubi, organizovana su i takmičenja u elokvenciji, koja su se izvodila na grčkom i latinskom jeziku, sa temama iz mitologije i životopisa cara.

4.11.7. Krunske igre

U starijim dokumentima često se uspostavlja jasna distinkcija između ˝igara za krunu˝, u kojima se mogla osvojiti samo simbolična kruna i ˝nagradnih igara˝, koje su uključivale dodelu materijalnih nagrada. Prva kategorija smatrana je najznačajnijom, dok je druga percipirana kao manje važna. Naziv ˝Krunske igre˝ prvi put se javlja u književnim delima iz IV veka pre nove ere kao naziv za Olimpijske, Pitijske, Istmijske i/ili Nemejske igre (u kasnijem razdoblju). Tek u III veku pre nove ere ovaj termin počinje da se koristi u natpisima. U to vreme, pod ovim pojmom obuhvaćena je šira grupa igara. Uvedene su brojne nove konkurencije, a njihovi organizatori su težili da dodele svojim igrama prestižan status. Kao rezultat toga, postavljani su ugovori među gradovima, u kojima su gradovi morali da priznaju nove igre putem dekreta, koji je odredio da će pobednici u tim takmičenjima biti nagrađeni kod kuće na istom nivou kao pobednici Olimpijskih ili Pitijskih igara.

Tako su nove igre dobile naziv Isolimpijske ili Isopitijske igre, a naziv ˝Krunske igre˝ postao je krovni naziv za sve njih. Nije postojala terminologija za druga takmičenja koja nisu bila deo Krunskih igara. Ovaj koncept se kasnije proširio i na rimski period, kada je status igara mogao dodeliti jedino car. Tokom ovog vremena, ˝Krunske igre˝ su na kratko nazivane ˝Svete Krunske igre˝, a potom su svedene na naziv ˝Svete Igre˝. Kako je broj igara sa nagradama rastao, od Trajanove vladavine uvodi se razlika između ˝Svetih Igara˝, koje su omogućavale oslobađanje od poreza i drugih obaveza, i ˝svetih igara sa ulazom u grad˝, gde su pobednici imali pravo na svečani ulaz i na penzije. Otprilike u isto vreme razvili su se dodatni termini za kategorizaciju takmičenja nižeg ranga, kao što su ˝Igre talenata˝ (talenat je iznos od 6000 drahmi) ili ˝Tematske igre˝.

4.11.8. Kruna (nagrada) igara

U antičkoj Grčkoj, nošenje kruna, poznatih kao stephanos, bila je uobičajena praksa tokom različitih svečanosti, kao što su liturgije, žrtvovanja ili svečane večere. Organizatori ovih događaja često su se krunisali tokom gozbi. Ove krune najčešće su bile izrađene od lišća ili cveća, dok su počasti u ime zajednice često predstavljane u obliku zlatne krune. Tokom velikih međunarodnih igara, pobednici su tradicionalno dobijali samo krunu od lišća, a vrste kruna varirale su u zavisnosti od igara: u Olimpiji se dodeljivala maslinova kruna, u Delfima lovorova kruna (budući da je lovor smatran svetim stablom Apolonu), na Istmijskim igrama kruna od borovih grana, a na Nemejskim igrama zelena kruna od celera. Rimske Kapitolske igre dodeljivale su krunu od hrastovog lišća. Zbog toga je ova tradicija poznata kao Krunske igre.

Neki sportisti su na svojim počasnim natpisima isticali različite krune, prikazujući ih jednu pored druge. Iako je nošenje kruna bilo posebno povezano sa Krunskim igrama, ova praksa je bila prisutna na svim sportskim događajima i često se kombinovala s drugim nagradama. Kruna je simbolizovala pobedu, a ceremonija u kojoj je pobednik zvanično proglašen i krunisan predstavljala je veliki trenutak trijumfa za njega. Krune su ponekad bile izrađene od plemenitih metala kao što su zlato i srebro. Tokom rimskog perioda, određene krune su postale monumentalne građevine, što se može uočiti na novčićima i mozaicima. U Artemidorovoj knjizi snova, sportista čak sanja o tome kako "pere noge u svojoj kruni".

4.12. SPORTISTI ANTIČKE GRČKE

Kao i u današnje vreme, gde je prava retkost da sportista, recimo, u tri ili četiri atletske discipline osvoji zlatne medalje na Olimpijskim igrama, i u antičkoj Grčkoj atleta koji bi pobeđivao u sve tri discipline bio je prava retkost. Atleta koji bi uradio takav podvig zvao se "triastes" ili tripler (u literaturi se može naći i termin triakter) (*Ilić, 1984*).

U vreme kada su atlete postizali značajne uspehe, jedini način da obaveste široku javnost o svojim dostignućima bio je trčanje po gradu nakon osvajanja pobede. Na primer, poznati trkač Agej iz Arga istakao se na 113. Olimpijskim igrama (328. g. p.n.e.) kada je, nakon osvajanja pobede u trci Dolihos, trčao preko Arkadskih planina sve do Arga, gde je stigao uveče kako bi proklamovao svoju pobedu (*Γιαννακη, 1979*).

Kao što je prethodno opisano, u antičkoj Atini sportisti pobednici uživali su status velikih junaka i šampiona. Među najistaknutijim atletama tog perioda bio je Leonidas iz Rodosa, koji je od 164. do 152. godine pre nove ere osvajao zlatne medalje u tri discipline trčanja: stadionu, diaulosu i hoplitodromiji, na svim Olimpijskim igrama na kojima je učestvovao. Održavanje vrhunske forme tokom 12 godina i postizanje stalnih pobeda predstavljalo je izuzetan izazov. Zbog svojih izvanrednih postignuća, Leonidas je za Atinjane imao status sličan onome koji su imali grčki bogovi (*Golding, 2013*) .

U to vreme, pentatlon je bio jedna od najistaknutijih sportskih disciplina u Atini, sastavljena od pet različitih disciplina. Jedan od najpoznatijih sportista tog doba bio je pentatlonac imenom Jason, koji je uveo ove discipline. U znak poštovanja prema svom prijatelju Peleju, tadašnjem najboljem rvaču, organizovao je posebno takmičenje i nazvao ga pentatlon. Iako je Pelej bio najuspešniji u rvanju, a u preostalim disciplinama se plasirao kao drugi, postao je apsolutni pobednik pentatlona. Prema ranijim izvorima, jedan od najčuvenijih bacača diska kojeg su Grci cenili bio je Filigas iz Pise, poznat kao rekorder svog vremena koji je bacio disk na takvu udaljenost da je prešao širinu reke Alfej u Olimpiji. Drugi značajan bacač diska bio je Fajlos iz Krotona, koji je u tom periodu bacio disk težak 5,25 kg na udaljenost od 28,17 metara (*Reid, 2017*).

Prema tumačenjima Gilleta iz 1960. godine, takmičenja u pentatlonu bila su organizovana na način da su svi prijavljeni sportisti učestvovali u disciplini skoka u dalj. Pet najboljih takmičara je potom napredovalo u bacanje koplja, a zatim su se od njih četvorica najboljih borila u trčanju. Među tim četvoricom, trojica najboljih su se takmičila u bacanju diska, dok su se na kraju najbolja

dvojica suočila u rvanju, čime je bio proglašen apsolutni pobednik. Valja napomenuti da je sportista u Antičkom Grčkoj često bio i ratnik. U rvanju su takmičari nastupali goli, s pojasom oko bedara, i bili su namazani uljem kako bi njihova koža postala elastičnija i klizavija. Da bi se otežalo protivniku da izvrši zahvat, posipali su se sitnim peskom. Budući da je pentatlon uključivao više disciplina, može se smatrati pretečom savremenog desetoboja u atletici. Ipak, atlete koje se bave desetobojem ne mogu se smatrati boljim od onih koji se specijalizovano takmiče u svakoj pojedinačnoj disciplini. Pentatlonci su bili vrhunski takmičari u svim disciplinama, ali su u svakoj pojedinačnoj disciplini često bili bolji od prosečnih takmičara, dok su istovremeno bili inferiorni u poređenju s izvanrednim pojedincima. Postoje različite teorije o metodama odlučivanja o pobednicima u pentatlonu, među kojima je posebno zanimljiva Gardinerova iz 1910. godine. Prema njegovim rečima, svi atletičari su se takmičili u prve četiri discipline, a samo najbolja dvojica iz tih disciplina, prema ostvarenom bodovanju, ulazila su u finalnu disciplinu (*Gardiner, 1910*) .

Takmičari u pentatlonu uživali su status nacionalnih idola. Njihova reputacija bila je toliko velika da su Elidi tokom meseca priprema imali pristup posebno uređenoj stazi u staroj gimnaziji. U Olimpiji su pentatlonci takođe bili veoma uvažavani, ali su tu ipak imali jednake uslove s ostalim sportistima kada je reč o smeštaju, jer su bili smešteni zajedno sa svim ostalim učesnicima (Op. cit. str. 196) (*Ćirić, 1996*).

Osim različitih disciplina, stari Grci su se takmičili i u lovu, što je u to vreme bilo veoma uobičajeno. Takmičenja su uključivala i dizanje tereta, streljaštvo, plivanje, ples, kao i razne igre s loptom. Stari Grci su gajili duboko poštovanje prema religiji, koja je bila usko povezana s takmičenjima. Kako je bilo poznato da Grci nikada nisu klečali pred svojim bogovima, tako su takmičari bili obavezni da tokom takmičenja ne sede ili ne kleče, u znak poštovanja prema svetosti Igara. Još jedan pokazatelj poštovanja prema bogovima kod starih Grka jeste podatak da su Atinjani oslobodili Dijagorinog najmlađeg sina Dorieja koji je trijumfovao tri puta, na Istmu sedam puta i u Nemeji šest puta, ne nanoseći mu povrede, jer su u njegovim pobedama prepoznali božanski znak (*Kordić, 2002*).

Svaka epoha ima svoje sportske heroje, a u antici se može istaknuti Milo iz Krotona kao najveći sportski junak. Ovaj poznati rvač takmičio se u VI veku pre nove ere (Slika 42).

Slika 42. Milo iz Krotona

Milo je u Olimpiji bio pobednik šest puta, u Delima sedam puta, u Nemeji devet puta, a na Istmiju deset puta. Različiti istorijski podaci ukazuju na nadljudsku snagu ovog rvača, koji je bio percepiran kao superioran i nadmoćan u očima starih Grka. Postoje tvrdnje da je bio toliko snažan da je mogao da preseče konopac omotan oko njegove glave samo svojim obrvama. Njegove poznate metode treninga takođe su bile predmet rasprave u to vreme; obavljajući vežbe podizanja, trenirao je tako što je nosio muško tele, a kada bi tele odraslo u bika, nosio bi ga na leđima dok bi obavljao svoje svakodnevne obaveze na Olimpiji. Nakon toga, klao bi bika i jeo ga. Iako su priče o Milu verovatno preuveličane, s obzirom na to da odrasli bikovi mogu težiti između 500 i 1000 kilograma, one svedoče o njegovoj ogromnoj popularnosti i sportskom statusu u doba Antičke Grčke. Neki izvori navode da je preminuo pokušavajući da iščupa stablo drvetom golim rukama, pri čemu je upao u procep i zaglavio se, a konačno su ga napali vukovi ili lavovi. Stari Grci su posebno cenili pobednike, a njihovo divljenje prema atletama često je vodilo do preuveličavanja njihovih sposobnosti. Na primer, pominje se poznati bokser sa Tana, za koga se tvrdilo da je preplivao deonicu od 50 kilometara u pripremama za takmičenje, te da je kao dečak od devet godina uspeo da prenese tešku bronzanu statuu na svojim leđima od hrama do svoje kuće (*Rostovcev 1990*).

Prema istorijskim izvorima, drugi najistaknutiji atletičar u antičko doba bio je petobojac Faulos iz Krotona, koji je na Pitijskim igrama u Delphiju preskočio tadašnjih 55 stopa, što odgovara legendarnom rekordu Boba Bimona iz Meksika 1968. godine. Sa porastom popularnosti rvanja, pojavile su se i nove borilačke

discipline. Pesničenje, koje se smatra pretečom modernog boksa, uključivalo je takmičenje atleta koji su se borili goli, osim metalnog štita koji je štitio glavu od opasnih udaraca. Iako su postojala određena pravila, ona su se značajno razlikovala od današnjih. Još jedna značajna borilačka disciplina tog vremena bila je pankration, koji je predstavljao kombinaciju rvanja i pesničenja (boksa), ali su tokom borbe bile dozvoljene i nožne tehnike, kao i korišćenje laktova, kolena i prsa. Najpoznatiji pankratista bio je Dijagoros sa Rodosa, poznat po svojoj snazi i brojnim pobedama na Olimpijskim igrama. Drugi značajan pankratista bio je sportista poznat pod nadimkom Prst, koji je taj nadimak stekao jer je odmah na početku dvoboja polomio prste svom protivniku. Navodi se da je preminuo tokom borbe usled gušenja na Olimpijskim igrama. 564. godine pre nove ere (*Radan, 1981*).

U Antičkom periodu, sportisti koji su učestvovali na Olimpijskim igrama bili su isključivo muškarci. Međutim, izvori sugerišu da su žene takođe učestvovale u sportskim aktivnostima (što je u prethodnom poglavlju nevedeno), posebno na Herejama, gde su se takmičile u trčanju u Olimpiji u čast boginje Here (*Ilić & Mijatović, 2006*) .

U Antičkoj Grčkoj postojala su slična pravila i sentimenti prema atletama kao i danas, gde bi prelazak iz jednog kluba u drugi mogao izazvati podeljena reagovanja. Bez obzira na to koliko je neki atleta bio omiljen među svojim sugrađanima, njegovo pomeranje na drugu stranu često je rezultiralo gubitkom tog poverenja i poštovanja. Kao ilustraciju ovoga može se navesti sprinter Astilos iz Krotona, koji je bio toliko cenjen da su mu građani njegovog rodnog grada podigli statuu. Međutim, kada se proglasio za građanina Sicilije, stanovnici Krotona su, izražavajući svoj revolt, srušili tu istu statuu nakon njegove prve pobede u Italiji.

Iz ovoga se može zaključiti da su najuspešniji atletičari u istoriji Olimpijskih igara bili: - Leonidas iz Rodosa sa 12 pobeda u trčanju (164-152. p.n.e.), - Heriodor iz Megare sa 10 pobeda u trubačima (328-292. p.n.e.), - Hermogen iz Ksanfa / Likija/ sa 8 pobeda u trčanju (81-89. n.e.), - Astilos iz Krotona sa 7 pobeda u trčanju (488-480. p.n.e.), - Nikol iz Sparte sa 7 pobeda u trčanju kao hoplit (100-96. p.n.e.), - Hiposten iz Sparte sa 6 pobeda u rvanju (632, 624-608. p.n.e.), - Milo iz Krotona sa 6 pobeda u rvanju (540, 532-516. p.n.e.) (*Gillet, 1960, 1970*).

4.12.1. Pojava profesionalizma i profesionalnih atleta u antičkoj Grčkoj i opadanje značaja Olimpijskih igara

Nakon smrti Aleksandra Makedonskog, popularnost Olimpijskih igara počela je da opada usled više faktora. Ideali fizičke snage i hrabrosti, kao i koncept stvaranja fizički dominantnog ratnika i harmonizovanog razvoja duha i tela, koji su bili centralni u VI i V veku p.n.e., postepeno su izgubili na značaju od IV veka p.n.e. U okviru obrazovnog sistema, sve veću pažnju počela je da dobija duhovna dimenzija ličnosti, dok je fizičko vaspitanje stavljano u drugi plan. U školama su se sve manje organizovala takmičenja u gimnastici i muzici, a sve više su se orijentisala na intelektualna postignuća. Kao rezultat toga, sve veći broj mladih, posebno iz vladajućih klasa, počeo je da izbegava naporno fizičko vežbanje, zamenjujući ga slobodnim vremenom i različitim životnim zadovoljstvima, što je dovelo do fizičke slabosti i nedostatka razvijenosti. Mladalačka želja i čast da se učestvuje u ratovima i sportskim takmičenjima postala je sve ređa.

Usled toga, potreba za redovnim fizičkim vežbanjem opala je, uprkos savetima poznatih mislilaca i lekara o značaju proporcionalnog razvoja duha i tela. Kako je interes za fizičko vežbanje opadao, posebno među decom iz vladajućih slojeva, sve manje njih se odlučivalo za vojne karijere. U tom kontekstu, društveni sistem je počeo da se oslanja na plaćeničke i profesionalne vojske, sastavljene od ljudi iz nižih slojeva i manje razvijenih delova Grčke. Prvi put su se pojavili profesionalni sportisti, što je dodatno umanjilo broj mladih aristokrata zainteresovanih za vežbanje i sport u potrazi za slavom.

Oni su se fokusirali isključivo na treninge i takmičenja, živeći od nagrada i privilegija koje su dobijali kao pobednici. Istovremeno, gradovi su počeli da teže da imaju profesionalne atlete i olimpijske pobednike, sprovodeći strogu selekciju kandidata koji su poticali iz zdravih porodica. Pojava profesionalnih sportista značajno je negativno uticala na Olimpijske igre i slična takmičenja širom Grčke.

Rastuće nagrade i veliki profiti od takmičenja uništili su vaspitni aspekt fizičkog vežbanja i sportski duh. Prekomerna želja za pobedom, vođena materijalnim nagradama, rezultirala je čestim kršenjem pravila i nepoštovanjem drevnog olimpijskog kodeksa. Rigorozni treninzi koje su sprovodili profesionalni sportisti, uz pomoć trenera nazvanih *agonistarhi*, imali su za cilj razvoj snažnih, brzih i izdržljivih atletenata koji su koristili prevaru kako bi pobedili. Ovaj obimni plan obuke obuhvatao je svakodnevno vežbanje od 5 do 6 sati, fokusirajući se na različite aspekte fizičkih sposobnosti. Tokom IV veka p.n.e., svečani praznici su prestali da budu prikaz skladno razvijenih sportista.

Novi sportisti, daleko od prethodnih idealnih figura, poticali su iz siromašnih porodica i bili uglavnom neobrazovani, što je značajno umanjilo važnu povezanost duha i tela koju su Grci neprekidno naglašavali. Njihov životni stil, ograničen na trening, ishranu, san i takmičenja, izazvao je oduševljenje među publikom. Sukobi interesa i korupcija počeli su da se javljaju na Igrama, čime su Olimpijske igre gubile svoj nekadašnji sjaj. Profesionalizam u sportu predstavljao je suprotnost onome što su isticali grčki filozofi i drugi mislioci u vezi s važnosti fizičkog vežbanja za očuvanje zdravlja i estetskog izgleda. U svetlu ovih dešavanja, može se zaključiti da je pojava profesionalizma u sportu u antičkoj Grčkoj predstavljala preteču modernih sportskih praksi i profesionalizma u današnjem svetu sporta (*Ilić, 2012*) .

4.12.2. Promene u sportu zbog pojave profesionalizma u antičkoj Grčkoj

Pojava profesionalizma u sportu značajno je transformisala suštinu antičkih Olimpijskih igara. Ove igre više nisu predstavljale takmičenja istinskih sportista i atletski orijentisanih pojedinaca, koji su se borili za slavu i uspeh, a umesto toga, postale su arena profesionalnih atleta koji su, umesto da neguju skladno razvijena telesna obeležja, priželjkivali isključivo pobede i materijalne nagrade. Ove promene dovele su do smanjenog interesovanja među obrazovanim slojevima društva, koji su sve ređe posećivali takve događaje. Ipak, fizičko vežbanje je ostalo važna komponenta obrazovnog sistema mladih Grka. Impresivne građevine namenjene vežbanju, poput palestra, plivačkih bazena, kupatila i prostora za masažu i odmor, bile su otvorene za sve, uključujući žene, strance i robove. Ova pristupačnost omogućila je i drugim mladim ljudima, koji nisu bili Grci, da učestvuju u fizičkim aktivnostima.

Vežbanje u to vreme nije imalo za cilj postizanje statusa vrhunskog sportiste ili ratnika, a umesto toga, služilo je kao sredstvo za opuštanje, zadovoljavanje osnovnih potreba i očuvanje zdravlja. Vežbe su bile blage i uključivale aktivnosti kao što su kupanje u toploj vodi ili masaža, uz razne druge oblike relaksacije. Antička fizička kultura se proširila kroz čitav helenistički svet, obuhvatajući gradove i države Male Azije, Mesopotamije i Egipta. U to vreme, profesionalni atlete su putovali ovim mestima zajedno sa svojim trenerima, demonstrirajući svoje veštine, znanje i iskustvo. Svi stranci koji su učestvovali na Olimpijskim igrama imali su priliku da pokažu svoje fizičke sposobnosti i istovremeno uče od prisutnih grčkih sportista.

14.3. ZNAČAJ I UTICAJ GRČKIH ANTIČKIH OLIMPIJSKIH IGARA U SVETU

Značaj antičkih Igara bio je izuzetno veliki. Da bi se atletama omogućilo učešće na grčkim igrama, oni su morali biti "Grci", odnosno "građani grčkih gradova". Najbolje atlete dolazili su da učestvuju, a igre su privlačile sve veći broj posetilaca, uključujući najbogatije aristokrate, predstavnike različitih grčkih gradova, vojne komandante, umetnike, filozofe i govornike. Igre su postale središte okupljanja najistaknutijih Grka. Ove igre nisu bile isključivo sportske prirode, a predstavljale su kulturni događaj na kojem su izlagana razna umetnička dela, svirana muzika, te su se sklapala prijateljstva i savezi.

Mnoge umetničke kreacije nastale su upravo u Olimpiji. Poznate ličnosti tog doba, uključujući kraljeve i političare, učestvovale su u igrama s ciljem da još više ojačaju svoje pozicije putem pobeda. Filozofi poput Aristotela i Platona često su prisustvovali igrama, a takođe su održavali govore u predvorju Zevsovog hrama, promovišući ideje o jedinstvu svih Grka, prekidu ratova i miru. Ovi govori prenosili su se među brojnim posetiocima, dopirući do najudaljenijih grčkih gradova i kolonija, čime se razvijala svest o potrebama za svegrčkim jedinstvom. Međutim, karakter grčkog sveta se menjao kroz istoriju Igara. U klasičnom periodu postojali su grčki gradovi u kopnenoj Grčkoj, na Egejskim ostrvima, duž obale Male Azije (današnje Turske), kao i u južnoj Italiji, na Siciliji i u Kirenaici (današnji severoistok Libije).

Sa osvajanjima Aleksandra Makedonskog u kasnom IV veku pre nove ere, grčki svet se značajno proširio, obuhvatajući celu Malu Aziju i istočne regione, uključujući važna središta u današnjem Libanu i Egiptu. Na tim mestima osnovani su novi grčki gradovi koji su slali sportiste i organizovali igre. U II veku pre nove ere, Rim je postao svojevrsni "grčki grad", omogućavajući rimskim građanima da se takmiče na grčkim igrama. Tokom carskog perioda, ceo grčki svet postao je deo Rimskog carstva.

U II i III veku nove ere, rastući "autohtoni" provincijski gradovi dobijali su isti status kao grčki i rimski gradovi, proslavljajući ovu novinu putem novih grčkih igara, koje su se čak održavale i na području današnjeg Tunisa, gde prelepi mozaici dokumentuju te događaje. Ovo je posebno značajno, budući da grčke igre nisu postojale na Zapadu, osim u Italiji.

Nakon bitke kod Heroneje 338. godine pre nove ere, Makedonija je osvojila čitavu Grčku, što je označilo početak helenističkog perioda, koji traje od 338. do 146. godine pre nove ere. Kralj Filip II i njegov sin Aleksandar Makedonski bili su

posebno zainteresovani za Svetilište u Olimpiji, gde su izgradili čuvenu strukturu poznatu kao Filipeon. Aleksandrova duboka poštovanja prema Olimpijskim igrama evidentna su i u njegovom postupku oslobađanja ratnog zarobljenika iz Tebe tokom bitke kod Isosa, kada je saznao da je taj zarobljenik olimpijski pobednik (osobe koje su pobeđivale na Olimpijskim igrama dobijale su naslov „Olimpionik", koji im se dodeljivao do kraja života). Pored toga, njih dvojica su finansijski podržavali izgradnju Svetilišta. Kralj Filip II je takođe učestvovao na 105. Olimpijskim igrama 356. godine pre nove ere, gde se takmičio u konjičkim trkama i osvojio pobedu, pridobivši titulu Olimpionika.

4.14. UKIDANJE OLIMPIJSKIH IGARA

U 146. godini pre nove ere, Rimljani su osvojili Grčku, čime su preuzeli organizaciju Olimpijskih igara u Olimpiji. Od tog trenutka, na Igrama su učestvovali imperatori, vojskovođe i mnogi drugi istaknuti pojedinci, od kojih su neki postajali pobednici. Međutim, ovaj razvoj je, na neki način, doveo do postepenog gubitka popularnosti i značaja Olimpijskih igara, koje su uživale značajnu reputaciju do tada. Dodatno, brojni događaji koji su usledili doprineli su daljem opadanju vrednosti Igara. Rimski vojskovođa i političar Sula pljačkao je važna grčka svetilišta, uključujući Olimpiju, i 80. godine pre nove ere organizovao je 175. olimpijske igre u Rimu, dok su se u Olimpiji održavala samo takmičenja za dečake.

Tokom vremena, Igre su sve više gubile značaj, ali za vreme vladavine Augusta, između 30. i 14. godine nove ere, Olimpija i njene Igre ponovo su počele da dobijaju neki oblik sjaja. Ipak, u vreme vladavine Nerona, došlo je do novih događaja koji su doprineli daljem opadanju važnosti Igara. Neron je lično učestvovao i prisiljavao mnoge aristokrate da se takmiče, produžavajući 211. Olimpijske igre od 65. do 67. godine pre nove ere kako bi učestvovao u takmičenjima iz glume i muzike, uprkos svom nedostatku talenta. U trci konjskih kola, iskočio je iz kola, ali je bio proglašen Olimpionikom, a njegovo ime je uneseno u zvanične registre. Kako su se vladari smenjivali, tako se i filozofija prema Olimpijskim igrama menjala, pa je tako u vreme Hadrijana, koji je vladao od 117. do 138. godine, došlo do ponovnog interesovanja za Igre. Međutim, od III veka, njihov značaj postaje sve manji. Sve više takmičara dolazilo je iz Rimskog carstva, a Igre su postajale sve više globalnog karaktera, što je rezultiralo smanjenim interesovanjem grčkih gradova za učestvovanje. U nastojanju da zaštite svoje svevremeno svetilište i kip boga Zevsa od čestih pljačkanja, građani Elide su bili primorani da izgrade određene zidove, prilikom čega su srušili neka zdanja, uključujući hodnik Eho, Metron i Leonideon.

Započeto je ukidanje zvaničnog upisivanja imena pobednika sa 225. Olimpijskih igara 251. godine, ali su zabeleženi pobednici na nekim narednim igrama, uključujući 255. (241. g.), 262. (269. g.), 288. (373. g.) i 291. (385. g.) Olimpijske igre, sa poslednjim poznatim Olimpionikom, Arataksatinom, budućim kraljem Armenije. Poslednje Olimpijske igre održane su 393. godine, a 394. godine, kralj Teodosije zabranio je sve svečanosti povezane sa grčkim bogovima, uključujući i Olimpijske igre u drevnoj Olimpiji. Kip boga Zevsa je prenet u Konstantinopolj, čime je prekinuta duga tradicija koja se održavala u Olimpiji više od 1169 godina, tokom kojih su se Igre održale 293 puta. Svetilište je srušeno, a Teodosije II je spalio čuveni hram boga Zevsa. Na kraju, preostale građevine u drevnoj Olimpiji su uništene zemljotresima 522. i 551. godine, dok su klizišta i poplave reke Alfeje i Kladeje dodatno uništili brojne ruševine i ostatke spomenika.

OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U STAROM RIMU

5

5. OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U STAROM RIMU

Iako nije moguće s potpunom sigurnošću odrediti tačnu godinu osnivanja Rima, neki izvori, kao i narodna predaja, navode 753. godinu p.n.e. Prema legendama, grad su osnovali braća Romul i Rem. Rim je prvobitno bio pod vlašću kraljeva, a ustrojstvo rimske robovlasničke države obuhvatilo je kako robove, tako i slobodno stanovništvo. Nakon što je poslednji kralj smenjen s prestola 509. godine p.n.e., uspostavljena je republika, što je omogućilo dalji razvoj rimske države. Zdravi građani su tako postali deo vojnog aparata, a svi muškarci u dobi od 17 do 65 godina bili su vojno sposobni. Ovaj sistem je doprineo jačanju Rima kao države i njegovom širenju kroz osvajanje raznih teritorija, uključujući Apeninsko poluostrvo, Balkansko poluostrvo, Bliski Istok, Severnu Afriku, Španiju i Galiju. Sa 27. godinom p.n.e. započinje era Rimskog Carstva, tokom koje je vladao car Oktavijan Avgust. Njegov vojni aparat je jačao, čime je stvorena snažna Rimska Imperija. Međutim, od II veka, moćna Rimska Imperija počinje da slabi, usled prestanka osvajalačkih ratova i unutar političkih sukoba. Porobljeni narodi i vojska počinju da organizuju velike ustanke i pobune. Rimska Imperija se raspala 395. godine, deljenjem na Istočno i Zapadno Rimsko Carstvo.

Zapadno Rimsko Carstvo je konačno srušeno 476. godine, čime je propao robovlasnički sistem i otvoren put feudalizmu. Istočno Rimsko Carstvo, poznato kao Vizantija, doživelo je svoj kraj 1453. godine, kada ga je osvojila turska vojska (*Ilić, 2012*).

5.1. ETRURCI I POČECI SPORTA U ANTIČKOM RIMU

Etrurci su predstavljali ključnu poveznicu između grčkog i rimskog sveta. U tom periodu su na vlasti bili kraljevi. Od 1000. do 500. godine pre nove ere, oni su okupirali značajan deo severne Italije, poznat kao Etrurija, koja je obuhvatala veći deo današnje Toskane. U ovom regionu su osnovali konfederaciju od 12 gradova. Kao vešti trgovci, uspostavili su kontakte sa Grcima na jugu Italije i sa različitim oblastima Sredozemnog mora. Istraživači su raspravljali o tome da li su njihovi koreni bili u vilanovskoj kulturi gvozdenog doba koja je već postojala u tom prostoru ili su poticali iz Lidije u Maloj Aziji, gde su imali značajne kulturne veze.

Najnovija istraživanja sugerišu da su Etrurci bili autohtoni narod, ali pod uticajem ljudi sa Istoka, posebno Lidije. U svakom slučaju, Etrurci su postali uzbudljiva civilizacija sa sopstvenim specifičnostima.

U jednom periodu su se takmičili sa Rimljanima za dominaciju Italijom, a u VI veku pre nove ere, kada su dostigli vrhunac svoje moći, čak su zavladali samim Rimom. Tokom tog perioda, interakcija sa Rimljanima doprinela je razvoju Rima kao sofisticiranog grada. Međutim, na kraju su Rimljani uništili etrurske gradove jednog po jednog i inkorporirali etrurski društveni okvir u svoj vlastiti, što je dovelo do postepenog nestanka velikog dela etrurskog jezika i kulture. Ipak, etrurska groblja ostaju najbolji izvori za razumevanje etrurske kulture, pri čemu se ističu kamene grobnice (slične egipatskim). One obuhvataju zidne slike, bronzane figurice, ogledala i brojne oslikane vaze, koje su Grci masovno uvozili u Etruriju, posebno u VI veku pre nove ere. Na ovim slikama može se uočiti prikaz sportskih i fizičkih aktivnosti koje su imale značajan uticaj na kasniji razvoj rimske sportske kulture. Ipak, neki istraživači ukazuju na poteškoće u određivanju prirode sporta u svakodnevnom životu Etruraca isključivo na osnovu umetničkih dela.

Izvori ukazuju da je etrurska obrazovna praksa za decu bila slična onoj u Atini. Deca su od rođenja odgajana u porodici. Očevi su ih učili čitanju, pisanju i računanju, uz fizičke vežbe usmerene ka razvoju njihovih fizičkih sposobnosti, kao i veštinama rukovanja oružjem za potrebe lova. Do šesnaeste godine, deca su bila pod očinskim nadzorom, a potom su se pridruživala "juvenate" grupama, gde su se obučavala za vojne zadatke. Nekoliko umetničkih dela, poput onih iz poznate Grobnice kočija u Tarkviniji (datirane u VI vek pre nove ere), otkrivaju tribine za gledaoce na dva nivoa. Na najvišem nivou, aristokratski gledaoci, obučeni u haljine jarkih boja, pažljivo prate događaje ispod baldahina, dok na donjem nivou sede predstavnici nižih društvenih slojeva. Ove slike sugerišu da su Etrurci bili zainteresovani za atletska takmičenja i trke kočija, što je u suprotnosti s grčkom umetničkom tradicijom koja retko prikazuje skupove gledalaca.

Na osnovu čestih ilustracija u grobnicama, može se zaključiti da su Etrurci uživali u grčkoj atletici, mada izgleda da nisu organizovali periodične festivale važnosti kakvu su imali Grci. Umesto toga, sport su praktikovali u raznim prilikama, uključujući verske ceremonije, sahrane i državne događaje. Kao i Grci, povezivali su religiju sa takmičenjima; jedan pan-etrurski festival bio je u čast njihovog vrhunskog boga Tinia, iako nema podataka o specifičnom sportskom programu. Grobnica iz Olimpije iz kasnog VI veka pre nove ere sadrži nekoliko živopisnih prikaza trkača, bacača diska i skakača (Slika 43).

Slika 43. Slika sportista Etruraca (trkači, skakači i bacači)

Pored većine standardnih događaja u grčkim atletskim disciplinama, poput rvanja i boksa, prisutan je bio i pankration. Neki od crteža sugerišu postojanje nekog oblika skokova s motkom, što bi moglo implicirati skakanje u daljinu. Takođe, ilustracije prikazuju Etrurce sportiste koji se takmiče u kratkim pantalonama, slično trkačima, dok su rvači prikazani bez odeće (Slika 44).

Slika 44. Slika golih rvača

Etrurci su aktivno učestvovali u sportskim aktivnostima uz muzičku pratnju, slično kao i Grci, iako u manjoj meri. Muzika je bila integralni deo svakodnevnog života Etruraca. Grčki filozof Aristotel primećuje da su Etrurci svirali dok su obavljali razne zadatke poput bičevanja robova, pripreme hrane i lova. Žene su takođe bile uključene u etrursku atletiku i druge sportske aktivnostii, kao učesnice i kao posmatračice. Njihov društveni status u Etruriji bio je prilično visok, bile su aktivne u pozorištu i igrama, uživajući više sloboda nego žene u savremenoj Grčkoj i Rimu. Arheološki nalazi, kao što su poklopci urni, prikazuju žene i

muškarce kako se zajedno bore. Takođe, postoje prikazi žena u kratkim sportskim uniformama, koje su verovatno bile vešte sportistkinje umesto zabavljačica.

U Etruriji su se kočijaši utrkivali s uzdama postavljenim iza leđa i nosili su različite kostime u poređenju s grčkim takmičarima. Prema rimskom istoričaru Liviju, etrurski kralj Tarkvinije Prisk uveo je konjičke trke u Rim i dao je izgraditi poznati ˝Circus Maximus˝ za utrke kočija. Mnogi savremeni naučni izvori ne pripisuju poreklo rimskih gladijatorskih borbi Etrurcima, ali neki rimski literarni radovi sugerišu da su ratni zarobljenici učestvovali u borbama na festivalima kao ˝gladijatori˝. Iako umetnički prikazi ne ilustruju već postojeće gladijatorske borbe, postoje slike koje prikazuju Etrurce u ritualnim žrtvovanjima zatvorenika, borbama s bikovima i ˝igrama˝ u kojima su učestvovale kako ljudi, tako i životinje. Uz razne druge sportske aktivnosti, Etrurci su organizovali takmičenja na konjima poznata kao Trojanske igre, koje su se odvijale oko VII veka p.n.e. Ove igre mogu se smatrati pretečom rimske igre Troje, gde su dečaci različitih uzrasta izvodili složene konjičke vojne manevre. Etrurci su takođe bili aktivni u lovu, ribolovu, akrobaciji, žongliranju, vodenim sportovima i plesu, čime su ostavili značajan pečat na sportske tradicije koje su kasnije razvili Rimljani (*Crowther, 2007*) .

5.2. SPORTOVI I FIZIČKO VEŽBANJE U ANTIČKOM RIMU

U 509. godini pre nove ere okončana je monarhija i Rim je prešao u sistem republike. Slično kao u antičkoj Grčkoj, fizička aktivnost u Rimu bila je ključna za jačanje fizičkih sposobnosti vojnika. Marsovo polje, smešteno blizu rimskih zidina, služilo je kao poligon za obuku građana Rima, gde su se svakodnevno odvijale vežbe ratnih veština. Ove vežbe obuhvatale su raznovrsne fizičke aktivnosti, uključujući hodanje i trčanje sa ratnom opremom, jahanje, mačevanje i rvanje. Pored vojnika, građani su se bavili i atletskim disciplinama poput trčanja, bacanja koplja, bacanja diska, skakanja u dalj, kao i borilačkim sportovima kao što su rvanje i boks. Takmičenja su se održavala i u plivanju, jahanju i vožnji bojnih kola. Kao završetak vežbanja praktikovali su plivanje u reci Tibar. Godine 310. pre nove ere izgrađena su javna kupatila (Terme), koja su, osim što su služila za relaksaciju, omogućavala učenicima i vežbačima da savladaju plivanje. Ova kupatila bila su dostupna svima besplatno.

U starom Rimu postojalo je oko 900 javnih i privatnih kupatila. Poznate Carske terme obuhvatale su čitav kompleks različitih objekata, uključujući tople i hladne bazene, zgrade za gimnastiku, biblioteke, muzeje, vrtove, restorane i prodavnice. Rimske terme sadržavale su brojne dodatne prostorije, kao što su sobe za odmor i druženje, svlačionice, prostori za odlaganje odeće, kao i specijalizovana kupatila sa hladnom i vrućom vodom, sobe sa zagrejanih vazduhom i prostorije za masažu. U Rimskom Carstvu praksa fizičke aktivnosti pre kupanja bila je uobičajena. U dvorištima javnih kupatila Rimljani su se bavili raznim vrstama vežbi, podizanjem težina, igranjem lopte, uključujući tešku loptu poznatu danas kao "medicinka", kao i raznim društvenim igrama. Terme nisu služile samo za kupanje, već su predstavljale i arenu za različita takmičenja. Uopšteno, terme su igrale ključnu ulogu u očuvanju zdravlja i higijene rimskog stanovništva. Tokom vladavine rimskih careva izgrađene su najveće i najpoznatije terme, a to su trajale od vladavine Nerona (54. – 68. n.e.), Domicijana (81. – 96. n.e.), Karakale (197. – 217. n.e.), Dioklecijana (284. – 305. n.e.) i Konstantina (306. – 337. n.e.). Od svih ovih objekata, Karakaline terme isticale su se svojom veličinom i lepotom, obuhvatajući površinu od 14 hektara i izgrađene između 211. i 217. godine. Ove terme bile su kao posebna graditeljska celina, sa prelepim mermernim stubovima, bogatim mozaicima, freskama, vrtovima, bibliotekom i prostorima za odmor, a mogle su ugostiti čak 1000 kupača.

Za žene je u Rimu sportska aktivnost bila ograničena. Vežbale su trčanje, gimnastiku, bacanje diska i igranje lopte, a imale su posebne kupališne prostore u kojima su se pre odlaska na kupanje zagrevavale raznim vežbama. Ogroman uticaj na popularizaciju sporta i fizičkih aktivnosti imale su javne manifestacije, koje su se, slično kao kod Grka, održavale u okviru religijskih obreda, ali i na proslavama velikih trijumfa i vojnih pobeda. Među njima su se izdvajale Trojanske igre, a kasnije i Rimske igre. Ipak, vladari poput cara Sule (80. p.n.e.) i Julija Cezara (46. p.n.e.) pokušali su da presele Grčke Olimpijske igre u Rim, ali to nije naišlo na interesovanje publike, pa je ideja odbačena. Kako bi povećali interesovanje za sport i takmičenja, rimski imperatori organizovali su igre koje su podsećale na Grčke Panhelenske igre, održavajući ih svake na četiri ili pet godina.

Poznati rimski imperator Oktavijan Avgust organizovao je "Akcijane" 31. godine p.n.e. u Nikopolisu. Mnogo kasnije, 50. godine, Neron je organizovao igre poznate kao Neroneje. Domicijan je 86. godine uveo Kapitolske igre, koje su bile poznate po nedostatku atletskih takmičenja. Još ranije, u VI veku p.n.e., izgrađena je ogromna građevina za sportske događaje poznata kao ˝Circus Maximus˝ (Slika 45), koja je i danas neuporediva sa savremenim stadionima, s mogućnošću da primi čak oko 300000 gledalaca.

Slika 45. Prikaz Cirkus Maksimusa

U areni dimenzija 500 x 100 metara, koja je kasnije proširena na 780 x 140 metara, nalazio se centralni zid ukrašen kipovima bogova i brojnim oltarima. Na oba kraja arene postavljeni su kameni stubovi oko kojih su kola morala da naprave kružni zaokret. Imperijanska loža bila je ekskluzivna za careve, dok se ispod nje nalazio podijum namenjen svim predstavnicima Igara. Među sportskim disciplinama, najistaknutije su bile trke bojnih kola, pratioci rvačke borbe, boksa, trčanja, kao i prikazi veština jahanja i voltižovanja (vežbe na konju). Publika je uživala u raznolikim oblicima zabave tokom čitavog dana provedenog na trkalištu, uključujući navijanje i klađenje. Trke kola su bile najupečatljiviji događaj, često sa tragičnim ishodima uprkos zaštitnoj ogradi poznatoj kao Spina, te su se tako trke često završavale s malim brojem preživelih. Takmičari su bili podeljeni u četiri tima: Crveni, Beli, Zeleni i Plavi, kako bi se olakšalo navijanje i klađenje.

Igre su, poput onih u antičkoj Grčkoj, započinjale svečanom povorkom u kojoj su učestvovali suci, sveštenici, a kipove bogova nosili su takmičari. Zvanični početak igara označavao je trenutak kada bi jedan od predstavnika Igara bacio maramicu u arenu. Osim zabavnog karaktera, igre u Rimu su imale značajan socijalni uticaj, delujući kao sredstvo za umirivanje raznih društvenih nemira. Poznata krilatica "hleba i igara" pružala je utehu velikim narodnim masama. Ova izreka potekla je u Rimu 354. godine, kada je održano čak 175 dana igara. Gledaoci su tokom celog dana mogli da uživaju u programu igara, dok su dobijali besplatni hleb i vodu. Jedan od najpoznatijih aspekata antičkog Rima predstavljale su borbe gladijatora, čuvenih boraca (Slika 46).

Slika 46. Prikaz gladijatora u mozaiku

Prva zabeležena borba gladijatora datira iz 264. godine pre nove ere. Ova vrsta sportskog takmičenja predstavlja krvavi spektakl koji se nije javljao u antičkoj Grčkoj. Gladijatorske borbe su se održavale u različitim amfiteatrima, među kojima je najpoznatiji svakako ˝Koloseum˝ u Rimu. Ove borbe su bile izuzetno brutalne, često se završavajući smrću takmičara ili životinja. Vrednost ovakvih takmičenja procenjivala se na osnovu broja poginulih boraca - gladijatora i zveri, kao i količine prolivene krvi. Amfiteatri su obično imali kružni ili ovalni oblik. Arena, ili borilište, bila je smeštena u središtu i okružena stepenastim sedištem. Njene dimenzije su iznosile 85 x 53 metra. Rimski Koloseum imao je kapacitet od oko 100000 gledalaca (Slika 47).

Slika 47. Rimski Koloseum

Ova građevina bila je uzor mnogim poznatim stadionima zbog svoje impresivne infrastrukture, koja je obuhvatala čak 80 ulaza i izlaza, omogućavajući posetiocima da uđu ili izađu u razdoblju od 7 do 10 minuta (*Šiljak, 2007*).

Dimenzije stadiona bile su 188 x 156 metara, a visina je iznosila 50 metara. Organizatori su, s obzirom na udobnost gledališta, razapinjali zaštitne platnene pokrivače, poznate kao "velum", kako bi obezbedili zaštitu od jakih vrućina ili kiše. U cilju povećanja efektnosti borbi, neki amfiteatri su tada posedovali sistem cevi za dovod i odvod vode, omogućavajući izvođenje prikaza različitih pomorskih bitaka. Jedan od najuzbudljivijih sadržaja za publiku bili su takozvani "bestiarije", odnosno borbe između ljudi i različitih životinja, poput lavova i tigrova, koje su se izvodile u okviru pomorskih bitaka poznatih kao "naumahije". U tu svrhu, u Rimu je izgrađeno ogromno veštačko jezero, dok su se za veće gladijatorske borbe koristila prirodna jezera u okolini Rima. Prema nekim podacima, u jednoj od velikih gladijatorskih bitaka učestvovalo je čak 19000 gladijatora. Termin gladijator odnosio se na različite tipove boraca, s obzirom na vrste oružja kojim su se koristili. Među njima su bili "Samniti", naoružani kratkim mačem, "Hopliti", koji su nosili puni oklop, "Tračani", koji su imali šlem i štit, dok su se borci koji su se borili na konjima i kolima zvali "Esedariji". Tu su takođe bili i "Retiariji", naoružani trozupcem i mrežom. Za razliku od antičke Grčke, u Rimu su gladijatori često bili zarobljenici, osuđenici, žene koje su prekršile zakon i drugi slobodni ljudi koji su težili slavi.

Kako je vreme prolazilo, publika je postajala sve zahtevnija, tražeći inovacije u borbama i veće veštine od gladijatora, što je dovelo do otvaranja škola za njihovu obuku. Tokom borbi, u areni je bio prisutan samo jedan sudija, zadužen za osiguranje poštovanja pravila, kako nijedan borac ne bi izbegavao sukob. Ukoliko bi jedan od boraca bio ranjen ili odlučio da se preda, o njegovoj sudbini odlučivala je publika, u zavisnosti od njegovog performansa tokom borbe. Imperator ili car, koji je sedeo na počasnoj loži, podizao je palac prema gore u znak života ili ga spuštao u znak smrti, u skladu sa željama publike (*Šiljak, 2007*).

5.3. SPORTISTI ANTIČKOG RIMA

Gladijatori su postali istinski atlete svog vremena i celokupnog antičkog Rima. Borbe su često započinjale podizanjem ruke uz poznati pozdrav: "*Zdravo Cezare, pozdravljaju te oni koji će umreti*." Građani drevne Italije su svoju zahvalnost prema slavnim gladijatorima izražavali i putem grafita, od kojih su neki sačuvani na zidovima Pompeja. Rimska javnost je bila toliko fascinirana gladijatorima da su često pravili najave za nadolazeće borbe u amfiteatru; na primer, najavljivali su sukob između jednog gladijatora po imenu Feliks i medveda. Gladijatori su takođe ostavljali lične komentare na zidovima svojih trenažnih škola; poznati gladijator Flor se hvalio svojim pobedama u Nuceriji i Herkulanumu, dok se Tračanin Celadus ponosio titulom "srcelomca devojaka." Mansuetus, poznat kao "blagi gladijator," zakleo se da će posvetiti svoj štit boginji Veneri ukoliko pobedi svog protivnika.

Na formalniji način, organizatori borbi su s vremena na vreme objavljivali imena gladijatora u javnim najavama spektakla kako bi privukli veće mase. Ipak, uprkos opsežnom poznavanju gladijatorskih igara, mnogo je manje informacija dostupno o životima tih izuzetnih boraca nego o antičkim grčkim sportistima. Marsijal, koji je bio glavni izvor podataka o rimskim predstavama, sastavio je epigram o nepobedivom gladijatoru Hermesu, predstavljajući najsveobuhvatniji opis nekog gladijatora. Nepobedivi Hermes postao je zvezda svog vremena, a rimska javnost ga je s poštovanjem pratila i uživala u njegovim borbama. Za razliku od većine gladijatora koji su se specijalizovali za određene borbene veštine, Hermes je bio svestran i vešt u svim vrstama oružja. Njegov stil borbe često je podrazumevao pobede bez teških povreda ili ubijanja protivnika, što se smatralo posebno plemenitim. Starorimski građani su organizovali i popularne trke dvokolica.

Najpoznatiji vozač dvokolica bio je Gaj Apulej Diokle, koji drži rekord sa oko 3000 pobeda, stičući bogatstvo koje je menjalo društveni status, s tim da su samo neki senatori bili bogatiji od njega. Najuspešniji vozač toga doba bio je Pompej Musklosije sa neverovatnih 3559 trijumfa, dok je Flavije Skorpije takođe postigao izvanredan uspeh sa 2048 pobeda. Može se zaključiti da je pad Rimskog Carstva i pojava hrišćanstva rezultirao smanjenim interesovanjem za fizičko vežbanje i sport. Crkva je smatrala da je fizičko vežbanje neprimereno, jer se smatralo oblikom usmeravanja pažnje na fizičku lepotu, dok su skromnost i asketizam bili u fokusu. Sva takmičenja i sportski objekti su doživeli značajnu negativnu reakciju. Gladijatorske borbe su konačno ukinute i zabranjene 404. godine, a svi sportski objekti u starom Rimu, osim vizantijskih hipodroma, zatvoreni su 529. godine tokom vladavine Justinijana II.

SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U SREDNJEM VEKU

6

6. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U SREDNJEM VEKU

Nakon pada Rimskog Carstva započinje period poznat kao srednji vek, koji traje od 476. do 1492. godine. Ovaj vremenski okvir često se opisuje kao era feudalizma, karakterisana podelom društva na klasu feudalaca, tj. vlasnika zemljišta, i klasom kmetova, koja obuhvata seljake i zanatlije. Feudalni društveni sistem može se podeliti u dva osnovna perioda:

1. *Rani feudalizam, koji obuhvata vekove od V do XI;*
2. *Razvijeni feudalizam, koji traje od XI do XV veka.*

Tokom *ranog feudalizma*, od V do XI veka, pojava hrišćanstva imala je značajan uticaj na društvo, uključujući sport i fizičko vežbanje, koji su bili potisnuti. Obrazovanje je preuzelo sveštenstvo, koje je sve oblike fizičkih aktivnosti i sportske manifestacije ukinulo. Antički grčki ideal „zdrav duh u zdravom telu" zamenjen je fokusom na duhovne aspekte ljudskog postojanja. Disciplina je bila stroga, a fizičko kažnjavanje uobičajeno. Rad je postao sramota, a robovi su mogli biti prinudno angažovani isključivo silom. Manastiri su postali jedine institucije gde se mogla steći osnova pismenosti, ali bez ikakvih fizičkih aktivnosti. Ipak, sporadično je fizičko vežbanje i dalje opstajalo, posebno među decom plemića i vitezova ratnika, koji su se upuštali u određene fizičke vežbe. Takođe, oblici fizičkih aktivnosti zabeleženi su među seljacima i njihovom decom kroz različite igre i nadmetanja. Uprkos zabrani crkve na fizičko vežbanje i takmičenja, tradicionalni turniri koje su organizovali Germani, Normani i Irci od VIII veka ostali su neometani. Crkva nije mogla u potpunosti zabraniti fizičko vežbanje koje je bilo ključno za pripremu vojnika.

Tokom ovog perioda, vojnička fizička priprema bila je od izuzetne važnosti, posebno s razvojem novih vrsta oružja. Fizičko vežbanje organizovano je pretežno za decu vladajuće klase, koja je imala pristup zemljištu i resursima, dok su seljaci koristili svoja osnovna oruđa. Vladajuća klasa delila se na sveštenstvo i plemstvo, što je značajno uticalo na promene u kulturi i ideologiji, a samim tim i na fizičko vaspitanje i sport. Sa početkom perioda *razvijenog feudalizma, koji traje od XI do XV veka*, feudalizam je postao jači širom Evrope. Česti ratovi predstavljali su glavni interes feudalaca, dok su se od sportskih aktivnosti najčešće upražnjavali lov i veštine mačevanja. Pravilno fizičko vežbanje postalo je obavezno kako bi feudalci bili fizički spremni za zaštitu svojih teritorija.

6.1. OBLICI SPORTA U SREDNJEM VEKU NA DALEKOM ISTOKU

6.1.1. Kina

Igre koje su bile prisutne u antičko doba nastavile su da dominiraju tokom srednjeg veka. Među njima su se nalazile različite aktivnosti poput igara na ledu, plivanja, streličarstva, dizanja tereta, pola, jahanja i borilačkih veština. Jedna od najpopularnijih igara tog perioda bila je drevni kineski fudbal, poznat kao ču-ki ili ču-ju, čija se popularnost protezala čak do carskog dvora. Tokom dinastije Tang (VII – IX vek), popularnost ovog sporta naglo je porasla. U to vreme, igra se nije bitno razlikovala od savremenog fudbala, koji je kasnije postao popularan u Engleskoj, pošto je uključivala kožnu loptu napunjenu vazduhom i korišćenje mreža kao golova. Tokom dinastije Tang razvijene su i druge igre s loptom, kao što je igra sa jednim golom, gde su igrači mogli da koriste sve delove tela osim šaka, a lopta nije smela da padne na tlo. Takođe, polo, igra koju su igrali konjanici, nastala je u petom veku kada je Kina došla u kontakt s nomadima iz stepa. Za vreme dinastije Song (X – XIII vek), popularnost sportova sa loptom dodatno je porasla, jer su postali dostupni ne samo vojnicima i aristokratama, već i širem sloju stanovništva. Tokom dinastije Ming (XIV – XVII vek), tradicionalni kineski borilački sportovi razvijali su se u specijalizovanim manastirima, a njihovi složeni pokreti bili su usmereni na poboljšanje fizičkog blagostanja, umesto na upotrebu maksimalne snage, kao što je to bio slučaj u Grčkoj.

6.1.2. Japan

Mnoge igre iz perioda antike zadržale su se u Japanu i tokom srednjeg veka. Kako su carevi gubili svoju moć, događaji sumo rvanja postali su sve ređi, a njihova uloga i značaj na kraljevskom dvoru su slabili. Tokom Kamakura perioda, od kraja XII do XIV veka, ratnički vladari u Japanu promovisali su sumo kao oblik obuke za vojsku. U naredna tri veka bilo je malo zabeleženih podataka o ovom sportu, sve do trenutka kada su ga Japanci ponovo oživeli i preneli iz ruralnih područja u urbane sredine.

Na kraju XVII veka, definisan je ring sa krugom sličnim onom koji se koristi i danas, pri čemu je primarni cilj izbacivanje protivnika iz tog kruga. Specijalizovani ring, brojna publika, kao i profesionalizam učesnika doprineli su tome da sumo postane moderan sport. Osim sumo rvanja, druga sportska aktivnost koja potiče iz antičkog perioda, a u kojoj su učestvovali vladari, jeste igra poznata kao "kamari", koja se može smatrati predvodnikom fudbala. Takođe, kineska igra

"ču-ju" ima sličnosti s ovom igrom. Najraniji poznati dokazi o kamari datiraju iz 644. godine nove ere, dok mnogi izvori navode da su pravila standardizovana u XIII veku. Zabeleženo je da je igra bila veoma popularna među svim slojevima društva, uključujući i kraljevski dvor, koji je imao svoju verziju igre koju su igrali tokom cele godine, uključujući i proleće. Carevi su ovu igru igrali posebno prilikom proslava svojih ratnih uspeha. Međutim, najtalentovaniji igrači često su dolazili iz nižih društvenih slojeva. Povremeno su čak i žene učestvovale u ovoj igri. Igrači su nosili specijalno dizajnirane kožne cipele i svečanu odeću, uključujući crni šešir, koji je zamenio ranije lovačko odelo.

Poznato je da je jedan sportista, Kamo Narihira, vežbao svakodnevno bez prekida skoro pet i po godina. Godine 905. n.e., 8 dvorjana postiglo je 206 uzastopnih udaraca bez dodirivanja lopte s tlom. Kasnije su neki igrači zabeležili i više od hiljadu udaraca. Tim s većim brojem udaraca postao bi pobednik. Druga verzija igre bila je ocenjivačka, pri čemu su oficiri procenjivali igrače na osnovu njihovog stila, brzine i strategije. Neki istraživači upoređuju kamari s "takraw" igrama koje se praktikuju u jugoistočnoj Aziji, posebno u Maleziji, gde igrači nastoje održati loptu od tkanog materijala u vazduhu.

U savremenom Japanu, ˝kamari˝ je oživljen kako bi se očuvala tradicija i tradicionalni sport. Konjički sport bio je veoma cenjen i popularan u Japanu. Jahačke discipline uključivale su trke s preprekama, kao i gađanje lukom i strelom na galopirajućem konju. Japanci su imali svoju verziju igre polo poznatu kao "dakyu", u kojoj su igrači na konjima (ili ponekad pešice) pokušavali da loptu štapom gurnu u gol na svakom kraju terena. Ova igra najverovatnije datira iz VII veka n.e. i stekla je veliku popularnost među plemstvom u Nari i Kjotu od 727. do 986. n.e. Međutim, ˝dakyu˝ nije imao istu dugotrajnost kao kineski "ču-ju", jer je ubrzo nakon toga nestao iz zapisa, a ponovo se pojavio u revidiranom obliku tek u XVIII veku .

Osim navedenih sportova, u Japanu su postojale različite forme streličarstva, koje su vremenom postale jedan od popularnijih sportova. Uz sumo, streličarstvo je postalo sastavni deo godišnjih svečanosti na kraljevskim dvorovima. Od ranog VIII veka, streličarstvo je u palati bio važan godišnji događaj, pri čemu su takmičari gađali mete različitih dimenzija. Ova takmičenja nisu imala samo takmičarsku vrednost, već su služila i za održavanje vojne spremnosti u Japanu, s obzirom na to da su konjanici postali ključni deo carske vojske. Streličarstvo je tako postalo od suštinskog značaja u japanskom društvu, jer je i sam car morao da pokaže veštinu u ovom sportu, koji je simbolizovao jedinstvo sa svojim podanicima. Sličnosti se mogu uporediti sa vlašću u ranoj egipatskoj civilizaciji, gde je faraon demonstrirao svoje vladarske sposobnosti pokazivanjem atletskih veština.

Japansko plemstvo učestvovalo je u lovu na jastrebe, poznatim kao "takagari" (sokolarstvo), dok su pripadnici nižih staleža igrali igre poput bacanja kamenčića, poznate kao "indži." Konjske trke bile su popularne među svim društvenim slojevima. Mač je imao značajnu ulogu, kako u vojnom smislu, tako i u japanskoj mitologiji, koja beleži da je prvi mač potekao od bogova. Mač je postao osnovno oružje i simbol legendarnih "samurajskih" ratnika, predstavljajući njihovu moć i društveni status, čime su se seljaci razlikovali od careva. Samurajski mačevi, poznati kao "katane," karakterisani su izuzetno oštrim sečivom. Ipak, postoje ograničeni dokazi da su borbe mačevima bile izvor sportskih takmičenja sve do kasnijih vremena. Poreklo borilačkih veština u Japanu, slično kao i u Kini, ostaje tema rasprava. Neki istraživači veruju da se džiu-džicu, koje se smatra borilačkom veštinom samuraja, može pratiti unazad 2500 godina ili više, ali ne postoje pouzdani dokazi koji bi to potvrdili. Srednji vek u Japanu obeležen je samurajima, kada je formirano klasno društvo.

U XIV veku se pojavila ratnička klasa koja se sastojala od samuraja, koji su osim izvanrednih veština mačevanja, bili i vešti strelci i jahači, a morali su savladati i džiu-džicu, kao i borbu na konjima. Budući da im je mač bio glavno oružje, prolazili su kroz rigorozne i dugotrajne obuke. U slučaju bilo kakve osramoćenosti, časni i nepokolebljivi samuraji izvodili su ritualno samoubistvo poznato kao "harakiri," što se smatralo častnom smrću. Car bi ih odlikovao vojnim titulama "šoguna" i "velikog generala." Običan narod bavio se raznim drugim sportovima, uključujući kedno, ples, sumo i druge aktivnosti (*Šiljak, 2007*).

6.1.3. Koreja

U Koreji, tokom dinastije Korjo (935–1392 n.e.), taekkyon je evoluirao u organizovani sport, s takmičenjima među plemićima. Na festivalima su se održavala tradicionalna takmičenja u različitim veštinama, uključujući šutiranje, bacanje i hvatanje, uz popularnost sporta poznatog kao siruma. Jedan izvor navodi da su takmičari koristili razne tehnike, uključujući šutiranje, udaranje i elemente borbe rukama, koji su podsećali na upotrebu mača.

Pred kraj srednjeg veka, u XV veku, kralj Sonjong II uveo je svečano takmičenje u streličarstvu, pri čemu je poraženim takmičarima kao kaznu naređivao da konzumiraju alkohol. Ova praksa je imala sličnosti sa kaznama koje su primenjivali Japanci i Hetiti. I danas u Južnoj Koreji, pobednici sportskih takmičenja često zahtevaju od poraženih da piju alkohol.

Do kraja XVI veka, streljaštvo je postalo popularno među širokim slojevima stanovništva, zahvaljujući streličarskim poligonima koje je kralj Sonjong posebno uredio za ovu svrhu. Dok je mač predstavljao nacionalno oružje za Japance, u Koreji je to bio luk sa strelom, koji je imao sličan značaj.

6.2. OBLICI SPORTA U SREDNJEM VEKU NA AMERIČKOM KONTINENTU

6.2.1. Centralna Amerika (Meksiko)

Brojne civilizacije su se razvile na području između Severne i Južne Amerike, pri čemu je najstarija od njih bila Tlatilco, koja je postojala između 1500. i 900. godine pre nove ere. Nakon Tlatilca, pojavile su se civilizacije Olmeka, Teotihuacan, Tolteka, Zapoteka, Totonaken i Mizteka, da bi potom nastala poznata civilizacija Maja, koja je inhabitovala ovo područje od 300. do 900. godine nove ere, a nakon njih su se razvila i Asteci, koji su 1325. godine osnovali grad Tenohtitlan.

U okviru istorije sporta u Meksiku značajno mesto zauzimaju Tarahumara trkači, među kojima su se nalazile i žene. Istorijski podaci ukazuju da su ovi trkači redovno dostavljali svežu morsku vodu dvorskim kompleksima Asteka, koji su bili udaljeni oko 300 kilometara od obale. Tokom azteškog perioda, Tarahumara su služili i kao glasnici. Asteci su ostavili najviše informacija među svim meksičkim civilizacijama. Bili su ratnički narod koji je pridavao veliku pažnju fizičkom vežbanju. Za vreme verskih ceremonija praktikovali su razne sportove, uključujući rvanje, plivanje, skakanje i veslanje. U lovu i ribolovu koristili su koplja, luk i strelu, praćku, kao i cevčice za duvanje. Jedna od omiljenih igara koje su igrali bila je igra perjanicama, u kojoj su specijalnim daščicama udarali predmet ukrašen perjem.

U plemenu Tarahumara popularna igra bila je "takari", koja je uključivala udaranje perjem ukrašenog objekta drvenim palicama i loptom, podsećajući na savremeni hokej. Igra se odvijala na terenima impresivnih dimenzija, često nekoliko kilometara dužine, što ukazuje na izuzetnu fizičku kondiciju i izvanredne trkačke sposobnosti ovog naroda. S dolaskom Španaca u Meksiko 1529. godine, započeli su i događaji poput borbi sa bikovima i jahanja. U Meksiku su takođe bili popularni tradicionalni narodni plesovi, koji su predstavljali oblik fizičkog vežbanja. Sve ove sportske aktivnosti stekle su veliku popularnost, a narodni folklor uspeo je da očuva raznovrsne aspekte staromeksičke kulture (*Berar, 2000*) .

Na početku XVI veka, sa dolaskom španskih osvajača, na području Meksika otkriveni su brojni dokazi o veoma razvijenom sportskom životu civilizacija Maja i Asteka. Ova saznanja su se značajno povećala nakon istraživanja značajnih arheoloških lokaliteta, koji su otkrili ostatke sportskih objekata povezanih sa starijim civilizacijama, kao što su Olmek, Toltek i Zapotek. Najimpresivniji artefakti pronađeni su u starom naselju ˝Chichen-Itza˝, kao i u religijskom centru Monte Alban. Prema rečima arheologa, ovi sportski tereni su bili namenjeni za igre s loptom, koja je bila teška i ispunjena, a za koju se smatra da je svoj početak imala u olmečkoj civilizaciji (800 g. p.n.e. – 200 g. n.e.).

Na osnovu ovih arheoloških nalaza može se zaključiti da se sportski život Maja značajno razlikovao od onog u Evropi. Maje su imale posebno izgrađene terene za igre s loptom, čiji su rasporedi podsećali na oblik rimskog broja jedan (Slika 48).

Slika 48. Teren za loptanje

Sportsko igralište obuhvatalo je jedan glavni teren, kao i dva pomoćna terena, sva povezana međusobno. Aktivnosti koje su se odvijale s loptom podsećale su na oblik košarke, ali su u većoj meri imale religiozni karakter nego sportski. Na visini od 6 metara postavljen je kameni prsten ili obruč. (Slike 49,50).

Slika 49 i 50. Prikaz obruča kroz koji se lopta probacivala u ˝Chitzen Itzi˝ na visini od 6 m

Kada bi igrač uspeo da probaci loptu kroz postavljeni krug i time postigao poen, imao je mogućnost da zatraži od gledaoca kojeg bi odabrao određeni deo njegove imovine. U ovoj fascinantnoj igri lopte, učesnici su mogli da koriste bokove, laktove i zglobove stopala kao sredstva za postizanje cilja.

6.2.2. Južna Amerika (Peru)

Arheološki nalazi keramičkih artefakata u dolini Naska, koja je poznata po kulturi Naska s prikazima trčećih figura, navode da je trčanje predstavljalo primarnu fizičku aktivnost u Peruu tokom srednjeg veka. Carstvo Inka, koje se protezalo preko današnjih teritorija Perua, Bolivije, Čilea i Kolumbije, obuhvatilo je značajna prostranstva i razvijenu mrežu puteva koja je prelazila više od 22000 km. Kako bi održali dobru komunikaciju kroz celo carstvo, koristili su glasnike, ili trkače, kao jedini način prenosa informacija. Ovi trkači su bili stručno organizovani, postavljajući stanice na razdaljinama od približno 2,5 do 3 km, gde su čekali vesti i poruke od svojih prethodnika, slično štafetnim trkama u modernoj atletici. U jednom danu, prenesene vesti ili uputstva mogla su putovati čak do 250 km. Glasnici – trkači, poznati kao "časki", koristili su listove koke kako bi prešli velike razdaljine u što kraćem vremenu. Za poređenje, konjička pošta je u XVII veku putovala od Lime do Kuska u proseku 12 dana, dok su trkači tu istu relaciju prešli za samo 3 dana. Njihova uloga nije se svodila samo na prenošenje informacija. Oni su prenosili voće, povrće i ribu sa obale Tihog okeana do Kuska. Kao rezultat toga, morali su posedovati izuzetnu fizičku snagu i izdržljivost. Podaci ukazuju na to da su već u detinjstvu razvijali veštine trčanja kroz specifične metode treninga. Vladari su takođe bili obučeni za trčanje i pokazivali su svoje veštine na raznim svečanostima, na stazi dužine 9 km.

Pored trčanja, u kulturi Inka postojala su i razna druga takmičenja, uključujući plivanje mladića u punoj ratnoj opremi, rvanje, bacanje koplja, gađanje lukom i strelom, kao i borbe štapovima. Takođe su koristili specifične vrste bumeranga i igrali igre s teškom gumenom loptom, sličnoj medicinskoj lopti. S dolaskom Španaca, započela su nova takmičenja u jahanju i igrama uz učešće bikova, po kojima su Španci postali poznati (*Šiljak, 2007*).

6.3. OBLICI SPORTA FIZIČKOG VEŽBANJA U SREDNJEM VEKU U EVROPI

Period srednjeg veka u Evropi bio je obeležen značajnim uticajem hrišćanstva na svakodnevni život ljudi. Crkva je izrazito protivila svim oblicima sporta, fizičkog vežbanja i takmičenja, što je rezultiralo njihovim zabranama. Tokom ovog perioda, crkva je imala monopol nad vlasti i bila izuzetno moćna, dok je istovremeno propagirala ideje ravnopravnosti među ljudima i asketizma. Pored crkvenih autoriteta, plemstvo je takođe imalo značajnu ulogu i bogatstvo. Obrazovni sistem u to vreme bio je pod kontrolom sveštenstva, dok su fizičkim aktivnostima najviše se posvećivali deca plemića i vitezova, uprkos crkvenim protivljenjima. Samo su manastiri bili izuzeti od fizičkih vežbi. Tradicionalne i narodne forme takmičenja praktikovali su seoski stanovnici i njihova deca. U cilju unapređenja fizičke spreme vojnika, crkva je odobravala određene oblike vežbanja koji su bili korisni za borbu. Osim ratovanja, feudalci su se bavili i lovom, što je zahtevalo specifične fizičke sposobnosti, veštine jahanja, kao i preciznost u rukovanju oružjem. Sve te veštine razvijane su kroz redovno fizičko vežbanje koje se praktikovalo svakodnevno.

6.3.1. Vitezovi

Značajni uspesi u borbama koje su predvodili naoružani konjanici, poznati kao vitezovi, doveli su do formiranja novog vojnog sistema. Ovaj vojni rod bio je sastavljen od sinova plemića. U celoj Evropi počele su da se osnivaju viteške organizacije sa profesionalnim vojnicima-vitezovima, čija je svrha bila učešće u borbama i ratovima, dok su u slobodno vreme vežbali i učestvovali na raznim viteškim turnirima, demonstrirajući svoje borilačke veštine. Njihova misija bila je zaštita slabijih, a posebno su pokazivali veliko poštovanje prema ženama. Vitezovi su prolazili kroz trofazni sistem obrazovanja koji se završavao do 21. godine života. Prva faza trajala je do 7. godine, kada su dečaci sticali znanja i

veštine unutar porodice. U drugom periodu, od 7. do 14. godine, učestvovali su u sistematskim vežbanjima pod pažnjom oca, ali ne kod kuće, već u takozvanim samostanskim školama. Tamo su se usavršavali u različitim aktivnostima poput trčanja, skakanja, penjanja, plivanja, jahanja, bacanja koplja, gađanja lukom i strelom, dizanja težih kamenčića, rvanja, boksovanja, veštini mačevanja, kao i u rukovanju nožem, kopljem i štitom (Slika 51).

Slika 51. Vežbanje mladih budućih vitezova

U trećem i poslednjem razdoblju, koje obuhvata godine od 14. do 21., budući vitez je obično bio upućen na praksu u neki drugi dvor, gde je imao ulogu štitonoše ili pomoćnika pravog viteza. Pored toga, budući vitezovi su se usavršavali u veštinama rukovanja oružjem i praktičnoj borbi, kao i bez oružja. Ceo sistem fizičke obuke budućih vitezova sastojala se od sedam osnovnih veština: jahanje, plivanje, lov, gađanje lukom i strelom, borilačke veštine (uključujući mačevanje, rukovanje kopljem i rvanje), dvorske igre (kao što su ples, različite igre, i šah) i veštine elokventnog govora, što obuhvata poznavanje stranih jezika, pevanje i kultivisano ponašanje (*Šiljak, 2007*).

Kada bi završio svoja tri razdoblja obuke i napunio 21. godinu, mladić bi bio proglašen za viteza. Ova ceremonija bi se izvodila tako što bi kralj ili gospodar stavio vrh mača na jedno, a zatim na drugo rame, čime se potvrđivalo da je savladao sve potrebne veštine i postigao određeni nivo zrelosti. Sistem viteškog vaspitanja i obrazovanja sličan je obukama mladih ratnika u antičkoj Grčkoj, uprkos tome što je crkva neslagala s ovakvim pristupom obrazovanju. U suprotnosti sa muškom decom, devojčice nisu imale formalno vaspitanje. Njih su podizale majke kod kuće. Prema određenim arheološkim nalazima, žene su učestvovale u sportskim aktivnostima zabavnog karaktera, uključujući igre s loptom koje su bile slične današnjem kriketu i tenisu. Samo su plemićke žene mogle prisustvovati

viteškim turnirima, koji su se održavali u njihovu čast, a one su često dodeljivale nagrade pobednicima. Iako je tokom starog veka dominirao kult razvoja duha i tela, a tokom srednjeg veka fokus na duhovnom razvoju, fizičko vaspitanje i sport su bili rezervisani isključivo za vitezove i činili su sastavni deo njihovog obrazovanja.

6.3.2. Takmičenja vitezova (viteški turniri)

Viteški turniri organizovani su za vreme mira kako bi vitezovi održali svoju borbenu spremnost za buduće sukobe. Većina turnira predstavljala je simulaciju bitaka i razne vojne vežbe. Na čuvenim Galskim igrama u Francuskoj tokom XII veka organizovani su najuzbudljiviji turniri, na kojima su učestvovali plemići u parovima ili grupama. Dok su antičke Olimpijske igre bile vrhunac sportskih dostignuća u antičkoj Grčkoj i dok su trke bojnih kola predstavljale sličan fenomen u Rimu, viteški turniri su se u srednjem veku praktično izjednačavali sa tim sportskim događajima. (Slika 52).

Slika 52. Viteška borba

Takmičari na viteškim turnirima bili su opremljeni teškim oklopima i oružjem namenjenim za napad i odbranu, pri čemu je koplje bilo njihovo glavno oružje. Pored koplja, koristili su i teške mačeve, čija je svrha bila probijanje oklopa vitezova srušenih s konja. Dodatna oprema uključivala je buzdovane, bojni čekić i sekire. Ključni deo odbrane viteza bio je viteški štit. Kako su se turniri u početku održavali u dvorskim prostorima, a interesovanje opadalo, organizacija se preselila na gradske trgove i livade izvan gradova. Učesnici su se okupljali nekoliko

dana pre turnira kako bi sudije, poznate kao heraldici, proverile njihovo poreklo i opremu, kao i konje, pošto su vitezovi morali biti časni. Dan uoči turnira, mlađi vitezovi su se borili u međusobnim dvobojima, što je rezultiralo povredama među borcima. Na glavnom turniru, vitezovi su se borili u grupama, ali je vremenom ovaj način borbe zamenjen parnim dvobojima, poznatim kao "megdan" u Nemačkoj i Istočnoj Evropi, ili "duel" u Zapadnoj Evropi. Pravilnik je omogućavao izazivaču da odluči da li će borba trajati do pobede ili do smrti. Ako bi izazivač drvenim delom koplja dotakao štit protivnika, to bi značilo borbu do pobede. Ako bi, međutim, dotakao metalnim vrhom, borba bi se smatrala do smrti. Pored dvoboja, program turnira uključivao je i druge takmičarske discipline, poput bacanja koplja, sekira, buzdovana, gađanja iz luka i samostrela, kao i borbe prsa u prsa. Na kraju svakog turnira, sudije su proglašavale apsolutnog pobednika, najboljeg viteza.

Prve nagrade za najboljeg viteza bile su simbolične, ali su vremenom postale novčane, ili je pobednik mogao zahtevati "ruku plemkinje". Prema pravilima, pobedniku su pripadali konj i oružje pobeđenog. Povećane materijalne nagrade podstakle su vitezove da učestvuju na što više turnira, jer su eventualne pobede donosile značajnu finansijsku dobit. Ovaj trend vodio je ka profesionalizaciji, slično onome što se događalo u kasnijem periodu antičke Grčke, što je zahtevalo od vitezova svakodnevno vežbanje. Uvođenje vatrenog oružja dovelo je do opadanja popularnosti viteških borbi, a samim tim i interesa mladih plemića za vežbanje. Tokom narednih vekova, viteška takmičenja stekla su zabavni karakter bez praktične primene u ratu. Kasniji period donosi dodatne sportske discipline unutar viteških turnira, uključujući takmičenja u gađanju alke i zabavna jahanja.

6.3.3. Lov kao sportska aktivnost

Lov je bio izuzetno popularan među plemićima i plemkinjama. Pored poznavanja taktike, lov je zahtevao i veštine jahanja, preciznost u gađanju, brzinu i izdržljivost, s obzirom na to da su lovovi često trajali nekoliko dana. Ciljevi lova uključivali su krvoločnu divljač poput medveda, vukova, divljih svinja i jelena, a istovremeno je služio kao proba viteških veština.

6.3.4. Sportska narodna takmičenja

Mnoga fizička vežbanja iz srednjeg veka očuvala su se i prenela iz antičkog doba. Popularne sportske aktivnosti uključivale su takmičenja u trčanju, rvanju, bacanju, skakanju, plivanju, plesovima i raznim igrama. Crkva je podržavala ove aktivnosti, smatrajući ih bezopasnim u kontekstu mogućih ustanka i ratova. Kasniji deo srednjeg veka kombinuje viteške takmičarske discipline sa narodnim aktivnostima, posebno u trčanju, rvanju, bacanjima i potezanju motke viteških slugu. Ova takmičenja održavala su se na ceremonijama prilikom crkvenih praznika, a pravila su se strogo poštovala.

6.4. OBLICI SPORTA I FIZIČKOG VEŽBANJA U SREDNJEM VEKU U SRBIJI

Na prekretnici između VI i VII veka, srpsko stanovništvo se naselilo u centralnom delu Balkanskog poluostrva. Osim jezika i kulturnih običaja, Srbi su doneli i svoje metode fizičkog vežbanja, koje su koristili u vojnom kontekstu. Ove aktivnosti uključivale su vežbe s kopljem i mačem, kao i borilačke veštine poput pesničenja i rvanja. Kroz vojne sukobe, posebno sa Vizantijom, Srbi su usvojili i nove tehnike borbe. U XII veku, Stefan Nemanja je osnovao nezavisnu srpsku državu, a dinastija Nemanjića je vladala Srbijom sve do XV veka. Prema nekim izvorima, u tom razdoblju srpsko plemstvo je organizovalo fizičko vežbanje za svoju decu. Stefan Nemanja je takođe bio osnivač Prvog srpskog viteškog reda, nazvanog "Sveti Stefan". Ovaj red je postao simbol srpske vladavine, a svih narednih srpskih vladara je krasilo ime Stefan, kao odražavanje viteške tradicije. Osim ovog reda, osnovani su i drugi viteški redovi, uključujući Orla, Vuka, Zmaja, Sokola i Svetog Savu. U Srbiji su se organizovali viteški turniri slični onima u drugim evropskim zemljama, koji su se koristili za proveru viteških sposobnosti. Srpski vitezovi učestvovali su i u turnirima koji su se održavali u Veneciji, Ugarskoj i drugim gradovima izvan Srbije.

U okviru srpske vojske, plemići (vitezovi) su bili konjanici, dok su pešadiju činili seljaci koji su morali biti dobro fizički pripremljeni. Narod, odnosno seljaci, angažovali su se u raznim fizičkim aktivnostima i takmičenjima, kao što su bacanje kamena, trčanje, rvanje, pesničenje i borbe s kopljem i mačem. Razvoj fizičke kulture bio je zasnovan na prirodnim oblicima kretanja. Umesto turnira, srpski vitezovi su učestvovali u megdanima. Ključna razlika između turnira i megdana bila je ta da su turniri obuhvatali samo jednu disciplinu, dok su megdani podrazumevali

više disciplina i omogućavali vitezovima da se bore i peške, uz lakšu opremu. U borbi, nakon obaranja vitezova s konja, ta borba se nastavila mačem, zatim buzdovanom, a na kraju rvanjem. Megdani su se organizovali u okviru raznih svečanosti, uključujući ženidbe, sabore, krunidbe i druge verske ceremonije. Na venčanju cara Dušana, osim bogate gozbe, održavala su se i viteška nadmetanja u kojima su učestvovali vitezovi iz Vizantije, Bugarske, Ugarske i Nemačke. Ove svečanosti su obuhvatale i konjičke trke, gađanje strelom, bacanje noževa, buzdovana, koplja i rvanje (*Kordić, 2002*).

Pored viteških takmičenja, različite vrste trka su takođe uživale veliku popularnost u to vreme. "Potecišta" su predstavljala mesta na kojima su se održavale trke. S obzirom na to da u Srbiji tada nije bilo uređenih hipodroma, ovaj termin je korišćen za označavanje staza za trke. Uključivale su konjske trke, kasačke trke i trke pešaka. Krajem XIV i tokom XV veka, kada je Srbija pala pod osmansku vlast, došlo je do gubitka takmičarskog aspekta fizičke kulture. Fokus se preusmerio isključivo na vežbanje u vojničke svrhe, odnosno pripreme za borbe protiv Turaka. Despot Stefan Lazarević, sin kneza Lazara, kao vazal Ugarske i Turske, aktivno je učestvovao na brojnim viteškim turnirima i borbama širom Evrope. Osim toga, organizovao je viteške igre i uspostavio škole za viteške borilačke veštine.

SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U NOVOM VEKU

7

7. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U NOVOM VEKU

Period novog veka, koji se proteže od XV do XIX veka, obeležen je slabljenjem feudalnog društvenog sistema. Ovaj period je usledio nakon faza ranog i razvijenog feudalizma, a karakteriše ga razvoj poznatog kasnog feudalizma, koji je postao plodno tlo za veliki ekonomski napredak. Tokom ovih vekova, došlo je do značajnih pronalazaka, uključujući barut, papir, busolu i štampu, kao i do otkrića novih geografskih prostora. Ovi događaji su imali dubok uticaj na čitavo čovečanstvo, a posredno su oblikovali i razvoj fizičkog vežbanja i sporta. Tokom ovog perioda pojavila se nova društvena klasa – građanstvo. Ova klasa je nastala kako su se istaknuti kmetovi počeli naseljavati u blizini dvoraca i raskrsnica. Ovo je dovelo do podele rada i jačanja ekonomskog sloja koji se kulturno i politički afirmisao, a taj proces je bio popraćen i razvojem sporta i fizičkog vežbanja.

7.1. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE MEĐU GRAĐANSTVOM

U novim gradovima, s obzirom na pretnje od različitih neprijatelja, bilo je potrebno obezbediti zaštitu. Gradovi su bili opasani zidinama, a njihovi stanovnici su se obučavali u veštinama borbe. Bogatiji građani su počeli da utiču na upravljanje gradovima i, imitujući plemstvo, težili su da svojoj deci obezbede viteško obrazovanje. Mlađi su učili veštine poput jahanja, mačevanja i gađanja lukom i strelom. Organizovali su turnire koji su često nadmašivali tradicionalne viteške. Ostalo gradsko stanovništvo, slično kao kmetovi ranijih doba, bavilo se raznim oblicima vežbanja, uključujući trčanje, bacanje kamena, skakanje i rvanje. Pored ovih tradicionalnih aktivnosti, počeli su da se razvijaju novi oblici sportskog takmičenja, poput plesa, kuglanja, jahanja i različitih igara loptom. Sa viškom slobodnog vremena, građani su se posvetili takmičenjima i pripremama za njih. Mnogi gradovi su izvan zidina podigli sportske površine na kojima su se organizovala takmičenja u trčanju, mačevanju, rvanju, streljaštvu i bacanju. Ova veća takmičenja su nazivana "otvorene igre" i privlačila su sve stanovnike grada. Mačevanje je postalo izuzetno popularno, što je dovelo do otvaranja brojnih mačevalačkih društava sa školama za obuku, gde su kandidati sticali posebne borilačke veštine. Ova društva su često nosila imena po svecima, a među najistaknutijim su bila ona u Nemačkoj, kao što su "Braća Svetog Marka"

i "Slobodni mačevaoci Svetog Vida". Najbolji takmičari su nazivani majstorima, dok su oni sa slabijim veštinama nazivani pomoćnicima ili kalfama, a najmlađi su se nazivani učenicima ili šegrtima.

Na raznim manifestacijama i festivalima organizovani su zabavni programi kako bi privukli što više stranih posetilaca. Tokom ovog perioda, igre sa loptom postajale su sve popularnije, a jedna igra koja je najviše podsećala na današnji fudbal posebno je privukla pažnju. Zbog velikog broja gledalaca i gužvi, ova igra je bila zabranjivana kraljevskim i gradskim dekretima u Francuskoj i Engleskoj. Međutim, zabranjene igre su se igrale na otvorenim površinama van gradova, poznate kao "soule" u Francuskoj i "calcio" u Italiji, od XII do XIX veka. Ova igra se smatrala pretečom fudbala, hokeja na travi i ragbija. Golf, kao igra, nastao je u XV veku pod nazivom "malj" i prilagođen je modernim pravilima. Igra "paume," koja je prvobitno igrana rukom na otvorenom, kasnije je prešla u zatvorene prostore, a sportisti su počeli da koriste rekete zbog tvrđih loptica. U Francuskoj, popularnost igre dovela je do izgradnje oko 260 igrališta u Parizu, a kralj Luj XI je čak naredio proizvodnju specijalnih loptica vrhunskog kvaliteta. Postojala su i zvanična pravila, objavljena 1599. godine, a prema zapisima, svi francuski kraljevi su igrali ovu igru. Ovi novi sportovi značajno su uticali na opšti razvoj sportske kulture, a pored njih, održavali su se i razni događaji u plivanju, jedrenju, veslanju, skakanju u vodu, kao i zimske sportske aktivnosti poput vožnje sankama, skijanja i klizanja na ledu.

7.2. TEORIJSKE I PRAKTIČNE OSNOVE SPORTA U NOVOM VEKU

Od XV veka u Italiji počinje aktivno proučavanje umetničkih, filozofskih i književnih dela iz antičkog razdoblja. Latinski jezik postaje sredstvo komunikacije među obrazovanim ljudima tog vremena. Italijanski pesnici i umetnici nastojali su da obnove antičku civilizaciju koja ih je neizmerno fascinirala, što je dovelo do pojave pokreta nazvanih "renesansa" i "humanizam". Ovi pokreti su naglašavali vrednosti kulture antičke Grčke, uključujući sport i fizičko vežbanje kao ključne komponente. Cilj je bio povratak duha antičkog doba u svim aspektima života, posebno u obnovi veze između duha i tela, koja je bila karakteristična za to vreme. Ovaj cilj je postignut uspostavljanjem fizičke kulture unutar obrazovnog sistema, čime su aktivnosti kao što su fizičko vežbanje i sportska takmičenja dobile na značaju. Mnogi istaknuti mislioci, pedagozi, lekari, pisci i teolozi složili su se oko ovih ideja, ističući u svojim delima i praktičnom radu značaj fizičkog vaspitanja, vežbanja i takmičenja.

Vittorio da Feltre (1377–1446), poznati vaspitač, realizovao je svoju viziju 1425. godine osnivanjem škole koja je sledila principe harmoničnog razvoja duha i tela, nazivajući je "kuća radosti". Fizičke aktivnosti s decom sprovodio je na otvorenom, u prirodi, i te aktivnosti uključivale su razne sportove, od trčanja i mačevanja do plivanja i jahanja, što je deci činilo vežbanje veoma privlačnim.

Heronimus Merkurialis (1530–1606), lekar i profesor, naglasio je u svojoj knjizi "Gimnastička veština" iz 1567. godine značaj gimnastike za zdravlje i prevenciju bolesti. Ova knjiga, koja se sastoji od šest tomova i sadrži više od 300 ilustracija, uvela je metodičku podelu nastavne jedinice na tri dela, koja se i danas koristi u fizičkom vaspitanju i različitim sportskim treninzima: I pripremni deo, II osnovni deo i III završni deo.

François Montaigne (1533–1592), francuski filozof, ukazivao je na važnost igara, trčanja, borilačkih veština, plesa i muzike za celokupni razvoj ličnosti kod dece. On je isticao da se tako ne vaspita samo telo ili duh, već kompletna osoba sa svim pozitivnim osobinama.

Richard Mulcaster (1530–1611), direktor jedne engleske škole, zalagao se za to da fizičko vaspitanje postane osnovni aspekt obrazovanja dece i omladine, preporučujući igre, fudbal, trčanje, skakanje i druge sportske aktivnosti.

Jan Amos Komenski (1592–1670), češki teolog i mislilac, takođe je učestvovao u reformi školstva. U svojim delima ukazivao je na to da je fizičko vežbanje neophodan deo života mladih i ključ za očuvanje zdravlja, posebno naglašavajući vrednost takmičenja u razvoju ličnosti.

John Locke (1632–1704), engleski lekar, filozof i političar, smatrao je zdravlje najvažnijim uslovom za srećan život, naglašavajući da se to može postići samo redovnim fizičkim vežbanjem i citirajući Juvenala: "Mens sana in corpore sano" (Zdrav duh u zdravom telu).

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), jedan od najuticajnijih francuskih mislilaca XVIII veka, istakao je značaj fizičkog vaspitanja, posebno u prirodi. On je verovao da je razvoj fizičke snage prioritet, a zatim dolazi razvoj intelekta.

François Nahtegal (1777–1847), Nemac koji je emigrirao u Dansku, bio je ključna figura u uvođenju fizičkog vaspitanja u danskim školama 1814. godine, zalažući se i za fizičko obrazovanje devojčica.

7.3. FILANTROPIZAM

Krajem XVIII veka u Nemačkoj počelo je otvaranje škola poznatih kao "filantropi". Ovi edukativni centri su, pod uticajem novih teorija o vaspitanju koje su se fokusirale na fizičko razvijanje, nastojali da sprovedu ove ideje u celokupnom društvu.

Johan Bernard Bezedov (1773 – 1790) je 1774. godine osnovao prvi filantropinum u Dessau, smešten u blizini reke i parka, izvan urbanog jezgra. Ova škola je imala karakter internata, a njen obrazovni program uključivao je pet sati fizičkog vežbanja i muzičkih aktivnosti svakog dana. Program fizičkog vežbanja bio je podeljen u tri segmenta: 1) *dečije igre*, 2) *fizički rad u vrtu*, i 3) *fizičke aktivnosti u prirodi*, uključujući šume, parkove, livade, oborena stabla kao i penjanje na drveće i druge prirodne objekte. Ovi oblici vežbi predstavljali su utemeljenje budućih vežbi na spravama. Vremenom su u blizini filantropinuma postavljene specijalizovane sprave za vežbanje, koje su predstavljale prva javna vežbališta. Unutar fizičkih vežbi, veliki značaj dat je prirodnim oblicima kretanja, kao što su igre, trčanje, skakanje, rvanje, penjanje i nošenje tereta. Takođe, naglašavana je važnost jednostavnijeg oblačenja i lične higijene. U početku su se koristile prirodne prepreke, ali su kasnije konstruisane posebne sprave kao što su jame, skakačke bande, uže, lestvice za penjanje, grede za vežbe ravnoteže i paralelne šipke. Ove vežbe su kasnije integrisane u "Dessau petoboj" – koji se sastojao od trčanja, skakanja, penjanja, nošenja tereta i balansiranja. Ovaj inovativni pristup fizičkom vežbanju postao je deo nastavnog programa u redovnim školama, te su po uzoru na Dessau započeli razvoj i drugi filantropinumi širom Nemačke i van njenih granica.

Johan Hristofer Guts Muts (1759 – 1839), koji je radio kao vaspitač u filantropinumu u Šnepfentalu, tokom svoje karijere razvio je dobro organizovan i raznovrstan sistem vežbanja. Autor je nekoliko knjiga o fizičkim aktivnostima, uključujući i prvu knjigu o gimnastici pod naslovom "Gimnastika za mlade". U ovom delu, detaljno je opisao ciljeve, zadatke i značaj fizičkog vežbanja, kao i sistematizovane fizičke vežbe koje su obuhvatale tri komponente: 1) *prave gimnastičke vežbe* (poput skakanja, trčanja, bacanja, rvanja, balansiranja, dizanja tereta, plesa), 2) *ručne radove* i 3) *društvene igre za mlade*. Ovo delo, objavljeno 1793. godine, doživelo je brojne verzije na različitim jezicima i imalo je značajan uticaj na osnivače različitih gimnastičkih sistema, uključujući Jahna, Linga i Amorosa (*Berar, 2000*).

U Srbiji, tokom ovog perioda, nije bilo fizičkih vežbi niti tradicionalnih ili sportskih takmičenja, budući da je zemlja bila pod vlašću i ropstvom Osmanlijskog Carstva. Samo je potčinjena aristokratija imala mogućnost da, u okviru svojih dužnosti prema turskim vlastima, usavršava vojne veštine.

7.4. GIMNASTIČKI SISTEMI SPORTA U KAPITALISTIČKO DOBA

Kapitalističko doba započinje Francuskom buržoaskom revolucijom 1789. godine i traje sve do Prvog svetskog rata. Ova epoha bila je obeležena brzim napretkom u industrijskoj proizvodnji, nauci, kulturi i brojnim inovacijama. Ovi razvojni procesi takođe su uticali na evoluciju fizičkog vežbanja i sporta, koji su se proširili širom sveta. Inspirisani filantropima, formirali su se nacionalni gimnastički sistemi. XIX vek predstavlja ključnu prekretnicu za sport i fizičko vežbanje, s obzirom na to da su se ove aktivnosti počele praktikovati van školskih okvira i filantropskih institucija. Sve te aktivnosti su se zajednički označavale kao „antička gimnastika". U nekim evropskim zemljama uspostavljeni su gimnastički sistemi čiji je osnovni cilj bio uključiti što veći broj ljudi svih starosnih dobi u programe fizičkog vežbanja, radi poboljšanja zdravlja i fizičke kondicije. Stvarana su nacionalna gimnastička i sportska udruženja, kao i mnoga sportska društva. Osvrtajući se na različite teorije, filozofe, lekare i pedagoge, mnoge države su oblikovale svoje sisteme vežbanja, ukazujući na opšte prednosti i uticaj fizičkog vežbanja i sporta na psiho-fizičko zdravlje (Šiljak, 2007). Zahvaljujući različitim faktorima, postavljeni su temelji za razvoj gimnastike kao sportske discipline, kao i novi pristupi razvoju sporta i fizičke aktivnosti.

7.4.1. Gimnastički sistemi sporta u Nemačkoj

Gimnastički sistem vežbanja proizašao je iz pokreta za oslobođenje nemačkih teritorija od francuske okupacije. Pored gimnastičkih sistema, osnivali su se i klubovi za mačevanje i plivanje, a organizovana su brojna javna i demonstrativna vežbanja na otvorenom. Svi ti gimnastički sistemi i udruženja (turnvereini) imali su zajednički cilj, sličan onome iz antike, a to je bila priprema mladih i jačanje njihovih fizičkih i mentalnih sposobnosti u vojne svrhe, radi zaštite domovine.

Osnivač ovog pokreta u Nemačkoj bio je *Johan Fridrih Ludvig Jan* (1778 – 1852). Da bi uspešno implementirao ovakav sistem vežbanja, Jan je trebalo da primeni metode i iskustva prethodnih stručnjaka iz oblasti gimnastike. Osmislio

je i izgradio jedno od prvih otvorenih vežbališta u Berlinu, na livadi poznatoj kao ˝Hajzenhajde˝, gde je moglo vežbati istovremeno više od hiljadu vežbača svih uzrasta, slično tradicionalnim praksama u antičkoj Grčkoj. Vežbanje među mladima počelo je da dobija na popularnosti. Već 1810. godine organizovane su grupne vežbe za učenike nekih berlinskih škola, koje su se održavale dva puta nedeljno, a sve više mladih iz Berlina pridruživalo se ovim aktivnostima. Dve godine kasnije, 1812. godine, oko 500 njih je aktivno vežbalo, uz prisustvo brojnih posmatrača, od kojih su neki takođe počeli da učestvuju. Janov program vežbanja značajno se proširio tokom narednih godina. Tokom festivala u Berlinu 1861. godine, učestvovalo je više od šest hiljada vežbača, dok je 1863. godine u Lajpcigu vežbalo više od 20000 hiljada ljudi. Jan je razvio detaljan plan i program vežbanja, koji je trajao nekoliko sati i bio je podeljen u dve celine.

Prvi deo obuhvatao je slobodna vežbanja, dok je drugi deo uključivao obavezne vežbe uz strogu disciplinu i ozbiljniji rad. Svi vežbači morali su biti uniformisani, noseći jedinstvenu osnovnu opremu od grubog sivog platna. U Janove programe vežbanja uključene su različite sprave: drveni konj, horizontalna greda, razboj, vratilo, visoke konstrukcije lestvi, konopaca i motki za penjanje. U kasnijoj fazi XIX veka, Janov sistem vežbanja na otvorenom počeo je da gubi na značaju usled pojave zatvorenih vežbaonica, gde su ljudi mogli vežbati na spravama. Uvedeni su i drugi oblici sporta i fizičkog vežbanja, kao što su trčanje, skakanje, bacanje, dečije igre i narodne igre, koje su se najčešće organizovale na otvorenom prostoru.

U drugoj polovini XIX veka, sistem vežbanja prema Janovom konceptu počeo je da se suočava s kritikama. Njegova monotonija, uzrokovana ponavljanjem vežbi na spravama, i visoki zahtevi koji su podrazumevali vojničku disciplinu i strogoću, izazvali su nezadovoljstvo. U tom kontekstu, ministarstvo narodne prosvete uvelo je razne igre na otvorenom, pozivajući škole da organizuju ovakve aktivnosti, koje su se takođe održavale i tokom narodnih praznika. Ovaj uspon igara donekle je doveo u pitanje Janov sistem vežbanja. I pored sve većeg uvođenja igara, fizičke vežbe na spravama nastavile su da zadržavaju značaj u okviru nemačkog sportskog sistema. Gimnastička organizacija imala je ključan uticaj na opšti razvoj sporta u Nemačkoj, uz rast pokreta za implementaciju sportskih igara u drugoj polovini XIX veka. Ovaj trend rezultirao je osnivanjem mnoštva sportskih klubova, koji su se, prema vrsti sporta, registrovali u raznim sportskim savezima. Nemačka gimnastika odigrala je značajnu ulogu u razvoju sporta i fizičkog vežbanja u ostalim evropskim zemljama (*Ilić, 2012*).

7.4.2. Gimnastički sistemi sporta u Švedskoj

Per Henrik Ling (1776 – 1839) bio je ključna figura u razvoju švedskog gimnastičkog sistema, koji se uspostavio u vreme kada je u Nemačkoj prevladavala "turnerska" gimnastika. Ling je značajno naglašavao upotrebu vežbanja u svrhu očuvanja zdravlja, pa je njegov sistem vežbanja bio poznat i kao zdravstvena i higijenska gimnastika. Tokom 1812. godine, premda se često obraćao švedskoj vladi sa zahtevima za reformom fizičkog vaspitanja i osnivanjem Više škole za gimnastiku, njegovi apeli nisu naišli na razumevanje. Međutim, kralj Karl XIII je igrao ključnu ulogu u promovisanju gimnastike i fizičkog vaspitanja u Švedskoj, jer je uvažio Lingove predloge početkom 1813. godine i finansirao otvaranje Kraljevskog centralnog gimnastičkog instituta u Stokholmu u maju te godine. Ova institucija postala je središte fizičkog vaspitanja u Švedskoj i obrazovni centar za profesore gimnastike, omogućavajući im da prenose svoja znanja na mlađe generacije. U okviru Kraljevskog gimnastičkog instituta nalazila su se razna vežbališta, opremljena drvenim konjem, jarbolima (statičnim ili njišućim, za vežbe ravnoteže), daskama za istezanje leđnih mišića, drvenim gredama koje su se nazivale "bum" ili "švedsko vratilo", kao i raznim konopcima, motkama za penjanje i lestvama. Lingov gimnastički sistem ostavio je dubok trag, a njegovi principi i oprema se i danas koriste u gimnastičkim salama širom sveta. Mnoge od sprava koje je koristio Ling, kao što su švedska klupa, švedski sanduk, švedski sto i švedske lestve, postale su standardni deo gimnastičke opreme. Uz to, savremeni gimnastički prostori često uključuju ripstole, vertikalne motke za penjanje, lestve, kvadrate i daske za istezanje mišića. Ling je integrisao elemente antičke gimnastike, kineske lekarske gimnastike i skandinavskog narodnog vežbanja sa mitološkim pristupima. Njegov često citirani priručnik "Gimnastika za mladež," koji je napisao Guts Muts, bio je jedna od ključnih inspiracija za Lingov gimnastički sistem, a takođe je preveden na švedski jezik. Lingovo ogromno poznavanje anatomije i fiziologije omogućilo mu je da stvori superioran sistem vežbanja koji je koristio naučne metode, nadmašivši svoje prethodnike (*Ilić, 2012*).

Prema kategorijama vežbi, one su klasifikovane na vaspitne, vojne, zdravstvene i estetske. Uzimajući u obzir uzrast i pol, posebna pažnja je posvećena metodici vežbanja. Na primer, različite vrste igara su uvedene u određene delove časova kada su deca i žene učestvovali u programima vežbanja. Časovi su bili strukturirani u tri segmenta: pripremne vežbe, glavne vežbe i vežbe disanja, uz obavezne pauze ili odmore. Stoga možemo zaključiti da je značaj švedskog gimnastičkog sistema veoma veliki, budući da se proširio na većinu evropskih zemalja i postao temelj moderne gimnastike, koja se primenjuje u školskim sistemima i takmičarskoj gimnastici širom sveta.

7.4.3. Gimnastički sistemi sporta u Češkoj

Češki gimnastički sistem, poznat kao "Češki sokolski pokret", osnovao je *Miroslav Tirš* (1832-1884). Ovaj pokret, koji se smatra najmasovnijim u istoriji fizičke kulture, nastao je kao oblik otpora slovenskih naroda protiv germanizacije. Sokolski pokret imao je značajan uticaj na razvoj fizičke kulture među slovenskim narodima, uključujući područje Jugoslavije, u periodu između dva svetska rata. Tirš je kao mladić vežbao prema nemačkom sistemu gimnastike, a 1862. godine osnovao je "Gimnastičko društvo praško". Dve godine kasnije, na predlog profesora *Emanuel Tonera*, društvo je preimenovano u "Soko", što u prevodu znači srčanost, junaštvo i plemenitost. Članovi "Sokola" bili su uniformisani, nosili su crvene košulje i kape na kojima se nalazio simboličan pero ptice sokol, što je predstavljalo grb organizacije i oznaku pripadnosti. Pokret je bio inkluzivan, okupljajući članove iz različitih društvenih slojeva, uz međusobno poštovanje i slobodu. Tiršov gimnastički čas bio je podeljen na tri segmenta: pripremni deo, osnovni deo i završni deo. Za razliku od drugih gimnastičkih sistema, Tiršov pristup obuhvatao je: 1) *vežbe bez sprava*; 2) *vežbe sa i na spravama*; 3) *vežbe uz pomoć drugih vežbača*; 4) *borilačke vežbe*.

Zbog značaja i popularnosti gimnastičkih vežbi, 1863. godine u Češkoj je osnovan Gimnastički institut za dečake, kao i Društvo za gimnastiku za žene i devojke. Program vežbanja bio je prilagođen različitim uzrastima i polovima, s naglaskom na lakše i estetske pokrete. Vežbe su se često izvodile na velikim zajedničkim manifestacijama, a imale su za cilj da predstave srećniju budućnost slovenskih naroda i suprotstave se germanizaciji i mađarizaciji. Iako sport nije naišao na podršku Sokola, on se tokom druge polovine XIX veka brzo širio Evropom, privlačeći pažnju određenih slojeva građana koji su ga rado prihvatili. U tom periodu osnovani su prvi sportski klubovi, uključujući veslačke, fudbalske, atletske i hokejaške. Popularnost "Sokola" inspirisala je osnivanje sličnih udruženja među drugim slovenskim narodima, kao što su Slovenija, Srbija, Poljska i Rusija, čime je doprinela jačanju fizičke i mentalne spremnosti slovenskih naroda za jedinstvo i slobodu.

7.4.4. Gimnastički sistemi sporta u Engleskoj

U Engleskoj se sport razvio slično kao i u drugim zemljama, ali je zbog specifičnosti vaspitnog sistema moguće tvrditi da je engleski sportski sistem najstariji od svih dotadašnjih. U to vreme, zemlja je prolazila kroz buržoasku revoluciju, koja je dovela do stvaranja sporazuma između buržoazije i plemstva u ekonomskom, političkom, kulturnom, ideološkom i sportskom smislu. Tokom ovog perioda, moderni sport se formirao kroz specifične fizičke aktivnosti, kada su se spojile sportske igre plemstva, poput plivanja, jahanja, lova i mačevanja, sa narodnim takmičenjima, koja su uključivala veslanje, trčanje, rvanje i boks. Sportovi su se podelili na individualne i kolektivne, a organizovana takmičenja su uzela različite oblike, uključujući patronažni sport, džentlmenski sport, školski, univerzitetski i građanski sport.

Patronažni sport predstavljao je prvu fazu razvoja, kada su plemići podržavali i finansirali takmičenja svojih sluga, kako bi im omogućili relaksaciju nakon napornog rada. Visoke novčane nagrade privlačile su i članove plemstva, čime se stvorila osnova za profesionalizam u sportu, pogotovo u poređenju sa antičkim vremenima.

Džentlmenski sport je često bio povezan sa klađenjem i kladionicama. "*Opklada je džentlmenski sporazum između dva gospodina*". Ovaj koncept oslikava period u kojem su se ljudi kladili na različite sportske takmičenja, uključujući atletske discipline, konjičke trke, fudbal, kriket, boks, rvanje i mačevanje.

Atletska takmičenja su obuhvatala trčanje i hodanje, kao i konjske trke, organizovane na otvorenom prostoru, na raznim stazama ili putevima, sa najmanje dva takmičara. Merenje vremena u ovim disciplinama obavljalo se na različite načine, slično savremenim testovima izdržljivosti poput Kuperovog testa (pretrčati što više za 12 minuta). Pobednici su dobijali značajno priznanje, kao u antičko doba, pri čemu su najčešće učesnici dolazili iz nižih društvenih slojeva ili vojnog osoblja. U isto vreme, *fudbal i kriket* su se igrali na gradskim trgovima ili ulicama, privlačeći brojne gledaoce. Ove igre su se kasnije razvile u savremeni fudbal i kriket.

Boks i rvanje, popularni borilački sportovi, slični su onima iz antičke Grčke i Rima, s tim da je boks vremenom evoluirao u dinamičniji i tehnički zahtevniji sport. Rvanje je bilo popularnije među seoskim stanovništvom, ali nije dostiglo nivo popularnosti boksa.

Mačevanje je, poput borbi gladijatora iz Rima, predstavljalo dvoboje za rešavanje sukoba, sve do zabrane ovakvog načina rešavanja konflikata u drugoj polovini XVII veka. Kasnije su se organizovali festivali za prikazivanje veština mačevaoca, uključujući takmičenja između svih uzrasta i polova, čime se podsticala popularnost mačevanja.

Popularnost *krvavih sportova* koji su uključivali borbe životinja privukla je pažnju građana, a klađenje na ta takmičenja postalo je sve prisutnije, što je dovelo do povećanja broja takmičara i konkurencije, te se počelo sa sistematskim treninzima. Ovi razvojni trendovi doveli su do pojave termina "sportista" kao oznake za takmičare. Ukratko, faktori koji su uticali na razvoj modernog sporta uključuju: a) postavljanje pravila za takmičenja na uređenim terenima uz korišćenje određenih tehnika, b) nagrađivanje pobednika, c) organizaciju takmičenja uz precizno merenje rezultata, d) sistematsku fizičku pripremu takmičara kroz trening.

Školski i univerzitetski sport predstavljali su važnu fazu u razvoju sporta i fizičkog vežbanja u Engleskoj, gde su plemići i građani prenosili sportske ideje i navike u obrazovne institucije. Ovaj koncept se kasnije širio među mladima u Engleskoj, formalizujući se u obrazovni sistem usprkos protivljenju nekih školaraca. Prvi sportovi koji su se pojavili u školama bili su kriket i veslanje, a kasnije su uključeni fudbal, atletika i hokej na travi. Kako su sportisti završavali studije, često su osnivali sportske klubove kako bi nastavili sa takmičenjima u amaterskom okviru. Ove igre su se preimenovale u sportske igre, definišući pravila, dimenzije terena, broj igrača i potrebne rekvizite. Tako je nastao moderni sport, uprkos otporima pedagoških krugova, zahvaljujući rastućoj popularnosti sporta koja je dovela do promene u nastavnim programima škola.

Tomas Arnold (1795–1842), istoričar i pedagog, imao je ključnu ulogu u uvođenju modernog sporta u školama u Engleskoj. Njegov uticaj na reformu školskog sistema bio je značajan, a posebno se isticao kao prvi koji je uveo sport u koledž Ragbi, čime je upravljao. Njegova pedagogija naglašavala je da sport i sportske igre ne samo da oblikuju fizičko zdravlje, već i doprinose moralnom i socijalnom razvoju pojedinca. Arnold je podsticao svoje učenike na praktikovanje raznih sportova, uključujući plivanje i veslanje, a unutar koledža je stvorio otvorene terene, kao i dvorane za boks, mačevanje i gimnastiku. Kasnije je uveo i golf, kriket, fudbal i ragbi. Njegovi studenti su aktivno učestvovali u organizaciji takmičenja i sudovanju. Ovaj model sportskih aktivnosti brzo se proširio na druge koledže i univerzitete širom Engleske, zahvaljujući činjenici da su mnogi od njih bili smešteni van urbanih sredina, što je omogućilo izgradnju terena i dvorana za vežbanje i takmičenja. Život u internatima omogućio je studentima

da se posvete ekipnim sportovima, s obzirom na to da su svi bili prisutni na istom mestu. Ovaj pristup sportu na školskom i univerzitetskom nivou postavio je temelje za razvoj modernog sporta, posebno kasnije u Sjedinjenim Američkim Državama (*Šiljak, 2007*).

Građanski sport predstavlja poslednju i najvišu fazu evolucije modernog sporta u Engleskoj. Mlađe generacije u Engleskoj su usvojile sport i fizičke aktivnosti kao ključne komponente svog svakodnevnog života, uključujući i svoja zanimanja. Kao što je ranije pomenuto, nakon završetka školovanja, mladi su sport preneli u zajednicu kroz osnivanje sportskih društava i klubova, čime su nastavili da se takmiče i zabavljaju. Ovaj razvoj rezultirao je formiranjem brojnih sportskih saveza i organizovanjem različitih prvenstava. Englezi su značajno doprineli promovisanju fer pleja među takmičarima u raznim sportskim disciplinama. Iz svega ovoga može se zaključiti da su Englezi imali presudan uticaj na nastanak mnogih sportova, uključujući atletiku, kros, boks, veslanje, fudbal, ragbi, tenis, stoni tenis, plivanje, vaterpolo i hokej na travi. Jedini sport koji se igra isključivo u Engleskoj je kriket. Zbog svih ovih faktora, Engleska se često naziva kolevkom mnogih sportova.

7.4.5. Gimnastički sistemi sporta u Francuskoj

Francuski lekari značajno su doprineli razvoju sporta u Francuskoj, oslanjajući se na proučavanje fizičkog vežbanja još od antičke Grčke. Utvrdili su važnost fizičkog vežbanja i sportskih aktivnosti za ljudsko zdravlje, kako na fizičkom, tako i na duhovnom planu. Isticali su da fizičke vežbe jačaju mišiće, kosti i zglobove, uz istovremeno pokretanje određenih fizioloških procesa od suštinske važnosti za opšte zdravlje. Mnogi lekari u Francuskoj primenjivali su antičku medicinsku gimnastiku kao deo procesa rehabilitacije pacijenata. Francuska revolucija 1789. godine i period koji je usledio doneli su značajne promene u sportskom sistemu i fizičkom vežbanju u zemlji. Tokom praznika, kao i u drugim zemljama, praktikovali su se razni sportovi uključujući konjičke trke, trčanje, skakanje, rvanje, kao i streličarstvo.

Francuski gimnastički sistem osnovao je *Francisco Amoros* (1770–1847), Španac i bivši pukovnik Napoleonove vojske, koji je u vojsci implementirao fizičke vežbe kako bi vojnici bili optimalno fizički i psihički spremni. Fizičko vežbanje uvedeno je i u francuske škole, gde su učenici vežbali pod nadzorom vojnika. Amoros je obogatio svoj program vežbama Lingovog sistema, kao i korišćenjem sprava koje je razvio. Njegove vežbe bile su podeljene u četiri kategorije: građanska gimnastika, vojna gimnastika, zdravstvena gimnastika i akrobatska gimnastika.

Ove kategorije obuhvatale su različite forme gimnastike, uključujući elementarnu i višu gimnastiku, a posebno je bila istaknuta zdravstvena gimnastika koja se koristila za unapređenje zdravlja, lečenje bolesti i kao terapija za ispravljanje telesnih deformiteta.

Krajem XIX veka, sistem fizičkog vaspitanja unapredili su *Žorž Demeni* (1850–1917) i *Žorž Eber* (1875–1957) uvođenjem inostranih metoda, posebno iz Engleske, u francuski gimnastički sistem. Demeni je u Parizu osnovao "Društvo racionalne gimnastike," gde je na naučnoj osnovi proučavao uticaj fizičkih vežbi na fiziološke procese u ljudskom organizmu. Uveo je novu naučnu disciplinu, koju je nazvao "Biomehanika fizičkog vežbanja." Njegov doprinos bio je od suštinskog značaja za integraciju gimnastike u programe fizičkog obrazovanja, a njegov sistem vežbi obuhvatao je kako vaspitna (gimnastička) vežbanja, tako i primenjena, uključujući atletiku, plivanje, jahanje i druge sportske discipline. Demeni je nastojao da uspostavi vezu između gimnastike i sporta. S druge strane, Eber je preferirao prirodne oblike vežbanja i oštro se protivio sportskoj edukaciji zbog njenog navodno negativnog uticaja na zdravlje. On je naglašavao značaj prirodnih vežbi, čija je primarna svrha bila unapređenje zdravlja, te se zalagao za opšte fizičko obrazovanje. Uveo je načine za testiranje fizičkih sposobnosti učenika i postavio standarde za dvanaest tipova vežbi, a takođe je pratio zdravstveno stanje učenika putem njihovih zdravstvenih kartona. Tokom druge polovine XIX veka, Francusku su obeležili razni uticaji iz oblasti sporta, uključujući i sportski pokret koji je stigao iz Engleske. Ubrzano su se osnivali sportski klubovi, a engleske metode pokazale su se uspešnima i u Francuskoj, gde je omladina otvarala sportske klubove kao znak otpora prema tradicionalnim sportskim sistemima. Takmičenja u trčanju između učenika gimnazije Konkord doprinela su osnivanju "Racing Club de France" 1882. godine, a učenici gimnazije Sent Luis su, nakon trkačkih disciplina, osnovali "Stade Français." Ova dva kluba su, uprkos rivalstvu, ujedinila svoja nastojanja i formirala federaciju nakon takmičenja u krosu 1887. godine, koja je kasnije prerasla u Savez francuskih društava za atletiku. Takođe, iz Engleske su u Francusku stigli ragbi i fudbal, zahvaljujući engleskim doseljenicima u Parizu. Savez francuskih društava za atletiku je, tokom narednih dvadeset godina, preuzeo vođstvo i u drugim sportovima, uključujući ragbi, fudbal, tenis i plivanje.

U tom periodu, baron *Pjer de Kuberten* (1863–1937), (Slika 53), imao je značajan uticaj na razvoj sporta u Francuskoj. Kuberten se smatra jednom od ključnih figura u istoriji sporta, jer se zalagao za obnavljanje Olimpijskih igara i bio aktivan u integraciji sporta u obrazovne sisteme. Takođe je napisao knjigu o fizičkoj kulturi i sportu, u kojoj je isticao da bavljenje sportom može pozitivno uticati

na određene lične karakteristike. Pored toga, 1888. godine osnovao je udruženje posvećeno promociji fizičkih vežbi u obrazovanju, organizujući, uz pomoć nacionalne lige za fizičko vaspitanje, brojne godišnje događaje za srednjoškolce u Francuskoj. Nažalost, francuska država nije pružila adekvatnu zahvalnost za sve što je Kuberten postigao u oblasti sporta (*Šiljak, 2007*).

Slika 53. Pjer de Kuberten

7.4.6. Gimnastički sistemi sporta u Sjedinjenim Američkim Državama

Jedan od najboljih sportskih sistema u savremenom svetu, ako ne i najbolji, nalazi se u Sjedinjenim Američkim Državama. O tome svedoče brojne olimpijske medalje osvojene u gotovo svim sportovima, kao i medalje obezbeđene na raznim svetskim takmičenjima. Američki sportski sistem je organizovan tako da je aktivnost usmerena pretežno na srednje škole, koledže i univerzitete, koji su opremljeni specijalizovanim objektima za svaki sport. U poređenju s britanskim sistemom, američki pedagozi pridaju veliku pažnju obrazovanju trenera koji vode sportske aktivnosti, pa samo specijalizovani profesori mogu podučavati i trenirati, dok u Engleskoj to često mogu i sami učenici. Talentovani mladi sportisti koji se odlučuju za studije često imaju mogućnost da dobiju sportske stipendije, omogućavajući im da balansiraju između treninga i obrazovanja. Po završetku studija, oni najbolji često prelaze u profesionalni sport, potpisujući ugovore s profesionalnim klubovima koji ih finansiraju tokom takmičenja u sportovima poput košarke, američkog fudbala, hokeja i bejzbola. Ovaj sistem i dalje funkcioniše na visokom nivou. Bejzbol se ističe kao jedini sport koji se smatra nacionalnim, jer se igra gotovo isključivo u SAD-u. Ragbi, koji je uvezen iz Engleske, takođe je

premodifikovan i postao američki fudbal, koji se značajno razlikuje od engleskog. Košarka, koja je nastala u Americi u 19. veku, postala je jedan od najpopularnijih sportova, čak i popularnija od fudbala. Američki sportisti su takođe postavili pravila za košarku i odbojku, i doprineli razvoju pravila za umetničko klizanje. Osim toga, velika ulaganja u atletiku donela su mnogo uspeha, a SAD su među zemljama koje su osvojile najviše medalja na Olimpijskim igrama. U XIX veku, održavana su međunarodna takmičenja u atletici između studenata univerziteta Oksford i Kembridž, sa studentima univerziteta Harvard i Jejla. Savremeni američki sportski sistem, koji je stvorio brojne olimpijske i svetske šampione, postao je sve usresređeniji na profesionalizam i komercijalizaciju. Ovaj trend rezultira velikim ulaganjima u sponzorstva, prihode od ulaznica, reklame i transfere igrača, što sport čini unosnim poslom, uz fokus na osvajanje medalja i postizanje rekorda. Međutim, sa ovom komercijalizacijom, došlo je do zapostavljanja fizičke aktivnosti koja je važna za zdravlje pojedinaca. U školama se sport sve više gubi svoju obrazovnu i vaspitnu vrednost, jer deca često teže postati profesionalni sportisti, odlučujući se da rizikuju svoje zdravlje u potrazi za velikim sportskim uspesima, koje prate medalje na olimpijadi ili svetskim prvenstvima, a što ih može uzdignuti na status nacionalnih heroja.

7.4.7. Gimnastički sistemi sporta u Srbiji

U Srbiji je 500 godina pod Turskom vlašću ostavilo velikog traga u fizičkom vežbanju i sportu koga u tom periodu gotovo da nije bilo. Na početku XIX veka, Srbija je stekla nezavisnost, koja je pravno potvrđena tek 1878. godine na Berlinskom kongresu. U tom periodu počeli su da se pojavljuju prvi oblici fizičke kulture i sportskih aktivnosti. Godine 1808. u Velikoj školi u Beogradu, fizičko vaspitanje je prvi put uvedeno kao predmet, a časove je predvodio kapetan Petar Đurković, gde su mladići prolazili kroz obuke slične vojnim pripremama. Fizičko vaspitanje, čiji je osnovni cilj bio pripremiti mladiće za vojsku, ostalo je dominantno sve do dolaska čeških sokolskih nastavnika gimnastike. U prvoj vojnoj školi u Požarevcu, osnovanoj 1838. godine, gimnastika je postala deo nastavnog plana fizičkog vaspitanja. Takođe, Vojna akademija u Beogradu, koja je počela da radi 1837. godine, uključila je fizičko vežbanje u svoj obrazovni program, s obaveznim časovima gimnastike i mačevanja, kasnije dopunjenim različitim sportovima. Na akademiji su predavali Đorđe Marković – Koder i Jindrih Zamastil. Država Srbija je smatrala da fizičkim vaspitanjem treba da se bave svi mladi ljudi, ne samo oni u vojnim školama, što je rezultiralo uvođenjem fizičkog vaspitanja u sve javne škole 1844. godine. Tada je donet i školski zakon koji je

zahtevao da svi učenici gimnazija budu uključeni u fizičko vežbanje. Nastava fizičkog vaspitanja suočavala se sa izazovima, pre svega usled nedostatka kvalifikovanih nastavnika i materijalnih sredstava. Međutim, sa zakonom o osnovnim školama iz 1863. godine, fizičko vaspitanje je počelo da dobija na značaju. To je prvi put omogućilo državnoj vlasti da odobri sredstva za kupovinu gimnastičkih sprava i plaćanje nastavnika. Takođe, devojčice su imale obavezno fizičko vaspitanje jednom nedeljno.

Država je angažovala nemačkog učitelja gimnastike, Askaniusa Sedlmajera, koji je predavao u gotovo svim beogradskim školama od 1863. do 1873. godine. Godine 1882. fizičko vaspitanje je spojeno s vojnim vežbama, a nastavu su ponovo preuzeli oficiri. Zbog nedostatka stručnog kadra, organizovani su različiti seminari i kursevi za buduće učitelje gimnastike, gde su predavali iskusni nastavnici, među kojima je bio i Predrag Predragović. On je 1873. godine napisao priručnik "Kratka uputstva za predavanje gimnastike u osnovnim školama". Pravi preokret dogodio se 1908. godine kada je češki sokolski sistem uveden u Srbiju, kada je došlo do daljeg odvajanja gimnastike od vojnog vaspitanja. Sokolski učitelji, poput Jaroslava Vošte, Františka i Hofmana, počeli su da predaju gimnastiku u zemlji. Takođe, iste godine otvorena je Državna gimnastička škola, uz pomoć Hofmana, sa ciljem obrazovanja nastavnog kadra za učitelje gimnastike.

Kasnije, 1911. godine, Ministarstvo prosvete Kraljevine Srbije objavilo je priručnik pod nazivom "Osnovna pravila i uputstva za nastavu fizičkog vežbanja u školama". Ovaj priručnik obuhvatao je brojne fizičke aktivnosti, poput organizacije izleta, putovanja, sankanja, klizanja, plivanja, kao i igranja fudbala i tenisa. U okviru škola počela su da se osnivaju đačka sportska društva, a zbog velikog interesa i broja članova, država je bila primorana da angažuje čak jedanaest učitelja gimnastike koji su raspoređeni u različite škole širom Srbije. Usled rastuće popularnosti fizičkog vežbanja, počele su da se otvaraju i prve privatne škole za fizičko obrazovanje u Srbiji. Prve su bile škole mačevanja, nakon kojih su se brzo otvorile i škole plivanja, borenja i gimnastike. Iz jedne od škola borenja, 1897. godine, formirano je borilačko društvo "Srpski mač" u Beogradu, koje je značajno uticalo na razvoj drugih sportova u zemlji. Kasnije, 1957. godine, akademski slikar Steva Todorović otvorio je školu koja je nosila naziv "Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje". Pored gimnastike i vežbi na spravama, u ovoj instituciji su se izučavali i mačevanje i dizanje tegova.

Građanska gimnastička društva u Srbiji osnivana su kao odgovor na sve veću popularnost gimnastike među građanima. Dr. Vladan Đorđević je 1882. godine osnovao prvo gimnastičko društvo u Beogradu pod imenom ˝Prvo beogradsko društvo za gimnastiku i borenje˝. Ovaj korak je inspirisao i druga mesta u Srbiji,

pa su slična društva otvorena i u Zaječaru, Šapcu i drugim gradovima. Sokolski pokret, preko obrazovanih ljudi koji su delovali u Pragu i Beču, doprineo je širenju sokolskih ideja i u Srbiji, što je rezultiralo preimenovanjem društva u Beogradsko gimnastičko društvo ˝Soko˝. Deo građanskog društva osnovao je Građansko društvo ˝Dušan Silni˝, koje je aktivno učestvovalo u organizovanju raznih gimnastičkih i sportskih događaja. Između sokolskih i viteških društava u Srbiji često su se javali sukobi, koji su ometali organizaciju gimnastičkih i sportskih manifestacija. Iako su ova dva društva više puta pokušavala da se ujedine, to im je konačno pošlo za rukom 1909. godine, kada je formiran Savez sokolskih društava ˝Dušan Silni˝. Ovaj savez je 1910. godine organizovao ˝Prvi srpski svesokolski slet˝, na kojem su učestvovale i druge nacionalne zajednice. Iz ovih društava proizašli su moderni sportski klubovi, koji su obuhvatali sportove kao što su borenje, biciklizam, boks, streljaštvo, plivanje, jahanje, klizanje, veslanje, loptačke igre, gimnastiku i mačevanje. Otvoreni su klubovi za ove sportove, čime su stvoreni uslovi za njihov dalji razvoj u Srbiji.

Prva organizovana takmičenja u streljaštvu pojavila su se u drugoj polovini XIX veka, a jedno od prvih održano je 1851. godine na Topčideru. Kako su se sportovi razvijali, od konjičkih do fudbalskih klubova, kao i aero i atletskih klubova. Tako su počela da se organizuju takmičenja i u drugim sportovima koji su se pojavili u Srbiji. Značaj sporta u Srbiji predstavlja i činjenica da je 1901. godine počeo da izlazi časopis "Srpski vitez", koji je objavljivan dvaput mesečno sve do početka Prvog svetskog rata. U ovom časopisu zabeleženi su svi značajni sportski događaji i rezultati u vezi sa radom sokolskih društava i olimpijskim pokretom u Srbiji (Šiljak, 2007) .

SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U SAVREMENOM DOBU

8

8. SPORT I FIZIČKO VEŽBANJE U SAVREMENOM DOBU

Na početku i tokom XX veka došlo je do brzog razvoja raznih oblika fizičke kulture širom sveta. Uočen je značajan porast modernih sportskih pokreta, a to je dovelo do otvaranja mnogobrojnih sportskih klubova, saveza i međunarodnih organizacija. Paralelno s tim, osnovane su različite obrazovne ustanove za obuku stručnog kadra, trenera, sudija i drugih radnika u sportu. U savremenom društvu, sport, fizičko obrazovanje i rekreacija postali su integralni deo obrazovnih institucija, od osnovnih škola do univerziteta, a takođe se praktikuju i u okviru školskih sportskih programa. Pored toga, postoje različiti oblici sportskih aktivnosti, uključujući radnički sport, rekreativni sport i sport za osobe sa invaliditetom.

U poslednje vreme, posebno je naglašena važnost sportskih aktivnosti za decu predškolskog uzrasta, s obzirom na sve veću prevalenciju sedentarnog načina života, u velikoj meri pogođenog modernom tehnologijom (smart telefoni, računari, tableti itd.). Globalna takmičenja, kao što su moderne Olimpijske igre (Letnje i Zimske), Univerzijada, Paraolimpijske igre, kao i svetska i kontinentalna takmičenja u različitim sportovima, igraju ključnu ulogu u savremenom sportu. Međutim, ovaj razvoj donosi i određene izazove, uključujući pojavu profesionalizma i komercijalizacije u sportu, kao i negativne aspekte poput dopinga, o kojima će se raspravljati u narednim poglavljima. Takođe, internet i digitalizacija u sportu predstavljaju značajne aspekte koji, iako donose neke pozitivne promene, takođe donose nove izazove.

8.5. RAZVOJ SPORTA U SVETU

Ovaj period obuhvata vreme nakon Prvog svetskog rata, kada je, na zahtev nemačke vlade, u Nemačkoj organizovano fizičko vežbanje za mlade. Cilj ovog programa bio je da se mladima omogući fizički i psihički oporavak od ratnih trauma, kao i da postignu odgovarajući nivo fizičke pripremljenosti. U okviru sistema, nakon završetka školovanja, pojedinci su pohađali šestomesečnu obuku pod nazivom ''Hitlerova omladina''. Po završetku ove obuke, imali su mogućnost da izaberu sport koji će trenirati. Pored mladih, program je bio usmeren i na uključivanje svih uzrasnih kategorija u fizičko vežbanje. Kako bi se dodatno motivisali učesnici, kao nagrada se dodeljivala sportska značaka Nemačkog Rajha.

Postojali su određeni standardi koje su takmičari morali da ispune kako bi dobili ovu značku u pet sportskih disciplina:

1. Plivanje na 300 metara slobodnim stilom u vremenu do 9 minuta.
2. Skakanje u dalj sa rezultatom preko 4.75 metara.
3. Trčanje na 100 metara za vreme ispod 13,25 sekundi.
4. Snaga i veština – na primer, bacanje težine između 10 i 15 kilograma na udaljenost preko 9 metara.
5. Izdržljivost u brzini – pretrčavanje 10 kilometara za 50 minuta.

Nemci su, prema starosnoj strukturi takmičara, dodeljivali nagrade u okviru sportskih takmičenja. Zlatne značke su dobijale kategorije takmičara starijih od 40 godina, srebrne za takmičare uzrasta od 32 do 40 godina, dok su bronzane značke bile namenjene kategorijama uzrasta od 18 do 32 godine. Ovaj sistem nagrađivanja odražava posvećenost Nemačke kao sportske nacije, što potvrđuje podatak da je tokom 1938. godine dodeljeno čak 1300000 diploma za sportske značke.

Nemačka je nastavila da promoviše sport i fizičku aktivnost, sa sve većim brojem učesnika različitih uzrasta koji su se bavili sportom svake godine. Pre Drugog svetskog rata, zemlja je imala više od 42000 sportskih igrališta, 10000 gimnastičkih sala i više od 5000 bazena, čime je značajno uticala na fizičku kulturu i gimnastiku u drugim evropskim državama. Ostale evropske zemlje su takođe napredovale u oblasti fizičke kulture i sporta od Prvog svetskog rata.

U *Češkoj* je sokolski pokret bio veoma uspešan sve do Drugog svetskog rata. Nakon rata, sokolski pokret je obnovljen do 1968. godine kada je prekinut zbog sovjetske vojne intervencije, a ponovo je oživeo tek 1990. godine.

Francuska je tokom ovog perioda imala značajnu ulogu u sportu, s tim da su francuski sportisti dugo vremena takmičili u vrlo skromnim uslovima i bez materijalne pomoći. Njihova strast prema sportu ostala je nepromenjena. Nakon Prvog svetskog rata, francuski takmičari učestvovali su na brojnim nacionalnim i međunarodnim takmičenjima. Prve Olimpijske igre održane su u Parizu 1900. godine, ali su bile slabo praćene od strane publike. Nasuprot tome, VIII Olimpijske igre 1924. godine u Parizu izazvale su veliki interes i označile prekretnicu za francuski sport. Nakon ovih Igara, zabeleženo je povećano pisanje i istraživanje o sportu, što je dovelo do promene percepcije sporta u Francuskoj. Francuski sportisti ostvarivali su značajne uspehe na međunarodnoj sceni, posebno u ekipnim sportovima kao što je ragbi, gde su pobedili reprezentacije Engleske,

Škotske, Irske i Velsa. Međutim, jedno od najvećih iznenađenja dogodilo se 1921. godine kada su Francuzi pobedili Engleze u fudbalu, tada najuspešnijoj reprezentaciji. U trkama u krosu 1922. godine, francuski sportisti su osvojili prvo mesto među pet nacija. Takođe, u tenisu su imali značajnu dominaciju od 1927. do 1932. godine, redovno pobedivši Amerikance u Dejvis kupu. Razvoj i popularizacija sporta u Francuskoj doveli su do formiranja različitih sportskih federacija. Država je prepoznala važnost sporta i pružila značajnu podršku kroz osnivanje posebnog odbora za sport, kao i finansiranje izgradnje velikog broja sportskih objekata od 1940. godine. Od 1963. godine, država je počela da daje sredstva za razvoj sportskih federacija i vrhunskih sportista.

U *Engleskoj* su nastali novi pravilnici i sistem takmičenja, a otvoreno je mnogo sportskih klubova i saveza. Tradicionalni sportovi su reformisani i dobili su savremena pravila, dok su se novi sportovi pojavili širom Evrope. *Engleska* je postavila temelje modernog sporta donošenjem prvih pravila, formiranjem klubova i saveza, kao i uspostavljanjem sistema takmičenja. Prve sportske organizacije višeg nivoa osnovane su u Engleskoj, pri čemu je Fudbalska asocijacija osnovana 1871. godine, dok je Ragbi asocijacija formirana 1880. godine. Brzi razvoj sporta doprineo je osnivanju međunarodnih saveza i federacija.

U *SSSR*-u, sistem sporta bio je usklađen sa društvenim uređenjem države. Sportski program obuhvatao je različite discipline, uključujući atletiku, streljaštvo, skijanje i grupne sportove, a cilj je bio masovljenje sporta i registracija mladih ljudi u sportske klubove, kako bi se lakše identifikovali vrhunski sportisti. Najznačajnije takmičenje u SSSR-u bila je "Spartakijada", na kojoj je učestvovalo 15 sovjetskih republika u 24 različita sporta. Već vrlo brzo, SSSR se uključio u međunarodni sistem sportskih takmičenja, gde je postigao značajne uspehe. Kinezi su primenjivali sportsku praksu sličnu onoj koju su koristili Sovjeti, pri čemu su im glavni ciljevi bili očuvanje zdravlja, unapređenje rada i odbrana zemlje. Jedan od najznačajnijih sportskih mitinga koji su organizovali održan je u Pekingu 1959. godine i okupio je više od 30000 kineskih sportista.

Zbog svoje političke klime, *Kina* se pridružila Olimpijskom pokretu nakon nekih drugih zemalja, ali je to nadoknadila impresivnim brojem medalja na Olimpijadama. Kroz godine, Kina je stalno bila među vodećim zemljama po broju osvojenih olimpijskih medalja.

Finska se isticala po tome što su Finci sport smatrali sastavnim delom života svih uzrasta, aktivno se baveći sportovima u svom slobodnom vremenu. Finci su poznati po izvanrednim automobilistima, skakačima na skakaonicama u zimskim sportovima, kao i atletičarima na srednjim i dugim stazama.

Danska je postala poznata po igri ˝hazena˝, koja je poslužila kao osnova za razvoj rukometa. Ovaj sport je omogućavao učešće žena i igrao se prvobitno na velikim fudbalskim terenima, što je smanjivalo njegovu privlačnost. Međutim, popularnost rukometa drastično je porasla kada je prešao u zatvorene hale i male terene. Danci su ostvarili značajne rezultate u rukometu u svim uzrasnim kategorijama, te je Danska često nazvana "zemlja rukometa".

Norveška je pružila idealne uslove za zimske sportove, postavši dom čuvenim nordijskim disciplinama skijanja.

Slično tome, *Austrija* je bila poznata po zimskim sportovima, naročito alpskom skijanju, koje obuhvata discipline kao što su spust, slalom i veleslalom.

Kanada, koja se geografski nalazi blizu Sjedinjenih Američkih Država, preuzela je mnoge sportove iz Amerike, dok je hokej na ledu, nastao na Univerzitetu u Montrealu, postao domaći sport. Pravila za hokej na ledu uspostavljena su 1875. godine. Inspirisane ovim zemljama, međunarodni sportski savezi počeli su brzo da se formiraju širom sveta, a u drugim zemljama su osnivani klubovi, savezi i udruženja različitih sportskih disciplina (*Šiljak, 2007*).

8.6. OSNIVANJE MEĐUNARODNIH SPORTSKIH FEDERACIJA I ORGANIZACIJA

Brzi razvoj sporta u svetu doveo je do osnivanja brojnih klubova i sportskih organizacija na regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i do formiranja nacionalnih timova unutar specifičnih sportskih disciplina. Prvo su se formirali sportski savezi za različite sportove, u koje su se učlanili mnogi klubovi. Organizovana su različita takmičenja na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim nivoima. Osnovani su i međunarodni sportski savezi, kako bi se sve više razvijala međunarodna takmičenja koja su uključivala sve više zemalja. Ključne tačke u formiranju mnogih međunarodnih sportskih saveza bile su tokom XIX i XX veka, kada su se javili mnogi novi sportovi. Ipak, razvoj sporta je usporen zbog Prvog i Drugog svetskog rata, iako su u nekim delovima sveta nastavila da se odvijaju međunarodna takmičenja. Velika popularnost sporta danas dovodi do nastanka novih sportova i osnivanja novih međunarodnih sportskih saveza.

Danas postoji veliki broj međunarodnih sportskih federacija koje funkcionišu kao nevladine upravljačke organizacije za određene sportove na globalnom nivou. One najčešće postavljaju pravila, promovišu sport kod potencijalnih gledalaca i navijača, razvijaju talente i organizuju svetska ili kontinentalna prvenstva. Neki od ovih saveza, poput FINA (Svetska federacija vodenih sportova) i ISU (Međunarodna klizačka unija), nadgledaju više različitih aktivnosti koje se obično smatraju posebnim sportovima: na primer, plivanje, ronjenje, sinhrono plivanje i vaterpolo su različite discipline unutar vodenih sportova. Međunarodne sportske federacije su takođe ključni deo olimpijskog i paraolimpijskog pokreta, kao i mnogih drugih organizacija.

Svaki olimpijski sport ima svoju odgovarajuću međunarodnu sportsku federaciju koja pomaže u organizovanju događaja tokom Olimpijskih igara. Da bi određeni sport postao deo olimpijskih disciplina, njegova međunarodna federacija mora biti priznata od strane Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK). Takođe, međunarodna sportska federacija mora biti priznata od strane Međunarodnog paraolimpijskog komiteta.

8.7. ISTORIJA ŽENSKOG SPORTA

Akademska analiza ženskog sporta počela je da se razvija krajem 1960-ih i početkom 1970-ih, paralelno sa rastom disciplina poput društvene istorije, istorije žena i istorije sporta. U istom periodu, aktivizam u ženskom sportu, feministički pokreti, pokreti za građanska prava, porast interesa za fizičku aktivnost i demokratizacija visokog obrazovanja doprineli su povećanju fokusa na istoriju ženskog sporta. U tom kontekstu, istoričari sporta počeli su da posvećuju značajnu pažnju temama vezanim za „ulogu žena u sportu", često istražujući ovu oblast kroz izolovane delove ili posebna poglavlja (*Hult & Park, 1981*).

Istoričari su se trudili da usmere svoju pažnju na "dostojne žene" ili istaknute ženske ličnosti unutar institucionalizovanog sporta i fizičkog vaspitanja. Brojne studije su se bavile ozbiljnim razmatranjem učešća žena u sportu. Godine 1984, Nensi Struna je pozvala istoričare da prevaziđu prosto evidentiranje ženskih iskustava i da se bave pitanjima koja su danas od suštinskog značaja: Da li se počinju naznačavati koja su to temeljna obeležja ženskog sporta u poređenju sa muškim sportom? (*Struna, 1984*).

Tokom narednih dvadeset godina, brojni naučnici su odgovorili na Strunin poziv. Na čelu ovog istraživačkog napora bili su pojedinci koji su rod koristili kao pragmatičnu kategoriju za istorijsku analizu, poput Džoan Skot (*Scott, 1986*).

Teorijska analiza roda, a u manjoj meri i rase, etničke pripadnosti, seksualnosti, religije i društvene klase, otvorila je nove mogućnosti za istraživanje sporta u pogledu izvora, metodologije, periodizacije i konceptualizacije. Na primer, u delu "Večno ranjene žene," Patricia Vertinski je izvršila Foucaultovu analizu medicinskog diskursa koji je oblikovao viktorijansku ženstvenost (*Vertinski, 1990*).

Četiri godine kasnije, značajna studija Suzan Cahn pod nazivom „Coming" istražuje složena i kritički povezana pitanja roda, seksualnosti, rase i društvene klase (*Cahn, 1995*).

Istorija ženskog sporta obuhvatila je sve sofisticiranije kritike aspekata zdravlja, fizičkog vaspitanja, vežbanja i rekreacije (*Park, 1994*).

Od početka XXI veka, naučnici su tražili inovativne pristupe novim pravcima istraživanja, uključujući verske i duhovne razlike, feminističke analize moći i pitanje: ˝Ko se smatra subjektima istorije žena˝? (*Hall, 1996*).

Iako je ostvaren značajan progres, još uvek postoji mnogo posla koji treba obaviti. Kerol A. Ozborn i Fiona Skilen ističu da je ˝pažljivo proučavanje žena u istoriji sporta i dalje izuzetno zapostavljena oblast akademskog istraživanja u Britaniji˝ (*Camiscioli & Quataert, 2016*). Na sličan način, Daril Adair naglašava da se ˝čini da je analiziranje uloge žena u istoriji australskog sporta suočilo s prekidom˝ (*Adair, 2009*).

Premeštanje figura žena iz margine u središte pažnje predstavlja ključni korak. Kao što Brenda Elsey i Joshua Nadel ističu u svojoj knjizi o fudbalu: ˝Historia de mujeres y deporte˝ u Latinskoj Americi, zanemarivanje istorijskog doprinosa žena doprinosi ˝naturalizaciji rodnih razlika u društvu, čime se opravdava uskraćivanje resursa sportistkinjama˝ (*Elsey & Nadel, 2019*).

8.7.1. Žene, sport i identitet

Identitet budućih sportistkinja često oblikuje mogućnosti koje su im dostupne. Istoričarke ženskog sporta XX veka ukazuju na složene načine na koje identiteti, posebno rasni, etnički i klasni, utiču na mogućnosti širom Sjedinjenih Američkih Država. Dok su bele žene srednje i više klase često smatrane previše krhkima za aktivno bavljenje sportom, žene druge boje kože su, zbog dugotrajne marginalizacije od strane "mainstream" društva, uspele da potvrde svoj identitet kao

sportistkinje. Njihovi nastupi su postavili pitanja o društveno konstruisanim kategorijama koje se koriste za definisanje i razdvajanje ljudi. Različiti izvori o tenzijama u vezi sa ženskom košarkom na prelazu u XX vek prikazuju kako su rasne i klasne norme uticale na to kada i gde su žene imale priliku da se takmiče na sportskom terenu. Ipak, mnoge žene su se suprotstavljale tim normama. Martha Verbrugge opisuje kako su žene iz belih sredina na prestižnim koledžima širom SAD-a često ˝gurnute nazad˝, čime su se stvarali oblici takmičenja i ambicije unutar okvira masovne rekreacije (*Verbrugge, 2012*).

Prema rečima Jaimea Schultza, različite ˝tačke promene˝ na vremenskoj liniji američkog ženskog sporta označavaju neujednačen napredak žena. Na primer, promene u teniskoj modi, pojava komercijalnih tampona, razvoj sportskog grudnjaka, kao i implementacija Zakona o obrazovanju koji se odnosi na jednake mogućnosti (Naslov IKS), ukazuju na uticaj koji je komercijalna fitnes industrija imala, pri čemu su belkinje iz srednje klase često bile u prednosti u odnosu na druge žene (*Schultz, 2014*).

Klasa i politika su značajno uticale na mogućnosti afroameričkih žena. Dok su crnkinje Amerikanke iz srednje klase počele da percipiraju sport kao sredstvo za povećanje ugleda mladih žena i afirmaciju rasne identifikacije, belim Amerikankama to nije bio isti prioritet. Ipak, kako ističe Rita Liberti u svom istraživanju o košarci na istorijskom Black Bennett College, ženski sport u prvoj polovini XX veka otkriva složenost trenutnih pregovora o normama fizičkog izgleda u afroameričkoj zajednici (*Liberti, 1999*).

Štaviše, mnoga od rasističkih verovanja da su zabranjene atletske aktivnosti za bele žene otvorile mogućnosti afroameričkim ženama, posebno u atletici posle Drugog svetskog rata. Zahvaljujući vrhunskim performansama i pažljivom ponašanju, sportisti koji predstavljaju institucije kao što su Institut Tuskegee i Državni univerzitet Tenesi zadobili su nacionalnu pažnju i divljenje (*Gissendanner, 1996*).

Čak i suočeni s dugotrajnim oblicima diskriminacije, uspeli su da uvedu nove paradigme u atletiku i oblikuju američki identitet. To se posebno odnosi na Vilmu Rudolf iz Tenesija, koja je osvojila tri zlatne medalje na Olimpijskim igrama 1960. godine. Međutim, kako ističu Liberti i Morin Smit u svojoj analizi "bajke" o Rudolf, postoje značajne razlike između pojmova istorije, sećanja i prošlosti (*Liberti & Smith, 2015*).

Tokom XX veka, žene različitih rasnih, etničkih i verskih pozadina stvarale su sopstvene sportske prostore, uz motivaciju koju sociolog Nikol Vilms opisuje kao ˝fenomen push-pull: privlačnost zajedničke kulture – jezika, hrane, običaja – i pritisak da budu isključene iz mejnstrim kulture˝ (*Willms, 2017*).

Linda Boriš istražuje načine na koje su jevrejske američke mlade žene koristile sport kao sredstvo za afirmaciju svojih religioznih i nacionalnih identiteta (*Borish, 2014*). U Kaliforniji 1920-ih i 1930-ih, budistički hramovi i organizacije poput mladih budista osnivale su košarkaške lige i timove za japanske američke devojke i žene. Tokom Drugog svetskog rata, američka vlada implementirala je politiku koja je dovela do internacije više od 110000 osoba japanskog porekla, od kojih su mnogi bili američki državljani. U tim tužnim zatvorima, kako dokumentuje Semjuel Regalado, ženski softbol i drugi sportovi pružili su resurse za identitet, zajedništvo i neophodno podizanje morala (*Regalado, 2000*) .

Značaj sporta za žene u XX veku očigledan je širom Sjedinjenih Američkih Država, gde su se mlade sportistkinje takmičile u Centralnoj i Južnoj Americi, kao i na Karibima, suočavajući se s normama nacije, pola, rase i etničkog porekla, što su početkom dokumentovali mnogi naučnici (*Rodriguez, 2005*).

Proučavanje sportskih iskustava žena tokom ovog perioda i na različitim mestima naglašava potencijal svega ovoga da pruži uvid u konstrukciju identiteta i zajednica.

8.7.2. Globalne perspektive i društvene promene u istoriji ženskog sporta

Globalna saznanja o istoriji ženskog sporta izvan Severne Amerike i određenih delova Evrope razvijala su se sporo. U ovom okviru, sportistkinje iz Azije, Afrike i Bliskog Istoka često su bile izostavljene iz istorijskih prikaza. U svom delu iz 1990. godine o fizičkoj aktivnosti devojaka u Malaji tokom ranog XX veka, Dženis Braunfut je naglasila: ˝Ozbiljne studije o vezi između sporta i pitanja roda, kao i društvenih promena za žene u kolonijalnim društvima, praktično ne postoje˝ (*Brownfoot, 1990*). Više od tri decenije kasnije, narativi o ženama u sportu i društvene promene su napredovali. Pojava ženskog fudbala u Kini, Koreji i Indiji, fenomen ˝fudbala za žene˝ i razvoj igre u Africi, kao i uloga muslimanki u sportu, politici i moći, sve su to pitanja koja su privukla pažnju u uređivanim zbirkama (*Hong & Mangan, 2004*).

Objavljene su opsežne antologije, iako ne nužno i istorijski orijentisane, koje se bave temom muslimanki u sportu i ženskog sporta u Africi (*Benn & Pfister, 2010*).

Istoričari koji istražuju muslimanske sportistkinje pokušavaju da uspostave ravnotežu između tema poput ugnjetavanja i aktivizma, viktimizacije i otpora, kao i odnosa roda sa religijom, nacijom, klasom i etničkom pripadnošću,

izbegavajući da ˝muslimanke˝ predstavljaju kao homogenu kategoriju. Tokom proteklih 20 godina, sve veći broj istoriografskih radova bavi se nedovoljnom zastupljenošću žena u istoriji afričkog sporta, prepoznajući njihov doprinos u fudbalu, atletici i drugim sportovima. Istraživači su posebno usmereni na ženski fudbal u Južnoj Africi, s naglaskom na odnose između rase i klase (*Pelak, 2010*).

Svi ovi naučni radovi osvetljavaju važnost i raznolikost žena u sportu, koje su prethodno bile marginalizovane u istoriji sporta. Ipak, analiza dostupne literature otkriva značajan nedostatak informacija o istoriji žena sa oštećenjima i njihovom učešću u parasportu. Naučnici koji se bave ženskim sportom uvek su morali da primene kreativne pristupe kada je reč o primarnim izvorima. Efikasno su koristili vizuelne i materijalne kulturološke resurse, usmenu istoriju, inventare imovine, sudske spise, popisne podatke, kao i informacije o atletskoj modi i opremi, memoare, pisma i dnevnike. Ipak, potrebno je dalje eksperimentisanje kako bi se adekvatno obuhvatila složenost ženske sportske prošlosti (*Cahn, 1994*).

ISTORIJAT I RAZVOJ MODERNIH LETNJIH OLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA

9

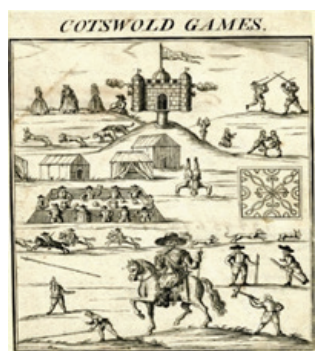
9. ISTORIJAT I RAZVOJ MODERNIH LETNJIH OLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA

Nakon ukidanja antičkih Olimpijskih igara, sport je postao manje značajan i skrenuo je u različitim pravcima. Prošlo je mnogo vekova pre nego što su se Olimpijske igre ponovo pojavile na mestu na kojem su oduvek trebale biti. "Ekeherija", ili sveti mir, bila je ključna karakteristika Igara kod Starih Grka, koja je obezbeđivala prekid ratova tokom njihovog trajanja. Ova tradicija u nekom smislu opstaje i danas, zahvaljujući naporima čelnika Međunarodnog olimpijskog komiteta koji se zalažu za olimpijsko primirje. Antičke Olimpijske igre su podsticale razvoj sportskog duha i takmičarskog rivaliteta, koji se danas može poistovetiti s konceptom fer-pleja. Kako su se politički, socijalni, kulturni, ekonomski i drugi uslovi brzo razvijali, Olimpijske igre su postale jedna od najvažnijih manifestacija savremenog sporta i opšte fizičke kulture.

9.1. OBNOVA OLIMPIJSKIH IGARA

Uprkos velikoj želji intelektualaca koji su prepoznali značaj Olimpijskih igara u antičkoj Grčkoj i njihov uticaj na političke, ekonomske, socijalne i ideološke aspekte, nijedan pokušaj obnove nije uspeo tokom doba renesanse i humanizma. Prvi zabeleženi pokušaj ponovnog uspostavljanja Igara dogodio se u Engleskoj 1864. godine, kada je Robert Dover organizovao takmičenja poznata kao "Doverove Olimpijske igre" ili "Kotsvoldske igre", prema lokaciji održavanja. (Slika 54).

Slika 54. Plakat za Kotsvoldske igre

Ove igre su pružale priliku takmičarima oba pola da učestvuju. Sportska takmičenja uključivala su atletiku, rvanje i konjička takmičenja. Osim ovih sportova, organizovana su i takmičenja u pevanju, sviračkim veštinama i šahu. Doverove igre su trajale nekoliko dana i održavale su se svake četvrte godine. Nakon Doverove smrti, tradicija organizovanja igara nastavljena je još stotinu godina. U drugoj polovini XVIII veka, engleski arheolog Ričard Čendler otkrio je drevnu Olimpiju 1766. godine, ali su detaljnija arheološka iskopavanja obusta-vljena usled okupacije Grčke od strane Turske. Grčka je stekla nezavisnost 1828. godine, što je omogućilo francuskim arheolozima da započnu iskopavanja u Olimpiji. Grci su se, uz značajnu pomoć nemačkog profesora Ernesta Kertisa, uspešno suprotstavili ilegalnim pokušajima Francuza da dođu do velikih otkrića i obezbede svoje kulturno nasleđe. Nakon saradnje između Grčke i Nemačke, iskopavanja u drevnoj Olimpiji započela su 1875. godine i do danas su nastavljena. Ovo arheološko nalazište dodatno je povećalo interesovanje za Igre, što je dovelo do novih nastojanja za obnovu antike. U Švedskoj, olimpijska asocijacija osnovana je od strane jednog od Lingovih učenika u Helsinkiju, koja je organizovala Olimpijske igre 1834. i 1836. godine. Na ovim igrama, sportovi su podsećali na one iz antičkih Olimpijskih igara, a pobednici su dobijali lovorov venac, kao što je to bio slučaj u antičko vreme. Među brojnim pokušajima obnove Igara bio je i onaj lokalne zajednice iz sela Letrino, koje se nalazilo blizu drevne Olimpije. U čast pobede i sticanja nezavisnosti Grčke, organizovali su takmičenja i ceremonije na slavnoj "Svetoj olimpijskoj stazi", ali ovaj događaj nije naišao na veliki odziv građana. (*Šiljak, 2007*).

U kasnijem razdoblju, Grčka je na više načina pokušavala da obnovi svoje drevne Olimpijske igre. Jedna od ideja bila je da se takmičenja obnove u Atini, s obzirom na to da je stara Olimpija bila zatrpana. Godine 1858. kralj Oton I je izdao "Kraljevski olimpijski ukaz", što je označilo početak obnove Olimpijskih igara. Samo godinu dana kasnije, 1859. godine, održane su Olimpijske igre u Atini, koje su uključivale raznovrsne sportske discipline kao što su trčanje, skakanje u dalj, skakanje s motkom, bacanje koplja, bacanje diska, plivanje, veslanje, trke kočijama i konjičke trke. Pobednici su se nagrađivali novčanim nagradama i maslinovim vencima. Posebna zgrada, nazvana "Zapeon", bila je namenjena muzičkim i pesničkim takmičenjima. Iako je postojala nada da će Igre postati stalna i popularna tradicija, to se nije ostvarilo. Igre koje su bile planirane za 1863. godinu nisu se održale. Sledeće Olimpijske igre održane su tek 1870. godine, nakon otkrića stadiona u blizini Akropolja, na kojem su se održavale Panatenejske igre. Ove Igre su se ponovo održale 1875., 1888. i 1889. godine, kada su arheološka iskopavanja u Olimpiji obavljali profesor Ernest Kertis. Ta istraživanja su značajno doprinela organizaciji Igara, uz rastuće interesovanje pedagoga i ideologa toga vremena. Grčka je, međutim, želela da Igre zadrži lokalni značaj.

U isto vreme, u Engleskoj su započela sportska takmičenja poznata kao "Venloičke olimpijske igre", koje je osnovao doktor Vilijam Peni Bruks, inspirisan svojim radom kao lekar i hirurg u opštini Venlok, koja je uključivala područja Madlija, Brozlija i Muš Venlok. Dana 25. februara 1850. godine, Poljoprivredno društvo Venlok (VARS) odlučilo je da osnuje olimpijsku klasu "za promociju moralnog, fizičkog i intelektualnog usavršavanja stanovništva Venloka i njegovih okolnih područja, posebno radničke klase, podsticanjem rekreacije na otvorenom i dodelom godišnjih nagrada za veštinu u atletici i stručnost u intelektualnim i industrijskim dostignućima." Prvi sastanak održan je na trkalištu Muč Venlok 22. i 23. oktobra 1850. godine, a Igre su uključivale mešavinu atletskih disciplina i tradicionalnih seoskih sportova kao što su kvotovi, fudbal i kriket, a takođe su obuhvatale trke, trčanje s preponama i vožnju bicikla na "peni fartinzu". Neki od ranih događaja uključivali su "zabavne događaje", poput trke kolica sa povezom na očima i "Trku starica" s nagradom od funte čaja 1851. godine.

Godine 1859. Olimpijska klasa Venlok poslala je 10 funti u Atinu kao nagradu za najboljeg trkača u trci dugih stopala na Olimpijskim igrama u Zapasu, koja se održala u novembru te godine, otvorena isključivo za sportiste koji govore grčki. Venlok nagradu, najveću među ponuđenim, osvojio je Petros Velisarios iz Smirne, u Osmanskom carstvu, jedan od prvih međunarodnih olimpijaca. Godine 1860., kada su se igre održale uprkos nepovoljnim vremenskim uslovima, potpukovnik Herbert Edvardes, kojeg je Bruks pozvao da govori na igrama, pohvalio je rad VARS-a, ali je izrazio neslaganje s grčkim uticajem i sugerisao da se igre nazovu "Šropšir klasa britanskog rada i igre". Bez obzira na to, naziv Olimpijskih igara je zadržan. Nakon nesuglasica uzrokovanih ratovima, u novembru 1860. godine, Olimpijska klasa Venlok se odvojila od VARS-a i promenila ime u Venlock Olimpian Society. Godine 1861., nakon nekoliko godina rada Bruksa i njegovih saradnika, organizovane su Olimpijske igre u Šropširu, a prve igre održane su u Velingtonu. Prve nacionalne Olimpijske igre održane su u Londonu 1866. godine pod organizacijom Nacionalne olimpijske asocijacije (NOA), čiji je suosnivač bio Bruks 1865. godine. Venlock olimpijske igre nastavile su se s prekidima nakon Bruksove smrti 1895. godine, sa značajnim oživljavanjem 1950. i 1977. godine. Trenutna serija počela je 1977. godine i dobila je zvanično priznanje od Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) i Britanske olimpijske asocijacije (BOA). Maskota za Letnje Olimpijske igre u Londonu 2012. godine bila je nazvana Venlok, po Muču Venlok gde je osnovano Olimpijsko društvo Venlok i njegove igre. Maskota Letnjih Paraolimpijskih igara 2012. dobila je ime Mandevil u čast bolnice Stouk Mandevil, odakle su Paraolimpijske igre potekle. Dodeljene medalje nosile su ime Nike, grčke boginje pobede, čim su postale i olimpijske medalje.

Venlock Olimpijske igre nastavljaju svoju tradiciju i danas se održavaju kao lokalni narodni festival u kojem mogu učestvovati takmičari oba pola i svih uzrasta. Pored sportskih takmičenja, deo Igara čine i zabavni događaji i brojne prateće svečanosti.

9.2. MEĐUNARODNI OLIMPIJSKI KOMITET (MOK)

Baron Pjer de Kuberten (1863 – 1937), bio je istaknuti pedagog, diplomata i autor koji je doprinosio pedagoškim i istorijskim raspravama. Njegova najveća zasluga leži u obnovi Olimpijskih igara. Godine 1890. posetio je Olimpijsko društvo u Venloku, koje je priredilo poseban festival u njegovu čast. Inspirisan radom doktora Bruksa, ubrzo je osnovao Međunarodni olimpijski komitet. Dr. Bruks je imenovan za počasnog delegata na svetskom kongresu održanom na Sorboni 1894. godine, gde je formalno osnovan MOK, premda nije mogao prisustvovati zbog zdravstvenih problema. Pre toga, na prvom međunarodnom kongresu fizičkog vaspitanja u Parizu 1889. godine, Kuberten se istakao kao izvanredan organizator i vođa. Tamo je prepoznao važnost razvoja sporta i fizičkog obrazovanja. Tri godine kasnije, tokom proslave petogodišnjice osnivanja Saveza francuskih društava za atletski sport u Parizu 1892. godine, Kuberten, kao generalni sekretar tog Saveza, izložio je ideju o potpunoj internacionalizaciji sporta, predlažući održavanje višesportskih takmičenja pod nazivom Olimpijske igre. Njegov predlog naišao je na odobravanje, što je dovelo do formiranja tročlane komisije koju su činili profesor W.M. Sloan sa Prinston univerziteta, M.C. Herbert, predsednik amaterskog atletskog udruženja Engleske, i sam Kuberten. Komisija je imala zadatak da dodatno obrazloži i opravda njegov predlog. Na sledećem sastanku 1893. godine, u okviru Saveza francuskih društava za atletski sport, njihov predlog je usvojen i doneta je odluka o održavanju međunarodnog kongresa sledeće godine, na kojem će se zvanično odlučiti o obnovi Olimpijskih igara. Ova odluka realizovana je na Međunarodnom kongresu sporta 1894. godine u Parizu, koji se održao od 16. do 23. juna na Univerzitetu Sorbona, uz prisustvo oko 2000 učesnika, među kojima je bilo 79 delegata iz 12 zemalja Evrope i Amerike, dok je Australija dala pisanu saglasnost. Nakon višednevnih rasprava, kongres je jednoglasno odlučio o obnovi Olimpijskih igara. Odmah je osnovan Međunarodni olimpijski komitet (MOK) sa 16 članova, a prvi predsednik izabran je Grk Dimitrios Vikelas, dok je generalni sekretar postao Pierre de Coubertin. Odluka je donesena da se prve moderne Olimpijske igre održe u Grčkoj, kolevci antičkih Olimpijskih igara, u Atini 1896. godine. Takođe, odlučeno je da se igre

ubuduće održavaju svake četiri godine u različitim državama, a kasnije i na svim kontinentima osim Afrike. Tokom kongresa 1894. godine donete su mnoge odluke koje su postavile temelje za principe modernih Olimpijskih igara.

Ti principi su:

1. Da je zadržan četvorogodišnji ciklus antičkih održavanja Igara,
2. Pravo učešća imaju samo amateri,
3. Na Igre se pozivaju sve nacije,
4. Da sadržaj Igara budu moderni sportovi,
5. Proglašenje pobednika mora da bude uz intoniranje nacionalne himne.

Što se sportova tiče, na tim prvim Igrama, odlučeno je da budu sledeći sportovi:

1. Atletski sportovi (trčanje, skokovi, bacanje diska i dizanje tereta),
2. Sportovi na vodi (plivanje, veslanje i jedrenje),
3. Ostali sportovi (konjički sportovi, mačevanje, rvanje, boks, gimnastika, biciklizam i streljaštvo),
4. Takmičenje u modernom petoboju (*Šiljak, 2007*).

Naravno, budući da su moderne Olimpijske igre deo tradicije koja potiče iz antičkih Igara, nakon prvih modernih Igara u Atini 1896. godine javila se potreba za organizovanjem sportskih takmičenja u raznim umetničkim disciplinama. Ova ideja je ostvarena kasnije, u periodu od V do XIV Olimpijskih igara (između 1912. i 1948. godine), kada su se održavala takmičenja u umetničkom petoboju. Ova disciplina obuhvatala je književnost, slikarstvo, vajarstvo, arhitekturu i muziku. Međunarodni olimpijski komitet (MOK) predstavlja glavnu organizaciju unutar olimpijskog pokreta. Sve institucije koje čine deo ovog pokreta deluju u skladu sa pravilima i načelima utvrđenim Olimpijskom poveljom. Ove institucije uključuju međunarodne sportske federacije, nacionalne olimpijske komitete, kao i organizacione komitete Olimpijskih igara, koji zajednički rade na organizaciji Igara i primeni olimpijskih principa.

9.3. MODERNE LETNJE OLIMPIJSKE IGRE

S vremenom, Olimpijske igre su postale najznačajnija sportska manifestacija na globalnom nivou. Biti olimpijac predstavlja najvišu čast za svakog sportistu, koji tada predstavlja svoju zemlju. Osvojiti olimpijsku medalju i postati olimpijski pobednik smatra se vrhunskim dostignućem svakog sportiste. Olimpijske igre se održavaju svake četiri godine, a period između dva njihova izdanja naziva se Olimpijada. Ovaj period traje četiri godine. Ključni simbol Olimpijskih igara su pet olimpijskih krugova, dizajniranih 1913. godine, koji su zvanično usvojeni 1914. godine, a prvi put su predstavljeni na Igrama u Antverpenu 1920. godine. Pet povezanih krugova simbolizuje povezanost pet kontinenata: Afrike, Amerike, Australije, Azije i Evrope (Slika 55). Boje krugova, s leva na desno, su: plava, žuta, crna, zelena i crvena. Ove boje su odabrane jer svaka država u svetu ima barem jednu od njih na svojoj nacionalnoj zastavi. Olimpijski krugovi, takođe se nalaze na olimpijskoj zastavi (Slika 56), koja se podiže tokom otvaranja Igara, vijori se tokom njihovog trajanja, a spušta se na završetku.

Slika 55. Olimpijski krugovi

Slika 56. Podizanje Olimpijske zastave

Na olimpijski stadion unosi se uz zvuke svečane himne Igara. Poznati olimpijski moto, koji je službeno usvojen od Igara 1920. u Antverpenu, glasi: "*Citius, Altius, Fortius*" (brže, više, jače). Svi principi olimpizma, uključujući i antičke i moderne Igre, mogu se sažeti ovom izjavom Kubertena: "Najvažnije na olimpijskim igrama nije pobediti, već učestvovati, kao što u životu nije najvažnija pobeda, već borba. Velik je čovek onaj koji ne postiže nešto bez časne borbe." Olimpijski plamen, koji gori za vreme trajanja Igara, prvi put je upaljen na otvaranju Olimpijskih igara 1928. godine u Amsterdamu. Plamen se tradicionalno pali u drevnoj Olimpiji pomoću sunčeve svetlosti i konkavnog ogledala. Zatim se plamen nosi štafetno, a hiljade trkača ga prenose kroz svoje zemlje i kontinente do grada domaćina Igara. Na dan otvaranja, plamen se ceremonijalno pali na olimpijskom stadionu, gde će gorjeti tokom celog trajanja Igara. Štafetno nošenje plamena prvi put je uvedeno na Igrama u Berlinu 1936. godine, dok je tradicija obilaženja svih pet kontinenata sa plamenom započela na Igrama u Atini 2004. godine (*Šiljak, 2007*) .

Predsednici MOK-a od 1894. do 2023. godine bili su:

1. *Demetrios Vikelas, Grčka, 1849. - 1896. godine*;
2. *Baron Pjer de Kuberten, Francuska, 1896. – 1925. godine*;
3. *Grof Henri de Baile – Latou, Belgija, 1925. – 1942. godine*;
4. *Zigfrid Edstrum, Švedska, 1946. – 1952. godine*;
5. *Ser Ejvori Brendidž, SAD, 1952. – 1972. godine*;
6. *Lord Majkl Moris Kilanin, Irska, 1972. – 1980. godine*;
7. *Huan Antonio Samaran, Španija, 1980. – 2001. godine*;
8. *Žak Rog, Belgija, 2001. – 2013. godine*;
9. *Tomas Bah, Nemačka 2013. – danas.*

Glavna misija i funkcija Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) jeste da osigura redovno održavanje Olimpijskih igara. Pored toga, MOK ima za cilj da stimuliše sveobuhvatan razvoj sporta, organizaciju sportskih takmičenja, kao i različite oblike saradnje unutar sportskog sektora. U cilju unapređenja određenih inicijativa, MOK se zalaže za jačanje jedinstva Olimpijskog pokreta i aktivno učestvuje u promociji mira širom sveta, kao i u zaštiti prava svojih članova. Takođe, MOK igra važnu ulogu u podsticanju i unapređenju pozicije žena u sportu na svim nivoima takmičenja, podržava etičke standarde u sportu, kao i borbu protiv dopinga.

9.4. MODERNE LETNJE OLIMPIJSKE IGRE OD ATINE 1896 DO PARIZA 2024. GODINE

U antičko doba, tokom trajanja Olimpijskih igara, ratovi su bili obustavljeni, a mir je bio na snazi. Nažalost, od prvih modernih Olimpijskih igara do Prvog svetskog rata, održano je pet Olimpijskih igara, dok su VI igre, planirane za Berlin 1916. godine, otkazane zbog rata. Olimpijski ciklus se nastavio, a VII Olimpijske igre su se održale 1920. godine u Antverpenu. Od tada, Igre su se održavale još pet puta do 1936. godine, kada su održane Olimpijske igre u Berlinu. Kako se rat nastavio, usledilo je ponovo prekidanje Igara zbog Drugog svetskog rata, kada su XII i XIII Olimpijske igre, koje su trebale da se održe 1940. godine u Helsinkiju i 1944. godine u Londonu, otkazane. Od 1948. godine, kada su Olimpijske igre ponovo organizovane u Londonu, Igre su se održavale neprekidno. Važno je pomenuti XX Olimpijske igre koje su se održale 1972. godine u Minhenu, kada su palestinski teroristi iz organizacije "Crni septembar" napali olimpijsko selo, usmrtivši dvoje izraelskih sportista i otegevši devet njih, od kojih su takođe stradali. Takođe, u kontekstu Hladnog rata, treba naglasiti bojkot Sjedinjenih Američkih Država prema XXII Igrama u Moskvi. Prva Olimpijska igra koja nije održana zbog nepredviđenih okolnosti bila je XXXII Olimpijske igre, planirane za Tokio 2020. godine, a koje su otkazane zbog pandemije COVID-19. Ove igre su konačno održane u Tokiju, prvi put u godini koja nije prestupna, 2021. godine. Tokom ovih igara, zbog pandemijskih mera, svi sportisti su redovno testirani, morali su biti vakcinisani, a smeštaj u Olimpijskom selu organizovan je pod posebnim uslovima, uključujući korišćenje kartonskih kreveta. Prisustvo publike na borilištima nije bilo dozvoljeno, što je takođe bio prvi put u istoriji Igara. Tokijske igre su ostale upamćene kao jedine u kojima je grad bio na finansijskom gubitku zbog nemogućnosti dolaska turista iz celog sveta. XXXIII Olimpijske igre su održane po treći put u Parizu 2024. godine, dok će XXXIV Igre biti ponovo održane u Los Anđelesu 2028. godine, takođe po treći put.

9.4.1. I Letnje Olimpijske igre – 1896. godina, Atina

Prve moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Atini Grčka, od 6. do 15. aprila 1896. Izbor je pao na Grčku, koja je bila kolevka antičkih olimpijskih igara, Ove igre su predstavljale najveće međunarodno takmičenje do tada i održane su na Panatinaikonskom stadionu, prvom i najvećem stadionu savremenog doba, s kapacitetom za veliki broj gledalaca. Jedan od najznačajnijih trenutaka ovih igara bila je pobeda maratonca Spiridona Luisa, koja je imala posebno značenje za grčki narod. Najuspešniji sportista na ovim igrama bio je nemački

takmičar Karl Šuman, rvač i gimnastičar, koji je osvojio četiri zlatne medalje. Na Igrama u Atini učestvovalo je ukupno 241 sportista iz 14 zemalja, koji su se takmičili u devet sportova: gimnastici, atletici, biciklizmu, plivanju, dizanju tegova, mačevanju, streljaštvu, tenisu i rvanju. Prvi osvajač zlatne medalje u istoriji modernih Olimpijskih igara bio je američki atletičar Džejms Brendan Konoli, trostruki skakač. Mađarski plivač Alfred Hajoš postao je prvi olimpijski pobednik u plivanju, a takođe je bio i prvi takmičar koji je trijumfovao u dve discipline, osvojivši dve zlatne medalje.

Kada je reč o osvojenim medaljama, Sjedinjene Američke Države su osvojile najviše zlatnih medalja (11), dok su domaćini, Grčka, imali najviši ukupni broj medalja sa 46, raspoređenih u 11 zlatnih, 17 srebrnih i 19 bronzanih. Nemačka je osvojila ukupno 13 medalja (6 zlatnih, 5 srebrnih i 2 bronzane). Najmlađi učesnik ovogodišnjih igara bio je desetogodišnji grčki gimnastičar Dimitrios Lundras, dok je najstariji učesnik, američki strelac Čarls Valdštajn, imao 40 godina. Najmlađi osvajač zlatne medalje bio je šesnaestogodišnji grčki plivač Joanis Malokinis, koji je osvojio zlato na trci na 100 metara slobodno, dok je najstariji osvajač zlata bio Grk Jorgos Orfanidis, koji je sa 36 godina trijumfovao u streljaštvu iz puške slobodnog izbora.

9.4.2. II Letnje Olimpijske igre – 1900. godina, Pariz

Druge moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1900. godine u Parizu, Francuska. Ove igre su se održale bez formalnih ceremonija otvaranja i zatvaranja. Takmičenja su započela 14. maja i trajala su sve do 28. oktobra na Vensenskom velodromu. Ove godine su se prvi put takmičile žene, a ukupno je učestvovalo 997 sportista, od kojih je 975 bilo muškaraca i 22 žene iz 24 države. Prva osvajačica olimpijskog zlata u istoriji bila je Šarlota Kuper iz Francuske. Najmlađa učesnica bila je francuska teniserka Katrin Žilu, koja je imala svega trinaest godina, dok je najstariji takmičar bio jedriličar iz Francuske, koji je imao 71 godinu. Na ovim Igrama broj sportova je bio udvostručen u odnosu na prethodne, sa ukupno 18 disciplina, uključujući: atletiku, biciklizam, vodene sportove, veslanje, gimnastiku, golf, konjičke sportove, jedrenje, kriket, kroket, mačevanje, pelotu, polo, ragbi, streličarstvo, streljaštvo, tenis i fudbal. Najuspešniji takmičari na Igrama u Parizu bili su američki atletičari Irving Bakster i Džon Tuksberi, koji su obojica osvojili po pet zlatnih medalja. Ove letnje igre su se održale kao deo Svetske izložbe 1900. godine, a nisu ih organizovali posebni komiteti. Trajale su duže od pet meseci, što je rezultiralo smanjenim interesovanjem publike, a uprkos tome što je u isto vreme održavana Svetska izložba, prisustvo na Igrama bilo je skromno, sa samo 3000 posetilaca.

Najuspešnije zemlje na ovim Igrama bile su: 1. Francuska, koja je osvojila ukupno 92 medalje (25 zlatnih, 36 srebrnih i 31 bronzana); 2. Sjedinjene Američke Države, sa 49 medalja (20 zlatnih, 14 srebrnih i 15 bronzanu); 3. Ujedinjeno Kraljevstvo, koje je osvojilo 31 medalju (16 zlatnih, 6 srebrnih i 9 bronzanih).

9.4.3. III Letnje Olimpijske Igre – 1904. godina, Sent Luis

Treće moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1904. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, tačnije u gradu Sent Luisu. Iako su prvobitno planirane da se održe u Čikagu, organizatori su odlučili da ih premeste na stadion Frencis Field u Sent Luisu. Ove igre su se, poput onih u Parizu, održale u okviru Svetske izložbe i trajale su od 1. jula do 23. novembra. Na ovim Igrama, koje su bile prve na tlu drugog kontinenta, većina učesnika bila je iz Sjedinjenih Država. Po prvi put su na ovim Igrama zvanično dodeljivane tri medalje - zlatna, srebrna i bronzana. Takođe, sportisti su prvi put u istoriji Igara defilovali pod zastavama svojih zemalja tokom ceremonije otvaranja. Na programu je bilo ukupno sedamnaest sportova, uključujući atletiku, boks, biciklizam, dizanje tegova, golf, gimnastiku, rvanje, lakros, mačevanje, plivanje, nadvlačenje konopca, tenis, poke (varijanta kriketa), skakanje u vodu, streličarstvo, vaterpolo i veslanje. U takmičenju je učestvovalo 12 reprezentacija sa ukupno 651 sportistom (645 muškaraca i 6 žena).

Sjedinjene Američke Države su osvojile najveći broj medalja, ukupno 239, od čega je 78 bilo zlatnih, 82 srebrne i 79 bronzanih. Na drugom mestu bila je Nemačka sa 13 medalja (4 zlatne, 5 srebrnih i 5 bronzanih), dok je Kuba završila sa 9 medalja (4 zlatne, 2 srebrne i 3 bronzane). Istaknut kao najuspešniji sportista Igara bio je američki gimnastičar Džordž Ejser, koji je, koristeći drvenu protezu na levoj nozi, osvojio tri zlatne, dve srebrne i jednu bronzanu medalju, nadmašivši ostale takmičare. Takođe, američki atletičar Rej Juri osvojio je tri zlatne medalje u troskoku, skoku u vis i skoku u dalj bez zaleta. Još jedan takmičar, Arči Han, takođe je osvojio tri medalje, pobedivši u disciplinama trčanja na 60, 100 i 200 metara. Ipak, igre nisu ispunile očekivanja ključnih članova Međunarodnog olimpijskog komiteta, što je dovelo do toga da se baron Pijer de Kuberten založi za održavanje budućih Igara u Evropi.

9.4.4. IV Letnje Olimpijske igre – 1908. godina, London

Četvrte moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1908. godine u Londonu, Velika Britanija. Iako su prvobitno planirane za Rim, Italija je bila primorana da odustane zbog erupcije vulkana Vezuva 1906. godine, koja je uništila grad Napulj. Sredstva namenjena za organizaciju Igara morala su biti preusmerena na obnovu grada, što je dovelo do toga da Italijani predele organizaciju Londonu. Igre su se održavale od 27. aprila do 31. oktobra. Na takmičenju je učestvovalo 22 zemlje i 2035 sportista. Ove Igre su nastavile tradiciju defilea sportista na stadionu "Vajt Siti", ali su se suočile s bojkotom nekoliko reprezentacija iz raznih razloga. Finska je odbila da defiluje pod ruskom zastavom, dok su Irci imali sličan stav prema zastavi Velike Britanije. Šveđani su se povukli zbog nedostatka njihove zastave, dok su takmičari SAD-a odbili defile jer bi njihova zastava bila podignuta u čast kralja druge države. Ove Igre su takođe bile jedinstvene po tome što su sudije dolazile iz različitih zemalja, umesto da budu isključivo iz domaćina, što je bio običaj do tada. Po prvi put, na ovim Igrama je bio uključen i umetnički sport, umetničko klizanje, a ukupno je bilo zastupljeno 22 sporta, uključujući atletiku, boks, biciklizam, mačevanje, nogomet, gimnastiku, hokej, rvanje, jedrenje, jeu de paume (igru sličnu tenisu), lacrosse, polo, rackets (sport sličan skvošu), ragbi, streličarstvo, streljaštvo, plivanje, potezanje konopca, tenis, umetničko klizanje, trke glisera, vaterpolo i veslanje.

Najistaknutiji događaj ovih Igara bila je maratonska trka, u kojoj je Dorando Pietri vodio do samog kraja, ali je bio izuzetno iscrpljen i na kraju ga je do cilja doslovno ponelo dvoje gledalaca. Njegova zlatna medalja je oduzeta i dodeljena drugoplasiranom Džonu Hayesu, međutim, Pietri je kasnije nagrađen zlatnim pokalom od kraljevske porodice. Druga zanimljivost vezana za tu maratonsku trku je da je staza produžena na 42 kilometra i 195 metara kako bi kraljevska porodica imala bolji pregled nad trkom, dok je pre toga, tradicionalna distanca iznosila je 40 kilometara. Godine 1921. IAAF, svetska atletska federacija, donela je odluku da se nova distanca proglasi službenom za maraton umesto prethodnih 40 kilometara. Na ovim Igrama prvi put je izrečena poznata olimpijska izreka koju je izneo pensilvanski biskup 19. jula: "Važno je učestvovati, a ne pobediti." Švedski sportista Oskar Svon postao je najstariji olimpijski šampion u istoriji sa 60 godina, a taj rekord je kasnije poboljšao na Igrama u Antverpenu 1920. godine, kada je imao 72 godine i 279 dana.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja na ovim Igrama bile su: Velika Britanija sa 145 medalja (56 zlatnih, 51 srebrna, 38 bronzanih), SAD sa 47 medalja (23 zlatne, 12 srebrnih, 12 bronzanih) i Francuska sa 19 medalja (5 zlatnih, 5 srebrnih, 9 bronzanih).

9.4.5. V Letnje Olimpijske igre – 1912. godina, Stokholm

Pete moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1912. godine u Stokholmu, Švedska. Ove igre će ostati zapamćene po tome što su po prvi put uključivale učesnike sa svih pet kontinenata, kao i po uvođenju simbola pet olimpijskih krugova. Takođe, to su bile poslednje igre na kojima su pobednicima dodeljivane zlatne medalje od čistog zlata, dok su nakon toga zlatne medalje postale od pozlaćenog srebra. Igre su trajale oko dve nedelje, od 6. do 22. jula. Srbija, Japan i Čile su prvi put učestvovali na ovim Igrama, a ukupno je prisustvovalo 28 zemalja sa 2406 sportista (2359 muškaraca i 47 žena). Organizatori su odlučili da isključe umetničko klizanje iz programa, jer su želeli da promovišu nordijske sportove, a boks su izostavili zbog njegovog percepiranog nasilja. Zvezda ovih Igara bio je američki atletičar Džim Torp koji je pobedio u petoboju i desetoboju, ali je ubrzo diskvalifikovan zbog kršenja amaterskih načela, i to do 1982. godine nije rehabilitovan. Švedska je izbacila boks sa stanovišta humane prakse.

Po prvi put, žene su se takmičile u plivanju i skakanju u vodu, a moderni petoboj je postao deo olimpijskog programa. Nakon ovih Igara, Međunarodni olimpijski komitet (MOK) odlučio je da se ograniči moć domaćina da utiče na program takmičenja. Na Igrama je bilo ukupno 14 sportova: akvatika, atletika, biciklizam, veslanje, gimnastika, jedrenje, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, nadvlačenje konopca, rvanje, streljaštvo, fudbal i tenis. Portugalski maratonac Francisko Lazaro se onesvestio tokom trke i nažalost preminuo, što predstavlja prvi takav slučaj u istoriji Olimpijskih igara. U atletici su prvi put korišćeni elektronski uređaji za merenje vremena, dok je švedski strelac Oskar Sven postao najstariji dobitnik zlatne medalje u svojoj 64. godini. Najuspešnije nacije na ovim Igrama bile su: SAD sa ukupno 63 medalje (25 zlatnih, 18 srebrnih i 19 bronzanih), Švedska sa 65 medalja (24 zlatne, 24 srebrne i 17 bronzanih), i Ujedinjeno Kraljevstvo sa 41 medaljom (10 zlatnih, 15 srebrnih i 16 bronzanih).

Tokom Igara, Srbija je primljena u MOK kao Srpski olimpijski komitet, a njen osnivač i direktor, Svetomir S. Đukić, izabran je za člana MOK. Srbija je imala dvojicu sportista: atletičara Dušana Miloševića koji je zauzeo treće mesto u svojoj kvalifikacionoj grupi na 100 metara i maratonca Dragutina Tomaševića koji je završio na 37. mestu.

9.4.6. VII Letnje Olimpijske igre – 1920. godina, Antverpen

Sedme moderne Letnje Olimpijske igre, održane u Antverpenu, Belgija, 1920. godine bile su prve nakon osmogodišnjeg prekida izazvanog Prvim svetskim ratom i neodržavanjem šestih Olimpijskih igara. Takmičenja su se odvijala od 14. avgusta do 12. septembra. Na ovim Igrama učestvovalo je 29 država, a ukupno je bilo 2626 sportista, među kojima je 2561 bio muškarac i 65 žena. Ovo je takođe bila prva prilika kada je sportistima izgovorena Olimpijska zakletva, koja glasi: *„U ime svih takmičara, zaklinjem se da ćemo učestvovati u ovim Olimpijskim igrama, poštujući i sprovodeći pravila koja ih uređuju, predajući se sportu bez dopinga i droga, u istinskom duhu sporta, za slavu sporta i čast naših ekipa*." Ovaj tekst je 1964. godine izmenjen, tako da je reč "*obećavam*" zamenjena sa "*zaklinjem se*", a "*zemalja*" sa "*ekipama*". Zakletvu je od tada u ime svih takmičara izgovarao odabrani sportista od strane domaćina, kojeg je predstavio belgijski mačevalac Viktor Buen. Takođe, po prvi put na ovim Igrama podignuta je olimpijska zastava bele boje sa olimpijskim krugovima u središtu. Dizajn zastave usvojen je 1914. godine, ali je zbog rata bilo potrebno šest godina da dođe do njenog podizanja. Na takmičenju su bile isključene zemlje koje su učestvovale u Prvom svetskom ratu, uključujući Nemačku, Bugarsku, Austriju, Mađarsku i Tursku. Prvi put su na olimpijskom programu takođe uključeni zimski sportovi, kao što su umetničko klizanje i hokej na ledu. Ukupno je na ovim Igrama bilo 22 sporta, uključujući atletiku, boks, biciklizam, dizanje tegova, gimnastiku, rvanje, hokej na travi i na ledu, jedrenje, konjičke sportove, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, plivanje, polo, potezanje konopca, ragbi, streličarstvo, streljaštvo, tenis, umetničko klizanje, vaterpolo i veslanje. U atletici su se istakli finski sportisti, a Hanes Koleman osvojio je zlatne medalje u trkama na 5000 i 10000 metara, kao i u maratonu. Jugoslavija je prvi put učestvovala na ovim Igrama i od tada je redovno bila prisutna na svim Olimpijskim igrama. U Antverpenu je učestvovalo 11 jugoslovenskih sportista, uključujući samo fudbalsku reprezentaciju bez rezervi. Najuspešniji takmičar ovih Igara bio je Nedo Nadi iz Italije, koji je u mačevanju osvojio pet zlatnih medalja.

Na vrhu medaljske liste našle su se sledeće zemlje: 1. Sjedinjene Američke Države, sa ukupno 95 medalja (41 zlatna, 27 srebrnih, 27 bronzanih); 2. Švedska sa 64 medalje (19 zlatnih, 20 srebrnih, 25 bronzanih); 3. Ujedinjeno Kraljevstvo sa 44 medalje (16 zlatnih, 15 srebrnih, 13 bronzanih).

9.4.7. VIII Letnje Olimpijske igre – 1924. godina, Pariz

Osme moderne Letnje Olimpijske igre održane su po drugi put u Francuskoj, tačnije u Parizu, 1924. godine. Ove igre su bile poslednje pod predsedništvom Pjera de Kubertena u Međunarodnom olimpijskom komitetu (MOK). Trajale su od 4. maja do 27. Jula. Učestvovalo 3092 sportista iz 44 zemlje, predstavljajući 17 različitih sportova. Među njima su se nalazile akvatika (plivanje, sinhrono plivanje, vaterpolo i skakanje u vodu), atletika, biciklizam, boks, veslanje, gimnastika, dizanje tegova, jedrenje, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, polo, ragbi, rvanje, streljaštvo, tenis i fudbal. Ovo je bio prvi put da su na ceremoniji zatvaranja Igara prikazane zastave MOK-a, domaćina i sledećeg domaćina Igara, što je postalo tradicija koja se održava do danas. Tokom takmičenja, predstavljeno je i čuveno olimpijsko geslo "brže, više, jače" (citius, altius, fortius), koje je osmislio dominikanski monah Anri Didon, a koje je koristio na časovima fizičkog vaspitanja u Arkej školi u Parizu. Važno je napomenuti da je na ovim Igrama maratonska trka imala standardizovanu distancu od 42 kilometra i 195 metara, koja je prvobitno korišćena na Igrama u Londonu 1908. godine, te je postala univerzalna za sve buduće maratone, uključujući i Olimpijske igre. U centru pažnje bio je američki plivač Džoni Vajsmiler, poznat i po ulogama Tarzana u filmovima, koji je osvojio tri zlatne medalje u plivanju i bronzanu u vaterpolu. Takođe, istakli su se i finski atletičari, među kojima su bili Pavo Nurmi, koji je osvojio zlatne medalje na trkama od 1500 i 5000 metara u razmaku od jednog sata, kao i u kros trci. Vil Ritola je osvojio zlato u trkama od 10000 i 3000 metara, uz srebro na 5000 metara, dok je Albion Stenros pobedio u maratonu i takođe osvojio zlato. Finska reprezentacija, predvođena Nurmijem i Ritolom, pobedila je u timskim trkama na 3000 metara i u kros trci, stičući nadimak "leteći Finci".

Najuspešnije nacije po broju osvojenih medalja bile su: 1. Sjedinjene Američke Države sa ukupno 99 medalja (45 zlatnih, 27 srebrnih i 27 bronzanih); 2. Finska sa 37 medalja (14 zlatnih, 13 srebrnih i 10 bronzanih); 3. Francuska sa 38 medalja (13 zlatnih, 15 srebrnih i 10 bronzanih). Jugoslaviju je predstavljalo 37 sportista u sedam disciplina (atletika, biciklizam, gimnastika, konjički sport, plivanje, rvanje, fudbal), i prvi put su osvojene medalje za našu zemlju. Gimnastičar Leon Štukelj postao je osvajač dve zlatne medalje u višeboju i na vratilu, dok je Jugoslavija završila na 14. mestu u ukupnom broju osvojenih medalja.

9.4.8. IX Letnje Olimpijske igre – 1928. godina, Amsterdam

Devete moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Amsterdamu, Holandija, 1928. godine, od 17. maja do 12. avgusta. Svečano otvaranje izvedeno je od strane princa Hendrika. U takmičenju je učestvovalo 3014 sportista iz 46 zemalja, predstavljajući 14 sportova: akvatiku, atletiku, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, rvanje, fudbal i hokej. Ove igre su se isticale inovacijama. Olimpijski plamen prvi put je gorio tokom celog trajanja Igara na tornju pored Olimpijskog stadiona. Prvi put su u obavezni program Igara uključeni sportovi kao što su atletika, akvatika (plivanje, vaterpolo i skokovi u vodu), boks, mačevanje, gimnastika, streljaštvo, rvanje (grčko-rimski i slobodni stil), veslanje, biciklizam, jahanje, jedrenje i dizanje tegova.

Domaćin Igara je imao mogućnost da po vlastitom izboru doda i druge sportove, među kojima su bili fudbal, ragbi, polo, hokej na travi, rukomet, košarka i kajak. Na svečanom otvaranju, Grčka, kao zemlja porekla Igara, prvi put je predvodila povorku, dok su sportski predstavnici domaćina, Holandije, poslednji išli u defileu, čime je ova tradicija postala standard na narednim Igrama. Za vreme ovih igara, sportisti iz Azije prvi put su osvojili medalje. Mikio Oda iz Japana osvojio je zlato u troskoku, dok je Jošijuki Curuta, takođe iz Japana, postao osvajač zlata na 200 metara prsno. Takođe, po prvi put uvedene su discipline za žene u atletici i gimnastici. Međutim, nakon trke na 800 metara, nekoliko takmičarki je doživelo kolaps, što je dovelo organizatore do zaključka da žene nisu dovoljno fizički spremne za duže trke, pa su se sve do 1960. godine takmičile isključivo na distancama do 200 metara. Finski atletičar Pavo Nurmi trijumfovao je na trci od 10000 metara i osvojio svoju devetu zlatnu medalju, uz dodatne dve srebrne. Američka atletičarka Elizabeta Robinson postala je prva olimpijska pobednica u atletici. U plivanju se istakao poznati Džoni Vajsmiler, osvojivši dve zlatne medalje. Fudbalski turnir obeležila je dominacija južnoameričkih ekipa, gde je Urugvaj savladao Argentinu rezultatom 2:1. Ove igre su takođe uvele sponzorstvo koje je značajno doprinelo finansiranju. Komercijalna firma Coca-Cola bila je glavni sponzor, dok je Međunarodni olimpijski komitet (MOK) zadržao stav protiv profesionalizma, pa sportisti koji su imali sponzorske ugovore nisu mogli učestvovati.

Najuspešnije zemlje na ovim Igrama bile su: 1. Sjedinjene Američke Države sa 56 medalja (22 zlatne, 18 srebrnih, 16 bronzanih); 2. Nemačka sa 31 medaljom (10 zlatnih, 7 srebrnih, 14 bronzanih); 3. Finska sa 25 medalja (8 zlatnih, 8 srebrnih, 9 bronzanih).

Jugoslavija je učestvovala sa 34 sportista u šest disciplina (atletika, biciklizam, gimnastika, mačevanje, rvanje, fudbal) i osvojila pet medalja. Leon Štukelj je osvojio zlato, dok su Josip Primožič, Leon Štukelj i Stane Derganc uzeli srebrnu i bronzane medalje u višeboju ekipno. Jugoslavija je zauzela 22. mesto po broju osvojenih medalja.

9.4.9. X Letnje Olimpijske igre – 1932. godina, Los Anđeles

Desete jubilarne moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Sjedinjenim Američkim Državama, tačnije u Los Anđelesu, 1932. godine. Ove igre su predstavljale prvi događaj van evropskog kontinenta nakon Sent Luisa 1904. godine. Ceremonija otvaranja započela je 30. jula i trajala je do 14. avgusta. Zbog velike ekonomske krize, broj učesnika na ovim igrama bio je drastično smanjen, a od ukupno 37 zemalja učesnica prijavljeno je 1408 takmičara. Na ovim igrama uvedene su discipline za žene u atletici i gimnastici. Takmičenja su obuhvatala 14 sportskih disciplina, uključujući akvatiku, atletiku, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, rvanje, fudbal i hokej. Po prvi put tokom ovih igara, pobednici su proglašavani odmah nakon svake discipline, umesto na završnoj ceremoniji, što je bila praksa do tada. Uveden je i pobednički podijum koji je omogućio podizanje nacionalnih zastava. Los Anđeles je po prvi put dobio olimpijsko selo koje je imalo 550 dvosobnih kućica za muške takmičare, dok su žene bile smeštene u hotelima.

Najuspešnija zemlja na ovim igrama bila je Sjedinjene Američke Države, koje su osvojile čak 103 medalje (41 zlatnu, 32 srebrne i 30 bronzanih). Na drugom mestu je Italija sa 36 medalja (12 zlatnih, 12 srebrnih i 12 bronzanih), dok je Francuska osvojila 19 medalja (10 zlatnih, 5 srebrnih i 4 bronzane). Najistaknutija takmičarka bila je američka atletičarka Mildred Bejb Didrikson, koja je osvojila dve zlatne i jednu srebrnu medalju. Iako je Jugoslavija bila registrovana kao učesnica, Jugoslovenski olimpijski komitet (JOK) odlučio je da se ne takmiči zbog velike ekonomske krize i troškova putovanja. Međutim, jedan naš sportista, dr Veljko Narančić, uzeo je učešće na igrama i zauzeo 17. mesto među 18 takmičara u bacanju diska, ostvarivši rezultat od 36.51 metara. On je putovao u SAD na vlastiti trošak, a iako JOK nije prijavio Narančića za takmičenje, prijavu je uložio Milivoje Naumović, jugoslovenski konzul u San Francisku. Organizatori su prihvatili ovu prijavu uz odobrenje Sigfrida Edstrema, predsednika Međunarodne amaterske federacije. Ovim postupkom,

Jugoslavija je očuvala kontinuitet učešća na modernim Letnjim Olimpijskim igrama, koji traje od 1912. do 2000. godine, nastupajući pod nazivom Jugoslavija.

9.4.10. XI Letnje Olimpijske igre – 1936. godina, Berlin

Jedanaeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Berlinu, Nemačka, od 1. do 16. avgusta 1936. godine. Ove igre su se značajno razlikovale od prethodnih, jer su se odvijale u kontekstu rastuće popularnosti nacizma, s Adolfom Hitlerom kao vođom, čija je politika težila da svetu prikaže superiornost takozvane arijevske rase. Tokom priprema za igre, bilo je brojnih zahteva za oduzimanje Nemačkoj, ali no ti pokušaji su bili neuspešni. Po prvi put, olimpijski plamen je zapaljen u drevnoj Olimpiji i prenet štafetnim trčanjem do Olimpijskog stadiona, gde je gorio od ceremonijalnog otvaranja do zatvaranja igara. Otvaranje igara je obavio nemački kancelar Adolf Hitler. Na programu Igara našla su se dva nova sporta: rukomet (na inicijativu domaćina) i košarka, oba samo za muškarce. Rukomet se igrao na velikom terenu, veličine fudbalskog, s po 11 igrača u timu, a zlatnu medalju osvojila je reprezentacija Nemačke. Košarka se takođe igrala na otvorenim terenima od zemlje, a zlato su osvojili takmičari iz Sjedinjenih Američkih Država. Ukupno je bilo učestvovalo 19 sportova: akvatika, atletika, biciklizam, boks, veslanje, gimnastika, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu, konjički sport, košarka, mačevanje, moderni petoboj, polo, rukomet, rvanje, streljaštvo, fudbal i hokej. Na Igrama je učestvovalo 4066 sportista iz 49 zemalja. Ove Igre su se posebno pamtile po američkom atletičaru Džesiju Ovensu, koji je osvojio četiri zlatne medalje u disciplinama: sprint na 100 metara, sprint na 200 metara, štafeti 4x100 metara i skoku u dalj.

Najuspešnije zemlje na ovim igrama bile su: 1. Nemačka sa ukupno 89 medalja (33 zlatne, 26 srebrnih i 30 bronzanih); 2. Sjedinjene Američke Države sa 56 medalja (24 zlatne, 20 srebrnih, 12 bronzanih); 3. Mađarska sa 16 medalja (10 zlatnih, 1 srebrna, 5 bronzanih).

Jugoslavija je na ovim Olimpijskim igrama u Berlinu imala rekordnih 86 sportista koji su se takmičili u 12 sportova: atletici, biciklizmu, vaterpolu, gimnastici, veslanju, jedrenju, kajaku i kanuu, mačevanju, plivanju, rvanju i skokovima u vodu. Jedinu medalju osvojio je naš gimnastičar Leon Štukelj, koji je u Berlinu završio svoje učešće na Olimpijskim igrama. Ukupno je osvojio tri zlatne, jednu srebrnu i dve bronzane medalje, čime je postao najuspešniji olimpijac Jugoslavije svih vremena. Sa tom jedinom medaljom u Berlinu, Jugoslavija je zauzela 27. mesto među zemljama osvajačima medalja.

9.4.11. XIV Letnje Olimpijske igre – 1948. godina, London

Zbog Drugog svetskog rata i ogromne pauze od 12 godina od poslednjih Igara u Berlinu 1936. godine, dvanaeste i trinaeste Olimpijske igre nisu održane. Četrnaeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su po drugi put u Velikoj Britaniji, tačnije u Londonu, 1948. godine. Ove igre su se odvijale od 29. jula do 14. avgusta i obeležene su rekordnim brojem učesnika — čak 59 zemalja, sa ukupno 4099 sportista. Takmičenja su uključivala 17 sportova, uključujući akvatici, atletiku, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanoe, konjički sport, košarku, mačevanje, moderan petoboj, rvanje, streljaštvo, fudbal i hokej. Zanimljivo je napomenuti da je kandidaturu Beograda za organizaciju ovih Igara podneo i Jugoslovenski olimpijski komitet (JOK). Takođe, Nemačka i Japan nisu bili pozvani da učestvuju zbog posledica Drugog svetskog rata. Značajan trenutak predstavlja i osvajanje prve zlatne medalje od strane afroameričke sportistkinje Alise Koučmen, koja je postavila novi rekord u skoku u vis, preskočivši visinu od 1.68 metara. Takođe, američki desetobojac Robert „Bob" Matijas ostvario je značajan podvig, postavši najmlađi olimpijski šampion svih vremena u dobi od 17 godina i devet meseci, samo četiri meseca nakon što je započeo treninge u atletici. Holandska atletičarka Fanny Blankers-Koen osvojila je četiri zlatne medalje u sprinterskim disciplinama, dok su mačevalačka takmičarka Ilona Elek iz Mađarske i kanuista Jan Brzak iz Čehoslovačke uspešno odbranili zlatne medalje osvojene pre 12 godina u Berlinu. Ove Igre su po prvi put uvele dodelu Olimpijskih diploma za šest najboljih sportista ili timova.

Najuspešnije zemlje na ovim Igrama bile su: 1. Sjedinjene Američke Države sa ukupno 84 medalje (38 zlatnih, 27 srebrnih i 19 bronzanih); 2. Švedska sa 44 medalje (16 zlatnih, 11 srebrnih i 17 bronzanih); 3. Francuska sa 27 medalja (10 zlatnih, 6 srebrnih i 13 bronzanih).

Jugoslavija je imala 96 sportista koji su se takmičili u atletici, biciklizmu, vaterpolu, veslanju, gimnastici, plivanju i fudbalu. Fudbalska reprezentacija Jugoslavije je postigla najveći uspeh, osvojivši srebrnu medalju nakon što je u finalu izgubila od Švedske rezultatom 3:1. Srebrne medalje su osvojili fudbaleri: Franjo Šoštarić, Miroslav Brozović, Branko Stanković, Zlatko Čajkovski, Miodrag Jovanović, Aleksandar Atanacković, Prvoslav Mihajlović, Rajko Mitić, Franjo Velfl, Stjepan Bobek, Željko Čajkovski, Kosta Tomašević, Ljubomir Lovrić, Zvonko Cimermančić, Bernard Vukas, Božo Broketa, Ivan Jazbinšek, Ratko Kacijan, Frane Matošić, Bela Palfi, Aleksandar Petrović i Josip Takač, uključujući i atletičara Ivana Gubijana.

9.4.12. XV Letnje Olimpijske igre – 1952. godina, Helsinki

Petnaeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1952. godine u Helsinkiju, Finska, od 19. jula do 3. avgusta. Ove igre su obeležile novi rekord po broju zemalja učesnica, sa ukupno 69 zemalja i 4952 sportista koji su se takmičili u 17 sportskih disciplina: akvatika, atletika, biciklizam, boks, veslanje, gimnastika, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu, konjički sport, košarka, mačevanje, moderni petoboj, rvanje, streljaštvo, fudbal i hokej. Ove igre bile su značajne jer je po prvi put učestvovao Sovjetski Savez, što je označilo početak intenzivnog rivalstva između SSSR-a i Sjedinjenih Američkih Država, koje je rezultiralo sportskim "hladnim ratom". Izvanredan moment bio je neizvesnost oko odabira sportista koji će zapaliti olimpijski plamen. Iako su u Finskoj brinuli da Međunarodni olimpijski komitet (MOK) može sprečiti Pavla Nurmija da zapali plamen, on je konačno trčao s bakljom i predao je drugom finskom atletičaru, Johanesu Peteriju Kolehmainenu, koji je zapalio olimpijsku vatru na stadionu. Prvi put nakon Drugog svetskog rata, na Olimpijske igre je pozvana i Nemačka, ali je prisustvovala samo Zapadna Nemačka. Jedan od najistaknutijih sportista ovih igara bio je čehoslovački atletičar Emil Zatopek, koji je osvojio tri zlatne medalje na 5000, 10000 metara i u maratonu, dostignuće koje do danas niko nije ponovio.

Najuspešnije nacije u osvajanju medalja bile su: 1. Sjedinjene Američke Države sa 76 medalja (40 zlatnih, 19 srebrnih, 17 bronzanih); 2. Sovjetski Savez sa 71 medaljom (22 zlatne, 30 srebrnih, 19 bronzanih); 3. Mađarska sa 42 medalje (16 zlatnih, 10 srebrnih, 16 bronzanih).

Jugoslavija se sa 96 sportista takmičila u 11 sportova i osvojila 3 medalje, deleći 21. mesto po broju osvojenih medalja sa Kanadom. Zlatnu medalju osvojio je četverac bez kormilara u sastavu: Duje Bonačić, Velimir Valenta, Mate Trojanović i Petar Šegvić. Vaterpolisti su osvojili srebrnu medalju izgubivši u finalu od Mađarske. Tim vaterpolista iz Helsinkija uključivao je: Zdravka Kovačića, Juraja Amšela, Ivu Štakulu, Veljka Bakašuna, Ivana Kurtinija, Boška Vuksanovića, Vladu Ivkovića, Zdravka Ježića, Lovru Radonjića, Marka Brainovića i Dragoslava Šiljaka. Fudbalska reprezentacija Jugoslavije takođe je osvojila srebrnu medalju, borivši se s Mađarskom u finalu. Fudbalski tim iz Helsinkija sačinjavali su: Vladimir Beara, Branko Stanković, Tomislav Crnković, Zlatko Čajkovski, Ivan Horvat, Vujadin Boškov, Tihomir Ognjanov, Rajko Mitić, Bernard Vukas, Stjepan Bobek, Branko Zebec, Dušan Cvetković, Milorad Diskić, Ratko Čolić, Slavko Luštica, Zdravko Rajkov, Vladimir Čonč i Vladimir Firm.

9.4.13. XVI Letnje Olimpijske igre – 1956. godina, Melburn

Šesnaeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su po prvi put u Australiji, tačnije u Melburnu, 1956. godine. Period održavanja bio je od 22. novembra do 8. decembra. Na tim igrama učestvovalo je ukupno 3184 sportista iz 67 zemalja, koji su se takmičili u 17 različitih sportova, uključujući akvatiku, atletiku, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu, konjički sport, košarku, mačevanje, moderni petoboj, rvanje, streljaštvo, fudbal i hokej. Ove igre su se razlikovale po značajnim bojkotima uzrokovanim ratovima i okupacijama. Po prvi put su se na istim igrama takmičile dve različite Nemačke, pri čemu je Istočna Nemačka (DR Nemačka) učestvovala nakon što je primljena u Međunarodni olimpijski komitet (MOK) 1954. godine, sa uslovom da se takmiči kao jedinstvena ekipa. Tek 1968. godine stekla je punopravno članstvo. DR Nemačka postala je značajan rival SSSR-u i SAD-u, takmičeći se sve do pada Berlinskog zida 1989. Određeni politički nemiri obeležili su ova takmičenja, tako su Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo okupirali Suecki kanal, dok je Izrael izvršio napad na Egipat, što je izazvalo velike proteste i bojkot nekih zemalja kao što su Egipat, Irak i Liban. Dodatno, zbog sovjetske okupacije Mađarske, bojkot su izrazile Holandija, Španija i Švajcarska. Kina je povukla svoje učešće pre igara, nezadovoljna priznanjem nezavisnog nastupa Tajvana.

Među najuspešnijim zemljama po broju osvojenih medalja istakli su se: 1. SSSR sa ukupno 98 medalja (37 zlatnih, 29 srebrnih, 32 bronzane); 2. SAD sa 74 medalje (32 zlatne, 25 srebrnih, 17 bronzanih); 3. Australija sa 35 medalja (13 zlatnih, 8 srebrnih, 14 bronzanih).

Jugoslavija je na ovim igrama zauzela 26. mesto, a predstavljalo ju je 41 takmičar u osam sportova: atletici, biciklizmu, vaterpolu, veslanju, plivanju, rvanju, streljaštvu i fudbalu, pritom osvajajući tri srebrne medalje. Maratonac Franjo Mihalić osvojio je srebrnu medalju, dok su fudbaleri i vaterpolisti takođe ostvarili srebro, izgubivši u finalima od SSSR-a i Mađarske, redom. Sastav naše srebrne fudbalske ekipe bio je: Petar Radenković, Mladen Koščak, Nikola Radović, Ivan Šantek, Ljubomir Spajić, Dobroslav Krstić, Dragoslav Šekularac, Zlatko Papec, Sava Antić, Todor Veselinović, Muhamed Mujić, Blagoje Vidinić, Ibrahim Biogradlić, Luka Lipošinović, Joško Vidošević, Vladimir Popović i Kruno Radiljević. Sastav naše srebrne vaterpolo ekipe uključivao je: Zdravko Kovačić, Juraj Amšel, Ivo Cipci, Hrvoje Kačić, Marijan Žužej, Boško Vuksanović, Vlado Ivković, Lovro Radonjić, Ivo Štakula, Tomislav Franjković i Zdravko Ježić.

9.4.14. XVII Letnje Olimpijske igre – 1960. godina, Rim

Sedamnaeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Rimu, Italija, od 25. avgusta do 11. septembra 1960. godine. Ovo takmičenje zabeležilo je rekordan broj sportista – ukupno 5349, koji su predstavljali 83 zemlje, što je takođe postavilo novi rekord. Atleti su se takmičili u 17 sportskih disciplina, uključujući akvatiku, atletiku, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu, konjički sport, košarku, mačevanje, moderni petoboj, rvanje, streljaštvo, fudbal i hokej. Igre su se isticale novinama, a posebno je značajno to što su prvi put televizijski prenosi Olimpijskih igara bili dostupni na drugom kontinentu, u Sjedinjenim Američkim Državama, gde je televizijska mreža "Si-Bi-Es" za ovo pravo platila 394000 američkih dolara. Između istaknutih sportista, danski jedriličar Paul Elvstrem upamćen je kao prvi takmičar koji je osvojio zlatnu medalju po četvrti put zaredom, ostvarivši pobede u Londonu 1948, Helsinkiju 1952, Melburnu 1956 i Rimu 1960. Bokser Ajk Kvartej iz Gane postao je prvi crni Afrikanac koji je osvojio srebrnu medalju. Etiopljanin Abebe Bikila postao je prvi crni Afrikanac koji se okitio zlatom u maratonu, trčeći bos. Američka sprinterka Vilma Rudolph osvojila je tri zlatne medalje u sprinterskim disciplinama, čime je naznačila svoj povratak u sport nakon što je kao dete obolela od dečje paralize. Poznati Kasijus Klej, kasnije poznat kao Muhamed Ali, osvojio je zlatnu medalju u boksu u lakoteškoj kategoriji. Mađarski mačevalac Aladar Gerevich ostvario je rekordnih šest uzastopnih zlatnih medalja u ekipnom takmičenju u disciplini sablja.

U pogledu medalja, najuspešniji su bile sledeće zemlje: 1. SSSR sa ukupno 103 medalje (43 zlatne, 29 srebrnih, 31 bronzana); 2. SAD sa 71 medaljom (34 zlatne, 21 srebrna, 16 bronzanih); 3. Italija sa 36 medalja (13 zlatnih, 10 srebrnih, 13 bronzanih).

Jugoslavija se našla na 19. mestu po broju osvojenih medalja, sa 120 sportista koji su učestvovali u 14 disciplina. Osvojene su dve medalje: zlatna medalja u fudbalu, osvojena pobedom nad Danskom rezultatom 3:1, i srebrna medalja koju je osvojio rvač Branko Martinović. Sastav zlatne fudbalske reprezentacije činili su: Milutin Šoškić, Vladimir Durković, Fahrudin Jusufi, Ante Žanetić, Novak Roganović, Željko Perušić, Andrija Anković, Dušan Maravić, Tomislav Knez, Milan Galić, Borivoje Kostić, Silvestar Takač, Velimir Sombolac, Blagoje Vidinić, Aleksandar Kozlina, Željko Matuš i Zvonko Bego.

9.4.15. XVIII Letnje Olimpijske igre – 1964. godina, Tokio

Osamnaeste moderne Letnje Olimpijske igre 1964. godine održane su u Tokiju, Japan, od 10. do 24. oktobra. Ove igre postavile su rekord sa 93 zemlje učesnice, koje su se takmičile sa ukupno 5140 sportista. U program igara uvršteni su džudo i odbojka, a takmičenja su obuhvatila 19 sportova, uključujući akvatiku, atletiku, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu, konjičke sportove, košarku, mačevanje, moderni petoboj, odbojku, rvanje, streljaštvo, fudbal, hokej i džudo. Među istaknutim sportistima na ovim igrama bio je američki plivač Don Schollander, koji je osvojio četiri zlatne medalje, postigavši tri svetska i jedan olimpijski rekord. Takođe, posebno se istakla gimnastičarka iz SSSR-a, Larisa Latinjina, koja je osvojila dve zlatne, jednu srebrnu i dve bronzane medalje, čime je postavila rekord za ukupno 18 olimpijskih medalja tokom svoje karijere. Dvojica sportista osvojila su tri zlatne medalje na ovim Olimpijskim igrama: australski plivač Dawn Fraser, koji je bio najbolji na 100 metara slobodnim stilom, i veslač Vjačeslav Ivanov iz SSSR-a, pobednik tri puta u disciplini skif. Istorijski, Abebe Bikila iz Etiopije postao je prvi maratonac koji je odbranio zlatnu medalju na Olimpijskim igrama.

Sjedinjene Američke Države su dominirale, osvojivši ukupno 90 medalja (36 zlatnih, 26 srebrnih i 28 bronzanih), dok je SSSR imao 96 medalja (30 zlatnih, 31 srebrnu i 35 bronzanih). Japan je zauzeo treće mesto sa 29 medalja (30 zlatnih, 5 srebrnih i 8 bronzanih).

Jugoslavija se takmičila sa 76 sportista u devet sportova (atletika, vaterpolo, veslanje, gimnastika, kajak i kanu, košarka, plivanje i fudbal), i osvojila ukupno 5 medalja (2 zlatne, 1 srebrnu i 2 bronzane), zauzevši 19. mesto među medaljama. Medalje su osvojili gimnastičari Miroslav Cerar (1 zlatna i 1 bronzana medalja) i Branislav Simić (1 zlatna), kao i vaterpolisti (srebrna) i Branko Martinović (bronza) u rvanju. Vaterpolo tim Jugoslavije poražen je u finalu od Mađarske. Srebrnu medalju osvojili su sledeći igrači: Milan Muškatirović, Zlatko Šimenc, Božidar Stanišić, Anton Nardeli, Mirko Sandić, Ozren Bonačić, Frane Nonković, Ivo Trumbić, Vinko Rosić, Zoran Janković i Karlo Stipanić.

9.4.16 XIX Letnje Olimpijske igre – 1968. godina, Meksiko

Devetnaeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1968. godine u Meksiku, tačnije u glavnom gradu Meksiko. Što se tiče zemalja osvajačica medalja, na prvom mestu istakle su se: Sjedinjene Američke Države sa ukupno 107 medalja, uključujući 45 zlatnih, 28 srebrnih i 34 bronzane; Sjedinjeni Sovjetski Savez sa 91 medaljom (29 zlatnih, 32 srebrne, 30 bronzanih); i Japan, koji je osvojio 25 medalja (11 zlatnih, 7 srebrnih i 7 bronzanih). Ove igre obeležene su kao desete u istoriji koje su se održale na nadmorskoj visini većoj od 2000 metara, tačnije na 2277 metara, kao i rekordnim brojem učesnika, 113 zemalja je bilo zastupljeno, što je prvi put u istoriji Olimpijskih igara.

Ukupno je učestvovalo 5530 sportista, koji su se takmičili u 20 različitih sportova, uključujući atletiku, biciklizam, boks, dizanje tegova, gimnastiku, hokej na travi, rvanje, jedrenje, kajak i kanu na mirnim vodama, košarku, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojku, plivanje, skakanje u vodu, streljaštvo, vaterpolo i veslanje. Jedan od značajnijih političkih incidenata zabeležen je kada su američki sprinteri Tomi Smit, koji je osvojio zlatnu medalju, i Džon Karlos, bronzani medalista, tokom ceremonije dodele medalja podigli ruke sa stisnutim pesnicama, obavijenim crnim rukavicama, u znak protesta protiv diskriminacije crnačke manjine u Sjedinjenim Američkim Državama. Međunarodni olimpijski komitet je obojicu sportista suspendovao doživotno. Ove Igre su takođe bile i prvi put kada su takmičari iz Istočne i Zapadne Nemačke nastupili kao odvojene države. Zbog visoke nadmorske visine, mnogi sportisti su se suočili sa značajnim fizičkim izazovima, naročito u disciplinama koje su zahtevale visoku izdržljivost, usled razređenog vazduha i smanjenog nivoa kiseonika. Međutim, neki sportisti su iskoristili ove uslove da postignu izvanredne rezultate, a na ovim igrama je prvi put uvedena doping kontrola. Prvi sportista kod kog su pronađena nedozvoljena sredstva bio je švedski moderni petobojac Hans Gunar Liljenvol, kod kojeg je utvrđeno korišćenje alkohola tokom takmičenja. Među istaknutim sportistima na igrama bio je američki bacač diska Al Oerter, koji je osvojio četvrtu zlatnu medalju zaredom, postavši tako druga osoba u istoriji sa ovakvim postignućem u individualnim sportovima. Bob Beamon, skakač u dalj iz SAD-a, postavio je neverovatan svetski rekord skakanjem 8.90 metara, što je 55 centimetara više od prethodnog rekorda, koji je stajao sve do 1991. kada ga je oborio Mike Powell koji je skočio 8.95m. Iako je njegov rekord postao olimpijski, još uvek nije oboren. Američki sprinteri Džim Hajnes i Li Evans oborili su rekorde na 100 i 400 metara. U troskoku su čak trojica takmičara postavili nove rekorde. Čuveni Dik Fozburi osvojio je zlato u skoku u vis koristeći tehniku koja nosi njegovo ime, Fozburi-flop,

koja se i danas koristi. Čehoslovačka gimnastičarka Vera Časlavska osvojila je četiri zlatne medalje, dok je američka plivačica Debi Majer osvojila tri zlatne medalje na 200, 400 i 800 metara slobodnim stilom. Tanzanijski maratonac Džon Stefen Akvari stekao je popularnost završivši maraton uprkos iščašenju kolena, ostajući poslednji, ali ostavljajući snažnu poruku o upornosti i volji.

Jugoslavija je na ovim Igrama imala 69 sportista koji su se takmičili u 11 sportova, osvojivši ukupno 8 medalja i zauzevši 16. mesto. Plivačica Đurđica Bjedov osvojila je zlatnu medalju na 100 metara prsno i srebrnu na 200 metara prsno. Vaterpolisti i gimnastičar Miroslav Cerar takođe su doneli zlatne medalje, dok su srebrne medalje osvojili rvač Stevan Horvat i košarkaši. Bronzane medalje pripale su bokseru Zvonimiru Vujinu i rvaču Branislavu Simiću. Sastav vaterpolista Jugoslavije uključivao je Ozrena Bonačića, Dejana Dabovića, Zdravka Hebela, Zorana Jankovića, Ronalda Lopatnija, Uroša Marovića, Đorđa Perišića, Miroslava Poljaka, Mirka Sandića, Karla Stipanića i Ivu Trumbića. Sastav košarkaša Jugoslavije činili su: Aljoša Žorga, Radivoj Korać, Zoran Marojević, Trajko Rajković, Vladimir Cvetković, Dragoslav Ražnatović, Ivo Daneu, Krešimir Ćosić, Damir Šolman, Nikola Plećaš, Dragutin Čermak i Petar Skansi.

9.4.17. XX Letnje Olimpijske igre – 1972. godina, Minhen

Dvadesete jubilarne moderne Letnje Olimpijske igre održane su po drugi put u Zapadnoj Nemačkoj, ovog puta u Minhenu 1972. godine. Igre su trajale od 26. avgusta do 11. septembra. Ovo su bile prve Igre na kojima je uvedena ceremonija zakletve sudija, koju je izgovorio nemački konjički sportista Hajnc Polaj. Na ovim Igrama učestvovao je rekordni broj od 7123 sportista iz 121 zemlje. Program Igara obogaćen je kajakom i kanuom na divljim vodama, dok su rukomet i streličarstvo ponovo vraćeni u program. Takmičenja su se odvijala u 23 sporta, što je do tada bio najveći broj. Sportovi na Igrama uključivali su: atletiku, biciklizam, boks, dizanje tegova, gimnastiku, hokej na travi, rvanje, jedrenje, džudo, kajak i kanu na mirnim i divljim vodama, košarku, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojku, plivanje, rukomet, skakanje u vodu, streličarstvo, streljaštvo, vaterpolo i veslanje. Ove Igre će ostati upamćene i po terorističkom napadu. Iako je moto Igara bio "srećne Igre", to nisu bile srećne. Naime, 5. septembra, u jednom od najpoznatijih terorističkih napada, članovi organizacije "Crni oktobar" upali su u olimpijsko selo, ubivši dvojicu izraelskih sportista i uzimajući devetoricu za taoce. Pokušaj spašavanja na minhenskom aerodromu rezultirao je masakrom, u kojem su poginuli svih devet izraelskih sportista, pet terorista i jedan nemački policajac. Igre su prekinute, ali su se nastavile nakon 34 sata.

Najuspešnije medalje su osvojile sledeće zemlje: 1. SSSR sa ukupno 99 medalja (50 zlatnih, 27 srebrnih, 22 bronzane); 2. SAD sa 94 medalje (33 zlatne, 31 srebrna, 30 bronzanih); 3. Istočna Nemačka sa 66 medalja (20 zlatnih, 23 srebrne, 23 bronzane). Među istaknutim sportistima bio je poznati američki plivač Mark Špic, koji je osvojio 7 zlatnih medalja i oborio svetske rekorde u svim disciplinama. Na Igrama u Meksiku osvojio je dve zlatne medalje, što je njegov ukupni broj medalja povećao na 9. Takođe, gimnastičarka iz SSSR-a, Olga Korbut, osvojila je tri zlatne medalje. U košarkaškom finalu SSSR se susreo sa SAD-om, što je donelo do tada neviđeni završetak: Amerikanci su vodili 50:49 kada su, zbog isteka vremena i ruske žalbe, dodate 3 sekunde. Tokom tog vremena, Aleksandar Belov je postigao koš i doneo zlatnu medalju SSSR-u. Ekipa SAD-a nije prihvatila srebrne medalje, smatrajući se oštećenom, te su medalje i danas izložene u Olimpijskom muzeju u Lozani. Finski atletičar Lase Viren ponovo je zasijao sa zlatnim medaljama na 5000 i 10000 metara nakon pada tokom trke na 10000 metara. Takođe, sprinter iz SSSR-a Valerij Borozov osvojio je zlatne medalje na 100 i 200 metara, pobedivši favorizovane američke atletičare. Pored skandala s terorističkim napadima, još jedan incident obeležio je Igre. Tokom intoniranja himne, osvajači zlata i srebra u trci na 400 metara, Vinsent Metjuz i Vejn Kolet, ponašali su se neprimereno, šalili se i razgovarali dok su stajali na postolju, što im je donelo doživotnu zabranu učešća na Olimpijskim igrama. Australijska plivačica Šejn Gud osvojila je tri zlatne i dve srebrne medalje, dok je Holanđanin Vim Ruska postao prvi džudista koji je osvojio zlatne medalje u dve kategorije na istim Igrama.

Jugoslaviju je predstavljalo 128 sportista u 15 sportova, a osvojili su 5 medalja: 2 zlatne, 1 srebrnu i 2 bronzane. Rukometna reprezentacija Jugoslavije postala je prvi olimpijski pobednik u ovom sportu. Bokser Mate Parlov osvojio je zlato, dok je Josip Čorak u rvanju osvojio srebro, a Milan Nenadić bronzanu medalju. Takođe, Zvonimir Vujin osvojio je bronzanu medalju u boksu. Sastav rukometne reprezentacije Jugoslavije bio je: Zoran Živković, Abaz Arslanagić, Miroslav Pribanić, Petar Fajfrić, Milorad Karalić, Đoko Lavrnić, Slobodan Mišković, Hrvoje Horvat, Branislav Pokrajac, Zdravko Miljak, Milan Lazarević, Nebojša Popović, Zdenko Zorko i Albin Vidović.

9.4.18. XXI Letnje Olimpijske igre – 1976. godina, Montreal

Dvadeset prve moderne Letnje Olimpijske igre održane su po prvi put u Kanadi, u Montrealu, od 17. jula do 1. avgusta 1976. godine. Na tim Igrama učestvovalo je ukupno 6028 sportista iz 92 zemlje, koji su se takmičili u 21 sportu. Smanjen broj zemalja učesnica rezultat je masovnih bojkota Igara, usled prisustva sportista Novog Zelanda, čiji su ragbijaši posetili Južnu Afriku, koja je u tom trenutku bila izbačena sa Igara zbog apartheida. Zbog bojkota, Igre je napustilo 29 zemalja, od kojih su 27 bile afričke. Ipak, neki afrički sportisti, poput onih iz Kameruna, Egipta, Maroka i Tunisa, nastavili su da učestvuju jer su već bili na Igrama pre nego što su njihove zemlje odlučile o povlačenju. Ove Igre su obeležile istorijski trenutak jer su se žene prvi put takmičile u košarci, rukometu i veslanju.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su: 1. SSSR, sa 125 medalja (49 zlatnih, 41 srebrna, 35 bronzanih); 2. Istočna Nemačka sa 90 medalja (40 zlatnih, 25 srebrnih, 25 bronzanih); 3. Sjedinjene Američke Države sa 94 medalje (34 zlatne, 35 srebrnih, 25 bronzanih). Poljska atletičarka Irena Ševinska istakla se na Igrama, osvojivši sedam medalja u pet različitih disciplina, uključujući zlatnu medalju i svetski rekord na 400 metara, koji je i danas, 44 godine kasnije, nacionalni rekord Poljske. Italijan Klaus Dibiasi ostvario je zlatnu medalju treći put zaredom u skokovima sa tornja (1968, 1972, 1976), dok je Viktor Sanjev iz SSSR-a osvojio zlatnu medalju u troskoku.

Jugoslavija je na ovim Igrama učestvovala s 88 sportista koji su se takmičili u 14 sportova. Osvojeno je ukupno osam medalja (2 zlatne, 3 srebrne i 3 bronzane), što je Jugoslaviji donelo 16. mesto po broju osvojenih odličja. Matija Ljubek osvojio je zlato i bronzu u kanuu, dok je Momir Petković osvojio zlato u rvanju. Srebrne medalje pripale su Tadiji Kačaru u boksu, Ivanu Frgiću u rvanju i Aci Rusevskom u boksu. Slavko Obadov je osvojio bronzanu medalju u džudou, a košarkaši su se vratili kući sa srebrnom medaljom. Sastav košarkaške reprezentacije Jugoslavije uključivao je: Blagoju Georgijevskog, Dragana Kićanovića, Vinka Jelovca, Rajka Žižića, Željka Jerkova, Andra Knega, Zorana Slavnića, Krešimira Ćosića, Damira Šolmana, Žarka Varajića, Dražena Dalipagića i Mirzu Delibašića.

9.4.19. XXII Letnje Olimpijske igre – 1980. godina, Moskva

Dvadeset druge moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Moskvi, SSSR, 1980. godine. Takmičenje je trajalo od 19. jula do 3. avgusta, a okupilo je 5217 sportista iz 80 zemalja, koji su se takmičili u 21 sportskoj disciplini, uključujući atletiku, biciklizam, boks, dizanje tegova, gimnastiku, hokej na travi, rvanje, jedrenje, džudo, kajak i kanu na mirnim vodama, košarku, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojku, plivanje, rukomet, skakanje u vodu, streličarstvo, streljaštvo, vaterpolo i veslanje. Ove Olimpijske igre su takođe predstavile maskotu "Mišu", ruskog medvedića. Ove Igre bitne su zbog bojkota koji su sprovele Sjedinjene Američke Države, pod vodstvom predsednika Džimija Kartera, kao izraz nezadovoljstva ratom SSSR-a u Avganistanu. U ovom bojkotu pridružile su se i Nemačka, Japan, Kanada, kao i još ukupno 58 zemalja, dok su nacionalni olimpijski komiteti različitih zemalja imali autonomiju u donošenju odluka o učešću. Uprkos ovim okolnostima, sportisti iz Britanije, Francuske i Italije odlučili su da učestvuju u moskovskim Igrama. Između najistaknutijih sportista ovih Igara bio je sovjetski gimnastičar Aleksandar Ditjatin, koji je osvojio medalje u svih osam disciplina, uključujući tri zlatne. Vladimir Salanjikov iz SSSR-a osvojio je tri zlatne medalje u plivanju, postavivši i rekord kao prvi plivač koji je preplivao 1500 metara slobodnim stilom za manje od 15 minuta. U kajaku na mirnim vodama, Vladimir Parfenovič, takođe iz SSSR-a, osvojio je tri zlatne medalje. Valentin Mankin, još jedan sovjetski sportista, osvojio je zlato u klasi „Star“ u jedrenju, čime je postao prvi sportista koji je osvojio olimpijske zlatne medalje u različitim klasama jedrenja. Etiopljanski atletičar Muruse Yefter osvojio je zlato na trkačkim disciplinama 5000 i 10000 metara, dok je maratonac iz Istočne Nemačke, Waldemar Cierpinski, dobio svoju drugu uzastopnu zlatu medalju. Istočna Nemačka je takođe bila veoma uspešna, osvojivši 11 zlatnih medalja od ukupno 14 u veslanju. Kubanski bokser Teofilo Stevenson osvojio je svoju treću uzastopnu zlatnu medalju na ovim Igrama.

Najuspešniji osvajači medalja bile su: 1. SSSR sa ukupno 195 medalja (80 zlatnih, 69 srebrnih, 46 bronzanih); 2. Istočna Nemačka sa 126 medalja (47 zlatnih, 37 srebrnih, 42 bronzane); 3. Bugarska sa 41 medaljom (8 zlatnih, 16 srebrnih, 17 bronzanih). Jugoslavija je na ove Igre poslala 164 sportista koji su učestvovali u 17 sportskih disciplina.

Jugoslovenski takmičari osvojili su ukupno 9 medalja (2 zlatne, 3 srebrne i 4 bronzane), što je donelo 14. mesto na olimpijskoj tabeli po broju osvojenih medalja. Zlato su osvojili bokser Slobodan Kačar i košarkaši, koji su u finalu pobedili domaću ekipu SSSR-a. Tim naših jedinih zlatnih košarkaša u istoriji činili

su selektor Ranko Žeravica i igrači: Andro Knego, Dragan Kićanović, Rajko Žižić, Mihovil Nakić, Željko Jerkov, Branko Skroče, Zoran Slavnić, Krešimir Ćosić, Ratko Radovanović, Duje Krstulović, Dražen Dalipagić i Mirza Delibašić.

9.4.20. XXIII Letnje Olimpijske igre – 1984. godina, Los Anđeles

Dvadeset treće moderne Letnje Olimpijske igre održane su po treći put u Sjedinjenim Američkim Državama, a drugi put u Los Anđelesu, od 28. jula do 12. avgusta 1984. godine. Ove igre obeležile su rekordnu participaciju sa 6797 sportista (5230 muškaraca i 1567 žena) iz 140 zemalja. Takmičenja su se odvijala u 23 sporta, uključujući atletiku, biciklizam, boks, vaterpolo, veslanje, gimnastiku, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu na mirnim vodama, košarku, konjičke sportove, mačevanje, moderni petoboj, odbojku, plivanje, rvanje, rukomet, sinhrono plivanje, skakanje u vodu, streličarstvo, streljaštvo, fudbal, hokej na travi i džudo. Hladni rat između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza nastavio se, a Sovjetski Savez je odlučio da bojkotuje ove Olimpijske igre u znak odmazde za američki bojkot igara u Moskvi 1980. godine, navodeći "bezbednosne razloge" kao razlog za nedolazak. Ovom bojkotu pridružilo se još 18 zemalja istočnog bloka, osim Rumunije.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su: Sjedinjene Američke Države sa ukupno 174 medalje (83 zlatne, 61 srebrna, 30 bronzanih), Rumunija sa 53 medalje (20 zlatnih, 16 srebrnih, 17 bronzanih) i Zapadna Nemačka sa 59 medalja (17 zlatnih, 19 srebrnih, 23 bronzane). Na ovim igrama, žene su prvi put učestvovale u maratonu i drumskom biciklizmu. Pobednica maratona bila je američka atletičarka Joan Benoit Samuelson, dok je u drumskom biciklizmu trijumfovala Connie Carpenter Finney. Prva žena koja je osvojila zlatnu medalju bila je Marokanka Nawal El Moutawakel. Istaknuti takmičar ovih igara bio je američki atletičar Carl Lewis, koji je osvojio četiri zlatne medalje u disciplinama 100 i 200 metara, skoku u dalj i štafeti 4x100 metara, zajedno sa Semom Gradyjem, Ronom Braunom i Kelvinom Smitherom, ostvarivši svetski rekord od 19.80 sekundi. Ovaj uspeh ponovio je 48 godina nakon Džesija Ovensa, koji je ostvario isti podvig 1936. godine. Osim toga, britanski veslač Steve Redgrave ostvario je značajan uspeh time što je osvojio svoju prvu od pet uzastopnih zlatnih medalja na Olimpijadi.

Jugoslaviju je na ovim igrama predstavljalo 140 sportista, koji su se takmičili u 16 sportova, osvojivši ukupno 18 medalja. Ovaj rezultat je postavio Jugoslaviju na deveto mesto po broju medalja, čime je ostvaren njen najbolji uspeh na

Olimpijskim igrama do tada. Zlatne medalje osvojili su vaterpolisti, rukometaši, rukometašice, rvači Šaban Trstena i Vlado Lisijak, kanuisti Matija Ljubek i Mirko Nišović, te bokser Anton Josipović. Srebrne medalje pripale su bokseru Redžepu Redžepovskom, kajakašu Milanu Janjiću, kanuistima Ljubeku i Nišoviću, kao i rvaču Refiku Memiševiću. Bronzu su osvojili bokseri Mirko Puzović i Aziz Salihu, rvači Šaban Seidi i Jožef Tertei, veslači Milorad Stanulov i Zoran Pančić, te fudbalska i muška košarkaška reprezentacija. Sastav zlatne muške reprezentacije Jugoslavije uključivao je Zlatana Arnautovića, Momira Rnića, Veselina Vukovića, Milana Kalinu, Jovicu Elezovića, Zdravka Zovka, Branka Štrvaca, Pavla Jurinu, Veselina Vujovića, Slobodana Kuzmanovskog, Mirka Bašića, Dragana Mladenovića, Zdravka Rađenovića, Mileta Isakovića i Rolanda Pušnika. Ženska rukometna reprezentacija Jugoslavije osvojila je zlato u sastavu: Jasna Ptujec, Mirjana Ognjenović, Zorica Pavičević, Ljubinka Janković, Svetlana Anastasovska, Svetlana Dašić, Emilija Erčić, Alenka Cuderman, Svetlana Mugoša, Mirjana Đurica, Biserka Višnjić, Slavica Đukić, Jasna Merdan-Kolar, Ljiljana Mugoša i Dragica Đurić. Bronzana fudbalska reprezentacija sadržala je igrače: Tomislava Ivkovića, Mirsada Baljića, Srećka Kataneca, Marka Elznera, Ljubomira Radanovića, Admir Smajića, Nenada Gračana, Milka Đurovskog, Mehmeda Baždarevića, Borislava Cvetkovića, Jovicu Nikolića, Branka Miljuša, Vladu Čapljića, Ivana Pudara, Stjepana Deverića, Dragana Stojkovića i Mitar Mrkelu. Bronzana muška košarkaška reprezentacija uključivala je Dražena Petrovića, Aleksandra Petrovića, Nebojšu Zorkića, Rajka Žižića, Ivana Sunaru, Emira Mutapčića, Sanita Hadžića, Andra Knega, Ratka Radovanovića, Mihovila Nakića, Dražena Dalipagića i Branka Vukičevića.

9.4.21. XXIV Letnje Olimpijske igre – 1988. godina, Seul

Dvadeset četvrte moderne Letnje Olimpijske igre održane su 1988. godine u Seulu, Južna Koreja, od 17. septembra do 2. oktobra. Na ovim Igrama učestvovao je rekordni broj od 8391 sportiste (6197 muškaraca i 2194 žene) iz 159 zemalja. Iako su Igre bojkotovale Severna Koreja, Kuba, Etiopija i Nikaragva, zabeležen je značajan broj učesnika. Na programu igara prvi put se našao stoni tenis, dok se tenis vratio nakon 64 godine, sa dozvolom za učešće profesionalnih igrača, čime su narušeni tradicionalni amaterski principi Međunarodnog olimpijskog komiteta.

Jedan od najvažnijih skandala tokom Igara dogodio se kada je kanadski sprinter Ben Džonson pobedio u finalu trke na 100 metara, oborivši prethodni svetski rekord, ali je ubrzo utvrđeno da je koristio doping, zbog čega mu je oduzeta zlatna medalja, a pobeda dodeljena Karlu Luisu, koji je zauzeo drugo mesto.

Istaknuta plivačica Kristin Oto iz Istočne Nemačke osvojila je šest zlatnih medalja, dok su američki plivači Met Bjondi i Dženet Evans osvojili po pet, odnosno tri zlatne medalje. Takođe, u istoriji plivanja prvi put je pobedio crni takmičar na trci na 100 metara delfin stilom Entoni Nesti. U gimnastici, Vladimir Artjomov iz SSSR-a osvojio je četiri zlatne medalje, dok je rumunska gimnastičarka Danijela Siliva osvojila tri. Američka sprinterka Florens Grifit Džojner postavila je svetski rekord u trci na 200 metara (21.34s) osvajajući tri zlatne i jednu srebrnu medalju. Krista Rotenburger iz Istočne Nemačke postala je prva i poslednja sportistkinja koja je iste godine osvojila medalje na Letnjim i Zimskim Olimpijskim igrama, uzimajući zlatnu u brzom klizanju i srebrnu u biciklizmu. S obzirom na to da se Letnje i Zimske igre više ne održavaju u istoj godini, ovakav uspeh više nikada neće biti ponovljen. Američki skakač u vodu Greg Luganis uspešno je odbranio zlatne medalje iz Los Anđelesa, ali je prilikom jednog skoka zadobio povredu udarivši glavom u dasku. Ovaj incident izazvao je veliku pažnju, naročito nakon što je Luganis kasnije otkrio da je zaražen HIV virusom, iako nije bilo opasnosti od prenosa virusa tokom takmičenja. Dodatno, događaj koji je obeležio Igre bio je gest kanadskog jedriličara Lorensa Lemjua, koji je, iako je imao šanse za srebrnu medalju, prekinuo takmičenje da bi pomogao povređenom takmičaru, završivši na 22. mestu, ali je na kraju dobio posebnu nagradu za sportsko ponašanje.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su: 1. SSSR (132 medalje: 55 zlatnih, 31 srebrnih, 46 bronzanih), 2. Istočna Nemačka (102 medalje: 37 zlatnih, 35 srebrnih, 30 bronzanih) i 3. SAD (94 medalje: 36 zlatnih, 31 srebrna, 27 bronzanih). Ove Igre su takođe obeležile i prve olimpijske medalje za sportiste iz Surinama, Kostarike, Indonezije, Holandskih Antila, Senegala, Devičanskih Ostrva i Džibutija.

Jugoslavija je, pod imenom Jugoslavija, učestvovala sa 155 sportista u 17 sportova, osvojivši 12 medalja (3 zlatne, 4 srebrne i 5 bronzanih) i zauzela 16. mesto po broju medalja. Zlatne medalje osvojili su strelci Goran Maksimović i Jasna Šekarić, kao i vaterpolisti, koji su u finalu savladali tim SAD-a.

9.4.22. XXV Letnje Olimpijske igre – 1992. godina, Barselona

Dvadeset pete moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Barseloni, Španija, od 25. jula do 9. avgusta 1992. godine. Glavna pesma ovih Igara, poznata kao „Barselona", koju je komponovao Fredi Merkjuri, postala je veliki hit. Na ovim Igrama učestvovao je rekordni broj sportista, njih 9367 iz 169 zemalja, što je takođe predstavljalo istorijski maksimum. U program Igara bili su uključeni sportovi poput badmintona, bejzbola, kao i džudo za žene. Pored toga, kajak i kanu na divljim vodama su se ponovo našli na olimpijskom rasporedu. Ukupno je bilo 28 sportova: atletika, badminton, bejzbol, biciklizam, boks, dizanje tegova, gimnastika, hokej na travi, rvanje, jedrenje, džudo, kajak i kanu (na mirnim i divljim vodama), košarka, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojka, plivanje, rukomet, sinhrono plivanje, skakanje u vodu, streličarstvo, streljaštvo, stoni tenis, tenis, vaterpolo i veslanje. Na ovim Igrama, po prvi put učestvovale su ekipe Zajednice nezavisnih država, koje su činili sportisti iz 12 bivših republika Sovjetskog Saveza (uz izuzetak Litvanije, Estonije i Letonije, koje su nastupile kao samostalne države). Takođe, posle više od 28 godina, Nemačka se ponovo takmičila kao jedinstvena država, predstavljena jednim timom sportista iz „obe" Nemačke. Ove Igre su označile i povratak sportista iz Južne Afrike nakon dugog perioda isključenja zbog aparthejda.

U ovom izdanju Igara, po prvi put nije učestvovala velika Jugoslavija, već su se kao nezavisne države predstavile bivše republike Slovenije i Hrvatske. Sportistima iz ostatka tadašnje Jugoslavije, usled ratnih okolnosti i sankcija, bio je dozvoljen nastup isključivo u individualnim sportovima. Jedan od najupečatljivijih trenutaka ovih Igara bio je debi čuvenog američkog ˝Dream Teama˝, sastavljenog od vrhunskih NBA igrača, koji su osvojili zlatnu medalju sa ogromnom razlikom, prosek od 44 poena. Članovi ovog tima uključivali su ikone poput Majkla Džordana, Medžika Džonsona, Karla Melouna, Leri Birda, Skotija Pipena, Čarlsa Barklija, Patrika Juinga, Džona Stoktona, Dejvida Robinsona, Klajda Drekslera, Kris Malina i Kristijana Lejtnera, a selektor je bio Čak Dejli.

U pojedinačnim disciplinama, beloruski gimnastičar osvojio je čak 6 zlatnih medalja. Zlato u skakanju u vodu pripalo je kineskoj takmičarki Fu Mingksia, koja je tada imala samo 13 godina. Ruski plivači dominirali su u disciplinama slobodnog stila, a Aleksandar Popov i Jevgenij Sadovij osvojili su po dva pojedinačna zlata, uz dodatno zlato u štafeti za Sadovija. Kod žena, mađarska plivačica Kristina Egersegi osvojila je tri pojedinačna zlata. Derartu Tulu iz Etiopije postala je prva crna Afrikanka koja je osvojila zlato u trci na 10000 metara.

Najuspešniji timovi na ovim Igrama bili su: 1. Ujedinjeni tim (sportisti iz bivšeg Sovjetskog Saveza) sa 112 medalja (45 zlatnih, 38 srebrnih i 29 bronzanih); 2. Sjedinjene Američke Države sa 108 medalja (37 zlatnih, 34 srebrne i 37 bronzanih); 3. Nemačka sa 82 medalje (33 zlatne, 21 srebrna i 28 bronzanih). Jugoslavija je nastupila pod olimpijskom zastavom kao ˝nezavisni olimpijski učesnici˝, predstavljajući 52 sportista u pojedinačnim sportovima i osvojivši 3 medalje u streljaštvu (1 srebrnu i 2 bronzane).

9.4.23. XXVI Letnje Olimpijske igre – 1996. godina, Atlanta

Dvadeset šeste moderne Letnje Olimpijske igre održane su po četvrti put u Sjedinjenim Američkim Državama, ovog puta u Atlanti 1996. godine, od 19. jula do 4. avgusta. Obeležen je rekordan brojem učesnika, ukupno 10318 sportista iz 197 zemalja, čime je premašen broj od 10000 sportista. U program igara uvedeni su novi sportovi, uključujući softbol, odbojku na pesku i brdski biciklizam. Takmičenja su se odvijala u 26 sportova, među kojima su bili atletika, badminton, bejzbol, biciklizam, boks, dizanje tegova, gimnastika, hokej na travi, rvanje, jedrenje, džudo, kajak i kanu, košarka, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojka, plivanje, rukomet, sinhrono plivanje, skakanje u vodu, softbol, streličarstvo, streljaštvo, stoni tenis, tekvondo, tenis, vaterpolo i veslanje. Zanimljivo je da su se ove igre održale na stogodišnjicu prvih modernih Olimpijskih igara u Atini 1896. godine, zbog čega je postojala inicijalna ideja da se Atina ponovo izabere za domaćina. Međutim, Međunarodni olimpijski komitet (MOK) je obrazložio da Atina nije imala dovoljno adekvatnih borilišta i organizacijskih kapaciteta za uspešno izvođenje igara. Jedan od ključnih događaja na ovim igrama bila je teroristička akcija koja se odigrala u olimpijskom parku u Atlanti noći 27. jula, kada je došlo do eksplozije bombe koja je usmrtila dvoje ljudi, dok je oko 112 povređeno. Unatoč ovom tragičnom incidentu, MOK je odlučio da se igre nastave, a park je ponovo otvoren za posetioce 30. jula. Počinioci napada još uvek nisu identifikovani. Između sportista, posebno se istakao Karl Luis, koji je osvojio zlatnu medalju u skoku u dalj, čime je postao devetostruki zlatni olimpijac, izjednačivši se s legendarnim sportistima Markom Špicom, Pavom Nurmijem i Larisom Latinjinom. Dizač tegova Naim Sulejmanoglu postao je prvi sportista s tri uzastopne zlatne medalje na Olimpijskim igrama, dok je američki atletičar Majkl Džonson osvojio zlata na 200 i 400 metara, postavivši svetski rekord na 200 metara. Donovan Bejli iz Kanade oborio je svetski rekord na 100 metara, dok je Mari-Žoze Perek, sa prezimenom Džonson, osvojila zlatne medalje u disciplinama 200 i 400 metara. Ove igre su takođe bile

i prve na kojima su učestvovali profesionalni biciklisti, a Španac Miguel Indurain osvojio je svoju prvu zlatnu medalju. Irkinja Mišel Smit osvojila je tri zlatne i jednu bronzanu medalju u plivanju, dok je američka plivačica Ami Van Duken osvojila četiri zlatne medalje. Teniser Andre Agasi postao je prvi igrač kojem je uspelo da osvoji zlatnu medalju na Olimpijskim igrama, a istovremeno je imao sve četiri Grend slem titule. Rvač Kurt Engl iz SAD-a osvojio je zlato uprkos povredi vrata tokom meča. Deng Japing iz Kine je osvojila zlato u singlu i u paru, ponovivši svoj uspeh sa Olimpijskih igara u Barseloni 1992. godine.

Na vrhu liste medalja našle su se sledeće zemlje: Sjedinjene Američke Države kao najuspešnija sa ukupno 101 medaljom (44 zlatne, 32 srebrne i 25 bronzanih), Rusija sa 63 medalje (26 zlatne, 21 srebrne i 16 bronzanih) i Nemačka sa 65 medalja (20 zlatnih, 18 srebrnih i 27 bronzanih).

Jugoslavija, odnosno SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) učestvovala je s 68 sportista u 13 sportova, osvojivši ukupno četiri medalje (jednu zlatnu, jednu srebrnu i dve bronzane). Zlatnu i bronzanu medalju osvojila je Aleksandra Ivošev u streljaštvu, dok su košarkaši osvojili srebrnu medalju, a odbojkaši bronzanu. Jugoslavija je završila takmičenje na 41. mestu prema broju osvojenih medalja. Sastav košarkaške reprezentacije SR Jugoslavije uključivao je selektora Željka Obradovića i igrače poput Dejana Bodiroge, Predraga Danilovića, Saše Obradovića i drugih. Odbojkaška reprezentacija vodila se pod selektorom Lazarom Grozdanovićem i uključivala igrače poput Đorđa Đurića i Žarka Petrovića.

9.4.24. XXVII Letnje Olimpijske igre – 2000. godina, Sidnej

Dvadeset sedme moderne Letnje Olimpijske igre održane su po drugi put u Australiji, ovoga puta u Sidneju, od 15. septembra do 1. oktobra 2000. godine. Ove Igre postavile su novi rekord po broju učesnika, jer je učestvovalo 199 zemalja sa ukupno 10651 sportistom. Po prvi put je na ovim Igrama uveden sport triatlon. Sportisti su se takmičili u 28 disciplina, uključujući atletiku, badminton, bejzbol, biciklizam, boks, dizanje tegova, gimnastiku, hokej na travi, rvanje, jedrenje, džudo, kajak i kanu na mirnim i divljim vodama, košarku, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojku, plivanje, rukomet, sinhrono plivanje, skokove u vodu, softbol, streličarstvo, streljaštvo, stoni tenis, tekvondo, tenis, triatlon, vaterpolo i veslanje. Olimpijski plamen zapalila australijska atletičarka Keti Friman, koja je kasnije osvojila zlatnu medalju na 400 metara, postavši tako prva osoba koja je zapalila počasni plamen i istovremeno osvojila olimpijsko zlato. Među istaknutim sportistima bio je australijski plivač

Jan Torp, koji je sa samo 17 godina osvojio tri zlatne i dve srebrne medalje, kao i britanski veslač Stiv Redgrejv, koji je sa osvojenom zlatnom medaljom postao prvak na pet uzastopnih Olimpijskih igara.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su: 1. SAD sa 97 medalja (40 zlatnih, 24 srebrne i 33 bronzane); 2. Rusija sa 88 medalja (32 zlatne, 28 srebrnih i 28 bronzanih); 3. Kina sa 59 medalja (28 zlatnih, 16 srebrnih i 15 bronzanih).

Jugoslavija (SFR Jugoslavija, odnosno Srbija i Crna Gora) poslala je 111 sportista koji su se takmičili u 14 sportova. Zauzeli su 42. mesto po broju medalja, osvojivši ukupno tri medalje (1 zlatnu, 1 srebrnu i 1 bronzanu). Zlatnu medalju osvojili su odbojkaši, srebrnu u streljaštvu Jasna Šekarić, a bronzanu vaterpolisti. Tim zlatnih odbojkaša SFR Jugoslavije činili su: selektor Zoran Gajić, kao i igrači Vladimir Batez, Slobodan Kovač, Slobodan Boškan, Đula Mešter, Vasa Mijić, Nikola Grbić, Vladimir Grbić, Andrija Gerić, Goran Vujević, Ivan Miljković, Veljko Petrović i Igor Vušurović. Bronzani vaterpolisti SFR Jugoslavije bili su: selektor Nenad Manojlović, zajedno sa Pedragom Zimonjićem, Jugoslavom Vasovićem, Vladimirom Vujasinovićem, Nenadom Vukanićem, Aleksandrom Šoštarom, Petrom Trbojevićem, Veljkom Uskokovićem, Nikolom Kuljačom, Aleksandrom Šapićem, Dejanom Savićem, Aleksandrom Ćirićem, Danilom Ikodinovićem i Viktorom Jelenićem.

9.4.25. XXVIII Letnje Olimpijske igre – 2004. godina, Atina

Atina je napokon postala mesto održavanja modernih olimpijskih igara. Dvadeset osme Letnje Olimpijske igre održane su 2004. godine, od 13. do 29. avgusta. Ove igre su postavile novi rekord sa 202 države učesnice i ukupno 11099 sportista. Takmičenja su se odvijala u 28 različitih sportova, uključujući atletiku, badminton, bejzbol, biciklizam, boks, vodene sportove (vaterpolo, plivanje, sinhrono plivanje i skokove u vodu), dizanje tegova, gimnastiku, ritmičku gimnastiku, hokej na travi, rvanje, jedrenje, džudo, kajak i kanu na mirnim i divljim vodama, košarku, konjički sport, mačevanje, moderni petoboj, fudbal, odbojku, rukomet, softbol, streličarstvo, streljaštvo, stoni tenis, tekvondo, tenis, triatlon i veslanje. Sva takmičenja su se odvijala na novoizgrađenim sportskim objektima, uključujući i olimpijski stadion.

Organizacija igara je bila izvanredna, a učesnici su bili zadovoljni bezbednošću i gostoprimstvom domaćina. Ovo je bio prvi put u istoriji olimpijskih igara da su učestvovale sve države koje imaju zvanične olimpijske komitete i članice Međunarodnog olimpijskog komiteta. Defile država je bio organizovan prema redosledu grčkog alfabeta, a ceremonija je započela sa grčkom zastavom, dok su

sportisti iz Grčke ušli poslednji. Iznimno je bilo to što se olimpijski plamen, koji je zapaljen u drevnoj Olimpiji i obišao svet, vratio u zemlju domaćina. Neke od atletskih disciplina, poput bacanja kugle i maratonske trke, imaju svoje korene u drevnoj Olimpiji, a maratonska trka bila je replika legendarne trke Filippidesa, koja je obuhvatala 42.195 kilometara. Jedna od istaknutih takmičarki bila je kajakašica Brigit Fišer, koja je osvojila zlato u K-4 na 500 metara i srebro u K-2 na 500 metara. Ovim dostignućem postala je prva žena koja je osvojila zlatne medalje na šest Olimpijskih igara, postavivši tako rekord kao prva sportistkinja koja je osvojila medalje u takvom rasponu od 24 godine, a takođe je bila prva koja je osvojila dve ili više zlatnih medalja na pet različitih olimpijskih izdanja. U atletici, marokanski trkač Hišam el Geruž postigao je zlatne medalje u disciplinama 1500 i 5000 metara, ponovivši legendarni rezultat Pava Nurmija iz 1924. godine. Na ovim igrama, košarkaši Argentine osvojili su zlatnu medalju, a američki "Dream Team" pretrpeo je svoj prvi poraz na Olimpijskim igrama otkako su profesionalci iz NBA lige mogli da se takmiče.

Sjedinjene Američke Države su osvojile ukupno 102 medalje (36 zlatnih, 39 srebrnih i 27 bronzanih), dok je Kina osvojila 63 medalje (32 zlatne, 17 srebrnih i 14 bronzanih), a Rusija 92 medalje (27 zlatnih, 27 srebrnih i 38 bronzanih).

Naša zemlja se prvi put takmičila pod imenom SCG (Srbija i Crna Gora), sa 87 sportista u 14 sportova. Osvojili smo dve srebrne medalje, koje su pripale našoj Jasni Šekarić u streljaštvu i vaterpolistima, pod vođstvom selektora Nenada Manojlovića i igrača: Aleksandra Ćirića, Vladimira Gojkovića, Danila Ikodinovića, Viktora Jelenića, Predraga Jokića, Nikole Kuljače, Slobodana Nikića, Aleksandra Šapića, Dejana Savića, Denisa Šefika, Petra Trbojevića, Vanju Udovičića i Vladimira Vujasinovića.

9.4.26. XXIX Letnje Olimpijske igre – 2008. godina, Peking

Dvadeset devete moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Pekingu, Kina, od 8. do 24. avgusta 2008. godine. Na ovim igrama učestvovalo je ukupno 11208 sportista iz 204 zemlje. Program igara uključivao je 28 sportskih disciplina, istih kao na Olimpijskim igrama u Atini, uključujući atletiku, badminton, bejzbol, biciklizam, boks, vodene sportove (vaterpolo, plivanje, sinhrono plivanje, skakanje u vodu, veslanje), gimnastiku (umetničku i ritmičku), trampolinske sportove, dizanje tegova, konjički sport, jedrenje, kajak i kanu, košarku, mačevanje, moderni petoboj, odbojku, rukomet, rvanje, softbol, stoni tenis, streličarstvo, streljaštvo, tekvondo, tenis, triatlon, fudbal, hokej na travi i džudo. U okviru ovih igara uvedeno je devet novih disciplina: BMX biciklizam u muškoj i ženskoj konkurenciji,

ženska trka na 3000 metara sa preponama, plivački maraton na 10 kilometara, kao i timske kompeticije u stonom tenisu umesto mešovitih parova. Na ovim igrama zabeležene su i iznenadne situacije, uključujući diskvalifikaciju sportista iz Bruneja koji nisu mogli učestvovati zbog neodobrene prijave njihovog nacionalnog komiteta. Južnokorejski strelac Kim Jong Su, bio je pozitivno testiran na doping i izgubio je srebrnu i bronzanu medalju. Švedski rvač Ari Abrahamijanu, koji je bio nezadovoljan bronzanom medaljom, bacio je istu nakon izlaska s postolja, a Međunarodni olimpijski komitet (MOK) mu je oduzeo medalju. Takođe, MOK je oduzeo srebrnu medalju ukrajinskoj atletičarki Ljudmili Blonskoj zbog pozitivnog doping testa, što je omogućilo Amerikanki Hajlijas Fauntejn da preuzme srebro, dok je bronzanu medalju dobila ruska atletičarka Tatjana Čemova, koja je prethodno bila četvrta. Jedan od ključnih trenutaka igara bio je nastup američkog plivača Majkla Felpsa, koji je osvojio osam zlatnih medalja, čime je oborio prethodni rekord Marka Špica iz Minhena 1972. godine, koji je iznosio sedam zlatnih medalja. Felps je sa ukupno 14 zlatnih medalja postao vodeći olimpijski plivač u istoriji, premašivši Larisu Latinjinu, Marka Špica, Pava Nurmija i Karla Luisa po broju zlatnih medalja. Pored toga, upamćen je i njegov odlučujući trijumf na 100 metara delfin stilom, gde je pobedio Milorada Čavića, koji je prvi dotakao senzore na cilju, ali je Felps bio proglašen pobednikom zbog uočene nesigurnosti u njegovom dodiru ciljnog bloka. Jamajčanski sprinter Jusejn Bolt oborio je svetske rekorde na 100 metara (9.69 sekundi) i 200 metara (19.3 sekundi). Zimbabveanska plivačica Kristi Koventri osvojila je zlatnu medalju na 200 metara leđno i tri srebrne medalje (100 metara leđno, 200 metara mešovito i 400 metara mešovito). U tenisu su dominirale Ruskinje, Jelena Dementjeva, Dinara Safina i Vera Zvonarjova, osvojivši ukupno tri zlatne medalje. Britanka Rebeka Romero takođe je zabeležila zlatnu medalju u biciklizmu, dok je prethodno osvojila srebro u veslanju na Igrama u Atini.

Od zemalja koje su osvojile medalje, Kina je imala najviše medalja - ukupno 100 medalja (51 zlatna, 21 srebrna i 28 bronzanih), dok su Sjedinjene Američke Države bile u drugom planu sa 110 medalja (36 zlatnih, 38 srebrnih i 36 bronzanih). Rusija se našla na trećem mestu sa 72 medalje (23 zlatne, 21 srebrna i 28 bronzanih).

Srbija je po drugi put učestvovala pod tim imenom nakon 96 godina. Ukupno 92 sportista predstavljalo je Srbiju u 11 sportova, a osvojenih je bilo ukupno 3 medalje: Milorad Čavić je osvojio srebrnu medalju u plivanju, Novak Đoković bronzanu medalju u tenisu, dok su vaterpolisti takođe osvojili bronzu. Sastav vaterpolo tima uključivao je selektora Dejana Udovičića i igrače: Denisa Šefika, Andriju Prlainovića, Živka Gocića, Vanju Udovičića, Dejana Savića, Duška Pijetlovića, Nikolu Rađena, Filipa Filipovića, Aleksandra Ćirića, Aleksandra Šapića, Vladimira Vujasinovića, Branka Pekovića i Slobodana Soru.

9.4.27. XXX Letnje Olimpijske igre – 2012. godina, London

Tridesete jubilarne Letnje Olimpijske igre odigrale su se u Londonu, Ujedinjeno Kraljevstvo, od 27. jula do 12. avgusta 2012. godine. Ova manifestacija bila je posebna jer je London postao prvi grad koji je tri puta ugostio Olimpijske igre, prethodno 1908. i 1948. godine. Organizacija igara bila je izvanredna. Smatra se da je to možda najbolja organizacija u istoriji ovog sportskog događaja. Na takmičenju je učestvovalo 204 zemlje, sa ukupno 10500 sportista. Po prvi put, ženski boks je uvršten u olimpijski program, što je omogućilo da žene učestvuju u svim sportovima na Igrama. Takođe, arapske zemlje poput Katara, Saudijske Arabije i Bruneja su prvi put poslale sportistkinje, čime je obezbeđeno prisustvo ženskih sportista iz svih zemalja učesnica. Takmičenja su obuhvatila 26 sportova, među kojima su: atletika, badminton, biciklizam, boks, vaterpolo, veslanje, gimnastika, dizanje tegova, konjički sport, jedrenje, kajak i kanu, košarka, mačevanje, moderni petoboj, odbojka, plivanje, rvanje, rukomet, sinhrono plivanje, skakanje u vodu, stoni tenis, streličarstvo, streljaštvo, tekvondo, tenis, triatlon, fudbal, hokej na travi i džudo. Zbog pretnji od potencijalnih terorističkih napada, London je postao jedno od najsigurnijih mesta za održavanje Olimpijskih igara, pri čemu je više od 10000 policajaca i 13500 vojnika obezbeđivalo događaj, a ukupni troškovi bezbednosti premašili su pola milijarde funti. Najuspešniji sportista na ovim Igrama bio je američki plivač Michael Phelps, koji je osvojio 6 zlatnih medalja, čime je povećao svoj ukupan broj olimpijskih medalja na 22, obarajući tako rekord Larise Latynine. Po prvi put u istoriji, južnoafrički atletičar sa invaliditetom Oscar Pistorius plasirao se u polufinale trke na 400 metara. Američki sprinter Manteo Mitchell pretrpeo je povredu leve fibule tokom polufinalne trke štafete 4x100 metara, ali je uprkos tome nastavio takmičenje i omogućio svojoj ekipi ulazak u finale.

Sjedinjene Američke Države zauzele su prvo mesto na olimpijskoj tabeli medalja sa ukupno 104 osvojene medalje (46 zlatnih, 29 srebrnih, 29 bronzanih), dok je Kina osvojila 88 medalja (38 zlatnih, 27 srebrnih, 23 bronzane), a Ujedinjeno Kraljevstvo završilo sa 65 medalja (29 zlatnih, 17 srebrnih, 19 bronzanih).

Olimpijski tim Srbije činilo je 115 sportista koji su se takmičili u 15 sportova i osvojili ukupno 4 medalje (1 zlatnu, 1 srebrnu, 2 bronzane), zauzevši 42. mesto. Milica Mandić je osvojila jedinu zlatnu medalju u taekwondou, dok su Ivana Maksimović i Andrija Zlatić osvojili srebrnu i bronzanu medalju u streljaštvu. Ponovo su bronzanu medalju osvojili vaterpolisti pod vođstvom selektora Dejana Udovičića, uključujući igrače poput Slobodana Sore, Aleksandra Šapića i Nikolu Rađena. Najmlađi član srpskog tima bio je Dušan Mandić sa samo 18 godina, dok je najstarija članica, Jasna Šekarić, imala 47 godina.

9.4.28. XXXI Letnje Olimpijske igre – 2016. godina, Rio de Ženeiro

Trideset prve moderne Letnje Olimpijske igre održane su po prvi put u istoriji na tlu Južne Amerike, u gradu Rio de Žaneiru, Brazil, od 5. do 21. avgusta 2016. godine. Učestvovalo je 11239 sportista iz 206 zemalja, takmičeći se u 28 različitih sportova. Golf se vratio među sportske discipline nakon više od hiljadu godina, dok je ragbi sedam bio novi sport na programu. Domaći sportovi obuhvatili su: atletiku, badminton, biciklizam, boks, vaterpolo, veslanje, gimnastiku, golf, dizanje tegova, jedrenje, kajak i kanu, konjički sport, košarku, mačevanje, moderni petoboj, odbojku, plivanje, ragbi, rvanje, rukomet, sinhronizovano plivanje, skakanje u vodu, stoni tenis, streličarstvo, streljaštvo, tekvondo, tenis, triatlon, fudbal, hokej na travi i džudo.

Najuspešnija nacija po broju osvojenih medalja bila je Sjedinjene Američke Države, koje su osvojile ukupno 121 medalju (46 zlatnih, 37 srebrnih i 38 bronzanih). Na drugom mestu bila je Velika Britanija sa 67 medalja (27 zlatnih, 23 srebrne i 17 bronzanih), a treća je bila Kina s 70 medalja (26 zlatnih, 18 srebrnih i 26 bronzanih). Najuspešniji sportista lgara bio je proslavljeni američki plivač Michael Phelps, koji je osvojio ukupno 6 medalja (5 zlatnih i 1 srebrnu).

Republika Srbija postigla je značajan uspeh, zauzimajući 15. mesto u ukupnom broju osvojenih medalja. Ukupno 103 sportista predstavljala su Srbiju, takmičeći se u 14 sportova i osvajajući 8 medalja (2 zlatne, 4 srebrne i 2 bronzane). Zlatnu medalju u rvanju osvojio je Davor Štefanek, dok je vaterpolo reprezentacija u sastavu: selektor Dejan Savić, i igrači: Gojko Pijetlović, Dušan Mandić, Živko Gocić, Sava Ranđelović, Miloš Ćuk, Duško Pijetlović, Slobodan Nikić, Milan Aleksić, Nikola Jakšić, Filip Filipović, Andrija Prlainović, Stefan Mitrović i Branislav Mitrović, takođe osvojila zlato. Srebrne medalje osvojili su Tijana Bogdanović u tekvondou, kao i Marko Tomićević i Milenko Zorić u kajaku. Ženska odbojkaška reprezentacija, pod vodstvom selektora Zorana Terzića, osvojila je srebrnu medalju u sastavu: Maja Ognjenović, Bojana Živković, Jelena Nikolić, Brankica Mihajlović, Bianka Buša, Tijana Malešević, Stefana Veljković, Milena Rašić, Jovana Stevanović, Tijana Bošković, Jovana Brakočević i Silvija Popović. Muška košarkaška reprezentacija, pod selektorskom palicom Aleksandra Đorđevića, takođe je osvojila srebrnu medalju. Bronzane medalje pripale su i košarkašicama Srbije u sastavu: selektor Marina Maljković i igračice: Milica Dabović, Tamara Radočaj, Sonja Petrović, Saša Čađo, Sara Krnjić, Nevena Jovanović, Jelena Milovanović, Dajana Butulija, Aleksandra Crvendakić, Dragana Stanković, Ana Dabović i Danijel Pejdž. Naša atletičarka Ivana Španović takođe je osvojila bronzanu medalju u skoku u dalj.

9.4.29. XXXII Letnje Olimpijske igre –2020. (2021.) godina, Tokio

Prvi put u svojoj istoriji, trideset druge moderne Letnje Olimpijske igre, koje su bile planirane za Tokio 2020. godine, nisu se održale zbog pandemije COVID-19. Umesto toga, održane su naredne godine, po prvi put u neparnoj 2021. godini, od 23. jula do 8. avgusta. Ovaj događaj obeležio je i 125. godišnjicu prvih modernih letnjih Olimpijskih igara, a tema svečanosti bila je orijentisana prema COVID-19, sa sloganom „Tokio 2020 ujedinjen emocijom". Cilj organizatora bio je da istaknu značaj sporta i Olimpijskih igara. Igre su bile posebne zbog strogih mera vezanih za pandemiju, a prisustvo publike na tribinama nije bilo dozvoljeno. Svi sportisti morali su da budu vakcinisani i redovno testirani na COVID-19. Usled svega toga, ove Igre zabeležile su finansijski gubitak za domaćine jer nije bilo turista i manja poseta. U Olimpijskom selu primenjene su rigorozne mere, pa su sobe za sportiste bile napravljene od kartona (uključujući krevete i ormariće), kako bi se posle Igara sve sakupljalo i spaljivalo. Ukupan broj učesnika iznosio je 11417 sportista iz 206 zemalja, a posebno je značajno da su Tokio 2020. godine overile sa 50% zastupljenosti ženskih i muških takmičara. Velika većina objekata korišćenih na ovim Igrama, čak 60%, bila je u funkciji i tokom prvih Igara u Tokiju 1964. godine, uključujući šest sportskih objekata. Pored toga, japanski domaćini predstavili su inovativne projekte, uključujući oko 5000 olimpijskih i paraolimpijskih medalja izrađenih od 100% recikliranih materijala prikupljenih iz malih elektronskih uređaja doniranih od strane japanske javnosti. Iako su Igre bile finansijski deficitne, bile su ocenjene kao veoma uspešne s obzirom na sve okolnosti koje su pratile njihovu organizaciju. Tokom Igara postavljen je rekord po broju sportova, a takmičenja su obuhvatala 34 sporta, uključujući atletiku, badminton, biciklizam, boks, veslanje, gimnastiku, tenis, fudbal i mnoštvo drugih. Uvedeno je dodatnih šest novih sportova: bejzbol, softbol, karate, sportsko penjanje, surfovanje i skejtboarding, dok je u okviru košarkaških disciplina uveden basket 3x3, a u biciklizmu je predstavljeno medison freestyle BMX. Zbog povećanja broja ženskih sportista, organizatori su uveli mešovite kategorije u različitim disciplinama, uključujući atletiku i plivanje.

Najuspešnija zemlja u osvojenim medaljama bile su Sjedinjene Američke Države sa ukupno 113 medalja (39 zlatnih, 41 srebrna i 33 bronzane). Na drugom mestu našla se Kina sa 88 medalja (38 zlatnih, 32 srebrne i 18 bronzanih), dok je Japan zauzeo treće mesto sa 58 medalja (27 zlatnih, 14 srebrnih i 17 bronzanih). Najuspešniji sportista ovih Igara bio je američki plivač Kaleb Dresel sa pet osvojenih zlatnih medalja, dok je najbolja sportistkinja bila Australijanka Ema Mekion sa četiri zlatne i tri bronzane medalje.

Srbija je na ove Igre stigla sa 87 sportista, takmičeći se u 15 različitih sportova, i osvojila 9 medalja (3 zlatne, 1 srebrna i 5 bronzanih), zauzevši 26. mesto po broju osvojenih medalja. Zlatne medalje osvojili su Milica Mandić (tekvondo), Jovana Preković (karate) i srpska vaterpolo reprezentacija. Srebrnu medalju osvojio je strelac Damir Mikec, dok su bronzane medalje osvojili Tijana Bogdanović (tekvondo), muška 3x3 košarkaška reprezentacija i pojedini strelci i rvači. Može se zaključiti da su Sjedinjene Američke Države osvojile najviše medalja od prvih modernih letnjih Igara u Atini 1896. godine do Tokija 2020-2021, sa ukupno 2.522 medalje (1.022 zlatne, 796 srebrnih, 704 bronzane). Na drugom mestu je Sovjetski savez/Rusija sa 1.022 medalje, dok je na trećem mestu V. Britanija sa 883, pa Kina sa 780 i Nemačka sa 734 medalje.

9.4.30. XXXIII Letnje Olimpijske igre, 2024. godina, Pariz

Trideset treće moderne Letnje Olimpijske igre održane su u Francuskoj, u Parizu, 2024. godine, i to po treći put. Nakon 1900. i 1924. godine tačno nakon 100 godina Igre su se ponovo vratile u Pariz. Trajale su od 26. jula do 11. avgusta. Imale su ukupno 10714 sportista koji su došli iz 206 zemalja. Sportisti su se takmičili u 28 obaveznih sportova i 4 nova sporta ukupno 32 sporta. Prve su igre koje su imale jednak broj muških i ženskih sportista (5357 muškaraca i 5357 žena). Francuska je po šesti put bila organizator Olimpijskih igara, uključujući i letnje i zimske. Pored Pariza i njegovog okruženja, određena sportska takmičenja održala su se i na drugim lokacijama. Takmičenja u rukometu održana su u Lilu, dok su takmičenja u jedrenju bila u Marselju. Surfovanje se održavalo na Tahitiju, u Francuskoj Polineziji, a fudbalski turnir bio je raspoređen na stadionima širom Francuske. Na ovim Igrama u Parizu, po prvi put se održalo takmičenje u brejkdensu. Od sportova vratili su se skejtbord, sportsko penjanje i surfovanje. Prvi put na otvaranju Igara održana je ceremonija van olimpijskog stadiona, oko reke Sene. Olimpijski plamen prvi put je goreo van olimpijskog stadiona, u balonu koji je bio postavljen u jednom od francuskih vrtova u blizini Ajfelove kule i Trokadera.

Najuspešnije zemlje osvajačice medalja bile su na prvom mestu SAD sa ukupno 126 medalja (40 zlatnih, 44 srebrne i 42 bronzane). Na drugom mestu bila je Kina sa ukupno osvojenih 91 medaljom (40 zlatnih, 27 srebrnih i 24 bronzane). Na trećem mestu je bio Japan sa osvojenih 45 medalja (20 zlatnih, 12 srebrnih, i 13 bronzanih).

Zvezda ovih Igara bio je francuski plivač Leon Maršan koji je osvojio 4 zlatne medalje. Američka gimnastičarka Simon Bajls osvojila je 3 zlatne i 1 srebrnu medalju. Armand Duplantis osvojio je zlatnu medalju i oborio svetski rekord u skoku sa motkom preskočivši neverovatnih 6.25 metara. Novak Đoković je osvojio zlatnu medalju u tenisu.

Srbija je na ove Igre poslala 112 sportista i zauzela 27 mesto sa ukupno osvojenih 5 medalja (3 zlatne, 1 srebrna i 1 bronzana). Medalje za Srbiju su osvojili Novak Đoković u tenisu je osvojio jedinu medalju koja mu je nedostajala i to zlatnu, da bi se moglo reći da je osvojio sve što se moglo osvojiti. Strelci Damir Mikec i Zorana Arunović osvojili su zlatnu medalju u miks dublu, kao i vaterpolisti koji su treći put uzastopno osvojili zlatnu medalju. Aleksandra Perišić osvojila je srebnu medalju u tekvondou, a bronzanu medalju su osvojili naši košarkaši. Ostaće žal za propuštenom pobedom protiv reprezentacije SAD, jer je naš tim bio bolji i vodio čak 37 minuta. Reprezentacija Srbije nastupala je u sastavu: (selektor) Svetislav Pešić: Vasilije Micić, Bogdan Bogdanović, Nikola Jović, Nikola Milutinov, Dejan Davidovac, Ognjen Dobrić, Filip Petrušev, Aleksa Avramović, Uroš Plavšić, Marko Gudurić, Vanja Marinković i Nikola Jokić.

9.4.31. Otkazane Letnje i Zimske moderne Olimpijske igre

Tri puta zbog svetskih ratova otkazane su Olimpijske igre. Prvi put je to bilo 1916. godine, kada su Igre trebale da se održe u Berlinu, ali su otkazane zbog Prvog svetskog rata. Zbog Drugog svetskog rata drugi put je bilo 1940. godine, kada su trebale da se Letnje igre održe u Tokiju, kao i Zimske koje su trebale da se održe takođe u Japanu u Saporou. I treći put 1944. godine, takođe zbog Drugog svetskog rata kada su letnje igre trebale da se održe u Londonu, a zimske u Kortini d'Ampecou u Italiji. A prvi, verovatno i poslednji put, su letnje Igre u Tokiju, koje su trebale da se održe 2020. godine odložene su zbog pandemije virusa Covid-19 i održane su bez prisustva publike 2021. godine.

9.5. ISTORIJAT I RAZVOJ LETNJIH OLIMPIJSKIH SPORTOVA

9.5.1. Atletika

Atletika predstavlja jednu od glavnih i najrasprostranjenijih sportskih disciplina koja se oslanja na temeljne ljudske pokrete i aktivnosti. Ova grana sporta obuhvata trkačke, bacačke i skakačke discipline. Termin "atletika" potiče iz grčkog jezika i prvi put se pominje u Homerovim delima, oko 1000 godina pre nove ere, pod nazivom "athltein", što u prevodu znači "težak rad", dok su se učesnici zvali "athletes". U tom kontekstu, sve atletske aktivnosti bile su označene terminom "kalogatija", koji se prevodi kao "lep i snažan". Najstarije zabeležene Olimpijske igre, koje su se održale 776. godine pre nove ere, beleže pobednike u trčanju na udaljenosti jednog stadiona, što ukazuje na to da je atletika bila prisutna već tada. Na četrnaestim Olimpijskim igrama uvedena su takmičenja u trčanju na dva stadiona, kao i pentatlon koji je uključivao trčanje, skok u dalj, bacanje diska, bacanje koplja i rvanje. Pored toga, postoje i istorijski dokazi o atletskim takmičenjima u Egiptu, koja datiraju oko 4000 godina pre nove ere, s prikazima trčanja i skakanja. Oko 2000 godina pre nove ere, u Irskoj su se na Tailitinim igrama takođe održavala takmičenja u trčanju, skakanju i bacanjima. Slične aktivnosti bile su popularne i među drugim narodima, uključujući Indijce, Kelti, Germane i Rimljane.

U periodu srednjeg veka, sa usponom hrišćanstva, atletika je bila potisnuta. Engleska je zaslužna za modernizaciju i brzi razvoj atletike, naročito nakon održavanja prvog britanskog prvenstva 1866. godine, što je omogućilo širenje sporta u druge delove sveta. Najveći uticaj na eksplozivan razvoj atletike imale su Prve moderne Letnje Olimpijske igre koje su održane u Atini 1896. Godine. Te Igre su se oslanjale na antičke modele i gde je atletika zauzimala centralno mesto. Od tada, atletika je postala sve značajnija na globalnom nivou. Zbog svoje popularnosti i uloge u razvoju svih fizičkih sposobnosti, atletika je opravdano dobila naziv "Kraljica sportova", a njene osnovne karakteristike uključuju:

1. Atletske aktivnosti obuhvataju hodanje, trčanje, skakanje i bacanja, koji su prirodni oblici kretanja i čine osnovu za sve druge motoričke aktivnosti.
2. Atletiku je moguće praktikovati u različitim okruženjima, uključujući zatvorene i otvorene prostore, velike stadione i specijalno pripremljene terene.
3. Rezultati se precizno merenjem beleže i mogu se upoređivati sa ranijim dostignućima na drugim lokacijama i takmičenjima.

4. Atletika je individualni sport, ali se može izvoditi i kao ekipni sport kroz reprezentacije ili štafete.
5. Rezultati u atletici pružaju uvid u različite motoričke sposobnosti, kao što su brzina, skočnost, snaga, izdržljivost i ravnoteža.
6. Atletski sport se smatra osnovnim delom fizičkog obrazovanja u osnovnim i srednjim školama.
7. Atletika se klasifikuje kao bazični sport zbog svog uticaja na razvoj različitih motoričkih sposobnosti, zajedno sa plivanjem i gimnastikom.

Atletika u Srbiji svoje korene vuče iz 1873. godine, kada su studenti koji su se školovali u inostranstvu prvi put uveli ovu disciplinu u Somboru. Sedam godina kasnije, 1880. godine, osnovano je prvo atletsko društvo u Subotici. Prvo zabeleženo atletsko takmičenje za našu zemlju odigralo se 1906. godine u Atini, gde je trkač Đorđe Stanić osvojio pobedu na distanci od 3000 metara, povodom proslave desetogodišnjice održavanja prvih Olimpijskih igara. Ovaj događaj pokrenuo je brzi razvoj atletike širom Srbije. Prva trka na 3000 metara u Beogradu održana je 1908. godine, a pobednik je bio Aleksandar Popović. Nažalost, tokom Prvog svetskog rata došlo je do prekida atletske aktivnosti i sporta u celini.

Prvo posleratno atletsko takmičenje održano je 12. jula 1919. godine u Zrenjaninu, a 1921. godine osnovan je Jugoslovenski lakoatletski savez. Do Drugog svetskog rata, srpski atletičari su učestvovali na Balkanskim igrama, gde nisu postignuti značajni rezultati, ali je 1938. godine naša reprezentacija osvojila drugo mesto na istim igrama. Nakon Drugog svetskog rata, zabeležen je značajniji uspeh naših atletičara na međunarodnoj sceni, uključujući i Olimpijske igre. Istaknuti sportisti tog perioda uključuju Ivana Gubijana, koji je osvojio srebrnu medalju na Olimpijskim igrama u Londonu 1948. godine, Franja Mihalića, koji je takođe osvojio srebro u maratonu na Olimpijskim igrama u Melburnu 1956. godine, kao i mnoge druge vrhunske atletičare poput Veliše Mugoše, Dane Korice, Vere Nikolić, Dragana Životića, Nenada Stekića, Slobodana Brankovića, Dragutina Topića, Oliveru Jevtić i Ivanu Španović.

9.5.2. Boks

Boks se može opisati kao plemenita borilačka veština i sport u kojem se dva učesnika, ili borca slične telesne mase, međusobno udaraju pesnicama tokom serija od kojih svaka traje tri minuta, poznatih kao runde. Ovaj sport obuhvata amatersku i profesionalnu disciplinu i predstavlja stilizovanu formu borbe ruku u rukavicama. Načini borbe i stilovi su regulisani međunarodnim pravilima. Istorijski, boks potiče iz antičkog pesničenja, a prvi tragovi pesničenja dokumentovani su kod Sumerana, Egipćana i Krićana, pre nego što je postao deo programa antičkih olimpijskih igara. Grci su imali palestre, prostore gde se praktikovao ovaj oblik borbe, gde su borci trenirali udarajući u džakove koji su bili okačeni sa plafona. Sve do kraja XIX veka, boks se smatrao borbom za nagrade, pri čemu su se takmičari sukobljavali golim zglobovima, sa ciljem osvajanja novčanih nagrada. Propisi i pravila koja su regulisala ovu disciplinu imala su značajan uticaj na kulturnu praksu i oblikovala su različite aspekte društvenih odnosa, kao što su sukobi između protivnika i među dečacima, koji su težili da se pridržavaju pravila borbe za nagrade. Moderni boks se može smatrati da je postao popularan u Engleskoj, gde je Džek Broghton (1704–1789) 1743. godine u Londonu objavio prva pisana pravila borbe za nagrade. Broghton je uveo upotrebu "prigušivača" (rukavica), koje je navodno on prvi izmislio. Pre toga, postojale su bokserske akademije u obližnjim ulicama, gde su se mnogi ljudi upoznali sa pravilima boksa kroz praktično učešće u ovom sportu, vežbajući različite vrste udaraca. Tako je boks dobijao na popularnosti tokom vremena. Nedeljni listovi kao što su Bell's Life in London i Sporting Chronicle su od 1822. do 1870. godine izveštavali o boksu. Od 1841. godine, počeli su da objavljuju godišnjake posvećene boksu pod nazivom Fistiana, koji su kasnije adaptirani prema Broghtonovim pravilima. U kasnom XVIII veku, boks kao sport bio je fokusiran na udaranje, blokiranje i izbegavanje udaraca. Razvoj veština, kao što su pokreti stopala i tehnike napredovanja i povlačenja, učvrstio je vezu između boksa i muškosti, što je dovelo do usvajanja novih tehnika koje su povezivale rad nogu sa udarcima. Sa širenjem boksa van Engleske, uskoro su se održale međunarodne borbe. Poznati bokser Thomas Molineaux, crnac iz Virdžinije, takmičio se protiv najboljih britanskih boraca između 1810. i 1815. godine, a njegove dve izgubljene borbe sa Tomom Kribom (1781–1848) za englesko prvenstvo privukle su veliku pažnju javnosti. Molineaux je umro u siromaštvu 1818. godine. Boks je takođe osvojio i Pariz. Francuska je imala svog borilačkog sportaša savate, koji je bio popularan, uz nacionalna i regionalna prvenstva i dozvoljavao udarce nogama. Popularnost boksa se brzo širila širom Francuske nekoliko godina pre Prvog svetskog rata. Prvi istaknuti francuski borac bio je Žorž Carpentier (1894–1975), koji je na vrhunskom nivou pobedio sve borce osim jednog - Džeka Dempsija (1895–1983) kojem je izgubio 1921. godine.

Boks, za razliku od borbi koje su se odvijale bez pravila, koristi kodeks koji je prvi definisao sportista sa Univerziteta Kembridž, Džon Čembers (1843–1883), a zatim objavio Sir Džon Šolto Daglas (1844–1900), poznati naučnik i osmi markiz od Kvinsberija. Ova krucijalna pravila, koja su predstavljena 1867. godine, poznata su kao Kvinsberi pravila i i dalje čine osnovu sporta. Prema ovim pravilima, mečevi su se organizovali za amatere i profesionalce, ograničeni na tri runde, svaka u trajanju od po deset minuta, a odlučivalo se uglavnom na osnovu bodovnog sistema. Suprotno tome, raniji mečevi su predstavljali test izdržljivosti i održavali su se sve dok jedan od boraca nije bio sposoban da nastavi; oni su bili isključivo rezervisani za profesionalce. Zajednička karakteristika ovih mečeva bila je praćenje vremenskih okvira i uvođenje jednog minuta odmora između rundi; borci su morali nositi rukavice, dok je rvanje bilo zabranjeno, a obaranje protivnika na zemlju rezultiralo bi brojanjem do deset sekundi. Period između dva svetska rata označen je značajnim širenjem boksa, a jedan od najistaknutijih boksera ovog doba bio je Benjamin Leiner, poznat kao Benji Leonard, koji je učestvovao u više od 200 mečeva i bio svetski šampion u lakoj-teškoj kategoriji od 1917. do 1925. godine. Italijanski imigranti su u Americi iznedrili legendarnog Rokija Marcijana (1923–1969) (Slika 57), teškaša koji nikada nije izgubio profesionalni meč. Afroamerikanci su takođe postigli značajan uspeh u profesionalnom boksu, dominantno svojom prisutnošću nakon Luisove pobede 1937. godine. Siromaštvo je bilo (i dalje ostaje) jedan od glavnih faktora koji su mnoge sportiste povukli ka profesionalnom boksu. Zbog toga je ovaj sport je često uspevao u sredinama gde je život bio težak.

Slika 57. Roki Marcijano

Od sredine XX veka, bokseri iz manje razvijenih zemalja počeli su da zamenjuju prethodne predstavnike, a sportisti su dolazili iz zemalja poput Meksika i Južne Koreje, posebno u lakšim težinskim kategorijama. Pojava bioskopa i radija dodatno je povećala popularnost boksa, a televizija je učinila još više tokom vladavine teškaša Muhameda Alija (rođenog kao Kasijus Kley, 1942–2016), koji je promenio identitet i veru u Islam početkom 1960-ih, jer je odbio da ratuje u Vijetnamu i zbog toga mu je oduzeta titutla svetskog prvaka, a bio je i osuđen na kaznu zatvora. Nagrade za uspešne profesionalne bokseri naglo su porasle, a u bokserskim mečevima počeli su se zarađivati izuzetno veliki novčani iznosi. Među poznatim bokserima su se isticali Džo Frejzer (1944-2011), Džo Luis (1914-1981), Džon Saliven (1946-2011), Ivander Holifild, Majk Tajson, Lenoks Luis, braća Kličko, kao i Tajson Fjuri, pored mnogih drugih. Takođe, ženski boks, koji je bio zabranjen dugi niz godina, 1994. godine je priznat od strane Međunarodne amaterske bokserske asocijacije (AIBA), koja broji više od 200 nacionalnih federacija. Od 1904. godine, kada je boks prvi put uveden na Olimpijskim igrama u Sent Luisu, sport se redovno uključuje u program Igara, izuzev 1912. godine u Stokholmu, kada je zbog švedskog zakona o zabrani organizacije bokserskih mečeva, boks bio isključen iz olimpijskog programa.

Boks je prvi put zabeležen na našim prostorima 1908. godine, kada je student Nedić, po povratku iz Švajcarske, doneo prve bokserske rukavice u Beograd. Međutim, zvanični datum uvođenja boksa u Srbiju označava 24. maj 1912. godine, kada je u Beogradu, u tadašnjem kulturnom centru ˝Kolarac˝, održana prva zvanična bokserska manifestacija. Mađarski trener Erb je izveo demonstraciju bokserskih veština sa svojim učenikom Rajkovićem, nakon čega su usledile pokazne borbe u kojima su učestvovala tri para boksera, svaka sa dve ili jednom rundom. Boks je ubrzo stekao značajnu popularnost u Srbiji. Prva knjiga o boksu objavljena je 1914. godine, a njen autor bio je kapetan Nikolajević. Nakon toga, osnovane su brojne organizacije posvećene boksu. Godine 1920. otvoren je prvi bokserski klub „Radnički“ u Beogradu. Srpski bokserski savez osnovan je 1939. godine u Beogradu. Među najistaknutijim bokserima iz Srbije nalaze se: Dragoslav Jakovljević (1932-2012), Pavle Šovljanski (1927-1995), Zvonimir Vujin (1943-2019), koji je osvojio bronzanu medalju na Olimpijskim igrama u Meksiku 1968. godine, Tadija Kačar (1956-), osvajač srebrne medalje sa Olimpijskih igara u Montrealu 1976. godine, kao i Slobodan Kačar (1957-), jedini srpski bokser koji je osvojio zlatnu medalju na Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine. Takođe, Mirko Puzović (1956-) i brojni drugi su doprineli razvoju ovog sporta u Srbiji.

9.5.3. Biciklizam

Biciklizam predstavlja najefikasniji oblik kretanja koji se oslanja na ljudsku snagu. Biciklisti na kraćim udaljenostima putuju brzinom koja je dvostruko veća od one koju postižu trčeći, dok na dužim trasama njihova brzina može biti više od tri puta veća. Bicikli se globalno koriste za transport, rekreaciju i sport, pri čemu je njihova primarna svrha svakodnevna putovanja. Međutim, u razvijenim regijama kao što su Severna Amerika, Evropa i Australija, bicikli se najčešće koriste u rekreacione svrhe. Bicikl se razvio iz dvotočkaša bez pedala, poznatog kao ˝hobi konj˝, koji su se pokretali snagom jahačevih nogu. Ova konstrukcija je modifikovana oko 1820. godine u uređaj sa pedalama i pogonskom osovinom. Prvi zvanično proizveden bicikl sa pedalama napravljen je 1839. godine.

Godine 1865. francuski izumitelj Pjer Lalamon predstavio je velociped, koji se odlikovao velikim prednjim i manjim zadnjim točkom, izrađenim od drveta i metala. Ovi rani bicikli su bili neudobni i zahtevali su značajan napor da bi se postigla brzina slična brzini trčanja. Masovna proizvodnja bicikala započela je 1860. godine. Prva biciklistička trka na svetu održana je 1868. godine na stazi u Saint-Cloudu, blizu Pariza, na udaljenosti od 1.200 metara. Te godine su na istoj stazi organizovane i trke za žene. Prva biciklistička drumska trka desila se 1869. godine između Pariza i Ruana, na dužini od 123 kilometra, a učestvovali su i muškarci i žene. U približno isto vreme, trke su se održavale i u drugim zemljama, uključujući Australiju, Englesku i Sjedinjene Američke Države. Tokom sedamdesetih godina 19. veka, razvijena su značajno lakša vozila sa većim prednjim točkovima kako bi se povećala brzina. Klasični ˝visoki bicikl˝ postao je najbrži na putu, sa sposobnošću da prati konja u galopu. Ovi visoki bicikli su se koristili kako za duža putovanja, tako i za takmičenja. Godine 1873. vozači na visokim biciklima su završili trku dugu 1300 kilometara širom Britanije u periodu od 14 dana.

Godine 1890. opasni visoki bicikli zamenjeni su "sigurnosnim" biciklima, koji su imali manje i jednake točkove. Ovi novi modeli bili su opremljeni pneumatskim gumama i lančanim pogonom, čime su postali znatno brži. Na primer, takmičar na visokom biciklu mogao je da postigne brzinu od 40 kilometara na sat tokom sprinta, dok je vozač sigurnog bicikla mogao da dostigne brzinu od 50 kilometara na sat. Biciklistički sport prvi put je predstavljen u Engleskoj 1870. godine, kada je ta zemlja bila vodeća u proizvodnji bicikala. Klasne razlike manifestovale su se kroz osnivanje različitih amaterskih i profesionalnih biciklističkih događaja. Amateri su se takmičili isključivo iz uživanja i nisu primali novčane nagrade, dok su profesionalni vozači bili plaćeni i zabavljali radničku klasu. Biciklistički

sport u Engleskoj bio je pretežno muška aktivnost, a većina društva se protivila ženama koje se upuštaju u napornu vožnju. Ipak, nekoliko žena učestvovalo je u takmičenjima u Francuskoj i Sjedinjenim Američkim Državama.

U to vreme, počele su da se osnivaju brojne biciklističke organizacije i klubovi. Godine 1896. osnovana je Unija Cicliste Internationale (UCI) kao međunarodno kontrolno telo. Tokom 1890-ih, biciklizam na specijalno izgrađenim stazama sa strmim bočnim stranama stekao je ogromnu popularnost širom Evrope, Severne Amerike i Australije. Godine 1895. održano je prvo svetsko prvenstvo u biciklizmu. Gotovo svaki grad imao je biciklističku stazu, bez obzira na to da li je bila od prljavštine, drveta, asfalta ili betona. Sprinterske trke, kao i trke sa hendikepom, održavale su se na raznim distancama. Bicikli za stazu imali su fiksni pogon, a nisu posedovali kočnice ili zupčanike, što je tradicija koja se nastavlja do danas. U isto vreme, biciklističke trke na putevima napredovale su širom sveta. Profesionalne drumske trke postale su popularne u Francuskoj i Belgiji, sa uspostavljanjem takmičenja poput Pariz-Brest-Pariz, Pariz-Brisel i Pariz-Rube, a 1903. godine pokrenuta je čuvena trka "Tour de France", koja i dalje važi za najpoznatiju i najprestižniju biciklističku trku.

Prve biciklističke trke predstavljale su izazovne događaje, s obzirom na loše puteve i pojedinačne etape koje su mogle dostići dužinu od 500 kilometara. Među mnogim drumskim trkama u Sjedinjenim Američkim Državama, godišnja trka u Pulmanu, održavana u Čikagu, bila je najpopularnija. U Australiji, prva biciklistička trka "Varrnambool-Melbourne" održana je 1895. godine. Međutim, u Engleskoj je postojala zabrinutost zbog opasnosti koje predstavljaju biciklističke trke na javnim putevima, što je dovelo do zabrane trka s masovnim startom. Danas se drumskim trkama trči širom sveta, a najznačajnije serije predstavljaju profesionalne trke u Evropi. Ove trke obuhvataju klasične jednodnevne trke između mesta, kao i etapne trke, uključujući tronedeljne događaje kao što su "Giro d'Italia", "Vuelta a España" i najpoznatija od svih, "Tour de France".

Biciklizam na stazi i drumu deo je svih savremenih Olimpijskih igara, počevši od onih održanih u Atini 1896. godine. Zemlje sa najznačajnijim olimpijskim uspehom u biciklizmu su Francuska, Nemačka, Italija i Velika Britanija. Olimpijske discipline u biciklizmu uključuju i muške i ženske trke, kao i pojedinačne i timske događaje. Među najboljim biciklistima u istoriji su: Jacques Anquetil, Eddy Merckx, Bernard Hinault, Lance Armstrong, Tadej Pogačar, Jonas Vingegaard i drugi. U Srbiji je biciklizam došao krajem 19. veka, kada je 1884. godine osnovano "Prvo srpsko velosipedsko društvo" u Beogradu. Od tada je popularnost biciklizma naglo rasla. Ovo društvo je 1885. postalo član međunarodne biciklističke organizacije "Cyclist Touring Club" sa sedištem u Londonu, što je omogućilo srpskim biciklistima da učestvuju na međunarodnim takmičenjima.

Godine 1887. u Srbiji je počeo da izlazi "Velosipedski list", koji je bio preteča svih sportskih publikacija u zemlji. Iste godine, u Beogradu je izgrađena prva biciklistička staza, a prva trka održana je 1896. godine. Prvi šampionat Srbije održan je 1897. na relaciji Beograd-Smederevo-Beograd, a pobednik je bio Đorđe Popara Nešić. Godinu dana kasnije, Beogradsko društvo imalo je oko 100 članova, što je omogućilo redovno organizovanje takmičenja i turnira. Kasnije, 1919. godine, osnovan je Biciklistički savez Jugoslavije. Prva etapna višednevna trka održana je 1939. godine pod nazivom "Trka kroz Srbiju" i uskoro je uvrštena u međunarodni trkački program. Među značajnijim biciklistima iz Srbije koji su učestvovali na međunarodnim trkama su: Veselin Petrović, Miodrag Marinković, Saša Gajić, Aleksandar Nikačević, Nebojša Jovanović, Ivan Stević, Jovana Crnogorac, Jelena Erić, Miloš Rnjaković, Dragiša Jelić, Aleksandar Zorić, Radoš Čubrić i drugi.

9.5.4. Badminton

Badminton je sport koji, poput tenisa, može biti odigran između dva ili četiri igrača. Smatra se da je badminton najbrži sport sa reketom u svetu, a igra se koristeći rekete i lopticu sa perima na terenu podeljenom mrežom. Badminton je sport gde loptica dostiže najveću brzinu na svetu. Trenutni svetski rekord u brzini leta loptice nakon udaranja je 565 km/h. Iako je prvobitno bio oblik rekreacije, badminton je postao olimpijski sport sa profesionalnim turnirima. Ovaj sport je veoma popularan u većini zemalja severne Evrope i jugoistočne Azije, a u Indoneziji i nekoliko drugih nacija se smatra praktično nacionalnim sportom. Danska, Švedska, Engleska, Holandija i Nemačka su među vodećim evropskim zemljama u ovom sportu. Prema podacima Međunarodne badminton federacije, postoji oko 1,4 miliona registrovanih igrača u nacionalnim badminton savezima širom sveta, iako se procenjuje da je stvarni broj onih koji igraju badminton više od desetostruko od broja koji je poznat. Istorijski podaci ukazuju na to da su se igre slične badmintonu praktikovali još u I veku p.n.e. u Kini, gde je igra "Ti Jian Zi", koja uključuje udaranje lopte nogama ili rukama, postala veoma popularna. Ova igra je takođe bila rasprostranjena u Japanu, Indiji i Sijamu, kao i u Sumeru i Grčkoj.

U Engleskoj, tokom XIV veka, razvijena je varijanta igre pod nazivom "battledore and shuttlecock", koja se prevodi kao "reket i pernata loptica". U početku se ova igra igrala bez mreže ili definisanih granica, a cilj je bio zadržati lopticu u igri što je duže moguće, testirajući tako veštine igrača. Tokom kraja XVI veka, ova aktivnost postaje popularna i među decom, s istim osnovnim ciljem, udarati

lopticu jedni drugima ili sebi. U XVII veku, društveni status igre je rastao, postavši zabava britanske kraljevske porodice. Do 1870. godine, badminton je postao široko popularan i u Indiji, gde je bio poznat kao "Puna", a britanski oficiri su doneli igru u Veliku Britaniju. Povratkom ovih oficira u Englesku, osnivani su prvi badminton klubovi, što je doprinelo daljem razvoju pravila igre.

Badminton, u svom savremenom obliku, počeo je da se igra u Engleskoj 1873. godine, a ime je dobio po imanju vojvode od Bjuforda u Glosterširu. Tokom narednih trideset godina, badminton je evoluirao u takmičarski dvoranski sport, što je dovelo do formiranja klubova širom Britanskog ostrva. Od 1920. godine, badminton se širio u severnu Evropu i Severnu Ameriku, kao i iz Indije u preostale delove Azije. Internacionalna badminton federacija osnovana je 5. jula 1934. godine u Londonu i trenutno broji više od 188 članica raspoređenih u pet kontinentalkih federacija. Evropska badminton konfederacija formirana je 27. septembra 1967. godine u Frankfurtu.

Badminton je prvi put uvršten kao olimpijski sport na Igrama u Barseloni 1992. godine. Na Balkanu, razvoj badmintona započinje nakon Drugog svetskog rata, prvenstveno u rekreativnom formatu, dok je takmičarski badminton bio prisutan jedino u Sloveniji.

Nakon Olimpijskih igara u Barseloni 1992. godine, badminton se počinje aktivno igrati u više gradova Srbije. Godine 1993. osnovani su badminton klubovi u Beogradu, Šapcu, Subotici i Apatinu, a prvi badminton, Badminton klub Beograd, je ustanovljen početkom devedesetih. Badminton savez Jugoslavije osnovan je 19. septembra 1993. godine i postao je punopravni član Svetske badminton federacije od 1995. godine. Badminton savez Srbije osnovan je 28. decembra 1998. godine. Od 1994. godine redovno se održavaju nacionalna prvenstva u individualnim disciplinama, a od 1998. godine i ekipna prvenstva za mešovite timove. Ekipna prvenstva za muške i ženske timove uvedena su 2007. godine. Do danas, Badminton savez Srbije ostvario je brojne uspehe, uključujući organizaciju velikih međunarodnih takmičenja, kao što su SERBIAN U17 & YOUTH INTERNATIONAL i BALKANSKI ŠAMPIONATI. Uz to, uspešno se implementira svetski projekat razvoja školskog badmintona pod nazivom Shuttle Time. Menadžment Badminton saveza Srbije ističe se na evropskom i svetskom nivou, što se ogleda u brojnim međunarodnim funkcijama koje obavljaju naši sportski radnici. Od januara 2013. godine izdaje se Badminton revija, zvanični informator Badminton saveza Srbije. Takođe, Nacionalni badminton centar osnovan je u Beogradu 2017. godine. U 2022. godini Beograd je bio domaćin Evropskog prvenstva za juniore, najznačajnijeg takmičenja za igrače do 19 godina.

9.5.5. Bejzbol

Bejzbol je sport u kojem glavni odbrambeni igrač baca lopticu prema hvataču, dok napadački igrač pokušava da udari tu lopticu batom kako bi je izbacio iz precizno definisanog područja, čime ostvaruje poene. Ovaj sport zauzima jedno od tri vodeća mesta među najpopularnijim sportovima u Sjedinjenim Američkim Državama, zajedno s košarkom i američkim fudbalom. Bejzbol je posebno omiljen na Kubi i Dominikanskoj Republici, a igra se i u zemljama poput Japana i Kanade. Istorija bejzbola vezuje se za američkog inženjera Aleksandera Džoa Kartrajta (1820-1892), koji je bio član vatrogasne brigade New York Knickerbockers. Njegovi drugari i on su u slobodno vreme igrali igru "town ball," koja se smatra pretečom bejzbola, na praznim parcelama u Menhetnu. Kada su se igrališta zatvorila, Kartrajt je 1845. godine predložio da se igre održavaju u parku Elysian Fields u Hobokenu, u New Džersiju, s druge strane reke Hadson. Te iste godine, Kartrajt i njegovi prijatelji osnovali su klub pod imenom New York Knickerbockers i on je sastavio pravila igre.

Prva zvanična bejzbol utakmica odigrana je 1846. godine između klubova New York Knickerbockers i New York Nine, prema tim pravilima. Godine 1857, u Sjedinjenim Američkim Državama osnovano je Nacionalno udruženje igrača bejzbola (NABBP), prva organizacija koja je regulisala bejzbol u Americi, sa 16 članova iz područja današnjeg New Yorka. Do 1865. godine, NABBP je imala 100 članova, dok je taj broj 1867. godine porastao na 400, što svedoči o rapidnoj popularnosti bejzbola, posebno u Americi. Iako je bejzbol prvi put predstavljen na Olimpijskim igrama 1912. godine u Stokholmu kao demonstracioni sport, zvanično se igrao na Olimpijskim igrama u Barseloni 1992. Ove Olimpijske igre su pokazale uspehe, pri čemu su na vrhu u ovom sportu Kuba, Japan i Sjedinjene Američke Države.

U Kraljevini Jugoslaviji, prvi bejzbol klub osnovan je 1932. godine u Splitu pod nazivom "Nada". Međutim, tek početkom osamdesetih godina u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji počinje osnivanje bejzbol klubova. Prvi bejzbol klub u Srbiji osnovan je 1988. godine pri beogradskom sportskom društvu “Partizan”, ali se brzo rasformirao. Tokom devedesetih godina, u Beogradu i Vojvodini nastaje više bejzbol klubova, a takmičenja u bejzbolu u Srbiji počinju 1993. godine. Godine 1996. osnovan je Bejzbol savez Srbije, a već 1997. srpski savez je primljen u Evropsku bejzbol konfederaciju, omogućavajući time učešće na međunarodnim takmičenjima. Trenutno, u Srbiji postoje dve bejzbol lige.

9.5.6. Gimnastika

Gimnastika predstavlja olimpijski sport koji obuhvata izvođenje vežbi koje zahtevaju izuzetne nivoe fizičke snage, spretnosti i koordinacije. Moderna gimnastika se sastoji od disciplina na razboju, gredi, parteru, karikama, kao i konju sa hvataljkama i preskoka. Istorijski, gimnastika se razvila iz vežbi koje su praktikovane u antičko doba, kao što su usponi ili silasci na konja, kao i performansi iz cirkuske umetnosti. U staroj Grčkoj i Rimu, gimnastika je bila integralni deo obrazovanja mladih, a istovremeno i važan segment vojnog treninga. Postoje dokazi da su neki oblici gimnastike praktikovani pre same Grčke i Rima, prepoznajući ih kao specifične sportske aktivnosti. Aktivnosti kao što su prevrti i balansiranje bile su prisutne u Kini i Egiptu još od 2000. godine pre nove ere.

U drugom milenijumu pre nove ere, minojski sportisti na Kritu izvodili su slične akrobatske pokrete, hvatajući bika za rogove dok su izvodili razne akrobacije u vazduhu. U svrhu vojnog obučavanja, stari Rimljani su koristili drvene konje kako bi vežbali svoje preskočne tehnike, što je kasnije dovelo do razvoja gimnastičkih svodova i konja sa hvataljkama, ranim modelima koji su dizajnirani da podsećaju na konje sa sedlima ili da imaju zakrivljeni oblik nalik konjskom vratu.

Period od kraja XIII do početka XIX veka označava značajnu evoluciju gimnastike u Evropi, podržanu razvojem nemačkog, švedskog i češkog gimnastičkog sistema vežbanja. Međunarodna gimnastička federacija osnovana je 1881. godine, a trenutno broji 150 članica iz celog sveta, sa sedištem u Švajcarskoj. Muška gimnastika prvi put je uključena u program Olimpijskih igara 1896. godine u Atini, a usled njenog rasta u popularnosti, održano je prvo svetsko prvenstvo 1903. godine u Antverpenu, dok je evropsko prvenstvo prvi put organizovano 1955. godine u Frankfurtu. Žene su se priključile gimnastičkim takmičenjima značajno kasnije, na Olimpijskim igrama u Amsterdamu 1928. godine.

Ritmička gimnastika je poprimila korake različitih plesova i igara, a posebno klasičnog baleta. Ona se dosta razlikovala od klasične gimnastike. Internacionalna gimnastička federacija je primila ritmičku gimnastiku kao deo gimnastike 1961. godine, da bi se 1963. godine organizovalo prvo svetsko prvenstvo u ritmičkoj ili modernoj gimnastici u Budimpešti. Prva prvakinja sveta u ritmičkoj gimnastici bila je Ruskinja Ljudmila Savinkova, koja je bila najbolja od čak 28 takmičarki iz deset zemalja. Ritmička gimnastika se nalazi u programu Olimpijskih igara od 1984. godine i Igara u Los Anđelesu. Među najboljim gimnastičarima i gimnastičarkama u istoriji ovog sporta ističu se: Nađa Komaneči (zlatna medalja na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine), Olga Korbut (zlatna medalja na Igrama u Minhenu 1972. godine), Vitalij Šerbo (zlatna medalja na Igrama u Barseloni 1992. godine), Vera Časlavska (zlatna medalja na OI u Tokiju 1964. godine) i dr.

U Srbiji gimnastika pojavila 1857. godine kada je osnovano u Beogradu "Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje" i to je bila prva gimnastička organizacija na Balkanu. Tri godine kasnije u proleće 1860. godine organizovan je ˝Gimnastički javni čas˝ što je bila prva takva priredba u Srbiji. Nakon toga 1908. godine se osniva i prva državna gimnastička škola. Uporedo su krenula da se osnivaju i brojna gimnastička društva, tako da gimnastika dobija i svoj Savez 1909. godine u okviru ˝Saveza sokolskih društava Dušan Silni˝. Gimnastika se na taj način razvijala i bila glavna sportska grana sokolske organizacije do II svetskog rata. Nakon II svetskog rata gimnastika izlazi kao sport iz okvira sokolske organizacije. Formira se ˝Fiskulturni savez Jugoslavije˝ i u okviru njega ˝Odbor za vežbe na spravama˝(1946-1948). U periodu od (1948-1952) nastao je ˝Gimnastički savez Jugoslavije˝. Da bi se raspadom Jugoslavije mnogo godina kasnije, tačnije 2007. godine formirao ˝Gimnastički savez Srbije˝ koji postoji i danas. Naše sportiskinje koje su se istakle u modernoj ritmičkoj gimnastici na Olimpijskim igrama su Ivana Obućina, Milena Reljin, Tatjana Radovanović i Ljubica Novičić.

9.5.7. Rvanje

Rvanje je disciplina unutar sportskih borbi koja uključuje dvanaest takmičara, a osnovni cilj je oboriti protivnika koristeći tehnike ruku i fizičku snagu, bez primene udaraca. Istorija rvanja seže unazad više od 3000 godina, kada je ovaj sport bio prisutan na drevnom Bliskom Istoku. Mnoge od taktika koje se danas primenjuju u modernom rvanju slobodnim stilom, uključujući kompleksna bacanja, mogu se pratiti do 406 prikazanih rvačkih figura otkrivenih na zidovima grobnice u Beni Hasanu, koja se nalazi u dolini Nila. Pored toga, razne skulpture i pisani tragovi iz Mesopotamije ukazuju na to da je rvanje uživalo veliku popularnost u antička vremena. Ova disciplina bila je ključni deo obuke Sumerana, Egipćana, Grka i mnogih drugih drevnih civilizacija. Rvanje je bilo sastavni deo antičkih Olimpijskih igara u staroj Grčkoj, gde je uvedeno na osamnaestim Olimpijskim igrama 708. godine p.n.e. u svojim ranim fazama, rvanje je bilo izuzetno grubo i brutalno.

U Rimu se počelo praktikovati 186. godine p.n.e. i zadržalo se sve do IV veka, kada je postalo manje zastupljeno. Međutim, rvanje se ponovo afirmisalo u srednjem veku, posebno u Japanu, Engleskoj i Francuskoj. Kao sport, rvanje je uključeno u program prvih modernih Olimpijskih igara 1896. godine u Atini, gde je prisustvovalo samo pet takmičara, a pobedu je odneo Nemac Karl Šuman. Iako Kraljevina Srbija nije imala svoje predstavnike na tim igrama, jedan član našeg naroda, Momčilo Tapavica iz Srbobrana, reprezentativac Mađarske, takmičio

se u teškoj kategoriji, ali je eliminisan u prvom kolu. Rvanje se praktikovalo u dva glavna stila: rvanju slobodnim stilom, koje je uvršteno na Olimpijske igre 1904. godine u Sent Luisu, i grčko-rimskom stilu, koji je postao deo olimpijskog programa 1908. godine u Londonu. Godine 1912. formirana je Međunarodna federacija ujedinjenih rvačkih stilova (FILA), čime je započeo nagli porast popularnosti rvanja. Trenutno, FILA ima 176 članica. Zanimljivo je da je popularnost rvanja počela obuhvatati i žene, koje su prvi put takmičile na Svetskom prvenstvu održanom 1987. godine u Francuskoj. Na Olimpijskim igrama 2004. godine u Atini, žene su se takođe takmičile u rvanju, što je dodatno doprinelo razvoju ovog sporta.

U Srbiji, rvanje u klasičnom stilu prvi put se pojavilo 1885. godine u Vojvodini. Prvi rvački klub, pod nazivom Radnički, osnovan je 1911. godine dolaskom Nikole Grbića iz Mađarske. Ovaj događaj je podstakao osnivanje brojnih rvačkih klubova u različitim gradovima Srbije, uključujući Jedinstvo (Vršac), Vojvodinu (Zrenjanin), Juda Makabi (Novi Sad), Makabi (Subotica i Senta), Dinamo (Pančevo), kao i Radnički i Jugoslaviju (Beograd). Ovi klubovi su okupljali oko 300 aktivnih rvača. Na Olimpijskim igrama 1936. godine u Berlinu, srpski rvači Nikola Grbić, Antuan Fišer i Kalman Kiš su se takmičili. Nakon Drugog svetskog rata, 1946. godine, počela su da se održavaju brojna takmičenja klubova u Srbiji, kao i prvenstva između republika, odnosno prvenstvo Jugoslavije. Od 1949. godine, rvanje je postalo deo Saveza teškoatletskih sportova Jugoslavije, koji je obuhvatao i dizanje tegova i džudo, a ova organizacija oformljena je u Puli 1955. godine. Osnivanjem Saveza rvačkih sportova Jugoslavije 1962. godine, rvanje je postalo samostalan sport. Među najuspešnijim rvačima su Simić Branislav, Frgić Ivica, Davor Štefanek i Nemeš Viktor, koji su osvajali medalje na svetskim prvenstvima, olimpijadama i evropskim prvenstvima.

9.5.8. Dizanje tegova

Dizanje tegova je olimpijska disciplina koja se oslanja na mišićnu snagu takmičara kako bi podigli značajne težine, koje su smeštene na čeličnoj šipci. Arheološka istraživanja grobnice Beni Hasana otkrila su zidne freske koje prikazuju muškarce i žene kako vežbaju sa kamenim tegovima još od 3500. godine pre nove ere. Ilustracije iz 2040. godine pre nove ere u grobnici princa Baghtija prikazuju pokrete slične jednoručnom trzanju ili zamahu. Stari Grci i Rimljani su koristili razne oblike kamenja, poznate kao halteri, za vežbanje. U Kini su se teški predmeti upotrebljavali kao deo fizičkih priprema vojnika za bitku.

Grci su bili pioniri u razvoju sistematizovanih pristupa treningu sa tegovima, a njihovi programi vežbi često su bili povezani sa vojnim veštinama. U svojoj potrazi za snagom, koristili su kamenje za podizanje. Prema legendi, Milo iz Krotona je prvi primenio koncept progresivnog otpora, koji se sastojao u svakodnevnom podizanju i nošenju mladunčeta bika tokom njegovog odrastanja do odraslog primerka. Rimljani su takođe praktikovali vežbe s različitim vrstama tegova. Tokom mračnog doba, vežbanje s tegovima postalo je sastavni deo vojnog treninga, a prikazivanje fizičke snage postalo je popularno kao oblik zabave. Ova takmičenja su se održavala u gotovo nepromenjenom obliku u Švajcarskoj, Španiji, Škotskoj i na švedskom ostrvu Gotland.

U XVIII veku, interesovanje za fizičku snagu i blagostanje ponovo je oživelo. Fizičko vaspitanje je ponovo uvedeno u akademske kurikulume, a razvijeni su i različiti uređaji za vežbanje, zajedno sa nezavisnim programima za dizanje tegova i jednostavnim mašinama. Treninzi su se fokusirali na unapređenje mišićne snage i izdržljivosti. *Ludvig Durlacher*, poznat i kao *Luis Atila (1844-1924)*, bio je američki bodibilder rođen u Velikom vojvodstvu Badena. Kao vlasnik teretane i trener, imao je privilegiju da trenira članove evropskih kraljevskih porodica, američku elitu, kao i sportiste poput Eugena Sandova i Jamesa J. Corbetta. Smatra se jednim od prvih ličnih trenera za bogate i poznate ličnosti, a sa svojom vizijom predvideo je popularnost dizanja tegova i bodibildinga kao sportskih aktivnosti.

U Evropi, dizanje tegova se pojavilo tokom devetnaestog veka. Prvo svetsko prvenstvo za muškarce organizovano je 1891. godine, kada još nisu postojale takmičarske kategorije. Žensko svetsko prvenstvo u dizanju tegova održano je prvi put tek 1987. godine. Internacionalna federacija za dizanje tegova, koja ima sedište u Budimpešti, osnovana je 1905. godine i trenutno broji 187 članica. Dizanje tegova je postalo deo programa prvih modernih Olimpijskih igara 1896. godine u Atini, a zatim je bilo prisutno i na Olimpijskim igrama u Sent Luisu 1904. godine. Na tim takmičenjima koristile su se različite tehnike podizanja, a takmičenje je bilo organizovano samo u jednoj kategoriji, bez obzira na telesnu težinu, što je predstavljalo nerazmjerno okruženje. Tek na Olimpijskim igrama 1920. godine u Antverpenu takmičari su počeli da se grupišu u skladu sa telesnom težinom. Žene su prvi put imale priliku da se takmiče u dizanju tegova na Olimpijskim igrama u Sidneju 2000. godine. U istoriji ovog sporta, bivši Sovjetski Savez se istakao kao najuspešniji, dok su Kinezi i Amerikanci zauzeli drugo i treće mesto. Nažalost, upotreba nedozvoljenih supstanci postala je problem i u dizanju tegova. Tokom Olimpijskih igara u Minhenu 1972. godine, dva dizača tegova pozitivno su testirana na doping, dok je na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine čak osam sportista otkriveno da je bilo dopingovano. Zbog ovih incidenata, uvedene su obavezne doping kontrole pod nadzorom Svetske antidoping asocijacije (WADA).

U Srbiji, dizanje tegova je započelo u okviru "Prvog srpskog društva za gimnastiku i borenje", koje je osnovao Stevan Todorović 1857. godine. Godine 1891. društvo je promenilo naziv u Beogradsko gimnastičko društvo "Soko". Na kraju 1913. godine, pred početak Prvog svetskog rata, došlo je do ujedinjenja sa Gimnastičkim društvom "Dušan Silni", čime je novoformirana organizacija dobila naziv "Savez sokolskih društava Dušan Silni". U Subotici, 1880. godine, braća Vermeš (Lajoš, Nandor i Bela) su u okviru Subotičkog sportskog društva počeli da popularizuju dizanje tegova kao sport. Nadalje, 1882. godine, Vladan Đorđević osnovao je "Beogradsko građansko društvo za gimnastiku i borenje", gde su se takođe praktikovali treninzi dizanja tegova. Neki od najistaknutijih vežbača tog perioda u Srbiji bili su Ljubomir Petrović i Emerih Štajnlehner. Beogradsko gimnastičko društvo "Soko" je 1890. godine organizovalo "gimnastičko veče" na kojem su nastupali dizači tegova kao što su Lazar Savić, Jovan Stojanović i Ljubomir Stanojević. Među značajnim ličnostima iz tog perioda su i Radisav Jovanović i Sreten Pešić, koji je uspeo da podigne bučicu od 50 kg jednom rukom u vis tri puta. Na češkom sokolskom sletu održanom u Pragu 1912. godine, takmičili su se Dragiša Nejić, Dragutin Đorđević i Vojislav Dimitrijević. Teška atletski savez Srbije je osnovan 1950. godine u Beogradu. Takođe, vredi pomenuti i Vladana Mihajlovića, koji je 1997. godine zbog svog doprinosa razvoju dizanja tegova na globalnom nivou bio uvršten u Kuću slavnih.

9.5.9. Golf

Golf je sport koji se igra pomoću golf štapova, loptica i golf terena. Cilj igre je ubaciti golf lopticu u rupu uz što manje udaraca, u skladu sa pravilima sporta. Ovaj sport je nastao u Škotskoj u XIV veku. Iako ne postoje zvanični zapisi o njegovom nastanku, smatra se da su prvi igrači golfa bili pastiri koji su čuvali ovce na škotskim livadama i pašnjacima. Ipak, pre golfa su postojale razne slične igre. U Rimskom carstvu, za vreme Cezara, postojala je igra koja podseća na golf, poznata kao ˝paganica˝. Ova igra se igrala s savijenom palicom i kožnom loptom, a cilj je bio ubaciti loptu u rupu na zemlji. Lopta je bila znatno veća od savremene golf loptice, sa prečnikom od 10 do 18 centimetara. Takođe, neki istorijski izvori ukazuju na to da je preteča golfa mogla biti kineska igra ˝čujivan˝, koja je detaljno opisana u ranijim delovima. U Holandiji, igra je bila poznata kao ˝Kolf˝ ili ˝Kolven˝, dok se u Francuskoj, već u XII veku, zvala ˝chole˝. Pored Škotske, Engleska, Francuska i Holandija se smatraju kolevkama golfa, a pored pomenutih naziva, u literaturi se mogu naći i termini kao što su ˝cambuca˝, ˝jeu de mail˝, ˝kolven˝, ˝crosse˝ i ˝pell mell˝.

Prvi pisani dokument vezan za moderni golf potiče iz 1457. godine, kada je kralj Džejms II izdao dekret o zabrani igranja golfa. On je smatrao da popularnost te igre ometa vežbe streličarstva i drugih vojnih veština. Tokom vladavine kralja Džejmsa IV, golf je počeo da dobija značajnije mesto u društvu, jer je sam kralj postao zainteresovan za ovu igru. Kasnije, njegova unuka, kraljica Meri, bila je toliko zaljubljena u golf da je 1567. godine optužena zbog toga što je, nakon ubistva svog muža, otišla igrati golf. Najstariji golf klub, osnovan 1854. godine, je "The Royal and Ancient Golf Club of St Andrews". Ovaj klub je postavio prva pisana pravila golfa, koja se, uz izvesne izmene, primenjuju i danas. U Engleskoj tokom XIV veka igrala se "cambuca", igra slična "paganici". Najstariji aktivni golf turnir na svetu, "Otvoreni šampionat", prvi put je održan 17. oktobra 1860. godine u Prestvik golf klubu, u Ejširu, Škotska. Dva Škota, Džon Rid i Robert Lokhart, prvi su demonstrirali golf u Americi, i to u jednom voćnjaku 1888. godine. Rid je iste godine osnovao prvi golf klub u Americi, "Sent Endru" golf klub u Jonkersu, New York. Danas je golf, pored fudbala i košarke, jedan od najpopularnijih sportova na svetu. Ovaj sport je jedan od retkih koji je uspeo da održi distinkciju između profesionalizma i amaterizma. Golf je prvi put uveden na Olimpijskim igrama 2016. godine u Riju. Profesionalni golf nadgleda Profesionalna golf asocijacija (PGA), dok amaterskim golfom upravljaju nacionalni savezi svake zemlje, koji su povezani putem Evropskog golf saveza (EGA) i Svetske golf federacije (IGF).

U Srbiji je prvi golf klub osnovan 1936. godine na Košutnjaku, zahvaljujući inicijativi kneza Pavla Karađorđevića. Izgrađeni golf teren zadovoljio je najviše standarde. Razvoj ovog elitnog sporta u zemlji bio je prekinut tokom Drugog svetskog rata, a do izgradnje dva golf terena prošlo je skoro sedam decenija. Golf asocijacija Srbije, osnovana 2006. godine u Beogradu, upravlja sportom u zemlji. Postoje reprezentativne selekcije, a članovi nacionalnog golf tima Srbije uključuju Tamara Palkojević, Andriju Đorđevića, Dane Cvetkovića, Jefimiju Đorđević, Laru Todorović, Marka Jokića i druge.

9.5.10. Hokej na travi

Hokej na travi je kolektivni sport koji uključuje upotrebu palica i lopte. Ovaj sport igra se između dve ekipe, svaka sa po 10 igrača i jednim golmanom, na travnatoj podlozi. Istorijski, koreni hokeja na travi sežu u praistorijska vremena, sa dokazima koji se mogu naći pre oko 2500 godina pre nove ere u regionima poput Kine, Egipta, Pakistana i Persije. Zbog toga se često smatra jednim od najstarijih sportova. Savremeni hokej na travi razvio se u Engleskoj, gde je 1861. godine u Londonu osnovan prvi muški hokejaški klub, Blekhit. Godine 1886.

formirano je Londonsko hokejaško udruženje, čime je dodatno institucionalizovan ovaj sport. Englezi su ubrzo preneli hokej na travi u Indiju, koja je postala centar njegove popularnosti, s prvim međunarodnim utakmicama održanim od 1895. godine. Ova ekspanzija dovela je do toga da je hokej na travi zvanično postao nacionalni sport Indije do 1928. godine, kada je Indija osvojila svoju prvu zlatnu olimpijsku medalju na Igrama u Amsterdamu. Ovaj trenutak je označio prekretnicu koja je rezultirala dugotrajnoj dominaciji Indije u hokeju na travi na međunarodnoj sceni. U cilju dalje promocije ovog sporta, od 1971. godine organizuje se Svetski kup u hokeju na travi. Žene su se počele baviti ovim sportom krajem XIX veka, ali su zvanična takmičenja za žene počela 1974. godine kada su učestvovale na Svetskom kupu. Njihov debi na Olimpijskim igrama dogodio se 1980. godine u Moskvi..

U Srbiji, Savez hokeja na travi je uspostavljen 1991. godine, čime je započelo organizovanje državnog prvenstva. Među najuspešnijim klubovima u Srbiji ističe se HK Zorka iz Subotice, koja je osvojila titulu državnog prvaka deset puta. Sledeći po uspehu su HK Spartak Elektrovojvodina sa sedam titula, HK Sveti Đorđe sa dve, dok su HK Elektrovojvodina iz Novog Sada, HK Čukarički i HK Trisoteks iz Subotice svaki osvojili titulu jednom.

9.5.11. Jedrenje

Jedrenje se smatra izuzetno popularnim sportom, a u okviru njega postoji niz takmičenja koja obuhvataju različite klase čamaca, organizovana na svim svetskim okeanima i u različitim vremenskim uslovima. Arheološki nalazi ukazuju na to da su stanovnici Bliskog istoka plovili čamcima napravljenim od trske još u 3500. godini p.n.e., a neki od tih brodova se koriste i danas. Egipćani su u IV veku p.n.e. koristili vetar za upravljanje splavovima na reci Nil. Polinežani su, s druge strane, koristili konstrukciju poznatu kao ˝aufleger˝ kako bi ubrzali plovidbu svojih izdubljenih kanua, čime su postavili temelje današnjim višetrupnim plovilima. Grci i Rimljani su plovili galijama oko 1000. godine p.n.e., dok su različiti narodi, uključujući Grke, Rimljane, Feničane i Kineze, unapređivali dizajn jedrilica, što su kasnije nastavili Španci, Portugalci, Francuzi i Englezi. Prva zabeležena regata održana je u Engleskoj 1660. godine, između čamaca vojvode od Jorka i kralja Čarlsa II. Godine 1749. princ od Velsa koncipirao je trofej za trku jedrilica na ušću reke Temze. Još jedna značajna prekretnica dogodila se 1851. godine kada je održan Kup za hiljadu gvineja, koji je osvojio američki brod, što je dovelo do uspostavljanja prestižnog takmičenja Kup Amerike. U XX veku, jedrenje je postalo izrazito popularno.

Danas se jedrenje prepoznaje kao forma rekreacije i kao visokosofisticiran sport, koji je deo programa Olimpijskih igara još od prvih Igara u Atini 1896. godine. Svetska federacija jedrenja, osnovana 1907. godine, zadužena je za organizaciju svih takmičenja u ovom sportu.

U Srbiji je rekreativno jedrenje počelo na reci Savi. Prvi jedriličarski klub osnovan je 1934. godine na Čukarici. Tri godine kasnije, 1937. godine, održano je prvo državno prvenstvo na Adi, na kojem je učestvovalo pet jedrilica klase Jola. Nakon Drugog svetskog rata, regate su se organizovale na Paliću, a kasnije i na Đerdapu, nakon izgradnje hidroelektrane. Godine 1946. u Zemunu su osnovana dva jedriličarska sportska društva, ˝Beograd˝ i ˝Ivo Lola Ribar˝. Takmičarsko jedrenje doživelo je značajan porast popularnosti sa uvođenjem plastičnih jedrilica klasa Finn 470, Laser i Optimist, pri čemu su regate privlačile do stotinu učesnika. Među najuspešnijim srpskim jedriličarima ističe se Stefan Juil, koji je osvojio zlatnu medalju na otvorenom Evropskom prvenstvu u klasi Optimist. Takođe, značajni rezultati su postignuti u klasama Laser, Finn i Micro na svetskim, evropskim i balkanskim prvenstvima.

9.5.12. Džudo

Džudo, kao borilačka veština i olimpijski sport, razvio se iz specifičnih tehnika džiudžicua. Osnovao ga je japanski pedagog *Džigoro Kano (1860-1938)* oko 1900. godine, koji je nastojao da eliminiše opasne aspekte džiudžicua. Kano je 1882. godine osnovao Kodokan, što se prevodi kao "mesto za razotkrivanje puta", unutar budističkog hrama u tadašnjem šintoističkom delu Tokija. Kodokan je imao prostor za trening opremljen sa dvanaest strunjača. U praksi džudoa koristi se specifična vrsta kimona poznata kao "džudogi", koja se vezuje posebnim pojasom širine od 4 do 5 cm, čija boja označava rang džudoke. Godine 1907.

Godine 1907. Kano je predstavio džudogi u njegovoj savremenoj formi, kao i koncept pojaseva, u početku samo u beloj i crnoj boji. Džudo je brzo stekao popularnost i proširio se globalno, a boje drugih pojaseva počele su se koristiti nakon širenja ovog sporta van Japana. Džudo je debitovao na Olimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine i od tada je redovni deo olimpijskog programa. Sve do Olimpijskih igara u Seulu 1988. godine, takmičenja su bila isključivo muška, dok su žene prvi put nastupile na Olimpijskim igrama u Barseloni 1992. godine. Prvo svetsko prvenstvo za muškarce održano je 1956. godine u Tokiju, dok je prvenstvo za žene održano u Njujorku 1980. godine.

U Srbiji, knjiga "Džiu-džicu, sistem fizičkog razvijanja kod Japanaca", u prevodu Stevana Milićevića, objavljena je 1914. godine u izdanju Zadužbine Ilije Kolarca. Iako je knjiga doprinela širenju znanja o ovom sportu, džudo je u Srbiju stigao relativno kasno, 1953. godine, kada je osnovan prvi džudo klub pod vođstvom Ljubomira Ivanovića - Gedže, u sklopu sportskog društva Partizan. Među najuspešnijim srpskim džudistima ističu se Slavko Obadov, koji je osvojio bronzanu medalju na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine, i Radomir Kovačević, koji je takođe osvojio bronzanu medalju na Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine.

9.5.13. Karate

Karate, ili *karatedo* (što znači "prazna ruka" ili "put prazne ruke"), predstavlja borilačku veštinu koja je nastala u ranoj XVII veku na Okinavi, Japan. Ipak, koreni karatea sežu mnogo dalje u prošlost. Prema legendi, osnivač karatea je u VI veku bio budistički monah Taiši Bodidarma iz Kanči Purama u južnoj Indiji, koji je došao u kineski manastir Šaolin. Tamo je sa monasima praktikovao različite fizičke aktivnosti kako bi im pomogao da izdrže duge periode meditacije. Ove prakse su dovele do razvoja šaolinskog kungfua, iz kojeg su proizašle mnoge kineske borilačke veštine, uključujući i karate. S obzirom na to da je karate formalno nastao na Okinavi, važno je napomenuti da je u XIV veku Okinava bila nezavisna država koja je imala trgovačke veze sa Japanom, Kinom i Korejom. Kroz ove kontakte, prvi uticaji borilačkih veština iz kvanfa/kempo došli su na Okinavu, gde su se spojili sa lokalnom veštinom te/de. Ovaj spoj rezultirao je razvojem "okinava-te", što u prevodu znači "ruka" i označava tehnike koje se koriste rukama.

Tokom 1416. godine, usled stalnih pobuna i potrebe za održavanjem mira, došlo je do zabrane nošenja oružja. Ova zabrana omogućila je da "okinava-te" postane popularna među lokalnim stanovništvom, a njegovi majstori su putovali u Kinu kako bi se usavršavali u kvanfau (kungfu). Još značajnija zabrana nošenja oružja usledila je 1609. godine, kada je japanski klan Satsuma rigorozno primenio zabranu poznatu kao "katanagari". Ova situacija dovela je do smanjenja policijskog nadzora i pravnih institucija, kao i povećane potrebe za samoodbranom, što je rezultiralo prelazom od borilačkog sistema "te" ka borilačkoj veštini "karate". Na početku XX veka, od 1906. do 1915. godine, Gičin Funakoši, učenik majstora Jasucune Itosu i Anko Asato, značajno je doprineo reformi karatea. Funakoši je verovao da karate, pored svoje ključne uloge u fizičkom razvoju, pozitivno utiče na formiranje karaktera. Tokom ovog perioda, zajedno sa svojim najtalentovanijim

učenicima, putovao je širom Okinave, javno demonstrirajući karate tehnike. Japanski car Hirohito pozvao je Funakošija da 1922. godine predstavi svoj karate na Budo-kongresu u Tokiju.

Od tog trenutka, karate je počeo da se širi i van granica Japana. U tadašnjoj Jugoslaviji, prvi karate klub osnovan je 1963. godine u Beogradu, a za prvog instruktora izabran je Đorđe Đuričić. Klub je nazvan Univerzitetski karate klub. Ubrzo nakon toga, 1964. godine, otvoreni su i drugi klubovi, poput Medicinara i Partizana. Godine 1966. formirana je prva karate komisija u okviru Džudo saveza Jugoslavije, a Karate savez Jugoslavije osnovan je 1967. godine. Prvi predsednik Saveza bio je Dr. Vladimir Jorga, dok je Ilija Jorga bio prvi selektor od 1968. do 1988. U tom periodu, reprezentacija je osvojila 65 medalja na međunarodnim takmičenjima, uključujući 12 evropskih i svetskih titula. Karate savez Srbije osnovan je 1972. godine, a prvi šampionat Srbije održan je 1966. godine, dok je prvi šampionat Jugoslavije bio 1968. godine. Karate je prvi put uvršten u olimpijske sportove na Igrama u Tokiju 2020. godine, ali je potom izbačen iz programa Olimpijade u Parizu 2024. godine. Među najpoznatijim karatistima iz ove regije su Ilija Jorga, Marko Nicović, Dušan Dačić, Roksanda Lazarević, Tatjana Petrović i naša jedina i svetska olimpijska pobednica Jovana Preković (osvojila zlatnu medalju na Olimpijskim igrama u Tokiju 2020.).

9.5.14. Košarka

Košarka je kolektivni sport koji se igra s loptom, a učestvuju dva tima, od kojih svaki ima pet igrača na terenu pravougaonog oblika. Osnovni cilj igre je zabeležiti koš, što podrazumeva ubacivanje lopte kroz protivnički obruč prečnika 45 cm, postavljenog na visini od 3,05 m, kao i zaštitu vlastitog koša od proti-vničkog tima. Koš postignut slobodnim bacanjem donosi 1 poen, dok koš iz igre donosi 2 poena. Pored toga, koš postignut van označene polukružne linije (6,75 m u Evropi, 7,24 m u NBA) vredi 3 poena. Košarka se pojavila u Sjedinjenim Američkim Državama u decembru 1891. godine, kada je kanadski lekar dr *Džejms Najsmit (1861-1939)* (Slika 58), koji je u to vreme bio profesor fizičkog vaspitanja na Univerzitetu Makgli, osmislio ovu igru za svoje studente. Cilj mu je bio da omogući studentima zabavu i fizičku aktivnost tokom zimskih meseci. Nakon što je odbacio mnoge tadašnje igre zbog njihove pregrubosti, Najsmit je na kraju modifikovao dečiju igru ˝patka na kamenu˝, integrisavši elemente nekoliko sportova u jedinstvenu igru i postavio prva pravila.

Slika 58. Dr Džejms Najsmit

Glavno obeležije ove igre, koš (ili korpa), bio je visok 3,05 m, ali se razlikovao od današnjeg, jer je umesto mrežice imao drveni okvir i čvrsto dno. Kada bi se postigao koš, lopte su se morale eliminisati iz koša. Godine 1894. košarka za žene je takođe pokrenuta u SAD-u, zahvaljujući Sendi Berenson, profesorki fizičkog vaspitanja koja je prilagodila Najsmitova pravila za devojke.

Prva zvanična košarkaška utakmica odigrana je 20. januara 1892. godine u dvorani Gimnazije mladih hrišćana. U tom meču učestvovalo je devet igrača na terenu koji je bio upola kraći od današnjeg NBA terena. Ime "košarka" (basketball), sastavljeno od reči "korpa" (basket) i "lopta" (ball), predložio je jedan od učenika dr. Džejmsa Najsmita, koji je bio pionir ovog sporta. Igra je brzo stekla popularnost i ubrzo se proširila na čitavu teritoriju Sjedinjenih Američkih Država i Kanade.

U početku se košarka igrala sa fudbalskom loptom, koja je bila smeđa sve do pedesetih godina XX veka, kada je uvedena nova narandžasta lopta, koju je osmislio Pol Toni Hinki. Kroz rad dr. Najsmita i Sende Berensen, košarka se proširila na univerzitete širom Amerike, gde su se organizovali mnogi mečevi među različitim univerzitetskim timovima, kako muških, tako i ženskih. Broj košarkaških ekipa konstantno je rastao, naročito tokom dvadesetih godina XX veka. Međutim, ženska košarka se razvijala brže, jer su već 1905. godine usvojena ženska pravila igre, a 1924. godine je Međunarodna sportska federacija za žene uvrstila košarku kao svoj službeni sport. Prvi nacionalni turnir za muškarce održan je 1938. godine u Njujorku pod nazivom "Nacionalno pozvano prvenstvo".

Kasnije, 6. juna 1946. godine, osnovana je Košarkaška asocijacija Amerike (BAA) od strane vlasnika velikih sportskih dvorana, koja je 1949. godine preimenovana u Nacionalnu košarkašku ligu (NBL). Spajanjem BAA i NBL nastala je NBA (Nacionalna košarkaška asocijacija), koja nosi to ime i danas. U toj inicijalnoj fazi, asocijacija je imala 17 timova, a prva zvanična NBA utakmica odigrana je 1. novembra 1946. godine između Toronto Raptorsa i Njujork Niksa. Godine 1954. košarkaška liga se suočila s krizom koja je rezultirala smanjenjem broja timova na samo osam. Danas, NBA liga broji 30 timova iz Sjedinjenih Američkih Država i Kanade, organizovanih u dve divizije: Istočnu i Zapadnu. Igrači u ligi predstavljaju vrhunsku klasu u svetu košarke, a svake godine se održava NBA draft, gde se bira 60 najboljih mladih talenata koji potpisuju milionske ugovore. NBA se razvila u značajan poslovni entitet, s Boston Celticsom kao najuspešnijim timom, koji je osvojio titulu prvaka 11 puta. Jedan od najlegendarnijih igrača u istoriji košarke, Majkl Džordan (Slika 59), postao je šampion NBA lige šest puta sa Čikago Bulsima. Džordan je takođe stvorio svoj brend "Air Jordan", koji uključuje obuću i opremu, i koji i dalje ostaje izuzetno popularan, generišući godišnje zarade preko 100 miliona dolara čak i nakon njegove penzije. Rekord za najviše postignutih poena u jednoj NBA utakmici drži Vilt Čembrlen, sa 100 poena. Lebron Džejms, koji je još aktivan, trenutno ima najveći broj postignutih poena u istoriji NBA, sa ukupno preko 42000 poena.

Slika 59. Majkl Jordan

Košarka je prvi put predstavljena u Evropi 1893. godine i od tada je njen razvoj u Evropi isključivo rastao. S obzirom na globalnu ekspanziju košarke, 1932. godine osnovana je Svetska košarkaška federacija (FIBA) u Ženevi. Košarka je prvi put uvrštena na Olimpijske igre 1936. godine u Berlinu. Prvo Svetsko prvenstvo u košarci za muškarce održano je u Argentini 1950. godine i od tada se organizuje svake četiri godine, pri čemu Sjedinjene Američke Države i bivša Jugoslavija imaju po pet titula svetskog prvaka. Šampionske reprezentacije osvajaju Najsmitov trofej, prvi put dodeljen na Svetskom prvenstvu u Montevideu 1967. godine. Sjedinjene Američke Države prednjače sa najviše olimpijskih zlata, zahvaljujući slanju NBA profesionalaca na Olimpijske igre od 1992. godine i formiranju čuvenog "Dream Team-a". Nakon toga, na svim narednim Olimpijskim igrama učestvovali su isključivo profesionalni igrači iz NBA, dok su ranije američku reprezentaciju činili univerzitetski igrači. Pored Sjedinjenih Američkih Država, najuspešnije reprezentacije uključuju bivši SSSR, bivšu Jugoslaviju i Argentinu, koje su takođe osvojile olimpijska zlata. Prvo evropsko prvenstvo u košarci za muškarce održano je 1935. godine u Ženevi, a najuspešnije reprezentacije na tom prvenstvu uključuju SSSR, Jugoslaviju, Argentinu i Španiju.

Ženska košarka započela je svoje međunarodno takmičenje prvi put 1938. godine, kada je održano Evropsko prvenstvo u Rimu. Prvo Svetsko prvenstvo za žene realizovano je 1953. godine u Čileu, dok su žene prvi put učestvovale na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine. Najveći uspeh u svim pomenutim takmičenjima postigle su reprezentacije Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza.

Prva košarkaška lopta u Srbiju doneta je 1923. godine od strane Vilijama Vilanda, predstavnika dobrotvorne organizacije "Vojska spasa". Njegov zadatak bio je da prenese znanje o košarci učiteljima i profesorima iz Beograda, upoznavajući ih sa pravilima igre. U njegovoj pratnji bila je Dragica Popović iz Crvenog krsta Beograda, koja je služila kao prevodilac. Ove radionice privukle su brojne posetioce, a kao zahvalnost za doček, Viland je Dragici poklonio prvu košarkašku loptu. Godine 1924. štampana su prva pravila košarke u Beogradu, a iste godine košarka je prvi put predstavljena kao sport u Drugoj beogradskoj gimnaziji. Nakon Drugog svetskog rata usledila je značajna ekspanzija košarke u Srbiji i nekadašnjoj Jugoslaviji, pri čemu su prvi košarkaši bili vojnici Jugoslovenske armije. Godine 1945. osnovani su košarkaški klubovi kao što su Crvena zvezda i Partizan, uz mnoge druge. Fiskulturni savez Srbije uspostavio je odbor za košarku koji je 1949. godine prerastao u Košarkaški savez Srbije. Ključni pojedinci u razvoju košarke u Srbiji uključivali su Nebojšu Popovića, Radomira Šapera, profesora Aleksandra Nikolića, kao i generalnog sekretara FIBE i člana MOK-a

Borisava Stankovića. Prvi predsednik Košarkaškog saveza Srbije bio je Bora Jovanović. Osim navedenih lidera, značajni treneri u srpskoj košarci uključivali su Slobodana Pivu Ivkovića, Ranko Žeravicu, Božidara Maljkovića, Cigu Vasojevića, Dušana Dudu Ivkovića i Želimira Obradovića. U našoj košarci ističe se mnoštvo izvanrednih košarkaša, među kojima su Radivoj Korać, Dražen Dalipagić, Dragan Kićanović, Krešimir Ćosić, Dražen Petrović, Aleksandar Đorđević, Toni Kukoč, Dino Rađa, Vlade Divac, Žarko Paspalj, Bogdan Bogdanović, Miloš Teodosić, Nikola Jokić i mnogi drugi.

9.5.15. Basket 3x3

Basket 3x3 predstavlja varijaciju košarkaške igre koja se igra na jednom košu između dve ekipe, svaka sa po tri igrača. U ovoj igri, koš iz igre donosi 1 poen, dok šut izvan linije za tri poena ovde vredi 2 poena. Igra traje ukupno 10 minuta, pri čemu ekipe imaju po 12 sekundi za napad. Ovaj sport je prvi put uveden 2007. godine kada je FIBA odlučila da ga uključi u program Olimpijskih igara mladih (YOG) 2010. godine u Singapuru. Godine 2011. organizovani su različiti turniri 3x3, uključujući svetsko prvenstvo za juniore, kako za devojčice, tako i za dečake. Popularnost ovog formata košarke naglo je porasla u Sjedinjenim Američkim Državama, a zatim se proširila i na druge delove sveta. Ova popularnost dovela je do osnivanja svetskog prvenstva za seniore od 2012. godine, koje organizuje FIBA, kako za muškarce, tako i za žene. Srbija je postala istaknuta u ovom sportu, osvajajući svetsko prvenstvo u muškoj konkurenciji šest puta, kao i pet evropskih titula.

Zbog svoje sve veće popularnosti, basket 3x3 postao je olimpijski sport na Igrama u Tokiju 2020. godine, gde je srpska reprezentacija osvojila bronzanu medalju. Istaknuti igrači Srbije u 3x3 košarci uključuju Dušana Domovića (Buluta), Dejana Majstorovića, Strahinju Stojačića i Miroslava Pašajlića.

9.5.16. Mačevanje

Mačevanje predstavlja borilačku veštinu ili sport u kojem se dva takmičara suprotstavljaju koristeći mač, sablju ili floret. Ova disciplina seže u antička vremena, kada je postala predmet sistematskog učenja i vežbanja, posebno među mladima koji su se pripremali za vojnu službu. U to vreme, mačevanje je takođe postalo vid zabave i sportskog nadmetanja; u starom Rimu, gladijatori su se obučavali u specijalizovanim mačevalačkim školama.

Na arheološkom crtežu iz perioda Ramzesa III dokumentovani su mačevaoci sa maskama i oružjem sa zaštićenim vrhovima. Tokom srednjeg veka došlo je do značajnih inovacija u veštini mačevanja, uz uspostavljanje pravila za turnire, a glavni predstavnici ove veštine bili su vitezovi. Mačevanje je steklo popularnost u Španiji u XV veku, a francuski kralj Šarl IX je 1567. godine osnovao Akademiju za borbe sa oružjem. U novom veku, mačevanje postaje prvenstveno kulturna, intelektualna, telesna, aristokratska i džentlmenska veština. Tek početkom XIX veka, mačevanje se transformiše u sport zahvaljujući razdvajanju na sportsko i borbeno mačevanje. U tom periodu, u Francuskoj su učenci trenirali u Žoanvilskoj školi, osnovanoj 1852. godine, što je obeležilo prelazak mačevanja u sportsku aktivnost. Mačevanje floretom i sabljom uključeno je u program prvih modernih Olimpijskih igara održanih u Atini 1896. godine. Na narednim Igrama 1900. godine u Parizu, program je dodatno proširen da obuhvati mačevanje i mač. Godine 1913. osnovana je Međunarodna mačevalačka federacija, a ta godina se smatra početkom moderne ere mačevalačkog sporta.

U Srbiji, tradicija mačevanja datira iz perioda Nemanjića, dok je dolazak belgijskog instruktora Šarla Dusea na Vojnu Akademiju označio početak savremenog pristupa ovom sportu. Duse je osnovao školu mačevanja, a 1897. godine, na njegovu inicijativu, formirano je boračko društvo "Srpski mač". Tri godine kasnije, 1900. godine, otvorena je i "Oficirska škola borenja". Od 1853. godine, Đorđe Marković-Koder vodio je privatnu školu mačevanja. Do 1925. godine, mačevanje je postojalo isključivo na Vojnoj Akademiji. Godine 1927, dolaskom kneza Ivana Vladimirovića Maskutova, koji je bio profesor mačevanja i boksa, obnovljen je "Prvi beogradski mačevalački klub". U Novom Sadu, 1928. godine, osnovan je "Jugoslovenski mačevalački savez", koji je prvobitno imao sedište u Beogradu, a kasnije je premešten u Zagreb. Tada su organizovana brojna takmičenja unutar Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a od 1929. godine u Kraljevini Jugoslaviji. Na takmičenjima su se prvo takmičili muškarci u floretu i sablji, zatim u maču, dok su od 1930. godine uključene i žene u floretu. Nakon Drugog svetskog rata, 1945. godine, u Srbiji se osnivaju mnoge mačevalačke sekcije i klubovi. Mačevalački savez Jugoslavije obnovljen je 1949. godine sa sedištem u Beogradu. Od 1953. godine, Srbija se ističe u oblasti sportskog mačevanja u odnosu na ostale republike Jugoslavije i postiže značajne rezultate.

9.5.17. Moderni petoboj (pentatlon)

Moderni petoboj je olimpijski sport koji se sastoji od pet disciplina: mačevanja, streljaštva, jahačkog preskakanja (15 skokova), plivanja slobodnim stilom (200 m) i trčanja (3200 m), a takmičenja se odvijaju tokom pet dana. Termin "moderni" se koristi kako bi se razlikovao od atletskog petoboja koji uključuje različite discipline. Ovaj sport se razvio kao rezultat inspiracije iz antičkog petoboja koji se održavao tokom drevnih olimpijskih igara. Istorijski razvoj modernog petoboja je predmet rasprave. Prema jednoj teoriji, ključnu ulogu u njegovom formiranju imao je Pjer de Kuberten, koji je tvrdio da je on začetnik ovog sporta. S druge strane, Viktor Balk, predsednik organizacionog odbora Olimpijskih igara u Stokholmu 1912. godine, naglasio je da se oslonio na dugu tradiciju švedskih vojnih sportskih događaja prilikom stvaranja modernog petoboja (pentatlona). Struktura savremenog petoboja oslanja se na priču o idealnom vojniku konjičke jedinice, koji se suočava sa neprijateljskim teritorijama i mora biti vešt u jahanju, borbi sa mačem i pištoljem, trčanju i plivanju. Moderni petoboj prvi put je predstavljen na Olimpijskim igrama u Stokholmu 1912. godine i od tada je neprekidno deo olimpijskih programa. Takmičenje u ženskoj kategoriji uvedeno je na Olimpijskim igrama u Sidneju 2000. godine. Svetsko prvenstvo u modernom petoboju postoji od 1949. godine.

U početku, takmičenje je trajalo pet dana, s jednom disciplinom po danu, ali je od 1996. godine usvojeno jednodnevno takmičenje zbog povećanog interesa. I pored značajnih napora organizatora, moderni petoboj nije postigao visoku globalnu popularnost. Ovaj sport se upravlja kroz Internacionalnu uniju za moderni petoboj (UIPM), osnovanu 1948. godine u Stokholmu. Uprkos smanjenju popularnosti, moderni petoboj i dalje redovno prisutan na Olimpijskim igrama. Među najistaknutijim sportistima modernog petoboja su Pavel Lednjov, Andraš Balczo, Igor Novikov, Frenc Nemet, Lars Hol, Kejt Frenč i drugi.

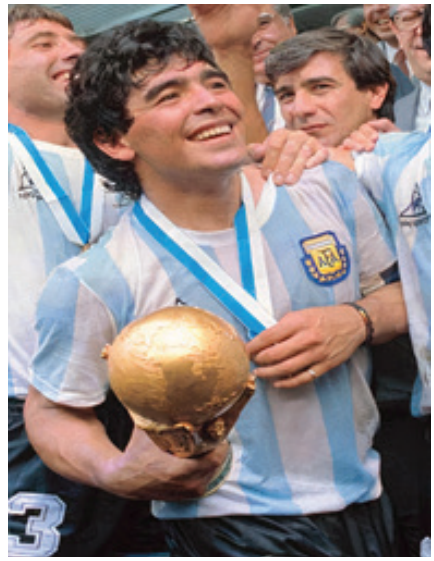
9.5.18. Fudbal

Fudbal je kolektivni sport koji se odvija između dve ekipe, svaka sa po jedanaest članova, uključujući golmana. Igra se na travnatom terenu s loptom i obuhvata dva gola. Cilj igre je da se lopta ubaci u protivnički gol, dok istovremeno brani svoj vlastiti. Poreklo fudbala može se pratiti do raznih igara koje su se oslanjale na šutiranje lopte. Najstarija poznata igra koja se može smatrati pretečom fudbala jeste kineska igra "ču-ju" iz vremena dinastije Han (206. p.n.e. - 9. p.n.e.). Pored toga, postoje i druge igre koje su uticale na razvoj fudbala, poput japanskog "kamarija" i rimskog "harpastuma".

U Staroj Grčkoj se igrala igra sa loptom poznata kao "sfera". Engleska se često smatra kolevkom modernog fudbala, a njegova forma kakvu danas poznajemo razvila se upravo u ovoj zemlji. Prva pravila fudbala napisali su sredinom XIX veka kako bi se uskladila pravila različitih verzija fudbala koje su se igrale u školama širom Velike Britanije. Iako su prva pravila formalno sastavljena u Kembridžu 1848. godine, nisu bila prihvaćena. Tokom 1850-ih godina, brojni fudbalski klubovi u zemljama gde je engleski bio maternji jezik praktikovali su različite varijante igre.

Prvi fudbalski klubovi osnovani su 1855. godine u Šefildu i Kembridžu. Godine 1862, Džon Čarls Tring sastavio je svoja pravila koja su značajno uticala na formiranje prvih zvaničnih pravila fudbala. Godine 1863. osnovan je prvi fudbalski savez, a prvo zvanično okupljanje održano je u "Freemason's Tavern" u Londonu, gde su usvojena prva zvanična fudbalska pravila, koja su, uz manje izmene, i dalje na snazi. Danas, pravila u fudbalu postavlja IFAB (Međunarodna fudbalska asocijacija), koja je osnovana 1886. godine u Mančesteru tokom sastanka na kojem su učestvovali fudbalski savezi Engleske, Irske, Škotske i Velsa. U Engleskoj je takođe ustanovljeno najstarije fudbalsko takmičenje, FA Cup (Kraljičin kup), koje se održava od 1872. godine. Osim toga, Engleska ima i najstariju fudbalsku ligu, osnovanu 1888. godine od strane Aston Vile. Zbog izuzetne popularnosti fudbala, ova igra se brzo proširila i na druge delove Evrope, što je dovelo do osnivanja FIFA-e (Svetska fudbalska asocijacija) 1904. godine u Parizu. Usled rastuće popularnosti, IFAB je 1913. godine primila FIFA-u pod svoje okrilje. Prvo Svetsko fudbalsko prvenstvo, koje je organizovala FIFA, održano je 1930. godine u Montevideu, Urugvaj. UEFA (Unija evropskih fudbalskih asocijacija) osnovana je 1954. godine u Švajcarskoj, a prvo evropsko prvenstvo u fudbalu održano je 1960. godine u Francuskoj. Fudbal je postao olimpijski sport na Olimpijadi u Londonu 1908. godine. Među najuspešnijim fudbalskim reprezentacijama na svetu su: Brazil, Argentina, Francuska, Nemačka, Sjedinjene Američke Države, Engleska, Španija, Italija i Urugvaj. Najpoznatiji fudbaleri u istoriji ove igre uključuju: Pelea, Maradonu (Slika 60), Johana Krojfa, Platinija, Franca Bekenbauera, Zika, Zidana, Kristijana Ronalda, Ronalda i Mesija.

Slika 60. Dijego Armando Maradona

Fudbal u Srbiji započeo je svoju istoriju 1903. godine kada je inženjer Danilo Stojanović doneo prvu fudbalsku loptu. Istog godine osnovan je i prvi fudbalski klub u Srbiji, pod imenom "Soko" u Beogradu. Paralelno, u toj godini su počeli da se osnivaju i drugi radnički fudbalski klubovi, uključujući Šumadiju iz Kragujevca i Radnički iz Niša. Prva zvanična utakmica između reprezentacije Srbije i HAŠK-a odigrana je u Zagrebu 1911. godine. Razvoj fudbala u Srbiji bio je ubrzan, ali je prekinut usled Prvog svetskog rata. Nakon rata, u Srbiji su se otvorili mnogi klubovi, od kojih su najistaknutiji bili: BSK, Jugoslavija, BASK iz Beograda, Vojvodina iz Novog Sada, Sparta iz Zemuna i Šumadija iz Kragujevca. Fudbaleri Srbije, kao deo reprezentacije Jugoslavije koja je počinjala sa igračima iz Srbije usled bojkota hrvatskih fudbalera, postigli su značajan uspeh zauzevši treće mesto na prvom svetskom prvenstvu 1930. godine u Montevideu. Nakon Drugog svetskog rata, fudbal je u Jugoslaviji, pa samim tim i u Srbiji, doživeo ogroman uspon i popularnost. Fudbalski savez Srbije osnovan je 1948. godine, a reprezentacija je na Olimpijskim igrama osvojila više medalja: srebrne u Londonu 1948. i Helsinkiju 1952, a zlatnu medalju u Rimu 1960. godine, kao i bronzanu u Los Anđelesu 1984. godine. U pogledu klupskih uspeha, 1945. godine osnovana su sportska društva u Jugoslaviji, među kojima se ističe Crvena Zvezda i Partizan, čije rivalstvo je postalo poznato kao "večiti derbi". Prvi meč ovog rivalskog duela odigran je 1947. godine i značajno je doprineo popularizaciji fudbala u regionu. Najveći uspeh Crvene Zvezde na evropskoj sceni ostvaren

je 1991. godine kada je osvojila titulu klupskog evropskog prvaka, kao i titulu svetskog klupskog prvaka. U istoriji srpskog fudbala istakli su se mnogi igrači, među kojima su Blagoje Moša Marjanović, Aleksandar Tirke Tirnanić, Dragoslav Šekularac, Rajko Mitić, Stephan Bobek, Dragan Džajić, Dušan Savić, Vladimir Pižon Petrović, Dragan Piksi Stojković i Siniša Mihajlović, kao i Dejan Stanković.

9.5.19. Ronjenje

Ronjenje je sport koji se rapidno proširio širom sveta, a pored svoje sportske dimenzije, koristi se i u svrhu lova, rekreacije, kao i u vojne i radne svrhe. Iako poreklo ronjenja nije tačno utvrđeno, dokazi sugerišu da se ova aktivnost pojavila pre otprilike 5000 godina. Prvi znaci postojanja ronjenja beleže se na asirskom reljefu iz 885. godine pre nove ere, a istorijski pisac Herodot takođe pominje ronjenje u svojim delima.

U početku, ronjenje se primarno koristilo za vojne svrhe, a ronioci Aleksandra Velikog su, nakon opsade Tire 332. godine pre nove ere, uklanjali prepreke u luci. Jedan od najvažnijih zadataka ronioca bio je spašavanje tereta sa potonulih brodova, što je dokumentovano u različitim izvorima. Tokom I veka pre nove ere, ronioci su bili plaćeni različitim iznosima u zavisnosti od dubine na kojoj su ronili. Koristili su tehniku ronjenja na dah, a obuka je počinjala još u detinjstvu. Umesto tegova, koristilo se kamenje, a ronioci su bili vezani konopcima kako bi ronili do dubina od 31 metra.

Kako su ljudi težili dužem boravku pod vodom, koristili su trsku kao pomoć, dok je krajem XVI veka izumljeno ronilačko zvono sa otvorenim dnom, koje se spuštalo vertikalno uz pomoć težina, zadržavajući vazduh unutar svojih zidova. Prvi zapisi o takvom zvonu datiraju iz 1531. godine. Tokom osamdesetih godina XVII veka, američki ronioc Vilijam Fips uveo je sistem zvonaca "majka i kći", koji je roniocima omogućavao pristup više izvora vazduha. Godine 1690. engleski naučnik Edmond Halej razvio je još savremeniji sistem za dovod vazduha u zvono. Njegov zemljak Džon Letbridž je 1715. godine unapredio koncept stvaranjem "ronilačke omotnice", u kojoj je ronioc boravio unutar bačve vazduha. Augustus Sijebe je dizajnirao prvu praktičnu ronilačku opremu, dok su teška ronilačka odela postala standard u XIX veku. Tek u XX veku pojavila su se lagana ronilačka oprema koja je značajno unapredila ronilačke aktivnosti.

Sportsko ronjenje se razvilo tokom perioda između dva svetska rata. Prvi sportski ronioci su se bavili podvodnim ribolovom koristeći harpun i rane ronilačke maske, koje su prvobitno nastale iz zaštitnih naočara za plivanje. Na

početku Drugog svetskog rata korišćena je oprema koja je razvijena u Francuskoj, a razvoj podmorničarstva doveo je do niza inovacija koje su rezultirale prvim otvorenim sistemima, koje su 1943. godine koristili Žak Iv Kusto i Emil Ganjan.

Posle rata, potražnja za industrijskim ronjenjem rasla je, a vojna oprema počela je da se prilagođava za civilne svrhe. Zahvaljujući Kustou i Ganjanu, ronjenje je postalo veoma popularna i egzotična aktivnost sredinom 1950-ih godina.

U to vreme počeli su da se otvaraju mnogi ronilački klubovi, kao i brojne međunarodne i nacionalne organizacije koje su standardizovale opremu i obuku. Profesionalno udruženje instruktora ronjenja (PADI) osnovano je 1966. godine od strane Džona Kronina i Ralfa Eriksona, sa ciljem da pojednostavi ronilački trening i poveća bezbednost, kako bi ronjenje postalo još popularniji sport. U Evropi je 1959. godine osnovana organizacija CMAS (Svetski savez podvodnih sportova), koja je promovisala ronjenje prema principima vojnih metoda.

Tokom 1970-ih i 1980-ih godina, ronjenje je steklo veliku popularnost, delom zbog scena ronjenja prikazanih u raznim filmovima. Jedan film, "Veliko plavetnilo", ostavio je dubok utisak na gledaoce, prikazujući takmičenja u ronjenju na dah, što je dodatno povećalo interesovanje za ovaj sport. Do kraja 1980-ih, oprema za ronjenje postala je sve kvalitetnija sa pojavom prvih ronilačkih računara, dok je ronilački trening postajao sve dostupniji široj javnosti. U tadašnjoj Jugoslaviji, a kasnije u Srbiji, zabeležen je veliki rast članstva u ronilačkim klubovima, uz osnivanje ronilačkih udruženja. Udruženje ronilaca Srbije (URS) osnovano je 1971. godine, a njegovi osnivači bili su Zoran Fotić, Dragan Karleuša, Milan Gavrilović i Slobodan Panić. Godine 1976. došlo je do promene naziva udruženja u Društvo podvodnih aktivnosti (URS), koje je organizovalo brojne kurseve ronjenja.

Danas, zahvaljujući razvoju ronjenja, moguće je u svakoj mediteranskoj zemlji brzo završiti jednodnevni kurs i zaroniti uz odgovarajuću opremu, uz plaćanje troškova usluga, vazduha, čamca i vođe ronjenja. Popularnost ronjenja postakla je razvoj sportskog ronjenja kao relativno novog sporta, a španska podvodna federacija (FEDAS), osnovana 1967. godine, bila je inicijator ove discipline unutar podvodnih sportova. Tako je stvorena nova disciplina, koja je na veštinama rekreativnog ronjenja omogućila ljubiteljima ovog sporta da se takmiče. Ruska federacija podvodnih sportova unapredila je ovu takmičarsku disciplinu. Grupa podvodnih sportova "Ronjenje" obuhvata sledeće discipline: kombinovano plivanje, kurs prepreka, noćno ronjenje i dizanje tereta, a u njima se takmiče i žene i muškarci.

Prva međunarodna takmičenja u sportskom ronjenju održana su 2008. godine u Hurgadi i Moskvi, dok je Evropsko prvenstvo prvi put organizovano 2010. u Kazanju, a prvo svetsko prvenstvo održano je u Kazanju 2013. godine. Među najpoznatijim sportistima u ovom sportu su Vlada Sazanova, Oleg Popov, Alisa Okulovskaya, Denis Mikhalyov, Anastasia Sorokina i Sergej Žarov. Pored toga, poznato takmičenje je i prvenstvo sveta u ronjenju na dah.

Godine 1994. osnovana je prva svetska asocijacija u ronjenju na dah (AIDA) u Lozani, dok je u Srbiji ova organizacija osnovana 2004. godine. Najuspešniji ronioci na dah uključuju našeg Danila Kršu, Francuza Gioma Burdilu (svetski rekord, zaronio 274,7 metara) i Mirelu Kardašević iz Hrvatske. Takođe, Branko Petrović iz Srbije drži aktuelni svetski rekord u ronjenju na dah u stanju mirovanja, koji traje čak 10 minuta i 45 sekundi. Rekord u dužini ronjenja sa mono perajem iznosi 316,53 metra i postavio ga je Mateusz Malina. Kod žena, u istoj disciplini, rekord drži Magdalena Solich Talanada sa zaronjenih 257 metara. Francuz Arno Žerald postavio je svetski rekord u najdubljem zaranjanju perajima, spuštajući se na dubinu od 120 metara, uz vreme provedeno pod vodom od 3 minuta i 34 sekunde.

9.5.20. Rukomet

Rukomet je kolektivni sport koji se igra s loptom, a u kojem se takmiče dve ekipe, svaka sa po sedam igrača (šest u polju i jedan golman). Utakmica traje dva poluvremena po 30 minuta, a cilj je postići više golova od protivničke ekipe. Počeci rukometa povezuju se s Nemačkom, gde je krajem XIX veka ovaj sport razvijen uz pomoć Konrada Koha, instruktora gimnastike. Takođe, u Čehoslovačkoj je početkom XX veka igrana igra pod nazivom "hazena", koja je bila slična rukometu i igrala se u nekim sportskim društvima u Beogradu. Važno je napomenuti da je 1934. godine na prvom svetskom prvenstvu u hazeni u Londonu ženska reprezentacija Jugoslavije osvojila zlato, čime je postala prva jugoslovenska ekipa koja je ostvarila titulu svetskog prvaka u ekipnom sportu. Slične sportske discipline su se igrale i u Irskoj, Severnoj Americi i Ukrajini.

Pravila rukometa prvi put je formulirao Frederik Knudsen 1911. godine u Danskoj, pri čemu je tim bio sastavljen od sedam igrača. Godine 1919. Karl Šelenc, profesor fizičkog vaspitanja u Berlinu, uveo je veliki rukomet koji se igrao na velikom terenu sa 11 igrača i 2 rezervna člana u ekipi. Zbog klimatskih uslova, u Švedskoj se razvijao mali rukomet u zatvorenom prostoru, sa timovima od 7 i 4 igrača. Međunarodna amaterska rukometna federacija (IAHF) osnovana je u

Amsterdamu 1928. godine. Godina 1935. bila je značajna jer se odigrala prva međunarodna utakmica u malom dvoranskom rukometu, dok je 1936. godine na Olimpijskim igrama u Berlinu veliki rukomet prvi put uvršten u program Igara kao demonstracioni sport. Prva svetska prvenstva u velikom i malom rukometu za muškarce održana su 1938. godine u Nemačkoj. Nakon što je organizacija IAHF prestala s radom 1939. godine, 1946. godine osnovana je međunarodna rukometna federacija (IHF) u Kopenhagenu.

Nakon uspostavljanja rukometne organizacije, ovaj sport je postao deo olimpijskog programa za muškarce na Olimpijskim igrama održanim u Minhenu 1972. godine, a za žene je uključen u olimpijski program na Igrama u Montrealu 1976. godine. Najuspešnije muške reprezentacije obuhvataju Nemačku, Francusku, Švedsku, Rumuniju i Dansku, dok se među najistaknutijim ženskim reprezentacijama nalaze Rusija/SSSR, Norveška, Istočna Nemačka i Francuska.

Rukomet se na prostorima bivše Jugoslavije prvi put pojavio 1933. godine u Varaždinu i Zagrebu, gde je dr. Vladimir Janković započeo razvoj ovog sporta. Prvo rukometno igralište je izgrađeno u Zagrebu, gde je odigrana i prva utakmica između srednjoškolaca iz Ljubljane i Zagreba. Uvođenje rukometa u Srbiju vezuje se za period nakon Drugog svetskog rata, kada je 1949. godine u Beogradu osnovan rukometni savez Srbije i Jugoslavije, koji je postao član Međunarodne rukometne federacije (IHF) 1950. godine. Godine 1951. počeli su se organizovati turniri u malom rukometu u Beogradu, dok je veliki rukomet u Srbiji bio aktuelan do 1952. godine, kada je interesovanje počelo opadati u korist malog rukometa. Od 1953. održavaju se prvenstva Jugoslavije za muške i ženske timove, a kup takmičenja se uvrštava od 1955. godine. Prvo svetsko prvenstvo za žene u rukometu održano je u Beogradu 1957. godine, dok je veliki rukomet prestao da se igra u Jugoslaviji 1958. godine. Na Olimpijskim igrama u Minhenu 1972. godine, muška reprezentacija Jugoslavije osvojila je zlatnu medalju, a ženska reprezentacija srebrnu medalju na Igrama 1980. godine u Moskvi. Najuspešniji sportski trenutak za Jugoslaviju predstavljaju Olimpijske igre u Los Anđelesu 1984. godine, kada su i muška i ženska reprezentacija osvojile zlatne medalje. U istoriji rukometa, istaknuti igrači uključuju Veselina Vujovića, Nikolasa Landina, Mikkela Hansena, Nikolu Karabatića i Ivu Balića. Na ženskoj strani, Svetlana Kitić se smatra najboljom rukometašicom svih vremena.

9.5.21. Stoni tenis

Stoni tenis, poznat i kao ping-pong, predstavlja sport u kojem se suočavaju dva ili četiri igrača koji udaraju lopticu reketom preko mreže postavljene na stolu za stoni tenis. Iako je nastanak ovog sporta teško precizirati, pretpostavlja se da vuče korene iz starih igara koje su se praktikovale u drevnim civilizacijama, naročito u Kini, Egiptu, Grčkoj i Rimu. Jedna od značajnih igara koja je mogla uticati na razvoj stonog tenisa je francuska igra pod nazivom "jeu de paume". Pojava stonog tenisa često se dovodi u vezu sa razvojem tradicionalnog tenisa, s obzirom na to da su u Engleskoj postojale igre gde su se dva igrača nadmetala, prebacujući loptu preko mreže uz pomoć zatvorene ili otvorene šake, u zavisnosti od težine lopte. Ova praksa datira još iz XV veka.

Pravi počeci stonog tenisa mogu se pratiti do sredine XIX veka. Tokom loših vremenskih uslova, dok je klasični tenis bio van igre, razvijena je verzija koja se igrala u zatvorenim prostorijama na stolu, koristeći rekete i umesto mreže korišćenje dasaka ili redova knjiga. Ova verzija je bila poznata kao minijaturni tenis (Miniature Indoor Lawn Tennis Game) i stekla je popularnost širom Velike Britanije i njenim kolonijama. Različiti oblici ovog minijaturnog tenisa, bez standardizovanih pravila i opreme, takođe su se igrali u Severnoj Americi. Godine 1884. naziv "stoni tenis" prvi put se pojavljuje u katalogu kompanije F.H. Ayres. Ključni doprinos razvoju stonog tenisa došao je od engleskog inženjera Džejmsa Giba, koji je 1890. godine iz Amerike uvezao nekoliko celuloidnih loptica, zamišljajući ih kao zamenu za prethodno korišćene loptice od plute. On je ove loptice nazvao "ping-pong", prema zvuku koji proizvode prilikom udarca drvenim reketom. U periodu od 1899. do 1904. godine, nova igra sa ovim lopticama igrala se na svakoj većoj površini u Engleskoj, a u tome su započela i prva takmičenja u stonom tenisu. Prvi turnir u stonom tenisu organizovan je u londonskom Royal Aquarium, što je danas poznato kao Kristal Palas, smeštenom u Vestminsteru. Popularnost ovog sporta potvrđuje i podatak da je u Britanskom muzeju sačuvano čak 14 različitih članaka koji se bave temom stonog tenisa. U Engleskoj su trgovci ovu igru nazivili "gossita", dok ju je u Severnoj Americi nazivano "whiff-whaff". U Francuskoj je, u periodu od 1901. do 1925. godine, nosila naziv "pim-pam". Na kraju su Evropljani prihvatili naziv "stonotenis", koji se i danas koristi. Prvi Stonoteniski savez na svetu osnovan je 1921. godine u Londonu, a prvo svetsko prvenstvo u stonom tenisu održano je u istom gradu 1926. godine, u istoj godini kada je u Berlinu osnovana Međunarodna stonoteniska federacija (ITTF). Tokom ranih pedesetih godina 20. veka, dominirali su Englezi, Mađari i Česi, ali su ubrzo vlast nad ovim sportom preuzeli Japanci i Kinezi, koji su do 1979. godine uveli brojne tehničke i taktičke inovacije. Stoni

tenis je postao olimpijski sport na Olimpijskim igrama u Seulu 1988. godine. Najuspešnije nacije na olimpijskim takmičenjima u stonom tenisu uključuju Kinu, Južnu Koreju i Švedsku. Među istaknutim igračima su muškarci poput Šveđanina Jana Ove Valdnera, Kineza Lju Guoljanga i Konga Linghueja, kao i kineskinje Deng Japing, Vang Nan i Džang Jining među ženama.

Stoni tenis je u Jugoslaviju stigao iz susednih zemalja, uključujući Mađarsku, Austriju, Sloveniju i Hrvatsku. Sombor je postao središte stonotenisa u Srbiji, jer je u njemu 1928. godine osnovan prvi stonoteniski savez Jugoslavije. Jugoslovenski igrači započeli su učešće na svetskim prvenstvima od 1929. godine, a 1939. godine su na takmičenju u Kairu osvojili drugo mesto u svetu. Prvi kapiten stonoteniske reprezentacije Jugoslavije bio je Jozef Šprajcer. Ilija Lupulesku i Zoran Primorac osvojili su srebrnu medalju na Olimpijskim igrama u Seulu 1988. godine. U Beogradu, 1945. godine, prilikom osnivanja Sportskog društva Crvena zvezda, formiran je i stonoteniski klub, a zatim su se sukcesivno osnivali mnogi drugi stonoteniski klubovi, uključujući Milicionara (danas poznatog kao Železničar), Grafičara i druge. Stonoteniski savez Srbije osnovan je 1951. godine, što je dovelo do razvoja brojnih talentovanih stonoteniserki i stonotenisera, među kojima su i Tibor Harangoza, Milivoje Karakašević, Zoran Kalenić, Tatjana Jačmenica, Gordana Perkućin, Aleksandar Karakašević i mnogi drugi.

9.5.22. Streličarstvo

Streličarstvo predstavlja sport u kojem je ključna preciznost u gađanju mete pomoću strele. Glavne discipline obuhvataju luk i strelu, kao i samostrel. Iako se precizno vreme nastanka luka i strele ne može sa sigurnošću utvrditi, poznato je da su ˝homo erectus˝ počeli da ih koriste još u kamenom dobu. Ova tvrdnja potkrepljena je arheološkim nalazima, pećinskim crtama i ostacima kamenih vrhova strela, koji su pronađeni širom svih kontinenata osim Australije, gde su autohtoni narodi razvili inovacije poput bumeranga. Luk i strela su predstavljali prvi sofisticirani oružani sistem koji je čovek koristio za lov, kao i za odbranu ili napad na neprijatelje. Kroz vreme, ljudska bića su težila usavršavanju ovog izuma, koristeći dostupne materijale i tehnike izrade, vodeći od lukova sa minimalnom snagom i preciznošću do oružja velike moći.

Otkrivenje vatrenog oružja u XV veku dovelo je do potiskivanja luka i strele, koji su gotovo zaboravljeni sve do modernog doba. Početak modernog streličarstva može se datirati u 1931. godinu, kada su formalno uspostavljene sportske discipline sa pravilima, standardima i takmičarskim regulativama koje su omogućile međunarodnu komparaciju rezultata i kategorizaciju takmičara. Iste godine je

osnovana FITA (Međunarodna federacija za gađanje lukom). Osim toga, 1879. godine, braća Moris i Vilijam Tompson su osnovali Nacionalnu streljačku asocijaciju u Americi. Streličarstvo je prvi put predstavljeno na Olimpijskim igrama 1900. godine u Parizu, a potom je bilo zastupljeno i na Olimpijskim igrama u Sent Luisu 1904. godine, u Londonu 1908. godine i u Antverpenu 1920. godine. Nakon toga, zbog nedostatka interesa i nejasnih međunarodnih standarda, streličarstvo nije bilo prisutno na Olimpijskim igrama sve do 1972. godine u Minhenu.

U bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, prvi streličarski klub osnovan je 1955. godine, dok je 1965. godine formiran Streličarski savez Jugoslavije, koji je postao član Međunarodne federacije za streličarstvo (FITA) 1967. godine. Pre ovih događaja, takmičenja su se održavala u Evropi, uključujući Englesku, više vekova ranije. Među najistaknutijim streličarima u istoriji su Michele Frangilli, Hiroshi Yamamoto, Lee Sung Jin, Park Kyung-Mo, Ki Bo Bae, Marco Galiazzo, Yun Mi-Jin, Im Dong Hyun, Darrell Pace i Kim Soo Nyung. Na Olimpijskim igrama je dozvoljeno korišćenje samo refleksnog luka. Streličari učestvuju na takmičenjima svake četiri godine, dok kvalifikacije za ta takmičenja traju tri godine, nakon čega se formira tim. Evropska i svetska prvenstva organizuju se svake dve godine. U Srbiji postoje klubovi u Subotici, Novom Sadu, Beogradu, Pančevu i Nišu. Najbolji streličari u Srbiji uključuju Mihajla Stefanovića, Ognjena Nedeljkovića i Dejana Nikolića.

9.5.23. Vaterpolo

Vaterpolo je timski sport koji se igra u vodi, a cilj je postizanje što većeg broja golova. Timovi se sastoje od šest igrača i jednog golmana. Istoričari smatraju da vaterpolo vuče svoje korene iz Velike Britanije, posebno iz škotskih i engleskih reka i jezera. Ime sporta potiče od engleske reči ˝water˝ (voda) i pakistanskog dijalekta reči ˝pulu˝, što znači lopta, koja se u engleskom jeziku izgovara kao ˝polo˝. U svojim ranim fazama, igra je podsećala na sport polo, s tim da su igrači sedeli na plovnim predmetima i pokušavali da loptu usmere u cilj. Postepeno, igrači su prešli u vodu, a meč se sve više počeo sličiti ragbiju u vodi. Prve zvanične utakmice odigrane su 1869. godine u Škotskoj i ubrzo su postale popularne među publikom. Tokom te rane faze, primenjivala su se pravila koja su uključivala fizičko kontrolisanje igrača sa loptom, kao i ronjenje ispod vode, pri čemu je lopta mogla da se sakrije u kupaćem kostimu. Golmani su se nalazili van terena i skakali bi na protivničke igrače kada bi se približili golu. Lopta, koja je bila proizvedena od indijske kože, morala je biti dovedena do cilja koji u to vreme nije bio standardizovan kao danas; često je to bio čamac ili drugi ploveći objekat.

Prva zvanična utakmica sa novim pravilima odigrana je 1874. godine u Kristalnoj palati. Godine 1876. zabeležena je prva utakmica na otvorenom moru u Bornmauntu (Bournemouth) u Engleskoj, koja je ostavila istorijske tragove. Skot Vilijam Vilson je često nazivan osnivačem pravila igre. U Aberdinu, 1877. godine, odigrana je prva utakmica koja se striktno pridržavala novih pravila, pri čemu se gol mogao postići isključivo ubacivanjem lopte. Godine 1885. Britanska plivačka federacija zvanično je priznala vaterpolo kao novi sport i formulisala pravila koja su proširivala ona koja je postavio Vilson. U tom trenutku, gol je već počeo ličiti na savremeni model, a igrači su mogli da plivaju tokom meča, da postignu gol šutem, kao i da se dodavanjima koriste jednom rukom, dok nije bilo dozvoljeno potapanje protivnika. Takođe, u to vreme se razvila tehnika plivanja koja podseća na današnji kraul, omogućavajući igračima lakše kretanje kroz vodu.

Prvi šampionat Engleske u vaterpolu održan je 1888. godine, a titulu je osvojio tim Barton, koji je u finalu pobedio londonsku ekipu rezultatom 3-0. Vaterpolo je u Sjedinjene Američke Države stigao iste godine zahvaljujući Džonu Robinsonu, tadašnjem šampionu Engleske u plivanju. On je osnovao vaterpolo klub u Bostonu, ali nije bio svestan da su se pravila igre promenila, te je američke igrače poučavao starijem načinu koji je podsećao na ragbi. Ubrzo je to dovelo do razvoja stila igre koji je sve više ličio na američki fudbal u vodi. Ova ishodišna forma vaterpola nastavila se razvijti u Americi, što je izazvalo značajne komplikacije, jer evropski timovi nisu imali interes da se takmiče s američkim, što je kulminiralo bojkotom Olimpijskih igara u Sent Luisu 1904. godine. U Evropi, međutim, vaterpolo je brzo stekao popularnost, a ostali delovi sveta, pretežno pod britanskom dominacijom, takođe su prihvatili novu igru. Mađarska i Holandija, kao i Francuska i Belgija, ubrzo su počele s razvojem svojih timova. Prva međunarodna reprezentativna utakmica odigrana je 28. jula 1890. godine u Londonu između Škotske i Engleske, a Škotska je trijumfovala s rezultatom 4-0. Sastav timova bio je sledeći: za Englesku, golman F. Browne (Burton), odbrambeni igrači W. Carey (Amateur) i H. Clark (Stroud Green), poluoperator J. Genders (Nautilus) te napadači J. Finegan (Liverpool Sefton), W. Henry (Zephyr) i kapetan J. Mayger (Burton), dok su za Škotsku igrali golman C. Donald (Edinburgh University), odbrambeni igrači G. Bryson (Dennistoun, Glasgow) i S. Cawood (Victoria, Glasgow), poluoperator kapetan A. Strauss (Southern), te igrači J. Bisland (Leander), A. Whyte (Victoria) i S. Capel (Dennistoun). Ženski vaterpolo se pojavio krajem devetnaestog veka sa osnivanjem prvih klubova, a zabeležen je prvi meč 1902. godine između timova Brajtona i Svonsija. Ženski vaterpolo postao je olimpijski sport na Olimpijadi u Sidneju 2000. godine.

Asocijacija svetskih vodenih sportova (World Aquatics), poznata ranije kao FINA, osnovana je 1908. godine tokom Olimpijskih igara u Londonu. Vodeni sportovi su prvi put prisutni na Olimpijskim igrama 1900. godine u Parizu i od tada su neprekidno deo Olimpijskog programa. Na početku XX veka, dominaciju su imale zemlje zapadne Evrope, međutim, između dva svetska rata počinje postepeno premeštanje moći ka istoku. Nakon Drugog svetskog rata, vodeću ulogu preuzimaju zemlje istočne Evrope. Posle rasformiranja SSSR-a i SFRJ, Italija i Španija su na kratko preuzele primat, ali u ovom veku dominiraju Mađarska i reprezentacije iz bivše SFRJ. Evropsko prvenstvo u vaterpolu se održava od 1926. godine, pri čemu su među najuspešnijim reprezentacijama Mađarska, Srbija/SFR Jugoslavija, Hrvatska, SSSR, Italija i Španija. Svetsko prvenstvo u vaterpolu za muškarce održava se od 1973. godine, dok se takmičenje za žene održava od 1986. godine. FINA takođe organizuje Svetsku ligu, koja se održava od 2002. godine. Svetski kup postoji od 1979. godine, a od tada su ženska takmičenja uključena u program ovog takmičenja.

Države koje su se istaknule kao dominantne u vaterpolo takmičenjima uključuju Srbiju, Mađarsku, Hrvatsku, Rusiju, Italiju, Grčku, Nemačku, Španiju, Sjedinjene Američke Države, Australiju, Slovačku i Francusku. Kada je reč o klupskom vaterpolu, najuspešniji klubovi dolaze iz Srbije (Crvena Zvezda, Partizan, Radnički Kragujevac, Bečej), Crne Gore (Jadran iz Herceg Novog, Primorac), Italije (Posilip Napulj, Pro Reko, Peskara), Hrvatske (Mladost Zagreb, Jug Dubrovnik, Jadran Split), Mađarske (Honvéd, Vasas, Orvosegyetem, Ujpest), Rusije (Špandau), Nemačke (Berlin) i Španije (Barselona). Uvođenje vaterpola u naše krajeve povezuje se sa studentima koji su studirali u Mađarskoj, Austriji i Nemačkoj, gde je ovaj sport već bio dobro razvijen.

Vaterpolo je u region prvi put stigao u Vojvodinu 1907. godine, kada je Somborsko sportsko udruženje uvrstilo vaterpolo u svoj program. Godine 1911. organizovano je prvenstvo južne Mađarske u Somboru, uz učešće ekipa iz Vojvodine i Budimpešte. Takođe, 1908. godine, grupa splitskih studenata koja je naučila vaterpolo u Pragu, demonstrirala je igru na kupalištu "Bačvice" u Splitu. Zagrebački studenti 1921. godine, koji su studirali u Beču, osnovali su vaterpolo sekciju u HAŠK-u, a iste godine osnovane su sekcije u SSK Ilirija (Ljubljana) i HŠK Victoria (Šušak). Godine 1922. formiran je Pomorsko-sportski klub Baluni u Splitu (današnji Jadran), a krajem 1923. osnovani su SK Jug u Dubrovniku i Primorac u Kotoru. Prvo državno vaterpolo prvenstvo održano je na Bledu 1921. godine, a pobednik je bilo Somborsko sportsko udruženje, koje danas poznajemo kao Polet. U predratnoj Jugoslaviji dominirao je dubrovački klub Jug, dok su nakon Drugog svetskog rata istaknutije uloge preuzele Mladost iz Zagreba i Partizan.

Može se konstatovati da je vaterpolo bio jedan od najuspešnijih sportova, kako na klupskoj, tako i na reprezentativnoj sceni, u bivšoj Jugoslaviji, a i u sadašnjoj. Srbija se kao samostalna država prvi put takmičila na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine. Od tada je naša selekcija osvojila ukupno 2 zlatne i 2 bronzane olimpijske medalje. Mnogi naši vaterpolisti su se istakli kao najbolji u svetu, među kojima su Aleksandar Šapić, Filip Filipović, Igor Milanović, Mirko Sandić, Siniša Belamarić, Aleksandar Šoštar, Dejan Savić i drugi.

9.5.24. Streljaštvo

Streljaštvo je disciplina koja se praktikuje korišćenjem različitih vrsta pušaka i pištolja sa ciljem gađanja pokretnih i nepokretnih meta. Ovaj sport se smatra jednim od najstarijih, sa takmičenjima koja datiraju iz antike i srednjeg veka, gde su se u početku održavale manifestacije u gađanju lukom i strelom. Usled razvoja vatrenog oružja, organizovana su nova takmičenja koja su uključivala puške. Jedno od prvih dokumentovanih i zvaničnih takmičenja u gađanju iz vatrenog oružja, konkretno iz puške ˝arkebuze˝, zabeleženo je u Švajcarskoj tokom XV veka. Streljaštvo je takođe bilo prisutno u Rusiji, ali se njegov savremeni oblik razvio tek u XIX veku. Na početku XIX veka, u Engleskoj je osnovan prvi streljački klub, Old Hats Club, koji je pionirski uspostavio sistem gađanja u pokretne mete. Razvoj oružja je doprineo napretku same discipline, tako je 1836. godine Samuel Colt patentirao obrtni cilindar. Ubrzo su formulisana i prva pravila vezana za takmičenja. Paralelno s tim, u Švajcarskoj su se osnovala prva streljačka udruženja. U početku su se kao pokretne mete koristili živi golubovi, ali su 1860. godine, zahvaljujući novim tehnologijama, zamenjeni glinenim golubovima koji su ispaljivani pomoću specijalno dizajniranih mašina. Prvo takmičenje je bilo u gađanju iz puške, a 1890. godine uvedeno je i gađanje iz pištolja, čime je streljaštvo značajno napredovalo. Streljaštvo je prvi put uključeno u program modernih Olimpijskih igara 1896. godine u Atini. Na tom događaju predstavljene su tri discipline: gađanje iz slobodnog pištolja na udaljenosti od 25 i 50 metara, gađanje iz revolvera s udaljenosti od 25 metara, te gađanje vojničkom puškom sa 200 i 300 metara. Od tada, streljaštvo je neprekidno prisutno na svim Olimpijskim igrama, uz periodične promene u disciplinama. Prvo svetsko prvenstvo u streljaštvu održano je 1897. godine u Lionu, Francuska, gde su učestvovale delegacije Italije, Holandije, Norveške, Švajcarske i Francuske. Internacionalni streljački savez (ISU) osnovan je 1907. godine, a 1998. godine preimenovan je u Međunarodnu sportsku streljačku federaciju (ISSF).

U Srbiji je prvo streljačko udruženje osnovano 1777. godine u Beloj Crkvi, pod nazivom "Streljačko društvo u Beloj Crkvi", koje je zadržalo svoje ime do 1931. godine. Tokom perioda od 1788. do 1818. godine sagrađena su mnoga strelišta radi obuke delova stanovništva za vojne potrebe u graničarskom puku. Nakon tog razdoblja, od 1818. godine, streljaštvo je počelo da se doživljava kao oblik zabave i razonode. Zanimljivo je napomenuti da je 1818. godine društvo imalo oko 250 članova, što ukazuje na rastuću popularnost ovog sporta. U mnogim gradovima Srbije osnovan je veliki broj streljačkih udruženja: u Novom Sadu 1790. godine, u Pančevu 1813. godine, u Beogradu 1851. godine, u Mitrovici 1871. godine, u Zemunu 1872. godine, kao i u Valjevu i Negotinu 1880. godine, te u Nišu, Zrenjaninu i Kraljevu 1881. godine.

Knjige o streljaštvu počele su da se objavljuju vrlo brzo nakon početka popularizacije ovog sporta, a prva takva knjiga, naslovljena "Prva nauka u radu s puškom", objavljena je 1791. godine. U ovoj knjizi detaljno se raspravlja o terminologiji streljaštva. Prvo zvanično takmičenje u Srbiji održano je 1886. godine pod nazivom "Prvo zemaljsko gađanje". Godinu kasnije, 1887. godine, osnovan je prvi streljački savez na Balkanu - "Savez streljačkih družina Kraljevine Jugoslavije". Godine 1889. objavljen je prvi broj "Streljačkog glasnika". Streljački savez Srbije postao je član međunarodnog streljačkog saveza 1909. godine. Istog godine, srpski strelci učestvovali su na prvom svetskom prvenstvu u Hamburgu, gde su se takmičili sa vojničkom puškom. Godine 1924. u Beogradu je osnovan Streljački savez Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Tokom međuratnog perioda, jugoslovenski strelci učestvovali su na svetskom prvenstvu 1939. u Lucernu, gde su osvojili 11. mesto. Nakon Drugog svetskog rata, prvo državno prvenstvo održano je 1946. godine u Kragujevcu, dok je Streljački savez Jugoslavije obnovljen 1948. godine. Među istaknutim sportistima koji su osvojili olimpijske medalje u ovom sportu su Goran Maksimović, Jasna Šekarić, Aranka Binder, Aleksandra Ivošev, Stevan Pletikosić i Ivana Maksimović. Takođe, važno je napomenuti Zoranu Arunović i Damira Mikeca koji su osvojili zlatnu medalju u dvojcu na Olimpijskim igrama u Parizu 2024. godine.

9.5.25. Tekvondo

Tekvondo je korejska borilačka veština koja se razvila u prvoj polovini XX veka, spajanjem različitih borilačkih disciplina koje su bile prisutne u to vreme. U Koreji, borilačke veštine imaju dugu tradiciju koja seže pre nove ere, što potvrđuju arheološki nalazi slika i skulptura iz oko III veka pre nove ere, pronađenih u grobnici dinastije Čong, koje prikazuju ratnike u borbenim pozama. Tokom ovog perioda, kraljevske vojske su bile obučavane u veštinama borbe bez oružja, poznatim pod nazivima "hwa-rang-do" ili "subak". Subak se s vremenom razvio u veštinu poznatu kao "taekkyon", koja je postala popularna u vojnim demonstracijama i turnirima, omogućavajući ratnicima da se međusobno takmiče. Tokom vekova, taekkyon je usvojio brojne specifične tehnike, posebno u korišćenju nogu. Međutim, sa prelaskom iz konfučijanizma na budizam, društvo je počelo da sve više odbacuje oružane sukobe, a umetnosti kao što su poezija i muzika postale su sve prisutnije. Taekkyon je na kraju postao aktivnost nižih društvenih slojeva i narodni sport sve do početka XX veka. Njegovo "izumiranje" nastupilo je tokom japanske okupacije Koreje, kada su borilačke veštine bile strogo zabranjene. Tokom ovog perioda, mnogi Korejci su putovali u Japan radi studija i upoznavali se sa karateom. Nakon okončanja Drugog svetskog rata i japanske okupacije, ovi pojedinci su se vratili u Koreju i otvorili škole borilačkih veština. Neke od najistaknutijih škola iz tog vremena uključuju Chung Do Kwan, Oh Do Kwan i Jidokwan. Ove škole su podučavale razne stilove, uključujući varijacije okinavskog karatea, koje su nosile različite nazive kao što su kong soo do, tang soo do, i tae soo do, pre nego što su sve preimenovane u tekvondo (taekwondo), što je označilo početak procesa unifikacije. Konačno, 1961. godine, osnovana je "Korea Taekwondo Union", prva organizacija te vrste, koja je 1965. godine promenila ime u "Korea Taekwondo Association", naziv koji i danas nosi. Godine 1973. formirana je Svetska Taekwondo Federacija, a 1980. godine tekvondo je postao olimpijski sport na Igrama u Moskvi i ostao je u programu do danas.

U Srbiji je tekvondo započeo svoju edukaciju 1979. godine, kada je uspostavljena osnova za ovaj sport. Tekvondo savez Srbije osnovan je 1985. godine; danas nosi naziv Tekvondo asocijacija Srbije. Među najuspešnijim tekvondo klubovima u zemlji nalaze se: "Galeb", "Azija", "Herkules", "Feniks", "Omega", "Eurošped" iz Vršca, "Šabac", "Letnjikovac", "Viner Čivi" iz Šabca, kao i tekvondo klub "Zrenjanin". Najistaknutiji sportisti iz Srbije u tekvondou uključuju: Zorana Krajčinovića, koji je postao evropski prvak i zauzeo treće mesto na svetskom prvenstvu, Milicu Mandić (Slika 61), dobitnicu zlatne olimpijske medalje na Igrama u Londonu 2012. i Tokiju 2021, Tijanu Bogdanović, koja je stekla srebrnu

medalju na Olimpijskim igrama u Riju 2016 i Tanju Grubor, vicešampionku Evrope. Dodatno, naš tekvondo trener Dragan Jović tri puta je proglašen najboljim trenerom na svetu u ovom sportu.

Slika 61. Milica Mandić

9.5.26. Tenis

Tenis je sport koji se igra korišćenjem reketa i loptice, pri čemu igrači lopticu prebacuju preko mreže. Ova igra može biti odigrana između dva pojedinca (singl) ili dva tima, svaki sastavljen od po dva igrača (dubl). Istorijski, igre sa loptom datiraju još iz antičkih vremena, kada su ih praktikovali Grci i Rimljani. Ove igre su kasnije usvojene od strane Francuza, koji su ih nazvali ˝Jeu de Paume˝, a ovaj oblik igre se smatra pretečom savremenog tenisa. Pravila za ovu igru prvi put su zabeležena u Parizu 1592. godine. Prema nekim izvorima, koreni igre mogu se pratiti do Egipta i Persije, a igrana je među Arapima pre vremena Karla Velikog. U novom veku, tokom 1300-ih, igra je bila poznata kao ˝la bud˝, a tokom XIV veka postala je popularna širom Francuske. U to vreme, među najistaknutijim igračima bio je Anri II Valoa. Francuski kralj Luj XIV imao je svoja teniska igrališta, koja su bila pod pažnjom njegovog osoblja za održavanje.

Ime ˝tenis˝ prvi put se pojavilo u književnosti u delu objavljenom 1400. godine. U 1529. godini, engleski kralj Henri VIII izgradio je tenisko igralište koje je i dalje sačuvano i gde se i danas igra tenis. Za moderni tenis se često smatra period između 1859. i 1865. godine, kada su Hari Džem i Augurio Perera razvili novu igru sa reketima koja je imala sličnosti sa badmintonom. Ovi pioniri su 1872. godine osnovali prvi teniski klub na svetu. U 1874. godini, engleski major Volter Klopton Vingfild patentirao je igru koju danas poznajemo kao tenis, temeljeći se na prvobitnim pravilima koja su bila formulisana u Parizu 1592. godine.

Prvo tenisko prvenstvo održano je 1877. godine u Vimbldonu, u predgrađu Londona, čime je pokrenut Grand Slam turnir Vimbldon. Prva međunarodna prvenstva usledila su 1881. godine u Sjedinjenim Američkim Državama (Grand Slam turnir US Open), 1905. godine u Australiji (Grand Slam turnir Australian Open), i 1891. godine u Francuskoj, gde je od 1928. godine otvoren stadion nazvan po Rolandu Garosu (Grand Slam turnir Roland Garros). Moderni tenis, poznat i kao "lawn tennis" ili tenis na travnjaku, nastao je u Velikoj Britaniji krajem XIX veka. Ova verzija tenisa brzo se proširila širom Evrope i sveta. Tenis je prvi put predstavljen na Olimpijskim igrama 1896. godine u Atini, ali se povukao sa Olimpijskih igara 1928. godine. Ponovo je uveden na Olimpijskim igrama 1988. godine u Seulu i od tada je deo redovnog programa igara. Međunarodna federacija za tenis na travi osnovana je 1913. godine, a preimenovana je u Međunarodnu tenisku federaciju (ITF) 1977. godine. Tenis se igra u različitim formatima uključujući muške i ženske singlove, muške i ženske parove, kao i mešovite parove. Najvažniji turniri u tenisu su četiri Grand Slam turnira: US Open, Roland Garros, Wimbledon i Australian Open. Osim toga, održavaju se i brojni Masters turniri sa kategorijama 1000, 500 i 250, kao i timska takmičenja poput Dejvis kupa, koje postoji od 1900. godine. Tenis se često naziva "kraljevskom igrom" zbog takvog interesa koji su prema njemu pokazivali monarsi. Iznimno mali broj pravila se kroz istoriju izmenio, a jedine značajne promene dogodile su se 1970. godine, kada je uvedeno novo pravilo o "tie-breaku" za određivanje pobednika seta, kao i nova tehnologija "challenge" koja omogućava igračima da ospore sudijske odluke putem ponovljenih snimaka.

U Srbiji, razvoj tenisa započeo je kada su austrougarski oficiri i engleski industrijalci počeli da se bave ovim sportom na Balkanu, na prelazu iz XIX u XX vek. Prvi tereni za tenis izgrađeni su 1878. godine na Paliću, gde su se održala i prva takmičenja. Tenis je zatim postao popularan u Subotici, a 1912. godine počinje i njegova praksa u Beogradu, kao i u drugim delovima zemlje. Jugoslovenski teniski savez osnovan je 1922. u Zagrebu. Nakon Prvog svetskog rata, 1930-ih godina, usledila je rapidna izgradnja teniskih terena i osnivanje novih klubova u

Senti, Somboru, Vršcu, Novom Sadu, Zemunu i Beogradu. Osnivači ovih klubova bili su imućniji sugrađani, trgovci, veleposednici i bankari. Do 1941. godine, kada je počeo Drugi svetski rat, tenis je doživeo značajan razvoj u Srbiji. Nakon rata, tenis je doživeo još brži napredak, a 1948. osnovan je Teniski savez Srbije. Istaknuti teniser iz Srbije, Novak Đoković, smatra se jednim od najboljih u istoriji tenisa, sa brojnim rekordima, uključujući 24 osvojenih Grand Slam titula, dok su Rafael Nadal i Rodžer Federer ostvarili 22 i 20 Grand Slam titula, respektivno. Pored Đokovića, značajan doprinos popularizaciji tenisa u Srbiji dali su i Slobodan Živojinović, Monika Seleš, Janko Tipsarević, Nenad Zimonjić, Viktor Troicki, Ana Ivanović i Jelena Janković.

9.5.27. Triatlon

Triatlon je sport koji obuhvata tri različite sportske aktivnosti: trčanje, plivanje i biciklizam. Prema nekim izvorima, prva takmičenja u triatlonu održana su 1920. godine u Francuskoj, gde su se takmičari nadmetali u trčanju na 3 km, biciklizmu na 12 km i plivanju preko kanala Marne. Nakon tog perioda, podaci o triatlonskim takmičenjima su izostali sve do 1974. godine, kada je održano prvo modernizovano triatlon takmičenje pod nazivom "Mission Bay Triathlon", koje se smatra početkom savremenog triatlona. Prvi moderni dugoprugaški triatlon, poznat kao "Ironman", održan je 1977. godine na Havajima, pod okriljem američkih marinaca, a kapetan Džon Smit se često navodi kao osnivač moderne verzije ovog sporta. Ovaj događaj je doprineo zapravo sve većoj popularizaciji triatlona. Danas je poznato takmičenje na Havajima koje se sastoji od plivanja na 3,86 km, biciklizma na 180,2 km i trčanja maratonu od 42,195 km. Međunarodna triatlonska organizacija (ITU) osnovana je 1989. godine, sa sedištem u Lozani. Triatlon je prvi put uvršten u program Olimpijskih igara 2000. godine u Sidneju, gde se tehnički sastojao od plivanja na 1500 m, biciklizma na 40 km i trčanja na 10 km. Među najistaknutijim olimpijskim triatloncima je Britanac Alister Brownlee, koji je jedini sportista uspeo da odbrani zlatnu medalju na Olimpijskim igrama, trijumfovavši u Londonu 2012. i ponovivši uspeh na Igrama u Riju 2016. godine. Takođe, značajno je pomenuti Nikol Spirig Hug iz Švajcarske, koja je ostvarila isti uspeh. Zahvaljujući rastućem interesovanju za triatlon, razvila se i zimska varijanta ovog sporta, koja se sastoji od skijaškog trčanja (20 km), vožnje planinskog bicikla (40 km) i trčanja (10 km).

Triatlon je prvi put uveden u Srbiju tokom 1990-ih godina, a prvi trijatlonski događaj održan je u Kragujevcu 1988. godine pod nazivom "Šumadijski." Ovaj događaj nije imao status olimpijskog triatlona, a između disciplina su bile predviđene pauze. Godine 1993. održano je državno prvenstvo u triatlonu na Adi Ciganliji, koje se od tada tradicionalno održava svake godine, s kontinuiranim povećanjem broja učesnika. Prvi Kup Jugoslavije u triatlonu održan je 1999. godine. Među najuspešnijim triatloncima iz Srbije ističu se Svetlana Brkić i Nenad Sudarov, dok su među našim najuspešnijim takmičarima na "Ironman" takmičenjima Marić Bojan, Vladimir Savić i Vero Janos.

9.5.28. Veslanje

Veslanje, kao jedan od najstarijih sportova, može biti praktikovan kao individualna disciplina ili kao timski sport na vodi. U ovom sportu, jedan ili više učesnika upravlja čamcem iz sedećeg položaja koristeći sopstvenu mišićnu snagu i vesla. Dokazi o korišćenju dugih čamaca u rekama i jezerima datiraju još iz stare Kine, a različite civilizacije poput Egipćana, Feničana, Grka i Rimljana organizovale su takmičenja sa galijama na vodenim površinama. Rimljani su, takođe, priređivali borbe na veštačkim jezerima u amfiteatrima posebno konstruisanim za te svrhe. U XVIII veku, u Engleskoj su se održavale prve poznate veslačke regate. Godine 1829. dogodila se značajna trka čamaca između studenata Oksfordskog i Kembridžkog univerziteta, koja je postavila temelje za razvoj veslanja kao takmičarskog sporta. Od Engleske, veslanje se proširilo u Francusku, a 1839. je održana i prva engleska regata poznata kao "Hinli Rojal". U Sjedinjene Američke Države, veslanje je stiglo 1852. godine, kada su univerziteti Harvard i Jejl organizovali svoje trke čamaca, slične onima u Engleskoj. Sport se brzo širio širom Evrope, a 1892. godine osnovana je Međunarodna veslačka federacija (FISA). Prvo muško evropsko prvenstvo održano je 1893. godine na jezeru Orta u Italiji. Veslanje je jedno od najstarijih olimpijskih sportova, a prvi put je bilo na programu modernih Olimpijskih igara 1896. godine u Atini, međutim, takmičenja u veslanju su tada otkazana zbog nepovoljnih vremenskih uslova. Na narednim Igrama, održanim u Parizu 1900. godine, održano je muško takmičenje u veslanju, dok su se ženski takmičari prvi put takmičili na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine. Svetska veslačka federacija osnovana je 1922. godine u Lozani. Do 1974. godine takmičenja su se isključivo održavala za muškarce, kada su u sistem uključene i discipline za žene. Prvo muško svetsko prvenstvo u veslanju održano je 1962. godine u Lucernu i od tada se održava svake četiri godine, dok su žene prvi put imale svoje svetsko prvenstvo 1974. godine. Među najistaknutijim veslačima u

istoriji su Britanac Stiv Redgrejf i Rumunka Elizabeta Lipa. Na kraju, najuspešnije države u veslanju na Olimpijskim igrama su: 1. Istočna Nemačka, 2. Sjedinjene Američke Države, 3. Velika Britanija, 4. Nemačka i 5. Rumunija.

Veslanje je u Srbiju uvedeno 1872. godine sa osnivanjem prve veslačke organizacije, "Veslačko–vatrogasno društvo", u Novom Sadu. U 1884. godini formirano je veslačko društvo u Velikom Gradištu, a sledeće godine, 1885, osnovan je veslački klub "Danubijus" u Novom Sadu. Godine 1889. usledila je osnivačka aktivnost veslačkog kluba "Triton" u Zrenjaninu, kao i "Visokoškolsko veslačko društvo" u Beogradu. S obzirom na to da je Prvi svetski rat doveo do prekida u veslačkim aktivnostima, posle rata, 1922. godine, u Ljubljani je osnovan Veslački savez Jugoslavije. U tom periodu klubovi "Danubijus" i "Triton" nastavili su sa svojim radom. Između 1921. i 1936. godine, formirano je nekoliko drugih veslačkih klubova, uključujući "Dunav" u Pančevu (1921), "Beograd" (1922), "Sartid" u Smederevu (1924), kao i "Veslačka sekcija bob kluba" u Beogradu i klub "Galeb" u Zemunu (oba iz 1928). Dodatno, osnovan je "Veslačko–pecačko–plivački klub Dunav" u Beogradu (1922), "Smederevo" (1934) i "Sekcija jadranske straže" u Obrenovcu (1936). Nakon ovog perioda, veslanje je ponovo pretrpelo prekid tokom Drugog svetskog rata, ali je nakon rata došlo do njegovog ponovnog razvoja. Godine 1945. u Beogradu je formiran Sportski odbor za veslanje u okviru fiskulturnog saveza Jugoslavije, a prvo zvanično prvenstvo Jugoslavije održano je 1946. godine u Šibeniku. Jugoslovenski veslači postigli su značajne uspehe na međunarodnim takmičenjima, uključujući 11 zlatnih, 18 srebrnih i 13 bronzanih medalja sa svetskih i evropskih prvenstava. Na Olimpijskim igrama 1980. godine u Moskvi osvojena je srebrna medalja, dok je 1984. godine na Igrama u Los Anđelesu osvojena bronzana medalja. Među najuspešnijim veslačima iz Srbije su dvojac Mile Stanulov i Zoran Pančić.

9.5.29. Kanu/Kajak (Divlje vode; Mirne vode)

Kanu je čamac otvorene konstrukcije, za razliku od kajaka koji ima rombični oblik i opremljen je krmom. U kanuu, takmičar zauzima klečeći položaj na jednom kolenu, dok se drugim stopalom oslanja na dno čamca. Pokretanje kanua vrši se pomoću vesla koje ima jednu lopaticu i upravlja se s jedne strane čamca. Kajak je sportski čamac koji sadrži krmu, a takmičar se smešta u uski otvor s nogama oslonjenim na prečagu koja se nalazi ispod gornjeg dela palube. Upravljačka palica (veslo) smeštena je između nogu takmičara, a veslo koje se koristi za pomeranje kajaka ima lopatice s obe strane drške. Oba čamca, kajak i kanu, koriste se u sportskim takmičenjima u različitim vodama, kako mirnim, tako i divljim.

U disciplini *kajaka i kanua na mirnim vodama*, sportisti se takmiče veslajući po određenim deonicama u stajaćim ili sporim vodama. S druge strane, *kajak i kanu na divljim vodama* predstavljaju sport u kojem se takmičari nadmeću veslajući po brzim rekama, gde je protok vode izražen, uz prisustvo talasa, brzaka i slapova.

Istorija kanua datira još iz antičkog doba, kada su različiti narodi izrađivali kanue udubljivanjem drvenih trupaca, koji su služili kao prevozna sredstva. Najstariji poznati kanu, poznat kao "kanu Pese," pronađen je u Holandiji i datira iz perioda između 8200. i 7600. godine pre nove ere. U Danskoj su otkriveni ostaci kanua i vesala koji potiču iz vremenskog okvira između 5300. i 3950. godine pre nove ere. Takođe, jedan od najstarijih kanua na svetu, poznat kao "Dufuna," otkriven je u Nigeriji. Pre otprilike 3500 godina pre nove ere, domorodački narodi su kolonizovali Karipska ostrva koristeći kanue sa jednim trupom. Postoje i neki dokazi o poreklu kanua sa Grenlanda, gde su Eskimi koristili kanue za lov, ribolov i transport. Tek sredinom XIX veka počeli su se organizovati sportski događaji u formi trka za oba tipa čamaca. Prvi kraljevski kanu klub osnovan je u Londonu 1866. godine, postavši prvi koji je podržao razvoj ovog sporta. Godine 1871. osnovan je Njujorški kanu klub u Americi. Nakon Prvog svetskog rata, 1924. godine, u Kopenhagenu je osnovana međunarodna kajakaška asocijacija (IRK). Iste godine, na Olimpijskim igrama u Parizu, kajak i kanu na mirnim vodama prvi put su demonstrirani na reci Seni. Ubrzo nakon toga, 1936. godine na Olimpijskim igrama u Berlinu, kajak i kanu na mirnim vodama postaju deo olimpijskih sportova. Godine 1946. osnovana je nova međunarodna kajakaška federacija (ICF) u Stokholmu, koja je uspešno zamenila prethodnu IRK asocijaciju. Nakon toga, zbog povećane popularnosti, takmičenja u kajaku i kanuu na mirnim vodama uključena su i za žene na Olimpijskim igrama u Londonu 1948. godine.

Kajakaški savez Jugoslavije osnovan je 1930. godine. Dve godine kasnije, 1932. godine, na međunarodnom kongresu u Beču, jugoslovenski savez postaje punopravni član Međunarodne kajakaške federacije, što je omogućilo njegovu ulogu na prvom svetskom prvenstvu održanom u Pragu 1933. i na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine. Nakon Drugog svetskog rata, kajakaštvo u Jugoslaviji doživelo je značajan razvoj. Godine 1946. osnovana je komisija za sportsko brodarstvo unutar Fiskulturnog saveza Jugoslavije, koja je 1966. prerasla u Kajakški savez Jugoslavije. Među istaknutim kajakašima iz bivše Jugoslavije su Matija Ljubek i Mirko Nišović, koji su osvojili zlatnu olimpijsku medalju kao dvojac na Igrama u Los Anđelesu 1984. godine. Takođe, priznanje među najboljim kajakašima i kajakašicama stiču: Dalma Ručić Benedek, Milica Starović, Marko Novaković, Nebojša Grujić, Marija Dostanić i drugi.

9.5.30. Konjički sportovi

Konjički sport obuhvata različite aktivnosti koje uključuju interakciju između čoveka i konja, a koje se manifestuju kroz razne sportske discipline. Najstariji arheološki nalazi koji prikazuju konje potiču iz Mikene i datiraju iz 1550. godine pre nove ere. Međutim, praksa jahanja konja poznata je među mnogim drevnim civilizacijama još od približno 3500. godine pre nove ere. Razvoj uzgoja konja radi njihovog pripitomljavanja nastaje mnogo kasnije, kada su konji počeli da se koriste u svrhe prevoza, lova, ratovanja i takmičenja. Na antičkim olimpijskim igrama organizovana su konjička takmičenja, uključujući jahanje konja i vožnju dvoprega i četvoroprega. Prve trke dvokolica sa četvoropregom održane su 680. godine pre nove ere u antičkoj Grčkoj, dok su trke jašućih konja usledile nešto kasnije, 648. godine pre nove ere. U Starom Rimu, konjička takmičenja su bila izuzetno popularna, posebno u Cirkusu Maksimusu. Tek u XIV veku, konjička veština počinje da se koristi u vojne svrhe u Evropi, a Englezi su prvi započeli organizaciju konjskih trka i lova. Postoje podaci koji ukazuju da su španski osvajači doneli konje u Evropu 1500. godine. Prva škola jahanja osnovana je u Napulju početkom XVI veka, a zatim su škole jahanja počele da se otvaraju u drugim evropskim gradovima kao što su Madrid, Beč i Versaj. Ove škole su se u početku fokusirale na dresuru konja, dok su se od XVII veka, pretežno u Francuskoj, specijalizovale i za obuku jahača. Konjske trke su prvi put održane u Engleskoj 1174. godine, u Francuskoj 1370. godine i u Nemačkoj 1448. godine. U XIX veku, s pojavom motorizovanih vozila kao prevoznih sredstava, konji su se počeli koristiti isključivo u takmičarskim svrhama. Konjička takmičenja su jedna od najstarijih disciplina na Olimpijskim igrama,, što je potvrđeno njihovim uvođenjem na prvim modernim Olimpijskim igrama u Atini 1896. godine. Konjički sport je zvanično debitovao na Igrama u Parizu 1900. godine, a nakon toga nije bio prisutan sve do Olimpijskih igara u Stokholmu 1912. godine, kada je postao deo redovnog programa olimpijskih igara. Grof Klarens fon Rosen, kraljevski konjušar švedskog kralja, bio je ključna figura u ponovnom uvođenju konjičkog sporta na Olimpijske igre.

Na teritoriji nekadašnje Jugoslavije konjički sport se najpre manifestovao kroz viteške turnire, dok su se kasnije razvile i konjičke trke kao i razne igre sa konjima, poput alke, džilita i štehovanja. U Ljutomeru, Sloveniji, osnovano je 1785. godine "Dirkalno društvo" s ciljem unapređenja konjičkog sporta. U Beogradu, konjske trke su započele 1863. godine, a 1885. godine formirano je prvo konjičko društvo pod nazivom "Udruženje oficira za dresuru konja i priređivanje trka." Prvi pisani tragovi o konjičkim trkama u Šapcu datiraju iz 1829. godine, a objavljeni su u

časopisu "Vitez" 1890. godine. Poznati nemački putopisac Dubislav Pirh opisao je konjičke trke u Čačku tokom svog boravka 1829. godine. Godine 1892. donet je zakon u Kraljevini Srbiji koji je omogućio podršku streličarstvu, gimnastici i konjičkim udruženjima. Prvo od pet značajnih organizacija jahača, "Kolo jahača", osnovano je u Šapcu 1888. godine, a kasnije su 1898. osnovana slična kola i u Nišu, Kragujevcu i Zaječaru, koja su se kasnije preimenovala u "Dunavsko kolo jahača." U to vreme, Beograd je dobio prvu školu jahanja, a Državna ergela Ljubičevo otvorila je 1894. "Školu za konjarstvo", koja se kasnije transformisala u "Školu lakih jahača." Konjičke organizacije postojale su i u Hrvatskoj, Bosni i Vojvodini, ali uglavnom u mestima sa vojnim garnizonima. Neposredno pre Prvog svetskog rata, počela su se organizovati takmičenja u turnirskom sportu, kao i galopskim i kasačkim trkama. Prve kasačke trke, kako jednoprežne, tako i dvoprežne, održane su u Beogradu 1909. godine. Najveći broj konjičkih takmičenja beležen je u periodu između dva svetska rata. U Topčideru je 1911. organizovano prvo takmičenje u dresurnom jahanju i preskakanju prepreka. Nakon Prvog svetskog rata, u Zagrebu, Varaždinu, Vinkovcima i Osijeku osnovana su lokalna jahačka kola. Sistemi obuke u konjičkom sportu počeli su da se razvijaju nakon osnivanja društva za unapređenje ovog sporta. Posle Drugog svetskog rata, pri Fiskulturnom savezu Jugoslavije formiran je Odbor za konjički sport, koji je 1949. godine preimenovan u Konjički savez Jugoslavije. Pre toga, 1947. godine, osnovan je Konjički savez Srbije. Među istaknutim sportistima iz konjičkog sporta su Italijan Đan Đorđo Trisino, a među našim predstavnicima su Alojz Lah, Dušan Mavec i Stojan Moderc, koji su 1983. godine na evropskom prvenstvu zauzeli 6. mesto u dresuri, dok su na Olimpijskim igrama u Los Anđelesu 1984. godine bili 10. i pretposlednji. Kao samostalna država, Srbija nije imala predstavnike na Olimpijskim igrama.

9.5.31. Odbojka

Odbojka predstavlja timski sport koji se igra na Olimpijskim igrama, a cilj je udariti loptu rukom preko mreže na protivničku stranu. Tim u ovom sportu čini šest igrača. Ovaj sport je nastao 1895. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, kada je profesor fizičkog vaspitanja *Vilijam G. Morgan (1870-1942)*, u Holiouku, Massachusetts, stvorio novu igru pod imenom "Mintonet". U to vreme, Morgan nije mogao pronaći sport koji bi bio sličan, pa je odbojku razvio na osnovu svojih metoda fizičkog treninga i rekreacije. Dok je razmišljao o konceptu odbojke, Morgan je imao inspiraciju iz košarke, koja je tada bila popularna, kao i iz tenisa, zbog elementa prebacivanja lopte preko mreže. Došao je na ideju da

se lopta prebacuje rukama preko mreže podignute na visinu od 198 cm, što je bila visina iznad prosečne visine muškarca. Prvobitno je razmatrao korišćenje košarkaške lopte, ali je ona bila suviše teška i velika. Stoga je posetio fabriku Spalding i Bros kako bi naručio prilagođenu loptu. Na kraju, napravljena lopta imala je obim od 65 cm i težinu od oko 300 g. Nakon toga, Morgan je sa još dvojicom prijatelja postavio pravila igre. Već 1896. godine, odigran je prvi egzibicioni meč u Springfild koledžu, gde je igra dočekana s oduševljenjem. Ubrzo nakon toga, termin "odbojka" (volleyball) postao je zvaničan naziv za ovu igru. Godine 1897. objavljen je prvi priručnik sa pravilima odbojke, a prvi nacionalni šampionat u Americi održan je u Njujorku 1922. godine. Odbojku su Amerikanci preneli u Evropu tokom Prvog svetskog rata, gde je prvo postala popularna u hladnijim istočnim regionima, zahvaljujući mogućnosti igranja u zatvorenim prostorima. Iako je odbojka bila predstavljena kao demonstracioni sport na Olimpijskim igrama u Parizu 1924. godine, zvanično je postala međunarodni sport nakon Drugog svetskog rata, 1947. godine, kada je osnovana Međunarodna federacija za odbojku (FIVB).

Prvo svetsko prvenstvo za muškarce, održano je 1949. godine u Pragu. Žensko svetsko prvenstvo u odbojci prvi put je održano 1952. godine u tadašnjem SSSR-u. Odbojka je zvanično postala olimpijski sport na Letnjim Olimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine, i to za oba pola. Godine 1965. u Poljskoj je odigran prvi Svetski kup u odbojci. Svetska liga za muške selekcije osnovana je 1990. godine.

Među najuspešnijim zemljama u muškoj konkurenciji na Olimpijskim igrama ističu se Rusija, Brazil i Sjedinjene Američke Države, dok su u ženskoj konkurenciji najuspešnije Rusija, Kina i Kuba.

Jugoslavija je takođe osvojila zlatnu medalju na Olimpijskim igrama u Sidneju 2000. godine. Odbojka je u Srbiju uvedena 1924. godine kada je Vilijam Vajland, profesor folklora i narodnih sportova iz Ouklenda u Kaliforniji, organizovao predavanja i demonstracije američkih sportova u Beogradu i Novom Sadu u saradnji s Crvenim krstom. On je doneo loptu za odbojku i objasnio pravila igre. Do Drugog svetskog rata, odbojka je u Srbiji bila sporedni sport unutar Sokolskih društava, koja su je jedina praktikovala. Takmičenja u odbojci organizovana su na nivou župa kao Župska prvenstva. Odbojku su igrali studenti na fakultetima, učenici u višim školama i gimnazijama, kao i članovi različitih gimnastičkih društava. Zanimljivo je da je odbojka bila jedini sport koji se aktivno praktikovao tokom Drugog svetskog rata, od 1941. do 1944. godine, s obzirom na to da se igra odvijala u zatvorenim prostorima, što je dovelo do osnivanja brojnih odbojkaških sekcija u okviru različitih klubova.

Odbojkaški savez Jugoslavije osnovan je 1946. godine kao deo Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije. Godine 1949. postao je samostalna organizacija. Pored značajnog uspeha naše reprezentacije na Olimpijskim igrama u Sidneju 2000. godine, koja je osvojila zlatnu medalju, Jugoslavija je dugotrajno bila među vodećim ekipama u svetskom odbojkaškom sportu, kako u muškoj, tako i u ženskoj konkurenciji. Postigli smo izvanredne rezultate na evropskim i svetskim prvenstvima, uključujući titulu dvostrukih evropskih šampiona u seniorskoj konkurenciji i treće mesto za seniorke na svetskom prvenstvu. Među najistaknutijim odbojkašima i odbojkašicama su Vladimir Grbić, Ivan Miljković i Tijana Bošković, kao i mnogi drugi.

9.5.32. Odbojka na pesku

Odbojka na pesku predstavlja veoma popularan sport koji se razvio kao varijanta tradicionalne odbojke, slično konceptu 3x3 u košarci. Ova disciplina se igra na peščanim plažama, gde je i nastala. Prema većini izvora, odbojka na pesku je prvi put organizovana 1915. godine na plaži Vaikiki na Havajima u okviru kanu kluba ˝Autriger˝. Tada je Džordž Dejvid ˝Dad˝ postavio mrežu na pesku, čime je obeležena prva odbojkaška igra na takvoj podlozi. Njena popularnost se brzo proširila na druge plaže širom Sjedinjenih Američkih Država, a već 1920. godine počela je da se igra i u Kaliforniji. Iako je sport uživao značajnu popularnost, nije odmah bio široko prihvaćen na svetskoj sceni. Pravi procvat odbojka na pesku doživljava devedesetih godina XX veka, a činjenica da je uvrštena u stalni program Olimpijskih igara od Atlante 1996. godine svedoči o njenoj popularnosti.

Najuspešnije nacije u ovom sportu su Sjedinjene Američke Države i Brazil. U Srbiji se održavaju brojni turniri koje organizuje Odbojkaški savez Srbije tj. komisija za odbojku na pesku, a ovi turniri su deo Državnog prvenstva. Značajni međunarodni uspesi naših takmičara uključuju prvo mesto na međunarodnom turniru u San Dijegu 1998. godine i prva mesta na turnirima u Limasolu 2005. i 2006. godine. Među našim najboljim igračima ističu se Ivan Bugarčić, Vladimir Knežević i Zoran Jovanović.

9.5.33. Plivanje

Plivanje se može opisati kao specifičan oblik pokreta ljudi kroz vodu. Ova aktivnost može biti praktikovana kao rekreacija, sport, fizička vežba ili kao veština preživljavanja. Zanimljivo je da bebe, nekoliko nedelja nakon rođenja, mogu usvojiti osnovne plivačke pokrete kao instinkt za preživljavanje. Plivanje kao sport značajno doprinosi fizičkom i psihičkom razvoju dece. Istorija plivanja seže daleko u prošlost. Crteži iz kamenog doba, otkriveni u "pećini plivača" u blizini Vadi Sore, koja se nalazi u jugozapadnom Egiptu, svedoče o ovoj aktivnosti. Prvi pisani tragovi o plivanju datiraju iz perioda oko 2000. godine pre nove ere, a nalaze se u različitim epovima, kao što su "Ep o Gilgamešu", "Odiseja" i "Ilijada". Takođe, takmičenja u plivanju organizovana su u drevnoj Grčkoj tokom Rimskog Carstva. Prva knjiga posvećena plivanju napisana je 1538. godine od strane Nikolas Vinmana, švajcarsko-nemačkog profesora jezika. Prva organizovana plivačka takmičenja u Japanu održana su 1603. godine. Kao takmičarski rekreativni sport, plivanje je postalo popularno u Engleskoj oko 1830. godine. Godine 1828. otvoren je prvi zatvoreni plivački bazen, poznat kao kupatilo Svetog Đorđa. Ovaj događaj pokrenuo je izgradnju drugih bazena u okolini Londona, a 1837. godine britansko Nacionalno plivačko društvo organizovalo je redovna takmičenja u čak šest veštačkih bazena. Godine 1844. dva indijska plivača su tokom takmičenja u Londonu prvi put predstavila novi stil plivanja poznat kao "fontalni kraul". U 1873. godini ser Džon Artur Tradžen je nastavio sa inovacijama u ovom polju, debitovao je „novim stilom“ nakon osvajanja lokalnog takmičenja u Engleskoj, a taj stil se i dalje smatra najmoćnijim u plivanju. Kapetan Metju Veb je 1875. godine postao prvi čovek koji je preplivao Lamanš, koristeći tehniku prsnog stila. U Sidneju, Australija, 1846. godine, održano je prvenstvo u plivanju, dok je čuveni plivački klub „Metropoliten“ osnovan u Londonu 1869. godine, kada su takođe postavljena pravila za plivačka takmičenja. Plivanje kao rekreativna aktivnost steklo je na popularnosti, što je dovelo do osnivanja Amaterskog plivačkog udruženja 1880. godine, koje je obuhvatalo više od 300 regionalnih klubova širom Engleske. Ostale evropske zemlje, poput Nemačke (1882), Francuske (1890) i Mađarske (1896), takođe su formirale svoje plivačke federacije.

Plivanje u muškoj konkurenciji prvi put je uključeno u program modernih Olimpijskih igara u Atini 1896. godine. Do 1924. godine plivačke trke su se održavale na otvorenom moru, gde su uslovno bile brže, a iste te godine trke su prebačene u bazene. Godine 1908. osnovana je Svetska plivačka federacija (FINA), a na Olimpijadi u Londonu održane su prve trke sa različitim stilovima plivanja (leđnim, prsno i slobodnim stilom – kraulom). Plivanje u ženskoj konkurenciji uvedeno je na Olimpijadi u Stokholmu 1912. godine. Prva amaterska plivačka

takmičenja održana su u Beču 1889. godine, dok je prvo svetsko prvenstvo za žene organizovano u Škotskoj 1892. godine. Prvi međunarodni miting za žene u plivanju, poznat kao Ženska olimpijada, održan je 1922. godine. Leptir stil plivanja razvijen je tokom 1930-ih godina, prvobitno kao varijanta prsnog stila, da bi 1952. godine postao priznat kao poseban stil. FINA je 2022. godine promenila naziv u „Svetska akvatika".

Najvažnija takmičenja u plivanju danas su Olimpijske igre i svetska prvenstva, koja su priznata širom sveta 1973. godine (održavaju se u bazenima dužine 50 metara). Takođe, od 1993. godine postoje i svetska prvenstva na kratke staze (u bazenima dužine 25 metara). Među najpoznatijim svetskim plivačima nalaze se višestruki olimpijski šampioni poput Majkla Felpsa (Slika 62), Marka Špica, Aleksandra Popova, Matasa Bjondija i Džonija Vajsmilera (poznatog po ulozi Tarzana).

Slika 62. Majkl Felps

Razvoj plivanja kao sporta u Srbiji počeo je da se odvija krajem XIX i početkom XX veka. Tada su jedine plivačke organizacije bile veslačko-plivački klubovi povezani sa viteškim društvima, poput ˝Dušan Silni˝, a takođe je postojalo i jedno odeljenje za plivanje u poznatoj gimnastičkoj organizaciji ''Soko''. Prema podacima, "Olimpijski klub" u Beogradu bio je zadužen za organizaciju plivačkih takmičenja od 1910. godine. Program plivanja za žene uveden je 1912. godine. Zbog nedostatka bazena, plivanje se u to vreme odvijalo isključivo u Beogradu. Nakon Prvog svetskog rata, gimnastička društva "Soko" nastavila su da popularizuju plivanje, otvarajući brojne plivačke sekcije. Ubrzo je osnovan plivački klub ''Bob'' unutar tadašnjeg teniskog i veslačkog udruženja u Beogradu, a kasnije

su se formirali i drugi plivački klubovi u različitim gradovima Srbije. U Titovom Užicu osnovan je plivački klub "Sloboda", a 1939. godine osnovan je Plivački savez Srbije. Međutim, tek posle Drugog svetskog rata, 1945. godine, formiran je plivački odbor koji je 1949. zvanično postao Plivački savez Srbije. Prvo prvenstvo Srbije u plivanju održano je 1946. godine u Beogradu, dok je prvo zvanično takmičenje u plivanju održano godinu dana pre toga u Titovom Užicu, gde su učestvovali klubovi "Crvena Zvezda" iz Beograda i domaći "Sloboda". Nakon osnivanja prvog plivačkog kluba u Beogradu, "Crvena Zvezda", počeli su da se osnivaju mnogi drugi klubovi kao što su "Železničar", "Palilulac", "Borac", "BPK", "Jugoslavija", "Partizan", i drugi. Plivački savez Srbije podsticao je otvaranje novih plivačkih klubova širom zemlje, pa su tako u Vojvodini osnovani klubovi poput "Proletera", "Spartaka", "Sente" i drugih. Brzi razvoj plivanja u Srbiji rezultirao je dodeljivanjem Beogradu organizacije svetskog prvenstva 1973. godine, koje je uključivalo plivanje, vaterpolo, skakanje u vodu i umetničko plivanje. Među najuspešnijim srpskim plivačima u istoriji su: Milorad Čavić (koji je osvojio srebrnu olimpijsku medalju na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine), Čaba Silađi, Vladan Marković, Ivan Lenđer, Nađa Higl i drugi.

9.5.34. Sinhrono plivanje

Sinhrono plivanje, poznato kao vodeni sport, kombinuje elemente gimnastike, plivanja i plesa, te se pretežno praktikuje kao ženski sport. Ovaj sport se pojavio krajem XIX veka, kada su u Velikoj Britaniji 1892. godine održana prva prvenstva u umetničkom, odnosno figurativnom plivanju. Tokom perioda od 1924. do 1935. godine u Nemačkoj su se organizovala prvenstva posvećena umetničkom oblikovanju figura. Ključna prekretnica u razvoju sinhronog plivanja desila se 1934. godine kada je na Svetskoj izložbi u Čikagu grupa plivačica izvela spektakularni plivački performans. Ovaj događaj doprineo je rastu popularnosti sporta, a 1941. godine Amaterska atletska unija (AAU) zvanično ga je priznala kao jednu od sportskih disciplina, uspostavljajući pravila za takmičenja. Nakon završetka Drugog svetskog rata, prva nacionalna prvenstva u Americi održana su 1945. godine. Godine 1955. sinhrono plivanje postaje deo programa Panameričkih igara, a već 1956. se širi u Evropu, započinjući u Francuskoj i Holandiji, pre nego što završi u ostalim evropskim zemljama. Sinhrono plivanje je od Olimpijskih igara u Los Anđelesu 1984. godine postalo stalna disciplina na Olimpijskim igrama, a Rusija je najuspešnija nacija u njegovoj istoriji. Među najistaknutijim sportistkinjama su Ruskinje kao što su Marija Kiseleva, trostruka olimpijska šampionka, Olga Brusnikina, Anastasia Davidova, Anastasija Ermakova, koja je

četvorostruka olimpijska šampionka, Natalija Isčenko, trostruka olimpijska šampionka, Svetlana Romashina, takođe trostruka olimpijska šampionka, i Marija Gromova, trostruka olimpijska šampionka.

U Jugoslaviju je sinhrono plivanje ušlo 1957. godine, kada je predstavljeno na događaju u Zagrebu, koji je uključivao plivačke reprezentacije Francuske i Srbije. U Beogradu je sinhrono plivanje bilo uključeno u svetsko prvenstvo u plivanju 1973. godine. Zanimljiv novitet u ovom sportu je činjenica da su na Olimpijskim igrama u Parizu 2024. godine pored žena učestvovali i muškarci. Iako se ovaj sport često naziva "umetničko plivanje", moguće je da će doći do promene u nazivu u budućnosti.

9.5.35. Skokovi u vodu

Skokovi u vodu predstavljaju sport čiji je cilj skakača da prilikom skoka izvede akrobatske gimnastičke elemente i što efikasnije uploviti u vodu s određene visine, poznate kao skakaonice. Od svetskog prvenstva održanog u Beogradu 1973. godine, pod okriljem FINA, ovaj sport redovno se takmiči na svetskim prvenstvima. Postao je olimpijska disciplina 1908. godine na Olimpijskim igrama u Londonu. Iako je skakanje u vodu globalno popularno, prva takmičenja u ovoj disciplini datiraju iz 1880. godine u Engleskoj. Iako se tačno poreklo ovog sporta ne može precizno odrediti, smatra se da je proizašlo iz plivačkih disciplina, konkretno iz trenutka kada takmičari započinju plivačku trku. Engleska amaterska plivačka asocijacija prvi put je organizovala "šampionat skakanja u vodu" 1883. godine, a do 1937. godine ovaj šampionat je redovno održavan, kada je prestao. Akrobatsko skakanje u vodu korišćeno je kao metoda obuke od strane gimnastičara u Nemačkoj i Švedskoj još od početka XIX veka. Mekano sletanje omogućilo je izvođenje složenijih gimnastičkih pokreta, posebno s većih visina. U Engleskoj su prve skakaonice sagrađene u Hajgejt Pondsu 1893. godine, a nešto kasnije, 1895. godine, "Kraljevsko društvo za spasavanje života" organizovalo je nacionalno takmičenje u gracioznom skakanju. Ceo događaj uključivao je skakanje s visina od 4,6 metara i 9,1 metar, i to u formi stojećeg i trčećeg skakanja. Švedski sportisti Oto Hagborg i K.F. Maurici uveli su ovu akrobatsku tradiciju u događaj, demonstrirajući tehnike skakanja sa visine od 10 metara na Hajgejt Pondu, čime su podstakli osnivanje amaterskog plivačkog udruženja. Akrobatsko skakanje u vodu zvanično je postalo deo šampionata 1903. godine. Nakon toga, skakanje u vodu je prvi put predstavljeno na Olimpijskim igrama u Sent Luisu 1904. godine. Tokom olimpijskih igara, format takmičenja se menjao, pa su na narednijim Igrama u Londonu 1908. uvedene elastične daske umesto

fiksnih platformi. Žene su prvi put imale priliku da učestvuju u skakanju u vodu na Olimpijskim igrama u Stokholmu 1912. godine.

Na Olimpijskim igrama u Amsterdamu 1928. godine, obični i akrobatski skokovi spojeni su u jednu disciplinu pod nazivom "skokovi s visoke platforme". Prvo takmičenje u skakanju u vodu održano je u zatvorenom prostoru "Imperijalnog bazena" tokom Igara Britanske imperije 1934. godine, a disciplina je predstavljena i na Olimpijskim igrama u Londonu 1948. godine. Godine 2000. na Olimpijskim igrama u Sidneju, uvedena je disciplina sinhronizovanih skokova, gde dva takmičara iz istog tima izvode iste skokove.

U Srbiji su skokovi u vodu postali popularni kao rekreativna takmičarska aktivnost pre Drugog svetskog rata. Nakon rata, započelo je otvaranje klubova i sekcija za skakanje u vodu unutar plivačkih klubova. Prvi takvi klubovi osnovani su u Beogradu na bazenu garde u Topčideru, a zatim na bazenima SC Tašmajdan i Olimp. Klubovi poput "Studenta" i "Partizana" bili su pioniri ovog sporta. Vukašin Vuletić - Vule, koji je radio na popularizaciji skakanja u vodu sve do 2014. godine, bio je ključna figura u razvoju ovog sporta. Ubrzo su počeli da se organizuju i takmičenja na nivou Jugoslavije. Godine 1971. u Beogradu je osnovan Savez za skokove u vodu Srbije, koji je iste godine postao član Saveza skokova u vodu Jugoslavije. Sticanjem organizacije svetskog prvenstva u plivanju pod okriljem FINA u Beogradu 1973. godine, izgrađen je otvoreni bazen za skokove na Košutnjaku, što je doprinelo intenzivnom razvoju skakanja u vodu u Beogradu. Otvoreni su prvi klubovi, kao što su "Čukarica" (danas "Čukarički"), "Vračar", "Vrnjačka Banja", "Kosovska Mitrovica" i "Jezero" iz Bele Crkve. U periodu od 1974. do 1990. godine, klubovi iz Srbije postali su veoma dominantni u svim uzrasnim kategorijama tokom takmičenja u Jugoslaviji. Među istaknutim skakačima tog doba bili su: Predrag Đuričić, Duško Petrović, Miroslav Vuković, Anđela Lazarević, Selena Trajković, Boban Belevski, Tatjana Nikolić, Vukan Vuletić i drugi.

9.5.36. Skejtboarding

Skejtbording, često nazivan i skejtanje, predstavlja ekstremni sport u kojem pojedinac, poznat kao skejtborder ili skejter, balansira na specijalizovanoj dasci sa točkovima montiranim na dve osovine, poznatoj kao skejtbord ili skajt. Izvođenje raznih trikova karakteriše ovaj sport. Sam naziv "skejtboarding" proizašao je iz dve engleske reči: "skate", što znači "klizati", i "board", što označava "dasku" (*Iain, 2019; Howell, 2003*).

Skejteri ili skejtborderi pripadaju omladinskoj potkulturi povezanoj s ovim sportom, koji se često povezuje s ekstremnim akrobacijama, grafitima kao oblikom umetničkog izražavanja, uzbudljivim životnim stilom i pobunom protiv konvencionalnih vrednosti, sličnim pank potkulturi. Tokom godina, mnogi skejteri su oblikovali i uticali na razvoj skejtbordinga. Izveštaj iz 2009. godine je pokazao da je tržište skejtborda vredno procenjenih 4,8 milijardi dolara godišnje, s 11,08 miliona aktivnih skejtera u svetu (*Tiffany, 2009*).

Godine 2016. objavljeno je da će skejtbord imati svoje mesto na Letnjim Olimpijskim igrama 2020. godine u Tokiju, uključujući muške i ženske timove, a na Olimpijskim igrama u Parizu 2024. godine je zvanično debitovao kao sport. Skejtbording je nastao u Sjedinjenim Američkim Državama tokom 1970-ih godina i doživeo je značajan porast popularnosti sredinom 1980-ih, zahvaljujući dužim i širim daskama, što je omogućilo izvođenje raznovrsnijih trikova. Postoje dva dominantna stila skejtanja: street (ulično) skejtanje, koje uključuje korišćenje raznih objekata u urbanom okruženju za izvođenje trikova, i vertikalni stil, koji je karakterističan za takmičenja s većim skokovima i visinama, obično u specijalno dizajniranim polucevima. Pored toga što je ekstremni sport, skejtbording se može posmatrati i kao rekreativna aktivnost i oblik umetničkog izražavanja. Tradicionalno je povezan s drugim urbanim supkulturnim aktivnostima kao što su BMX biciklizam, grafiti, pank (uz postojanje muzičkog pravca nazvanog skejt pank), grandž, hip-hop, i dr. Takođe, skejtbord može služiti kao sredstvo transporta. Skejtbording je česta tema u filmovima i video igricama, a neka od najprepoznatljivijih imena u ovom sportu uključuju Rodnija Malina, Tonija Hoka, Stejsija Peraltu, Stiva Kabaljera, Boba Bernkvista i mnoge druge. Šon Vajt, dvostruki olimpijski pobednik u snoubordu, takođe se ističe kao šampion u skejtbordingu na X Igrama, poznatim kao igrama ekstremnih sportova.

Nastao je tokom 1940-ih i 1950-ih godina u Kaliforniji, prvobitno poznat kao ˝ulično surfanje˝, jer su surferi tražili alternativu za zabavu kada talasi nisu bili povoljni za surfovanje. Prvi skejtovi su se sastojali od običnih dasaka na koje su bili pričvršćeni točkovi od koturaljki. Sa porastom popularnosti ovog sporta, nekoliko kompanija je započelo proizvodnju skejtova, koji su obično bili konstruisani od više slojeva drvenih ploča lepljenih zajedno, sa blagim uzdizanjem na oba kraja. Ovi rani skejtovi, osim po dimenzijama, nisu se značajno razlikovali od modernih verzija. Stanje na skejtu (stance) je odražavalo sličan položaj kao na dasci za surfanje, budući da su mnogi od prvih skejtera bili surferi. Popularnost skejtovanja je kontinuirano rasla, a 1965. godine osnovan je prvi časopis posvećen ovoj aktivnosti, ˝Skateboarder Magazine˝, koji redovno izlazi od 1970-ih, kada je skejtboarding počeo da poprima karakteristike koje prepoznajemo danas.

U to vreme su razvijeni skejtovi sa poliuretanskim točkovima, koji su po izdržljivosti i upravljivosti znatno nadmašivali prethodne točkove napravljene od čelika ili plastike (*Brief, 2012*).

Ova inovacija je smanjila troškove proizvodnje i učinila skejtove pristupačnijim široj publici. Takođe, počela se posvećivati pažnja dizajnu daske, pa su mnogi oslikani skejtovi postali prava umetnička dela. Osovine točkova, poznate među skejterima kao ˝mostovi˝, postale su kvalitetnije i ˝mekše˝, što je omogućilo bolju upravljivost daske i stvorilo uslove za razvoj složenijih trikova.

Godine 1976. suša u Kaliforniji dovela je do ispražnjenja brojnih bazena, što su skejteri počeli da koriste za svoje aktivnosti, označavajući time početak vertikalnog skejtanja. Dve godine kasnije, skejter Alan Gelfand izumeo je trik koji je značajno revolucionisao skejtbording. Pritiskom zadnje noge na rep skejta uz istovremeno povlačenje prednje noge po dasci, Gelfand je stvorio skakanje poznato kao ''oli'', koje je postalo osnova za mnoge buduće trikove. Ubrzo su se počeli graditi skejt parkovi sa raznim popularnim objektima za skejtovanje, kao što su ovalni bazeni, polucevi i duge ivice za "grajnd". Kako su visine koje su skejteri postizali postajale sve veće, pitanje sigurnosti postalo je ključno, što je dovelo do uvođenja zaštitnih kaciga, kao i štitnika za laktove i kolena, posebno u vertikalnim stilovima vožnje. I pored ovih mera, povrede su ostale sastavni deo skejtbordinga, poznati skejter Toni Hok izjavio je da je pretrpeo frakturu lakta, uz mnogo drugih povreda poput ogrebotina, iščašenja i uganuća. Zabrinutost za sigurnost bila je jedan od glavnih razloga zatvaranja mnogih skejt parkova krajem 1970-ih, jer su vlasnici bili suočeni sa velikim troškovima osiguranja (*Brief, 2012*).

Tokom osamdesetih, skejtbording je postao deo popularne kulture, značajno utičući na muziku, modu i različite aspekte života. Sa pojavom video kamera, razvijeni su video spotovi posvećeni skejtbordingu, što je danas jedan od najpopularnijih načina za prikazivanje veština individualnih vozača. Nekoliko vrhunskih skejtera, kao što su Kabalero, Hok i Malen, prešlo je u profesionalne vode, čineći skejtbording svojim glavnim izvorom prihoda. Iako je krajem 1980-ih popularnost skejtbordinga opala, povratak medijske pažnje nastao je s pojavom X Gejmsa 1995. godine (*Mullen, 2010*). U novom milenijumu, skejtbording je postao izuzetno popularna aktivnost, prisutna u filmovima, video igricama i općenito u popularnoj kulturi.

9.5.37. BMX biciklizam

BMX (eng. Bicycle Moto-cross) je specijalizovani bicikl dizajniran za trke i izvođenje različitih akrobacija. Ova vrsta bicikla nastala je u Kaliforniji 1960-ih godina, inspirisana motociklima za kroserice, koji su bili popularni u okviru moto-kros trka. Tokom 1990-ih, BMX bicikli su delimično izgubili popularnost zbog porasta interesa za brdske bicikle (mountain biking). Međutim, u poslednjim godinama interes za BMX ponovo raste. BMX bicikli su posebno omiljeni među mladima, koji ih koriste za vožnju po gradskim ulicama, bajk parkovima, kao i na terenima koji nisu formalno uređeni. Ovi bicikli su izuzetno praktični za izvođenje različitih akrobacija zahvaljujući manjoj veličini okvira. BMX kao olimpijska disciplina, dana 29. juna 2003. godine, Međunarodni olimpijski komitet (MOK) je uvrstio BMX biciklizam među olimpijske discipline. Ova disciplina prvi put će biti predstavljena na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine, sa trkama koje će se odvijati na 350 metara dugom kružnom poligonu. Na Olimpijskim igrama u Londonu 2012. godine zvanično je debitovao kao takmičarski sport.

9.5.38. Breakdance

Tokom razvoja *breakdance*-a i uključivanja belaca u ovu kulturu, došlo je do sukoba oko službenog naziva plesne forme. Termin "breakdance" predstavlja komercijalni naziv, dok se unutar zajednice plesača taj oblik izražavanja naziva "B-boying", čime se nastoji očuvati izvorni identitet hip-hop kulture. Breakdance je najmlađi od četiri elementa hip-hopa. Plesači, u zavisnosti od pola, nazivaju se B-boy (muški) ili B-girl (ženski), uz dodatne nazive kao što su Flyboy, Flygirl ili Breaker. Breakdance se razvio kao disciplina posle DJ-inga, MC-inga i grafičkog stvaralaštva, a plesači su nastojali učiniti ovaj stil jedinstvenim.

Njegovi pokreti (engl. moves) kombinuju elemente borilačkih veština (poput Kipupa i Airflare), gimnastičkih i atletskih vežbi (npr. Jazz Split, Flare) te improvizacije (poput 1990., 2000., Swipe...). Unutar breakdancea razvile su se i dve nove grane: Popping i Locking, dok se osnovna disciplina i dalje naziva B-boying. Oblici breakdancea, Breakdancer u Kopenhagenu, Breakdance se, u skladu sa stilovima i formama, klasifikuje u nekoliko kategorija:

1. Breaking/B-Boying (izvorno nastao u South Bronxu, New York): Ovaj stil se može dodatno podijeliti na "Power Moves", koji su tehnički zahtevni, i "Style Moves", koji obuhvataju Footwork i Top-Rock pokrete.

2. Popping ili Electro Boogie (nastao u Fresno, Kalifornija): Ovaj plesni stil omogućava "popperima" da se kreću na način koji podseća na robote.
3. Locking (nastao u Los Angelesu, Kalifornija): sličan stilu Popping, Locking uključuje više gestikulacije, a plesači nastoje izvesti pokrete koji podsećaju na animirane likove ili lutke. Iako se stilovi Popping i Locking često smatraju istima, to nije tačno. Početkom 1980-ih godina, iluzionistički pokreti su doživeli porast popularnosti, a njihovi koreni sežu do pantomime, koja se učila u školi Marcela Marceaua. Najčešći pokreti uključivali su elemente poput Stubišta, Slepog čoveka i Borbe protiv vetra (poznatijeg kao Moonwalk, koji je često izvodio Michael Jackson). Ovaj pokret takođe se naziva Backslide, termin koji su izmislili plesači iz kalifornijskog tima "The Electric Boogaloos". Na Olimpijskim igrama u Parizu 2024. godine breakdance je bio olimpijski i takmičarski sport.

9.5.39. Sportsko penjanje

Sportsko penjanje predstavlja disciplinu koja se razvila iz alpinizma, a obuhvata slobodno savladavanje penjačkih ruta bez upotrebe tehničke opreme za podršku pri penjanju, pri čemu se oprema koristi isključivo za sprečavanje potencijalnih padova. U razlici od tradicionalnog alpinizma, cilj sportskog penjanja je da se savladaju složeni delovi stenovitih formacija „slobodnom tehnikom", bez obzira na visinu uspona. Ova disciplina se izvodi na takozvanim sportskim smerovima, koji se uglavnom odlikuju kraćom dužinom (od 8 do 30 metara) i unapred ugrađenim sigurnim međuosiguračima, najčešće u formi ekspanzivnih klinova postavljenih u malim razmacima. Ova struktura značajno povećava bezbednost sportskih smerova u odnosu na klasične alpinističke rute. U razvoju sportskog penjanja, možemo primetiti da je ovaj fenomen rezultat dugotrajnih aktivnosti na „suvim" stijenama unutar alpinističkih uspona, kao i napornih pokušaja savladavanja specifičnih tehnika penjenja. Porast popularnosti slobodnog penjanja tokom 1980-ih godina doprineo je formiranju ambicija za osvajanje do tada nezamislivih teškoća. Uvođenjem ekspanzivnih klinova načinjeni su značajni koraci ka bezbednijem i lakšem penjanju po vertikalnim zidovima, prevjesima i plafonima. Ovaj razvoj otvorio je niz novih mogućnosti u usporedbi sa tradicionalnim pravcima koji su se uglavnom oslanjali na pukotine i bili isprekidani čestim prečicama, što je olakšavalo postavljanje opreme za osiguranje. Brzo nakon toga, počela su da se organizuju prva takmičenja, što je vodilo do toga da slobodno penjanje postane zaseban sport, poznat kao sportsko penjanje.

Predsednik Međunarodne federacije sportskog penjanja je Marko Marija Skolaris. Prva takmičenja u penjanju datiraju iz perioda Sovjetskog Saveza, tačnije iz 1940. godine, a do 1980-ih godina dominirali su sovjetski penjači. Godine 1985. u Italiji, blizu Torina, organizatori Andrea Meljano (akademik), i Emanuel Kazara (sportski novinar), održali su događaj pod nazivom „SportRoccia", na kojem su učestvovali najistaknutiji penjači. Ovo takmičenje označilo je početak jedne nove ere u modernom sportskom penjanju, a veliki broj gledalaca bio je fasciniran pobedom nemačkog sportiste Stefana Glovaca. Godine 1986. uspeh je ponovljen na drugom takmičenju u Italiji, kada su u finalu učestvovali Francuzi Patrick Edlinger i Catherine Destivelle, a događaju je prisustvovalo 10000 gledalaca i sedam evropskih televizijskih stanica. Interes za sportsko penjanje naglo je porastao, a penjači su počeli da pokazuju intenzivno zanimanje za ovaj sport. Tokom 1988. i 1989. godine, Francuska federacija i Pol Braset potpomogli su inicijativu za zvanično priznanje sportskog penjanja kao sporta od strane Međunarodne federacije za planinarstvo i alpinizam, što je rezultiralo uvođenjem Svetske serije i Svetskog kupa. Kao rezultat toga, Braset je osnovao novu organizaciju za obuku i definisanje pravila takmičenja. Godine 1990. održana su brojna značajna takmičenja širom Evrope, kao i u Japanu i Sjedinjenim Američkim Državama. Početkom 1990-ih doneta je odluka da se međunarodna takmičenja odvijaju isključivo na veštačkim stenama. Prvi Svetski šampionat održan je 1991. i 1992. godine u Frankfurtu, Nemačka, a takmičenje je od tada postalo bienalno. Godinu dana kasnije, u Bazelu (Švajcarska), održan je Svetski šampionat za mlade. Ovaj događaj privukao je veliki broj takmičara, što ukazuje na rastuću popularnost sportskog penjanja među mladima. Danas se to takmičenje održava svake godine. Godine 1997. osnovana je nova organizacija, Internacionalni savet za sportsko penjanje, stvorena pod okriljem Međunarodne federacije za planinarstvo i alpinizam, čime je sportsko penjanje zvanično priznato kao sport. Ova organizacija formirana je s ciljem da podrži rast i razvoj sporta. Do 2000. godine, sport se nastavio širiti, obuhvatajući 45 zemalja koje su učestvovale u zvaničnim takmičenjima. Danas se u sportskom penjanju takmiči više od 75 zemalja.

Godine 2006. Međunarodna federacija za planinarstvo i alpinizam odlučila je da okonča svoje ingerencije nad ovim sportom i podržala stvaranje nezavisne međunarodne federacije za upravljanje sportskim penjanjem. U istoj godini održano je i prvo takmičenje u sportskom penjanju za osobe sa invaliditetom u Rusiji, na kojem su učestvovali sportisti sa oštećenjem vida i fizičkim invaliditetom. 27. januara 2007. godine u Frankfurtu je osnovana Međunarodna federacija sportskog penjanja.

U decembru, tačnije 10.12.2007. godine, Međunarodni olimpijski komitet doneo je odluku o privremenom priznanju ove organizacije, prihvatajući sportsko penjanje u olimpijski pokret. Danas ova federacija broji 90 članica sa svih pet kontinenata. 12. februara 2010. godine, Međunarodna federacija sportskog penjanja zvanično je primljena u Međunarodni olimpijski komitet. Godinu dana kasnije, sportsko penjanje navedeno je kao potencijalni sport koji bi mogao biti uključen u program Olimpijskih igara 2020. godine. Debi u Tokiju 2020. godine bio je planiran, ali je odložen za 2021. godinu zbog pandemije koronavirusa, zajedno sa još četiri sporta: bejzbolom, softbolom, karateom i surfanjem. Prva olimpijska medalja u sportskom penjanju dodeljena je na Olimpijskim igrama mladih u Buenos Ajresu u oktobru 2018. godine. Takođe, sportsko penjanje bilo je zastupljeno i na Olimpijskim igrama u Parizu 2024. godine.

ISTORIJAT I RAZVOJ ZIMSKIH OLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA

10

10. ISTORIJAT I RAZVOJ ZIMSKIH OLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA

Iako je baron Pjer de Kuberten bio protiv održavanja Zimskih Olimpijskih igara, verovao je da bi njihovo organizovanje narušilo osnovni duh i principe olimpizma, koji naglašavaju okupljanje svih sportista na istom mestu u isto vreme. Stoga su na Letnjim Olimpijskim igrama 1908. i 1920. godine održana takmičenja u zimskim sportovima poput hokeja na ledu i umetničkog klizanja. Kada su se prve zimske igre održale u Šamoniju, Kuberten je odlučio da te događaje ne nazove Olimpijskim igrama, već "Međunarodnom nedeljom zimskih sportova". Na samom početku, zemlja domaćin Letnjih igara imala je pravo da izabere domaćina Zimskih igara, pod uslovom da poseduje odgovarajuće resurse za njihovu organizaciju. U tom kontekstu, Pariz je dodelio domaćinstvo Šamoniju, dok je bilo očigledno da Holandija, u kojoj su se Letnje igre održavale u Amsterdamu, nije bila u mogućnosti da organizuje Zimske igre s obzirom na to da je njen najviši vrh samo 323 metra.

Jedan od prvih zimskih sportova priznatih prilikom osnivanja Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) bilo je klizanje na ledu; prvo takmičenje u ovom sportu održano je kao deo Letnjih igara u Londonu 1908. godine, gde su zvanično bile četiri discipline umetničkog klizanja. Takođe, na igrama koje nisu održane zbog Prvog svetskog rata u Berlinu 1916. godine bile su planirane određene zimske discipline. Tokom Letnjih igara u Antverpenu 1920. godine, održana su takmičenja u hokeju na ledu i umetničkom klizanju. Tek 1924. godine u Šamoniju, pod pokroviteljstvom MOK-a, organizovan je pomenuti "Međunarodni vikend zimskih sportova" kao deo Letnjih igara u Parizu, koji je naišao na veliki uspeh. Kao rezultat toga, MOK je 1925. godine donio odluku da postavi ova takmičenja kao nezavisna i nazove ih "Zimske Olimpijske igre". Na sednici 1926. godine, potvrđeno je da se manifestacija održana u Šamoniju 1924. godine zvanično vodi kao Prve Zimske Olimpijske igre. Sve do 1992. godine, Letnje i Zimske igre su se održavale u istoj godini, a od tada su započele da se organizuju nezavisno. Prve sledeće Zimske igre održane su 1994. godine u Lilehameru.

10.1. ZIMSKE OLIMPIJSKE IGRE OD ŠAMONIJA 1924 DO PEKINGA 2022. GODINE

Zimske Olimpijske igre, obzirom na to da su kasnije počele od Letnjih, imale su manje prekida usled ratova, počev od 1924. godine kada su imale prekid u periodu Drugog svetskog rata. Nakon toga su se redovno održavale svake četvrte godine.

10.1.1. I Zimske Olimpijske igre – 1924. godina, Šamoni

Prve moderne Zimske Olimpijske igre, poznate kao "Međunarodna nedelja zimskih sportova," održane su u Šamoniju, Francuska, od 25. januara do 5. februara 1924. godine. Na ovim Igrama učestvovalo je ukupno 258 sportista iz 16 zemalja, koji su se takmičili u šest sportova: bob, brzo klizanje, karling, hokej na ledu, umetničko klizanje i nordijsko skijanje (uključujući skijaško trčanje na 18 kilometara i 50 kilometara, nordijsku kombinaciju i skijaške skokove). Takođe su održana demonstraciona takmičenja u karlingu i vojnoj patroli, koja su bila van konkurencije. Međunarodni olimpijski komitet (MOK) je tek 2006. godine odlučio da retroaktivno prizna pobednike u karlingu i dodeli olimpijske medalje tadašnjim osvajačima (British). Žene su se takmičile isključivo u umetničkom klizanju. Prvi zimski olimpijski šampion bio je Amerikanac Čarls Džutrou, koji je osvojio zlatnu medalju u brzoj vožnji na 500 metara. Reprezentacija Kanade u hokeju dominirala je turnirom, pobedivši u svih pet utakmica sa izvanrednom gol razlikom od 110:3. Među istaknutim sportistima bio je i Finac Clas Thunberg, koji je osvojio pet medalja u brzim klizanjima, uključujući tri zlatne. Takođe, Norvežanin Thorleif Haug izvanredno je nastupio u disciplinama trčanja na 18 kilometara, 50 kilometara i kombinaciji, gde je osvojio zlatne medalje, a u skakanju je osvojio bronzanu medalju. Haugovo treće mesto na Olimpijskim igrama bilo je predmet rasprave pet decenija kasnije, kada je jedan norveški stručnjak uočio grešku u procesu bodovanja. Utvrđeno je da je Haug zapravo trebao da bude četvrti, dok je treće mesto pripalo američkom takmičaru norveškog porekla, Andersu Hagenu. U cilju očuvanja duha olimpizma i fer pleja, Haugova ćerka je 1974. godine predala bronzanu medalju tada 86-godišnjem Hagenu, čime je potvrdila vrednosti pravednosti i prijateljstva koje olimpijski pokret promoviše. Ipak, Haug je ostao idol naroda Norveške, koja mu je podigla spomenik dok je još bio živ, u njegovom rodnom mestu Kongsbergu. Na ovim Igrama, Norveška je pokazala dominaciju u skakanju, osvojivši tri zlatne medalje.

Jugoslavija, tada poznata kao Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, učestvovala je sa četiri takmičara u disciplini skijaškog trčanja (kros-kantri). Najbolji rezultat postigao je Švigelj, koji je zauzeo 32. mesto na trci na 18 kilometara.

Najuspešnije zemlje u pogledu osvajanja medalja bile su Norveška sa 17 medalja (4 zlatne, 7 srebrnih i 6 bronzanih), zatim Finska sa 11 medalja (4 zlatne, 4 srebrne i 3 bronzane), dok je Austrija zauzela treće mesto sa ukupno 3 medalje (2 zlatne i 1 srebrna).

10.1.2. II Zimske Olimpijske igre – 1928. godina, Sent Moric

Druge moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Švajcarskoj, u gradu Sent Morisu, u periodu od 11. do 19. februara 1928. godine. Na ovim Igrama učestvovalo je ukupno 464 sportista iz 25 zemalja, koji su se takmičili u četiri sporta: bobu, hokeju na ledu, skijanju i klizanju. Ove Olimpijske igre označile su i prvo održavanje demonstracionog takmičenja u skeletonu, disciplini sankanja sa licem okrenutim prema tlu. Jedna od najistaknutijih figura bila je 15-godišnja Norvežanka Sonja Heni, koja je osvojila zlatnu medalju u umetničkom klizanju, postavivši rekord kao najmlađa olimpijska pobednica u trajanju od punih 74 godine. Kasnije je imala uspešnu filmsku karijeru. U nordijskim disciplinama, Norvežanin Grotumsbarten dominirao je u skijaškom trčanju na 18 kilometara i kombinaciji. Gilis Grafstrom je osvojio zlatnu medalju, čime je zabeležio ukupno tri zlatne medalje u umetničkom klizanju. Francuski par Joly-Brunet osvojio je zlato u konkurenciji parova. Finac Clas Thunberg takođe je imao značajan uspeh, osvojivši dve zlatne medalje u brzom klizanju, dok je Ivan Balangrud osvojio jednu. Kanađani su ponovo trijumfovali u hokeju na ledu. Organizatori Igara suočili su se sa značajnim izazovima zbog toplog vetra i otapanja leda.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su: Norveška na prvom mestu sa ukupno 15 medalja (6 zlatnih, 4 srebrne i 5 bronzanih), zatim Sjedinjene Američke Države sa 6 medalja (2 zlatne, 2 srebrne i 2 bronzane) i Švedska sa 5 medalja (2 zlatne, 2 srebrne i 1 bronzana).

Jugoslavija je učestvovala sa 6 takmičara, isključivo u kros kantriju, a najbolji plasman ostvario je Janša, koji je zauzeo 28. mesto u trci na 18 kilometara.

10.1.3. III Zimske Olimpijske igre – 1932. godina, Lejk Plesid

Treće moderne Zimske Olimpijske igre održale su se u Lake Plesidu, SAD, od 4. do 15. februara 1932. godine. Iako su prvobitno bile planirane da se održe u Big Pinesu, premestile su se zbog nedostatka snega. Na ovim igrama učestvovalo je 252 sportista iz 17 zemalja. Otvaranje Igara obavio je guverner države Njujork, Frenklin Ruzvelt, koji je kasnije postao predsednik SAD-a, dok je olimpijsku zakletvu izgovorio Džon Sea. Sportisti su se takmičili u nekoliko disciplina uključujući bob, brzo klizanje, hokej na ledu, umetničko klizanje, nordijsko skijanje, skijaško trčanje, nordijsku kombinaciju i skijaške skokove. Jedina promena u programu u odnosu na prethodne Olimpijske igre bila je zamena skeletona bob dvosedom. Norveška je dominirala u nordijskoj kombinaciji i skijaškim skokovima, osvojivši svih šest dostupnih medalja.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su: SAD sa ukupno 12 medalja (6 zlatnih, 4 srebrne, 2 bronzane), Norveška sa 10 medalja (3 zlatne, 4 srebrne, 3 bronzane) i Kanada sa 7 medalja (1 zlatna, 1 srebrna, 5 bronzanih). Posebno istaknuti sportisti ovih Igara uključivali su Norvežanku Sonju Henie, koja je osvojila zlatnu medalju u umetničkom klizanju i tako odbranila svoj zlati uspeh iz prethodnih Igara. Biger Rud, takođe, je bio značajan kao dominantan takmičar u skijaškim skokovima. Francuski par u umetničkom klizanju, Andre Žoli i Pjer Brunet, takođe su odbranili svoju zlatnu medalju iz prošlih Igara. Posebno uzbudljiv trenutak obeležila je pobeda Karla Šafera u umetničkom klizanju, koji je nadmašio do tada nepobedivog Gilsa Grafstroma. Takmičenja u brzom klizanju privukla su pažnju kada su se američki sportisti odlučili za zajednički start, umesto za standardne intervale. Ovakav pristup nije odgovarao takmičarima iz skandinavskih zemalja, pa su Amerikanci osvojili sve zlatne medalje, pri čemu su dva zlata pripala Džonu Šeiju i Irvingu Jaffeu. Takođe, važno je napomenuti Edija Igana, člana pobedničkog tima u bobu četvorosedu iz SAD-a, koji je postao prvi i jedini sportista do danas koji je osvojio zlatne medalje u boksu na Letnjim Igrama u Antverpenu 1920. godine kao i na zimskim Olimpijskim igrama. U hokeju je zlatnu medalju osvojila reprezentacija Kanade.

Jugoslavija nije učestvovala na Igrama po odluci Jugoslovenskog olimpijskog komiteta (JOK) zbog visokih troškova putovanja.

10.1.4. IV Zimske Olimpijske igre – 1936. godina, Garmiš – Partenkirhen

Četvrte moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Garmišu - Partenkirhenu u Nemačkoj, od 6. do 16. februara 1936. godine. Na ovim igrama učestvovalo je 646 sportista iz 28 zemalja. Slično kao i za Letnje Olimpijske igre koje su se održale u Berlinu, i ove zime se može reći da su bile pod uticajem nacističkog režima. Otvaranje Igara predvodio je kancelar Nemačke, Adolf Hitler. Ovo takmičenje je po prvi put uključilo alpsko skijanje, gde je jedina disciplina bila kombinacija (spust i slalom), a takmičenja su organizovana u muškoj i ženskoj konkurenciji. Nemački sportisti su dominirali u obe konkurencije. Laila Schou-Nilsen osvojila je treće mesto i ostala upamćena kao jedna od najsvestranijih sportistkinja u istoriji, takmičeći se uspešno u skijanju, brzom klizanju, tenisu, rukometu i biciklizmu. Istaknuta figura ovih igara bila je Sonja Heni, koja je osvojila svoju treću uzastopnu zlatnu medalju u umetničkom klizanju, što je čini jedinstvenom u istoriji Letnjih i Zimskih Olimpijskih takmičenja. Zlatnu medalju u skakanju odbranio je Biger Rud, koji se takođe takmičio u skijanju, ali je zbog promašene kapije u slalomu izgubio šansu za medalju u kombinaciji. Sve tri zlatne medalje u nordijskoj kombinaciji pripale su Norvežanima. Nova disciplina u nordijskom skijanju bila je štafeta od 4x10 kilometara. Švedski sportisti ponovo su dominirali u trci na 50 kilometara, osvajajući sve zlatne medalje, dok je švedski takmičar Larson osvojio zlato u trci na 18 kilometara. Karl Schäfer ponovo je osvojio zlato u umetničkom klizanju, a nemački par Herber-Baier osvojio je zlatnu medalju u kategoriji dvojezičnih parova. Ivan Balangrud je napravio značajan iskorak u brzom klizanju, osvojivši tri zlatne medalje. Čuveno takmičenje u skokovima privuklo je čak 130000 posetilaca u direktnom prenosu, čime je ostalo jedno od najposećenijih događaja sve do danas. Učesnici su se takmičili u raznovrsnim sportovima, uključujući alpsko skijanje, bob, brzo klizanje, hokej na ledu, umetničko klizanje, kao i nordijsko skijanje, koje obuhvata skijaško trčanje, nordijsku kombinaciju i skijaške skokove. Demonstrativni sportovi obuhvatili su vojnu patrolu (sport sličan biatlonu) i ajs stok (sport sličan karlingu). Na Zimskim Igrama važio je princip amaterizma, koji je strogo zabranjivao profesionalnim skijašima, uključujući i instruktore skijanja, da učestvuju, što je izazvalo bojkot alpskih skijaša iz Francuske i Švajcarske.

Najuspešnije nacije u osvajanju medalja bile su Norveška, sa ukupno 15 medalja (7 zlatnih, 5 srebrnih, 3 bronzane), Nemačka (Treći rajh) sa 6 medalja (3 zlatne, 3 srebrne) i Švedska sa 7 medalja (2 zlatne, 2 srebrne, 3 bronzane).

Jugoslaviju je na ovim Igrama predstavljalo 17 takmičara, a najbolji rezultat ostvario je Franc Smolej, koji je završio na 10. mestu u trci na 50 kilometara, dok je i naša štafeta u disciplini 4 x 10 kilometara zauzela 10. mesto.

10.1.5. V Zimske Olimpijske igre – 1948. godina, Sent Moric

Nakon Drugog svetskog rata, pete moderne Zimske Olimpijske igre ponovo su se održale u Sent Morisu, prvi put nakon dvadeset godina, i to u periodu od 30. januara do 9. februara 1948. godine. Na ovim Igrama učestvovalo je 669 sportista iz 28 zemalja, a takmičenja su obuhvatila četiri discipline: bob, hokej na ledu, skijanje i klizanje. Skeleton se ponovo našao na programu Igara, dok su po prvi put dodeljene medalje u alpskom skijanju, i to za discipline slalom, spust i kombinaciju. Francuski skijaš Henri Oreiller bio je istaknuti takmičar ovih Igara, osvojivši zlato u disciplini spust i kombinaciji, dok je domaći takmičar Edi Reinalter pobedio u slalomu. Među ženama, Hedi Schlunegger iz domaće reprezentacije osvojila je zlato u spustu, dok je Amerikanka Gretchen Fraser trijumfovala u slalomu, a Austrijanka Trude Beiser bila najuspešnija u kombinaciji. U nordijskim disciplinama, Švedska je excelirala, osvajajući pet od šest medalja u individualnim trkama. Norvežani su dominirali u skijaškim skokovima, dok je Finac Heikki Hasu osvojio zlato u nordijskoj kombinaciji. Amerikanski klizač Richard Button odneo je zlato u umetničkom klizanju, dok je Kanađanka Barbara Ann Scott trijumfovala u ženskom takmičenju. U mešovitim parovima, belgijski duo Lannoy-Bauginet bio je nepobediv i osvojio zlato. U skeletonu, zlato je pripalo Italijanu Ninu Bibbii, dok su švajcarski timovi osvojili zlato u bobu sa dvosedom, a Amerikanci u četvorosedu. Jedan od skandala koji je obeležio Igre desio se u hokeju na ledu. Amerikanci su na početku takmičenja poslali dve reprezentacije, amatersku i profesionalnu. Švajcarski olimpijski komitet priznao je jednu, dok je Međunarodni olimpijski komitet priznao drugu. Nakon višednevnog razmatranja, odlučeno je da se Amerikanci diskvalifikuju i da se njihovi rezultati poništе, bez obzira na to što su osvojili četvrto mesto. Zlatna medalja u hokeju na ledu pripala je Kanađanima.

Najuspešnije zemlje osvajačice medalja bile su: Norveška i Švedska sa ukupno po 10 medalja (4 zlatne, 3 srebrne i 3 bronzane), zatim Švajcarska sa ukupno 10 medalja (3 zlatne , 4 srebrne i 3 bronzane), pa SAD sa ukupno 9 medalja (3 zlatne, 4 srebrne i 2 bronzane medalje).

Jugoslaviju je predstavljalo 17 takmičara, a najbolji rezultat ostvario je Joze Knific, koji je zauzeo 14. mesto u trci na 50 kilometara. Takođe, po prvi put su imale svoje predstavnike u skijanju, skijaškim skokovima i nordijskoj kombinaciji.

10.1.6. VI Zimske Olimpijske igre – 1952. godina, Oslo

Šeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Oslu, Norveška, od 14. do 25. februara 1952. godine. Otvorila ih je princeza Ragnhilda. Ovo su bile prve Zimske Olimpijske igre na kojima je upaljena olimpijska vatra; umesto da se donese iz Grčke, vatra je zapaljena na običnom štednjaku u domu Sondrea Nordhajma, koji je bio ključni osnivač modernog skijanja i skakanja. Ovaj način paljenja baklje ponovljen je na Igrama 1960. godine u Skvo Veliju i 1994. godine u Lilehameru. Na ovim Igrama učestvovalo je 694 sportista iz 30 zemalja, pri čemu je po prvi put uvedeno skijaško trčanje za žene. Takmičenja su obuhvatila četiri osnovna sporta: bob, hokej na ledu, skijanje i klizanje. Ove Igre su se isticale visokom organizacijskom izvrsnošću. Jedna od glavnih zvezda bila je Norvežanin Stejn Erikson, koji je postao prvi osvajač zlatne medalje u alpskom skijanju, iako nije dolazio iz alpskih zemalja. Takođe, istakao se Hjalmars Andersen, koji je osvojio tri zlatne medalje u brzom klizanju na 1500, 5000 i 10000 metara. U ženskoj konkurenciji, najuspešnija u alpskom skijanju bila je Andrea Mead Lawrence iz SAD-a, koja je osvojila zlatne medalje u slalomu i veleslalomu. Kanađani su dominirali hokejom na ledu, osvojivši svoju petu zlatnu medalju na ovim Igrama.

Najuspešnije zemlje u smislu osvojenih medalja bile su Norveška s ukupno 16 medalja (7 zlatnih, 3 srebrne i 6 bronzanih), zatim SAD s 11 medalja (4 zlatne, 6 srebrnih i 1 bronzana), dok je Finska zauzela treće mesto s 9 medalja (3 zlatne, 4 srebrne i 2 bronzane).

Jugoslavija je imala šest takmičara, a najbolji rezultat postigao je Janko Štefe, koji je u spustu osvojio 13. mesto. Po prvi put u timu su bile i žene, a to su bile Nada Birko, koja je završila 14. u trci na 10 kilometara, i Angela Kordež, koja je osvojila 16. mesto u istoj disciplini.

10.1.7. VII Zimske Olimpijske igre – 1956. godina, Kortina d'Ampeco

Sedme moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Italiji, u Kortini d'Ampeco, od 26. januara do 5. februara 1956. godine. Otvorio ih je predsednik Italije Đovani Gronki. Na ovim Igrama učestvovalo je ukupno 821 sportista iz 32 zemlje, a takmičenja su obuhvatala četiri sporta: bob, hokej, skijanje i klizanje. SSSR je prvi put učestvovao i osvojio najveći broj medalja, uključujući i zlatnu medalju u hokeju, savladavši do tada nepobedivu kanadsku reprezentaciju. Takođe, ovo su bile prve Zimske Olimpijske igre koje su prenošene putem televizije. U alpskom skijanju jedan takmičar, Austrijanac Toni Sailer, osvojio je tri zlata u svim disciplinama

(spust, slalom i veleslalom). Umetničko klizanje održano je po poslednji put na otvorenom klizalištu. U skijaškom trčanju, Pavel Kolčin iz SSSR-a postao je prvi takmičar izvan skandinavskih zemalja koji je osvojio medalju. Sjedinjene Američke Države postigle su izvanredne rezultate u umetničkom klizanju, s Tenlej Albrajt koja je pobedila u ženskoj konkurenciji, dok su američki takmičari osvojili sve tri medalje u muškoj kategoriji, pri čemu je zlatnu medalju osvojio Hejs Alan Dženkins. Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja na ovim Igrama bile su: SSSR sa 16 medalja (7 zlatnih, 3 srebrne, 6 bronzanih), zatim Austrija sa 11 medalja (4 zlatne, 3 srebrne, 4 bronzane), dok je Finska zauzela treće mesto sa 7 medalja (3 zlatne, 3 srebrne i 1 bronzana). Jugoslavija je na ovim Igrama imala 16 takmičara u alpskom skijanju, skijaškom trčanju i skakanju. Najbolji rezultat ostvarila je ženska štafeta u sastavu Belaj, Vondelič i Birko, koja je u trci na 3x5 kilometara osvojila 9. mesto.

10.1.8. VIII Zimske Olimpijske igre – 1960. godina, Skvo Veli

Osme moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Sjedinjenim Američkim Državama, u Skvo Veliju, od 18. do 28. februara 1960. godine. Ove Igre su bile posebno obeležene tim što je čuveni reditelj Volt Dizni režirao ceremonije otvaranja i zatvaranja. Na Zimskim Olimpijskim igrama učestvovalo je 665 sportista iz 30 različitih zemalja. Među sportovima su standardno bili skijanje, hokej, klizanje i bob. Međutim, prvi put u istoriji Igara, takmičenje u bobu nije održano jer su domaćini odbili izgradnju bob staze. Ove igre su takođe zapamćene po istorijskom trenutku, jer su se žene prvi put takmičile u brzom klizanju. Najuspešniji učesnik bio je sovjetski takmičar Jevgenij Grišin, koji je uspeo da odbrani svoje zlatne medalje u brzom klizanju na 500 i 1500 metara sa prethodnih Igara. Dodatno, igre su se isticale po tome što su prvi put korišćeni računari kompanije IBM za obradu rezultata, a u program igara uvršćen je i biatlon. Zanimljivo je napomenuti da su organizatori odlučili da olimpijski plamen ostane upaljenzauvek, i on gori i danas. Lidija Skoblikova iz SSSR-a osvojila je takođe dve zlatne medalje u brzom klizanju. Fenomenalnu zlatnu medalju u skijaškom trčanju osvojio je finski takmičar Vajko Hakulinen, koji je nadoknadio veliki zaostatak i trku završio ubedljivom pobedom. Jedno od najvećih iznenađenja bio je uspeh hokejaške reprezentacije Sjedinjenih Američkih Država koja je osvojila zlatnu medalju.

Na vrhu liste zemalja po broju osvojenih medalja nalazio se SSSR sa ukupno 21 medaljom (7 zlatnih, 5 srebrnih, 9 bronzanih), zatim Ujedinjeni tim Nemačke sa 8 medalja (4 zlatne, 3 srebrne, 1 bronzana), dok su Sjedinjene Američke Države osvojile 10 medalja (3 zlatne, 4 srebrne, 3 bronzane). Nažalost, Jugoslavija nije imala nijednog predstavnika na ovim Igrama.

10.1.9. IX Zimske Olimpijske igre – 1964. godina, Insbruk

Devete moderne Zimske Olimpijske igre održane su 1960. godine u Insbruku, u Austriji, od 29. januara do 9. februara. Na ovim Igrama učestvovalo je 1091 sportista iz 36 zemalja. Ove Igre suočile su se s neobičnim nedostatkom snega, što je navelo organizatore da angažuju vojsku kako bi iz viših planinskih područja prebacili 40000 kubičnih metara snega na skijaške staze, kao i 20000 ledenih blokova na staze za bob i sankanje. Takođe, ovo je bio prvi put da su obe Nemačke učestvovale zajedno kao jedinstveni tim. Uvedena je i disciplina sankanja, kao i dodatno takmičenje na drugačijoj skakaonici u skijaškim skokovima, dok je preciznost merenja vremena u alpskom skijanju unapređena. Tokom Igara predstavljeno je šest sportova: bob, biatlon, hokej, sankanje, skijanje i klizanje. Istaknuta zvezda Igara bila je Lidija Skoblikova iz SSSR-a, koja je briljirala u brzom klizanju, osvajajući zlatne medalje u svim disciplinama: 500, 1000, 1500 i 3000 metara. U alpskom skijanju, sestre Marijel i Kristin Goačel iz Francuske postigle su izvanredne rezultate, s Marijel koja je osvojila zlato u veleslalomu i srebro u slalomu, dok je Kristin osvojila zlato u slalomu i srebro u veleslalomu. Klavdija Bojarkikh iz SSSR-a se istakla u skijaškom trčanju osvajajući tri zlatne medalje, a Ero Mentiranta iz Finske osvojio je dve. Ove Igre su se takođe zabeležile po izvanrednom gestu sportskog fair-playa, kada je vozač boba, Italijan Eugenio Monti, ponudio svoja kola rivalima iz Velike Britanije nakon što su oni osetili kvar. Britanska ekipa je na kraju osvojila zlatnu medalju, dok je Montijev tim osvojio bronzanu. Međunarodni olimpijski komitet (MOK) prepoznao je ovaj gest i uspostavio nagradu "De Coubertin" za fair-play, a Monti je postao njen prvi dobitnik.

Na kraju, najuspešnije nacije po broju osvojenih medalja bile su: SSSR sa ukupno 25 medalja (11 zlatnih, 8 srebrnih i 6 bronzanih), Austrija sa 12 medalja (4 zlatne, 5 srebrnih i 3 bronzane) i Norveška sa 15 medalja (3 zlatne, 6 srebrnih i 6 bronzanih).

Jugoslavija je na ovim Igrama imala 31 sportistu, uključujući 14 pojedinačnih takmičara i hokejašku reprezentaciju, ali nije postigla značajnije uspehe.

10.1.10. X Zimske Olimpijske igre – 1968. godina, Grenobl

Desete jubilarne moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Grenoblu, Francuska, u periodu od 6. do 18. februara 1968. godine. Na ovim Igrama učestvovalo je 1158 sportista iz 37 zemalja, koji su se takmičili u šest sportskih disciplina: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje i hokej. Ovoga puta, sportisti Demokratske Republike Nemačke takmičili su se samostalno, što je bio značajan korak. Jedan od glavnih junaka Igara bio je francuski alpski skijaš Žan-Klod Kili, koji je osvojio tri zlatne medalje u svim disciplinama (slalom, spust, veleslalom). U skijaškom trčanju, švedska takmičarka Toini Gustafson dominirala je, osvajajući dve zlatne medalje na udaljenostima od 5 i 10 kilometara, kao i srebro u štafeti. Italijanski takmičar Eugenio Monti ostvario je značajan uspeh, osvojivši zlatne medalje u bobu dvosedu i bobu četvorosedu.

Najuspešnije nacije na ovim Igrama bile su Norveška i Sovjetski Savez. Norveška je prvi put osvojila više medalja od SSSR-a, koji je dosad dominirao. Norveška je ukupno osvojila 14 medalja (6 zlatnih, 6 srebrnih i 2 bronzane), dok je SSSR osvojio 13 medalja (5 zlatnih, 5 srebrnih i 3 bronzane). Treće mesto po broju medalja zauzela je Francuska, sa ukupno 9 medalja (4 zlatne, 3 srebrne i 2 bronzane). Igre su bile obeležene određenim skandalima. U muškom slalomu, austrijski skijaš Karl Šranc podneo je žalbu nakon što je njegova vožnja ometena, tvrdeći da mu je neko iz publike prešao stazu. Sudije su mu dozvolile da ponovi vožnju, nakon koje je postigao najbolje vreme. Ipak, domaći takmičar Žan-Klod Kili osvojio je zlato, a Šrancov rezultat nije priznat, što je izazvalo sumnje u poštenje takmičenja. Takođe, u sankanju je bilo kontroverzi, jer su takmičarke iz Istočne Nemačke osvojile prva tri mesta, ali su kasnije diskvalifikovane zbog optužbi da su zagrevale sanke pre vožnje.

Jugoslavija je imala 12 sportista koji su se takmičili u alpskom skijanju, skijaškom trčanju, skokovima, kao i hokejaškom timu, koji je osvojio deveto mesto. U skokovima je i Ludvig Zajc takođe osvojio deveto mesto.

10.1.11. XI Zimske Olimpijske igre – 1972. godina, Saporo

Jedanaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su po prvi put na azijskom kontinentu, u Saporou, Japan. Ove igre trajale su od 3. do 13. februara 1972. godine, a učestvovalo je ukupno 1006 sportista iz 35 zemalja. Takmičenja su se odvijala u šest sportova: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje i hokej na ledu. Na ovim igrama, profesionalnim sportistima bilo je zabranjeno da učestvuju, što je izazvalo brojne rasprave. Konkretno, jedan austrijski skijaš nije mogao da se takmiči jer je bio plaćen za reklamiranje skijaške opreme, dok su hokejaši iz istočne Evrope mogli da učestvuju, iako su takođe bili profesionalci. Ovo je dovelo do bojkota kanadskih hokejaša, koji nisu smeli da uključuju najbolje igrače iz NHL lige, dok su se morali suočiti sa profesionalnim timovima iz SSSR-a i Čehoslovačke. Jedan od najistaknutijih sportista ovih igara bio je Holanđanin Ard Šenk, koji je osvojio tri zlatne medalje u brzom klizanju, na distancama od 1500, 5000 i 10000 metara. U skijaškim skokovima, Japanac Jukio Kasaja osvojio je prvu zlatnu medalju za Japan u istoriji, dok je španski skijaš Fernandez Ohoa priredio iznenađenje u alpskom skijanju osvajanjem zlata u slalomu, ostavljajući iza sebe velike favorite iz Austrije, Švajcarske, Italije i drugih zemalja. U skijaškom trčanju dominirala je Galina Kulakova iz SSSR-a, koja je osvojila zlatne medalje u svim trima disciplinama: na 5 i 20 kilometara pojedinačno, kao i u štafeti 4 x 7.5 kilometara.

Najuspešnije zemlje na ovim igrama bile su: SSSR, koji je osvojio ukupno 16 medalja (8 zlata, 5 srebra, 3 bronze), zatim Istočna Nemačka sa 14 medalja (4 zlata, 3 srebra, 7 bronzi), a na trećem mestu bila je Švajcarska sa 10 medalja (4 zlata, 3 srebra, 3 bronze).

Jugoslavija je učestvovala sa ukupno 26 sportista, uključujući 6 individualnih takmičara i hokejašku reprezentaciju. Najbolji rezultat postigao je naš skakač Danilo Pudgar, koji je završio deveti na velikoj skakaonici.

10.1.12. XII Zimske Olimpijske igre – 1976. godina, Insbruk

Dvanaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Insbruku, Austrija, od 4. do 15. februara 1976. godine. Ove igre okupile su 1123 sportista iz 37 zemalja. Prvobitno planirane za Denver (Sjedinjene Američke Države), igre su otkazane zbog finansijskih problema, a slična sudbina zadesila je i planove za organizaciju u Vistleru, Kanada. Na kraju je Insbruk, koji je već bio domaćin Zimskih igara 1964. godine, izabran kao lokacija za održavanje ovih takmičenja. Sigurnosne mere tokom igara bile su pojačane usled strahovanja od terorističkih pretnji, s obzirom na prethodni napad koji se dogodio tokom Letnjih igara u Minhenu 1972. godine.

Na ovim Igrama bilo je zastupljeno šest osnovnih sportova: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje i hokej na ledu, a kao nova disciplina uvedeno je takmičenje plesnih parova u umetničkom klizanju. Najveća zvezda igara bio je domaći skijaš Franc Klamer, koji je osvojio zlatnu medalju u spustu. U ženskoj konkurenciji, dominaciju je pokazala Rozi Mitermajer iz Istočne Nemačke, koja je osvojila tri medalje u alpskom skijanju, uključujući dve zlatne u spustu i slalomu, kao i jednu srebrnu u veleslalomu. U umetničkom klizanju, zlatnu medalju osvojio je britanski takmičar Džon Keri, koji je postigao rekordnu ocenu. U bobu četvorosedu, Istočna Nemačka ostvarila je svoju prvu zlatnu medalju na putu ka osvajanju ukupno tri medalje na sledećim igrama. Takođe, hokejaški tim SSSR-a postigao je zlatnu medalju, obeležavajući svoj četvrti uzastopni trijumf na Olimpijskim igrama.

Najuspešnije zemlje u osvojenim medaljama bile su SSSR sa ukupno 27 (13 zlatnih, 6 srebrnih i 8 bronzanih), Istočna Nemačka sa 19 medalja (7 zlatnih, 5 srebrnih i 7 bronzanih), a na trećem mestu Sjedinjene Američke Države sa 10 medalja (3 zlatne, 3 srebrne i 4 bronzane).

Jugoslavija je imala 29 sportista u individualnim disciplinama i hokejaškom timu, pri čemu je debitovao legendarni Bojan Križaj, koji je zauzeo 18. mesto u slalomu.

10.1.13. XIII Zimske Olimpijske igre – 1980. godina, Lejk Plesid

Trinaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su po drugi put u Sjedinjenim Američkim Državama, u gradu Lake Placid. Ovaj događaj trajao je od 13. do 24. februara 1980. godine i okupio je ukupno 1072 sportista iz 37 zemalja. Kineska delegacija se vratila na ove Igre nakon višegodišnjeg bojkota, uzrokovanog time što je Međunarodni olimpijski komitet (MOK) dozvolio Tajvanu da učestvuje kao samostalni entitet. Ove Olimpijske igre su takođe bile prve na kojima je korišćen veštački sneg. Bilo je prisutno šest disciplina: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje i hokej na ledu. Erik Hajden postao je najuspešniji takmičar ovih Igara, osvojivši pet zlatnih medalja u brzom klizanju na distancama od 500, 1000, 1500, 5000 i 10000 metara. Legendarni švedski skijaš Ingemar Stenmark osvojio je dve zlatne medalje u alpskom skijanju, u disciplinama slalom i veleslalom, dok je Hanni Wenzel iz Lihtenštajna postigla sličan uspeh u ženskoj konkurenciji. U nordijskoj kombinaciji, Ulrich Wehling iz Istočne Nemačke osvojio je zlatnu medalju na trećim uzastopnim Olimpijskim igrama. Irina Rodnina iz SSSR-a je takođe osvojila zlato u umetničkom klizanju, čime je obezbedila svoja treća zlata na uzastopnim Igrama. Aleksandar Tihonov iz SSSR-a postao je četvorostruki zlatni medalista u biatlonu, ali je ove medalje osvojio u štafeti, dok je Nikolaj Zimyatov iz SSSR-a zabeležio tri zlatne medalje u skijaškom trčanju. Međutim, najveća senzacija ovih Igara bila je američka hokejaška reprezentacija, koja je u polufinalu savladala do tada neporažene favorizovane hokejaše iz SSSR-a, a zatim u finalu i Finsku. O ovom istorijskom podvigu snimljen je film pod nazivom "Miracle on Ice" (Čudo na ledu) 2004. godine.

Najuspešnije zemlje na ovom takmičenju bile su: SSSR s ukupno 22 medalje (10 zlatnih, 6 srebrnih, 6 bronzanih), Istočna Nemačka sa 23 medalje (9 zlatnih, 7 srebrnih, 7 bronzanih), a na trećem mestu nalaze se Sjedinjene Američke Države sa 12 medalja (6 zlatnih, 4 srebrne, 2 bronzane).

Jugoslavija je učestvovala sa ukupno 15 takmičara u alpskom skijanju, skakanju i po prvi put u umetničkom klizanju. Najbolji plasman ostvario je Bojan Križaj u slalomu, zauzevši 4. mesto, sa samo dve stotinke zaostatka do medalje.

10.1.14. XIV Zimske Olimpijske igre – 1984. godina, Sarajevo

Četrnaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su po drugi put zaredom u Istočnoj Evropi, konkretno u Sarajevu, tadašnjoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Ove igre su se odvijale od 8. do 19. februara 1984. godine, a okupile su ukupno 1.274 sportista iz 49 zemalja. Takmičenje je bilo u šest sportova: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje i hokej na ledu. Prepoznatljiva maskota Igara bio je vuk Vučko. Zanimljivo je napomenuti da su ovo bile prve i do sada jedine Zimske olimpijske igre održane u komunističkoj zemlji. Najuspešnija sportistkinja ovih igara bila je Finkinja Marja-Liza Hamelainen, koja je osvojila tri zlatne medalje i jednu bronzanu u kros-kantriju. Ipak, događaj koji je obeležio igre bio je nastup čuvenog para u umetničkom klizanju, Džejn Torvil i Kristofer Din, koji su svojim briljantnim izvođenjem osvojili maksimalne ocene, postavši tako prvi i jedini par sa savršenim rezultatom na Olimpijskim igrama. Najuspešnija nacija bila je Istočna Nemačka sa ukupno 24 medalje (9 zlatnih, 9 srebrnih i 6 bronzanih). Na drugom mestu je zauzimao SSSR sa 25 medalja (6 zlatnih, 10 srebrnih i 9 bronzanih), dok su Sjedinjene Američke Države bile na trećem mestu sa 8 medalja (4 zlatne i 4 srebrne). Kao domaćin, Jugoslavija je imala 72 sportista, koji su se takmičili, a mnogi su pravili svoj debi u brzim klizanju, bobu, sankama, hokeju i umetničkom klizanju za muškarce. Jugoslavija je završila na 14. mestu, a jedinu medalju, srebrnu, osvojio je Jure Franko. Bojan Križaj, koji je bio jedan od glavnih kandidata za medalju, nažalost, nije uspeo da ostvari to postignuće.

10.1.15. XV Zimske Olimpijske igre – 1988. godina, Kalgari

Petnaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Kalgariju, Kanada, od 13. do 28. februara 1988. godine. Ova manifestacija okupila je čak 1423 sportista iz 57 zemalja učesnica. Igre su se isticale po tome što su takmičenja trajala 16 dana, što je bio novitet za Zimske Olimpijske igre. Na ovim Igrama bilo je zastupljeno šest sportskih disciplina: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje i hokej. Ove Igre su takođe označile prvi put uvođenje takmičenja u superveleslalomu, kao i ekipnih takmičenja u skokovima i nordijskoj kombinaciji. Nadalje, brzo klizanje je prvi put održano u zatvorenom prostoru.

Najuspešnija zemlja na Igrama bila je SSSR, koji je osvojio ukupno 29 medalja (11 zlatnih, 9 srebrnih i 9 bronzanih). Na drugom mestu bila je Istočna Nemačka s 25 medalja (9 zlatnih, 10 srebrnih i 6 bronzanih), dok je Švajcarska zauzela treće mesto s ukupno 15 medalja (5 zlatnih, 5 srebrnih i 5 bronzanih). Istaknuti sportisti ovih Igara uključivali su poznatog italijanskog skijaša Alberta Tombu,

koji je prvi put nastupio na Zimskim Olimpijskim igrama i osvojio dve zlatne medalje u slalomu i veleslalomu. Takođe, finski skakač Mati Nikenen postigao je izvanredan uspeh osvajajući tri zlatne medalje u skijaškim skokovima, dok je holandska takmičarka Ivona van Genip osvojila tri zlatne medalje u brzom klizanju. Krista Rodenburger iz Istočne Nemačke postala je prva sportistkinja koja je osvojila medalje i na Zimskim i na Letnjim Igrama, osvojivši zlato na 1000 metara u brzom klizanju u Kalgariju, a srebro u biciklizmu na Letnjim Igrama u Seulu istog godine. Ovakav uspeh je neverovatan s obzirom na to da se Zimske i Letnje Igre više ne održavaju u istoj godini. Katarina Vit iz Istočne Nemačke uspela je da odbrani zlato iz prethodnih Igara u umetničkom klizanju.

Jugoslavija je na ovim Igrama imala 22 takmičara i ostvarila svoj najveći uspeh do tada, osvajanjem tri medalje, čime je zauzela 14. mesto po broju medalja. Muška ekipa u skokovima, u sastavu Matjaž Debelak, Matjaž Zupan, Primož Ulaga i Miran Tepeš, osvojila je srebrnu medalju, dok je Mateja Svet u ženskom slalomu takođe osvojila srebro. Matjaž Debelak osvojio je bronzanu medalju u skokovima sa 90-metarske skakaonice. Nažalost, Bojan Križaj je završio svoju olimpijsku karijeru bez zapaženog uspeha, odustavši od takmičenja nakon incidenta tokom treninga sa drugom skijašicom.

10.1.16. XVI Zimske Olimpijske igre – 1992. godina, Albervil

Šesnaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Albervilu, Francuska, od 8. do 23. februara 1992. godine. Ove igre okupile su 1801 sportistu iz 64 različite zemlje. Ovo su bile poslednje Zimske Olimpijske igre koje su se održale u istoj godini kao i Letnje Olimpijske igre. Sportisti su se takmičili u sedam sportova: bobu, biatlonu, sankanju, klizanju, skijanju, hokeju na ledu i karlingu. Nove discipline uvedene tokom ovih Igara uključivale su brzo klizanje na kratkim stazama, skijanje slobodnim stilom, kao i ženski biatlon, dok je karling vraćen u olimpijski program posle propuštenih igara od 1924. godine. Umesto tadašnjeg Sovjetskog Saveza, događaju je prisustvovala Zajednica Nezavisnih Država, dok su baltičke zemlje učestvovale posebno. Takođe, prvi put su se na Zimskim Olimpijskim igrama takmičili sportisti iz Slovenije i Hrvatske.

Najveći uspeh u osvojenim medaljama postigla je Nemačka, koja je osvojila ukupno 26 medalja (10 zlatnih, 10 srebrnih i 6 bronzanih), dok je ZND (Savez nezavisnih država) zauzela drugo mesto sa 23 medalje (9 zlatnih, 6 srebrnih i 8 bronzanih). Na trećem mestu završila je Norveška sa 20 osvojenih medalja (9 zlatnih, 6 srebrnih i 5 bronzanih).

Jugoslavija je na ove igre poslala 24 sportista iz Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije, ali nije ostvarila značajnije rezultate.

10.1.17. XVII Zimske Olimpijske igre – 1994. godina, Lilehamer

Sedamnaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su 1994. godine u Lilehameru, Norveška, što je bilo dve godine nakon prethodnih igara. Ova odluka je rezultat ideje da se Letnje i Zimske igre ne održavaju u istoj godini. Igre su trajale od 12. do 27. Februara. Na ovim igrama učestvovalo je ukupno 1737 sportista iz 67 zemalja, koji su se takmičili u šest sportova: bobu, biatlonu, sankama, skijanju, klizanju i hokeju. Izdvajajući se kao najuspešniji sportista, Norvežanin Johan Olav Koss osvojio je sve tri zlatne medalje u brzom klizanju, pri čemu je svaki put oborio svetski rekord. Švajcarka Freni Šnajder osvojila je medalje u alpskom skijanju (zlatnu, srebrnu i bronzanu), dok je Italijanka Manuela di Cinta osvojila pet medalja u svim disciplinama skijaškog trčanja. Mirjam Bedar takođe je blistala, osvojivši zlatne medalje u obe biatlonske trke. Švajcarski timovi Gustav Verder i Donat Aklin postali su prvi u istoriji koji su uspeli da odbrane zlatnu medalju u bobu dvosedu. Ruski umetnički klizački par, Jekaterina Gordejeva i Sergej Grinkov, takođe je ponovo osvojio zlatnu medalju, ponavljajući svoj uspeh iz igara održanih šest godina ranije u Kalgariju.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su Rusija sa 23 medalje (11 zlatnih, 8 srebrnih i 4 bronzane), Norveška sa 26 medalja (10 zlatnih, 11 srebrnih i 5 bronzanih) i Nemačka sa 24 medalje (9 zlatnih, 7 srebrnih i 8 bronzanih).

Jugoslavija, koja je po treći put zaredom propustila da pošalje svoje sportiste, suočila se s visokim troškovima putovanja, kao i teškoćama u ispunjavanju normi usled prethodnih sankcija izazvanih ratom u Bosni.

10.1.18. XVIII Zimske Olimpijske igre – 1998. godina, Nagano

Osamnaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Naganu, Japan, u periodu od 10. do 22. februara 1998. godine. Ove igre su zabeležile rekordnu participaciju sportista, sa ukupno 2176 takmičara iz 72 zemlje. Takmičenja su obuhvatala sedam sportova: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje, hokej i karling. U program ovih Igara po prvi put su uključeni hokej na ledu za žene, karling i snowboard. Takođe, ovo je bio prvi put da su profesionalci iz NHL lige mogli da učestvuju u hokeju na ledu. Među istaknutim sportistima bio je norveški skijaš Bjorn Dejl, koji je osvojio tri zlatne medalje i postao prvi skijaš sa ukupno

8 zlatnih i 12 olimpijskih medalja. Umetnička klizačica Tara Lipinski osvojila je zlatnu medalju u pojedinačnoj konkurenciji u umetničkom klizanju sa samo 15 godina, čime je postala najmlađa olimpijska pobednica u istoriji. Austrijanac Herman Maier osvojio je dve zlatne medalje u alpskom skijanju (superveleslalom i veleslalom), iako je doživeo težak pad tokom spusta. U brzom klizanju dominirali su holandski takmičari Đani Rome i Marijan Timer, koji su osvojili po dve zlatne medalje. Kanađanin Ros Rebagliati osvojio je zlato u snowboardu, uprkos prvoj diskvalifikaciji zbog upotrebe marihuane, koja je kasnije ukinuta. Iznenađenje u hokeju na ledu došlo je od češke reprezentacije, koja je pobedila favorizovanu reprezentaciju Rusije u finalu, osvojivši zlatnu medalju. Kanađani su završili na četvrtom mestu, dok je tim Sjedinjenih Američkih Država doživeo iznenađujuće slab rezultat sa samo jednom pobedom. Uspeh Čeha bio je još značajniji s obzirom na to da su se na ovim igrama takmičili i NHL profesionalci.

Najuspešnije zemlje u osvajanju medalja bile su: Nemačka sa 29 medalja (12 zlatnih, 9 srebrnih, 8 bronzanih), Norveška sa 25 medalja (10 zlatnih, 10 srebrnih, 5 bronzanih), dok je Rusija zauzela treće mesto sa 18 medalja (9 zlatnih, 6 srebrnih, 3 bronzane).

Jugoslavija je na ovim Igrama imala samo dva predstavnika u alpskom skijanju, Marka Đorđevića i Mirjanu Granzov, zahvaljujući vajld kartama, i nije postigla značajne uspehe.

10.1.19. XIX Zimske Olimpijske igre – 2002. godina, Solt Lejk Siti

Devetnaeste moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Salt Lake Cityju, što je bilo četvrto domaćinstvo Olimpijskih Zimskih igara u Sjedinjenim Američkim Državama. Igre su trajale od 8. do 24. februara 2002. godine, a na njima je učestvovalo 2329 sportista iz 77 zemalja. Na programu je bilo 7 sportova: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje, hokej i karling, s tim da je disciplina skeleton bila uključena u okviru ovih sportova. Među istaknutim sportistima bio je norveški biatlonac Ole Ejnar Bjørndalen, koji je osvojio četiri zlatne medalje u svim disciplinama (10 km, 12,5 km, 20 km, 4x7,5 km). U skijaškim skokovima, švajcarski skakač Simon Ammann dominirao je, osvojivši dve zlatne medalje u svim disciplinama skijaških skokova. Hrvatska alpska skijašica Janica Kostelić osvojila je četiri medalje, uključujući tri zlatne i jednu srebrnu, s zlatnim medaljama u slalomu, veleslalomu i kombinaciji, dok je srebro osvojila u super-veleslalomu, čime su obeležene prve olimpijske medalje za Hrvatsku u istoriji. Jedan od najupečatljivijih trenutaka tokom Igara dogodio se u brzom klizanju.

Australijski klizač Steven Bradbury, koji nije bio favorit, iskoristio je seriju sudara među klizačima kako bi se probio do finala. Tokom finala ponovo je došlo do sudara, a Bradbury, koji je imao zaostatak pre incidenta, uspeo je da osvoji zlatnu medalju. Hokejaši Kanade, koji su na Igrama učestvovali sa profesionalnim timom, osvojili su zlatnu medalju pobedivši Sjedinjene Američke Države u finalu, prvi put posle 50 godina. Sličan uspeh ostvarile su i kanadske hokejašice, što je označilo potpunu dominaciju Kanade u hokeju na ledu. Međutim, ove Igre su takođe bile obeležene i skandalima. Tokom prve nedelje takmičenja u umetničkom klizanju, sudskoj kontroverzi došlo je kada je ocena francuskog sudije za kanadski par Jamie Sale i David Pelletier proglašena nejasnom, što je rezultiralo dodavanjem zlatne medalje tom paru, dok su ruski klizači koji su imali najbolji rezultat zadržali svoje zlatne medalje. Takođe, nekoliko takmičara u brzom klizanju i skijaškom trčanju diskvalifikovano je zbog različitih prekršaja, uključujući doping. Dva ruska trkača bila su među njima, što je dovelo do pretnji ruske delegacije o povlačenju sa Igara, ali do toga nije došlo.

Najuspešnije zemlje u osvojenim medaljama bile su Norveška, koja je osvojila ukupno 25 medalja (13 zlatnih, 5 srebrnih, 7 bronzanih), dok se Nemačka našla na drugom mestu sa 36 medalja (12 zlatnih, 16 srebrnih, 8 bronzanih). Sjedinjene Američke Države zauzele su treće mesto sa 34 osvojenih medalja (10 zlatnih, 13 srebrnih, 11 bronzanih).

Na ovim Igrama, Jugoslavija je poslednji put nastupila kao država pod tim imenom, predstavljena sa šest takmičara u bobu i alpskom skijanju, koji nisu postigli značajnije rezultate.

10.1.20. XX Zimske Olimpijske igre – 2006. godina, Torino

Dvadesete jubilarne moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Torinu, Italija, od 10. do 26. februara 2006. godine. Ove igre su predstavljale drugu olimpijsku manifestaciju u Italiji, a ukupno treću kada se uzmu u obzir i Letnje Olimpijske igre. Tokom ovog događaja, zabeležen je rekordni broj učesnika, sa ukupno 2663 sportista iz 84 zemlje. Na ovim Igrama sportisti su se takmičili u sedam sportskih disciplina: bob, biatlon, sankanje, skijanje, klizanje, hokej i karling. Najuspešniji pojedinci na ovim Igrama bili su Hjun So An iz Južne Koreje, koji je osvojio tri zlatne medalje u brzom klizanju (šort trek), i Nemac Mihael Grajs, koji je takođe osvojio tri zlatne medalje u biatlonu. Kanađanka Sindi Klasen postavila je rekord po broju osvojenih medalja, sa ukupno pet medalja (jedna zlatna, dve srebrne i dve bronzane). Najstariji sportista koji je osvojio zlatnu

medalju postao je 40-godišnji Kanađanin Daf Gibson, takmičar u skeletonu, dok je najstariji medalista bio Amerikanac Skot Bred, koji je sa 55 godina osvojio bronzanu medalju u karlingu.

Najuspešnija zemlja po broju osvojenih medalja bila je Nemačka, sa ukupno 29 medalja (11 zlatnih, 12 srebrnih i 6 bronzanih). Na drugom mestu su Sjedinjene Američke Države sa 25 medalja (9 zlatnih, 9 srebrnih i 7 bronzanih), dok je Austrija zauzela treće mesto sa 23 medalje (9 zlatnih, 7 srebrnih i 7 bronzanih).

Srbija i Crna Gora prvi put su učestvovale pod tim imenom, predstavljene od strane šest sportista koji nisu postigli zapažen uspeh.

10.1.21. XXI Zimske Olimpijske igre – 2010. godina, Vankuver

Dvadeset prve moderne Zimske Olimpijske igre održane su po drugi put u Kanadi, ovog puta u gradu Vankuveru, u periodu od 12. do 28. februara 2010. godine. Ove igre okupile su ukupno 2566 sportista iz 82 zemlje, čime su postale jedne od najuspešnijih u istoriji, ne samo zbog izvrsne organizacije, već i zbog obaranja mnogih rekorda u broju sportova, učesnika i zemalja. Na programu je bilo zastupljeno 15 sportova, uključujući alpsko skijanje, biatlon, bob, brzo klizanje, karling, kros kantri, kratku stazu (klizanje), nordijsku kombinaciju, sankanje, skeleton, skakanje, slobodno skijanje, snowboarding, umetničko klizanje i hokej na ledu. Najuspešnija sportistkinja ovih Igara bila je Norvežanka Marit Bjorgen, koja je osvojila pet medalja u kros kantriju sa tri zlatne, jednu srebrnu i jednu bronzanu medalju. Nažalost, ove Igre obeležene su i tragičnim događajem, jer je gruzijski sportista u sankanju izgubio život dan pre otvaranja Igara kada se prilikom treninga sudario sa stubom prilikom izletanja sa staze.

Najuspešnije zemlje po broju osvojenih medalja bile su Kanada sa 26 medalja (14 zlatnih, 7 srebrnih i 5 bronzanih), Nemačka sa 30 medalja (10 zlatnih, 13 srebrnih i 7 bronzanih) i Sjedinjene Američke Države sa ukupno 37 medalja (9 zlatnih, 15 srebrnih i 13 bronzanih).

Sportisti iz Srbije prvi put su učestvovali na ovim Igrama kao samostalna država, sa ukupno 10 predstavnika koji su se takmičili u alpskom skijanju, nordijskom skijanju, biatlonu i bobu. Najbolji rezultat postigao je naš bob četvorosed, koji je završio na 18. mestu.

10.1.22. XXII Zimske Olimpijske igre – 2014. godina, Soči

Dvadeset druge moderne Zimske Olimpijske igre održane su po prvi put u Rusiji, u gradu Sočiju. Takmičenja su trajala od 7. do 23. februara 2014. godine, a okupilo je 2780 sportista iz 88 zemalja. Na ovim Igrama predstavljeno je 15 sportova, uključujući alpsko skijanje, biatlon, bob, skijaško trčanje, karling, umetničko klizanje, slobodno skijanje, hokej na ledu, sankanje, nordijsku kombinaciju, brzo klizanje na kratkim stazama, skeleton, skijaške skokove, snowboard i brzo klizanje. Hokejaši Kanade istakli su se odbranom svoje zlatne medalje, dok su u umetničkom klizanju mešovitih parova dominirali ruski takmičari Jevgenij Plušenko i Julija Lipnickaja, koji su osvojili zlatnu medalju.

U pogledu medaljskog uspeha, Rusija je bila najuspešnija sa ukupno 29 osvojenih medalja (11 zlatnih, 9 srebrnih i 9 bronzanih), zatim Norveška sa 26 medalja (11 zlatnih, 5 srebrnih i 10 bronzanih), dok je Kanada zauzela treće mesto sa 25 medalja (10 zlatnih, 10 srebrnih i 5 bronzanih).

Srbija je na ovim Igrama poslala osam sportista koji su se takmičili u pet sportova: skijaškom trčanju, alpskom skijanju, snowboardu, biatlonu i bobu.

10.1.23. XXIII Zimske Olimpijske igre – 2018. godina, Pjongčang

Dvadeset treće moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Pjongčangu, Južna Koreja, od 9. do 25. februara 2018. godine. Ove igre okupile su ukupno 2833 sportista iz 92 različite zemlje. Takmičenja su se odvijala u 15 sportova, uključujući: alpsko skijanje, biatlon, bob, brzo klizanje, brzo klizanje na kratkim stazama, hokej na ledu, karling, nordijsku kombinaciju, sanjkanje, skeleton, skijaške skokove, skijaško trčanje, slobodno skijanje, snežni bord i umetničko klizanje.

Najuspešnija nacija bila je Norveška, koja je osvojila 39 medalja (14 zlatnih, 14 srebrnih i 11 bronzanih). Na drugom mestu našla se Nemačka sa 14 zlatnih, 10 srebrnih i 7 bronzanih medalja, dok je Kanada zauzela treće mesto sa ukupno 29 medalja (11 zlatnih, 8 srebrnih i 10 bronzanih).

Srbija je na ovim igrama imala četiri takmičara, od kojih su trojica nastupala u alpskom skijanju, a jedan u nordijskom skijanju; međutim, nisu postigli značajnije rezultate.

10.1.24. XXIV Zimske Olimpijske igre – 2022. godina, Peking

Dvadesetčetvrte moderne Zimske Olimpijske igre održane su u Pekingu, Kina, od 4. do 20. februara 2022. godine. Peking je prethodno bio domaćin letnjih Olimpijskih igara, čime je postao prvi grad u istoriji koji je ugostio i Letnje i Zimske Igre. I pored ograničenog broja gledalaca zbog pandemije COVID-19, takmičenje je okupilo 2892 sportista iz 91 zemlje. Takmičenja su obuhvatila razne discipline, uključujući: alpsko skijanje, biatlon, bob, brzo klizanje, brzo klizanje na kratkim stazama, hokej na ledu, karling, nordijsku kombinaciju, sanjkanje, skeleton, skijanje slobodnim stilom, skijaške skokove, skijaško trčanje, snoubording i umetničko klizanje.

Norveška je bila najuspešnija nacija, osvojivši ukupno 37 medalja (16 zlatnih, 8 srebrnih i 13 bronzanih). Na drugom mestu našla se Nemačka sa 27 medalja (12 zlatnih, 10 srebrnih i 5 bronzanih), dok je Kina osvojila 15 medalja (9 zlatnih, 4 srebrne i 2 bronzane), zauzimajući treće mesto.

Tim Srbije činili su dva sportista: najbolja srpska skijašica Nevena Ignjatović i naš najbolji alpski skijaš Marko Vukićević, ali nisu postigli značajnije rezultate na ovim Igrama.

10.2. ISTORIJAT I RAZVOJ ZIMSKIH OLIMPIJSKIH SPORTOVA –SKIJANJE

Poreklo *skijanja* nije moguće precizno odrediti, ali se smatra da koreni ovog sporta sežu u praistoriju, na područje koje obuhvata Rusiju, Finsku, Švedsku i Norvešku, gde su otkriveni različiti oblici drvenih dasaka. U severnom delu Norveške pronađena je urezana slika na steni koja prikazuje lovca na skijama, a njeno poreklo datira otprilike pre 7000 godina. Najstariji sačuvani primerci skija potiču iz perioda pre oko 2500 godina pre nove ere i pronađeni su na teritoriji današnje Švedske.

U Norveškoj je 1910. godine, u Kristijaniji, zvanično formiran stručni tim ili komisija koja je postavila prve propise za međunarodna skijaška takmičenja. Termin "skije" povezan je sa staronorveškom rečju "skid," koja označava rascepljeni komad drveta, kao i cipele za sneg ili ogrev. Skije su prvobitno izumljene radi olakšavanja prelaska preko močvarnih terena tokom zime, kada je tlo bilo zaleđeno.

Tek u XVII veku skije su počele da se koriste u vojnim obukama. Norveška vojska uvela je takmičenja koja su uključivala skijanje niz padine i između drveća uz razne prepreke, kao što su savijena ili polomljena stabla. Na našim prostorima, prvo organizovano skijanje zabeleženo je 1922. godine, u okviru zimsko-planinske sekcije Srpskog planinarskog društva. Sportsko skijanje ili takmičenja prvi put su održana 1929. godine na Avali, gde je organizovano prvo takmičenje u skijaškom trčanju na 8 kilometara.

Ljubitelji skijanja su se okupljali na padinama Avale, Košutnjaka i Banovog brda. Srpsko planinarsko društvo je 1935. godine otvorilo dom na Kopaoniku, koji su skijaši iz Beograda koristili do početka Drugog svetskog rata 1941. godine, kada su se takođe održavala takmičenja. Zimski sportski savez Beograda osnovan je 1931. godine, a do izbijanja Drugog svetskog rata 1941. godine formirano je više skijaških sekcija: Sever, BASK, Jugoslavija, SOKO i Udruženje studenata-planinara. U okviru rekreativnog skijanja, sve do 1938. godine, postojalo je isključivo skijaško trčanje, dok je alpsko skijanje uvedeno 1938. godine. Beograd je već 1936. godine imao dve skakaonice: na Avali (20 metara) i Košutnjaku (40 metara), koja je obnovljena 1953. godine. Odbor za skijanje osnovan je 1945. godine na zahtev profesora koji su predavali na beogradskom DIF-u, a iste godine je na Avali organizovano prvenstvo Srbije. U istoj godini otvoreni su i skijaški klubovi: Avala, Crvena Zvezda i Čukarički.

10.2.1 Alpsko skijanje

Norveški stil skijanja bio je kratko popularan pre nego što je ustupio mesto alpskom stilu. Ovaj oblik skijanja obuhvata široke tehnike spuštanja niz planinske padine prekrivene snegom i ima svoje korene u Alpima, poznatim planinskim venčecima Evrope.

Alpsko skijanje (Slika 63) danas je prisutno širom sveta, posebno među rekreativcima, a 1936. godine postalo je deo zvaničnog programa modernih Zimskih Olimpijskih igara u Garmiš-Partenkirhenu. Moderno alpsko skijanje može se smatrati da je nastalo oko 1850. godine, kada je skijanje prešlo iz funkcije prevoznog sredstva u disciplinu takmičenja i rekreacije.

Slika 63. Alpsko skijanje

Norvežanin *Sondre Norhajm* bio je pionir u korišćenju skija sa zakrivljenim stranicama i čvrstim vezovima, koji su omogućili povezivanje pete skijaša, kao i slalom stil okreta. Njegove drvene skije bile su slične savremenim slalom skijama, a Norhajm je osvojio prvo takmičenje u skijaškom spustu u Oslu 1868. godine. Često se smatra ocem modernog skijanja zbog njegovih inovacija, uključujući skijaški vez koji je predstavljao prethodnika današnjih verzija i omogućio veću kontrolu nad skijama korišćenjem tehnike poznate kao "Telemark". Razvoj skijaških cipela i vezova doprineo je formiranju alpskih skijaških disciplina, a u okviru toga javile su se i druge tehnike skijanja. Prva značajnija alpska tehnika skijanja bila je "Lilefender" koja se naziva po gradu Lilenfeldu. Ova tehnika uključuje korišćenje dugog štapa koji skijaš zabija u sneg za stabilizaciju i promenu pravca.

Tokom XX veka, austrijski skijaš Hannes Schneider razvio je "Arlberg" tehniku, od koje su proizašle moderne forme takmičenja u skijanju. S razvojem tehnologije, pojavile su se nove tehnike alpskog skijanja, poput "Prestupne" i "Karving" tehnike. U savremenom alpskom skijanju, tehnika "Karving" najviše se koristi, dok je "Prestupna" tehnika manje zastupljena. *Današnje discipline alpskog skijanja uključuju*:

1. *Slalom* - takmičenje u kojem skijaši treba da najbrže prođu postavljenu stazu između označenih "vrata".
2. *Veleslalom* - slično slalomu, ali sa širim i udaljenijim "vratima".
3. *Spust* - disciplina u kojoj skijaš prolazi strmu stazu bez "vrata" što brže može.
4. *Superveleslalom (Super G)* - brža disciplina od veleslaloma, koja spada u kategoriju takmičenja sa višim brzinama.
5. *Alpska kombinacija* - takmičenje koje uključuje discipline slaloma i spusta.

Među najpoznatijim alpskim skijašima kroz istoriju su: Ingemar Stenmark, Alberto Tomba, braća Steve i Phil Mahre, Mark Girardelli, Andreas Wenzel, Peter Popangelov, Bojan Križaj, Rok Petrovič, Boris Strel i mnogi drugi.

10.2.2. Nordijsko skijanje

Nordijsko skijanje predstavlja najstariji oblik skijanja, koji je nastao kao odgovor na potrebu ljudi za lakšim prelaskom velikih snežnih i zaleđenih površina. Ova metoda transporta posebno se koristila u severnim regijama Evrope i Azije. Nordijsko skijanje obuhvata brojne discipline, ali im je zajednička tehnika, gde su pete skijaša slobodne i nisu fiksirane na skije. Može se opisati kao skijaško trčanje, jer se najčešće praktikuje na ravnim, snežnim terenima. Sam naziv "nordijsko skijanje" potiče iz nordijskih zemalja, konkretno Norveške, Finske i Švedske. Ovaj oblik skijanja nije samo popularan kao rekreativna aktivnost, već se i takmiči na Zimskim olimpijskim igrama. U vojnim vežbama Norveške i Švedske pešadije, nordijsko skijanje se koristilo za sticanje kondicije, uključujući spuštanje po neravnom terenu, gađanje tokom skijanja nizbrdo, kao i skijaško trčanje na 3 kilometra sa punim vojnim rancem. Ove vežbe doprinele su razvoju različitih disciplina nordijskog skijanja, od sprinterskih trka do maratonskih udaljenosti.

Nordijsko skijanje je deo dva kombinovana sporta: *nordijske kombinacije*, koja kombinuje nordijsko skijanje i skijaške skokove i *biatlona*, koji obuhvata nordijsko skijanje i streljaštvo. Što se tiče opreme za nordijsko skijanje, skije su duže i uže

u poređenju sa skijama za alpsko skijanje, a štapovi su takođe duži, što olakšava kretanje po ravnom. Skijaški vezovi omogućavaju slobodno pomeranje peta, dok su prsti fiksirani, što doprinosi boljoj dinamici kretanja.

Postoje tri osnovna stila nordijskog skijanja: *klasični stil, slobodni stil* i *telemark*. Klasični stil se temelji na dijagonalnom koraku, gde se zamasi rukama i nogama naizmenično izvode uz odgurivanje jednim štapom. Sa druge strane, slobodni stil uključuje bočno odgurivanje skija koje ne moraju biti paralelne, što podseća na pokrete brzih klizača. Na strmim padinama, skijaši koriste telemark tehniku koja uključuje podizanje pete. Među najboljim nordijskim skijašima u istoriji ističu se ličnosti poput Švedjanke Šarlote Kalah, Šveđanina Gunde Svana, Norvežanina Tomasa Alsgarda, Norvežanke Marit Björgen, Švajcarca Daria Kologne, Norvežanina Petera Northuga i Norvežanina Björna Daelija.

10.2.3. Skijaški skokovi

Skijaški skokovi su sportska disciplina u kojoj skijaši skaču s posebno dizajniranih staza, poznatih kao skakaonice. Ovaj sport datira još od 1810. godine, kada su se prvi put održavali skokovi s odskočišta napravljenih od prirodnog snega na strmim padinama. Oko 1840. godine, takmičari su počeli da smeštaju odskočište direktno u strminu planine. Različiti crteži iz 1862, 1880. i 1888. godine prikazuju skakače kako skaču držeći dugački štap u ruci i nakon doskoka izvode telemark. Sondre Nordheim bio je prvi koji je skočio bez upotrebe štapa. Godine 1883. održana su prva takmičenja u skijaškom trčanju i skakanju u Holmenkolenu. U Norveškoj su prvobitne skakaonice bile kratke, dok je najduži skok koji je 1868. izveo Sondre Nordheim iznosio je 19 metara. Tokom godina, i dužina skokova i skakaonica su se povećavali, pa je 1910. godine najduži skok iznosio 45 metara, a izveo ga je Hansen. Godine 1914. Amundsen postavlja rekord od 54 metra, dok je 1933. godine Sigmund Rid izveo tada skok preskočivši neverovatnih 86 metara. Takmičenja u skijaškim skokovima održavaju se na različitim vrstama skakaonica:

- 90-metarska skakaonica sa osnovnom tačkom na 90 metara, uz mogućnost postizanja skokova do 110 metara u idealnim uslovima;
- 120-metarska skakaonica sa osnovnom tačkom između 115 i 145 metara;
- skijaška letaonica sa osnovnom tačkom koja prelazi 180 metara. Na svetu postoji samo pet ovakvih skakaonica: Vikersund, Oberstdorf, Kulm, Harahov i Planica, gde skakači mogu ostvariti udaljenosti do 240 metara. Među svetskim rekordima ističe se Finac Mati Nikenen, koji je više puta

obarao rekorde i skočio 191 metar u Planici. Takođe, prvi skakač koji je prešao granicu od 200 metara u Planici bio je Finac Toni Niemenen, dok je Norvežanin Bjoern Einar Romoren postigao dužinu od 239 metara 2005. godine. Aktuelni svetski rekord postavio je Austrijanac Stefan Kraft 2017. godine, iznoseći 253,5 metara. Na ženskoj sceni, rekord drži Austrijanka Daniela Iraschko, koja je prva i jedina skakačica koja je doletela do 200 metara, ostvarivši ovaj rezultat u Tauplicu.

10.2.4. Nordijska kombinacija

Nordijska kombinacija, kao što naziv govori, predstavlja kombinaciju disciplina skijaških skokova i skijaškog trčanja. Prvo takmičenje u ovoj disciplini organizovano je 1925. godine u tadašnjoj Čehoslovačkoj, dok je Jugoslavija prvi put bila domaćin 1930. godine u Bohinju. Staza za skijaško trčanje obuhvata dužinu od 15 kilometara, a minimalna udaljenost od kritične tačke skakaonice na kojoj se izvode skokovi iznosi 70 metara, pri čemu ta distanca može biti i veća.

Nordijska kombinacija je deo zvaničnog programa modernih Zimskih Olimpijskih igara. Na svetskim prvenstvima i olimpijskim takmičenjima, skokovi se izvode pre trčanja, dok se na ostalim takmičenjima redosledi mogu prilagođavati. Norvežani, Austrijanci i Nemci dominiraju u ovom sportu, sa više osvojenih medalja. Među najuspešnijim takmičarima od 1925. godine su Čehoslovak Otakar Nemecky, Norvežanin Hans Vinjarengen, Norvežanin Odbjorn Hagen, Nemac Roni Ackerman, a trenutno najbolji takmičar je Norvežanin Jarl Magnus Riber, koji se ističe kao nedostižan u ovoj disciplini.

10.2.5. Akrobatsko skijanje

Naziv ovog sporta može se interpretirati kao posvećenost istraživanju novih dimenzija u zimskim sportovima. U drugoj polovini XX veka, na američkim plažama i planinskim vrhovima, mladi su počeli da improvizuju koristeći bicikle, surf daske i skije za izvođenje raznih akrobatskih figura. Ovi pioniri, poznati kao "hotdogeri", uz različite ekstremne izazove i međusobne trke, stvorili su disciplinu poznatu kao "*akrobatsko skijanje*".

Jedan od prvih hotdogera, Bob Burns, patentirao je ovaj stil skijanja u Sunčanoj Dolini u Ajdahu početkom 1965. godine. Godine 1979. Međunarodna skijaška federacija priznala je akrobatsko skijanje kao deo svojih sportskih disciplina. Prvi Svetski kup u ovoj disciplini organizovan je 1980. godine, dok je 1986.

godine održano prvo svetsko prvenstvo u Francuskoj. U akrobatskom skijanju prvi put se takmičilo na modernim Zimskim Olimpijskim igrama u Lilehameru 1994. godine. *Akrobatsko skijanje* deli se na dve grane: *klasičnu*, koja uključuje tradicionalna takmičenja poput mogula i erija, i *novu granu poznatu kao "new school"*, koja obuhvata takmičenja poput halfpipe-a, big air-a, slopestyle-a i slobodnog skijanja na velikim padinama. Od domaćih sportista, posebno se ističe Igor Martinjak.

Tri osnovne discipline akrobatskog skijanja su skakanje, balet i slobodni stil, uz mogućnost kombinacije. Slobodni stil zahteva veliko znanje iz alpskog skijanja, s obzirom na to da se vozi po neravnom terenu. Staza za ovu disciplinu duga je 250 metara, dok je širina skijališta 20-30 metara, sa nagibom između 25 i 45 stepeni. Balet na skijama zahteva od skijaša izvrsno poznavanje akrobatskih elemenata, pravilnog skijanja po strmini i plesnih pokreta, pri čemu staza iznosi 250 metara u dužini i 50 metara u širini, s nagibom od 11 do 16 stepeni. Skakanje, kao najatraktivnija disciplina za publiku, uključuje izvođenje skokova s različitih skakaonica i nagiba, pri čemu se ocenjuju odskok, visina i izvođenje skoka, kao i doskok.

10.2.6. Snowboard

Snowboard može se opisati kao zimska aktivnost koja podrazumeva vožnju na dasci niz snežnu padinu. Ovaj sport je nastao u Sjedinjenim Američkim Državama, kada je 1965. godine inženjer Šerman Popen iz Maskigona u Mičigenu stvorio igračku za svoje ćerke. Povezivanjem dve skije konopcem na jednom kraju, omogućio je deci da stoje na dasci i skijaju nizbrdo. Popen je svoj izum nazvao "snarfer" (recesija reči sneg i surfer). Ova inovacija brzo je postala popularna među drugom decom, pa je Popen odlučio da pokaže svoj pronalazak Bransvik korporaciji, koja je tokom narednih deset godina prodala više od milion "snarfera". Među ključnim ličnostima u razvoju snowboardinga su Tom Sims i Džejk Barton Karpenter, koji su do kraja osamdesetih godina kreirali daske sa vezovima, kantama i zakrivljenim oblicima. Popen je organizovao i prvo takmičenje u snowboardu na popularnom skijalištu u Mičigenu, što je dodatno doprinelo globalnoj ekspanziji ovog sporta.

Postoje različiti stilovi vožnje u snowboardingu, a najistaknutiji su: *Freeride, Freestyle* i *Freecarve*. Freeride je stil koji obuhvata vožnju na raznim terenima i najčešće ga koriste početnici, koji preferiraju duže daske. Freecarve, poznat i kao alpine stil, karakteriše brzina, karving i trke, daske ovog stila su duže, krute

i uske. S druge strane, Freestyle, kao što ime sugeriše, namenjen je onima koji traže raznovrsnost u vožnji. Daske ovog stila imaju produžene repove i noseve, omogućavajući lakše manevrisanje i fokusirajući se na skakanje, klizanje niz railove i izvođenje trikova u halfpipe-ovim strukturama.

10.2.7. Brzo klizanje

Precizni podaci o trenutku kada je brzo klizanje izmišljeno nisu dostupni, no prema nekim izvorima, njegovi koreni datiraju više od milenijum unazad. *Brzo klizanj*e se prvobitno razvilo iz potrebe ljudi u Skandinaviji, severnoj Evropi i Holandiji tokom XIV veka, gde su pojedinci koristili đonove svojih cipela i na njih postavljali životinjske kosti kako bi brže prelazili zaleđene reke i jezera. Tokom XVI veka, klizanje se počelo praktikovati i kao oblik zabave i sportskih aktivnosti.

Škotski inovator iz 1592. godine dizajnirao je klizaljku sa gvozdenom oštricom, što je doprinelo popularizaciji ovog sporta, naročito brzog klizanja. Brzo klizanje je sport koji uključuje takmičenje sportista u postizanju što bržih vremena na unapred definisanim distancama klizeći po ledu.

Prvi klizački klub osnovan je 1642. godine u Edinburgu. Sredinom XIX veka, u Severnoj Americi je napravljena čelična oštrica za klizaljke, čime je klizanje postalo i rekreativni sport. Organizovana takmičenja počela su se odvijati u XIX veku, a danas je brzo klizanje deo redovnog programa modernih Zimskih Olimpijskih igara. Najuspešniji takmičari u ovom sportu potiču iz Holandije, gde je brzo klizanje izuzetno popularno. Takmičenja se održavaju na stazi dužine 400 metara.

10.2.8. Brzo klizanje na kratkim stazama

Brzo klizanje na kratkim stazama, poznato kao "*šort trak*", predstavlja jednu od disciplina brzog klizanja u kojoj takmičari nastupaju na kružnoj stazi dužine 111,12 metara. Ova staza se postavlja na standardnom hokejaškom terenu dimenzija 60 x 30 metara. U tipičnim takmičenjima učestvuje od 4 do 6 klizača, koji se nadmeću na udaljenostima od 500, 1000, 1500 i 3000 metara. Takođe se organizuju štafetna takmičenja, gde se žene takmiče na 3000 metara, dok se muškarci takmiče na 5000 metara.

10.2.9. Umetničko klizanje

Izradom prvih Halifaks klizaljki sredinom XIX veka označen je početak *umetničkog klizanja*. Prvi umetnički klizač, Englez Robert Džouns, u XVIII veku je objavio knjigu koja je detaljno opisivala različite figure na ledu. Međutim, značajniji napredak u definisanju zvaničnih formi klizanja i stilova dogodio se kasnije, 1860. godine, kada je Amerikanac Džekson Hejns imao ključnu ulogu. Umetničko klizanje je sport koji je uključen u redovan program Zimskih olimpijskih igara, gde se pojedinci, parovi ili grupe takmiče u izvođenju skokova, pirueta i drugih pokreta na ledu, često uz muzičku podršku.

Među najistaknutijim sportistima u istoriji umetničkog klizanja su: Sonja Heni, Dik Baton, Džin Vestvud, Lorens Demi, kao i ruski dvojac Jelena Beržnaja i Anton Siharulidze. Midori Ito je 1990. godine postala prva klizačica koja je izvela trostruki aksel, dok je Kanađanin Kurt Brauning bio prvi muškarac koji je uspeo da izvede četvorostruki okret. Većina vrhunskih takmičara u umetničkom klizanju potiče iz Rusije i Sjedinjenih Američkih Država. Disciplinski segmenti umetničkog klizanja uključuju: pojedinačno klizanje, sportske parove (muškarac i žena) i plesne parove (muškarac i žena). Dodatne sportske discipline koje koriste elemente umetničkog klizanja uključuju: sinhrono klizanje, takmičenja u obaveznim figurama, klizačku disciplinu, teatar na ledu, adađo klizanje, posebne elemente i akrobatsko klizanje.

10.2.10. Biatlon

Biatlon je zimski sport koji je uvršten u stalni program modernih Zimskih Olimpijskih igara, a predstavlja jedinstvenu kombinaciju skijaškog trčanja (poznatijeg kao "cross-country") i gađanja iz puške. Ovaj sport potiče iz Norveške, gde su se razvijale vojne veštine norveških vojnika. Prvo zvanično zabeleženo takmičenje odigralo se 1767. godine između graničnih patrola. Pojam "vojnička patrola" uveden je kao kombinacija skijaškog trčanja i streljaštva na prvim takmičenjima. Prva biatlonska trka zabeležena je 1912. godine u Norveškoj, dok je biatlon kao disciplina demonstriran na Zimskim olimpijskim igrama 1924. godine. Iako je bio predstavljan na Igrama 1928., 1936. i 1948. godine, nije dobio status olimpijskog sporta zbog određenih nejasnoća u pravilima. Tek u kasnim 1950-im, biatlon je postao sve popularniji u Švedskoj i Rusiji, što je dovelo do njegovog vraćanja u program Igara, čime je postao jedan od najomiljenijih sportova, naročito u štafetama. Od 1960. godine na Igrama u Skvo Valiju postao je stalni sport.

U 1992. godini na Igrama u Albertvilu, žene su prvi put imale priliku da se takmiče u biatlonu. Disciplina biatlona uključuje:

- *Pojedinačno takmičenje*, kojim se trči 20 kilometara (15 kilometara za žene), pri čemu takmičar gađa 20 meta naizmenično u ležećem i stojećem stavu.
- *Sprint*, koji se sastoji od trke duge 10 kilometara za muškarce i 7,5 kilometara za žene; takmičari gađaju ukupno 10 meta, pri čemu promašaj podrazumeva trčanje kaznenog kruga od 150 metara.
- *Potera*, gde takmičari startuju prema plasmanu iz prethodnog sprinta, a pobednik je onaj koji prvi pređe ciljnu liniju. Staza je duga 12,5 kilometara za muškarce i 10 kilometara za žene, uz četiri gađanja, dva iz ležećeg i dva iz stojećeg stava, pri čemu se za svaki promašaj trči dodatni kazneni krug od 150 metara.
- *Masovni sport*, u ovoj disciplini svi učesnici startuju simultano. Staza ima dužinu od 15 kilometara za muškarce, dok žene trče 12,5 kilometara. Takmičenje obuhvata četiri pucanja: prva dva gađanja se izvode u ležećem položaju, a preostala dva u stojećem. Za svaki promašaj, takmičari su obavezni da pretrče kazneni krug dugačak 150 metara.
- *Štafeta*, ova disciplina se sastoji od četiri takmičara, pri čemu svaki od njih trči po 7,5 kilometara za muškarce (6 kilometara za žene). Pucanja ima dva, od kojih se jedno u ležećem, a drugo u stojećem položaju. Tokom svakog gađanja, takmičar ima na raspolaganju osam metaka, od kojih pet priprema u šanžer, a preostala tri moraju biti dodatno učitana. U slučaju promašaja, svaki takmičar mora pretrčati kazneni krug od 150 metara za svaku promašenu metu.
- *Mešovita štafeta*, ova novija disciplina biatlona sastoji se od ekipe koja se sastoji od dve žene i dva muškarca. Prvo trče žene, a zatim muškarci, pri čemu svaki takmičar trči po 6 kilometara. Pravila se ne razlikuju od onih u prethodnim štafetama.
- *Tim (ukinjena disciplina)*, ova disciplina, koja je ukinuta 2004. godine u Svetskom kupu, obuhvatala je timove od četiri takmičara koji započinju trku istovremeno. Dva člana gađaju metu iz ležećeg položaja, dok druga dva gađaju iz stojećeg. U slučaju promašaja, drugi članovi koji ne pucaju određuju kaznene krugove od 150 metara. Tim mora istovremeno ući u gađalište, a između članova ne sme biti razmaka većeg od 15 sekundi prilikom prelaska ciljne linije, inače se dodaje kazneni minut na ukupno vreme.

- *Istaknuti biatlonci*, među najboljim biatloncima u istoriji su Šveđanin Klas Lestander, Norvežanin Magnar Solberg, Norvežanin Ole Ejnar Bjerndalen, Francuz Marten Furkad, te od žena, Ruskinja Olga Piljeva, Nemica Kati Vilhelm, Slovakinja Anastasija Kuzmina i Beloruskinja Darja Domračeva.

Nemačka je zabeležila najveći broj medalja na Olimpijskim igrama u biatlonu, sa ukupno 52 medalje. Norveška se nalazi na drugom mestu sa 41 medaljom, dok Rusija zauzima treće mesto sa 24 medalje.

10.2.11. Bob

Bob je postao standardna disciplina na modernim Zimskim Oigrama od prvih takmičenja 1924. godine u Šamoniju. Prva demonstracija bob sporta održana je u Švajcarskoj krajem XIX veka. Što se tiče disciplina unutar bob sporta, četvorosed je prvi put predstavljen na Igrama u Šamoniju 1924. godine, dok je dvosed uveden na Igre 1932. godine u Lejk Plesidu. Bob nije bio deo programa na Igrama u Skvo Valiju 1960. godine. Žene su prvi put učestvovale u takmičenju u bob dvosedu na Igrama 2002. godine u Solt Lejk Sitiju. Ovaj sport je izuzetno brz, sa mogućnošću dostizanja brzine do 150 kilometara na čas, dok je svetski rekord u brzini postavljen na 201 kilometar na čas. Vožnja boba se odvija na stazi od betona prekrivene ledom, čija dužina iznosi između 1200 i 1300 metara. Postoji i disciplina za jednog vozača, poznata kao monbob, u kojoj se takmiče žene, a koja je uvedena na Igre 2022. godine u Pekingu.

Nemačka prednjači među najuspešnijim zemljama u bob sportovima, sa 40 osvojenih medalja, dok Švajcarska ima 30 medalja, a Sjedinjene Američke Države su na trećem mestu sa 20 osvojenih medalja u konkurenciji muških i ženskih bob dvoseda i četvoroseda.

10.2.12. Skeleton

Skeleton je zimski olimpijski sport u kojem takmičar prolazi zaleđenom stazom ležeći na stomaku, s glavom napred, koristeći sanke, i nastoji ostvariti što kraće vreme. U ovom sportu postoje samo pojedinačne discipline za muške i ženske takmičare. Skeleton je prvi put uveden na Olimpijskim igrama 1928. i 1948. godine u Sent Moricu, ali je potom uklonjen iz programa Olimpijskih igara zbog velike popularnosti boba i sankanja. Ponovo se vratio na Olimpijske igre 2002. godine u Solt Lejk Sitiju, i od tada je stalno prisutan na ovom takmičenju.

Neki od najistaknutijih sportista koji su osvojili zlatne olimpijske medalje u skeletonu uključuju: Amerikanca Dženisona Hitona, Italijana Nina Bibiju, Amerikanca Džimija Šeju, Kanađane Dafa Gibsona i Džona Montgomerija, Rusa Aleksandra Tretjakova, kao i Korejanca Jun Sun-Bina. Što se tiče ženskog takmičenja, medalje su osvojile Amerikanka Tristan Gejl, Švajcarkinja Maja Pederson Bjeri, te dve šampionke iz Ujedinjenog Kraljevstva, Ejmi Vilijams i Lizi Janorld.

U pogledu medalja, najuspešnija zemlja u muškoj i ženskoj konkurenciji su Sjedinjene Američke Države, sa ukupno 8 osvojenih medalja, zatim slede Kanada sa 4 medalje, dok je na trećem mestu Rusija sa 3 osvojene medalje.

10.2.13. Sankanje

Sankanje predstavlja jedan od najstarijih zimskih sportova. Istorijski zapisi ukazuju da je ova aktivnost počela da se razvija kao sport još u XVI veku, dok su prva takmičenja organizovana tek u XIX veku. Tokom ovog perioda, britanski turisti su izvodili impresivne izvedbe na zavejanim stazama Alpa. Godine 1882. američki i britanski entuzijasti zimskih sportova sagradili su prvi tobogan za sankanje u Davosu. U sankanju, za razliku od skeletona, takmičari leže na leđima sa nogama okrenutim napred, a cilj je preći stazu što brže moguće. Najveća brzina zabeležena u ovom sportu iznosi 154 kilometra na čas, a dostigao ju je austrijski takmičar Manuel Pfister na stazi u Kanadi. Sankanje je prvi put ušlo u zvanični program modernih Zimskih Olimpijskih igara 1928. godine u Sent Moricu, ali je izbačeno 1948. godine. Sport se vratio na Zimske igre 2002. godine, kada su se počeli takmičiti i muškarci i žene. Dominacijom u ovom sportu ističu se Nemci, a odmah za njima slede Amerikanci i Austrijanci.

10.2.14. Hokej na ledu

Hokej na ledu predstavlja timski sport koji se odigrava na prirodnim ili veštačkim ledenim površinama. U ovom sportu takmiče se dve ekipe, svaka sa po šest igrača, uključujući jednog golmana. Igrači se kreću po ledenom terenu uz pomoć klizaljki, koristeći štapove za vođenje, dodavanje i udaranje pak-a, koji je specijalna hokejaška lopta. Svi igrači su zaštićeni specijalnom opremom, uključujući kacige, što je od suštinskog značaja zbog visokih brzina koje mogu dostići, čak do 40 kilometara na čas. Zbog svoje dinamične i brze prirode, hokej na ledu se smatra jednim od najbržih i najuzbudljivijih timskih sportova. Poreklo hokeja na ledu nije precizno utvrđeno, ali se veruje da je inspiraciju pronašao u

drevnim igrama severne Evrope, kao što je pomenuto u prethodnim odeljcima. Na Britanskim ostrvima postojale su razne prethodne igre, koje su se igrale udarajući različite predmete štapovima. U Irskoj je postojala igra poznata kao "hurling", dok su u Škotskoj igrani "šinti". Evropski doseljenici su ovu igru doneli u Kanadu, gde su je prilagodili zimskim klimatskim uslovima. Britanski vojnici su prvo igrali na zaleđenim jezerima i rekama, tako što su na svoje cipele postavljali oštrice, čime su obezbeđivali bolje kretanje po ledu.

Tokom XIX veka, hokej je postao popularan u različitim gradovima Kanade, posebno tokom zimskih meseci kada su reke i jezera bila zaleđena, a tadašnja pravila igre su bila neformalna, a igra se naziva "šini". Prvi značajan datum u razvoju modernog hokeja na ledu je 3. mart 1875. godine, kada je u Montrealu odigrana prva utakmica u zatvorenom prostoru, kojoj su prisustvovala dva tima od po devet igrača. U cilju zaštite publike, umesto lopte korišćena je drvena pločica, a kao golovi postavljena su dva vertikalna stuba razmaknuta 180 centimetara. Trajanje utakmice bilo je 60 minuta. Glavni organizator ovog događaja bio je kanadski advokat Džejms Krejton, uz podršku studenata sa Univerziteta Makgil. Dve godine kasnije, 1877. godine, Krejton i nekoliko studenata su formulisali poznatih sedam osnovnih pravila hokeja, koja su bila slična pravilima hokeja na travi. U narednim decenijama, hokej je postao sve popularniji i proširio se u Evropu. Prva evropska utakmica odigrana je 1885. godine u Sent Moricu, Švajcarska, između Univerziteta Oksford i Kembridža. Prva utakmica u Sjedinjenim Američkim Državama odigrana je 1893. godine između univerziteta Jejl i Džons. U Jugoslaviji, prvo predavanje o promociji hokeja na ledu održano je 1894. godine u Zagrebu, dok se u Srbiji hokej počeo igrati 1903. godine. Kraljevina Srbija postala je deo Međunarodnog hokejaškog saveza 1911. godine, a prvo klizalište u Beogradu izgrađeno je 1936. godine na Tašmajdanu. Hokej na ledu je prvi put uvršten u program Olimpijskih igara 1920. godine u Antverpenu, a od 1924. godine je stalna disciplina na ovim igrama. U ženskoj konkurenciji, hokej je debitovao na Igrama 1998. godine u Naganu, kada su prvi put nastupili i profesionalni igrači. Poznata NHL liga takođe je značajan deo hokeja na ledu.

Najuspešnija zemlja u istoriji Olimpijskih igara u hokeju na ledu je Kanada, sa 23 osvojene medalje (14 zlatnih, 6 srebrnih i 3 bronzane). Sledi bivši SSSR – Rusija – Ujedinjeni tim sa 13 medalja (9 zlatnih, 2 srebrnih i 2 bronzane), a na trećem mestu je Sjedinjene Američke Države sa 18 medalja (4 zlatne, 12 srebrnih i 2 bronzane).

10.2.15. Karling

Karling je zimski olimpijski sport koji je prvi put uveden na modernim Zimskim Olimpijskim igrama 1924. godine u Šamoniju, a nakon duže pauze ponovo je uvršten u program Igara 1998. godine u Naganu. Ovaj sport obuhvata takmičenja između dve ekipe, svaka sa po četiri člana, koji koriste četke i metle kako bi po osam kamenih kugli pozicionirali što bliže precizno označenim kružnim površinama. Prva zvanična pravila karlinga objavio je Dudingson 1813. godine. Najstariji poznati karling klub, Veliki Kaledonski Karling Klub, osnovan je u Škotskoj 1838. godine i uspostavio je standardizovanu opremu i pravila igre. Postoje dokazi o postojanju karlinga u Škotskoj iz XVI veka, posebno na dva kamena u Danblanu koja su otkrivena nakon isušivanja starog močvara, na kojima je prikazana godina 1511. Kamen koji se koristi u karlingu teži 20 kilograma i izrađen je od granita. Najuspešnije nacije u karlingu su Velika Britanija, Švedska i Kanada.

10.3. OLIMPIJSKI POKRET U SRBIJI

Olimpijski pokret u Srbiji započeo je osnivanjem Olimpijskog komiteta 23. februara 1910. godine u Beogradu, pod nazivom ˝Srpski olimpijski klub˝. Srbija je zvanično postala član Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) 1912. godine. Naš kapetan Svetomir Đukić bio je primljen u MOK i ostao je aktivan do 1948. godine. Treba napomenuti da bi Srbija verovatno bila primljena u MOK i ranije, da nije bilo balkanskih ratova. Nakon formiranja nove države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, osnovan je Jugoslovenski olimpijski komitet. Tokom osnivačke skupštine održane u Zagrebu, dr Franjo Bučar izabran je za predsednika, dok su major Svetomir Đukić i dr Č. Žižek postali potpredsednici. Svetomir Đukić je 18. avgusta 1920. godine u Antverpenu predstavljao Olimpijski komitet Srbije, a tada ga je MOK priznao kao glavnog delegata Jugoslovenskog olimpijskog odbora. Srpski olimpijski komitet je nastavio s radom unutar Jugoslovenskog olimpijskog komiteta, koji je 1927. godine zvanično postao Jugoslovenski olimpijski komitet. U tom periodu, sedište komiteta je ponovno premešteno iz Zagreba u Beograd. Naziv Jugoslovenski olimpijski komitet zadržao se sve do 2003. godine, kada je promenjen u Olimpijski komitet Srbije i Crne Gore. Tri godine kasnije, nakon što se Crna Gora osamostalila 8. juna 2006. godine, naziv je konačno promenjen u Olimpijski komitet Srbije.

ISTORIJAT I RAZVOJ LETNJIH I ZIMSKIH PARAOLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA

11

11. ISTORIJAT I RAZVOJ LETNJIH I ZIMSKIH PARAOLIMPIJSKIH IGARA I SPORTOVA

11.1. LETNJE PARAOLIMPIJSKE IGRE ISTORIJAT I RAZVOJ

Istorija sporta osoba sa invaliditetom, počela je kada je dr Ludvig Gutman, medicinski direktor u bolnici Stouk Mandevil i jedan od najvećih stručnjaka za oštećenja kičme, stvorio prve sportove za osobe sa invaliditetom kao i prva takmičenja koja su bila 1944. godine. Iz tog takmičenja su kasnije nastale Paraolimpijske igre.

Da bi se ispričala bilo kakva istorija osoba sa invaliditetom, prvo se mora priznati da je ˝invaliditet˝ istorijski konstituisana i duboko osporena kategorija ogromne raznolikosti. Reći da je ˝invaliditet˝ istorijski konstituisan znači tvrditi da način na koji imenujemo, kategorišemo, razumemo i samoidentifikujemo oko onoga što bi zapadnjaci sada nazvali invalidnošću, se veoma razlikovalo u različitim kulturama i kroz istorijske periode. Zaista, brojni autohtoni i antikolonijalni aktivisti i naučnici su tvrdili da savremeni koncepti invaliditeta kao patologije nisu postojali unutar njihove kulture pre kolonizacije.

Prvi istorijski zapis koji imamo o invalidnosti ili sportu je u sportu gluvih je fudbalski (fudbalski) klub gluvih Glazgov koji je formiran 1871. godine. Usledili su i brojni drugi sportski klubovi gluvih, uključujući Berlinsko gimnastičko udruženje gluvih, koje je bilo domaćin gimnastike, kuglanja i šaha takmičenja iz 1888. godine. Pariski klub za gluve bicikliste počeo je 1899. godine. Gallaudetan Američki univerzitet za gluve i nagluve studente, prvi put je učestvovao u međukolegijskoj atletici 1883. godine. Zajednice gluvih su bile prve koje su stvorile strukturirani sport verovatno zato što su i obrasci porodičnog nasleđivanja i odvojeno školovanje gluvih stvorili jake jezičke, kulturne i društvene tradicije koje su se prenosile kroz generacije često unutar snažno povezane, samoupravne zajednice sa jakim aktivističkim tradicijama. Neke od klubova u Berlinu u početku su vodili advokati koji nisu gluvi, nastavnici ili lekari. Međutim, od početka do sredine XX veka mnoge gluve i „tihe“ sportske klubove, takmičenja i lige vodili su gluvi lideri. Artur Kruger je, na primer, bio uspešan gluvi sportista u Gallaudetu koji je nastavio da organizuje regionalne sportske lige gluvih i nacionalne sportskih timova gluvih u Sjedinjenim Državama sredinom XX veka.

Najvažnije, Eugene Rubens-Alkais je bio iskusan gluvi biciklista i vođa francuske federacije gluvih sportova. Godine 1924. sarađivao je sa gluvim sportistom Antoanom Dresom iz Belgije kako bi bio domaćin prvog međunarodnog takmičenja igara za gluve u Parizu. Događaj je okupio skoro 150 evropskih gluvih sportista. Te 1924. godine se osnovao međunarodni komitet za sport gluvih (CISS). Olimpijske igre gluvih se od tada održavaju svake četvrte godine. Slični oblici sportova specifičnih za osobe s invaliditetom pojavili su se u školama za slepe u početkom XX veka.

U školi Overbrook u Pensilvaniji za slepe učenike, igrao se takmičarski bejzbol, fudbal, gimnastika i atletika od 1909. godine. Fudbal za slepe datira iz španskih školskih igrališta 1920-ih godina, dok se Verzija 5 fudbala za slepe koja se igrala na Paraolimpijskim igrama pojavila se u Brazilu 1960-ih godina. Golbol je jedinstven sport razvijen specijalno za sportiste sa oštećenjem vida, kreiran je 1946. godine od strane Austrijanca Hanca Lorencena i Nemca Sepa Rajndla koji su to izmislili zbog rehabilitacije povređenih veterana Drugog svetskog rata. Iako se slepi sport praktikovao u brojnim zemlje od početka XX veka, Međunarodna federacija za slepe sportove osnovana tek 1981. godine.

Prvi zabeleženi međunarodni događaj za sportiste sa fizičkim invaliditetom bila je ˝Olimpijada cripples˝ održana u Sjedinjenim Državama 1911. godine. Epidemije poliomijelitisa s početka XX veka kao i dva svetska rata značajno povećao broj mladih sa smetnjama u kretanju, kao i ratnih invalida, a njihov oporavak na bolničkim odeljenjima je bio takav gde bi se mogle razvijati i praktikovati zajedničke sportske aktivnosti. Britanski vojnici sa amputacijama, na primer, bavili su se biciklizmom i veslanjem u rehabilitacionim bolnicama tokom Prvog svetskog rata. Prve zabeležene ˝igre u kolicima˝ održane su u Kraljevskoj zvezdi i Garter dom u Richmondu, Surrei, 1923. godine, uključujući kuglanje i trke u invalidskim kolicima između pacijenata sa povredama kičmene moždine i medicinskog osoblja.

Košarku u invalidskim kolicima izmislili su i u velikoj meri vodili povređeni američki veterani sa povredama kičmene moždine i amputacijama udova, prvo u rehabilitacionim bolnicama 1945. godine, zatim preko nacionalne lige u 1949. godine. Prvo kanadsko višesportsko takmičenje za pacijente sa fizičkim oštećenjima bilo je održano 1947. godine u bolnici Deer Lodge u Manitobi, nakon čega su početkom 1950-ih godina usledili formalni programi košarke i skijanja u invalidskim kolicima, u kojima je poznato da su preživeli od dečje paralize učestvovali, a ponekad i vodili i organizovali takva takmičenja. Preživeli od dečje paralize su se samoorganizovali, rekreirali na nacionalnom nivou. Osnivali su se brojni klubovi širom Južne Amerike tokom 1950-ih i 1960-ih godina.

Jedan od poznatijih klubova The Cororacion Argentina de Discapacitados je formiran 1956. godine i igrao je značajnu ulogu u argentinskom pokretu za prava invalida osamdesetih godina XX veka. U tom širem kontekstu nastali su sportski programi i takmičenja u Stouku u bolnici Mandeville za osobe sa povredom kičmene moždine u Ujedinjenom Kraljevstvu. Neki istorijski zapisi sugerišu da je medicinski direktor dr *Ludvig Gutman* (1899-1980), prvi došao na ideju za takmičenja nakon što je video ratne veterane u njegovoj bolnici kako igraju niz sportova koje su organizovali i koje su prilagodili njima. Nakon četiri godine mandata sporta za rehabilitaciju, Gutman je organizovao prve godišnje Stouk Mandevil igre 1944. godine na kojima se 16 ratnih veterana sa povredama kičmene moždine takmičilo u nekoliko sportskih aktivnosti koje su se održavale istovremeno sa Olimpijskim igrama u Londonu 1948. godine.

Godine 1960. igre su premeštene u Rim gde su se koristili isti objekti za takmičenje kao i na Olimpijskim igrama. Iste godine, Gutman je osnovao i predsedavao međunarodnom federacijom igara Stouk Mandevil (ISMGF), sa mandatom da upravlja sportom za sve one sa ˝paraplegijom˝ širom sveta.

Gutman se žestoko borio da obezbedi igre Stouka, svoju federaciju i rane Paraolimpijske igre su ostale isključivo za one sa povredom kičmene moždine. Borački savez se 1961. godine zalagao za stvaranje međunarodne organizacije za podršku ratnih veterana sa drugim uobičajenim ratnim povredama, pre svega amputacijama i oštećenjem vida. Kao odgovor, osnovana je međunarodna sportska organizacija invalida (ISOD). 1964. godine. Dr Gutman je bio predsednik ISOD-a između 1968. i 1979. godine. Istovremeno sa rehabilitacionim aktivnostima razvijao se sport kako bi se podržao ratne veterane. Uprkos nauci koja stoji iza eugenike temeljito razotkriveni 1930-ih godina. Tek 1966. godine, neki istraživači su uzeli ozbiljno mogućnost da fizička aktivnost i sport mogu imati koristi za osobe sa dijagnostikovanim intelektualnim invaliditetom. Kanadski istraživač, dr Frank Hejden, bio je značajan lider u ovom istraživanju. Junis Kenedi Šrajver, koja je imala sestru koja bila institucionalizovana i na kraju lobotomizovana. Ona je angažovala dr Hejden, a njena porodična fondacija je finansijski podržala prvu Specijalnu olimpijadu takmičenje 1968. godine u Čikagu, uključujući i Special Olimpics, Inc. iste godine Ljudi sa cerebralnom paralizom (CP), kao i različitim urođenim i razvojnim stanjima koja utiču na mobilnost, često su iskusili slične istorije institucionalizacije i zanemarivanje kao oni sa intelektualnim invaliditetom. Organizovani sportski programi za sportiste sa cerebralnom paralizom, prvi put su dokumentovani 1960-ih godina u Velikoj Britaniji, nastali iz Tonbridge's segregated school. telo ˝The Cerebral˝ međunarodno udruženje za sport i rekreaciju paralize (CPISRA) – osnovano 1969. godine. Svoje prve međunarodne

igre za sportiste sa smetnjama u kretanju koji obično nisu rezultat ratnih povreda, poput onih sa niskim rastom, urođenim udovima - razlika, komplikacije nakon poliomijelitisa, mišićna distrofija ili Osteogenesis imperfecta.

Sve te međuarodne igre su bile i pod upravom Međunarodne sportske organizacije invalida u kasnih 1970-ih godina, grupisanih u kategoriju koja se zvanično zove ″les autres″ (francuski izraz za ″ostali″). U okviru međunarodne sportske kulture osoba sa invaliditetom broj ovih zajednica nastavlja da vodi nacionalna i međunarodna prvenstva koja će u potpunosti proslaviti širinu sportista u njihovim kategorijama oštećenja (npr. CP Svetske igre, Svetske igre patuljaka). Do kasnih 1960-ih godina, rane verzije Specijalne olimpijade, olimpijade gluvih i paralnih igara bile su brzorastuća međunarodna takmičenja sa značajnim vezama sa olimpijskim igrama. ″Deaflympics″ (ranije međunarodne ″tihe igre″ i svetske ″Silent Games″) je bilo prvo takmičenje od njih koje se razvilo i prvo takmičenje koje je zvanično priznao međunarodni olimpijski komitet, 1955. godine. Tokom svoje 95-godišnje istorije, proširilo se na 113 zemalja, da budu domaćini letnjih i zimskih igara sa stotinama sportista i da podržava 24 letnja sporta i 5 zimskih sportova. Specijalna Olimpijada je pokazala najbrži rast u broju učesnika iz godfine u godinu. U okviru a decenije prvih lgara, hvalili su se Letnjim igrama sa 3500 sportista, velikom publikom i mejnstrim televizijsko pokrivanje.

Do kraja 1980-ih godina, stekli su zvanične priznanje od međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK), a izradli su u umnogome američki fenomen na međunarodni događaj, koji predstavlja preko 50 zemalja. Značajni pomaci tokom 1990-ih i ranih 2000-ih godina uključuju programe za povećanje uloge bivših sportisti u sudijskom i organizacionom rukovodstvu, kao i dodatak integrisanih programe u kojima pored onih sa dijagnozama učestvuju i sportisti bez invaliditeta. Osnovni fokus Specijalne Olimpijade na učešću, zdravlju i smanjenju stigme je ostao konstantan tokom prvih pet decenija, što dovodi do naglaska na lokalnom i regionalnom godišnja takmičenja uporedo sa njihovim velikim četvorogodišnjim događajima. Na kraju krajeva, Specijalne Olimpijske igre su imale preko 5,3 miliona članova sportista koji su učestvovali u preko 100000 različitih takmičenja u više od 165 zemalja. Njihove Letnje igre 2015. godine ugostile su preko 6200 sportista iz 165 zemalja koji se bave 25 različitih sportova.

Paraolimpijske igre su pretrpele značajne promene i izazove od svog prvog četvorogodišnjeg događaja 1960. godine u Rimu, gde je učestvovalo 400 takmičara iz 22 zemlje. Na drugim paraolimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine učestvovalo je takođe 370 takmičara iz 22 zemlje. Međutim na četvrtim igrama održanih u Hajdelbergu u Zapadnoj Nemačkoj učestvovalo je čak 1000 takmičara

iz 43 zemlje, uključujući promenu sa rehabilitacije na elitni sport, kao i skoro stalna promena njihovog imena do 1988. godine (npr. ˝Toronto Olimpijada˝, ˝Olimpijske igre za Invalide˝, ˝Svetske igre u invalidskim kolicima˝). Ludvig Gutman se decenijama žestoko borio odbio je da dozvoli učešće bilo kome osim onih sa povredom kičmene moždine. Uprkos tome što je Gutman vodio Međunarodnu sportsku organizaciju invalida od kasnih 1960-ih, tek 1976. godine, 30 godina nakon prvih Stouk igara, sportisti sa amputacijama i oštećenjima vida su se uveli u Paraolimpijske igre.

Slepi sportisti su, međutim, uvek bili samo marginalno uključeni tokom većine narednih 30 godina (npr. nema brajeve azbuke na medaljama, nisu izabrani za olimpijske demonstracije), što je dovelo do toga da Međunarodna asocijacija slepih sportova u više navrata zapreti da će napustiti Paraolimpijske igre, i da pokuša da ubedi finansijere Paraolimpijskih igara da ukinu svoje finansiranje. Ne bez značajnog unutrašnjeg neslaganja, Paraolimpijske igre su dodale sport za sportiste sa cerebralnom paralizom u Paraolimpijske igre 1980. godine. Slično slepim sportistima, sportisti sa cerebralnom paralizom često su se našli kao marginalizovani unutar paraolimpijskog pokreta, uključujući i izbegavanje olimpijskih demonstracionih sportova, jer su njihovi događaji otkazani ili spojeni, i sveukupno se tretiraju kao manje vredni, atletski i tržišno od svojih kolega sa amputacijama i koji su u invalidskim kolicima.

Početkom 1980-ih, MOK je počeo da koristi i pretnju pravnom akcijom oko upotrebe Terminologija u stilu Olimpijskih igara i obećanje osnovnog finansiranja kako bi se prinudila ova tri međunarodna sportska pokreta da postanu jedno. Ovo je dovelo do četiri međunarodne sportske organizacije invalida, i to: Međunarodnafederacija igara Stouk Mandeville, Međunarodna sportska organizacija invalida, Međunarodno udruženje za slepe sportove i Međunarodno udruženje za sport i rekreaciju cerebralne paralize, osnuju Međunarodni Koordinacioni komitet svetskih sportskih organizacija invalida (ICC) 1982. godine. Zbog stalnog pritiska MOK-a, Međunarodni komitet za sport gluvih pridružio se Međunarodnom krivičnom sudu 1985. godine. Međunarodni krivični sud je godinama odbijao da podrži gluve učesnike Paraolimpijskih igara i zadržao mnogo važnih glasova za svoja četiri člana osnivača. Međunarodna sportska organizacija invalida (ISOD) je donela odluku da se Paraolimpijske igre ne održavaju više kao zasebne priredbe već u sklopu Olimpijskih igara. Prve takve igre održane su u Torontu 1976. godine i tu je učestvovalo 1000 takmičara iz 38 zemalja.

Organizacijom Paraolimpijskih igara se u periodu od 1984. do 1989. godine bavio Internacionalni koordinacioni komitet (ICC). Od 1989. godine Nacionalni paraolimpijski komiteti su udruženi u Međunarodni paraolimpijski komitet (IPC) koji se nalazi u Bonu u Nemačkoj.

Međunarodni komitet za sport za gluve ostao je sa sportskom organizacijom invalida. 1989. godine, konačno napuštajući organizaciju 1995. godine je Internacionalni ili Međunarodni paraolimpijski komitet je odlučio da omogući negluvim članovima da govore i glasaju u ime sporta gluvih. Međunarodni komitet za sport gluvih nastavlja da održava i Letnje i Zimske Olimpijske igre gluvih, i nastavlja da daje prioritet gluvom liderstvu u svom konstituisanju i upravljanju.

Paraolimpijski pokret utemeljen je u Srbiji 1944. godine a od Olimpijskih igara u Rimu 1960. godine pa do danas. Kod nas se prva organizacija koja se bavila sportom osoba sa invaliditetom bila Savez za sport i rekreaciju invalida Jugoslavije (SSRIJ). Osnovni zadatak tog pokreta bio je da podstiče i pomaže psihofizičku rehabilitaciju osoba sa invaliditetom. Prema podacima u Jugoslaviji je 1988. godine postojalo 142 sportsko - rekreativne organizacije pri kojima se 41000 osoba sa invaliditetom bavila sportom. Takođe tada je bilo 7 sportsko - rekreativnih organizacija gluvih i gluvonemih sa 807 članova. Prvi put je ekipa koja je sasta-vljena od 21 paraplegičara iz bivše Jugoslavije učestvovala je na četvrtim Paraolimpijskim igrama 1976. godine u Hajdelbergu. Paraolimpijski komitet Srbije je osnovan 1999. godine. Naši paraolimpijci osvojili su ukupno 80 medalja. Od naših paraolimpijaca treba pomenuti Radomira Stamenkovića koji je u plivanju osvojio tri prva mesta, na tri utastopna takmičenja na Igrama 1954, 1955 i 1956. godine, zatim Petar Sitar koji je osvojio zlatnu paraolimpijsku medalju u sprintu na 60 metara, Milka Milinković koja je osvojila srebrnu paraolimpijsku medalju u sprintu na 60 metara i u bacanju koplja bronzanu paraolimpijsku medalju. Jožo Okoren je osvojio u bacanju diska bronzanu paraolimpijsku medalju. Prve Zimske Paraolimpijske igre održane su 1976. godine u Švedskoj.

11.2. LETNJI PARAOLIMPIJSKI SPORTOVI – ISTORIJAT I RAZVOJ

11.2.1. Para atletika

Para atletika (Slika 64) se na Paraolimpijskim igrama ističe kao najmasovniji i najpopularniji sport, kao i atletika na Olimpijskim igrama. Od svog uvođenja na prvih Paraolimpijskih igara u Rimu 1960. godine, para atletika se neprekidno uključuje u redovni program ovih Igara. Na takmičenjima u paraolimpijskoj atletici učestvuju muški i ženski takmičari, koji su raspoređeni u specifične klase prema prirodi svojih invaliditeta. Pravila takmičenja postavila je Međunarodna atletska federacija (IAAF), a formati su prilagođeni potrebama osoba sa invaliditetom.

Slika 64. Para atletičar

Bacački rekviziti su povoljnije težine, dok slepi i slabovidi takmičari trče uz pomoć vodiča, koristeći po dve staze. U trkama dužim od 400 metara, ovi takmičari mogu imati čak i dva vodiča, pri čemu je dozvoljena jedna zamena. Takmičari iz određenih klasa moraju nositi proteze prilikom trka, dok je za sportiste sa amputacijama u ostalim klasama nošenje proteza opcionalno. Osobe koje se takmiče u kolicima moraju upotrebljavati kolica koja ispunjavaju posebne standarde, a ona su podložna ispitivanju pre i posle trke. Takođe, takmičari u kolicima koji se bave bacanjem koriste fiksirane klupe, koje je moguće podesiti samo jednom tokom takmičenja. Više od 120 zemalja širom sveta aktivno učestvuje u paraolimpijskoj atletici, a glavno upravljačko telo za ova takmičenja je Međunarodni paraolimpijski atletski komitet. Na Paraolimpijskim igrama u Londonu 2012. godine, učešće je uzelo 1100 para atletičara.

11.2.2. Para streljaštvo

Para streljaštvo prvi put je uključeno u program Paraolimpijskih igara 1976. godine u Torontu. Postoje dve glavne kategorije disciplina: streljaštvo u stojećem stavu i streljaštvo u kolicima. Takmičenja se održavaju u muškoj, ženskoj i mešovitoj konkurenciji. Takođe, postoje i timska takmičenja, iako ona još nisu deo zvaničnog programa Paraolimpijskih igara. Gađanja se izvode koristeći malokalibarske ili vazdušne puške i pištolje, pri čemu su mete postavljene na udaljenostima od 10, 25 i 50 metara. Na takmičenjima se primenjuju izmenjena pravila koja su posebno prilagođena za para sportiste od strane Međunarodne svetske streljačke federacije (ISSF). Glavna organizacija koja upravlja streljaštvom u okviru Međunarodnog paraolimpijskog komiteta (IPC) je Međunarodni streljački paraolimpijski komitet. Paraolimpijsko streljaštvo praktikuje se u otprilike 60 zemalja. Na Paraolimpijskim igrama u Londonu 2012. godine, u ovom sportu je učestvovalo 140 takmičara u 12 disciplina.

11.2.3. Para stoni tenis

Para stoni tenis prisutan je na Paraolimpijskim igrama od njihovih prvih održavanja u Rimu 1960. godine. Takmičenja se odvijaju u dve kategorije: za učesnike u kolicima i za one koji igraju u stojećem stavu. Muškarci i žene takmiče se u jedanaest različitih klasa. Prve četiri klase, od prvog do petog, namenjene su takmičarima u kolicima, dok se od šeste do desete klase takmiče sportisti u stojećem položaju. Jedanaesta klasa predviđena je za učesnike sa ozbiljnim mentalnim oštećenjima. Takmičenja se organizuju u različitim formatima, uključujući pojedinačne (singl), dubl i timske konkurencije. Pravila para stonog tenisa uglavnom su slična pravilima standardnog stonog tenisa, uz nekoliko izmena koje se odnose na način služenja, dodirivanje stola rukama koje ne drže rekete, kao i na veličinu igrališta i upotrebu kolica. Glavna organizacija zadužena za upravljanje para stonim tenisom je Međunarodna stonoteniska federacija (ITTF). Para stoni tenis igra se u čak 104 zemlje širom sveta.

11.2.4. Para plivanje

Para plivanje predstavlja jedan od najpopularnijih sportova na Paraolimpijadi, prisutno od prvih Paraolimpijskih igara održanih 1960. godine u Rimu. U okviru para plivanja, takmičenja obuhvataju sledeće discipline: slobodni stil (kraul), leđno, prsno, leptir, mešovito i štafetno plivanje. Takmičari su klasifikovani u nekoliko kategorija prema vrsti invaliditeta, koje uključuju osobe sa fizičkim

invaliditetom, kao i slepe i slabovide plivače. Klasifikacija se vrši na osnovu njihovih funkcionalnih sposobnosti. Pravila takmičenja usklađena su sa pravilima FINA-e, uz nekoliko specijalnih izmena, kao što su prilagodbe za start iz vode, korišćenje zvučnih signala za slepe i slabovide, te prilagođena startna platforma. Upotreba proteza nije dozvoljena tokom takmičenja. Para plivanje privlači takmičare iz više od 80 zemalja širom sveta.

11.2.5. Para sedeća odbojka

Para sedeća odbojka prvi put je implementirana u Holandiji. Najvažnija organizacija u ovoj oblasti je Međunarodna organizacija za odbojku za osobe sa invaliditetom (WOWD), koja ima regionalne podkomitete. U Evropi, ovaj podkomitet predstavlja Evropski komitet za odbojku za osobe sa invaliditetom (ECVD). Osim sedeće odbojke, postoji i varijanta stojeće odbojke prilagođena osobama sa invaliditetom. U klupskim takmičenjima u sedećoj odbojci, pravilo je da u timu mogu biti prisutna do dva igrača bez invaliditeta, ali samo jedan od njih može aktivno učestvovati u igri u datom trenutku. S druge strane, u takmičenjima nacionalnih selekcija, učesnici moraju biti isključivo osobe sa invaliditetom. Svi takmičari u sedećoj odbojci moraju biti klasifikovani, a ovu klasifikaciju sprovode timovi lekara (klasifikatora) koji ocenjuju sposobnost igrača da izvede određene pokrete. Postoji trajna i privremena klasifikacija. Trajna se obnavlja svake četiri godine, dok se privremena ažurira svake godine za igrače sa progresivnim invaliditetom. Takođe, u para sedećoj odbojci timovi mogu biti mešoviti, kao i isključivo muški ili ženski. Takmičenja se odvijaju prema pravilima koja su prilagođena pravilima Međunarodne odbojkaške federacije (FIVB). Osnovni cilj igre ostaje isti kao u konvencionalnoj odbojci, ali je sama igra modifikovana da odgovara fizičkim mogućnostima osoba sa invaliditetom. Teren je manji, sa dimenzijama 10 metara x 6 metara, mreža je niža (kako bi igrači mogli da igraju dok sede na podu), i svi igrači ostaju u kontaktu s podlogom tokom igre. Para sedeća odbojka se karakteriše dinamičnom i bržom igrom, čak je i izrazito dinamičnija od klasične odbojke za osobe bez invaliditeta.

11.2.6. Para biciklizam

Para biciklizam je postao sastavni deo paraolimpijskih sportova od Olimpijskih igara održanih u Seulu 1988. godine. Takmičenja se organizuju u skladu sa pravilima Međunarodne biciklističke unije (UCI), uz određene prilagodbe koje se odnose na bezbednost takmičara, opremu i pomagala koja takmičari mogu koristiti. Takmičenja se mogu izvoditi na stazama ili otvorenim putevima, a discipline uključuju pojedinačna i timska takmičenja, pri čemu učestvuju i muškarci i žene. Sportisti sa svim vrstama invaliditeta mogu učestvovati, ali ne mogu sve kategorije osoba sa invaliditetom da se takmiče u svim disciplinama. Takmičari u para biciklizmu su razvrstani u tri grupe prema vrsti invaliditeta. Prva grupa obuhvata sportiste sa motoričkim invaliditetom, koji se takmiče u drumskim disciplinama i na stazama. Druga grupa čine takmičari sa cerebralnom paralizom, koji se isključivo takmiče u drumskim disciplinama i kod trka na triciklima. Treća grupa obuhvata slepe i slabovide takmičare, koji se takmiče u drumskim disciplinama i na stazama na tandem biciklima, pri čemu ih vodi pilot koji upravlja biciklom.

11.2.7. Košarka u kolicima

Košarka u kolicima (Slika 65) je paraolimpijski sport koji je prisutan od prvih Paraolimpijskih igara održanih u Rimu 1960. godine, dok njena tradicija datira još od sredine četrdesetih godina XX veka. Pravila košarke u kolicima su usklađena s pravilima Međunarodne košarkaške federacije (FIBA). Dimenzije terena, visina koševa, kao i veličina i težina lopte, identične su onima u standardnoj košarci. Igra se odvija u četiri četvrtine, svaka u trajanju od 10 minuta, s tim da svaka ekipa ima po pet igrača. Specifična pravila se odnose na kretanje igrača sa loptom, uzimajući u obzir upotrebu kolica. Svaka osoba s invaliditetom može učestvovati u košarci u kolicima, pri čemu nije nužno da koristi kolica u svakodnevnom životu. Takmičari se rangiraju prema stepenu invaliditeta, pri čemu svaki takmičar dobija određeni broj bodova koji reflektuju fizičke zahteve igre. Što je takmičar fizički manje sposoban, to je i broj bodova manji. U jednoj ekipi ukupan broj bodova svih takmičara ne može premašiti 14, što omogućava sastav tima koji može uključivati igrače sa različitim stepenima invaliditeta. Ova struktura omogućava ravnopravan udeo svih učesnika u igri, bez obzira na njihove fizičke sposobnosti, što je jedan od glavnih ciljeva ovog sporta, podsticanje inkluzije i jednakog učešća.

Slika 65. Košarka u kolicima

11.2.8. Golbal

Goalball je ekipni sport koji se praktikuje u Evropi od 1946. godine. Ova igra je prvobitno razvijena kao metoda rehabilitacije veterana Drugog svetskog rata sa oštećenjima vida. Muške reprezentacije su počele da se takmiče na Paraolimpijskim igrama 1976. godine u Montrealu, dok su se ženske reprezentacije uključile u takmičenja od 1984. godine u Los Anđelesu. Cilj igre je sličan onom u fudbalu. Potrebno je postaviti loptu u protivnički gol, dok se istovremeno brani sopstveni gol od protivničkih pokušaja. Dimenzije golova su iste kao i dimenzije terena. Timovi se sastoje od šest igrača, pri čemu su na terenu u svakom trenutku trojica. Igrači su raspoređeni tako da jedan zauzima centralni deo terena, dok su dvojica smešteni na bočnim stranama. Lopta je ispunjena zvončićima, što omogućava igračima da prate njeno kretanje, a svi igrači nose povez preko očiju kako bi se osigurala ravnopravnost u igri. Utakmica traje 14 minuta, podeljena na dva poluvremena od po 7 minuta, uz pauzu od 3 minuta između njih. Takmičenje se odvija u tišini kako bi igrači mogli da čuju zvuk lopte i tako je bolje isprate. Svi pojedinci koji su klasifikovani u skladu sa pravilima Međunarodne sportske federacije za slepe (IBSA), osnovane 1981. godine u Parizu, imaju pravo da se bave golbalom.

11.2.9. Para džudo

Para džudo je prvi put uključeno u program Paraolimpijskih igara 1988. godine u Seulu. Međutim, žene su se prvi put takmičile u para džudou na Paraolimpijskim igrama u Atini 2004. godine. U ovom sportu mogu učestvovati slepi i slabovidi sportisti. Takmičari se klasifikuju u različite težinske kategorije, ne uzimajući u obzir stepen oštećenja vida. Trajanje borbi je pet minuta za muškarce i četiri minuta za žene. Cilj takmičenja je ostvariti više poena od protivnika kroz vešte napade, ili postići "ipon" bacanjem protivnika na leđa, imobilizacijom ili prisiljavanjem na predaju. Takmičenja se odvijaju prema pravilima Međunarodne džudo federacije (IJF), koja su samo minimalno prilagođena. Ključna razlika između džuda za osobe bez invaliditeta i para džuda leži u tome što se u para džudou takmičari fizički kontaktiraju, dok to u standardnom džudou nije dozvoljeno. Para džudom upravlja Međunarodna federacija sportova za slepe (IBSA).

11.2.10. Para badminton

Para badminton je na međunarodnoj sceni od 1990-ih godina, a prvo svetsko prvenstvo je organizovano u Amersfortu, Holandija, 1998. godine. Međutim, tek je 2011. godine ovaj sport formalno uključen pod nadležnost Svetske federacije za badminton. Do danas je održano ukupno 12 svetskih prvenstava, a poslednje je održano u Bazelu, Švajcarska, 2019. godine, na kojem je učestvovalo 240 sportista iz 49 zemalja. Sportisti se takmiče u šest različitih klasa, a trenutno 63 zemlje iz pet regiona aktivno treniraju para badminton. Ovaj sport je imao svoj olimpijski debi na Paraolimpijskim igrama u Tokiju 2020. godine.

11.2.11. Fudbal 7 na 7 i fudbal za slepe i slabovide

Fudbal za slepe predstavlja adaptaciju tradicionalnog fudbala dizajniranu za sportiste sa oštećenjem vida. Ovaj sport je pod upravom Međunarodne federacije za slepe sportove (IBSA) od 1996. godine i igra se prema modifikovanim pravilima FIFA. Prvi put je uvršten u program Paraolimpijskih igara 2004. godine u Atini i od tada je prisutan na svim budućim igrama. Brazil se istakao kao dominantan tim, osvajajući zlato na svim Paraolimpijskim igrama. Svaki tim se sastoji od četiri igrača i jednog golmana. Svi igrači moraju biti klasifikovani kao potpuno slepi (kategorija B1), što podrazumeva veoma nisku oštrinu vida ili potpunu odsutnost percepcije svetlosti, dok golman može biti slabovid (kategorije B2 ili B3). Da bi se osigurala ravnoteža među takmičarima, svi spoljni igrači su obavezni da nose senke za oči.

Timovi takođe mogu imati vodiče izvan terena koji im pomažu tokom igre. Lopta je dizajnirana tako da proizvodi zvuk putem unutrašnjeg sistema koji olakšava orijentaciju igračima. Usled ovog aspekta, publika se mora uzdržati od zvučnih manifestacija tokom utakmice, osim u momentima kada se postigne gol. Fudbal za slepe se igra na pravougaonom terenu dimenzija 40 metara u dužinu i 20 metara u širinu. Ceo rub terena je obezbeđen drvenim panelima kako bi se sprečilo izlazak lopte iz igre. Utakmica traje 30 minuta, podeljena na dva poluvremena od po 15 minuta. Svaki tim ima pravo da zatraži jedan minut tajm-auta tokom svakog poluvremena. Tokom poslednja dva minuta svakog poluvremena, kao i u slučaju produžetka, merilac vremena mora da zaustavi sat za izvođenje slobodnih udaraca, autova, udaraca sa gola i kornera.

11.2.12. Para boćanje

Boćanje se praktikovalo kao aktivnost u slobodno vreme sve do njegovog formalnog uključivanja u Paraolimpijske igre održane u Njujorku 1984. godine, kada je postalo takmičarski sport. Ovaj sport predstavlja jednu od samo dve paraolimpijske discipline koja nemaju svoje ekvivalentne olimpijske discipline (drugi takav sport je golbol), a upravlja njime Međunarodna sportska federacija boćanja (BISFed). Boćanje je igra koja zahteva strategiju i preciznost, a prvobitno je osmišljena za učesnike sa cerebralnom paralizom. Danas, ovaj sport obuhvata i sportiste sa raznim motoričkim oštećenjima. Igra se na ravnoj i glatkoj površini, gde igrači bacaju ili kotrljaju obojene lopte sa ciljem da postignu što bližu udaljenost od bele mete, poznate kao "džak." Pobednik je onaj igrač, par ili tim koji ima najviše lopti u neposrednoj blizini džaka. U pojedinačnim i parnim takmičenjima, igra se sastoji od četiri kraja, dok se ekipne utakmice igraju sa šest završnica. Nakon svake završnice, sportista, par ili tim sa loptom koja je najbliža džaku dobija jedan poen, kao i dodatni poen za svaku loptu koja je bliža džaku u odnosu na protivnika. Svaki sportista, par ili tim ˝baca˝ po šest lopti po kraju.

11.2.13. Para kanu

Para kanu je zvanično postao paraolimpijski sport na Olimpijskim igrama u Riju 2016. godine, čime je omogućeno osobama sa fizičkim oštećenjima različitih nivoa da se aktivno bave sportom. Ovaj sport, koji predstavlja relativnu novost u svetu paraolimpizma, započeo je svoj razvoj na početku XXI veka. Razvoj para kanua značajno su podržali Međunarodna kanu federacija (ICF) i Međunarodna veslačka federacija (IVF), koje su aktivno radile na tome da obezbede uključivanje

ovog sporta u program sportske aktivnosti za osobe sa invaliditetom. Prvi para kanu događaj organizovan od strane ICF-a održan je 2009. godine i doživeo je ogroman uspeh. Sledeće godine, para kanu je prvi put imao svoje svetsko prvenstvo, a takođe je i zvanično uvršten u paraolimpijski program tokom sastanka Izvršnog odbora Međunarodnog paraolimpijskog komiteta (IPC) u Guangdžouu, Kina.

11.2.14. Para konjički sport

Para konjički sport prvi put je bio uključen u Paraolimpijske igre 1996. godine u Atlanti. Ovaj sport je otvoren za sportiste koji imaju bilo koju vrstu fizičkog ili vidnog oštećenja. Takmičari se mogu natjecati u različitim disciplinama, uključujući dresurno jahanje, testove pokreta u setovima i slobodni stil uz muziku. Postoji takođe i timska disciplina koja uključuje tri do četiri člana. Jahači se ocenjuju na osnovu pokazane veštine jahanja, s tim da im je dozvoljeno korišćenje različitih pomagala, kao što su dresurni usevi, prečke za povezivanje, gumene trake i druga pomagala. Na Paraolimpijskim igrama u Riju 2016. godine dodeljeno je ukupno jedanaest zlatnih medalja, tj. jedna za ekipno takmičenje i deset za pojedinačna takmičenja u klasičnom i slobodnom stilu u pet sportskih klasa.

11.2.15. Para powerlifting

Para powerlifting se smatra jednim od najbrže rastućih sportova u okviru Paraolimpijskog pokreta, sa prisustvom takmičara iz gotovo 100 zemalja. Ovaj sport predstavlja vrhunsku proveru snage gornjeg dela tela, a sportisti se nadmeću u disciplini bench press. Takmičari moraju spuštati šipku na svoja prsa, zadržati je nepomično na grudima, a zatim je podići do potpuno ispruženih ruku sa zaključanim laktovima. Svakom takmičaru se dodeljuju tri pokušaja, a pobednik je onaj ko podigne najveći težinski teret. Svetski para powerlifting, pod okriljem Međunarodnog paraolimpijskog komiteta, funkcioniše kao međunarodna sportska federacija sa sedištem u Bonu, Nemačka. Sportisti sa jednim od osam prihvatljivih fizičkih oštećenja takmiče se u jednoj sportskoj klasi, koja obuhvata 10 različitih težinskih kategorija podeljenih po polu. Glavni događaji uključuju Paraolimpijske igre koje se održavaju svake četiri godine, svetska prvenstva koja se organizuju svake godine, regionalna prvenstva koja se održavaju svake tri godine, kao i godišnja takmičenja poput Svetskog prvenstva i Grand Prix. U para powerliftingu, muški i ženski sportisti zauzimaju ležeći položaj na specijalno

dizajniranoj klupi. Nakon što preuzmu šipku u ruke, dižući će, sa zaključanim laktovima i pod kontrolom šipke, čekati signal od glavnog sudije. Po dobijanju signala „start", dizači moraju spustiti šipku do grudi, zadržati je nepomično na tim mestima, a zatim je ravnomerno podići nazad, sa jednakim i ravnim ispružanjem obe ruke i zaključanim laktovima. Svaki takmičar ima tri pokušaja, a žiri može odobriti i četvrti pokušaj za uspostavljanje novog svetskog rekorda, međutim, taj pokušaj se ne računa u konačan rezultat takmičenja. Iako je dizačka disciplina prvi put predstavljena na Paraolimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine, para powerlifting je zvanično uključen kao paraolimpijski sport tek na Igrama 1984. godine.

Na samom početku, sport dizanja tegova bio je rezervisan isključivo za muškarce sa povredama kičmene moždine, međutim, tokom narednih godina, ovaj sport je počeo da uključuje i druge grupe sa različitim oblicima oštećenja. Na Paraolimpijskim igrama 1984. godine, održanoj u Njujorku, SAD, organizovano je takmičenje u pauerliftingu kojem je prisustvovalo 16 muških takmičara iz šest zemalja. Ovaj sport je, nakon svog paraolimpijskog debija, postao sastavni deo svakih narednih Igara. Godine 1991. doneta je odluka da se nakon Paraolimpijskih igara u Barseloni 1992. godine pauerlifting zadrži u programu Igara, dok je dizanje tegova isključeno. Ovaj potez je rezultirao dramatičnim porastom broja zemalja učesnica, sa 25 u Barseloni na 58 na Igrama u Atlanti 1996. godine. Do Sidneja 2000. godine, kada su ženama prvi put omogućena takmičenja u paraolimpijskom powerliftingu, ovaj sport je postao široko rasprostranjen na svim pet kontinenata. Na Paraolimpijskim igrama u Riju 2016. godine, gde je učestvovalo 180 sportista u 20 disciplina, zabeležena je istorijska prekretnica kada je Siamand Rahman postao prvi paraolimpijac koji je podigao više od 300 kg, završivši sa težinom od 310 kg. Prvo Svetsko prvenstvo pod okriljem Svetskog para-powerliftinga održano je 1994. godine u Upsali, Švedska, sa učešćem 137 takmičara, muškaraca i žena. Ovaj događaj se održavao svake četiri godine do 2014. godine, a Dubai, UAE, i Kuala Lumpur, Malezija, ugostili su prvenstva u dva navrata. Svetsko prvenstvo 2017. godine održano je u Meksiku i označilo je početak novog ciklusa u kojem se manifestacija održava svake dve godine.

11.2.16. Para veslanje

Para veslanje je predstavljeno na Paraolimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine. Takmičari učestvuju u trkama na 2000 metara na ravnoj vodi, koristeći čamce koji variraju po dužini i veličini posade. Kategorije para veslanja su tada reorganizovane u sledeće:

- PR1 muški pojedinačni skul (PR1M1x)
- PR1 ženski samac (PR1Vx)
- PR2 mešoviti dupli skul (PR2Mik2x)
- PR3 mešana četvorka (PR3Mik4+).

Trke se odvijaju na stazi dužine 2000 metara, a pobednici prolaze u sledeći krug. U zavisnosti od tipa takmičenja i broja prijava, čamci koji završe na drugom i trećem mestu u preliminarnim kvalifikacijama mogu imati priliku za repesaž, a potom i za finale. Tačan format napredovanja čamaca iz direktnih kvalifikacija određuje se za svako takmičenje na osnovu broja prijava. Sportom upravlja Svetska veslačka federacija (FISA).

11.2.17. Para taekvondo

Para tekvondo je zvanično postao član Međunarodnog paraolimpijskog komiteta 2015. godine, a svoj debi će imati na Paraolimpijskim igrama u Tokiju 2020. godine. Svetski tekvondo (WTF), kao upravljačko telo ovog sporta, započeo je razvoj discipline kjorugi (sparring) za sportiste sa invaliditetom 2005. godine. Od 2013. godine, pumsae (borilačke veštine) se razvija kao takmičarska forma koja omogućava učešće sportistima sa različitim vrstama oštećenja. Na Paraolimpijskim igrama, takmičari će se nadmetati u kjorugiju, koji obuhvata sportiste sa oštećenjima udova i one sa amputacijom ruke. Prvo Svetsko prvenstvo u para tekvondou pod okriljem VTF-a održano je 2009. godine u Bakuu, Azerbejdžan. Osmo izdanje ovog prvenstva održano je 2019. godine u Antaliji, Turska, i predstavljalo je najveće takmičenje do sada, sa gotovo 400 sportista iz 69 zemalja. Na tom prvenstvu po prvi put su učestvovale nove nacije, uključujući Jordan, Saudijsku Arabiju, Senegal, Slovačku, Švajcarsku, Tanzaniju i Ugandu.

11.2.18. Para triatlon

Para triatlon je prvi put predstavljen na Paraolimpijskim igrama u Riju 2016. godine. Takmičari se takmiče u tri discipline: plivanje na 750 metara, biciklizam na udaljenosti od 20 kilometara i trčanje na 5 kilometara. Kategorije takmičenja su definisane na osnovu specifičnih fizičkih oštećenja, kao što su smanjena mišićna snaga, hipertonija, nedostatak udova i oštećenje vida. Tokom dela biciklističke discipline, sportisti mogu koristiti različite vrste bicikala, uključujući ručne bicikle, tandem bicikle ili standardne bicikle, dok su invalidska kolica dozvoljena na trkačkoj stazi. Ovaj sport se praktikovao u 37 različitih zemalja.

11.2.19. Para streličarstvo

Para streličarstvo je uvršteno u program prvih Paraolimpijskih igara, održanih u Rimu 1960. godine. Takmičenja se organizuju za muškarce i žene, uključujući kategorije za sportiste u kolicima i one koji stoje. Cilj ostaje isti kao u standardnom streličarstvu, pogoditi centar mete. Takmičenja se mogu odvijati u otvorenom ili zatvorenom prostoru. U paraolimpijskim disciplinama, format takmičenja odgovara onom u olimpijskim disciplinama, pri čemu streličar ispaljuje ukupno 72 strele na udaljenosti od 70 metara prema meti prečnika 122 cm. Organizacija koja upravlja paraolimpijskim streličarstvom na međunarodnoj sceni je Svetska streličarska federacija.

11.2.20. Ples u kolicima

Ples u kolicima još uvek nije integrisan u zvanični paraolimpijski program, iako se smatra jednim od disciplina paraolimpijskih sportova. Prvo međunarodno takmičenje u ovom sportu održano je u Švedskoj 1977. godine. Plesna takmičenja u kolicima organizuju se u nekoliko različitih kategorija: kategorija parova, koja uključuje dva plesača u kolicima, kao i kategorija kombinovanih parova, gde se takmiče osoba u kolicima i osoba bez invaliditeta. Na ovim takmičenjima dozvoljena su i električna kolica. Plesači se takmiče u raznovrsnim plesnim stilovima, uključujući valcer, tango, bečki valcer, spori fokstrot, kvikstep, latino plesove kao što su samba i rumba, kao u izvedbama formacijskih plesova u kojima istovremeno učestvuje više parova, obično četiri, šest ili osam.

11.2.21. Mačevanje u kolicima

Mačevanje u invalidskim kolicima je disciplina koju je razvio Sir Ludvig Guttmann u bolnici Stoke Mandeville, a prvi put je predstavljena na Paraolimpijskim igrama u Rimu 1960. godine. Muškarci i žene sa amputacijama, povredama kičmene moždine i cerebralnom paralizom imaju pravo da učestvuju u takmičenjima s mačem (za oba spola) i sabljama (samo za muškarce). Tokom takmičenja, njihova invalidska kolica su fiksirana na pod. Globalno upravljačko telo ovog sporta je Međunarodna sportska federacija invalidskih kolica i amputiranih (IVAS).

11.2.22. Ragbi u kolicima

Ragbi u invalidskim kolicima je sport koji je razvijen u Kanadi tokom 1970-ih godina od strane sportista sa kvadriplegijom, integrišući elemente ragbija, košarke i rukometa. Ovaj sport je prvi put predstavljen kao demonstrativna disciplina na Paraolimpijskim igrama u Atlanti 1996. godine, a zatim je debitovao kao takmičarski sport na Paraolimpijskim igrama u Sidneju 2000. godine. Ragbi u invalidskim kolicima predstavlja mešoviti timski sport koji omogućava učešće muških i ženskih sportista. Igrači se takmiče u specijalno dizajniranim ručnim invalidskim kolicima prilagođenim za ovaj sport. Da bi učestvovali, sportisti moraju ispunjavati minimalne kriterijume invaliditeta i biti klasifikovani u skladu sa pravilima sportske klasifikacije. Danas je ragbi u invalidskim kolicima prepoznat kao zvanični paraolimpijski sport, sa 28 zemalja koje učestvuju na međunarodnim takmičenjima i nalaze se na svetskoj rang listi, dok više od 10 drugih zemalja razvija svoje nacionalne programe. Međunarodna ragbi federacija za invalidska kolica (IVRF) deluje kao globalno upravljačko telo za ovaj sport.

11.2.23. Tenis u kolicima

Tenis u invalidskim kolicima osnovan je 1976. godine zahvaljujući naporima bivšeg američkog skijaša slobodnog stila Breda Parksa. Ovaj sport doživeo je značajan rast tokom 1980-ih godina, kada je Francuska postala prva evropska zemlja koja je uspostavila poseban program za tenis u invalidskim kolicima. Prvi put se na Paraolimpijskim igrama predstavio 1992. godine u Barseloni. U savremenom kontekstu, tenis u invalidskim kolicima smatra se jednim od najbrže rastućih sportova za osobe sa invaliditetom na globalnom nivou, savršeno se integrišući u širinu sportskih aktivnosti. Takmičenje uključuje dva igrača koji

koriste rekete za udaranje teniske loptice napred-nazad preko mreže visine 0,914 metara (3 stope). Cilj je poslati lopticu u protivničku polovinu terena na način koji im onemogućava povratak. Ne postoje promene u veličini teniskog terena, reketa ili loptica, jedine specifične prilagodbe uključuju dizajn invalidskih kolica i pravilo ˝dva odbijanja˝, koje omogućava lopti da odskoči do dva puta pre nego što se udari. Takmičenje se odvija u tri kategorije sportista: muškarci, žene i kvadriplegičari, pri čemu svaka divizija organizuje turnire u singlu i parovima. Sportisti učestvuju u nizu turnira, uključujući grend slemove kao što su Australijan open, Rolan Garos, Vimbldon i US Open, kao i u masters turnirima u singlu i dublu. Upravljanje tenisom u invalidskim kolicima vrši Međunarodna teniska federacija (ITF).

11.4. ZIMSKE PARAOLIMPIJSKE IGRE – ISTORIJAT I RAZVOJ

Prvo zvanično prvenstvo za skijaše sa invaliditetom održano je u Badgaštajnu, Austrija, 1948. godine, gde je učestvovalo 17 sportista. Od 1950. godine, ova takmičenja se organizuju širom sveta. Uvođenje skijanja u sedećem položaju omogućilo je osobama sa invaliditetom u kolicima, uključujući paraplegičare i osobe sa dvostrukim amputacijama iznad kolena, da započnu skijanje i takmičenje. Prve Zimske Paraolimpijske igre održane su 1976. godine u Ornškoldsviku, Švedska, i obuhvatile su dve alpske discipline: slalom i veleslalom. Disciplina spust uvedena je u program paraolimpijskih igara 1984. godine u Inzbruku, Austrija, dok je superveleslalom dodan 1994. godine u Lilehameru, Norveška. Skijanje u sedećem položaju predstavljeno je kao demonstracioni sport na Paraolimpijskim igrama u Inzbruku 1984. godine, da bi postalo takmičenje za medalje na Igrama u Naganu 1998. godine.Trenutno se takmičenja odvijaju u šest disciplina: para alpsko skijanje, para biatlon, para kros-kantri skijanje, para karling u invalidskim kolicima, para hokej na ledu sa sankama i para snowboarding.

11.5. ZIMSKI PARAOLIMPIJSKI SPORTOVI – ISTORIJAT I RAZVOJ

11.5.1. Para alpsko skijanje

Para alpsko skijanje se praktikuje širom sveta i obuhvata šest disciplina: spust, slalom, veleslalom, superveleslalom, superkombinaciju i timske discipline. Takmičari kombinuju brzinu i agilnost dok se kreću niz strme padine brzinom od oko 100 km/h. Ova disciplina skijanja razvila se nakon završetka Drugog svetskog rata, kada su se povređeni veterani vratili sportu koji su voleli. Godine 1948. uvedeni su prvi kursevi para alpskog skijanja. Takmičenje obuhvata muške i ženske sportiste sa fizičkim oštećenjima, uključujući povrede kičme, cerebralnu paralizu, amputacije i razna stanja kao što su slepilo ili oštećenje vida. Takmičari su podeljeni u tri kategorije na osnovu svojih funkcionalnih sposobnosti, a sistem ocenjivanja omogućava takmičenje sportista različitih oštećenja međusobno.

Skijaši koji su slepi ili imaju oštećenje vida koriste vodiče koji signaliziraju pravac staze koju treba pratiti. Mnogi sportisti koriste specijalizovanu opremu koja odgovara njihovim potrebama, uključujući skije za jedinstvenu vožnju, skije za sedenje ili ortopedska pomagala. Svetsko para alpsko skijanje funkcioniše pod okriljem Međunarodne federacije za ovaj sport, uz koordinaciju Svetskog tehničkog komiteta za alpsko skijanje. U okviru Paraolimpijskih igara takmičenje obuhvata pet disciplina: spust, superveleslalom, superkombinaciju, veleslalom i slalom.

11.5.2. Para nordijsko skijanje

Para nordijsko skijanje obuhvata dve različite para sportske discipline: *para biatlon* i *para skijaško trčanje*. Para biatlon je prvi put uveden 1988. godine na Zimskim Paraolimpijskim igrama u Insbruku, s ciljem da omogući sportistima sa fizičkim invaliditetom da učestvuju. Godine 1992. pravo takmičenja dobili su i sportisti sa oštećenjem vida. Takmičenja uključuju trkačku stazu dužine 2,0 ili 2,5 km, koju sportisti skijaju tri ili pet puta, čime se ukupna udaljenost kreće između 6 i 15 km. Tokom trke, takmičari moraju precizno pogoditi dve mete postavljene na udaljenosti od 10 metara. Svaki promašaj rezultira dodatnim vremenom na ukupnom rezultatu. Ključni faktor uspeha leži u sposobnosti ravnoteže između fizičke izdržljivosti i preciznosti gađanja tokom takmičenja. Sportistima sa oštećenjem vida pomažu akustični signali, koji signaliziraju kada se nalaze na liniji gađanja, u zavisnosti od intenziteta zvuka.

Organizaciju ovog sporta preuzima IPC (Međunarodni paraolimpijski komitet), uz koordinaciju Svetskog tehničkog komiteta za para nordijsko skijanje, u skladu sa prilagođenim pravilima Međunarodne biatlonske unije (IBU).

Para skijaško trčanje prvi put se pojavilo na Zimskim Paraolimpijskim igrama 1976. u Örnsköldsviku u Švedskoj, omogućavajući učešće sportistima sa fizičkim invaliditetom, kao i onima sa slepilom ili oštećenjem vida. Muškarci i žene su koristili klasičnu tehniku na svim distancama sve do Zimskih paraolimpijskih igara u Inzbruku 1984. godine, kada je uvedena tehnika klizanja. Od tada su događaji razdvojeni na klasične i slobodne trke, iako nova tehnika zvanično nije korišćena u trci za medalje sve do 1992. godine u Albertvilu, Francuska. U skladu sa stepenom funkcionalnog oštećenja, takmičari mogu koristiti sedeće ski sanke, koje kombinuju s drugim skijama. Sportisti sa oštećenjem vida takmiče se u disciplini uz podršku vodiča. Sportistkinje i sportisti učestvuju u sprintu, kratkim, srednjim i dugim stazama (rasponom od 1 km do 30 km), kao i u timskoj štafeti koristeći klasične ili slobodne tehnike. Organizaciju skijaškog trčanja vodi IPC, uz saradnju Svetskog tehničkog komiteta za para nordijsko skijanje, prema prilagođenim pravilima Međunarodne skijaške federacije (FIS), dok sport prati 24 zemlje.

Oprema:

Puška može biti bilo koji tip vazdušne ili CO2 puške standardnog dizajna, opremljena štipaljkom za pet metaka, u skladu sa pravilima Međunarodne streljačke unije (U.I.T.). Za sportiste sa oštećenim vidom, puška se oprema elektroakustičnim naočarima (optroničkim sistemom). Ovi sportisti koriste elektronsku pušku koja omogućava ciljanje na osnovu zvučnih signala. Zvuk postaje viši kada se puška približava centru mete, dok različiti tonovi koji se javljaju pri pomeranju puške pomažu strelcu da locira tačnu sredinu mete.

Meta u biatlonu su metalne padajuće mete koje se sastoje od bele prednje ploče sa pet otvora, iza kojih se nalazi pet nezavisnih mete za obaranje, zajedno sa padanjem ploče za bodovanje. Ploče za bodovanje su obavezno crne boje. Pogodak se označava tako što se crni krug mete menja belim indikatorskim diskom. Prečnik mete iznosi 21 mm za sportiste sa oštećenim vidom (klasa B) i 13 mm za sportiste sa invaliditetom (klasa LV).

Sit-Ski, neki sportisti sa fizičkim oštećenjima takmiče se iz sedećeg položaja koristeći sedeću skiju. Ova skijaška konstrukcija uključuje sigurnosne pojaseve i dodatne trake za podršku.

Ski (skije), klasične skije, napravljene od fiberglasa, obično su 25 do 30 cm duže od visine skijaša. One su lagane, svaka teži manje od 0,45 kg, i uske su, sa zakrivljenim vrhovima i nagnutim srednjim presekom koji je deblji i lučno zakrivljen. Skije za slobodnu tehniku su obično 10 do 15 cm kraće radi bolje manevarske sposobnosti. Ove skije su nominalno tvrđe, a njihovi vrhovi su manje zakrivljeni u poređenju sa klasičnim skijama. Donja strana obe vrste skija ima žleb u sredini, što omogućava skiji da ostane ravna tokom spuštanja nizbrdo.

11.5.3. Para hokej na ledu sa sankama

Od svog debija na Zimskim Paraolimpijskim igrama u Lilehameru 1994. godine, paraolimpijska verzija hokeja na ledu brzo je stekla status jedne od najprivlačnijih sportskih disciplina za gledaoce. Ovaj dinamičan sport karakteriše intenzivan fizički napor i igraju ga sportisti sa fizičkim oštećenjima donjih ekstremiteta. Sportom upravlja Međunarodni paraolimpijski komitet (IPC) u saradnji sa Svetskim tehničkim komitetom za para hokej na ledu. Para hokej se igra prema pravilima Međunarodne hokejaške federacije (IIHF), uz određene modifikacije. Umesto klizaljki, igrači koriste sanke sa dvostrukim oštricama koje omogućavaju prolaz pakovanja ispod njih. Igrači koriste dva štapa: jedan sa šiljakom za guranje i drugi sa oštrim krajem za udaranje pakovanja. Ovaj sport, koji je izravan naslednik hokeja na ledu, stvorila je grupa Šveđana tokom ranih 1960-ih u rehabilitacionom centru u Stokholmu, koji su se, uprkos fizičkim oštećenjima, želeli nastaviti baviti hokejom. Modifikovali su sanke sa metalnim okvirom i dodali dve oštrice standardne veličine, što je omogućilo pakovanju da prolazi ispod. Koristeći štapove sa biciklističkim ručkama, igrali su bez golmana na jezeru južno od Stokholma.

Kako je sport postajao sve popularniji, do 1969. godine Stokholm je imao ligu sa pet timova koja je obuhvatala igrače sa fizičkim oštećenjima zajedno sa osobama koje su bile radno sposobne. Iste godine, Stokholm je bio domaćin prve međunarodne utakmice u para hokeju na ledu između lokalnog kluba i tima iz Osla iz Norveške. Tokom 1970-ih godina , timovi iz Švedske i Norveške su se susretali jednom ili dva puta godišnje, dok su se i druge zemlje, uključujući Veliku Britaniju (1981), Kanadu (1982), Sjedinjene Američke Države (1990), Estoniju i Japan (1993), pridružile osnivanju svojih timova. Dve švedske reprezentacije odigrale su egzibicioni meč na inauguracionim Zimskim Paraolimpijskim igrama u Örnsköldsviku 1976. godine. Para hokej na ledu postao je zvanična disciplina na Zimskim Paraolimpijskim igrama u Lilehameru 1994. godine.

11.5.4. Para snowboard

Para snowboard se praktikovao širom sveta i obuhvata tri discipline: snowboard-kros, bankovni slalom i veleslalom. Takmičari kombinuju brzinu i okretnost kako bi se spuštali niz staze u što kraćem vremenu. U takmičenjima učestvuju sportisti sa fizičkim oštećenjima, uključujući povrede kičme, cerebralnu paralizu i amputacije. Takmičenja se organizuju u tri kategorije prema funkcionalnim sposobnostima: SB-LL1 i SB-LL2 za snowboardere sa oštećenjima donjih ekstremiteta, i SB-UL za sportiste sa oštećenjima gornjih ekstremiteta. Sportisti koriste opremu prilagođenu njihovim potrebama, koja obuhvata snowboard i ortopedska pomagala. Para snowboard je prvobitno bio pod upravom Svetske snowboard federacije (WSF), ali je nakon potpisivanja Memoranduma o razumevanju 2010. godine prešao pod okrilje Svetskog para alpskog, sa ciljem saradnje sa WSF na razvoju ovog sporta. Svetski para snowboard je tada funkcionisao kao međunarodna federacija do 2022. godine, kada je upravljanje prešlo na Međunarodnu skijašku i snowboard federaciju (FIS). Uspon ovog sporta duguje grupi pionirskih snowboardera koji su 2005. godine započeli borbu za njegovo uključivanje na Zimske Paraolimpijske igre. Nakon dugogodišnjih napora, 2012. godine je najavljeno da će snowboard debitovati na Zimskim Paraolimpijskim igrama u Sočiju 2014. godine u okviru alpskog skijanja, sa dve medalje u kategorijama oštećenja donjih ekstremiteta za muškarce i žene u snowboard-krosu. Ovaj uspešan debi, koji je privukao pažnju medija širom sveta, obeležila je Holanđanka Bibian Mentel-Spee, koja je osvojila zlatnu medalju za žene, dok je američki takmičar Evan Strong okitio mušku kategoriju. Ovo je postavilo snowboard na svetsku sportsku scenu, a 2015. godine održano je prvo Svetsko prvenstvo u La Molini, Španija. Tamo su prvi put organizovana takmičenja u slalomu i snowboard-krosu, sa odvojenim klasifikacijama za takmičare sa oštećenjima donjih ekstremiteta, dok su se vozači sa oštećenjima gornjih ekstremiteta takođe takmičili za prestižne svetske titule. Na Svetskom prvenstvu 2015. godine došlo je do kulminacije stalnih unapređenja sistema klasifikacije, uključujući razdvajanje takmičara sa oštećenjima donjih ekstremiteta na SB-LL1 i SB-LL2, što je uvedeno tokom sezone 2014-15. Kalendar takmičenja je takođe proširen i sada obuhvata neka od najprestižnijih svetskih skijališta za Svetske kupove i Kupove Evrope, kao i nedavne Kupove Severne Amerike i Azije. Ovaj rast je rezultirao povećanim brojem zemalja koje učestvuju na Zimskim Paraolimpijskim igrama.

11.5.5. Karling u kolicima

Karling u invalidskim kolicima imao je svoj debi na Paraolimpijskim igrama u Torinu 2006. godine. Ova disciplina je dostupna sportistima sa fizičkim oštećenjima donjeg dela tela, što uključuje povrede kičmene moždine, cerebralnu paralizu, multiplu sklerozu i amputacije obe noge. Timovi se sastoje od muškaraca i žena, a ovaj sport se trenutno praktikuje u 24 različite zemlje širom sveta.

MODERNI SPORT I MASOVNI SPORT

12

12. MODERNI SPORT I MASOVNI SPORT

12.1. OSTALE IGRE

Svetske igre predstavljaju međunarodni sportski događaj koji je prvi put održan 1981. godine. U okviru ovih igara nalaze se sportovi koji nisu deo programa Olimpijskih igara. Održavaju se svake četvrte godine, tj. godinu dana nakon Olimpijskih igara. Organizaciju Svetskih igara preuzima Međunarodna asocijacija za svetske igre, uz podršku Međunarodnog olimpijskog komiteta. Neki sportovi koji su se našli u programu svetskih igara postali su olimpijski (poput triatlona), dok su neki ranije bili olimpijski sportovi, ali više nisu (kao vučenje konopca). Kriterijum za izbor sportova na prethodnim svetskim igrama usvojen je od strane MOK-a 12. avgusta 2004. godine. S obzirom na stav MOK-a da se broj učesnika na Olimpijskim igrama ograniči na 10000, malo je verovatno da će neki od ovih sportova postati deo olimpijskog programa. Neki od sportova koji se održavaju na Svetskim igrama uključuju orijentiring, bodibilding, dizanje tereta, plivanje sa perajima, skvoš, skijanje na vodi i druge. Na Svetskim igrama prisutni su sportovi koji se mogu izvoditi u već postojećim objektima koje grad domaćin ima na raspolaganju, a za igre se ne grade dodatni objekti.

Azijske igre predstavljaju sportski događaj koji obuhvata različite sportove i održavaju se svake četiri godine. Na ovim igrama učestvuju sportisti iz čitave Azije. Organizaciju i regulaciju igara vrši Olimpijski savez Azije uz nadzor Međunarodnog olimpijskog komiteta. Medalje se dodeljuju za svaku disciplinu od 1950. godine. XV Azijske igre su se održale 2006. godine u Kataru. Ove igre su osnovane kako bi se istaklo jedinstvo i saradnja između tri nacije: Japana, Filipina i Kine. Prve Istočnoazijske igre su održane u Manili 1913. godine, a kasnije su se pridružile i druge istočnoazijske nacije. Igre su prekinute 1928. godine usled japanske invazije na Kinu i aneksije Filipina. Nakon Drugog svetskog rata, veliki broj nezavisnih zemalja izrazio je želju za organizovanjem novog sistema takmičenja. Tokom XIV. Olimpijskih igara u Londonu, indijski predstavnik MOK-a, Guru Dup Sandhi, predložio je sportskim liderima azijskih timova da organizuju diskusiju o održavanju Azijskih igara. Složili su se da osnuju Azijsku atletsku federaciju. U februaru 1949. godine, Azijska atletska federacija je zvanično osnovana i nazvana Federacija azijskih igara. Dogovoreno je da se prve igre održe 1951. godine u Nju Delhiju, a da se Azijske igre redovno organizuju svake četiri godine.

Ideja o organizovanju *Panameričkih igara* proizašla je iz kontinuiteta održavanja Centralnih američkih igara, koje su prvi put održane 1920. godine. Godine 1932. su napravljeni prvi planovi za Panameričke igre, a osnovana je i Panamerička sportska organizacija. Prve igre su zvanično održane u Buenos Ajresu, ali je Drugi svetski rat odložio njihovo održavanje do 1951. godine. Od tada se igre organizuju svake četiri godine, uključujući sve nove discipline za više od 5000 sportista iz 42 zemlje. Postojali su pokušaji da se održe Panameričke zimske igre, ali bez značajnijeg uspeha. Igre planirane za 1989. godinu su odložene za godinu dana zbog nepovoljnih vremenskih uslova, jer su u to vreme mogle biti održane samo Alpske igre. Igre su 1993. godine su potpuno otkazane, a od tada Panameričke zimske igre nisu održavane.

Igre Komonvelta predstavljaju multisportski događaj koji se održava svake četiri godine, a na njima učestvuju vrhunski sportisti iz Komonvelta. Prve ovakve Igre, poznate kao Igre Britanske Kraljevine, održane su 1930. godine. Tokom vremena, naziv Igara se više puta menjao, da bi od 1978. godine postale poznate kao Igre Komonvelta. Iako na ovim Igrama učestvuju sportisti iz samo šest zemalja (Australija, Kanada, Engleska, Novi Zeland, Škotska i Vels), one su veoma zanimljive zbog prisustva najboljih sportista.

Balkanske igre predstavljaju sportsko takmičenje koje se od 1930. godine održava svake godine između zemalja Balkanskog poluostrva. Ideje o organizaciji sportskih takmičenja na ovom prostoru bile su usmerene ka međusobnom zbližavanju i razvoju sporta u regionu. Od samog početka ovih Igara, nisu sve balkanske zemlje bile uključene. Međutim, od 1936. godine, sve zemlje sa Balkana, uključujući i našu, učestvuju na ovim Igrama.

Arktičke zimske igre su stvorene kako bi sportisti iz subpolarnog severa mogli da se takmiče u uslovima koji odgovaraju njihovom načinu života. Prve Igre su se održale 1970. godine u Yellowknife-u, koji se nalazi na Severozapadnim teritorijama Kanade. Učesnici ovih Igara dolaze iz Jukona, Aljaske, Severozapadnih teritorija Kanade, kao i iz Rusije, Norveške, Švedske i Finske. Od tada se Igre redovno organizuju na različitim lokacijama, a broj takmičara se stalno povećava. Ove igre se održavaju svake dve godine, a u njihovom programu nalaze se sportovi kao što su alpsko skijanje, badminton, košarka, biatlon, kros-konti, trke pasa na sankama, umetničko klizanje, gimnastika, hokej na ledu, snowboarding, stoni tenis, odbojka, rvanje i drugi.

Frankofonske igre okupljaju narode i regije širom sveta koji koriste francuski kao zajednički jezik. Pored sportskih takmičenja, značajni su i prateći kulturni sadržaji. Godine 1997. održano je sedam umetničkih takmičenja (vajarstvo,

fotografija, slikarstvo, pripovedaštvo, tradicionalne igre, književnost i pevanje), dok su muškarci učestvovali u četiri sporta (boks, džudo, fudbal i atletika), a žene u četiri sporta (džudo, košarka, atletika i tenis). Bejrut je izabran za domaćina Igara 2009. godine.

Afričke frankofonske igre za hendikepirane (JAPHAF) su poznate i održavaju se svake dve godine za različite kategorije osoba sa hendikepom, uključujući one sa fizičkim, psihičkim, vidnim, mentalnim i slušnim poteškoćama. U okviru takmičarskog programa prisutni su sportovi kao što su streličarstvo, afričko tradicionalno rvanje, košarka, rukomet, stoni tenis, trke u invalidskim kolicima, ručni fudbal, dizanje tereta i sedeća odbojka.

X Games su multisportske igre koje se organizuju svake godine, sa naglaskom na ekstremne sportove. Ove igre se prenose na ESPN (uz dodatno izdanje na ABC) i podeljene su na dve sezone: zimske, koje se održavaju u januaru ili februaru, i letnje, koje se obično održavaju u avgustu. Svake godine se održavaju u različitim gradovima.

Takmičari izlažu svoje performanse u raznim kategorijama i stilovima, takmičeći se za medalje. Ova takmičenja su doprinela popularizaciji svih ekstremnih sportova. Zbog značajnog uticaja ovih Igara i popularnosti takmičara, X Games su često mesto za obaranje rekorda i izvođenje neviđenih trikova. Pored pomenutih regionalnih sportskih takmičenja, poznate su i Panafričke igre, Panarabijske igre, Mediteranske igre, Tihookeanske igre, Kanadske igre, Nordijske igre, kao i Olimpijske igre za gluvoneme i druge (*Šiljak, 2007*).

12.2. OSTALI INTERNACIONALNI SPORTOVI

12.2.1. Istorijat bodibildinga

U stara vremena, praksa dizanja kamena bila je prisutna u drevnom Egiptu i Grčkoj. Tokom XIX i XX veka, dizanje tegova doživelo je brzi razvoj, pri čemu se više pažnje posvećivalo snazi nego estetici ili mišićnoj masi. Osnovi bodibildinga postavljeni su u Londonu, a ključnu ulogu u tome imao je Eugen Sandow koji je ranije pominjan. On je promovisao sistem vežbanja s tegovima koji je naglašavao ravnomerno jačanje svih mišićnih grupa. Sandow je prva "Velika takmičenja" organizovao u Londonu 14. septembra 1901. godine; to je bilo prvo zvanično takmičenje u bodibildingu, koje je privuklo čak 15000 gledalaca u Royal Albert Hallu. Pored Sandowa, koji je bio glavni sudija, prvi sudije ovog događaja bili su skulptor Sir Charles Lawes i dr. Arthur Conan Doyle.

Prvi pobednik "Velikog takmičenja" bio je William L. Murray, koji je kao nagradu dobio 500 funti i pozlaćenu statuu Sandowa, koja se i danas dodeljuje na takmičenju Mr. Olympia. Godine 1946. osnovana je Međunarodna federacija bodibuildera (IFBB) koju su osnovali Ben i Joe Weider, dvojica braće koji su postali ikone modernog bodibildinga. Oni su pokrenuli brojne takmičenja, uključujući Mr. America od 1949. godine, Mr. Universe od 1959. godine i najprestižnije od svih, Mr. Olympia, od 1965. godine.

Među najpoznatijim bodibuilderima u istoriji su Arnold Schwarzenegger, Ronnie Coleman i Lee Haney. U Jugoslaviji, komisija za dizanje tegova formirana je 1966. godine pri Savezu Jugoslavije, dok je Bodibilding savez Jugoslavije osnovan početkom osamdesetih. Prvo prvenstvo Jugoslavije u bodibildingu održano je 1968. u Beogradu, a pobednik je bio arhitekta iz Zemuna, Petar Mladenović. Paralelno sa razvojem bodibildinga, tokom sedamdesetih godina prošlog veka, počeo je da se razvija i fitness, koji je obuhvatao aktivnosti poput trčanja, dizanja tegova i aerobika. Takođe iz fitnesa i bodibildinga razvio se i sve popularniji vid vežbanja ˝Kros Fit˝ koji zahteva kombinovanje pliometrijskih treninga sa tegovima, što predstavlja funkcionalni trening.

12.2.2. Istorijat i razvoj fitnesa

Stara Grčka i njen odnos prema zdravom telu predstavljaju osnovu onoga što danas poznajemo kao moderne teretane ili klubove zdravlja. Reč ˝gimnazion˝, koja se pojavljuje u mnogim nazivima za teretanu (gym na engleskom), potiče od grčke reči ˝gimnos˝, što znači nag ili go. Tako su se nazvale prve prostorije u kojima se praktikovao sport, koji je tada bio isključivo rezervisan za muškarce, koji su uvek bili goli kako bi njihova tela imala potpunu slobodu pokreta. Fiskulturne sale tog vremena obično su bile mesta za obrazovanje mladića (proći će još vreme pre nego što žene počnu da dolaze u te sale), gde su se pored kupanja podrazumevali i fizičko vaspitanje. Stari Grci su dizajnirali ove javne fiskulturne sale za sportiste, kako bi se pripremali za otvorene igre, poput Olimpijskih igara. Kondicija i briga o telu bili su sastavni deo filozofije starih Grka, zajedno sa obrazovanjem. U stvari, kada govorimo o počecima javnih teretana u Atini, nailazimo na Platonovu Akademiju i Aristotelovu školu Licej.

Nakon propasti grčko-rimskih imperija, vežbaonice ili teretane, zajedno sa umetnošću i muzikom, nestaju iz svakodnevnog života. Kult lepog i zdravog tela postao je stigmatizovan od strane crkve, koja je kontrolisala svaki aspekt života građana. Tako su sport i fitnes u srednjem veku bili svedeni na rad u polju za

niže slojeve društva i na balne igre za aristokratiju. Tek početkom 1800. godine, teretane su u Nemačkoj doživele manji preporod. Međutim, to nisu bile teretane kakve poznajemo danas, već su bile znatno skromnije. Sredinom XIX veka, škole su počele da osnivaju fiskulturne sale kako bi podržale svoje napredne atletske programe. Ovaj razvoj ponovo je izazvao interesovanje i poštovanje javnosti, ne samo prema zdravstvenim prednostima vežbanja, već i prema estetici tela u dobroj fizičkoj kondiciji.

Prva komercijalna teretana obično se pripisuje francuskom gimnastičaru Hipolitu Trijatu, koji je otvorio svoj prvi klub u Briselu, a zatim i drugi u Parizu krajem 1840-ih godina. Na kraju XIX veka, još jednu teretanu osnovao je preduzetnik i muzički mogul Eugen Sandov. Godine 1901. Sandov je organizovao prvo svetsko takmičenje u fizičkom izgledu i formi tela. Kasnije je promovisao koncept fitnesa kao načina života, plasirajući razne publikacije, opremu i dijetetske proizvode, kao i upravljajući lancem fitnes centara širom Velike Britanije.

Godine 1939. legenda fitnesa Džek LaLan otvorio je ono što se smatra prvim zdravstvenim klubom u SAD-u, u Ouklandu, Kalifornija. U vreme kada su lekari upozoravali pacijente na opasnosti povezane sa dizanjem tegova i rigoroznim vežbama, LaLan je uspeo da dizajnira i predstavi mnoge sprave koje se i danas koriste u teretanama širom sveta. Takođe, bio je jedan od prvih zagovornika ideje da i žene mogu dizati tegove, iako je taj koncept u ranim danima bio slabo prihvaćen. Dinamične 80-e godine XX veka bile su ispunjene adrenalinom i dovele su do porasta broja lanaca teretana. Pored toga, uspeh video snimka za vežbanje glumice Džejn Fonde motivisao je mnoge žene da se aktivno posvete svom telu. Počela je era koja ne jenjava, u kojoj je fizička aktivnost postala sve važnija i razvila se u svojevrsnu filozofiju modernog čoveka. Bar onog koji nije podlegao uticaju brze hrane, koju obično konzumira u velikim količinama ispred velikog televizora, u udobnoj fotelji i sa minimalnim pokretima.

Ogromni benefiti fitnesa su prepoznati jer sama redovna fizička aktivnost predstavlja jednu od najvažnijih inicijativa i disciplina koje možete pružiti svom zdravlju. Biti fizički aktivan može poboljšati funkciju vašeg mozga, pomoći u kontroli telesne težine, smanjiti rizik od raznih bolesti, ojačati kosti i mišiće, kao i unaprediti vašu sposobnost obavljanja svakodnevnih zadataka. Odrasli, deca i stariji ljudi koji manje vremena provode sedeći i bave se bilo kojom količinom umerene do intenzivne fizičke aktivnosti (uzimajući u obzir stanje organizma, godine i fizičke predispozicije) uživaju u brojnim zdravstvenim prednostima. Jedna od prednosti fizičke aktivnosti je ta što svako može iskusiti zdravstvene koristi bilo koje vrste vežbi gde starost, sposobnosti, fizička forma ili težina nisu presudni.

Ključ je u tome da se zahtevi vežbi usklade sa opštim stanjem organizma. Neke od prednosti fizičke aktivnosti za zdravlje mozga javljaju se odmah nakon sesije umerene do intenzivne fizičke aktivnosti. Ove prednosti uključuju poboljšanje kognitivnih funkcija kod dece uzrasta od 6 do 13 godina, kao i smanjenje kratkoročnog osećaja anksioznosti kod odraslih. Redovno vežbanje može pomoći da vaše sposobnosti razmišljanja, učenja i rasuđivanja ostanu oštre kako starite. Takođe, fizička aktivnost može smanjiti rizik od depresije i anksioznosti, kao i poboljšati kvalitet sna.

12.2.3. Istorijat moto-sporta (automobilizma)

Automobilizam, kao što naziv implicira, predstavlja sport koji se temelji na upotrebi različitih vrsta motornih vozila. Prva trka između dva automobila sa sopstvenim pogonom održana je 30. avgusta 1867. godine, na relaciji između Aštona pod Lajmom i Old Traforda, s dužinom staze od 8 milja, a pobednik je bio automobil Isaka Vata iz Boltona. Trke vozila sa unutrašnjim sagorevanjem na motorni benzin započele su nešto kasnije, kada je prvo takmičenje organizovano 28. aprila 1887. godine u blizini Bulonjske šume u Parizu, na stazi dužine 2 kilometra. Nakon ovog događaja, trke su počele da se organizuju mnogo intenzivnije. Dana 22. jula 1894. godine, parijski časopis ˝Le Petit Journal˝ organizovao je prvo svetsko automobilističko prvenstvo, tokom kojeg se vozilo od Pariza do Ruana. U takmičenju je učestvovalo čak 102 vozača, koji su platili kotizaciju od 10 franaka za ulazak (Paolozzi, 2003). U SAD-u prva zvanična automobilistička trka održana je na Dan zahvalnosti pod nazivom trka Čikago Tajms-Herald 28. novembra 1895. godine (Berger, 2001).

Bruklandska staza u Suriju predstavlja prvi namenski trkački prostor u Srbiji, otvoren u junu 1907. godine, sa dužinom kruga od 4,43 kilometra. Prva automobilistička trka u Srbiji održana je 24. juna 1923. godine u Beogradu, organizovana od strane Srpskog Auto-Kluba, na stazi u obliku elipse koja je bila dugačka 2,2 kilometra. Poznatija trka održana je 1939. godine oko Kalemegdana. Motorsport obuhvata sportove koji se odvijaju uz upotrebu motornih vozila. Godine 1900. u Parizu je motorsport bio predstavljen kao demonstrativni sport. Moto-trka predstavlja takmičenje unutar motorskog sporta, a kategorije moto-trka uključuju: trke automobila, trke motocikala, trke kamiona, trke lakih aviona, trke motornih čamaca, trke snežnih skutera i trke kosilica za travu. Osim što se radi o trkačkim disciplinama, takmičenja u motorsportu obuhvataju i veštine vožnje na motociklima, kao što su motocross i slobodni stil, drift, kao i vuču tereta korišćenjem traktora ili kamiona.

Takmičenja u motosportu obuhvataju nekoliko kategorija, među kojima se ističe Formula 1, koja se smatra najbržom i najzanimljivijom trkom motornih vozila. U ovom šampionatu, timovi se takmiče za prestižne titule, pri čemu se na kraju sezone biraju najbolji vozač i najbolji konstruktor. Niže kategorije su Formula 2 i Formula 3. Među najuspešnijim vozačima u istoriji Formule 1 nalaze se Huan Manuel Fanđo, četiri puta svetski prvak, Mihael Šumaher i Luis Hamilton, koji su obojica osvojili titulu svetskog prvaka sedam puta. Motorcycle racing ima svoje korene u osnivanju Međunarodne motociklističke federacije, koja je osnovana u Parizu 1904. godine, uz značajnu podršku Britanskog automobilističkog saveza .

Postoji šest glavnih disciplina u motociklističkom sportu, a to su: drumske trke, motokros (uključujući snežni kros), mototrajal, enduro, reli (uz kros i bajas) i trke na stazama (uključujući grastrak i spidvej), kao i motokros slobodnog stila i kopnena brzina. MotoGP svetsko prvenstvo prvi put je organizovano 1949. godine i obuhvata ukupno 18 različitih staza. Pored MotoGP, postoje i Moto2, Moto3, MotoE, kao i British Junior Moto Liga. U zavisnosti od kubikaže, motocikli su klasifikovani u različite grupe, uključujući klase od 50, 80, 125, 250, 350, 500 i 1000 kubika. Među najistaknutijim vozačima MotoGP-a su Valentino Rosi sa sedam titula svetskog prvaka, Mark Markez sa šest titula, kao i Gijakomo Agostini, koji je takođe osvojio prvenstvo sedam puta. Reli predstavlja poseban oblik trke koje se održavaju na javnim i privatnim putevima uz različite vrste automobila. Takmičenja u reliju započela su 1911. godine u Monte Karlu, kada je 20 učesnika pristiglo u Monako. Međutim, moderno relijaško takmičenje kakvo danas poznajemo razvijalo se tokom 1950-ih i 1960-ih godina. Najpoznatija reli takmičenja uključuju Monte Karlo Rally, Rally Argentina, Rally Finska i Rally Velika Britanija. Međunarodna reli federacija je 1973. godine organizovala prvo Svetsko prvenstvo u reliju. Jedan od najpoznatijih reli vozača svih vremena je Sebastian Loeb.

12.2.4. Istorijat Šaha

Šah, čije ime potiče od persijske reči "Shah", što znači kralj, predstavlja stratešku igricu koja se igra između dva igrača na tabli sa 64 polja. Svaki igrač raspolaže sa 16 figura jedne boje: osam pešaka, dva topa, dva lovca, dva konja, jedan kralj i jedna kraljica. Tačan datum nastanka šaha nije poznat, ali se prema nekim istorijskim zapisima može pretpostaviti da datira više od 2000 godina unazad. Arheološki nalazi u Uzbekistanu uključuju dve slonovače figurice koje potiču iz II veka. Veruje se da je šah izvorno razvijen u Indiji u V veku pod nazivom "Čaturanga", koja je uključivala četiri igrača. Igra je simbolizovala strukturu indijske vojske, koja se sastojala od pešadije, konjice, slonova i borbenih kola,

a u središtu su bili kralj i njegov savetnik, odnosno kraljica. Kretanje figura se određivalo bacanjem kocke, slično savremenoj igri "Ne ljuti se čoveče". Kada se igra proširila u Aziju, njen naziv je postao "Šatrandž", a u Evropi je poznata kao "Šahmat", što se prevodi kao smrt protivničkom kralju. U VI veku, Persijanci su je modifikovali i nazvali "Čatrang". U VII veku, nakon osvajanja Irana od strane Arapa, igra je stekla ogromnu popularnost tokom narednih 200 godina, a počela su da se održavaju različita takmičenja.

Zabeleženo je da je Halif Harun al-Rašid u VIII veku poklonio šah od slonovače Karlu Velikom, francuskom monarhu. U IX veku, Arapi su preneli ovu modifikovanu verziju igre, poznatu kao "šatrandž", u Španiju, gde je šah doživeo veliki uzlet i počeo se širiti širom Evrope. Ipak, francuski kralj Luj IX zabranio je igranje šaha 1254. godine. Prva knjiga o šahu, koju je napisao španski šahista Lusen, objavljena je 1497. godine. Tokom XVI i XVII veka, o šahu su pisali Španac Rui Lopez i Italijani Rolerio i Greko. U XVIII veku, francuski šahista Filidor objavio je delo "Analiza šahovske igre", postavljajući temelje savremenoj igri. FIDE, svetska šahovska organizacija, osnovana je 1924. godine u Parizu i odgovorna je za organizaciju svih svetskih turnira .

Među najpoznatijim šahistima u istoriji su Robert Fišer iz SAD-a, Anatolij Karpov iz SSSR-a, Garri Kasparov iz SSSR-a, Boris Spaski iz SSSR-a, Višvanatan Anand iz Indije i Magnus Karlsen iz Norveške. U ženskoj konkurenciji istakle su se Žuža Polgar iz Mađarske, Maja Čiburdanidze iz SSSR-a, Ana Ušenjina i Marija Muzičuk iz Ukrajine, kao i Žongji Tan i Venđun Đu iz Kine. U našoj zemlji poznati šahisti uključuju Alisu Marić, Anu Benderać, Svetozara Gligorića, Teodoru Injac, Jovanu Rapport i druge.

12.3. ISTORIJAT DOPINGA U SPORTU

Doping u sportu definiše se kao upotreba zabranjenih supstanci ili preparata od strane sportista s ciljem poboljšanja fizičkih performansi. Istorijski podaci ukazuju na to da su već u antičko vreme sportisti, posebno atletičari, koristili različite stimulativne supstance. Kako su se sportske discipline razvijale tokom vremena, tako su se i supstance koje sportisti koriste menjale, što je omogućavalo postizanje boljih rezultata i sticanje prednosti u određenim sportovima. Rasprave o etimologiji termina "doping" i dalje traju, međutim, neki izvori sugerišu da je naziv potekao od jednog afričkog plemena, Kafira, koje je koristilo izraz "dop" za piće koje se konzumiralo u okviru religijskih ceremonija, a koje je imalo stimulativna svojstva (*Lippi & Guidi, 1999; Conti & Gensini, 2008*).

12.3.1. Doping u antičko doba

U davnim vremenima, postojali su sistemi koji su, prema pretpostavkama, mogli da poboljšaju fizičke performanse, bilo na legalan način ili na druge načine. Nalazi ukazuju na to da su ti sistemi bili dostupni atletičarima. Na primer, u Mesopotamiji tokom 3000. godine p.n.e. bila je rasprostranjena upotreba opijuma maka, koji su ljudi koristili, a postoji i pretpostavka da su stari Egipćani koristili različite opijate radi unapređenja svojih fizičkih sposobnosti (*Dotson & Brown, 2007*). Na području Amerike, različiti podaci sugeriraju da su Asteci praktikovali konzumaciju ljudskih srca koja su žrtvovali, sa verovanjem da će na taj način steći veću snagu i hrabrost od drugih. Takođe su koristili supstance ekstrahovane iz kaktusa radi povećanja otpornosti na fizičku aktivnost i umor (*Dotson & Brown, 2007*). U antičko doba, intervencije u ishrani, poput povećanja unosa proteina, bile su među najčešće korišćenim metodama za poboljšanje sportskih performansi atletičara. Klasičan primer je slučaj poznatog antičkog rvača Mila od Krotona, koji je primenio specifične dijeteske strategije zasnovane na govedini, uključujući i bikove testise, konzumirajući nekoliko kilograma dnevno uz obilje crnog vina, uz verovatnu upotrebu određenih stimulativnih supstanci. U nekim aspektima, bikovi testisi mogu se smatrati ranim oblikom dopinga XX veka, povezanim sa steroidnim hormonima (testosteron) koji povećavaju mišićnu masu i snagu (*Lippi & Guidi, 1999; Holt et al., 2009*).

Jedan od značajnih primera u istoriji sporta je slučaj Šarmisa iz Sparte, koji je pobedio na trci na stadionu tokom Olimpijskih igara 668. godine pre nove ere (*Bahrke & Yesalis, 2002*). Njegova ishrana obuhvatala je sireve i suve smokve. Kao potencijalna sredstva koja su mogla poslužiti kao doping, spominju se vina uz

razne dodatke, kao i voda konzumirana u obilnim količinama, posebno kada je uključivala morsku so, seme i druge supstance koje su se smatrale optimalnim za poboljšanje performansi. U III veku pre nove ere, kako bi poboljšali svoje fizičke sposobnosti tokom Igara i lakše podneli bol i umor, neki olimpijski sportisti su jeli specifične pečurke i konzumirali poseban hleb koji je sadržavao analgetske supstance (*Dotson & Brown, 2007*). S obzirom na to da su pobednici Olimpijskih igara bili smatrani izuzetnim ličnostima i herojima, kao i da je pobeda donosila značajne nagrade, motivacija za korišćenje različitih pomoćnih sredstava bila je izuzetno snažna (*Papagelopoulos et al., 2004; Hesiod, Theogony*). Sportisti su bili spremni da riskiraju sve, uključujući i svoj život, kako bi ostvarili pobedu. Olimpijski moto je, usled upotrebe dopinga, počeo da gubi svoje prvobitno značenje. Osim toga, svrha sportista više nije bila samo učešće, kao što je Pjer de Kuberten tvrdio: ˝Nije važno pobediti, važno je učestvovati˝, već je pobeda postala jedini cilj svakog takmičenja.

Postoje dokazi da su se u drevnoj Grčkoj i Rimskom carstvu koristili raznovrsni "magični" napitci, potekli iz biljnih i životinjskih izvora, kako bi se poboljšala fizička kondicija i sportske performanse. Iako još uvek nije u potpunosti utvrđen sastav ovih preparata, veruje se da su sadržavali stimulativne supstance, kao što su alkohol ili halucinogene pečurke. U staroj Grčkoj, seme susama je bilo smatrano ˝doping agensom˝, posebno među trkačima na duge staze. Pre perioda Hipokrata (V-IV vek p.n.e.) postojala je snažna povezanost između magije i fizičke pripreme. Uzimanje ovih napitaka od strane sportista često je bilo tretirano kao božanska sugestija, a takva praksa nije uvek smatrana protivnom pravilima. Grci su takođe razvili obimno znanje o biljkama i njihovim efektima na ljudski organizam. U IV veku p.n.e., Teofrast iz Eresosa, učenik poznatog filozofa Aristotela, napisao je ključne botaničke radove, ˝Istraživanje biljaka˝ i ˝O uzrocima biljaka˝, u kojima je precizno opisao delovanje mnogih biljaka, uključujući mak, cimet i smirnu (*Dotson & Brown, 2007*).

U Rimu, gladijatori su se izveštavali o korišćenju raznih stimulansa i mešavina za povećanje svoje tolerancije na bol i umor. Iako se cirkuske igre u Rimu ne mogu smatrati sportskim aktivnostima u pravom smislu, zbog nedostatka utvrđenih pravila, pružale su značajnu motivaciju za povećanu fizičku aktivnost i usavršeno vežbanje. Takmičari su bili snažno motivisani da poboljšaju svoju fizičku snagu, ne samo kako bi pobedili, već i da bi preživeli. U tu svrhu korišćene su različite supstance, uključujući one dobijene od gljive ˝Amanita muscaria˝ i drugih biljaka (*Papagelopoulos et al., 2004*). Takođe je postojala praksa ˝dopinga˝ životinja, gde su neka kočijaška takmičenja uključivala davanje specifičnih mešavina svojim konjima, poput hidromela (mešavina vode, meda i ovasa), kako bi se povećala njihova brzina i izdržljivost (*Noakes, 2004*).

12.3.2. Istorijat dopinga u novije vreme

Tek u XIX veku, tokom perioda kada su farmakologija i laboratorijska medicina napredovale i postigle značajne naučne rezultate, biljni stimulansi su postali široko prihvaćeni. U ovom kontekstu registrovano je osamnaest stotina različitih aktivacionih agenasa, uključujući kofein, listove koke, morfijum i atropin iz beladone, koji su dalje usavršeni u pogledu pripreme i primene (*Bahrke & Yesalis, 2002; Donohoe & Johnson, 1986; Wagner, 1991*). Ovaj period takođe beleži razvoj različitih doping tehnika, prilagođenih specifičnim principima ili jedinjenjima, kao i tipologijama sportista. Na primer, korišćenje nitroglicerina, eksplozivnog sredstva, pokazalo se korisnim za sprintere, omogućavajući im da izvode kratke, intenzivne i eksplozivne anaerobne napore. S druge strane, supstance protiv umora, poput morfijuma, korišćene su među sportistima uključenim u izdržljive sportske aktivnosti, koje su obično trajale satima ili čak danima (*Brown-Sequard, 1889*).

Upotreba nitroglicerina, koji je sintetisao italijanski hemičar Askanio Sobrero 1847. godine, ilustruje napore u pripremi sintetičkih jedinjenja tokom XIX veka. Ova jedinjenja su kasnije unapređena u XX veku, rezultirajući proizvodnjom sve potentnijih dopinga za vojne potrebe. U drugoj polovini devetnaestog veka, pre održavanja prvih modernih Olimpijskih igara 1896. godine, zabeleženi su specifični incidenti povezani s dopingom. Jedan od ranih dokaza o dopingu u plivanju datira iz 1865. godine, kada je tokom događaja na Amsterdamskom kanalu zabeležen slučaj upotrebe neimenovanih supstanci za poboljšanje fizičkih performansi. Dve godine kasnije, jedan Belgijanac izneo je tvrdnju da su sportisti koristili šećer u kombinaciji sa etrom, dok su neki francuski biciklisti uzimali preparate sa visokim dozama kofeina za takmičenja u šestodnevnim biciklističkim trkama (*Bahrke & Yesalis, 2002*). Do kraja XIX veka postoje obimni podaci o upotrebi raznih doping supstanci na sportskim takmičenjima, uključujući nitroglicerin, strihnin, morfijum, različite vrste alkoholnih pića i sokove od testisa (*Carpenter, 2007*).

U XX veku, evolucija praksi dopinga nastavlja se kroz različite hronološke i operativne faze. Tokom perioda između dvadesetih i pedesetih godina prošlog veka, psihostimulansi su korišćeni za smanjenje apetita i osećaja umora, dok su amfetamini korišćeni za povećanje praga bola, smanjenje anksioznosti i izazivanje euforije (*Catlin et al., 2008; Hoberman, 2007*). Tragičan slučaj britanskog bicikliste Toma Simpsona, koji je preminuo tokom trke ˝Tour de France˝ krajem 1967. godine, svedoči o nastavku upotrebe amfetamina. Takođe, poznati slučaj kanadskog sprintera Bena Džonsona, kojem je oduzeta zlatna

olimpijska medalja zbog upotrebe dopinga, dodatno ilustruje ovu problematiku. Biciklista Lance Armstrong priznao je upotrebu dopinga, što je dovelo do oduzimanja svih njegovih titula iz čuvenog ˝Tour de Fransa˝. Od 60-ih do 80-ih godina XX veka, počelo se pretpostavljati da hormoni, posebno steroidi poput testosterona, povećavaju mišićnu masu, čime se poboljšavaju sposobnosti snage i izdržljivosti (*Holt et al., 2009*). U poslednjim decenijama, doping procedura postala je sve dostupnija sportistima, uključujući hemotransfuziju (krvni doping) i veštački eritropoetin, koji pomaže u povećanju hematokrita i transporta kiseonika do tkiva putem crvenih krvnih zrnaca. Takođe, korišćeni su i agensi za maskiranje, poput diuretika, kako bi se prikrila sumnja na nelegalnu upotrebu supstanci. Novi sistemi dopinga, poput genetskog dopinga, pojavili su se u skorijem periodu. Moderni doping protokoli često deluju sinergistički, utičući na različite organe i telesne sisteme istovremeno, čime se cilja na brojne telesne komponente. Sportisti snose visoku cenu za ovu praksu, ne samo gubitkom zdravlja, već i doživotnom diskvalifikacijom iz određenih sportova. Kao posledica, razvoj sistema koji se bave dopingom proširio se na uključivanje endokrinog, nervnog, mišićnog i cirkulatornog sistema.

Zbog sveprisutnosti problema upotrebe dopinga, postoji značajna borba za njegovu prevenciju. U Francuskoj je 1963. godine, a u Belgiji 1965. godine, implementirano prvo antidoping zakonodavno rešenje (*Lippi & Guidi, 1999; Bowers, 2009; Guezennec, 2001*). Tokom 60-ih godina XX veka, Komitet Saveta Evrope za vanškolsko obrazovanje (1963) definisao je doping kao "primenu ili upotrebu od strane zdrave osobe bilo kojeg agensa ili supstance koja nije uobičajeno prisutna u telu, kao i bilo kojeg fiziološkog agensa ili supstance, kada se unosi u neno-rmalnim količinama s ciljem povećanja performansi na nepravedan način tokom takmičenja." 80-ih godina XX veka, Evropska konferencija (1984) je dopingu u sportu dala definiciju kao korišćenje zabranjenih supstanci suprotno pravilima relevantnih sportskih organizacija. Pet godina kasnije, Evropska antidoping konvencija je podvukla da doping obuhvata "davanje sportistima ili sportistkinjama, ili njihovo korišćenje farmakoloških sredstava ili metoda dopinga." Na početku devedesetih, IAAF priručnik (1992-1993, Pravilo 55) je postavio jasnu definiciju dopinga kao kršenje pravila kada se zabranjena supstanca otkrije u telesnim tečnostima ili tkivima sportiste, ili kada sportista prizna upotrebu zabranjene supstance (*Lippi & Guidi, 1999; De Rose, 2008*). Svetska antidoping agencija (WADA) osnovana je 1999. godine s ciljem da se bori protiv svih oblika dopinga u sportu. Nedavno je definisala doping gena i ćelija kao "neterapeutsku upotrebu gena, genetskih elemenata i/ili ćelija koje mogu poboljšati atletske performanse." Ova vrsta dopinga uvrštena je u spisak zabranjenih supstanci Međunarodnog olimpijskog komiteta 2003. godine (*Tipton, 1997*).

Svest o antidopingu postala je sveobuhvatnija, u skladu s razvojem sofisticiranijih i efikasnijih metoda borbe protiv dopinga širom sveta (*Jokl, 1967*). Iz ovoga možemo zaključiti da doping u sportu postoji od samih njegovih početaka, što je dovelo do razvoja različitih metoda za njegovu detekciju (*Toohey & Veal, 2007*). Ova situacija podstakla je formiranje mreža antidoping mera koje se neprekidno razvijaju i fokusiraju se na prevenciju i brzu identifikaciju dopinga. Vreme je pokazalo da su sportisti koji su se koristili dopingom kasnije imali zdravstvene probleme, a sportovi bez dopinga promovišu pravičnost i zdravlje.

12.4. DIGITALNA SPORTSKA ISTORIJA U SAVREMENOM SPORTU

Digitalna era u savremenoj sportskoj istoriji doživela je značajan razvoj. Svakog dana se generiše približno 2,5 kvintiliona bajtova podataka. Više od 3,7 milijardi ljudi koristi Internet, dok se šesnaest miliona tekstualnih poruka šalje svake minute. Svakodnevno se čuva između četiri i sedam triliona fotografija (*Mar, 2018*). Talas digitalizovanih i digitalno stvorenih materijala postaje sve prisutniji. Ovaj proces obuhvata digitalizaciju analognih fizičkih materijala, kao i obnovu sadržaja smeštenog na ranijim medijskim formatima poput floppy diskova, kao i prikupljanje podataka s weba i društvenih mreža koje beleže na hiljade sportskih diskusija i događaja. Budući sledbenici sporta suočiće se s digitalnim artefaktima i platformama kada budu pisali sportsku istoriju. U poslednje dve i po decenije, sportski istoričari su sve više integrisali svoje tradicionalne analitičke metode s digitalnim pristupima i mogućnostima. Digitalni repozitorijum punog obima omogućava pristup dokumentima i artefaktima na zahtev, pružajući tako mogućnosti za komentarisanje, analizu, kombinovanje i remiksovanje u nove oblike učenja. Katalozi i pretraživači olakšavaju identifikaciju resursa, dok računar i prateći softver čine organizaciju i proizvodnju istraživanja efikasnijim nego što je to ranije bilo moguće.

12.4.1. Digitalna sportska istorija i kvantifikacija

Ključna tačka oslonca za mnoge istoričare "digitalnog sporta" predstavlja aktivacija računara, povezivanje na internet i otvaranje pretraživača. Ipak, koreni istorije digitalnog sporta se zapravo nalaze u kvantitativnim i društvenim istraživanjima iz 1980-ih i ranih 1990-ih godina. Naime, 1980. godine, Steven

A. Riess je objavio delo: ˝Touching Base: Professional Baseball and American Culture in the Progressive Era˝, koje se bavi kulturnom istorijom igrača, vlasnika i gledalaca u gradovima poput Atlante, Čikaga i Njujorka između 1900. i 1920. godine (*Riess, 1999*). Riess je anketirao žive igrače koji su učestvovali u profesionalnim ligama koristeći upitnike poslati poštom. Njegov rad je uključivao analizu podataka prikupljenih iz novinskih izvora, čime je stvorio sveobuhvatan skup podataka o igračima i njihovim društvenim i profesionalnim relacijama. Nakon prikupljanja podataka, Riess je analizirao uzorak kako bi se osigurao u vezi sa pitanjima reprezentativnosti, usklađujući svoj uzorak sa autoritativnom listom Nacionalne bejzbol biblioteke, uzimajući u obzir demografske karakteristike, posebno nivo obrazovanja. Njegovo korišćenje Statističkog paketa za društvene nauke (SPSS) omogućilo je statističku obradu podataka, što je postalo standardna praksa među današnjim digitalnim istoričarima koji se bave prikupljanjem i analizom podataka. Riess je bio pionir u korišćenju statističkog softvera, a istoričari Melvin Adelman i Don Morou su izražavali žaljenje zbog nedovoljne prihvaćenosti kvantitativnih metoda među sportskim istoričarima, uprkos dostupnosti bogate građe koja je mogla da se analizira kvantitativnim pristupima (*Melvin, 1983; Morou, 1981*). Usamljena svetla tačka unutar sportske istorije bili su istraživači koji su se fokusirali na ekonomske aspekte sporta (*Padilla & Boucher, 1987*).

Digitalni alati i metode postepeno su se integrisali u praksu putem usvajanja tabela za praćenje, istraživanje i formiranje skupova podataka. Tabele su postale najčešći oblik kvantitativne analize, delimično zato što su omogućile sportskim istoričarima da proučavaju podatke kroz vreme, sprovode komparativne analize i generišu matematičke i grafičke prikaze informacija. Distribucija frekvencija, grafikoni i linijski grafikoni koji prikazuju promene tokom vremena omogućeni su bogatom brojevnom izvornom okviru sportske istorije, koji se mogao prikupljati iz novina, izveštaja sa utakmica, poslovnih evidencija, uključujući finansijsku dokumentaciju, dokumente o platama i spiskove igrača (*Tranter, 1989*). Istorija sporta reflektuje širu istorijsku disciplinu koja obuhvata kreiranje skupova podataka i analize koje se koriste za razmatranje društvene i ekonomske istorije (*Coakley & Dunning, 2000*).

12.4.2. Digitalna sportska istorija i internet

Računari, internet i razni sadržaji koji su se počeli širiti po internetu od ranih 1990-ih godina XX veka značajno su transformisali istoriju sporta, obeležavajući presek između sporta i savremenih medija i komunikacionih tehnologija (*Rankin, 2018*). Masovna upotreba ličnih računara i ekspanzija interneta tokom 1990-ih omogućile su istoričarima da razmenjuju informacije i materijale mnogo efikasnije. Email, mailing liste i protokoli za prenos datoteka omogućili su deljenje obimnih setova podataka i poruka, što je revolucionisalo istraživanje u oblasti sportske istorije, jer su istoričari mogli da udružuju resurse i raspravljaju o metodologijama istraživanja. Osim toga, stvorena je platforma za diskusiju o obrazovanju u oblasti sportske istorije (*Cox & Salter, 1998; Magdaliniski et al., 2015*). Internet je postao nova istraživačka arhiva za proučavanje sporta, sa digitalizacijom analognih materijala i prelaskom u digitalni svet sporta (*Wilson, 2007; Hutchins & Rowe, 2013*). Organizacione veb stranice, fan sajtovi, forumi, sportski blogovi, fantazijske lige i enciklopedije sporta koje se bave sportskom istorijom značajno su se povećali zahvaljujući internetu (*Klugman, 2017; Hynes & Cook, 2013; Townsend et al., 2013*).

Istoričari sporta treba da prepoznaju značaj Interneta kao izvora informacija, kao i kao konteksta koji omogućava teorijsko razmatranje sporta i oblikuje novo razumevanje istorijskog predstavljanja sporta (*Cohan, 2019*). Nije iznenađujuće što je značajan deo digitalne literature o sportskoj istoriji dostupan na različitim blogovima, kako u obliku sadržaja, tako i kao deo naučne prakse. Autori Endru Mekgregor, Endru Linden i Lindzi Parks Piper ističu da blogovanje na Internetu pruža trenutni pristup sportskoj zajednici i publici koja bi inače bila marginalizovana. Oni tvrde da blogovi ˝predstavljaju sve važnije mesto okupljanja naučnika i zainteresovane javnosti˝, omogućavajući sportskim istoričarima da komuniciraju s publikom koja pokazuje interesovanje (*Linden & Pieper, 2017*). Linden i Parks Piper analizirali su autore sportskih blogova, vrste sadržaja koje stvaraju i usklađenost tog sadržaja s naučnim praksama u oblasti sportske istorije. Njihovo istraživanje, koje je obuhvatilo 600 blogova sa šest različitih sajtova, pokazalo je da su najčešće teme na sportskim istorijskim blogovima bile aktuelni događaji (37,5%) i refleksije (25,4%). Takođe, analiza je otkrila probleme koji odražavaju trenutno stanje u istoriji sporta i akademiji: većina saradnika na blogovima o sportskoj istoriji bili su muškarci, a sadržaj se uglavnom fokusirao na muške sportove i timove. Istoričari sporta sve više obraćaju pažnju na analizu društvenih medijskih platformi kao što su Facebook i Twitter. U svom radu o Gaelskom atletskom savezu i izgrađenom sportskom okruženju Irske kao studiji slučaja, Kronin tvrdi da bi istoričari sporta trebalo da prepoznaju tri ključna impulsa prilikom korišćenja društvenih medija: 1) društvene medije kao

mrežu potencijalnih saradnika koji mogu pomoći u istraživanju; 2) društvene medije kao platformu za promociju koja omogućava prikupljanje istraživačkog materijala iz zajednice; i 3) sadržaj društvenih medija koji se odnosi na sport na opštem nivou (*Cronin, 1998*).

U analizi koju je sprovela Geri Osmond u vezi sa lezbejskim, homoseksualnim, biseksualnim i transrodnim sportistima na Twitteru, ističe se da se razvoj ove platforme i njen akcept od strane korisnika dešava paralelno sa porastom broja sportista koji otvoreno ističu svoju seksualnu orijentaciju. Ovo otvaranje pruža savremenim i novijim istoričarima sporta priliku da istraže fenomen društvenog pamćenja (*Osmond, 2017*). Osmondov zaključak da je Twitter doprineo očuvanju sećanja na igrača australijske ragbi lige Iana Robertsa takođe postavlja pitanja o metodološkim izazovima vezanim za istraživanja na društvenim mrežama: Koje su pravne i etičke posledice korišćenja arhiva sa Twittera? Kako istoričari mogu da dobiju retroaktivnu dozvolu za korišćenje tvitova u svojim publikacijama? Da li obimna priroda sadržaja na platformi otežava sistematsko ispitivanje svakog tvita u okviru specifičnih istraživačkih pitanja, što bi moglo ograničiti zaključke koje istoričari sporta mogu izvesti? Temu ograničenja istražuje i Holli Thorpe u analizi Facebook memorijalnih stranica posvećenih sećanju na život surfista Endija Ajronsa i skijašice slobodnim stilom Sare Burk (*Thorpe, 2015*). Ona naglašava da virtuelna sećanja donose slične izazove vezane za moć, autoritet i agenciju kao i tradicionalne, ne-virtuelne prakse žaljenja. Na kraju, slično kao Osmond, Thorpe zaključuje da se istoričari sporta moraju suočiti sa potrebom za kontekstualizacijom virtuelnih i društvenih medija kao oblika reprezentacije.

12.4.3. Digitalna sportska istorija i digitalizacija kulturnog nasleđa

Piter N. Sterns ističe da je˝jedna od ključnih karakteristika kvalitetne sportske istorije, zajedno s njenim povezivanjem s srodnim disciplinama i dubokim interesovanjem za integraciju s drugim istorijskim aspektima, njena posvećenost visokom nivou analize˝ (*Stearns et al., 2010*). Prema Sternsu, srodne discipline kao što su sociologija i kineziologija prihvatile su kulturni preokret u istoriji sporta, koji je dodatno naglasio teme poput rase, pola, klase, etničke pripadnosti i proživljenog iskustva. Ovakav zaključak podržavaju mnogi naučnici koji su definisali budućnost sportske istorije kao globalnu. Iako je to tačno, takođe se propušta veći preokret u istoriji sporta koji bi nadmašio kvantitativne analize: digitalizaciju i prikazivanje digitalnih resursa. Polazišna tačka za mnoge istoričare sporta u digitalnoj sportskoj istoriji jeste korišćenje digitalnih resursa, kao što su digitalni arhivi i biblioteke. Digitalna sportska istorija omogućava istraživačima da prouče

brojne sportske događaje iz prošlosti, uključujući i neka saznanja iz praistorije, antike, srednjeg veka i drugih perioda. Na primer, tu su Proklamacija Edvarda III o zabrani fudbala iz 1363. godine, izveštaji o teniskom prvenstvu prvih dama na Vimbldonu iz 1884. i dnevnici sa Olimpijskih igara u Berlinu 1936. godine .

Institucionalni napori u digitalizaciji omogućavaju istraživačima pristup raznim značajnim arhivima, uključujući kolekciju papira Averija Brundagea koju čuva Univerzitet u Ilinoisu, fizičku kulturu u okviru Stark centra na Univerzitetu u Teksasu, kao i sportsku kolekciju Nacionalnog muzeja Australije. Tokom kasnih 1990-ih i ranih 2000-ih, kulturne institucije, često uz podršku vladinih inicijativa, preuzele su važne korake u digitalizaciji kako bi delile lokalno kulturno nasleđe sa širom publikom na globalnom nivou. Inicijativa Evropske komisije iz 2008. godine omogućila je pristup 4,5 miliona digitalnih objekata iz više od 1000 institucija (*Thylstrup, 2019*). Ova inicijativa pridružila se brojnim drugim projektima digitalizacije, uključujući Internet arhiv, Google Print/Google Books, kao i nacionalne digitalizacione projekte vlada Indije, Kine, Norveške, Australije i Sjedinjenih Američkih Država. Knjige, kolekcije rukopisa, novine i fizički eksponati doprinose rastućem pejzažu digitalnog kulturnog nasleđa. Posebno je digitalizacija sportskih časopisa kao što su: ″Sports Illustrated″, ″Sporting Life″, ″Baseball Magazine″ i ″Spalding Baseball Guides″, kao i stotine lokalnih, državnih, regionalnih i međunarodnih novina, podstakla sportsku istoriju da prihvati digitalizaciju kao ključni korak u istraživanju istorije sporta. Martin Džons i Bob Nikolson ističu kako digitalizacija novinskih arhiva omogućava efikasniji istraživački proces, ali takođe uvodi brojne praktične izazove koje istoričari sporta moraju razmotriti (*Johnes & Nicholson, 2015*).

Tehnologije optičkog prepoznavanja karaktera (OCR), algoritmi pretrage i višeznačnost informacija, uz digitalnu sanaciju, mogu značajno zakomplikovati analizu kada se koriste baze podataka digitalnih novina. Digitalizovani materijali dostupni za preuzimanje kao skupovi podataka predstavljaju dragocen resurs za istoričare sporta. Marej G. Filips, Geri Osmond i Stiven Taunsend upotrebljavali su metode analize teksta za proučavanje novinskog izveštavanja o Muhamedu Aliju, ženskom surfovanju u Australiji i homofobnom jeziku u pokrivanju australijskog sporta *(Phillips et al., 2015*). Oni su došli do zaključka da efikasnost digitalnih metoda daljinskog čitanja zavisi od kvaliteta originalnog analognog materijala. Ovi izazovi s analizom teksta slični su onima s kojima se Amanda Regan suočila u svom istraživačkom radu o "Umu i telu", mesečnom publikaciji o fizičkom vaspitanju koja se izdavala od 1894. do 1936. godine (*Regan, 2017*). Regan je preuzela svaki broj publikacije i koristila optičko prepoznavanje karaktera kako bi konvertovala štampana izdanja u obične tekstualne datoteke. Ove datoteke

su postale njen lični istraživački arhiv, omogućavajući joj eksperimentisanje sa metodama analize teksta u cilju proučavanja korpusa. Ovi rezultati su joj omogućili da uoči promene i kontinuitet bez potrebe da pročita i analizira svaki pojedinačni članak u publikacijama.

Digitalizacija je omogućila identifikaciju izvora sportske istorije na udaljenim lokacijama preko digitalnih kataloga, resursa za pretragu i digitalnih repozitorija. Osim toga, digitalizacija je istraživačima omogućila izradu vlastitih digitalnih arhiva, koje su se mogle manipulirati i elektronski deliti u cilju podrške istraživačkim zajednicama. Liz Timbs je stvorila arhivu povodom Svetskog prvenstva 2010. godine prikupljanjem javno dostupnih tekstova, slika, zvukova i video materijala koji prikazuju perspektive i iskustva navijača na stadionima, kao i onih u parkovima (*Timbs, 2014*). Ari de Vajld je koristio digitalizovane fotografije šestodnevne biciklističke trke u Madison Square Gardenu za kreiranje panoramske digitalne predstave trke iz perspektive prisutnog posmatrača (*Wilde, 2017*). Pomeranje kroz materijale postalo je izazov za istoričare sporta, s obzirom na prelazak sa analognog na digitalno .

12.4.4. Digitalna sportska istorija i budućnost

Masovna digitalizacija, kako je naglasio Dain TePoel, predstavlja značajan aspekt u razvoju digitalne sportske istorije, koja se razvija paralelno sa modernim potrošačkim praksama digitalnih medija i internetskih tehnologija, koje često donose ozbiljne ekološke posledice (*TePoel, 2017*). Uprkos tome što su istoričari sporta počeli da koriste resurse digitalnog kulturnog nasleđa i računarske tehnologije za istraživačke svrhe, postoji i izazov u vezi sa prihvatanjem analitičkih, produktivnih i eksperimentalnih aspekata digitalne sportske istorije, koja često rezultira nečim što nadilazi samo pisanu recenziranu literaturu ili monografije. Većina digitalne sportske istorije se ne pojavljuje u svom izvornom digitalnom obliku, već kao naučni rad koji opravdava postojanje određenog digitalnog proizvoda. Ovaj fenomen je delimično rezultat prihvatanja tradicionalnih istorijskih metoda koje su sada usvojene za rad na digitalnim istorijama kao relevantne metodologije (Day & Vamplew, 2015).

Ključna pitanja koja su i dalje neodgovorena za istraživače u oblasti digitalne sportske istorije uključuju: ˝Može li digitalni istorijski projekat sporta postojati bez podrške recenziranih radova?˝ ˝Koje veštine su potrebne tradicionalnim istoričarima sporta da bi adekvatno procenili i angažovali se u digitalnim sportskim projektima?˝ ˝Koji kriterijumi moraju biti ispunjeni kako bi se digitalni projekti potvrdili kao vredan doprinos istoriji sporta?˝ (*Guiliano, 2017*).

Postoji mnogo digitalnih metoda koje sportski istoričari mogu primeniti. Digitalna sportska istorija se primarno fokusira na socijalne analize medija, razvoj digitalnih surogata i arhiva, udaljeno čitanje povezano s analizom teksta, kao i geo-prostornu analizu i vizualizaciju podataka. Mogućnosti za razvoj digitalne sportske istorije su široke, jer se digitalne metode sve više integrišu u istorijske programe. Digitalni projekti predstavljeni na godišnjim skupovima, digitalne publikacije koje omogućavaju urednicima da objavljuju radove u vodećim naučnim časopisima, kao i uključivanje recenzija digitalnih projekata, mogli bi značajno doprineti premeštanju digitalne sportske istorije iz periferije u centar naučne prakse .

12.5. POLITIČKA KORIST U ISTORIJI SPORTA

Sport i politika su bili međusobno povezani od antičke Grčke do savremenog doba. Tokom antičkih Olimpijskih igara, ratovi su često bivali obustavljeni. Povezanost između sporta i politike, posebno u okviru modernog sporta, često se fokusirala na unutrašnje političke dinamike unutar zemalja. Mnogi režimi su sport smatrali ključnim elementom državne ideologije, uključujući Treći Rajh, Sovjetski Savez i Narodnu Republiku Kinu (*Keys, 2006; Parks, 2016; Guoqi, 2008*). Čak i demokratske države su se sve više angažovale u sportskim pitanjima tokom kriznih perioda, kao što su vojna fizička obuka i obrazovanje, naročito u vezi s fizičkim vaspitanjem u školama i na fakultetima (*Allison, 1986; Arnaud & Riordan, 1998; Hill, 1996; Wakefield, 1997; Mason & Riedi, 2010; Hunt, 2007*).

U novije vreme, istorijska istraživanja su prevazišla restriktivne nacionalne perspektive o međusobnom uticaju sporta i politike, usmeravajući se ka internacionalnom ili transnacionalnom pristupu. Ovaj širi okvir analize sporta omogućava da se njegova istorija preklapa s drugim disciplinama, uključujući diplomatsku istoriju, studije bezbednosti i istoriju životne sredine, kao samo neke od primera. Ovi raznoliki aspekti sporta ukazuju na to da su vlade širom političkog spektra dugo bile uključene u pitanja vezana za sport. Takva opsežna vladina angažovanost manifestuje se na različitim nivoima, uključujući saradnju s međunarodnim sportskim organizacijama, domaćinstvo velikih međunarodnih događaja ili upravljanje sportskim programima koje nadgleda sama vlada. Na taj način postaje očigledno da sport i politika imaju globalni značaj, često se preplićući s međunarodnim sportskim događajima ili međudržavnim odnosima .

12.5.1. Sport i diplomatija kroz istoriju

Države su često koristile sport kao sredstvo diplomatije, kako kroz neformalne kanale, tako i putem državne podrške i raznih sportskih programa. Sport je igrao ključnu ulogu u mehanizmima moći i javnoj diplomatiji, nastojeći da ˝pridobije˝ srca i umove ljudi u drugim zemljama, s obzirom na to da uključuje širok spektar atletskih aktivnosti koje privlače različite demografske grupe širom sveta (*Nye, 2004*). Zanimljivo je da broj članica Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) prevazilazi broj članica Ujedinjenih nacija, što ukazuje na fleksibilnost sporta u prilagođavanju potrebama pojedinih zemalja. Džefri Pigman identifikovao je dva ključna načina na koje diplomatija može uključivati međunarodni sport, kao instrument vladine diplomatije i kao „sport kao diplomatiju" koja uključuje različite aktere unutar međunarodnog sportskog sistema (*Pigman, 2014*). Ove dve forme sportske diplomatije pojavile su se tokom dvadesetog veka, pri čemu je sve više zemalja usvajalo ovakve pristupe u poslednjim decenijama.

Tokom širenja međunarodnog sporta krajem XX i početkom XX veka, mnogi sportisti i timovi su započeli putovanja u inostranstvo, često iz komercijalnih razloga. Ove ture, bilo da su organizovane od strane evropskih fudbalskih klubova ili američkih bejzbol timova, nisu imale izričite političke ciljeve, ali su doprinosile poboljšanju diplomatskih odnosa kroz dobrobit koja je proizašla iz takvih putovanja (*Beck, 1999; Shimizu, 2012*). S početkom Hladnog rata došlo je do podela između dve dominantne političke struje, što je rezultiralo bojkotom američkih sportista na Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine. Kako bi se suprotstavio sovjetskim tvrdnjama o nedostatku jednakosti u Sjedinjenim Državama, američki Stejt department je slao afroameričke sportiste u inostranstvo, posebno u novo nezavisne afričke države (*Thomas, 2012; Witherspoon, 2013; Brown, 2015*).

Države su na sličan način slale sportiste u strane zemlje kako bi promovisale svoje nacionalne interese i identitete. Kanadski hokejaški timovi u istočnoevropskim državama doprineli su jačanju razdvojenosti Kanade i njenom identitetu naspram američkih i britanskih saveznika. Kineski stonoteniseri su igrali ključnu ulogu u uspostavljanju kinesko-američkih odnosa, kao i u jačanju kineskih veza sa Afrikom i Latinskom Amerikom. Prijateljske kriket turneje između Amerike i Indije u Pakistanu nastojale su da umanje tenzije između ovih dveju suparničkih nacija (*Soares, 1945; Dichter & Johns, 2014*). Pored slanja istaknutih sportista, ministarstva inostranih poslova su nastojala da angažuju širu javnost i omoguće veći pristup svojim naporima u sportskoj diplomatiji. Određene zemlje su tokom Hladnog rata uspostavljale programe razmene sportista i trenera unutar sovjetskog bloka, dok je Tajvan slao stonoteniske trenere u Latinsku Ameriku kako bi se

suprotstavio kineskim nastojanjima da umanji međunarodno priznanje Tajvana u sportu (*Mertin, 2019*). Norveška je, na primer, promovirala programe "Sport za sve" u Tanzaniji tokom 1980-ih godina (*Straume, 2012*). Ove vrste programa su se značajno proširile nakon završetka Hladnog rata.

Olimpijska solidarnost Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) podržava razne programe, uključujući obuke za nove trenere, kao i unapređenje njihovih kvalifikacija i znanja, uz lokalne inicijative koje podstiču veće učešće u sportskim aktivnostima (*Henry & Al-Tauqi, 2008*). Gradovi koriste Olimpijske igre i druge značajne sportske događaje kao platforme za promociju na globalnom nivou, a nacionalne vlade obično podržavaju ove strategije jer one doprinose jačanju međunarodnog ugleda kroz javnu diplomatiju. Ove sportske promocije omogućavaju gradovima ili državama da konstruiraju savremenu naraciju o sebi, informišući globalnu publiku putem kontinuiranih medijskih izveštaja i prestiža koji ovi događaji donose (*Gold & Gold, 2008*).

Osim organizovanja Olimpijskih igara ili Svetskog prvenstva u fudbalu za muškarce, gradovi i države mogu ostvariti slične ciljeve domaćinstvom manjih događaja, kao što su kontinentalne igre ili svetska prvenstva u alternativnim sportovima ili na juniorskim nivoima (*Black, 2008*). Zemlje sa velikim ekonomijama u razvoju u XXI veku, uključujući Brazil, Rusiju, Indiju, Kinu i Južnu Afriku, nastoje da postanu domaćini velikih sportskih događaja kako bi demonstrirale svoju prisutnost na svetskoj sceni, pri čemu svaka od njih obezbeđuje barem jedno takvo domaćinstvo. Iako se ovaj fenomen može uporediti sa praksama nacističke Nemačke koja je 1936. godine iskoristila Olimpijske igre da prikaže postignuća Trećeg rajha, savremeni pristupi korišćenju sportskih događaja kao sredstva za promociju podrazumevaju zajedničke napore vlada tokom kandidatura, u kontrastu s odlukom MOK-a da dodeli organizaciju Olimpijskih igara Berlinu 1936. godine, dve godine pre nego što je Adolf Hitler preuzeo vlast u Nemačkoj (*Couto & Valente, 2020*).

Organizacija sportskih događaja, slanje sportista u inostranstvo, sponzorisanje sportskih aktivnosti u svrhu razvoja, kao i inicijative za mir, osvetljavaju kako vlade integrišu sport u svoje diplomatske strategije. Ova interakcija između sporta i politike je znatno porasla nakon Drugog svetskog rata i nastavlja da se dinamično razvija tokom XXI veka. Ovi aspekti predstavljaju bogatu temu za buduća istraživanja, proširujući fokus izvan tradicionalnih velikih sila i država koje dominiraju sportskom i sportskom političkom literaturom, te se prepliću sa istorijom diplomatije, humanitarnim inicijativama i istraživanjima ljudskih prava (*Keys, 2019*).

Lokalne, regionalne i federalne vlade sve više investiraju u finansijske resurse i druge benefite za organizaciju velikih sportskih događaja. Ovi brojni finansijski izdaci, posebno u vezi sa Olimpijskim igrama, FIFA Svetskim prvenstvom i drugim međunarodnim multisportskim takmičenjima, često dostižu milionske, a ponekad i milijardne cifre, i gotovo su uvek daleko veći od prvobitno predviđenih troškova. Masivni protesti protiv ovih inicijativa postali su rasprostranjeni, pri čemu gotovo svaka kandidatura za održavanje Olimpijskih igara danas nailazi na protivljenje, a aktivistički pokreti dobijaju sve veću globalnu povezanost. Epoha digitalizacije takođe je otvorila nova vrata sportskom aktivizmu, omogućavajući sportistima da javno govore o pitanjima od lokalnog i međunarodnog značaja. Iako je Denver jedini grad koji je odustao od održavanja Olimpijskih igara nakon izvornih ratova, lokalna populacija se mobilisala protiv dovođenja ovog značajnog sportskog događaja, što je dovelo do neuspešnih kandidatura. Bez javnog finansiranja, Denver ne bi mogao ostvariti ambicije da postane domaćin Olimpijskih igara. S druge strane, zemlje koje su bojkotovale Olimpijske igre omogućile su Los Anđelesu da održi Igre 1984. godine isključivo uz privatne investicije. Ipak, održavanje ovih Igara nije moglo proći bez vladine podrške Sjedinjenih Država, koja je uključivala, između ostalog, izdavanje viza sportistima iz komunističkih država i uslove bezbednosti (*Wenn, 2015; Edelman, 2015*). Uspeh Los Anđelesa u ostvarivanju profita tokom Olimpijskih igara 1984. godine potakao je gradove širom sveta da teže domaćinstvu budućih Olimpijskih igara. Glamur i atrakti-vnost organizacije Olimpijskih igara naveli su mnoge gradove i države da pokriju značajne troškove. Savezno finansiranje iz vlade SAD za tri poslednje Olimpijske igre u zemlji poraslo je sa 75 miliona dolara za Los Anđeles 1984. godine na 609 miliona dolara za Atlantu 1996. godine, a do 1,3 milijarde dolara za mnogo manje Zimske Olimpijske igre 2002. godine u Solt Lejk Sitiju. Ovi iznosi ne uzimaju u obzir lokalna ili državna finansijska sredstva, što dodatno naglašava obim javne potrošnje usmerene ka organizaciji ovakvih sportskih mega događaja.

Procene vezane za Olimpijske igre 2002. godine izvršene su godinu dana pre terorističkih napada 11. septembra, koji su dodatno povećali troškove bezbednosti samo nekoliko meseci uoči Zimskih igara. Slični izazovi suočili su i organizatore predstojećih Letnjih Olimpijskih igara u Atini 2004. Globalno medijsko izveštavanje o ovim sportskim mega-događajima čini ih privlačnim metama za terorističke grupe, koje su svesne da će njihovi postupci dobiti široku medijsku pažnju. Ovaj fenomen bio je evidentan tokom napada terorističke grupe Crni septembar na izraelske sportiste i trenere na Olimpijskim igrama u Minhenu 1972. godine (*Mandell, 1991; Reeve, 2001*). Kao posledica toga, troškovi bezbednosti na narednim Olimpijskim igrama u Montrealu značajno su porasli (*Boyle et al., 2015*).

Osiguranje adekvatne bezbednosti na sportskim događajima, s ciljem sprečavanja budućih terorističkih napada, zahteva blisku saradnju između sportskih organizatora, državnih vlasti, vojnog sektora i globalnih bezbednosnih firmi (*Toohey, 2008; Bennett & Haggerty, 2011; Fussey et al., 2016; Spaaij, 2016*). Pored obezbeđivanja finansiranja i bezbednosti, podrška vlade postala je ključna za uspeh na Igrama. U ovom procesu učestvovao je i predsednik Rusije, Vladimir Putin. Tokom konačne prezentacije Sočija pred MOK-om, govorio je na ruskom, francuskom i engleskom jeziku, što se smatra prvim putom da je ruski predsednik govorio engleski na javnom događaju. Izveštaji u medijima povezali su njegovo učešće u prezentaciji sa izborom ruskog grada za domaćina, a na kraju su ove Zimske Olimpijske igre postale najskuplje u istoriji. Pored toga, tokom završnih prezentacija pre glasanja za domaćina Olimpijskih igara 2016. godine, španski ministar spoljnih poslova, podržavajući kandidaturu Madrida, govorio je španski, dok je brazilski predsednik Luiz Inacio Lula da Silva promovisao Rio de Žaneiro govoreći na svom maternjem jeziku. Takođe, Barack Obama se obratio u ime svog rodnog grada Čikaga (*Bennett et al., 2013*). Politički lideri i članovi kraljevskih porodica odigrali su ključnu ulogu u demonstraciji značaja svojih kandidatura tokom procesa podnošenja ponuda za Olimpijske igre 2020. godine. Japanski premijer Šinzo Abe, princeza Takamado, španski prestolonaslednik Felipe (takođe bivši olimpijski sportista) i turski premijer Redžep Tajip Erdogan bili su prisutni na prezentacijama svih tri finalista (*Gibson, 2019*).

S obzirom na to da se značajna sredstva javnog novca, prikupljena putem lokalnih i državnih poreza, koriste za organizaciju Olimpijskih igara, gradovi i regije sve češće organizuju referendume kako bi prikupili podršku javnosti za održavanje ovog događaja. Na primer, ankete su pokazale da je velika većina češkog stanovništva bila protiv ponude Praga za Letnje Olimpijske igre 2020. godine, što je dovelo do povlačenja te ponude pre nego što je grad imao priliku da formalno podnese materijale Međunarodnom olimpijskom komitetu (*Ritcher, 2019*). Takođe, ponuda Rima za 2020. godinu propala je nakon što je italijanska vlada odlučila da ne pruži finansijsku podršku, dok je pokušaj grada da se kandiduje za 2024. godinu naišao na nedostatak političke podrške, posebno nakon izbora Virdžinije Raggi za gradonačelnicu 2016. godine. Trka za 2024. godinu dodatno je oslabljena snažnim protivljenjem iz Bostona, što je dovelo do povlačenja kandidature grada Masačusetsa ubrzo nakon njenog pokretanja (*Kassens-Noor & Lauermann, 2018*). Na kraju, kandidatura Pariza za Olimpijske igre 2024. godine je prihvaćena.

Norveški parlament je odbio da prihvati sve uslove Međunarodnog olimpijskog komiteta, čime je završen jedan od najjačih kandidatura za organizaciju Zimskih Olimpijskih igara 2022. godine. Referendum je pokazao da je većina građana protiv mogućnosti da njihov grad bude domaćin ovih igara. Aktivizam povezan sa Olimpijskim igrama prevazilazi okvire samo antiolimpijskog pokreta. I sami sportisti postaju sve glasniji u zalaganju za različite uzroke i pitanja koja im mnogo znače, koristeći svoju globalnu prepoznatljivost. Sportski aktivizam nije nov fenomen, već se može pratiti kroz istoriju, posebno u kontekstu građanskih pokreta za prava u Sjedinjenim Američkim Državama i antiaparthejd pokreta u Južnoj Africi (*Merret, 1996; Moore, 2017*).

Crni sportisti nastavljaju da se bore protiv rasne nepravde u Sjedinjenim Američkim Državama. Osim toga, sportisti koji se takmiče u zimskim sportovima prepoznaju uticaj klimatskih promena na svoje discipline, što je dovelo do različitih pokušaja da se adresiraju ovi globalni izazovi. Nordijski skijaši koji su učestvovali na trci Svetskog kupa izrazili su podršku i pozvali međunarodne vođe na postizanje dogovora tokom sastanka o klimatskim promenama 2015. godine, što je na kraju rezultiralo Pariskim sporazumom o klimi (*Little et al., 2019*).

12.5.2. Budućnost sporta i politike

Decenijama su istraživači proučavali složenu povezanost između domaćeg sporta i politike, međutim, recentna istraživanja su obelodanila i njihovu intimnu interakciju na međunarodnom nivou. Ova nova perspektiva, koja se oslanja na već uspostavljene okvire diplomatske istorije, značajno obogaćuje razumevanje odnosa između sportskih i političkih dimenzija. Internacionalni karakter sporta, uključujući takmičenja, medijsko izveštavanje i državne odnose, doprinosi dubljoj i kompleksnijoj analizi sportskih i političkih dinamika.

Kako se različiti aspekti međunarodnog sporta istražuju, ova oblast će verovatno otvoriti nove teme za naučna istraživanja. U vezi s dopingom, takmičenjima i upravljanjem, međunarodni sport retko kažnjava pojedince za prekršaje, već se oslanja na nacionalne propise koji variraju od zemlje do zemlje. Proučavajući ove aspekte kroz različite međunarodne kontekste, moguće je identifikovati nove poveznice između sporta i politike, kao i ispitati njihove posledice na razvoj sportskih istorija.

12.6. AKTIVIZAM U ISTORIJI SPORTA

Protest atletičara Džona Karlosa i Tomija Smita na Olimpijskim igrama u Meksiko Sitiju 1968. godine predstavljao je simbolički izraz protiv ekonomskih i rasnih nepravdi s kojima se suočavaju Afroamerikanci. Ovaj čin izazvao je značajnu osudu, a Ejveri Brandejdž, tadašnji predsednik Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK), brzo je preduzeo mere da oduzme medalje i isključi obojicu sportista sa Igara. 50 godina kasnije, Kolin Kaepernik, quarterback San Francisco 49ers iz Nacionalne fudbalske lige (NFL), odbio je da ustane tokom izvođenja himne Sjedinjenih Američkih Država pre NFL utakmice, ukazujući na kontinuirano zlostavljanje, rasizam, nasilje i ubistva koje Afroamerikanci trpe od strane policije. Na sličan način kao i Smit i Karlos, Kaepernikova karijera je pretrpela ozbiljne posledice. NFL ga je ˝uništio˝, ostavljajući ga bez ugovora od 2020. godine, što je gotovo okončalo njegovu profesionalnu karijeru. Pored toga, Kaepernik je bio meta rasističkih komentara, uključujući one od tadašnjeg američkog predsednika, koji je smatrao njegovo ponašanje nepoštovanjem prema zastavi i himni. Analitičari su povukli jasne paralele između ovih protesta, a Džere Longman je Kaepernika nazvao ˝direktnim potomkom Smita i Karlosa˝ (*Longman, 2018*).

NBA superzvezda Lebron Džejms takođe se angažovao u protestima protiv rasizma, dodajući svom nasleđu borbu za pravdu. Postoji više pristupa analizi primera sportskog aktivizma, uključujući razlikovanje između pojedinačnih aktivista i organizovanih društvenih pokreta, s posebnim naglaskom na to kako aktivizam teži promenama unutar sporta i kroz njega. Da bismo ilustrovali ove razlike, primere smo odabrali iz određene hronološke i geografske perspektive (američki sport kasnih 1960-ih), ali na kraju naš širok pristup obuhvata raznovrsne oblike sportskog aktivizma. Aktivizam i drugi oblici otpora uključuju različite aktere koji primenjuju različite taktike. U opštem smislu, aktivizam se može definisati kao ˝udruživanje ljudi izvan formalnih političkih kanala, s ciljem da se izjasne u društvima u kojima se nalaze, čak i da pruže alternativnu viziju onoga kako njihova društva mogu izgledati˝.

Dok neki primeri aktivizma uključuju pojedince koji deluju samostalno, ova definicija sugeriše i prisustvo kolektivne akcije ili ˝društvenih pokreta˝, što podrazumeva grupnu mobilizaciju ljudi sa zajedničkom vizijom promene, uključujući ˝učešće u aktivizmu, protestima i društvenim pokretima˝, što predstavlja jedan od ključnih načina na koje pojedinci mogu izraziti svoj glas, kao i prava svoje zajednice. Međutim, definisanje društvenih pokreta može biti izazovno delimično zbog raznolikosti ˝načina na koje ljudi izražavaju svoju želju za promenom˝ (*Rodgers, 2018*). Od 1990-ih godina, savremeni društveni pokreti obeleženi su korišćenjem različitih strategija za ostvarivanje svojih ciljeva, koje se kreću od organizovanja protesta do direktnih akcija, te od satiričnih ˝parodija˝ do vandalizma.

12.6.1. Aktivizam sportista

Naizgled oživljavanje protesta sportista u XXI veku ponovo je usmerilo pažnju na dugu tradiciju sporta i aktivizma. Ova pojava se posebno fokusirala na sportske performanse na vrhunskom nivou, kako profesionalnim, tako i olimpijskim, u Sjedinjenim Američkim Državama, počevši od kraja 1960-ih godina. Pritužbe i akcije sportista reflektovale su i doprinosile društvenim nemirima i građanskim pravima tog doba. Primetni su primeri sportista koji su, motivisani svojim političkim uverenjima, rizikovali svoje pozicije kako bi kroz aktivizam kritikovali sportske institucije. Jedan od takvih sportista bio je Dejv Megizi, linijski igrač NFL tima St. Louis Cardinals. Postepeno je počeo da preispituje osnovne aspekte fudbala, u kojem su igrači često smatrani ˝proizvodima˝ i ˝zamenljivim delovima˝, što ga je dovelo u sukob sa menadžmentom i trenerima (*Meggyesy, 2005*). Megizi je usvojio političke stavove i način života u skladu sa anti-kulturnim pokretima. Odrastajući s dugom kosom, odupirao se konformističkim pritiscima profesionalnog sporta i protestovao protiv intoniranja američke nacionalne himne pre utakmica, kao izraz svog protivljenja ratu u Vijetnamu.

Pored svojih izvanrednih sportskih uspeha, Bili Džin King poznata je po svojoj borbi za veće plate za teniserke. King i osam drugih teniserki, poznatih kao ˝Original 9˝, organizovale su žensku tenisku turneju 1970. godine uz podršku korporacija. Do 1973. godine, US Open postao je prvi veliki turnir koji je uveo ravnopravan nagradni fond za muške i ženske pobednike.

Ova situacija se dogodila iste godine kada je Billie Jean King postigla najveći uspeh u svom zagovaranju za prava žena, a njen simboličan angažman u pokretu za oslobođenje žena kulminirao je televizijskim mečom "bitka polova" protiv Bobija Rigza. Ipak, Suzan Ver navodi da ˝feministička ideologija nije predstavljala glavnu pokretačku snagu ženskih teniskih turnira˝(*Ware, 2011*). Nensi Spenser primećuje da ˝većina najbolje rangiranih žena nije prihvatila ženski pokret˝. King naglašava da je, i pored toga što je pokret za oslobođenje žena povećao svesnost o nejednakostima u sportu, mnoge sportistkinje ostale skeptične prema tim promenama. Bez obzira na značaj akcija sportista kao što su Flood, King i Meggesi, ne može se poreći da se najistaknutiji oblik atletskog aktivizma 1960-ih godina dogodio Olimpijskim igrama u Meksiko Sitiju 1968. godine. Tomi Smit (zlatna medalja) i Džon Karlos (bronzana medalja) primili su medalje za sprintersku trku na 200 metara na Olimpijskim igrama 1968. Godine u Meksiku, pojavivši se na postolju u crnim čarapama i bez cipela. Oni su takođe nosili crne rukavice, Karlos je nosio desnu, a Smit levu rukavicu. Dok su se podizale zastave i svirala himna Sjedinjenih Američkih Država, Smit i Karlos su podigli svoje zatvorene šake u

crnim rukavicama, simbolizujući, kroz svoju odeću i pozdrav Black Power, tretman Afroamerikanaca i spremnost američkog olimpijskog pokreta da iskoristi rad crnaca. Treći član na postolju, Peter Norman iz Australije, imao je zakačeno dugme OPHR-a na svom trenerci u znak podrške Smitu i Karlosu. Ipak, Douglas Hartman ističe da su "afroamerički sportisti bili svesniji i jedinstveno ovlašćeni da govore i deluju protiv maltretiranja, za razliku od svojih belih kolega", što im je omogućilo da "zauzmu moćnu poziciju iz koje mogu delovati".

Muhamed Ali, svetski šampion u teškoj kategoriji boksa, odlučio je da se odrekne svoje titule svetskog prvaka kako bi odslužio zatvorsku kaznu zbog svog protivljenja ratu u Vijetnamu. Ova odluka oslikava moralne vrednosti za koje će kasnije postati poznat, ali je u 60-im godinama XX veka bila shvaćena kao pobunjenička. Penzionisani NFL igrač Džim Braun obavezao se na ekonomsko osnaživanje afroameričkih zajednica, osnivajući crnu industrijsku i ekonomsku uniju tokom 1960-ih godina, koja je kasnije preimenovana u Crnu ekonomsku uniju. Sport je kroz svoju istoriju postao platforma za rešavanje mnogih društvenih problema.

Aktivizam žena za pristup sportskim prilikama nije započeo tek 1970-ih tokom pokreta za ženska prava. Francuske sportske feministkinje, uključujući Alis Mijate, organizovale su svoje sportske manifestacije u godinama nakon Prvog svetskog rata, što je dovelo do formiranja međunarodne organizacije zvane ˝Federation Sportive Feminine Internationale˝ (FSFI). Ova organizacija je organizovala ženske olimpijske igre i zagovarala njihovu integraciju u šire olimpijske aktivnosti. Premda je ovo postignuto na Igrama u Amsterdamu 1928. godine, to nije bilo u skladu sa očekivanjima ženskog pokreta (*Carpentier & Lefevre, 2006*).

Skoro pola veka kasnije, pobede koje su ostvarene tokom 1970-ih i 1980-ih nisu se dešavale samo u okviru javnog mnjenja, već su se ostvarivale i u legislativnim telima i pravosudnim institucijama. Na primer, usvajanje ˝Glave IX˝ u Sjedinjenim Američkim Državama 1972. godine i uspešna pravna borba protiv zakonodavstva o ljudskim pravima u Kanadi tokom 1980-ih predstavljaju ključne momente u toj borbi.

Sport visokih performansi je tokom svoje istorije ostao značajna platforma za aktivizam, kako na masovnom nivou, tako i kroz pojedinačne akcije. Ova tradicija počinje sa masovnim demonstracijama, kao što su studentski protesti pre Olimpijskih igara u Meksiko Sitiju 1968. godine i široko rasprostranjeni antivladini protesti pred Olimpijske igre u Riju 2016. godine. Jedan od istaknutih primera individualnog aktivizma je zlatna medalja koju je osvojila Fejisa Lilesa na Olimpijskim igrama 2016. godine. Na ciljnoj liniji, prešao je sa prekrštenim

zglobovima, koristeći simbol X, koji predstavlja protest Oroma u Etiopiji, naroda koji je Lilesa navodno predstavljao. Takođe, kriket igrači Andi Flouer i Henri Olonga iskoristili su Svetsko prvenstvo u kriketu 2003. godine da izraze svoje nezadovoljstvo, oblačeći crne trake na rukama pre prve utakmice Zimbabvea, kao protest protiv kršenja ljudskih prava, kojima su bili izloženi njihovi sugrađani pod vlašću Roberta Mugabea. U australijskom fudbalu, sportisti su takođe izražavali stavove kroz proteste. Niki Vinmar, igrač AFL-a, tokom pobede u aprilu 1993. godine, suočio se sa rasističkim uvredama domaćih navijača. U reakciji, podigao je majicu, pokazao na svoj goli torzo i povikao: "Ja sam crnac i ponosan sam na to" (pri čemu "crnac" uključuje Aboridžine), stvarajući još jednu ikoničnu sliku otpora kroz sport. Iz svega navedenog može se zaključiti da je sport kroz svoju istoriju služio kao važan faktor u brojnim aktivističkim pokretima, koji su se u mnogim slučajevima pokazali kao veoma uspešni.

12.7. SPORTSKO NASILJE U ISTORIJI SPORTA

Nasilje je oduvek bilo prisutno u sportu, još od antičkih vremena. Nasilje među sportskom publikom nije nov fenomen. Gledano kroz istoriju, nasilje povezano sa sportom i unutar njega prisutno je od davnina. Postoji mnogo primera koje su zabeležili istoričari, a koji potvrđuju ovu tvrdnju. Nasilje među gledaocima bilo je česta pojava u arenama Stare Grčke, kao i u Rimskom i Vizantijskom carstvu. Na primer, rimske igre su bile poznate po čestim tučama među publikom, koje su bile toliko nasilne i dramatične, posebno tokom borbi gladijatora, da je često bila potrebna intervencija čitave vojske kako bi se uspostavio red među gledaocima (*Piotrowski, 2005*). Takođe, jedno od značajnih umetničkih dela iz 59. godine nove ere, koje se čuva u Arheološkom muzeju u Napulju, verno prikazuje sukobe sportskih navijača u Pompeji. U srednjem veku, igre slične današnjem fudbalu bile su obeležene velikim nasiljem. Jedan od primera takve igre je souille, praoblik fudbala, u kojem su se cela sela takmičila koristeći svinjski bešik (Limbergen, 1990). Ova igra je bila toliko nasilna da su, prema sačuvanim kraljevskim i crkvenim ediktima, zabranjena zbog izazivanja velikih šteta na poljoprivrednim zemljištima.

Sredinom XX veka, društvo je prepoznalo pretnju u specifičnom obliku nasilja povezanom sa sportom, a to je huliganizam, koji se manifestuje kao nasilje među sportskim navijačima. Nasilje u sportu nije fenomen isključivo savremenih društava, ono je prisutno otkako postoji igra. Kroz istoriju, nasilje u sportu je menjalo svoje oblike. Međutim, savremena pažnja, kao što je već pomenuto,

fokusira se na jedan oblik društvene pretnje, odnosno na vid nasilja koji je danas najzastupljeniji u sportu, a to je huliganizam. Kada se spomene ovaj oblik nasilja, prva asocijacija su, nesumnjivo, neredi i divljanje navijača na fudbalskim stadionima.

Mnogi autori, posebno sociolozi sporta, koriste termin fudbalsko nasilje kao sinonim za huliganizam. Iako je huliganizam najčešće povezan sa fudbalom, drugi sportovi poput košarke, rukometa ili vaterpola takođe se suočavaju s ovim problemom. Analizira se nastanak i istorijski razvoj nasilja u sportu, kao i razvoj huliganizma kao specifične vrste nasilja među sportskim publikom. Takođe, objašnjava strukturu navijačkih grupa i njihov socijalni sastav kako bi odredio društveni profil, poreklo članova navijačkih grupa i motive koji ih navode ka huliganizmu kao obliku nasilja. U nastavku se razmatra specifičan odnos masovnih medija prema huliganizmu, što predstavlja jedan od ključnih aspekata u proučavanju ove vrste nasilja.

Rasizam i nacionalizam su neizostavni oblici huliganizma na stadionima širom Evrope, te su stoga veoma važni segmenti u diskusiji o huliganizmu. Na kraju, poslednje poglavlje ovog rada analizira vezu između konzumiranja alkohola i droga od strane članova navijačkih grupa i nasilja koje proizađe iz tih situacija.

Pitanje nasilja je jedno od najvažnijih i najhitnijih pitanja savremenog društva. Nasilje je prisutno u svim aspektima našeg svakodnevnog života, ali je zabrinjavajuće to što je o ovoj temi napisano znatno manje istraživačkih radova u poređenju sa njegovom učestalošću u društvenim interakcijama. U kontekstu sporta, nasilje se može objasniti kroz različite modele, među kojima su najčešći model katarze, modeli kulture i potkulture, model imitacije i socijalnog učenja, model psihologije gomile, kao i devijantni model koji obuhvata vandalizam i huliganizam (*Kokovi*ć*, 1990*).

Drugim rečima, postoji širok spektar definicija i pristupa analizi fenomena nasilja u sportu, što ukazuje na potrebu za interdisciplinarnim pristupom. Iz praktičnih razloga, izdvojićemo definiciju nasilja iz Pravnog vodiča za prevenciju i borbu protiv nasilja u sportu Ministarstva sporta Republike Francuske, koja glasi: ˝Nasilje je dobrovoljni akt koji se karakteriše namerom da se prouzrokuje šteta. Fizičko i/ili verbalno nasilje podrazumeva upotrebu ili pretnju upotrebom sile protiv lica ili stvari˝ (*Guide juridique, 2004*).

Istraživanja britanskih istoričara sporta ukazuju na to da je nasilje bilo stalni pratilac novog, organizovanog fudbala od 70-ih i 80-ih godina XIX veka. Ipak, nasilje povezano sa fudbalom u to vreme nije se smatralo problemom. To je bila agresija koja je, po svojoj prirodi, bila spontana. Kris van Limbergen ovu vrstu

agresije sportske publike naziva vandalizmom (*Limbergen, 1985*). Ovaj oblik nasilja karakterisali su pojedinačni napadi na sudije, sitni i individualni sukobi među navijačima, kao i bacanje manjih predmeta na igrače. To je u nekom smislu bila agresija koja se spontano manifestovala pod uticajem određenih okolnosti. Nasuprot fudbalskom vandalizmu, koji je prisutan od samog početka fudbala, huliganizam je pojava koja je nastala kao rezultat savremenog društva. Limbergen navodi da je: ˝huliganstvo ponašanje u potkulturi društveno ranjive omladine, koje je rezultat unapred planiranog nasilja prema ljudima i stvarima, s ciljem da se na taj način poboljša njihovo stanje u socijalno-psihološkom smislu˝. Vandalizam predstavlja neorganizovano nasilje koje se javlja spontano, dok huliganizam, kao oblik nasilja, karakteriše viši ili niži stepen organizovanosti. Kao što se može zaključiti iz prethodno navedenog, nasilje u sportu i oko njega postojalo je kroz čitavu istoriju, ali se drevno nasilje značajno razlikuje od savremenog. Osnovna razlika leži u tome što se drevno nasilje temeljilo na tadašnjim prihvaćenim civilizacijskim normama, dok je savremeno nasilje paradoks civilizacije koja je razvila pravnu državu, ljudska prava i civilno društvo, a koja se ponaša bahato, hvaleći se razvijenim kulturološkim i civilizacijskim dostignućima (*Petrović, 1990*).

Nasilje u sportu prisutno je na gotovo svim utakmicama organizovanog engleskog fudbala od 1863. godine, kada je osnovana Fudbalska asocijacija i postavljena nova pravila igre (*Hutchinson, 1975*). Nostalgija za džentlmenskim ponašanjem na fudbalskim terenima iz ranog XX veka bila je narušena saznanjima koja su došli mnogi sociolozi i istoričari sporta, a koja ukazuju na to da su ˝neredi, nemiri, nasilje, pokušaji nanošenja telesnih povreda i vandalizam bili očigledno veoma uobičajeni, ali ne i nužno dominantan oblik ponašanja publike na fudbalskim mečevima, barem od 1870-ih˝ (*Dunning, 1984*). Prema Dunningu, neredi među sportskom publikom do 1914. godine, odnosno do Prvog svetskog rata, bili su redovni pratioci fudbalskih mečeva u Engleskoj i kontinentalnoj Evropi. Ovi neredi manifestovali su se kroz napade na sudije i druge fudbalske zvaničnike, dok su sukobi među rivalnim navijačima bili veoma retki (*Dunning, 1988*).

Tokom perioda između dva svetska rata i nakon Drugog svetskog rata, došlo je do značajnog smanjenja učestalosti i intenziteta nasilja na sportskim terenima, ali to ne znači da je ono potpuno nestalo. Visok nivo nacionalne solidarnosti posle Drugog svetskog rata i tokom 1950-ih godina uticao je na mirnodopski društveni trend. Međutim, već početkom 1960-ih godina prošlog veka, novi oblik ostrašćenog patriotizma izaziva neprijateljsko ponašanje prema imigrantima, što se istovremeno manifestuje kao ponašanje najvatrenijih fudbalskih huligana.

Pojavom novih medija, posebno televizije, tokom 1960-ih godina, došlo je do porasta nasilja na fudbalskim stadionima i u njihovoj okolini. Televizija je omogućila prenos fudbalskih utakmica direktno u domove navijača, a istovremeno je prenosila i slike nasilja koje se dešavalo na tribinama. Jedan od prvih televizijskih prenosa fudbalske utakmice između Sanderlenda i Totenhema 1961. godine prikazao je velike nerede koje su izazvali navijači nakon izjednačavajućeg gola. Povodom ovog događaja, Guardian je izvestio da su ˝huligani (prikazani putem televizijskog prenosa) predstavljali neželjeno, ali snažno ohrabrenje za druge˝ (*Carnibella, 1996*). U to vreme, u Velikoj Britaniji je vladala opšta moralna panika vezana za 'devijantno' ponašanje mladih, kao i za pojavu kontrakultura, među kojima su posebno istaknuti fudbalski huligani (*Haley & Johnston, 1998*). Prema poznatom Česterovom izveštaju iz 1966. godine, koji je dodatno doprineo širenju moralne panike u britanskom društvu, broj nasilnih incidenata na fudbalskim utakmicama u Velikoj Britaniji u prvih pet godina 1960-ih bio je dvostruko veći u odnosu na prethodnih 25 godina.

Tokom 1980-ih godina, nasilje među sportskom publikom dostiglo je vrhunac u Velikoj Britaniji i širom sveta. Najtragičnija godina po broju žrtava fudbalskog nasilja bila je 1985. kada su se dogodile brojne masovne nesreće na stadionima, izazvane od strane publike, posebno onog dela koji se može svrstati u fudbalske huligane. Te godine, na stadionu u Bredfordu, 55 osoba je izgubilo život, a iste godine, u Belgiji, tokom finala Evropskog kupa između Liverpula i italijanskog kluba Juventusa na stadionu Hejsel u Briselu, 39 italijanskih navijača poginulo je u neredima izazvanim navijačima engleskog kluba (*Haley & Johnston, 1998*).

U narednim godinama dolazi do evidentnog pada stope nasilja na stadionima i izvan njih u Velikoj Britaniji. Takav trend se zadržao do 2002. godine, kada je ponovo uočen rastući broj incidenata izazvanih od strane fudbalskih navijača oko stadiona. Još uvek ne postoji precizan odgovor na pitanje da li ti incidenti predstavljaju oživljavanje huliganizma ili samo trenutnu paniku. U zemljama kontinentalne Evrope, fudbalski huliganizam je proizvod, nesumljivo, uvezen iz Velike Britanije. Kao period u kojem je prvi put došlo do pojave huliganizma u Italiji, Holandiji, Nemačkoj, Danskoj i Jugoslaviji, navode se '60-te i '70-te godine XX veka. Pojava huliganizma u ovom delu Evrope uglavnom se vezuje za vreme pojave televizije, kada su neredi engleskih huligana emitovani zajedno sa prenosom utakmica evropskih fudbalskih takmičenja.

Prema istraživanju SIRC-a, u našoj zemlji postoji nedovoljan broj dostupnih podataka, analiza i istraživanja o nasilju sportske publike, posebno huliganizmu kao njegovom najzastupljenijem obliku. Na osnovu postojećih informacija, razvoj nasilja sportske publike kod nas do 1990. godine može se podeliti u četiri perioda.

Prvi period, obuhvata vreme od 1945. do kraja 1960-ih godina, kada je navijanje i nasilje bilo spontano i neorganizovano, a u ograničenom obimu.

Drugi period, 70-ih godina XX veka, obeležava se pojava modernijih oblika navijanja inspirisanih italijanskim i engleskim navijačima, uz veći stepen organizovanosti i sukobe između protivničkih navijača koji su postali masovniji i organizovaniji nego u prethodnom periodu, što dovodi do pojave huliganizma.

Treći period, prva polovina isredina 80-ih godina XX veka, karakteriše formiranje čvrstih navijačkih grupa, posebno po uzoru na engleske i italijanske, gde nasilje postaje centralni deo navijačkih aktivnosti, dok su događaji na terenu postali manje važni.

Četvrti period, kraj 80-ih i početak 90-ih godina XX veka, obeležava profilisanje isključivo nasilno orijentisanih navijačkih grupa, visok nivo organizovanosti, minimalan uticaj sportskih događaja na ponašanje navijača, kao i brutalnije nasilje i nacionalistički izgredi (*Lalić, 1990*). Period nakon 90-ih godina do danas nije klasifikovan u dostupnim istraživanjima. Ipak, karakteristike trenutne situacije vezane za huliganizam na našim prostorima mogu se izvesti iz posmatranja najnovijih događaja na sportskim terenima. Na primer, nedavni izgredi navijača fudbalskog kluba Partizan na utakmici protiv Crvene Zvezde, koja se odigrala 24. aprila 2005. godine, to najbolje potvrđuju. Tokom te utakmice, došlo je do huliganskih izgreda grupe Partizanovih navijača, što je rezultiralo velikim brojem povređenih, značajnom materijalnom štetom na stadionu i okolnim objektima, kao i nemirima na ulicama u blizini stadiona nakon završetka utakmice (*Delić, 2005*). Ovakvi i slični događaji ukazuju na to da se huliganizam na domaćim terenima ispoljava u nepromenjenom obliku u odnosu na stanje krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina XX veka. Drugim rečima, nasilje sportske publike danas je visoko organizovano, unapred pripremljeno i čini suštinu navijačkog rituala, uprkos tome što je Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama donet sredinom 2003. godine, sa ciljem strogo sankcionisanja huliganizma i njegovog smanjenja. Rezultati ovog zakona do danas nisu bili uverljivi.

12.8. MEĐUNARODNI ODNOSI U ISTORIJI SPORTA

Istorija modernog sporta ne može se razumeti bez detaljnog razmatranja međunarodnih odnosa u društvima Evrope i Severne Amerike tokom XIX veka. U tom periodu, političke ličnosti i kapitalisti, uključujući hrišćanske fundamentaliste, feministkinje prvog talasa i revolucionarne socijalistkinje, nastojali su da iskoriste sport za ostvarenje svojih internacionalnih ciljeva. Već pre kraja XIX veka postojala su međunarodna takmičenja, svetska prvenstva i međunarodna putovanja u sportovima kao što su kriket, veslanje, atletika, lakros i bejzbol. U tom kontekstu, organizatori, učesnici, sponzori, kao i novinari i čitatelji u novonastalim masovnim medijima, nastojali su da utiču na ili bar razumeju sportsko iskustvo u okviru svojih pređašnjih saznanja ili aspiracija o narodima i zemljama koje su bile uključene te o odnosima među njima. Međunarodni sport obuhvata više od samog takmičenja, putovanja i komunikacije.

Godine 1883. Kanađanin Džordž Beers, koji je transformisao je jednu vrstu igre u moderni lakros. Poveo je dva tima iz Montreala u Britaniju radi odigravanja nekoliko utakmica. Intencija mu je bila da prenese entuzijazam za igru tako što je objavio njena pravila. Takođe, iskoristio je priliku da promoviše Kanadu kao idealnu zemlju za naseljavanje, deleći 150000 komada promotivnog materijala građanima Britanije, čime je posredno ukazao na potčinjenost starosedilačkih naroda. Unutar Britanske imperije, vojnici, misionari i prosvetni radnici širili su sport, posebno kriket i fudbal, s ciljem da nametnu poštovanje britanskog načina života nacijama koje su smatrali "varvarskim". U novonastaloj američkoj imperiji i njenim sferama uticaja, bejzbol i košarka postali su sportovi koji su nosili elemente kolonizacije, ali je obrazac bio sličan onome u Engleskoj. Američka vojska je uvela bejzbol u Japan i Kubu, dok je preduzetnik Albert Spalding promovisao bejzbol (uz nužnost kupovine Spalding opreme) u Egiptu, Italiji, Engleskoj i Irskoj (*Zeiler, 2006*).

Američki misionari su uveli košarku na Filipine, u Južnu Ameriku i Evropu (*Elias, 2010*). Iako je ovo fenomen manje istražen, povezan je sa raspravama i otporom prema zapadnim sportovima u kolonizovanim zemljama. Jedan od najznačajnijih projekata na polju sporta i međunarodnih odnosa bile su moderne olimpijske igre, koje je inicirao Pjer de Kuberten. Iako je Kuberten bio duboko prožet etnocentrizmom, kao i klasnim i rodnim predrasudama svog vremena, njegov cilj bio je da međunarodni sport postane platforma za interkulturalno razumevanje. Kroz mirnu razmenu i takmičenja, nadao se da će učesnici razviti međusobno poštovanje, što bi uzrokovalo pritisak na vlade da konflikte rešavaju diplomatskim putem, bez oružanih sukoba (*Muller & MacAloon, 1981*).

Na taj način, Kubertenove igre su postale značajno sredstvo za uspostavljanje pozitivnih međunarodnih odnosa, koje podržavaju međunarodne i nacionalne vlade, kao i nedržavni akteri i korporacije. Kao rezultat toga, istorija sporta i međunarodnih odnosa je izuzetno složena, dinamična i obuhvatna. Interakcija između sporta i međunarodnih odnosa neprekidno se menjala kroz proces globalizacije i značajne ekonomske, društvene, političke i tehnološke transformacije tokom poslednjih 200 godina. Ovaj kratak pregled ne može obuhvatiti sve aspekte ambicija, aktivnosti, dostignuća i rasprava relevantnih za ovu temu. Tema se može podeliti u četiri ključna perioda:

(1) Decenija pre Prvog svetskog rata, kada su osnovane mnoge značajne institucije međunarodnog sporta;
(2) Međuratni period, tokom kojeg su Kubertenove olimpijske igre postale izrazito politizovane u kontekstu jakih feminističkih i socijalističkih pokreta;
(3) Hladni rat nakon Drugog svetskog rata, obeležen dekolonizacijom i rivalstvom super sila (SSSR-a i SAD-a);
(4) Sadašnji period neoliberalne globalizacije.

12.8.1. Globalizacija i moderne Olimpijske igre

Muškarci i dečaci koji su postavili temelje savremenog sporta tokom ere industrijalizovane Britanije, delovali su unutar isključivo muških univerziteta i privatnih klubova. Glavne ideologije tih institucija zagovarale su koncept respektabilne muževnosti, usmeravanje na samousavršavanje, nacionalizam i napredak. Novi sportovi trebali su da pripreme učesnike za njihove porodične i profesionalne obaveze, kao i za zadatke unutar Britanske imperije, omogućavajući im istovremeno da izgrade mreže podrške među istomišljenicima. Sport je bio posmatran kao izraz ˝modernosti˝.

Dok su se granice zapadnog sveta pomerale usled istraživanja, trgovine, imigracije, kolonizacije, imperijalizma i turizma, oni koji su bili u samom središtu tih događanja uključivali su se u sport. Elitne grupe i preduzetnici iz Sjedinjenih Američkih Država, britanskih kolonija i Evrope brzo su prihvatili nove sportske prakse, šaljući takmičare na svetska prvenstva i dodajući inovacije svojim već postojećim sportovima. Snažne investicije u nove tehnologije transporta i komunikacija koje su dovele do industrijske revolucije, posebno u vezi sa železnicom, parobrodima, telegrafom, tehnikom "stop akcije" u fotografiji i rotacionom štampom, značajno su ubrzale i unapredile promociju sporta na globalnom nivou.

Robertson je opisao period između 1870-ih i 1920-ih godina kao "pokretanje" globalizacije, tokom kojeg su ideje o "međunarodnoj zajednici" i univerzalnim "ljudskim pravima" dobile široku podršku. U tom kontekstu postali su popularni svetski sajmovi, osnovane su internacionalne organizacije (kao što je Crveni krst), uvedene globalno prepoznate nagrade (poput Nobelovih nagrada) i razvijen je međunarodni jezik esperanto (*Robertson, 1992*).

Ova internacionalizacija sporta igrala je ključnu ulogu u ovom razvoju i odnosima. Pjer de Kuberten iskoristio je te okolnosti da širi svoje inovativne ideje i mreže kada je 1894. godine osnovao Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i organizovao prve moderne Olimpijske igre u Atini 1896. godine. Njegova inovacija bila je osnivanje međunarodnih takmičenja pod okriljem Olimpijskih igara, kojima je upravljalo malo, samoizabrano telo sportskih lidera iz zapadnog sveta. Kuberten je bio primoran da organizuje prve tri Olimpijske igre nakon Atine pod pokroviteljstvom svetskih sajmova u Parizu (1900), Sent Luisu (1904) i Londonu (1908), što ga je prisililo na deljenje brendiranjem i zakazivanjem sajmova, čime su njegove igre postepeno privukle međunarodnu publiku.

U 1908. godini došlo je do značajnog preokreta u organizaciji Olimpijskih igara, kada su Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i londonski organizacioni komitet naglasili važnost odabira terenskih timova od strane nacionalnih olimpijskih komiteta (NOK) na temelju nacionalnih takmičenja, čime su događaji dobili međunacionalni karakter. Pre toga, učesnici su se prijavljivali na osnovu individualnih ili klupskih kvalifikacija. Osvrt na povezivanje Olimpijskih igara s nacionalnom državom manifestovao se kroz ceremonije otvaranja, gde su sportisti predstavljali svoje države u uniformama i kroz ceremonije dodele medalja, koje su uključivale podizanje državnih zastava i izvođenje nacionalnih himni. Ovaj pristup pokazao se kao izuzetno značajan potez, koji je pridobio podršku nacionalnih zajednica. Ovaj novi model je oslobodio brojne resurse, uključujući finansijsku pomoć vlada i intenzivno medijsko izveštavanje. Na svakim Olimpijskim igrama, svetskim prvenstvima i međunarodnim takmičenjima dolazi do interakcije među takmičarima, članovima delegacija, predstavnicima domaćih zajednica i civilnog društva. Glavni sportski događaji su postali platforme za diplomatiju, preduzetništvo, versku promociju i špijunsku aktivnost. Snažne nacije se takmiče da pokažu svoje moći i postignuća, dok manje države i nacionalne zajednice, čiji su NOK-ovi priznati od strane MOK-a, imaju priliku da steknu legitimitet na međunarodnoj sceni. MOK je takođe igrao ključnu ulogu u stvaranju i jačanju međunarodnih federacija (IF) koje upravljaju sportovima i organizuju ih tokom Olimpijskih igara. Do izbijanja Prvog svetskog rata, uspostavljena je stabilna struktura međunarodnih odnosa u sportu.

12.8.2. Međuratne alternative u istoriji sporta

Na početku XX veka, baron Pjer de Kuberten i njegovi saradnici iz Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK), zajedno s mnogim drugima širom Evrope, nastojali su da obuzdaju sve veću trku u naoružanju i neprekidni tok ka globalnim sukobima. U toj nameri, dodelili su Olimpijske igre 1916. godine Berlinu, verujući da će ulaganja i pripreme za događaj odvratiti Nemačku od rata. Međutim, kada je rat izbio, MOK je premestio svoje sedište u neutralnu Švajcarsku, koja nikada nije bila u ratu. Nakon primirja, MOK je zabranio učešće na Olimpijskim igrama 1920. godine u Antverpenu ˝agresorskim˝ nacijama - Austriji, Bugarskoj, Nemačkoj, Mađarskoj i Turskoj, dok je kasnije, na Igrama u Parizu 1924. godine, tu zabranu primenio samo na Nemačku.

Osećanje ogorčenja u Nemačkoj zbog surovog tretmana te zemlje nakon rata doprinelo je usponu nacizma. Adolf Hitler iskoristio je ovu situaciju da organizuje Olimpijske igre 1936. godine u Berlinu, koje su poslužile kao instrument propagande njegovog režima i prikrivač za brutalni progon Jevreja, socijalista, LGTB, kao i osobe iz drugih manjinskih grupa. Ovaj kontekst izazvao je pozive na bojkot Olimpijskih igara širom sveta i pokušaje organizovanja kontramitinga u Barseloni. Internacionalni socijalistički pokret takođe je izrazio protivljenje trci u naoružanju i militarizaciji nacionalne države koja je dovela do Prvog svetskog rata. Ipak, kada su borbe izbile, većina socijalista, kao i stranke i sindikati koji su ih podržavali, motivisali su svoje članove da se priključe vojnim snagama svojih zemalja. Oni koji su nastavili da se protive ratu na kraju su se distancirali od prvoliberalnog pokreta i pridružili komunističkim partijama, pružajući podršku usponu Sovjetskog Saveza.

Ove političke razlike dovele su do dva veoma različita pristupa međunarodnom sportu tokom međuratnog perioda. Socijalistička radnička sportska internacionala (SVSI), osnovana 1913. godine, reorganizovala se nakon rata kako bi organizovala Zimske i Letnje radničke Olimpijske igre svake šeste godine.

12.8.3. Hladni rat i dekolonizacija u istoriji sporta

Geopolitičke, ekonomske i tehnološke promene koje su usledile posle Drugog svetskog rata značajno su preoblikovale međunarodne odnose i ulogu sporta. Iako su se Sovjetski Savez i zapadne nacije borili protiv sila osovine tokom rata, taj "veliki savez" se raspao kada je Sovjetski Savez konsolidovao kontrolu nad istočnoevropskim zemljama neposredno nakon rata, a Sjedinjene Američke Države primenile strategiju obuzdavanja. U narednim godinama, tokom perioda poznatog kao "hladni rat", većina zemalja bila je čvrsto povezana bilo sa Sovjetskim Savezom ili sa Sjedinjenim Američkim Državama, a ideološka, ekonomska i vojna konkurencija između ova dva "bloka" oblikovala je gotovo svaki aspekt međunarodnih odnosa. Iako je Sovjetski Savez ranije kritikovao olimpijske igre, nazivajući ih "buržoaskim" i "kapitalističkim" sportom, ubrzo je postigao dogovor s Međunarodnim olimpijskim komitetom (MOK) krajem 1940-ih, te je učestvovao na Olimpijskim igrama u Helsinkiju 1952. godine, uz stvaranje posebnog sela za sportiste zbog visokih tenzija. Sovjetski Savez i njegovi sateliti, posebno Nemačka Demokratska Republika i Kuba, uložili su značajne resurse u nauku i profesionalni razvoj sporta kao strategije za prikazivanje snage svojih političkih sistema. Ovaj pristup rezultirao je izvanrednim uspehom, jer su na šest od devet Zimskih Olimpijskih igara, kao i na sedam od devet zimskih olimpijada na kojima su učestvovali, sovjetski sportisti osvojili najviše zlatnih medalja. Prvi put su se takmičili u olimpijskom hokeju na ledu 1956. godine i osvojili zlato, savladavši dotadašnje favorite, Kanađane. Uspeh sovjetskog bloka inspirisao je zapadne zemlje da slede njihov primer, tako je 1961. godine kanadska vlada uspostavila sveobuhvatan državni program za unapređenje sporta u Kanadi. Kubertenova vizija interkulturalnog razumevanja kroz međunarodni sport u velikoj meri je pala u zaborav (*Kidd & John MacAloon, 1986*). Takođe, mreže međunarodnog sporta doživele su značajne transformacije usled dekolonizacije koja je usledila posle Drugog svetskog rata, počevši od nezavisnosti Indonezije od Holandije 1945. godine, Filipina od Sjedinjenih Američkih Država 1946. godine, i Indije i Pakistana od Britanije 1947. godine.

12.8.4. Sport i međunarodni odnosi

Zahvaljujući zapadnim sportovima, većina novih nezavisnih nacija osnovala je nacionalne sportske federacije i nacionalne olimpijske komitete (NOK) koji su se pridružili uspostavljenim međunarodnim federacijama i Međunarodnom olimpijskom komitetu (MOK). Mogućnost da marširaju na ceremoniji otvaranja Olimpijskih igara kao različite nacije pod svojim zastavama pokazala se kao snažan motiv. Postkolonijalni odnosi bili su komplikovani zbog više faktora. Uspostavljeni sportovi teško su se prilagođavali dolasku novih nezavisnih sportskih lidera, ne tretirajući ih kao jednake. Kada je MOK osnovan, postojala je namera da se imenuju jedan ili dva nova člana za svaku novu zemlju koja je bila priznata, međutim, kada su te nacije dolazile iz globalnog juga, ta ideja je odbačena (*Lenskyj & Wagg, 2012*).

Godine 1976. na kontinentu Africi postojalo je 45 nacionalnih olimpijskih komiteta, ali je samo sedam njih bilo članova MOK-a; jedan od njih bio je belac iz Kenije, a drugi belac iz Južne Afrike u vreme aparthejda. Danas skoro dvostruko više članova MOK-a dolazi iz Evrope nego iz bilo kog drugog regiona. Ove napetosti dovele su do dva značajna pokušaja opozicije. Prvi je bio GANEFO, Igre novonastalih snaga, koje je 1963. godine osnovao indonežanski predsednik Sukarno s ciljem da ujedini azijske, afričke, latinoameričke i socijalističke zemlje kako bi ˝protrese svetski odnos snaga i oslabila ekonomsku dominaciju industrijalizovanih zemalja˝ (*Lowe et al., 1978*).

Prve GANEFO igre održane su u Džakarti 1963. godine, gde su se takmičili kako zapadni, tako i azijski sportovi. Istaknuti učesnik bila je Narodna Republika Kina, koja se tada nije takmičila na Igrama MOK-a. U takmičenju je učestvovalo 48 zemalja, uključujući Japan. Međutim, MOK je suspendovao sportiste koji su učestvovali na ovim Igrama, Sukarno je svrgnut u državnom udaru, a GANEFO nikada više nisu održane. Drugi, uspešniji pokušaj promena međunarodnih odnosa u sportu bio je pokret za izolaciju aparthejda u Južnoj Africi, koji su inicirali ne-beli sportski lideri početkom 1960-ih godina kao protest protiv brutalnog sistema rasističke eksploatacije i represije, koji je mala bela manjina nametnula svim aspektima južnoafričkog društva, uključujući sport. Ova kampanja imala je za cilj da uveri svaku zemlju na svetu da obezbedi da njeni sportisti ne takmiče za Južnu Afriku u bilo kojem sportu, kao i da podstakne Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i druge relevantne institucije da usvoje čvrstu antirasističku politiku. Ova akcija postala je snažna simbolika protiv preostalih elemenata kolonijalizma i dramatično je doprinela kraju aparthejda 1990. godine (*Booth, 1998*).

Sukobi izazvani Hladnim ratom i aparthejdom doveli su do značajnih tenzija. Olimpijske igre 1980. godine u Moskvi i 1984. godine u Los Anđelesu suočile su se s bojkotsima zapadnih i sovjetskih nacija. Istovremeno, Olimpijske igre 1968. godine u Meksiku, 1972. godine u Minhenu, i 1976. godine u Montrealu bile su podložne poremećajima uzrokovanim pitanjima vezanim za aparthejd i kolonijalizam. Na Olimpijskim igrama 1976. u Montrealu, afričke, azijske i karipske države povukle su se ili ostale na svojim teritorijama nakon što je MOK odbio da se izjasni o novozelandskoj ragbi turneji po Južnoj Africi. Prethodna generacija sportskih lidera, poput Ejverija Brundidža, predsednika MOK-a od 1952. do 1972. godine, pokušala je da razgraniči sport od politike, tvrdeći da se ta dva polja ne smeju mešati. Međutim, njegovi naslednici shvatili su potrebu za aktivnim upravljanjem tim sukobima kako bi se sprečili ili umanjili veći konflikti. Huan Antonio Samaran, predsednik MOK-a od 1980. do 2001. godine više puta je putovao između zapadnih prestonica i glavnih gradova sovjetskog bloka kako bi osigurao da se Olimpijske igre 1988. godine u Seulu, Republika Koreja (Južna Koreja), održe bez bojkota, uprkos tome što je ova zemlja odbila priznati sovjetski blok. Iako je većina zemalja iz sovjetskog bloka učestvovala, Kuba, Etiopija i Demokratska Narodna Republika Koreja (Severna Koreja) su se povukle (*Pound, 1994*).

Sa raspadom Sovjetskog Saveza i njegovih satelitskih država 1990. godine, ideja državnih strategija upravljanja i razvoja značajno je izgubila na kredibilitetu, što je ubrzalo trendove smanjenja uloga vlada, širenja slobodnog tržišta i neograničene globalne trgovine, koji su započeli u Sjedinjenim Američkim Državama i Britaniji pod liderstvom Ronalda Regana i Margaret Tačer 1980-ih godina. U ovom kontekstu, sportisti, timovi, nacionalne i međunarodne federacije, kao i velika takmičenja, sve više su podsticali ili bili primorani da komercijalizuju svoje aktivnosti putem marketinških strategija, korporativnih sponzorstava, profitabilnih zaposlenja, obuka i medijskih partnerstava.

Dok su narativi i odnosi koji se temelje na nacionalnoj državi i dalje dominantni na Olimpijskim igrama, privatizacija drugih oblika međunarodnog sporta značajno je uticala na poslovnu stranu sporta, uključujući brendiranje, proizvodnju i tržišni udeo, čime su postali integralni deo rasprave. Neoliberalni pristup izbegava "prava zasnovana" na razvoju društava, favorizujući privatna ulaganja kao rešenje za pružanje prilika i rešavanje društvenih problema. Kako bi se popunio vakuum nastao smanjenjem državne intervencije i rešila ozbiljna nejednakost u globalnim sportskim prilikama, razvila se opsežna mreža pojedinaca, korporacija, nevladinih organizacija i sportskih tela koja sprovodi programe širom sveta pod geslom ˝sport za razvoj i mir˝ (*Kidd, 2008*).

Međunarodni olimpijski komitet, kroz olimpijsku solidarnost, kao i međunarodne federacije poput FIFA-e, daju značajan doprinos tim inicijativama. Mnoge od ovih nevladinih aktivnosti postale su vođene od sportista i realizovane uz pomoć volontera koji se bave mladima, a finansiraju ih donacije pojedinaca iz različitih delova sveta. S jedne strane, ovi napori omogućavaju mnogima koji inače ne bi imali priliku da dožive radosti sporta, dok istovremeno stvaraju i jačaju međukulturne odnose i internacionalizam među učesnicima. Ukratko, u poslednjih 200 godina, savremeni sport postao je neizostavni deo međunarodne kulture, oblikujući složene mreže ekonomskih, političkih, društvenih i sportskih odnosa koji utiču na iskustva učesnika jednako kao i na samu igru na terenu.

12.9. ISTORIJAT TAKMIČARSKOG ESPORTA – INTERNET SPORTSKO IGRANJE

Takmičarsko igranje ili esport se odnosi na ˝takmičarske turnire video igara, posebno među profesionalnim igračima˝. Izveštaj o istraživanju za 2015. godinu koje je proizvelo tržište igara istraživačka kompanija Nevzoo i kompanija za analizu globalnog sportskog tržišta Repucom ističu da su prihodi na svetskom tržištu esporta iznosili 194 miliona dolara u 2014. godini. Broj igrača esporta dostigao je 89 miliona, sa još 117 miliona ljudi koji povremeno gledaju esport takmičenja (*Pearson, 2019*).

Globalni prihod od esporta dostigao je 1,08 milijardi dolara u 2021. godini, a igrača esporta i povremenih gledalaca ukupno je 234 miliona i 240 miliona, što znači da je takmičarsko igranje već postalo popularan događaj za gledaoce sa bazom obožavatelja koja se može uporediti sa tradicionalnim sportovima srednjeg ranga kao što sto tenis, bejzbol, ragbi i golf.

Istorija takmičarskog igranja može se pratiti od 1950-ih i 1960-ih godina kada su prvu generaciju video igara razvili kompjuterski naučnici i elektronski inženjeri kako bi se istražile i pokazale mogućnosti računara. Pionirske igre, kao što su: ˝Berti mozak˝ Džozefa Kejtsa (1950. godine), ˝OKSO˝ Aleksandra Šafta Daglasa (1952. godine), Vilijam Higinbotamov ˝Tenis za dvoje˝ (1958. godine) i ˝Svemirski rat˝ Stiva Rasela (1962. godine), bile su zasnovane na konceptu takmičenja, suprotstavljanju igrača jedni drugima ili protiv kompjutera. Te godine održana je prva takmičarska igra na svetu, Olimpijske igre međugalaktičkog svemirskog rata.

Laboratorija za veštačku inteligenciju Univerziteta Stenford 19. oktobra 1972. godine, sa oko 20 učesnika koji vode virtuelni međuzvezdani rat za titulu. Kada su komercijalne video igre počele da se pojavljuju u Sjedinjenim Državama i Japanu u ranim 1970-im godinama, programeri i proizvođači igara, svesno ili nesvesno, uspostavili su vezu između video igara, takmičenja i sporta. Već 1974. godine Sega je bila domaćin prvog takmičarskog gejming događaja u Japanu, ˝Sega All Japan TV Game Championships˝. Turnir je dizajniran da promoviše interesovanje za video igre i ˝neguje bolje poslovne odnose između proizvođača i kupca i stvara atmosferu sportskog takmičenja na TV-u kao zabavne igre˝.

Održane su 4 regionalne kvalifikacije širom Japana, a 16 od 300 igrača je izabrano žrebom za učešće u velikom finalu u Hotelu Pacifik, Tokio (*Sega Retro, 2019*). Počevši od kasnih 1970-ih godina, distributeri i operateri u Sjedinjenim Državama su počeli da organizuju događaje i takmičenja u video igricama. Atarijeva korporacija 1977. godine u biltenu Atari Coin Connection, izvestila je da su lokalni operateri u Des Moineu, Ajova, napravili posebne igraonice u hotelima i motelima za srednjoškolce koji su posećivali grad da bi videli te sportske događaje. Atari je savetovao operatere u drugim gradovima da prate ovu profitabilnu ideju i organizuju turnire u mini igricama kako bi pružili dodatni podsticaj igračima(*Atari, 1979*).

Početkom 1979. godine, Scores Arcade u Dalasu organizovala je turnir u video igricama tokom Zimskih Olimpijskih igara u fliperu. Učesnici su se takmičili u nekim od najpopularnijih igara tog vremena, kao što su: ˝Sea Wolf˝ (1976. godina), ˝Laguna Racer˝ (1977. godina), ˝Atari Football˝ (1978. godina) i ˝Space Invaders˝ (1978. godina), ˝Smith˝, 2019. godina). U avgustu i septembru 1978. godine održane su Olimpijske igre u fliperu i turnir u igrici.

Krajem 1970-ih godina takođe su se pojavila takmičenja u video igricama na televiziji. Ovo je počelo sa TV POVVV, interaktivnom televizijskom igrom koja je debitovala 1978. godine u Los Anđelesu na stanici KABC-TV. Gledaoci su zvali u stanicu da igraju Shooting Gallerz (1976. godine) na modifikovanoj Fairchild Channel F kućnoj konzoli za video igre preko sistema za glasovnu aktivaciju. Kao i u tradicionalnim televizijskim igrama, cilj je bio da se dobiju poeni i nagrade. Predstava je bila hit. Za manje od dve godine, to je preuzelo oko 79 televizijskih stanica u Sjedinjenim Državama (*Erickson, 2019*).

Osamdesete godine XX veka bile su svedoci istovremenog razvoja video arkadnih igara, kućnih video konzola za igre i PC igara. Počela je da se oblikuje industrija video igara sa tri stuba. Uz pomoć moćnog Atari fenomena, Pac-Man groznice i Nintendo ludila koje su zapljusnule svet, video igre su počele da

prodiru u pop kulturu. U tom kontekstu, takmičarsko sportsko igranje je ušlo u svoje prvo zlatno doba. Proizvođači i programeri počeli su da ulažu napore da izgrade vezu između video igara i Olimpijskih igara proizvodnjom igara zasnovanih na olimpijskim sportovima i organizovanjem turnira video igara sa olimpijskom tematikom. Ovo je izrodilo nekoliko važnih događaja, kao što su Olimpijski arkadni triatlon održan tokom zime u Lake Placidu 1980. godine, Olimpijske igre, Activision Decathlon Lounge održane na letnjem specijalu u Baton Ružu 1983. godine, Olimpijske igre i Međunarodni Konami/Centuri Track & Field Marš Dimesa 1984. godine Challenge. U isto vreme, ljubitelji video igara su počeli da predlažu da takmičenja u video igrama treba da budu deo Olimpijskih igara (*Kubey, 1982*). Kompanije za video igre nastavile su da popularišu ideju konkurentnog igranja, koristeći gejming turnire za promociju svojih proizvoda. Glavni događaji ove vrste uključivali su 1980. godine prvo nacionalno takmičenje u ″Svemirskim osvajačima″, ″Atari svetsko prvenstvo″ sa nagradom od 50000 dolara 1981. godine. Nacionalni turnir u video igricama ″Balli Midvai″ iz 1982. godine, ″Stop-N-Go″ 1983. godine, ″Krull turnir″, ″Atari Swordquest izazov″ 1982–1984. godine i ″Sega″ izazov od 1987–1988. godine. Pored turnira koje sponzorišu proizvođači i programeri, lokalni operateri, distributeri i časopisi za video igre su takođe aktivno organizovali takmičenja u igricama da bi podstakli poslovanje.

Nove organizacije za video igre, posebno Tvin Galaxies International Scoreboard 1982. godine, američki nacionalni tim za video igre 1983. godine i Udruženje zabave igrača 1986. godine, odigrale su ključnu ulogu u organizovanju i razvoju takmičarskih igara na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Ove organizacije su bile odgovorne za mnoge prve korake u istoriji sportskog takmičarskog igranja, uključujući prvu međunarodnu listu najboljih rezultata za video igre, prve igrače zvezde, prvi zvanični pravilnik za takmičenja u video igrama, prvi međudržavni turnir u video igrama, prvi organizovan maraton u igranju video igara, i prve profesionalne igrače video igara. Pored toga, televizija je postala platforma za takmičenje u video igrama. Popularne TV emisije kao što su Video Game Invitational (1983. godine), Starcade (1982.–1984. godine) i The Video Game (1984.–1985. godine) ne samo da su predstavile takmičarske igre široj publici, već su takođe pomogle video igricama da postanu veoma popularne.

Devedesetih godina XX veka došlo je do daljeg razvoja i restrukturiranja industrije video igara. Kućne konzolne i PC igre su počele da dominiraju tržištem, dok su arkadne igre postepeno gubile svoju popularnost. Kako je veličina globalnog tržišta video igara nastavila da raste, igranje igara na takmičenjima i turnirima naširoko koristile kompanije za video igre i prodavci za promotivne i reklamne svrhe. U prvoj polovini 1990-ih godina, na pozadini rata konzola između

Nintenda i Sege, sve veći broj nacionalnih i međunarodnih turnira u igrama održan je u Severnoj Americi, Evropi i Australiji, sa Nintendo PowerFest/Svetskim prvenstvom (1990. i 1994. godine), Sega-ovim evropskim prvenstvom (1992. i 1993. godine) i Blockbuster svetskim prvenstvom u video igricama (1994. i 1995. godine) kao najuticajnijim sportskim događajima. Istovremeno, programeri i izdavači igara uložili su napore da organizuju takmičenja u sportskim igrama tokom pravih sportskih događaja i koriste bivše sportiste i poznate ličnosti da podrže njihove igre.

Do sredine 1990-ih godina, javna takmičenja u video igricama sa velikim brojem učesnika i sa velikim novčanim nagradama do desetina hiljada dolara postala su sve češća. Sa brzim razvojem kompjuterskih i internet tehnologija, video igre su rasle u složenosti i raznolikosti, pružajući impresivnije i izazovnije igračko iskustvo. Ove nove generacije video igara transformisale su konkurentsko igranje igara.

Prvo, ″Capcom-ov Street Fighter II″ (1991.godina) i ″Midway-ov Mortal Kombat″ (1992. godina) pokrenuli su groznicu borbenih igara i doveli do gejming turnira koji su se fokusirali isključivo na direktna, jedan na jedan takmičenja (Int. News, 1993) .

Drugo, pioniri: ″Prodigi's Baseball Menadžer″ (1991. godina), ″Access Software's Links 386 Pro″ (1992. godina), ″Blizzard's Warcraft″, ″Orcs & Humans″ (1994. godina), ″Westwood Studios″, ″Command & Conquer″ (1995. godina), ″Activisionov MechWarrior 2″ (1995. godina), ″Software's Doom″ (1993. godina) i ″Quake″ (1996. godina), nova vrsta PC igara, omogućili su igračima da se takmiče jedni protiv drugih putem LAN-a, dial-up modemskih veza i Interneta koji se pojavio kao idealna platforma za igranje igrača protiv igrača (PvP).

Treće, kao borbene, sportske ″pucačine″ u prvom licu (FPS) i strategije u realnom vremenu (RTS) su pretvorile PvP turnire u takmičarske igre, tradicionalni igrač protiv računara itd. Takmičenja sa visokim rezultatom (PvC) i igrač protiv okruženja (PvE) izgubila su popularnost. Ipak, krajem 1990-ih godina, novofo-rmirana zajednica retro igara počela je da organizuje klasična takmičenja u igricama sa visokim rezultatom koja izazivaju osećaj nostalgije i vraćaju sećanja na njihovo prvo zlatno doba video igara 1970-ih i 1980-ih godna (Am. Cl. Arcade Museum, 2019. godine). Kada je ranih 1990-ih godina počelo da se igra na računaru na mreži, počeli su i Nintendo i Sega da dodaju onlajn funkcije kućnim konzolama i pružaju usluge strimovanja sadržaja kao i telefonske linije, kablovske TV mreže i satelite. Organizovani su turniri u igrama da bi privukli pretplatnike za ove namenske mreže za igre. Od 1994. godine, u realnom vremenu, direktno na mreži takmičarsko igranje postalo je dostupno igračima na konzolama putem usluge povezivanja KSBAND (M.96 XBAND Challenge, 1995) .

U drugoj polovini 1990-ih godina, onlajn takmičarske igre su dobile zamah. Održan je sve veći broj onlajn takmičenja širom sveta, sa ˝FPS˝ i ˝RTS˝ igricama kao najpopularnijim igrama za takmičenje. Programeri/izdavači igara, onlajn provajderi usluga i zajednica za onlajn igre odigrali su vodeću ulogu u organizovanju ovih turnira. Znameniti događaji, kao što su DVANGO's Deathmatch 1995. godine, godišnja QuakeCon, započeta 1996. godine, Red Annihilation Quake turnir 1997. godine, serija FRAG sajber sportista Profesionalne lige (CPL) (1997.–1999. godine), profesionalni igrači Liga (PGL) sezone (1997.–1999. godine), Blizzardov StarCraft Ladder turnir, godišnje Golden Tee 3D golf nacionalno prvenstvo, koje je pokrenuto je 1997. godine, Australijski Vireplai 1998. godine, turnir u Brizbejnu, Korejski sportski kup u Seulu 1999. godine, i Kinesko nacionalno prvenstvo u kompjuterskim igrama 1999. godine doprineli su formiranju modernog oblika takmičarskog igranja koji uključuje igrače, gledaoce, programere, izdavače, organizatore događaja, sponzore, medijsku pokrivenost, platforme za onlajn igre, usluge i virtuelne klanove i zajednice zasnovane na igricama.

Do kasnih 1990-ih, zajedno sa raširenim dolaskom personalnih računara i Interneta, takmičarske igre su se razvile u popularnu aktivnost u slobodno vreme, nalik sportu i novi kulturni fenomen. Zasnovana na brzo rastućoj onlajn igračkoj zajednici i stimulisana sve većim nagradnim fondom, kultura sajber sportista je zauzela oblik, a koncept esporta i profesionalnog igranja je počeo da se širi na međunarodnom nivou.

12.9.1 Doba esporta

Od ranih 2000-ih, sve više međunarodnih organizacija u oblasti e-sportova počelo je s radom, što je dovelo do održavanja turnira u Aziji i Evropi. U Južnoj Koreji formirano je Udruženje Svetskih sajber igara (VCG) u oktobru 2000. godine, a iste godine organizovano je i takmičenje VCG Challenge u longinu. Ova inicijativa dobila je podršku Ministarstva kulture i turizma Južne Koreje, kao i Ministarstva informisanja i komunikacija, dok je sponzorstvo obezbedila kompanija Samsung. VCG Challenge privukao je 174 učesnika iz 17 zemalja (*McConnell, 2019*). Igre odabrane za ovaj događaj uključivale su: ˝Quake III Arena˝ (1999), ˝FIFA 2000˝ (1999), ˝Age of Empires II˝ (1999) i ˝StarCraft˝, ˝Brood War˝ (1998) (Yeo, 2019). Četiri pobednika zlatnih medalja osvojila su po 25000 dolara. Nekoliko meseci kasnije, prvi kompletan događaj Svetskih sajber igara pokrenut je u martu 2001. godine, a oko 389000 igrača učestvovalo je u nacionalnim preliminarnim takmičenjima koja su trajala šest meseci, pri čemu je 430 pobednika došlo do velikog finala u Seulu u decembru 2001. godine. U Kini, kompanija za računarski hardver Asus

organizovala je Svetski turnir za majstore igrica (VGT) u maju 2006. godine, uz sponzorstvo firmi Intel, ATI i ADATA. Hiljade igrača takmičilo se u igrama kao što su: ˝Counter-Strike˝ (1999), ˝Warcraft III˝ (2002), ˝FIFA 06˝ (2005) i ˝Need for Speed˝, ˝Most Wanted˝ (2005) tokom regionalnih kvalifikacija u 12 gradova, a 100 pobednika učestvovalo je u finalu održanom u Pekingu u julu 2006. godine (*WGT 2006, Sina, 2019*) .

U narednim godinama, VGT je postao jedan od najznačajnijih esport događaja u Kini. U Francuskoj je 2003. godine kompanija Ligarena, specijalizovana za organizaciju esport događaja, pokrenula Svetsko prvenstvo u elektronskom sportu (ESVC). Takmičenje je obuhvatilo nacionalne preliminarne utakmice u četiri igre: ˝Counter-Strike˝, ˝Quake III Arena˝, ˝WarCraft III˝ i ˝Unreal Tournament 2003˝. Na finalu koje se održalo u Poatjeu u julu 2003. Godine, učestvovalo je 358 takmičara iz 37 zemalja, a pobednik je osvojio nagradni fond od 156000 dolara, uz više od 8000 prisutnih gledalaca (*Calvert, 2019*).

ESVC je postao godišnji događaj koji uključuje kontinentalne i međunarodne turnire u Brazilu, Kanadi, Kini, Maroku, Francuskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. U Nemačkoj je preduzetnik Ralf Rajhert 1997. godine osnovao Deutsche Clanliga (DeCL) s ciljem da obezbedi servere za organizaciju online takmičenja. Godine 2000. DeCL je preimenovana u Elektronsku sportsku ligu (ESL). U 2002. godini ESL je pokrenula nemačku nacionalnu ligu pod nazivom ESL Pro Series, gde su se takmičili igrači u igrama: ˝Counter-Strike˝, ˝WarCraft III˝, ˝Jedi Knight 2˝ (2002) i ˝NASCAR 2002˝ (*Schiefer, 2019*).

Tokom narednih godina, ESL Pro Series je održana u Nemačkoj, Francuskoj, Danskoj, Španiji, Velikoj Britaniji, Poljskoj i Bugarskoj, potvrđujući svoj status vodećeg evropskog esport događaja. Početkom 2010-te godine, došlo je do brzog razvoja tehnologije računarskog hardvera i softvera, kao i sveprisutne dostupnosti širokopojasnog interneta, što je omogućilo igračima da se uključe u dinamično rastući svet esporta, uz pojavu nove generacije video igara. Tradicionalne RTS igre su zamenjene MOBA (Multiplayer Online Battle Arena) žanrom, pri čemu je najistaknutiji naslov igre postao ˝Defense of the Ancients˝ (DotA), modifikacija igre ˝WarCraft III˝ koju je 2002. godine kreirao igrač pod imenom Kajl 'Eul' Somer. Nakon objavljivanja, ˝Dota˝ je stekla ogromnu popularnost među obožavateljima ˝WarCraft III˝, a entuzijasti i kartografi su je dalje razvijali i ažurirali. Ovaj naslov je od tada postao integralni deo velikih esport događaja. Zbog izuzetne popularnosti igre Dota, kompanije u industriji video igara počele su da razvijaju sopstvene samostalne MOBA naslove. Istaknuti primeri igara uključuju ˝League of Legends˝ (LoL) kompanije Riot Games, koji je objavljen 2009. godine, i ˝Dota 2˝ koji je lansiran od strane Valve-a 2013. godine.

Ove igre su postale dominantne na globalnoj takmičarskoj sceni i redovno su se predstavljale na vodećim esports turnirima, uključujući VCG, Intel Extreme Masters (IEM) i ESVC. Godine 2011. Riot Games je uveo LoL Season One World Championship, na kojem je u junu osam najuspešnijih timova iz regionalnih kvalifikacija u Aziji, Evropi i Severnoj Americi bilo pozvano u Švedsku da učestvuju u velikom finalu. Ubrzo nakon toga, uspostavljene su profesionalne LoL lige u različitim delovima sveta, od kojih su mnoge bile u vlasništvu i pod vođstvom Riot Games-a, uz podršku multinacionalnih kompanija kao što su Intel, AMD, Red Bull i Nike. Iste godine, Valve je takođe pokrenuo svoj godišnji turnir za ˝Dota 2˝, poznat kao The International. Šesnaest profesionalnih timova iz zemalja kao što su Kina, Češka, Danska, Francuska, Nemačka, Malezija, Filipini, Rusija, Singapur, Tajland, Sjedinjene Američke Države i Ukrajina bilo je pozvano u Keln, Nemačka, kako bi se takmičili na završnom turniru. Danas su Svetsko prvenstvo u LoL-u i međunarodni turniri ˝Dota 2˝, među najznačajnijim događajima u svetu esporta .

12.9.2. Preslikavanje dostignuća pravog sporta

Tokom proteklih dve decenije, esport je pokazao značajan potencijal i postao sve više sličan tradicionalnim sportovima. Broj regionalnih, nacionalnih, kontinentalnih i međunarodnih turnira sve je veći, a ključna takmičenja se često organizuju u klasičnim sportskim stadionima. Na primer, u junu 2014. godine, organizacija ESL je upriličila ESL One Frankfurt Dota 2 turnir na nekadašnjem stadionu za fudbalsko Svetsko prvenstvo. Pored toga, medijske mreže su počele da prikazuju esport na televizijskim platformama. Godine 2000. u Južnoj Koreji je osnovan kablovski kanal Ongamenet, koji je emitovao mečeve StarCrafta i srodni sadržaj o video igricama (*Pei, 2019*).

U 2003. godini, prvi specijalizovani televizijski kanal za igre na sreću u Kini, GTV, pokrenula je državna televizija Liaoning TV. German Sport1 je 2005. godine započeo emitovanje esport događaja (Stewart, 2019). Prvi britanski specijalizovani televizijski kanal za esport, KSLEAGUE.TV, pokrenut je 2007. godine na Ski kanalu 291 (*Espensen, 2019*). U maju 2015. godine američki sportski kanal ESPN emitovao je Blizzardov događaj "Heroes of the Dorm" u udarnom terminu (*Makuch, 2019*). ESPN je 2016. godine takođe osnovao specijalizovanu web platformu kako bi pratio dinamično rastuću industriju esporta (*Cowan, 2019*). Treći ključni razvoj predstavlja pojava platformi za strimovanje uživo video igara i esporta. ˝Twitch˝ (2011), ˝Douyu˝ (2014), ˝Huya˝ (2014), ˝YouTube Gaming˝ (2015) i ˝Mixer˝ (2016) su vodeći akteri na ovom tržištu, fokusirajući se na emitovanje igara uživo, esport takmičenja, vesti, recenzije i različite informacije o

video igricama. Na primer, svetsko prvenstvo prve sezone ˝League of Legends˝ u junu 2011. godine privuklo je više od 1,69 miliona gledalaca na ˝Twitchu˝, dok je svetsko prvenstvo u ˝League of Legends˝ 2018. godine okupilo 74,3 miliona online gledalaca (*Eisenband, 2019*) .

Slično kao u tradicionalnim sportovima, nagradni fondovi u esportu postali su značajni, slični onima koji se nude na nekim od najprestižnijih tradicionalnih sportskih događaja na svetu poput US Open teniskog turnira, FIFA Svetskog klupskog prvenstva i PGA Toura. Na primer, ukupni nagradni fond Međunarodnog ˝DotA 2˝ šampionata 2019. godine premašio je 34 miliona dolara. Od sredine 2000-ih godina, razne organizacije angažovale su se na sticanju akreditacije esporta kao punopravnog sporta.

U nekoliko zemalja formirana su neprofitna esportska udruženja i federacije koje funkcionišu na osnovu članstva, dok su tradicionalna sportska upravljačka tela, kao što su Olimpijski savet Azije (OCA), Sportski sporazum i Asocijacija za međunarodni sport za sve (TAFISA), počela ozbiljno da prepoznaju vrednost esportsa.

Godine 2007. zahvaljujući naporima Makao e-sportske federacije (MESF) i OCA, esport je prvi put uključen kao demonstraciona disciplina na Drugim azijskim igrama u dvorani. U 2013. godini, OCA je službeno priznala esport kao disciplinu na Četvrtim azijskim igrama u dvorani i borilačkim veštinama održanim u Južnoj Koreji. Tokom 2018. godine, OCA je u saradnji sa Azijskom federacijom elektronskih sportova (AESF), Indonežanskom esportskom asocijacijom (IeSPA) i AliSports postigla dogovor o uključivanju esporta kao demonstracione discipline na Azijskim igrama.

U poslednjim godinama, Međunarodni olimpijski komitet (MOK) takođe je počeo da preispituje ulogu esporta, tražeći načine za njegovo povezivanje sa Olimpijskim igrama. Predsednik MOK-a, Tomas Bah, izjavio je 2018. da postoji opšte priznanje da se ne može ignorisati rapidan rast industrije e-igara i njen uticaj na mlade generacije. ˝Potrebno je da se angažujemo s ovom zajednicom˝, dodao je. Na 8. olimpijskom samitu 2019. godine postignut je dogovor da MOK treba da olakša integraciju sportskih simulacija u Olimpijski pokret, a međunarodne federacije trebaju razmotriti načine upravljanja elektronskim i virtuelnim oblicima sporta. Godinu dana kasnije, na 135. zasedanju MOK-a u Lozani, Bah je ponovo naglasio važnost i hitnost uključivanja esporta u Olimpijske igre, ističući da je samo pitanje vremena kada će esport postati deo olimpijskog programa .

12.10. SPORT U DOBA KOVIDA -19

Istorija sporta beleži značajne promene uzrokovane pandemijom Covid-19, koja je trajno transformisala sportsku scenu. Ova globalna kriza predstavlja jednu od najtežih situacija u modernom dobu, sa više od 7 miliona umrlih širom sveta, što dovoljno govori o njenim razmerama. U kontekstu sporta, ovaj period će ostati zapamćen kao trenutak kada su Olimpijske igre prvi put odložene i održane u neparnoj 2021. godini bez prisustva publike. Pandemija Covid-19 je izazvala ozbiljnu globalnu krizu sa širokim društvenim, političkim i ekonomskim posledicama, što je dovelo do potpunog prekida sportskih aktivnosti širom sveta. Vanredno stanje u Srbiji je proglašeno 14. marta 2020. godine, a mnogi su bili zatvoreni u svojim domovima sa ograničenim aktivnostima tokom gotovo 100 dana. Tokom tog vremena, sportisti su mesecima bili uskraćeni za treninge i takmičenja. Nakon što su se okolnosti počele menjati, sportski događaji su postepeno ponovo omogućeni, ali uz stroge mere zaštite.

Početkom 2021. godine gledaoci su mogli da prisustvuju nekim događajima, ali pod uslovom da su nosili maske i da su bili vakcinisani. Sportski timovi su pretrpeli značajne finansijske gubitke, jer su njihovi prihodi zavisili od prodaje ulaznica, turističkih poseta stadionima i prodaje suvenira. S pojavom vakcina, situacija se počela normalizovati, ali su i dalje važili posebni uslovi za učešće sportista - bilo je obavezno da budu vakcinisani i da imaju negativan rezultat testa na Covid-19.

Tokom Olimpijskih igara u Tokiju, održanih 2021. godine, svi sportisti su morali biti vakcinisani i podložni redovnim testiranjima. Ukoliko bi neko od njih pozitivno testirao na Covid, morao bi odmah u izolaciju. Nažalost, mnogi sportisti koji su preležali Covid-19 suočili su se s trajnijim posledicama, a neki su na kraju izginuli usled komplikacija povezanih sa virusom. Ova kriza takođe je obeležila i slučaj poznatog tenisera Novaka Đokovića, koji nije mogao da učestvuje na Gren slem turniru u Australiji zbog odbijanja da se vakciniše, što je dodatno reflektovalo na sportsku zajednicu i pravila u vezi sa zdravstvenim merama.

12.11. ISTORIJAT ŠKOLSKOG SPORTA

Školski sport obuhvata strukturirane nastavne i vannastavne sportske aktivnosti unutar okvira fizičkog vaspitanja, uključujući školske sportske konkurencije koje se realizuju prema pravilima školskog sistema, u skladu s nastavnim planom i programom definisanim zakonodavstvom. Međunarodna povelja o fizičkom vaspitanju i sportu, koju je UNESKO usvojio 1978. godine, u svom prvom članu ističe da je: ˝Bavljenje fizičkim vaspitanjem i sportom osnovno ljudsko pravo za sve˝. U okviru nacionalnog školskog sistema, ostvarivanje ovog prava za školsku decu i omladinu obezbeđeno je putem redovne (obavezne) nastave fizičkog vaspitanja, kao i kroz rad sistema školskog sporta. S obzirom na to da je obavezna nastava fizičkog vaspitanja (2-3 časa nedeljno) pod nadležnošću Ministarstva prosvete, fokus ove studije je prvenstveno na školskom sportu, koji obuhvata ispoljavanje i razvoj sklonosti psihofizički talentovane dece, kao i njihovo uključivanje u sistem takmičenja na lokalnom, regionalnom i pokrajinskom nivou. Naravno, fizičko vaspitanje je teško odvojiti od školskog sporta, s obzirom na to da se značajan deo vaspitnog procesa, između ostalog, oslanja na primenu takmičenja. Istovremeno, kroz sistem školskog sporta ostvaruju se brojni vaspitno-obrazovni ciljevi za decu i omladinu.

Pored fizičke aktivnosti (uslovno rečeno sporta) u osnovnim i srednjim školama, ova studija obuhvata i fizičke aktivnosti u predškolskim ustanovama. U okviru institucionalnog okruženja predškolskog vaspitanja, one se mogu posmatrati kao preventivno-zdravstvena aktivnost koja je usmerena na pravilan psihofizički razvoj najmlađih, ali i kao prilika za kvalitetnu kontrolu rane selekcije u sportu. U sportu se sve više javlja preuranjena selekcija i specijalizacija talentovane dece, što može imati ozbiljne posledice na njihov harmoničan psihofizički razvoj. Stoga je važno da Sekretarijat za sport i omladinu, sportski klubovi, kao i visoke škole za strukovne i akademske studije iz oblasti sporta, posvete posebnu pažnju radu sa najmlađima.

12.11.1. Školski sport u Srbiji

Školski sport kao organizovani sistem takmičenja zvanično je uspostavljen u Srbiji i Jugoslaviji tokom školske godine 1969/1970. godine. Inicijatori ovog sistema bili su Jugoslovenski olimpijski komitet, Jugoslovenski savez za fizičku kulturu i Savez društava pedagoga za fizičku kulturu Jugoslavije. U Srbiji 1969. godine postojala su dva neovisna sistema školskog sporta. Prvi sistem, koji je funkcionisao u Vojvodini, nazivao se "Sportska olimpijada školske omladine

Srbije" (SOŠOV). Drugi sistem, organizovan od strane Saveza društava pedagoga fizičke kulture (SOFK) i Republičke zajednice obrazovanja Srbije, uveo je 1970. godine sportska takmičenja za učenike osnovnih i srednjih škola pod nazivom "Sportske igre školske omladine Srbije" (SIŠOS). Ova takmičenja obuhvatala su pet sportova: gimnastiku, košarku, odbojku, rukomet i fudbal. Od 1976. godine, naglasak je stavljen na promovisanje olimpijskog duha među učenicima, što je dovelo do intenziviranja olimpijskog obrazovanja i vaspitanja. Tako su takmičenja promenila naziv u "Olimpijske sportske igre školske omladine Srbije" (OSIŠOS), a broj sportova se povećao na dvanaest: atletiku, gimnastiku, plivanje, skijanje, streljaštvo, biciklizam, stoni tenis, košarku, odbojku, rukomet, fudbal i ritmičko-sportsku gimnastiku. Slično savremenim Olimpijskim igrama, svake četvrte godine, počevši od 1980. godine, organizovane su "Olimpijske igre učenika Srbije". Prve školske Letnje Olimpijske igre održane su 1980. godine u Kragujevcu, dok su Zimske igre iste godine održane na Kopaoniku. Od tada, ove igre se redovno organizuju u različitim gradovima Srbije. Kroz ovu tradiciju, ostvareni su principi fer-pleja među decom, razvijena su brojna prijateljstva, a pojačana je međusobna tolerancija i poštovanje - sve u okviru olimpijskog vaspitanja .

U cilju unapređenja psihofizičkog razvoja dece, Savez za školski sport Srbije neprekidno razvija inovativne programe s namerom da podstakne ljubav prema sportu kod mladih. Prema Zakonu o sportu donetom 2016. godine, član 143 definiše univerzitetski sport kao „sportske aktivnosti i takmičenja za studente." Organizovano vanškolsko bavljenje sportom za učenike i studente sprovodi se putem školskih i studentskih sportskih sekcija, koje uspostavljaju škole i visokoškolske institucije. U okviru školskog sporta, organizuju se razna takmičenja za decu svih uzrasta, uključujući ˝Male Olimpijske igre˝. Ove igre omogućavaju deci da se takmiče ne samo u tradicionalnim sportovima poput atletike, malog fudbala, košarke, odbojke, rukometa i sportske gimnastike, već i u sportovima koji im prethodno nisu bili dostupni. Na primer, različiti poligoni: zabavni poligoni (za učenike prvog razreda osnovne škole), poligoni spretnosti (za učenike drugog razreda osnovne škole) i poligoni svestranosti (za učenike trećeg razreda osnovne škole) pružaju nove i uzbudljive mogućnosti za angažovanje mladih sportista.

12.12. EVROPSKI FESTIVAL MLADIH (EYOF)

EYOF (Festival evropske omladine) je međunarodno sportsko takmičenje koje organizuje Evropski olimpijski komitet pod pokroviteljstvom Međunarodnog olimpijskog komiteta. Ova manifestacija je usmerena ka mladim sportistima uzrasta od 14 do 18 godina. EYOF uključuje letnja i zimska takmičenja, koja se održavaju svake dve godine u neparnim godinama. Prvo letnje takmičenje ovog tipa održano je u Briselu 1991. godine, gde je učestvovalo 2084 sportista iz 33 zemlje u devet različitih sportova. Prvi zimski EYOF realizovan je 1993. u Aosti, Italija, i okupio je 708 sportista iz istog broja zemalja. Tokom EYOF-a koristi se olimpijska zastava, pali se olimpijski plamen, a sportisti izgovaraju olimpijsku zakletvu. Srbija je prisutna na ovom takmičenju od njegovih početaka 1991. godine, a do sada su naši sportisti osvojili ukupno 66 medalja na letnjim igrama (14 zlatnih, 28 srebrnih i 24 bronzane), kao i jednu srebrnu medalju na zimskim igrama.

12.13. ISTORIJAT UNIVERZIJADE

Univerzijada predstavlja najveće međunarodno multisportsko takmičenje, odmah nakon Olimpijskih igara, a takođe je pod okriljem Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK). Ovaj događaj se održava svake druge godine, uz organizaciju od strane Međunarodne federacije univerzitetskog sporta (FISU). Učesnici su studenti iz raznih delova sveta, a takmičenje se deli na Letnju i Zimsku Univerzijadu. Prva Letnja Univerzijada održana je 1959. godine u Torinu, Italija, dok je prva Zimska Univerzijada imala mesto održavanja u Šamoniju, Francuska, 1960. godine. Do 1978. godine, Letnje i Zimske Univerzijade su se održavale naizmenično, pri čemu su Letnje bile organizovane u neparnim godinama, a Zimske u parnim. Od 1981. godine, oba događaja se održavaju u istoj godini. Učesnici moraju biti studenti stariji od 17 godina, a mlađi od 28 godina. Koreni Univerzijade sežu u 1923. godinu, kada je Žan Ptižan u Parizu organizovao prvo takmičenje za studente, koje je nazvao "Prve međunarodne studentske sportske igre". Iako je prvobitno planirano da se takmičenje nazove "Studentska Olimpijada", ovaj naziv je zabranio Pjer de Kuberten, smatrajući da samo Olimpijske igre zaslužuju takvu titulu. Popularnost ovih studentskih igara rasla je nakon Pariza, a Međunarodne studentske sportske igre su se nastavljale u Varšavi (1924), Rimu (1927), Parizu (1928), Dramštatu (1930), Torinu (1933), Budimpešti (1935), Parizu (1937) i Monaku (1939). Nakon 1939. godine, organizacija igara bila je obustavljena zbog

Drugog svetskog rata, sve do 1947. kada su igre ponovo obnovljene u Parizu pod nazivom "Prve svetske studentske letnje sportske igre". Ove igre organizovala je institucija sa sedištem u Pragu, poznata kao "Međunarodni savez studenata".

U kasnijim godinama 1948. zbog uticaja Hladnog rata, osnovana je nova organizacija pod nazivom "Međunarodna federacija univerzitetskog sporta" (FISU). Ovu organizaciju činilo je 19 zapadnoevropskih zemalja, uz učešće nekih zemalja iz Južne Amerike i Azije. Od 1949. do 1957. godine, dve studentske federacije su organizovale svoja takmičenja i igre. Ipak, 1957. godine obe federacije su odlučile da odustanu od održavanja odvojenih igara i te godine su zajednički učestvovale na Univerzitetskim igrama u Parizu. Odmah nakon toga, održane su igre pod okriljem FISU-a. Prve Međunarodne studentske zimske sportske igre su se održale 1928. godine u Kortini d'Ampeco, Italija, a zatim su usledile 1930. godine u Davosu, 1933. u Bardonekiji, 1935. godine u Sankt Moricu, 1937. u Cel am Zeu i 1939. u Trondhajmu. Nakon prekida izazvanog Drugim svetskim ratom, Međunarodni savez studenata (IUS) obnovio je igre 1947. godine u Davosu. Obe federacije su nastavile sa organizacijom Zimskih igara. Prva je FISU, koja je održala Zimsku nedelju 1951. godine u Badgaštajnu, zatim u Sankt Moricu 1953. godine, na Jahorini 1955. godine, u Obermergau 1957. godine i u Cel am Zeu 1959. godine. S druge strane, ISU je organizovao zimske igre u Pojani Brašov 1951. godine, Zemeringu 1953. godine i Zakopanima 1956. godine. Kada su se ove studentske organizacije ujedinile pod FISU-om 1959. godine, prva Zimska univerzijada održana je u Šamoniju 1960. godine .

12.14. ISTORIJAT ASOCIJACIJE "SPORT ZA SVE"

Asocijacija TAFISA ili sport za sve osnovana je u Bordou u Francuskoj 1991. godine. Jedna od važnih oblasti sportske rekreacije je asocijacija "*sport za sve*". U Srbiji asocijacija sport za sve je osnovana 2005. godine, ali sesličan program na bazi rekreacije sprovodio još 1951. godine kada je osnovan Partizan Jugoslavije – Savez za fizičko vaspitanje i rekreaciju. Ime same asocijacije implicira da u okviru ovog koncepta ne postoje starosna ograničenja. Program je osmišljen tako da omogućava organizaciju brojnih manifestacija prema visokim standardima, koje obuhvataju sve uzrasne kategorije i otvorene su pod stručnim vođstvom. Primarni cilj asocijacije "sport za sve" je u skladu sa ciljevima rekreativnog sporta, a to je promovisanje zdravog načina života kroz fizičku aktivnost, takmičenja i socijalizaciju. Ovaj naziv je ušao u zakonodavnu proceduru putem nacrta Zakona o sportu, gde se definiše kao oblast koja obuhvata bavljenje sportskim aktivnostima

u cilju odmora i rekreacije, unapređenja zdravlja ili postizanja boljih rezultata u svim segmentima populacije. Međunarodni olimpijski komitet je formirao radnu grupu za definisanje koncepcije pokreta „Sport za sve", uzimajući u obzir sve prisutnije globalne trendove brige o zdravlju. Ova grupa je osnovana kako bi olimpijski pokret mogao da podrži i promoviše takve aktivnosti. Koncept sporta za sve naglašava da rekreativni sport treba da uključuje redovne programe vežbanja (kao i odgovarajuća takmičenja) s ciljem očuvanja zdravlja i fizičke kondicije. Sve veći broj ljudi smatra da sport predstavlja više od borbe za gol, koš, poen, centimetar ili stotinku sekunde. Rekreativci se bave raznim aktivnostima u klubovima, organizovanim grupama ili individualno, a njihova motivacija uključuje zdravlje, fizičku kondiciju i lično zadovoljstvo. Prevazilaženje vlastitih granica, aktivno učešće i upoznavanje sa svim prednostima redovne fizičke aktivnosti postaju sve češći izbor za stotine hiljada ljudi koji se bave pešačenjem, trčanjem, vožnjom bicikla i rolere, plivanjem, skijanjem, vežbanjem, kao i učenjem različitih veština. Među stanovnicima Evropske unije, najaktivniji su Finci, gde se 75% populacije bavi sportskom rekreacijom. Slede ih Šveđani sa 72%, Danci sa 60%, Irci sa 53% i Holanđani sa 52%, dok su Grci među najmanje aktivnima sa samo 26%. U poslednjim godinama, termin "fitness" iz engleskog jezika postao je sve prisutniji. Nastao je od reči fit što znači dobra forma, dobra kondicija (biti zdrav i oran). Upotrebljava se da bi se opisao način života u kojem jedna osoba može najeefikasnije da funkcioniše svakodnevno. Fitness, ne obuhvata samo vežbanje, već način života koji podrazumeva vežbanje, pravilnu ishranu, programe psihičkog rasterećenja, relaksaciju i estetske programe. Laički se fitness vezuje samo za vežbanje sa tegovima ili samo za aerobik, što je svakako pogrešno.

12.15. ISTORIJAT SPORTA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI I SRBIJI

U Kraljevini Jugoslaviji sport je sticao sve veću popularnost među svim segmentima društva, naročito tokom slobodnog vremena. Tokom perioda između dva svetska rata sport i sportska takmičenja doživela su značajan porast popularnosti. Tada su osnovane brojne sportske organizacije i različiti sportski klubovi .

12.15.1. Razvoj sporta u Srbiji (XIX-XX vek)

Sredinom XIX veka u Evropi su se već razvijali različiti oblici fizičkog vežbanja, koje su organizovale različite grupe građanskih društava. U tim sportskim društvima praktikovali su se sportovi poput mačevanja, rvanja i boksa, dok su se nešto kasnije uključili i dizanje tegova, plivanje i veslanje. Različiti uticaji iz drugih država, kao što su Janova gimnastika iz Nemačke, Lingov sistem iz Švedske, kao i sistemi iz Francuske i Češke, oblikovali su ove aktivnosti. U Francuskoj su se formirala društva gde se vežbalo po Amorosovom sistemu, dok su u Češkoj praktikovali vežbe u sokolskim društvima prema Tiršovom sokolskom sistemu. Ovi sistemi fizičkog vežbanja stigli su u Srbiju u drugoj polovini XIX veka, zahvaljujući studentima koji su se obrazovali širom Evrope.

Po povratku, ovi studenti su osnivali svoje škole vežbanja, pružajući mladima u Srbiji priliku za fizičku aktivnost. Tako su se počela organizovati i takmičenja u raznim sportovima među različitim klubovima, što je dovelo do sve veće popularnosti tih sportskih događaja. Privatne škole sporta i građanska gimnastička društva u Srbiji postala su ključna mesta za razvoj modernog sporta. Time su se oblikovali olimpijski ideali i duh, koji su imali poseban značaj za nastanak i razvoj olimpijskog pokreta u Srbiji.

Najistaknutije privatne škole fizičkog vežbanja u Srbiji započele su sa školama mačevanja, s obzirom na to da je mačevanje od srednjeg veka predstavljalo vitesku i vojnu veštinu. Značajne ličnosti koje su osnivale sportske škole u Srbiji uključuju Anastasija Nikolića, koji je 1839. godine otvorio školu mačevanja i rvanja u Kragujevcu za učenike poznate kragujevačke gimnazije. Četiri godine kasnije, 1843. godine, Jovan Ninić je otvorio školu mačevanja u Beogradu, koja je bila dostupna i omladini i starijim građanima. Te iste godine, Kosta Lepojević i Dimitrije Danić osnovali su na reci Savi "Školu plivanja". Pet godina kasnije, 1848. godine, Đorđe Marković Koder otvorio je svoju privatnu školu mačevanja u Beogradu, namenjenu građanstvu i omladini. U 1851. godini, Karl Vilmes takođe je otvorio školu mačevanja u Beogradu.

Nakon uspostave prvih privatnih društava u Srbiji, u drugoj polovini XIX veka dolazi do osnivanja građanskih gimnastičkih udruženja. Godine 1857. akademski slikar Steva Todorović osniva Slikarsku školu koja, pored slikarstva, uključuje i pevanje, mačevanje i gimnastiku. Ovaj događaj označava početak popularizacije gimnastike. Askanius Sedlmajer, koji se školovao u Nemačkoj, donosi svoje znanje o gimnastici u škole u Beogradu, gde počinje da podučava ovu disciplinu. Od 1866. godine, odrasli su mogli da vežbaju gimnastiku prema pravilima A. Sedlmajera u okviru "škole gimnastike". Godine 1881. ugledni srpski lekar Vladan Đorđević, zajedno sa ministrom Milutinom Garašaninom, pokreće inicijativu za osnivanje "velikog gimnastičkog društva" koje bi omogućilo učenicima i građanima vežbanje nakon završetka školovanja. Kao rezultat toga, 1882. godine započela je izgradnja zgrade gimnazije koja je uključivala i specijalizovanu dvoranu za vežbanje, čime je osnovano "Beogradsko društvo za gimnastiku i borenje". Članovi ovog društva svakodnevno su vežbali sat vremena koristeći opremu iz poznatog nemačkog sistema vežbanja, uključujući vratilo, razboj, konja, kozlić i konopac.

Udruženje se u početku zvalo Beogradsko društvo za gimnastiku i borenje, ali je 1891. godine preimenovano u "Beogradsko gimnastičko društvo Soko". Godinu dana kasnije, 1892. godine, društvo ponovo menja naziv u "Građansko gimnastičko društvo Dušan Silni", a zatim se naziva "Viteško društvo Dušan Silni". Početkom XX veka, 1908. godine, iz Beogradskog gimnastičkog društva Soko formira se novo udruženje pod nazivom "Beogradski soko", koje je osnovao doktor Vojislav Rašić. Može se zaključiti da se moderni sport, ili kako neki nazivaju savremeni sport, razvio u Engleskoj iz seoskih narodnih igara, integrišući se u obrazovni sistem. Krajem XVII i početkom XVIII veka pojavljuju se moderne sportske discipline, čime je Engleska postala prva sportska nacija, a sport se zatim širio na sve ostale zemlje. Moderni sport je stigao u Srbiju zahvaljujući Srbima koji su se školovali u Engleskoj. Po povratku, oni su započeli osnivanje različitih privatnih škola i gimnastičkih društava, koja su se kasnije evoluirala u sportske klubove krajem XIX i tokom početka XX veka. Najpopularniji sportovi u to vreme uključivali su konjička takmičenja, mačevanje i streljaštvo. Pored toga, naši školovani pojedinci su doprineli razvoju i drugih sportova. Donosili su fudbalske lopte, bicikle i razne sportske rekvizite, što je omogućilo osnivanje brojnih sportskih klubova i udruženja u skoro svim gradovima Srbije.

U Srbiji je, kao rezultat olimpijskog pokreta, 1851. godine održano prvo streljačko takmičenje na Topčideru, a nešto kasnije, 1865. godine, osnovano je prvo streljačko društvo pod nazivom ˝Beogradska streljačka družina˝. Paralelno s tim, konjička takmičenja su zabeležena još 1822. godine u Čačku, dok su se kasnije dogodila slična takmičenja u Šapcu 1829. i Beogradu 1842. godine.

Godine 1897. Belgijanac Šarl Duse, predavač mačevanja na Vojnoj akademiji u Beogradu, otvorio je prvu privatnu školu borilačkih veština, a iste te godine osnovano je prvo Boračko društvo ″Srpski mač″. U oblasti biciklizma, prvo biciklističko društvo u Srbiji osnovano je u Beogradu 1884. godine i nosilo je naziv ″Prvo velosipedsko društvo″. Razvoj plivanja i veslanja u Srbiji počeo je krajem XIX veka, unutar gimnastičkih društava ″Soko″ i ″Dušan Silni″. Prvo plivačko društvo, pod nazivom ″Veslačko i plivačko društvo″, osnovano je 1896. godine. Fudbal je prvi put zabeležen u Srbiji 1896. godine u Beogradu, na prostoru ispod zidina Kalemegdana, kada je odigrana prva fudbalska utakmica među članovima gimnastičkog društva ″Soko″. Prvi fudbalski klub, osnovan 1903. godine, bio je fudbalski klub ″Soko″, koji je kasnije promenio ime u ″Beogradski amaterski sportski klub″ (BASK). Iste godine, osnovan je i fudbalski klub ″Šumadija″ u Kragujevcu. Tri godine kasnije, 1906. godine u Beogradu je osnovan boračko-loptački klub ″Srpski mač″. Naredne 1909. godine, Aleksandar Ćatović osnovao je u Beogradu ″Teškoatletski klub Miloš Obilić″, koji je pored rvanja, posebno posvetio pažnju dizanju tegova.

Tokom srednjeg veka, narodnim igrama i viteškim dvobojima u Srbiji pružana je velika pažnja, čime se stvorila značajna tradicija koja je opstala sve do mode-rnog vremena. Ova tradicija oblikovala je ključnu vezu između prvih istorijskih takmičenja i savremenih sportskih disciplina u Srbiji. Krajem XIX veka, Srbija je pokazivala znatan napredak u različitim aspektima, posebno u kulturnom, ekonomskom i privrednom razvoju. Uticaji modernog sporta iz stranih zemalja brzo su se širili, što je doprinelo razvoju fizičke kulture i sporta i to je inspirisalo Kubertena da pokrene ideju o obnovi antičkih Olimpijskih igara. Takav razvoj sporta doprineo je jačanju različitih privatnih škola, građanskih gimnastičkih društava i sportskih klubova širom Srbije. Poznato viteško društvo "Dušan Silni" iz Beograda organizovalo je razne vrste vežbanja i javne časove s ciljem da privuče što veći broj mladih članova. Osim toga, tokom prvih modernih Olimpijskih igara, koje su se održale 1896. godine u Atini, srpski kralj Aleksandar boravio je u tom gradu pet dana. Iako je imao i druge planirane posete, kao što je bila ona Hilandaru, događaji na Olimpijskom stadionu, sviranje srpske himne i podizanje srpske zastave, u prisustvu kralja simbolizovali su učešće Srbije na tim prvim Olimpijskim igrama. Ovi momenti bili su praćeni pažnjom srpske javnosti i zabeleženi u novinama. Godine 1897. Sreten Stojković u Srbiji je objavio prvu brošuru pod nazivom "Fizičko vaspitanje i njegove reforme", u kojoj je istakao značaj vežbanja, upoređujući ga s sistemom vežbanja u antičkoj Grčkoj. Ministarstvo prosvete tog vremena prepoznalo je značaj brošure i preporučilo je za korišćenje kao udžbenik u osnovnim i srednjim školama. Ovaj udžbenik, u kombinaciji sa časovima fizičkog vaspitanja, postepeno je doprineo širenju olimpijskog duha među mladima. Zbog toga su se organizovala

prva takmičenja među školskom omladinom u Srbiji. Godine 1909. osnovan je ˝Olimpijski klub˝ od strane nastavnika Gimnazije u Jagodini, koji je 1910. godine organizovao ˝Đačke olimpijske igre˝. Ovi događaji su imali značajan uticaj u Srbiji, pa su već na početku XX veka počela da se organizuju mnoga takmičenja između različitih sportskih klubova, nazvana ˝Olimpijske igre˝. Godine 1908. godine sportsko društvo ˝Dušan Silni˝ organizovalo je takmičenja na Adi Ciganliji u disciplinama kao što su veslanje, plivanje, mačevanje i trka na 3000 metara. Olimpizam i olimpijski duh u Srbiji postajali su sve značajniji, što je dovelo do osnivanja mnogih društava i klubova čija su imena uključivala reč "olimpijski". Paralelno s tim, 1910. godine u Beogradu je osnovan ˝Srpski olimpijski klub˝ na čelu sa Svetomirom Đukićem. U svakoj lokalnoj zajednici mogao je biti formiran mesni olimpijski klub, koji je bio pod okriljem ˝Srpskog olimpijskog kluba˝. U samo nekoliko godina, broj mesnih olimpijskih klubova premašio je 30, a ta cifra je svake godine rasla širom Kraljevine Srbije. Od tada, olimpizam u Srbiji je sve više sticao na značaju. Cilj svakog sportiste bio je učešće na Olimpijskim igrama, što je podstaklo sve veći broj mladih da se aktivno uključe u sport. Srpski olimpijski klub je poslao pismo Međunarodnom olimpijskom komitetu (MOK) tražeći članstvo, koje je zvanično dodeljeno 1912. godine.

Svetomir Đukić (1882-1960),(Slika 66) nije bio samo direktor "Srpskog olimpijskog kluba", već je takođe obavljao funkciju potpredsednika i člana Jugoslovenskog olimpijskog komiteta, kao i dugogodišnjeg člana MOK-a. Kao general srpske vojske, Đukić je proveo četiri decenije aktivno učestvujući u srpskom, jugoslovenskom i međunarodnom olimpijskom pokretu. Kako se krajem XIX veka sport i fizičko vežbanje u Srbiji značajno razvijali, postalo je neophodno obrazovati kvalifikovane kadrove. Rođena je ideja o osnivanju stručnih škola za njihovo usavršavanje.

Slika 66. Svetomir Đukić

U tom kontekstu, lekar Vladimir Popović je 1904. godine predložio Ministarstvu prosvete otvaranje "Zavoda za fizičko vaspitanje omladine" u Srbiji, gde bi se budući nastavnici fizičkog vaspitanja obučavali kroz šestomesečni kurs. Ministarstvo je prihvatilo ovaj predlog, te je 1907. godine otvorena "Gimnastička škola" sa programom obuke za nastavnike gimnastike. Prvi kurs započeo je 1908. godine sa 20 polaznika. Kasnije, 1938. godine, u Beogradu, na Deligradskoj 27 (Stari Dif), otvorena je škola koja je nudila jednogodišnje obrazovanje za nastavnike fizičkog vaspitanja. Nakon završetka dvosemestralnog kursa, polaznici su odmah sticali zaposlenje kao nastavnici fizičkog vaspitanja u srednjim i učiteljskim školama. Ova škola je 1946. godine unapređena u "Državni institut za fiskulturu" (DIF), koji danas nosi naziv Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja. Zbog sve većih potreba za obrazovanjem kadrova, u Srbiji, pored popularnog DIF-a, postoje i drugi fakulteti koji obučavaju stručnjake za fizičko vaspitanje i sport. Jedan od njih je Univerzitet Singidunum, koji jedini od svih privatnih univerziteta ima programe za školovanje profesora fizičkog vaspitanja i zove se Fakultet za fizičku kulturu i menadžment u sportu (FFKMS).

12.16. ISTORIJAT REKREATIVNOG SPORTA U JUGOSLAVIJI I SRBIJI

Kao što je istaknuto u prethodnim poglavljima, razvoj sporta i sportskih udruženja u Jugoslaviji i Srbiji doveo je do rastuće potrebe građana za rekreativnim bavljenjem sportom, prvenstveno radi očuvanja zdravlja. Ovaj fenomen rezultirao je osnivanjem brojnih društvenih organizacija posvećenih rekreaciji, kao što su Partizan, Soko, Planinari, Savez za orijentaciju, Ferijalni savez, Savez izviđača, Turistički savez, Društva prijatelja dece, Pokret gorana, Savez lovaca, Savez ribolovaca, Nautički savez, Savez za sport i rekreaciju invalida, Kulturno-umetnička društva, Klubovi penzionera, kao i različiti sportski savezi koji obuhvataju šah, kuglanje, košarku, fudbal i druge sportove. Glavna asocijacija "Sport za sve", koja uživa značajnu popularnost širom sveta, osnovana je 1990. godine u Beogradu pod okriljem Partizana. Ova asocijacija je postepeno napredovala iz godine u godinu. Iako je Partizan, kao jedna od ključnih organizacija, pretrpeo osip članstva, polovina sportskih društava je preimenovana u "Soko", što je predstavljao stari naziv, dok je druga polovina zadržala svoje originalno ime i sportske programe. Asocijacija je postala organizator velikih gradskih događaja, uključujući Expo-Zim, Dan izazova, Zimski festival rekreacije za učenike, Svetski dan pešačenja, Zimski novogodišnji boravak na Kopaoniku, jednodnevne izlete na Divčibare, kao i posete Snow-Snow u Budimpešti, uz razne humanitarne akcije za decu

bez roditelja, kao što su "Voz romantika", kao i prikupljanje pomoći za bolesnu decu i više drugih aktivnosti. Važno je napomenuti da ova organizacija pridaje značaj stručnom usavršavanju svojih kadrova kroz brojne obuke i seminare, a takođe objavljuje časopis "Rekreacija".

Savez *˝Sport za sve˝* Jugoslavije osnovan je 1996. godine kao rezultat prethodnog Saveza za sportsku rekreaciju Jugoslavije, koji je proizašao iz organizacije Partizan. Ova organizacija uspostavila je saradnju sa međunarodnom asocijacijom pod nazivom ˝Sport for All˝. Najznačajnija svetska organizacija tog tipa je ˝TAFISA˝ (Internacionalna Asocijascija, Sport za Sve), koja je primljena u članstvo Međunarodnog olimpijskog komiteta 1996. godine. Jedna od ključnih organizacija je Savez za rekreativni sport Srbije, osnovan 1991. godine, koji je odgovoran za organizaciju tri glavne manifestacije: humanitarni kros, završnu svečanost Olimpijskih seoskih igara Srbije, kao i Zimski srpski festival rekreacije. Neki od prepoznatljivih događaja rekreativnog karaktera koje organizuje ovaj savez uključuju Letnji festival rekreacije, Zimski festival rekreacije i Dan izazova, kao i niz drugih rekreativnih takmičenja. Pored toga, organizuju se i brojna stručna okupljanja. Sve ove aktivnosti imaju jedan glavni cilj: promociju vežbanja kao sredstva za očuvanje zdravlja.

12.17. ISTORIJAT SEOSKIH I RADNIČKIH SPORTSKIH IGARA U JUGOSLAVIJI

U socijalističkoj Jugoslaviji, kao i u ostatku Evrope, istovremeno su se odvijali profesionalni i amaterski sportovi. Na skupštini je istaknuto da radnička sportska aktivnost prvenstveno zahteva masovnost. Profesionalni sport obuhvatao je klubove, društva i sportiste koji su se takmičili na saveznom, republičkom ili nižem nivou, a pritom su bili registrovani unutar sportskog saveza. Ovaj sport je bio vrhunski i rezervisan za najbolje sportiste koji su učestvovali na domaćim i međunarodnim takmičenjima, predstavljajući tako svoje klubove i reprezentaciju Jugoslavije. Nasuprot profesionalnom sportu, amaterski sport je bio posebno podržavan od strane socijalističkih vlasti, koje su nastojale da ga popularizuju kroz razne oblike takmičenja i uključe što veći broj radnika, službenika i ljudi iz ruralnih područja. "Sport za svakoga" bio je namenjen širokim masama i dostupan svima, bez obzira na postignute rezultate ili rekorde. Negde između profesionalnog i amaterskog sporta nalazila su se radnička sportska društva (RSD), koja su često nosila imena pojedinih fabrika, kao što je RSD Uljanik. Ova društva su se obično sastojala od više sekcija ili ekipa koje su činili radnici tog

preduzeća, sportisti-amateri. U zavisnosti od ambicija i mogućnosti, pojedine sekcije takmičile su se u gradskim, opštinskim ili čak višim prvenstvima i ligama. Nakon Drugog svetskog rata, Jugoslavija je, kao i u mnogim drugim aspektima, usvojila sovjetski pristup razvoju sporta, posebno amaterskog. Fokus je bio na masovnosti i uključivanju što većeg broja radnika, seljaka, omladine i svih radnih ljudi u sportske aktivnosti koje je organizovala i kontrolisala država. U tom kontekstu, organizovane su radničke sportske igre, kao i seoske sportske igre ili seoske olimpijske igre. Važno je napomenuti da mobilizacija nije podrazumevala prisilu na bavljenje sportom niti kažnjavanje zbog neaktivnosti. Radnicima je ostavljena sloboda izbora da li žele da se bave sportom ili ne. Takođe, ne može se reći da je sovjetski model bio potpuno preuzet. S jedne strane, nakon Rezolucije Informbiroa, Jugoslavija je tražila svoj put u organizaciji sporta. S druge strane, nastojanje da se uključe što širi društveni slojevi u aktivno vežbanje i promovisanje sporta i rekreacije kao osnovnog prava svih građana, naročito sredinom 1950-ih godina, kada se omasovljavanje sporta u Jugoslaviji sprovodilo pod krilaticom "sport za svakoga", karakteristično je za mnoge evropske zemlje. Radničke sportske igre obuhvatale su razne sportske discipline, uključujući fudbal, šah, kuglanje, atletiku, veslanje, plivanje, biciklizam, odbojku, rukomet, stolni tenis i gimnastički višeboj.

U dalekoj 1955. godini, tadašnje veće sindikata (danas Savez samostalnih sindikata grada Niša) formiralo je, na inicijativu grupe entuzijasta (Božidar Obradović iz Modne konfekcije Niš, Milutin Urbančić iz Vulkan-a i Đorđe Cerović iz Berbersko-frizerske zadruge), Komisiju za radničko-sportske igre. Te godine započela je realizacija ideje o sportu i rekreaciji u preduzećima i među radnicima. Počeci su bili skromni – u prvoj godini takmičili su se radnici iz tri preduzeća: Vulkan, Frizerska zadruga i Konfekcija, u tri sportske discipline: biciklizam, fudbal i šah. Već sledeće godine broj disciplina povećan je na pet (uz prethodne dodati su mali fudbal i streljaštvo), a radnici MIN-a i Fabrike duvana su se uključili, što je podstaklo i ostala preduzeća da se pridruže Radničko-sportskim igrama Niša.

S obzirom na to da se pokret Radničko-sportskih igara širio po gradovima Srbije, Opštinsko veće sindikata (danas SSS grada Niša) pokrenulo je 1967. godine inicijativu za organizovano sprovođenje Radničko-sportskih igara na celoj teritoriji Republike. Ovu inicijativu prihvatilo je pet gradova, a 1967. godine po prvi put počinje organizovanje RSI Srbije pod nazivom Susreti gradova Srbije, dok od 1969. godine zvanično postaju Radničko-sportske igre pod nazivom Susreti OUR-a Srbije. Radničko-sportske igre imaju izuzetan društveni značaj po masovnosti, broju učesnika i disciplina. Tokom 80-ih godina, XX veka u Radničko-sportskim igrama Niša učestvovalo je i do 2200 ekipa godišnje sa više od 25000

učesnika, dok je tokom 90-ih godina XX veka, u vreme najveće krize, bilo 500 - 600 ekipa sa 5000 - 10000 učesnika, što svedoči o značaju RSI. Sve navedeno ukazuje na to da su Radničko-sportske igre Niša najpopularniji oblik radničkog okupljanja i druženja, ali i postizanja značajnih sportskih rezultata.

Tokom proteklih više od 50 godina, RSI su neprekidno održavane, očuvane i u vreme najveće krize, zahvaljujući entuzijazmu i angažovanju rukovodstva Saveza samostalnih sindikata grada Niša, Komisije za RSI, aktivista u preduzećima i ustanovama, kao i samih takmičara. Radnici-sportisti iz Niša postizali su veoma uspešne rezultate na regionalnom i republičkom nivou. Nišlije su pobedile na prvim Radničko-sportskim igrama 1969. godine, a 11 puta su bile sveukupni pobednici RSI Srbije, od čega 9 puta uzastopno od 1982. do 1990. godine, kada su igre prestale da se održavaju na Republičkom nivou. Komisija za radničko-sportske igre, sastavljena od sportskih radnika amatera, dobitnik je nagrade ˝Oslobođenje grada Niša˝ 1968. godine, a 1991. godine Zlatne plakete SOFK-e Niša (Savez organizacija za fizičku kulturu opštine Niš), koja danas funkcioniše kao Uprava za obrazovanje, kulturu i sport - odsek za sport. Takođe, treba istaći pojedince, doajene radničko-sportskih igara, koji su svojim trudom doprineli da ova manifestacija doživi ovako redak jubilej. Što se tiče seoskih sportskih igara, one su pokrenute po istom principu kako bi se i ljudi u ruralnim područjima mogli takmičiti i baviti sportom. Takmičenja su organizovana u sledećim disciplinama: mali fudbal, odbojka, skok u dalj iz mesta, bacanje kamena sa ramena i nadvlačenje konopca.

12.18. VRHUNSKI SPORT U JUGOSLAVIJI I SRBIJI

U vrhunskom sportu ključni element je pružanje adekvatne podrške sportistima kako bi postigli izvanredne rezultate. Nakon Drugog svetskog rata, utvrđeno je da sport predstavlja značajan alat za jačanje međudržavnih odnosa i zbližavanje naroda. U tom kontekstu, značajna sredstva su uložena u razvoj sporta. Kako bi sportisti postigli vrhunske rezultate i postali elite u svom polju, poseban fokus je bio na profesionalnom i kvalitetnom pristupu radu sa sportistima. Zbog toga je u bivšoj Jugoslaviji osnovana institucija posvećena problemu vrhunskog sporta. Ova ustanova je osnovana 1953. godine kao Sportski institut Saveza sportova Jugoslavije, a do 1956. godine zadržala je taj naziv. Od 1956. do 1963. godine preimenovana je u Savezni zavod za fizičku kulturu, sledeće periode nosila je naziv Jugoslovenski zavod za fizičku kulturu (1963-1969), a zatim Jugoslovenski zavod za fizičku kulturu i medicinu sporta (1971-1996). Od 1996. do 2011. godine

funkcioniše kao Republički zavod za sport, dok nosi naziv Zavod za sport i medicinu sporta Republike Srbije od 2011. godine do danas. Danas je vrhunski sport jasno definisan zakonima o sportu koji su prisutni u gotovo svakoj državi. Osnovni aspekti vrhunskog sporta uključuju:

1. Identifikaciju sportskih disciplina koje stiču status vrhunskog sporta.
2. Organizaciju takmičenja koja omogućavaju praćenje sportskih rezultata.
3. Utvrđivanje kriterijuma za rangiranje vrhunskih sportista u skladu sa zakonom o sportu.
4. Stvaranje podrške za razvoj sportista i njihovih aktivnosti izvan sportskih okvira. Kako bi se popularizovao vrhunski sport i olakšao postizanje vrhunskih rezultata, države ulažu značajne sume novca u finansiranje sportista. Ovaj pristup je proizašao iz prepoznavanja vrhunskog sporta kao instrumenta za promociju politike i vrednosti svake pojedine države.

Literatura

Oxford English Dictionary. 2nd edition. Oxford, Oxford University Press, 2009; CD-ROM Version 4.0"*What are the conditions required for a sport to be recognised by the IOC?*". International Olympic Committee. International Olympic Committee. Retrieved 11 January 2023

Μουρατιδη, Ι. (2000): Θεματα φιλοσοφιας φισικης αγωγης εισαγωγη στη φιλοσοφια, Εκδοσεις Α., Π. Χριστοδουλιδου Ο. Ε., Θεσσαλονικη

'American Classic Arcade Museum … How It All Started', Funspot, https://www.funspotnh.com/ -Media-Kit/media-museum-history.htm (accessed 15 March 2019). 'International News', Electronic Gaming Monthly 6, no. 10 (October 1993): 74–76.

'Madden 96 XBAND Challenge', Electronic Gaming Monthly, Issue 77a (December 1995): 236–237. 225 Lu Zhouxiang

'WGT 2006', Sina, 24 July 2006, available at http://games.sina.com.cn/e/n/2006-07-24/1013159813.shtml (accessed 12 April 2019).

„A Brief History of Skateboarding". Arhivirano iz originala 01. 03. 2012. g. Pristupljeno 09. 03. 2021

„*Rodney Mullen Biography*". Arhivirano iz *originala 27. 03. 2010. g. Pristupljeno 09. 03. 2021*

146. Faktopedija, (2004): str. 381. A useful review of social histories relationship to sport history generally is Nancy L. Struna, 'Social History and Sport', in Handbook of Sports Studies eds. Jay Coakley and Eric Dunning (London: SAGE, 2000), 188–204, https://doi.org/10.4135/9781848608382 A useful summary of how sport historians encounter all three Internet activities is Noah Cohan, 'New Media, Old Methods: Archiving and Close Reading the Sports Blog', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 275–286. Cohen uses born-digital Internet content in the form of blogs to analyse blogging as a communication medium. He also conducts an auto-ethnographic reflection of his own blog creation and its relationship to academic standards.

A. Guttman & L. Thomson, (2001). Japanese Sports: A History, University of Hawai'i Press

A. J. Haley i Brian S. Johnston, "Menaces to Management: A developmental View of British Soccer Hooligans, 1961–1986", The Sport Journal, Vol. 1, No. 1, leto 1998, str. 3.

Abraham Džerald (2001): *Oksfordska istorija muzike*, prevod sa engleskog M. Zatkalik. Beograd: Clio, 340.

Alanna Yeo, 'World Cyber Games Asian Championships', Youth.SG, 12 August 2006, available at https://www.youth.sg/Peek-Show/2006/8/World-Cyber-Games-Asian-Championships (accessed 2 April 2019).

Amanda Regan, 'Mining Mind and Body: Approaches and Considerations for Using Topic Modeling to Identify Discourses in Digitized Publications', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 160–177

Andrew McGregor, 'The Power of Blogging: Rethinking Scholarship and Reshaping Boundaries at Sport in American History', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 239–256; Andrew D. Linden and Lindsay Parks Pieper, 'Writing Sport Online: An Analysis of the Pitfalls and Potential of Academic Blogging', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 257–274.

Annie Pei, 'South Korea Esports Network OGN to Invest at Least $100 million in North America, Plans Big Partnership with Battle Royale Giant PUBG', CNBC, 11 October 2018, available at http s://www.cnbc.com/2018/10/10/esports-network-ogn-to-invest-at-least-100-million-in-north-ameri ca.html (accessed 27 May 2019).

Ari de Wilde, 'Revisiting "Ghosts of the Garden": Sport History, Modernizing Technology, and the Promise and Perils of Digital Visualization', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 225–238

Ari de Wilde, 'Revisiting "Ghosts of the Garden": Sport History, Modernizing Technology, and the Promise and Perils of Digital Visualization', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 225–238

Arthur Padilla and Janice L. Boucher, 'On the Economics of Intercollegiate Athletic Programs', Journal of Sport and Social Issues 11, nos. 1–2 (1987): 61–73, https://doi.org/10.1177/ 019372358701100105

Atari, Inc., 'Location Profile: A Special Game Room', Atari Coin Connection 1, no. 4 (1977): 3.

BAHRKE M.S., YESALIS C.E., (eds.), Performance-enhancing substances in sport and exercise. Champaign (Illinois, USA), Human Kinetics, 2002.

BAHRKE M.S., YESALIS C.E., (eds.), Performance-enhancing substances in sport and exercise. Champaign (Illinois, USA), Human Kinetics, 2002.

Barbara J. Keys, ed., The Ideals of Global Sport: From Peace to Human Rights (Philadelphia: University of Pennsylvania, 2019).

Barbara Keys, 'The Early Cold War Olympics 1952–1960: Political, Economic and Human Rights Dimensions', in The Palgrave Handbook of Olympic Studies, eds. Helen Lenskyj and Stephen Wagg (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 72–87.

Borden, Iain (2019). Skateboarding and the City: A Complete History. Bloomsbury, London, England: Bloomsbury Publishing. ISBN 9781474208420. LCCN 2018015183. OCLC 1083120279. doi:10.5040/9781474208420. Pristupljeno 31. 12. 2020 — preko Google Books.

BOWERS L.D., The international antidoping system and why it works. Clin Chem 2009; 55: 1456-61.

Brenda Elsey and Joshua Nadel, Futbolera: A History of Women and Sports in Latin America (Austin: University of Texas Press, 2019). Cahn, Coming on Strong, 55–109.

BROWN-SEQUARD C.E., Note on the effects produced on man by subcutaneous injections of a liquid obtained from the testicles of animals. Lancet 1889; 2: 105-7.

BROWN-SEQUARD C.E., Note on the effects produced on man by subcutaneous injections of a liquid obtained from the testicles of animals. Lancet 1889; 2: 105-7.

Bruce Kidd, '"Seoul to the World, the World to Seoul" … and Ben Johnson: Canada at the 1988 Olympics', in Toward One World Beyond All Barriers, ed. Koh Byong-Ik (Seoul: Poong Nam, 1990), vol. 1, 434–454; and John MacAloon, Intercultural Education and Olympic Sport (Montreal: Olympic Academy of Canada, 1986).

Bruce Kidd, 'A New Social Movement: Sport for Development and Peace', Sport in Society 11, no. 4 (2008): 370–380;

Carol A. Osborne and Fiona Skillen, 'Introduction: The State of Play: Women in British Sport History', Sport in History 30, no. 2 (2010): 189–195.

CARPENTER P.C., Performance-enhancing drugs in sport. Endocrinol Metab Clin North Am 2007; 36: 481-95. Andrea A. Conti 190

CARPENTER P.C., Performance-enhancing drugs in sport. Endocrinol Metab Clin North Am 2007; 36: 481-95

CATLIN D.H., FITCH K.D., LJUNGQVIST A., Medicine and science in the fight against doping in sport. J Intern Med 2008; 264: 99-114.

CATLIN D.H., FITCH K.D., LJUNGQVIST A., Medicine and science in the fight against doping in sport. J Intern Med 2008; 264: 99-114. 1

Charles Erickson, 'TELEVISION/RADIO; When the Future of TV Was a Youngster Yelling "Pow!"', 9 June 2002, New York Times, available at https://www.nytimes.com/2002/06/09/arts/tele vision-radio-when-the-future-of-tv-was-a-youngster-yelling-pow.html (accessed 5 March 2019).

Chelsea Little, 'Newell, Kalla, Brandsdal, and More Urge Binding Resolution at Paris Climate Negotiations', FasterSkier.com, 2 December 2015, https://fasterskier.com/fsarticle/newell-kalla-bra ndsdal-and-more-urge-binding-resolution-at-paris-climate-negotiations/ (accessed 2 August 2019).

Christesen, P. 2007a. Olympic Victor Lists and Ancient Greek History. Cambridge

Christopher Merrett, '"In Nothing Else are the Deprivers so Deprived": South African Sport, Apartheid and Foreign Relations, 1945–71', The International Journal of the History of Sport 13, no. 2 (1996): 146–165; Louis Moore, We Will Win the Day: The Civil Rights Movement the Black Athlete, and the Quest for Equality (Santa Barbara, CA: Praeger, 2017).

Cindy Himes Gissendanner, 'African American Women Olympians: The Impact of Race, Gender, and Class Ideologies, 1932–1968', Research Quarterly for Exercise and Sport 67, no. 2 (1996): 172–182; Jennifer H. Lansbury, A Spectacular Leap: Black Women Athletes in Twentieth-Century America (Fayetteville: University of Arkansas Press, 2014).

CONTI A.A., GENSINI G.F., A historical perspective on the evolution of the concepts of motor activity and physical exercise in medicine. Recenti Prog Med 2008; 99: 100-5.

CONTI A.A., MACCHI C., MOLINO LOVA R., CONTI A., GENSINI G.F., Relationship between physical activity and cardiovascular disease. Selected historical highlights. J Sports Med Phys Fitness 2007; 47: 84-90.

Craig Kubey, The Winners' Book of Video Games (New York: Warner Books, 1982), 270.

Cynthia Pelak, 'Women and Gender in South Africa Soccer: A Brief History', Soccer and Society 11, no. 1 (2010): 63–78. 3

Ćirić Aleksandar (1996): *Igre u Olimpiji.* Beograd: Vreme knjige, 289-290.

D. Koković, Doba nasilja i sport, OKO, Novi Sad, 1990, str. 144.

D. Lalić, "Nasilništvo nogometnih navijača: geneza fenomena u Jugoslaviji", Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, br. 88/90, Beograd, 1990, str. 116.

Dain TePoel, 'Digital Sport History, with Costs: An Ecocentric Critique', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 350–366.

Damion L. Thomas, Globetrotting: African American Athletes and Cold War Politics (Urbana: University of Illinois Press, 2012); Kevin B. Witherspoon, '"Going to the Fountainhead": Black American Athletes as Cultural Ambassadors in Africa, 1970–1971', International Journal of the History of Sport 30, no. 13 (2013): 1508–1522; Ashley Brown, 'Swinging for the State Department: American Women Tennis Players in Diplomatic Goodwill Tours, 1941–1959', Journal of Sport History 42, no.3 (2015): 289–309.

Dan Pearson, 'Report: eSports Revenues to hit $465m in 2017', Gamesindustry.biz, 17 February 2015, available at http://www.gamesindustry.biz/articles/2015-02-17-report-esports-revenues-to-hi t-usd465m-in-2017 (accessed 5 February 2019).

Danny Cowan, 'ESPN Rolls Out eSports-focused News Site', Digital Trends, 15 January 2016, available at https://www.digitaltrends.com/gaming/espn-now-hosts-dedicated-esports-coverage/ (accessed 6 June 2019).

Daryl Adair, 'Australian Sport History: From the Founding Years to Today', Sport in History 29, no. 3 (2009): 415.

Dave Day and Wray Vamplew, 'Sports History Methodology: Old and New', The International Journal of the History of Sport 32, no. 15 (2015): 1715–1724, https://doi.org/10.1080/09523367.2015. 1132203.

Dave Meggyesy, Out of Their League (Lincoln: University of Nebraska Press, 2005), vi.

DE ROSE E.H., Doping in athletes. An update. Clin Sports Med 2008; 27: 107-30.

DE ROSE E.H., Doping in athletes. An update. Clin Sports Med 2008; 27: 107-30

DONOHOE T., JOHNSON N., Foul Play: Drug Abuse in Sport. Oxford, Blackwell Scientific Publications, 1986.

DOTSON J.L., BROWN R.T., The history of the development of anabolicandrogenic steroids. Pediatr Clin North Am 2007; 54: 761-9.

DOTSON J.L., BROWN R.T., The history of the development of anabolicandrogenic steroids. Pediatr Clin North Am 2007; 54: 76

Douglas Booth, The Race Game: Sport and Politics in South Africa (London: Cass, 1998).

Đurić Miloš (1955): *Kroz Helensku istoriju, književnost i muziku, studije i ogledi*, Beograd: Kosmos, 155.

E. Dunning et al, 1984, str. 234, navedeno u: S. Mihajlović, "Stereotipi i zablude: u shvatanju nasilja sportske publike", Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, br. 88/90, Beograd, 1990, str. 98.

E. Dunning et al. 1988, str. 241, ibid, str. 99.

Eddie Makuch, 'People React to ESPN Airing eSports Tournament', Gamespot, 27 April 2015, available at http://www.gamespot.com/articles/people-react-to-espn-airing-esports-tournament/ 1100-6426920/ (accessed 2 June 2019).

Elisa Camiscioli and Jean H. Quataert, 'Who Counts as the Subjects of Women's History?' Journal of Women's History 28, no. 4 (2016): 7–13.

Ella McConnell, 'The End of the World Cyber Games', ESL, 7 February 2014, available at http:// www.eslgaming.com/news/end-world-cyber-games-1912 (accessed 15 March 2019).

Euclides de Freitas Couto and Alan Castellano Valente, 'The World Cup Is Ours! The Myth of Brazilianness in Lula's Diplomatic Rhetoric, 2007–2014', in Soccer Diplomacy: International Relations and Football Since 1914, ed. Heather L. Dichter (Lexington: University Press of Kentucky, 2020).

Eva Kassens-Noor and John Lauermann, 'Mechanisms of Policy Failure: Boston's 2024 Olympic Bid', Urban Studies 55, no. 15 (2018): 3369–3384.

Evelyn Mertin, 'Steadfast Friendship and Brotherly Help: The Distinctive Soviet-East German Sport Relationship within the Socialist Bloc', in Diplomatic Games, 53–84; Chin-Fang Kuo, 'Sports, Diplomacy and Sense of Existence: The Table Tennis Coaches of the republic of China in Latin America during the Cold War, 1970–1980s' (paper presented at 20th Congress of the International Society for the History of Physical Education and Sport, 14–17 July 2019).

FIRENZUOLI F., Fitoterapia. Milano, Elsevier Masson (quarta edizione), 2009.

G. A. Christopoulos & J. C. Bastias, (1982), p. 172.

G. Carnibella et al, Football Violence in Europe: A Report to the Amsterdam Group, jul 1996, str. 23.

Gardiner Edward Norman (1910): *Greek Athletic Sports and Festivals*. London: Macmillan, 338.

Gary Osmond, 'Tweet Out?: Twitter, Archived Data, and the Social Memory of Out LGBT Athletes', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 322–335.

GENSINI G.F., CONTI A.A., CONTI A., Past and present of "what will please the lord": an updated history of the concept of placebo. Minerva Med 2005; 96: 121-4.

Geoffrey Allen Pigman, 'International Sport and Diplomacy's Public Dimension: Governments, Sporting Federations and the Global Audience', Diplomacy & Statecraft 25, no. 1 (2014): 96.

Gillet Bernard (1960/1970): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora. Zagreb: Matica Hrvatska, 46-47.

Golding William (2013): *Moving Target, Faber & Faber*. ISBN: 05712655472, 9780571265473, 349–356.

GUEZENNEC C.Y., Doping: effectiveness, consequences, prevention. Ann Endocrinol 2001; 62(1 Pt 1): 33-41.

GUEZENNEC C.Y., Doping: effectiveness, consequences, prevention. Ann Endocrinol 2001; 62(1 Pt 1): 33-41.

Guide juridique, La prévention et la lutte contre les incivilités et la violence dans le sport, Ministère des Sports de République Française, 2004, str. 7. (La violence est la production d'un acte volontaire au caractère intentionnel de provoquer un dommage. Voie de fait physique et/ou verbale commise par la force contre une personne ou contre un bien).

Herodot (1988): *Istorija*. Novi Sad: Matica srpska, V 22.

HIGGINS A.J., From ancient Greece to modern Athens: 3000 years of doping in competition horses. J Vet Pharmacol Ther 2006; 29 (suppl 1): 4-8.

HOBERMAN J., History and prevalence of doping in the marathon. Sports Med 2007; 37: 386-8. 20. VERROKEN M., Drug use and abuse in sport. Baillieres Best Pract Res Clin Endocrinol Metab 2000; 14: 1-23.

HOBERMAN J., History and prevalence of doping in the marathon. Sports Med 2007; 37: 386-8

Holly Thorpe, 'Death, Mourning, and Cultural Memory on the Internet: The Virtual Memorialization of Fallen Sports Heroes', in Sport History in the Digital Era, 180–200. Thorpe's work is an important extension of Mike Huggins' call to embrace the visual turn in sports history within the context of digitized photographic and film archives to expanding the potential source base for historical analysis. See Mike Huggins, 'The Visual in Sport History: Approaches, Methodologies and Sources', The International Journal of the History of Sport 32, no. 15 (2015): 1813–1830, https://doi.org/10.1080/09523367.2015.1108969.

HOLT R.I.G., EROTOKRITOU-MULLIGAN I., SONKSEN P.H., The history of doping and growth hormone abuse in sport. Growth Hormone & IGF Research 2009; 19: 320-6.

HOLT R.I.G., EROTOKRITOU-MULLIGAN I., SONKSEN P.H., The history of doping and growth hormone abuse in sport. Growth Hormone & IGF Research 2009; 19: 320-6

Ilić Stefan (1984/1994): *Istorija fizičke kulture* - Staro doba i srednji vek. Beograd: 65-77.

Ilić Stefan (2012): Osnove istorije sporta. Beograd.

Ilić Stefan; Mijatović Slađana (2006): *Istorija fizičke culture*. Beograd: DTA Trade, 609.

J. Hutchinson, 1975, navedeno u: G. Carnibella et al, Football Violence in Europe: A Report to the Amsterdam Group, jul 1996, str. 22.

Jack Stewart, 'Sport1's German-Language Esports Channel Launches in January 2019', Esports Observer, 28 November 2018, available at https://esportsobserver.com/sport1-german-esports-cha nnel/ (accessed 27 May 2019).

Jaime Schultz, Qualifying Times: Points of Change in U.S. Women's Sport (Urbana: University of Illinois Press, 2014).

Jan Richter, 'Prague Drops 2020 Summer Olympics Bid', Radio Praha, 16 June 2009, https:// 142 Sport and politics www.radio.cz/en/section/curraffrs/prague-drops-2020-summer-olympics-bid (accessed 2 August 2019).

Janice Brownfoot, 'Emancipation, Exercise and Imperialism: Girls and the Games Ethic in Colonial Malaya', The International Journal of the History of Sport 7, no. 1 (1990): 62. 185 Schultz, Sikes, and Ariail

Jeff Eisenband, 'Riot Games Wants Non-Endemic Brands that Buy into Creative Approach', Front Office Sports, 11 J

Jennifer Guiliano, 'Toward a Praxis of Critical Digital Sport History', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 146–159

Jennifer L. Schaefer, 'Mapping Politics into the Stadium', 2016, http://mappingpoliticsintothesta dium.jenniferlschaefer.com/; Jennifer L. Schaefer, 'Mapping Politics into the Stadium: Political Demonstrations and Soccer Culture in Buenos Aires, Argentina, 1973–74', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 193–208; Schaefer utilized the Neatline plugin for geospatial mapping within Omeka. See 'Neatline', Neatline: Geospatial & Temporal Interpretation of Archival Collections, http://nea tline.org (accessed 23 July 2015).

Jeré Longman, 'Kaepernick's Knee and Olympic Fists are Linked by History', New York Times, 6 September 2018, https://www.nytimes.com/2018/09/06/sports/kaepernick-nike-kneeling.html.

Joan S. Hult and Roberta Park, 'The Role of Women in Sports', in Sports in Modern America, eds. William J. Baker and John M. Carroll (St. Louis: River City Publishers, 1981), 115–128.

Johannes Schiefer, 'A Trip Down Memory Lane: 12 Years of ESL Pro Series', ESL, 25 March 2014, available at https://www.eslgaming.com/article/trip-down-memory-lane-12-years-esl-pro-series-1811 (accessed 9 May 2019).

John Soares, '"Our Way of Life against Theirs": Ice Hockey and the Cold War', in Diplomatic Games: Sport, Statecraft and International Relations since 1945, ed. Heather L. Dichter and Andrew L. Johns (Lexington: University Press of Kentucky, 2014), 251–296

JOKL E., Historical notes on doping with special reference to some early observations at altitude. J Assoc Phys Ment Rehabil 1967; 21: 85-6.

Joseph S. Nye, 'Soft Power and American Foreign Policy', Political Science Quarterly 119, no. 2 (2004): 255–270.

Justin Calvert, 'Swedes Claim Electronic Sports World Cup', Gamespot, 14 July 2003, available at ht tps://www.gamespot.com/articles/swedes-claim-electronic-sports-world-cup/1100-6071613/ (accessed 5 May 2019.

K. Petrović, "Nasilje i sport", Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, br. 88/90, Beograd, 1990, str. 20.

K. van Limbergen je bio član belgijskog istraživačkog tima Levenski koji je od 1985. godine radio na istraživanju fudbalskog vandalizma.

K. van Limbergen, "Fudbalski vandalizam", Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, br. 88/90, Beograd, 1990, str. 68.

Kathleen Rodgers, Protest, Activism & Social Movements (Don Mills, ON: Oxford University Press, 2018), 8.

Keith Smith, 'Early Video Game Tournaments and Players', The Golden Age Arcade Historian, April 9, 2013, available at http://allincolorforaquarter.blogspot.com/2013/04/ (accessed March 3, 2019).

Kordić Mile (2002)*: Dušan Silni.* Beograd: Knjiga komerc, 153.

Kordić, M. (2002): str. 153.

Kristine Toohey, 'Terrorism, Sport and Public Policy in the Risk Society', Sport in Society 11, no. 4 (2008): 429–442;

Colin J. Bennett and Kevin Haggerty, Security Games: Surveillance and Control at Mega-Events (London: Routledge, 2011); Pete Fussey, Jon Coaffee, and Dick Hobbs, Securing and Sustaining the Olympic City: Reconfiguring London for 2012 and Beyond (London: Routledge, 2016); Ramón Spaaij, 'Terrorism and Security at the Olympics: Empirical Trends and Evolving Research Agendas', The International Journal of the History of Sport 33, no. 4 (2016): 451–468.

Ksenofont (1988): *Helenska istorija*. Novi Sad: Matica srpska, VII 29, 254.

Kurelić, N. Osnovi sporta i sportskog treninga. Beograd, 1967, str 93.

L. Delić, "MUP zatajio: Nije sankcionisana izuzetna agresivnost gledalaca smešte- nih na južnoj tribini", Politika, 26. april 2005, str. 20.

Larry Bennett, Michael Bennett, Stephen Alexander, and Joseph Persky, 'The Political and Civic Implications of Chicago's Unsuccessful Bid to Host the 2016 Olympic Games', Journal of Sport and Social Issues 37, no. 4 (2013): 364–383

Leskošek, J.: Teorija fizičke kulture. Beograd, 1976

Linda J. Borish, 'American Jewish Women on the Court: Seeking an Identity in Tennis in the Early Decades of the Twentieth Century', in Beyond Stereotypes: American Jews and Sports: The Jewish Role in American Life, eds. Bruce Zuckerman, Ari E. Sclar, and Lisa Ansell (West Lafayette, IN: Purdue University Press, 2014), 43–68;

Linda J. Borish, 'The Philadelphia Jewish Y's: Sport and Physical Health in American Culture', in Philly Sports: Teams, Games, and Athletes from Rocky's Town, eds. Ryan A. Swanson and David K. Wiggins (Fayetteville: University of Arkansas Press, 2016), 113–126.

LIPPI G., GUIDI G., Doping and sports. Minerva Med 1999; 90: 345-57.

Liz Timbs, Imbiza 1.0: A Digital Repository of the 2010 World Cup, 2014, http://imbiza. matrix.msu. edu/; Timbs used KORA and WordPress to create her archive. MATRIX and Michigan State University, KORA, https://kora.matrix.msu.edu/ (accessed 21 December 2019); 'WordPress.Com', WordPress.Com (blog), 2015, https://wordpress.com.

Liz Timbs, Imbiza 1.0: A Digital Repository of the 2010 World Cup, 2014, http://imbiza.matrix.msu. edu/; Timbs used KORA and WordPress to create her archive. MATRIX and Michigan State University, KORA, https://kora.matrix.msu.edu/ (accessed 21 December 2019); 'WordPress.Com', WordPress.Com (blog), 2015, https://wordpress.com.

M. Ann Hall, Feminism and Sporting Bodies: Essays on Theory and Practice (Champaign, IL: Human Kinetics, 1996).

María Graciela Rodríguez, 'The Place of Women in Argentinian Football', The International Journal of the History of Sport 22, no. 2 (2005): 231–245;

Claudia M. Guedes, 'Empowering Women through Sport: Women's Basketball in Brazil and the Significant Role of Maria Helena Cardoso', The International Journal of the History of Sport 27, no. 7 (2010): 1237–1249; Cat Ariail, 'Between the Boundaries: The Athletic Citizenship Quest of Carlota Gooden', Journal of Sport History 44, no. 1 (2017): 1–19; Claire Brewster and Keith Brewster, 'Women, Sport, and the Press in TwentiethCentury Mexico', The International Journal of the History of Sport 35, no. 10 (2019): 965–984; Elsey and Nadel, Futbolera.

Martha H. Verbrugge, Active Bodies: A History of Women's Physical Education in Twentieth-Century America (New York: Oxford University Press, 2012), 109.

Martin Johnes and Bob Nicholson, 'Sport History and Digital Archives in Practice', in Sport History in the Digital Era, 53–74; See also Martin Johnes, 'Archives and Historians of Sport', The International Journal of the History of Sport 32, no. 15 (2015): 1784–1798, https://doi.org/10.1080/09523367.2015. 1108307.

Matthew Klugman, '"Get Excited, People!": Online Fansites and the Circulation of the Past in the Preseason Hopes of Sports Followers', in Sport History in the Digital Era, 132–156;

Matthew Klugman, 'The Passionate, Pathologized Bodies of Sports Fans: How the Digital Turn Might Facilitate a New Cultural History of Modern Spectator Sports', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 306–321;

Deirdre Hynes and Ann-Marie Cook, 'Online Belongings: Female Fan Experiences in Online Soccer Forums', in Digital Media Sport: Technology, Power and Culture in the Network Society eds.

Brett Hutchins and David Rowe, 1st ed. (New York: Routledge, 2013), 97–110, https://www.routledge.com/ Digital-Media-Sport-Technology-Power-and-Culture-in-the-Network-Society/Hutchins-Rowe/p/b ook/9780415517515.

Melvin L. Adelman, 'Academicians and American Athletics: A Decade of Progress', Journal of Sport History 10, no. 1 (1983): 80–106; Don Morrow, 'The Powerhouse of Canadian Sport: The Montreal Amateur Athletic Association, Inception to 1909', Journal of Sport History 8, no. 3 (1981): 20–39.

Michael L. Berger (2001). *The automobile in American history and culture: a reference guide*. Greenwood Publishing Group. str. 278. ISBN 978-0-313-24558-9.

Mike Cronin, '"Dear Collective Brain…": Social Media as Research Tool in Sport History', in Sport History in the Digital Era, 98.

Mind and Body: Athletic contests in ancient Greece, Ministry of Culture, The National Hellenic Comittee, I.C.O.M

Montgomery, Tiffany (12. 5. 2009). „The state of the skateboarding industry". Arhivirano iz originala 12. 8. 2014. g. Pristupljeno 23. 7. 2014.

Murray G. Phillips, Gary Osmond, and Stephen Townsend, 'A Bird's-Eye View of the Past: Digital History, Distant Reading and Sport History', The International Journal of the History of Sport 32, no. 15 (2015): 1725–1740, https://doi.org/10.1080/09523367.2015.1090976.

Μουρατιδη, Ι. (1992): Ιστορια φυσικης αγωγης, Εκδοσεις Κ. Χριστοδουλιδη, Θεσσαλονικη

Nancy Struna, 'Beyond Mapping Experience: The Need for Understanding the History of American Sporting Women', Journal of Sport History 11, no. 1 (1984): 121. 184 Women's sport history

Nanna Bonde Thylstrup, The Politics of Mass Digitization (Cambridge: MIT Press, 2019)

Neil L. Tranter, 'The Patronage of Organised Sport in Central Scotland, 1820–1900', Journal of Sport History 16, no. 3 (1989): 227–247. A more recent critical perspective on quantitative history and its limits for sport history is Yago Colás, 'The Culture of Moving Dots: Toward a History of Counting and What Counts in Basketball', Journal of Sport History 44, no. 2 (2017): 336–349.

Nicole Willms, When Women Rule the Court: Gender, Race, and Japanese American Basketball (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2017), 8.

Nigel B. Crowther (2007): Sport in Ancient Times. London: Praeger series on the ancient world, ISSN 1932–1406) Includes bibliographical references and index.

NOAKES T.D., Tainted glory. Doping and athletic performance. N Engl J Med 2004; 351: 847-9. 14. DONOHOE T., JOHNSON N., Foul Play: Drug Abuse in Sport. Oxford, Blackwell Scientific Publications, 1986.

NOAKES T.D., Tainted glory. Doping and athletic performance. N Engl J Med 2004; 351: 847-9

Norbert Muller (Lausanne: International Olympic Committee, 2000); and John MacAloon, This Great Symbol: Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympic Games (Chicago: University of Chicago Press, 1981).

Ocean Howell (2003). „Extreme Market Research". Topic Magazine. Topic Magazine. Arhivirano iz originala 22. 8. 2012. g. Pristupljeno 17. 8. 2012.

Olympia–2800 years of athletic games, From ancient Greece to the modern revival, CD–ROM, Finatec, Multimedia, Andr the auspices of the Greek Olympic Committee, Athens

Öngel, H.B., Yıldıran, İ. (2000). *Erken dönem Türk kültüründe okçuluk tasavvurları ve aktiviteleri*. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi. Ankara, Turkey, 26-27 May Op. cit. Str.154

Owen Gibson, 'Tokyo Wins Race to Host 2020 Olympic Games', Guardian, 7 September 2013, http s://www.theguardian.com/sport/2013/sep/07/tokyo-host-2020-olympic-games (accessed 2 August 2019).

P. Piotrowski, "Soccer Hooliganism in Poland. Extent, Dynamism and Psychosocial Conditions", Internet stranica: http://www.inter-disciplinary.net/piotrowski%20paper.pdf, stranici pristupljeno 24. marta 2005, str. 1.

Paolozzi, Rémi (28. 05. 2003).„The cradle of motorsport". *Welcome to Who? What? Where? When? Why? on the World Wide Web*. Forix, Autosport, 8W.

PAPAGELOPOULOS P.J., MAVROGENIS A.F., SOUCACOS P.N., Doping in ancient and modern Olympic Games. Orthopedics 2004; 27: 1226.

PAPAGELOPOULOS P.J., MAVROGENIS A.F., SOUCACOS P.N., Doping in ancient and modern Olympic Games. Orthopedics 2004; 27: 1226.

Patricia A. Vertinsky, The Eternally Wounded Woman: Women, Doctors, and Exercise in the Late Nineteenth Century (Manchester University Press, 1990).

Paul Christesen and Donald G. Kyle (2014) A Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity, First Edition. © 2014 John Wiley & Sons, Inc. Published 2014 by John Wiley & Sons, Inc.

Pausanija (1994): *Opis Helade.* Novi Sad: Matica srpska, V 6-12, VI 13-19.

Peter Beck, Scoring for Britain: International Football and International Politics, 1900–1939 (London: Frank Cass, 1999); Sayuri Guthrie-Shimizu, Transpacific Field of Dreams: How Baseball Linked the United States and Japan in Peace and War (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012).

Peter N. Stearns, 'Foreword', in Routledge Companion to Sports History eds. S.W. Pope and John Nauright (London: Routledge, 2010), xv

Petrović Zoran (1993): *Objekti fizičke kulture*. Beograd: Fakultet fizičke kulture, 17.

Philip Boyle, Dominique Clément, and Kevin D. Haggerty, 'Iterations of Olympic Security: Montreal and Vancouver', Security Dialogue 46, no. 2 (2015): 109–125.

Portions of this chapter appear in Jennifer Guiliano, A Primer for Teaching Digital History, Duke University Press, forthcoming. Bernard Marr, 'How Much Data Do We Create Every Day? The MindBlowing Stats Everyone Should Read', Forbes, https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/ 21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/ (accessed 10 October 2017). 2

Portions of this chapter appear in Jennifer Guiliano, A Primer for Teaching Digital History, Duke University Press, forthcoming. Bernard Marr, 'How Much Data Do We Create Every Day? The MindBlowing Stats Everyone Should Read', Forbes, https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/ 21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/ (accessed 10 October 2017).

PROKOP L., The struggle against doping and its history. J Sports Med Phys Fitness 1970; 10: 45-8. BOWERS L.D., The international antidoping system and why it works. Clin Chem 2009; 55: 1456-61.

Radan Živko (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*. Zagreb: Školska knjiga, 204.

Reese Adam; Rickerson Eric (2000): *Ancient Greek Women Athletes*. Athens: Ideotheatron, 48.

Reid Heather (2017): Why Olympia matters for modern sport, *Journal of the Philosophy of sport*, 159-173.

Richard D. Mandell, The Olympics of 1972: A Munich Diary (Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1991); Simon Reeve, One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation 'Wrath of God' (London: Faber, 2001).

Richard W. Pound, Five Rings Over Korea: The Secret Negotiations over the 1988 Olympics in Korea (Boston: Little Brown, 1994).

Rita Liberti and Maureen M. Smith, (Re)Presenting Wilma Rudolph (Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2015).

Rita Liberti, '"We Were Ladies, We Just Played Basketball Like Boys": African American Womanhood and Competitive Basketball at Bennett College, 1928–1942', Journal of Sport History 26, no. 3 (1999): 579.

Robert Elias, The Empire Strikes Out: How Baseball Sold US Foreign Policy and Promoted the American Way Abroad (New York: New Press, 2010).

Roberta J. Park, 'A Decade of the Body: Researching and Writing about the History of Health, Fitness, Exercise and Sport, 1983–1993', Journal of Sport History 21, no. 1 (1994): 59–82;

Roland Robertson, Globalization: Social Theory and Global Culture (London: Sage, 1992).

Rostovcev Mihail (1990): *Istorija staroga sveta* (Grčka, Rim). NoviSad: Matica srpska, 273-301.

Sam Espensen, 'XLEAGUE.TV Discovers World Champion', Games Industry, 15 October 2017, available at https://www.gamesindustry.biz/articles/xleaguetv-discovers-world-champion (accessed 27 May 2019).

Samuel O. Regalado, 'Incarcerated Sport: Nisei Women's Softball and Athletics during Japanese American Internment', Journal of Sport History 27, no. 3 (Fall 2000): 431–444.

See Fan Hong and J.A. Mangan eds. Soccer, Women, Sexual Liberation: Kicking Off a New Era (London: Frank Cass, 2004) for the following: Fan Hong and J.A. Mangan, 'Will the "Iron Roses" Bloom Forever? Women's Football in China: Changes and Challenges', 47–66; Eunha Koh, 'Chains, Challenges, and Changes: The Making of Women's Football in Korea', 67–79; Boria Majumdar, 'Forwards and Backwards: Women's Soccer in Twentieth Century India,' 80–94; Martha Saavedra, 'Football Feminine – Development of the African Game: Senegal, Nigeria and South Africa', 225–253. Jennifer Hargreaves 'Sport, Exercise, and the Female Muslim Body', in Physical Culture, Power and the Body, ed. Jennifer Hargreaves and Patricia Vertinsky (London: Routledge, 2007), 74–100.

See Florence Carpentier and Jean-Pierre Lefèvre, 'The Modern Olympic Movement, Women's Sport and the Social Order during the Inter-war Period', The International Journal of the History of Sport 23, no. 7 (2006): 1112–1127.

Sega Retro, 'Sega TV Game-ki Zenkoku Contest', Sega Retro, available at https://sega-retro.org/ Sega_TV_Game-ki_Zenkoku_Contest (accessed 19 February 2019).

Solveig Straume, 'Norwegian Naivety Meets Tanzanian Reality: The Case of the Norwegian Sports Development Aid Programme, Sport for All, in Dar es Salaam in the 1980s', International Journal of the History of Sport 29, no. 11 (2012): 1577–1599.

Stephen R. Wenn, 'Peter Ueberroth's Legacy: How the 1984 Los Angeles Olympics Changed the Trajectory of the Olympic Movement', The International Journal of the History of Sport 32, no. 1 (2015): 157–171; Robert Simon Edelman, 'The Russians Are Not Coming! The Soviet Withdrawal from the Games of the XXIII Olympiad', The International Journal of the History of Sport 32, no. 1 (2015):

Stephen Townsend, Gary Osmond, and Murray G. Phillips, 'Wicked Wikipedia? Communities of Practice, the Production of Knowledge and Australian Sport History', The International Journal of the History of Sport 30, no. 5 (2013): 545–559, https://doi.org/10.1080/09523367.2013.767239.

Steven A. Riess, Sport in Industrial America: 1850–1920 (Wheeling IL: Harlan Davidson, 1995).

Steven A. Riess, Touching Base: Professional Baseball and American Culture in the Progressive Era, rev. ed, Sport and Society (Urbana: University of Illinois Press, 1999), 227–228.

Susan K. Cahn, 'Sports Talk: Oral History and its Uses, Problems, and Possibilities for Sport History', The Journal of American History 81, no. 2 (1994): 594–609;

Susan K. Cahn, Coming on Strong: Gender and Sexuality in Twentieth-century Women's Sport (Harvard University Press, 1995); Linda J. Borish, 'Women in American Sport History', in A Companion to American Sport History, ed. Steven A. Riess (John Wiley & Sons, 2014), 511.

Susan Ware, Game, Set, Match: Billie Jean King and the Revolution in Women's Sports (Chapel Hill: University of North Carolina Press), 2011, 32.

Swaddling Judith (1999): *he Ancient Olympic Games (second edition)*. London: British Museum Press, 57-70.

Swanpo Sie, 'Sports and Politics: The Case of the Asian Games and the GANEFO', in Sport and International Relations, eds. B. Lowe, D. Kanin, and A. Strenk (Champaign, IL: Stipes, 1978), 279–296.

Šiljak Violeta (2007): Istorija sporta. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu

T. H. Nally (30 June 2008). *The Aonac Tailteann and the Tailteann Games, Their History and Ancient Associations*. Jesson Press. ISBN 978-1-4097-8189-9. Retrieved 31 July 2012.

Tansin Benn, Gertrud Pfister, and Haifaa Jawad eds. Muslim Women and Sport (London: Routledge, 2010); Sikes and Bale, Women's Sport in Africa.

Theogony by Hesiod. Translated by Hugh G. Evelyn-White. Perseus Digital Library. Crane GR editor-in-chief, Tufts University. Available online at http://www.perseus.tufts.edu/hopper/.

Theogony by Hesiod. Translated by Hugh G. Evelyn-White. Perseus Digital Library. Crane GR editor-in-chief, Tufts University. Available online at http://www.perseus.tufts.edu/hopper/

Thomas Zeiler, Ambassadors in Pin Stripes: The Spalding World Tour and the Birth of the American Empire (Lanham, MD: Rowan and Littlefield, 2006).

TIPTON C.M., Sports medicine: a century of progress. J Nutr 1997; 127(5 Suppl): 878S-885S.

TIPTON C.M., Sports medicine: a century of progress. J Nutr 1997; 127(5 Suppl): 878S-885S. JOKL E., Historical notes on doping with special reference to some early observations at altitude. J Assoc Phys Ment Rehabil 1967; 21: 85-6.

TOOHEY K., VEAL A.J., The Olympic Games: a social science perspective. Oxford, CAB International (second edition), 2007.

TOOHEY K., VEAL A.J., The Olympic Games: a social science perspective. Oxford, CAB International (second edition), 2007. Univerziteta "Braća Karić", 44-138.

WAGNER J.C., Enhancement of athletic performance with drugs. An overview. Sports Med 1991; 12: 250-65.

WAGNER J.C., Enhancement of athletic performance with drugs. An overview. Sports Med 1991; 12: 250-65

World Anti-Doping Agency (WADA). Available online at http://www.wadaama.org/.

Γιαννακη, Β.Θ. (1979): *Αρχαιογνωσια – φιλοσοφια αγονιστικης*. Αθηνα: Παιανια Αττικης, 154-155.

Καιμακαμις, Β., Στεφανιδις, Π. & Γκογκου, Μ. (2001): Ακροβασιες χοροι στην αρχαιστητα, μια συγκριση με τις ασκησεις εδα φους στη συγχπονχ εποχη, Φισικη Αγωγη και ατλητισμος, Θεσσαλονικη, περ. Β., No 46

Κεκροπουλου, Μ. (2002): Αρχαια Ολυμπια, Εκδοσεις Εναλιος, Αθηνα

Internet izvori

https://greekreporter.com/2022/04/10/when-greek-women-staged-their-own-olympic-games-heraean-games/

https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Gimnastika

https://sr.wikipedia.org/wiki/Dizanje tegova

https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Hokej na travi

https://sr.wikipedia.org/sr-el/pomoćne_istorijske_nauke

http://www.egyptianolympic.org/Olympism.html

www.olykamp.org/isoh

www.perseus.tuts.edu
www.womenhistory.about.com/library
www.hw.gr/projects/olympics/
www.ecnet.net/users/gemedia3/Olympics/olympics.html
www.perseus.tuts.edu/cl135/Students/Kristina_Angus/content.html
www.upenn.edu/museum/Olympics/olympicintro.html
www.olympics.tuts.edu/
www.culture.gr/2/21/211/21107a/og/games.html
www.brownielocks.com/basketball
www.csun.edu/–hcll004/sportbi.html
www.alliancemartialarts.com/tahtib.html
www.iranchamber.com/sport/chogan/chogan_history.php
www.socrates.berkeley.edu/~clscs275/Games%20folder/enggame.htm
www.goireland.about.com/od/historyculture/qt/gg_tailteann.htm
https://oks.org.rs/takmicenja/atina-1896/
https://oks.org.rs/takmicenja/pariz-1900/
https://oks.org.rs/takmicenja/sent-luis-1904/
https://oks.org.rs/takmicenja/london-1908/
https://oks.org.rs/takmicenja/stokholm-1912/
https://oks.org.rs/takmicenja/antverpen-1920/
https://oks.org.rs/takmicenja/pariz-1924/
https://oks.org.rs/takmicenja/amsterdam-1928/
https://oks.org.rs/takmicenja/los-andjeles-1932/
https://oks.org.rs/takmicenja/london-1948/
https://oks.org.rs/takmicenja/helsinki-1952/
https://oks.org.rs/takmicenja/melburn-1956/
https://oks.org.rs/takmicenja/rim-1960/
https://oks.org.rs/takmicenja/tokio-1964/
https://oks.org.rs/takmicenja/meksiko-siti-1968/
https://oks.org.rs/takmicenja/minhen-1972/
https://oks.org.rs/takmicenja/moskva-1980/
https://oks.org.rs/takmicenja/los-andjeles-1984/
https://oks.org.rs/takmicenja/seul-1988/
https://oks.org.rs/takmicenja/barselona-1992/
https://oks.org.rs/takmicenja/atlanta-1996/

https://oks.org.rs/takmicenja/sidnej-2000/
https://oks.org.rs/takmicenja/atina-2004/
https://oks.org.rs/takmicenja/peking-2008/
https://oks.org.rs/takmicenja/london-2012/
https://oks.org.rs/takmicenja/rio-de-zaneiro-2016/
https://oks.org.rs/takmicenja/tokio-2020/
http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TC006EN.html

Izvori korišćenih slika

Slika 1. https://sr.puntomarinero.com/traveler-herodotus-geographical-discoveries/
Slika 2. https://istorijausportskoj.wordpress.com/
Slika 3. https://www.haoss.org/t15318-pecinsko-slikarstvo
Slika 4. https://ancientmesopotamians.com/ancient-mesopotamian-sports-and-games.html
Slika 5. https://ancientmesopotamians.com/ancient-mesopotamia-games-sports.html
Slika 6. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gilgamesh_and_Enkidu
Slika 7. https://www.ootlah.com/en/blog/ancient-egyptian-sports-best-sports-in-the-pharaonic-civilization.html
Slika 8. https://www.meisterdrucke.it/stampe-d-arte/Egyptian-12th-Dynasty/
Slika 9. https://quatr.us/games-2/people-learn-swim.htm
Slika10. https://sinocultural.com/blogs/lifestyle-culture/traditional-chinese-sports-the-cultural-essence-captured-at-the-paris-olympics
Slika 11. http://en.chinaculture.org/chineseway/2014-06/19/content_539864.htm
Slika 12. https://www.dailyartmagazine.com/sports-ancient-china/
Slika 13. https://www.dailyartmagazine.com/sports-ancient-china/
Slika 14. https://www.traditionalsports.org/traditional-sports/asia/kemari-or-mari-ko-ju-japan.html
Slika 15. https://rekishinihon.com/2020/01/27/history-of-kendo-3/
Slika 16. https://si.izzi.digital/DOS/8341/26502.html
Slika 17. Nigel B. Crowther (2007): Sport in Ancient Times. London: Praeger series on the ancient world, ISSN 1932–1406) str. 37
Slika 18. Nigel B. Crowther (2007): Sport in Ancient Times. London: Praeger series on the ancient world, ISSN 1932–1406) str. 38
Slika 19. https://www.facebook.com/photo/?fbid=121770969648918&set=pcb.1217709
Slika 20. https://worldonabudget.de/akropolis-athen/
Slika 21. https://www.britishmuseum.org/blog/marathons-ancient-origins
Slika 22. https://myrunningaddiction.com/2012/12/10/the-first-marathon/
Slika 23. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Olympia_Stadium_in_Greece

Slika 24. https://eaglesanddragonspublishing.com/the-world-of-heart-of-fire/
Slika 25. https://www.worldhistory.org/image/428/starting-blocks-olympia/
Slika 26. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TC008aEN.html
Slika 27. https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn
Slika 28. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/picEN/slides/P0067.jpg.html
Slika 29. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TC004EN.html
Slika 30. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TC004EN.html
Slika 31. https://en.wikipedia.org/wiki/Ancient_Olympic_pentathlon
Slika 32. https://www.hellenicaworld.com/Greece/Ancient/en/Olympic3.html
Slika 33. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/picEN/slides/P0075.jpg.html
Slika 34. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/picEN/slides/P0011.jpg.html
Slika 35. http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/picEN/slides/P0011.jpg.html
Slika 36. https://www.uipmworld.org/history
Slika 37. https://eaglesanddragonspublishing.com/the-world-of-heart-of-fire/
Slika 38. https://eaglesanddragonspublishing.com/the-world-of-heart-of-fire/
Slika 39. https://www.worldhistory.org/image/5417/statue-of-zeus-olympia/
Slika 40. https://eaglesanddragonspublishing.com/heraia-the-games-of-the-goddess-hera/
Slika 41. https://www.re-thinkingthefuture.com/architectural-facts/
Slika 42. https://www.historiascripta.org/classical-antiquity/milo-of-croton-the-legendary-olympic-champion-of-ancient-greece/
Slika 43. https://www.finestresullarte.info/en/works-and-artists/the-etruscans-were-already-practicing-modern-sports-here-are-what-their-favorites-were-and-where-we-find-them-depicted
Slika 44. https://www.finestresullarte.info/en/works-and-artists/the-etruscans-were-already-practicing-modern-sports-here-are-what-their-favorites-were-and-where-we-find-them-depicted
Slika 45. https://www.gradnja.rs/ovaj-stadion-mogao-je-da-primi-cetvrtinu-stanovnistva-rima/
Slika 46. https://en.wikipedia.org/wiki/Gladiator
Slika 47. https://scanderbegal.medium.com/the-colosseum-entertainment-in-ancient-rome-50f1b5c41724
Slika 48. https://chabilmarvillas.com/playing-ball-in-ancient-belize-1300-year-old-stone-panels-depicting-mayan-ballplayers-revealed.html
Slika 49. https://www.smithsonianmag.com/smart-news/ancient-maya-ballers-blessed-their-court-with-a-bundle-of-ritual-plants-180984295/
Slika 50. https://www.smithsonianmag.com/smart-news/ancient-maya-ballers-blessed-their-court-with-a-bundle-of-ritual-plants-180984295/
Slika 51. https://historicalfencer.com/how-to-train-like-a-knight-from-medieval-times/

Slika 52. https://en.wikipedia.org/wiki/Jousting
Slika 53. https://hr.wikipedia.org/wiki/Pierre_de_Coubertin#/media/
Slika 54. https://en.wikipedia.org/wiki/Cotswold_Olimpick_Games
Slika 55. https://balkanekspresrb.rs/arhive/8914
Slika 56. https://www.olimpijci.hr/novosti/detaljnije/olimpijska-zastava-slavi-100.-ro-endan
Slika 57. https://www.facebook.com/photo.php?fbid
Slika 58. https://promo.volcanobet.ba/2024/04/24-sekunde/
Slika 59. https://nbastreet.fandom.com/wiki/Michael_Jordan
Slika 60. https://en.wikipedia.org/wiki/Diego_Maradona
Slika 61. https://encrypted-tbn0.gstatic.com/licensed-image
Slika 62. https://lat.sputnikportal.rs/20160809/felbs-Olimpijada-Jefimova
Slika 63. https://www.maxbetsport.rs/alpsko-skijanje-zelden-federika-brinjone-555534/
Slika 64. https://glossy.espreso.co.rs/poznati/zivotne-price/223278/oskar-pistorijus-uskoro-izlazi-na-slobodu
Slika 65. https://meridiansport.rs/kosarka/kosarka-kolica-reprezentacija-prva-liga-srbije/
Slika 66. https://sr.wikipedia.org/wiki

Biografija autora

doc. dr Miodrag Milovanović

Rođen 9.1.1976. godine u Kragujevcu.

Diplomirao na Sportskoj Akademiji u Beogradu, 2008. godine i stekao zvanje Viši sportski trener – košarke.

Diplomirao na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu 2010. godine i stekao zvanje Diplomirani trener u sportu – košarke.

Diplomirao na Panevropskom Univerzitetu Apeiron na Fakultetu za sport i fizičko vaspitanje 2012. godine i stekao zvanje Profesor fizičkog vaspitanja.

Diplomirao na master studijama na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu, 2013. godine i stekao zvanje Master profesor fizičkog vaspitanja i sporta.

Doktorirao na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu, 2020. godine i stekao naučno zvanje Doktor nauka fizičkog vaspitanja i sporta.

Trenirao i igrao profesionalno košarku 16 godina od 1988. godine do 2004. godine. Igrao je u mnogim klubovima, počev od mlađih kategorija KK "Crvene Zvezde" u periodu od 1991 do 1993. godine, sa kojom je bio kadetski prvak tadašnje Jugoslavije. U periodu od 1993 do 1995. godine je igrao za juniore KK "Radnički CIP" Beograd. U sezoni 1995/1996. godine igrao je i za KK "Radnički" iz Kragujevca. Od 1996 do 1998. godine igrao je za KK "Knjaz" iz Aranđelovca. Svoje internacionalno iskustvo imao je u Francuskoj, gde je igrao od 2002 do 2004. godine u BC "Quincie" i u istom klubu radio i kao trener kadeta.

Nakon povratka iz Francuske 2004. godine, uporedo sa početkom studiranja u Beogradu, u rodnom Aranđelovcu 2006. godinee otvara košarkaški klub i svoju školu košarke "Stars", sa kojom postiže veliki uspeh. Svojim upornim i predanim radom omasovio je košarku u celom regionu Centralne Srbije. Njegovu školu košarke je za 15 godina od 2006. godine do 2021. godine, pohađalo blizu 5000 dece uzrasta od 6 do 18 godina. Sa svojim košarkaškim klubom "Stars" osvaja brojna prvenstva regiona Centralne Srbije u svim mlađim kategorijama, kao i na turnirima i međunarodnim festivalima širom zemlje i u inostranstvu, osvojivši preko 64 pehara.

Od 2014 do 2016.godine bio je zaposlen u regionalnom košarkaškom savezu Centralne Srbije kao selektor-trener za mlađe kategorije, (kontrolni, regionalni i savezni treninzi).

Radio je kao kordinator i trener za mlađe kategorije u košarkaškom klubu "Šumadija 2017" iz Aranđelovca sa decom uzrasta od 7 godina do 14 godina, kao i trener u ženskom košarkaškom klubu "AR Basket" iz Aranđelovca sa devojčicama uzrasta 11 do 14 godina.

Nosilac je diplome "Jovan Mikić Spartak" za postignute izuzetne rezultate iz oblasti fizičkog vaspitanja u osnovnoj školi "Šumadijski partizani". Kao igrač pomenute škole, postigao zapažene razultate iz košarke na opštinskom, regionalnom i republičkom takmičenju.

Poseduje najvišu svetsku košarkašku licencu (FIBA), kao i najvišu srpsku košarkašku licencu (CRVENA).

Bio je zaposlen na određeno vreme kao profesor fizičkog vaspitanja od 2014 do 2016. godine u srednjoj ekonomskoj školi "Slobodan Minić" u Aranđelovcu.

Od 2021. godine počinje da radi na Univerzitetu Singidunum, gde je izabran u zvanje docenta. Na istom Univerzitetu bio je predavač na više predmeta. Na fakultetu za fizičku kulturu i menadžment u sportu, na smeru za menadžment u sportu predaje predmet Istorija sporta, a na smeru za fizičko vaspitanje na osnovnim i master studijama predaje predmet Fizičko vežbanje dece sa posebnim potrebama.

Živi u Aranđelovcu i oženjen je suprugom Slavicom i otac je dvoje dece, Stefana i Ive.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

96/799(091)(075.8)

МИЛОВАНОВИЋ, Миодраг, 1976-
Istorija sporta / Miodrag Z. Milovanović. - 1. izd. - Beograd : Univerzitet Singidunum,
2024 (Beograd : Caligraph). - XIII, 431 str. : ilustr. ; 20 cm

Autorova slika. - Tiraž 300. - Biografija autora: str. 429-430. - Bibliografija: str. 411-428.

ISBN 978-86-7912-833-1

a) Спорт -- Историја b) Физичка култура -- Историја

COBISS.SR-ID 159658505

© 2024
Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan u bilo kom vidu i putem bilo kog medija, u delovima ili celini bez prethodne pismene saglasnosti izdavača.

www.singidunum.ac.rs

9 788679 128331

Miodrag Milovanović

ISTORIJA SPORTA

Ovaj udžbenik pruža detaljna objašnjenja o zakonitostima nastanka i razvoja sporta od najranijih vremena do savremenog doba. Tema je didaktički obrađena kroz poglavlja koja se bave fenomenom sporta, prikazanim hronološkim redosledom epoha ljudskog društva. Istaknuti su ključni elementi koji su bili značajni za sport u određenim periodima ljudske istorije i koji su uticali na njegov kasniji razvoj. Oblici sporta i fizičkog vežbanja i takmičenja su obrađeni sa naučno-teorijskim pristupom aktuelnim periodima.

Ovaj udžbenik ima za cilj da pobudi interesovanje za sport i pomogne studentima da steknu osnovna znanja iz oblasti sporta, razviju kritičko mišljenje o određenim fenomenima, obogate sportsku terminologiju i podstaknu istraživački pristup prema teoriji i praksi sporta. Značaj istorije sporta ogleda se u tome što znanja stečena u ovoj oblasti pomažu budućim stručnjacima da bolje razumeju svoju profesiju, kao i da obogate svoju pedagošku i opštu kulturu.

Univerzitet Singidunum